Vlaicu-Vodă

Editura Ion Creangă

Vlaicu-Vodă/O antologie de dramaturgie românească

Ilustraţia copertei: ŞTEFAN NASTAC
Compoziţia copertei: ADRIAN IONESCU

Vlaicu-Vodă

O antologie de dramaturgie românească

Prefață și prezentări de
CONSTANTIN MĂCIUCĂ

Editura Ion Creangă — București, 1987

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Culegerea a fost alcătuită ţinînd seama de profilul programei analitice pentru clasele V—VIII. Textele pieselor au fost reproduse după următoarele ediţii: V. Alecsandri — Teatru, *ediţie îngrijită, note şi bibliografie de G. Pienescu, Bucureşti, Editura Tineretului, colecţia Lyceum, 1968; B.P. Hasdeu* — Răzvan şi Vidra, *Bucureşti, Editura Minerva, seria Arcade, 1971; I.L. Caragiale* — Teatru, *ediţie îngrijită de Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, Bucureşti, Editura Albatros, colecţia Lyceum, 1972; Al. Davila* — Vlaicu-Vodă, *ediţie îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Bucureşti, Editura Minerva, seria Arcade, 1971; Barbu Delavrancea* — Opere, *vol. III, ediţie îngrijită, studiu introductiv, note şi variante, glosar şi bibliografie de Emilia St. Milicescu, Bucureşti, Editura pentru literatură, colecţia Scriitori români, 1967. Notele de subsol aparţin îngrijitorilor ediţiilor menţionate.*

C.M.

PREFAȚĂ

Dezvoltarea teatrului național — în principalele sale elemente: structura instituțională, dramaturgia, arta interpretativă —, se produce în conexiune cu prefacerile profunde ce au loc, la începutul veacului al XIX-lea, în sfera alcătuirilor economice și a relațiilor sociale, generînd radicale înnoiri și în sfera culturii.

Revoluția lui Tudor Vladimirescu (1821), socială și națională, marcînd o etapă importantă în procesul de năruire treptată a relațiilor feudale, corelat cu ascensiunea burgheziei în viața economică și politică, determină apariția unei puternice mișcări culturale, ale cărei principale canale de propagare le constituiau școala, presa și teatrul. Dinicu Golescu, printre alții, în concepția sa iluministă privind aportul culturii la sprijinirea procesului de primenire socială, considera că *„toate lucrurile bune"* se învață deopotrivă din cuvîntul rostit de profesor, cît și din cel auzit pe scenă și își exprima nemulțumirea că în București exista numai o trupă teatrală, și aceea în limba germană de *„parcă ar fi silit acest norod de a ști toți limba nemțească"*. Receptivul boier muntean intuia faptul că teatrul este un eficace factor de acțiune nu numai culturală, ci și politică, avînd o importantă contribuție la modelarea unei noi conștiințe sociale, la cultivarea sentimentului de demnitate și responsabilitate națională.

Într-o primă etapă, eforturile de edificare a unui teatru național sînt orientate în direcția organizării de spectacole în limba română, cu intenția, răspicat afirmată de Gh. Asachi, de *„a face o breșă în acea străinomanie, adresînd limba patriei către inimi patriotice"*.

În Transilvania, această breșă este opera elevilor școlii din Blaj, care, în 1755, organizează prima reprezentație în limba română. În Moldova, cel dintîi spectacol în limba națională îl datorăm neobositului și polivalentului cărturar Gh. Asachi care, la 27 decembrie 1816, la Iași, în casele lui Costache Ghica, pe o scenă improvizată, cu un grup de diletanți, joacă o prelucrare a pastoralei *Mirtil și Hloe* de Gessner și Florian. În Muntenia, începuturile teatrului sînt asociate cu activitatea marelui dascăl și animator de cultură Gheorghe Lazăr, care, cu școlarii săi de la „Sfîntul Sava", după ce pusese în scenă cîteva fragmente de piese clasice, în 1819, reprezintă integral *Hecuba* de Euripide, printre interpreții acesteia numărîndu-se și Ion Heliade Rădulescu. Cu acest prilej, Iancu Văcărescu, eforul școlilor sub Alexandru Șuțu-

vodă, în prologul *La deschiderea teatrului întîiași dată în București în anul 1819* sintetizează principalele îndatoriri ale teatrului care vor fi împlinite cu devotament și cu înțelegere superioară de dramaturgi și ceilalți slujitori ai scenei românești:

„*V-am dat Teatru, vi-l păziți*
Ca un lăcaș de muze;
Cu el curînd veți fi vestiți,
Prin vești departe duse.
În el năravuri îndreptați,
Dați ascuțiri la minte;
Podoabe limbei noastre dați
Cu românești cuvinte!"

Pe aceste premise, în efervescența desfășurărilor sociale, politice și culturale, se îmbogățește și precizează, într-o perspectivă modernă, conceptul de teatru național, în egală măsură concept estetic și program de activitate concretă. Pentru militanții pașoptiști înflorirea și viabilitatea teatrului sînt condiționate de crearea unui repertoriu național, alcătuit din lucrări originale și traduceri, de introducerea unor forme organizate de pregătire a actorilor și de înființarea unor instituții de spectacol stabile. Merite deosebite în susținerea acestor direcții prioritare de activitate revin, în Muntenia, *Societății Filarmonice* – fondată oficial în 1833, de I. Heliade Rădulescu și I. Cîmpineanu, cu sprijinul activ al unor spirite înaintate ca Gr. Băleanu, S. Bărcănescu, C. Aristia, N. Golescu, Iancu Văcărescu, C. Manu etc., preocupată, în mod esențial, de constituirea unui repertoriu variat, alcătuit, pentru început, în special din traduceri ale unor cunoscute opere din dramaturgia universală (Molière, Voltaire, Alfieri, Goldoni, Schiller etc.). „Școala de muzică vocală, de declamație și de literatură", deschisă în 1834 sub auspiciile *Societății Filarmonice*, a pregătit cea dintîi generație de actori români, al căror talent a fost verificat, în același an, în spectacolul cu tragedia lui Voltaire *Mahomed* sau *Fanatismul*, tradusă de Heliade. Prin contribuția bănească a membrilor *Societății* s-a cumpărat și terenul pe care, mai tîrziu, a fost construit Teatrul Național.

Mobiluri similare au favorizat apariția la Iași, în 1836, din inițiativa lui Gheorghe Asachi, a *Conservatorului Filarmonic-Dramatic*, ale cărui obiective fundamentale erau, de asemenea, realizarea unui repertoriu în limba română și așezarea bazelor învățămîntului artistic. Fără a cunoaște anvergura *Societății* condusă de Heliade, *Conservatorul* a desfășurat o activitate fructuoasă, cu consecințe benefice pentru crearea unui teatru românesc și formarea unui public constant.

Determinantă în așezarea bazelor unui repertoriu autohton și emularea literaturii dramatice originale a fost activitatea *Daciei Litera-*

re (1840), în nobila și pasionanta ei năzuință de a crea o literatură națională unitară („*Țelul nostru este realizarea dorinței ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți*"). *Dacia Literară*, așa cum sublinia M. Kogălniceanu, a urmărit, cu tenacitate și comprehensiune, să asigure un cadru propice de înflorire a creației atașate de problemele și aspirațiile poporului nostru: „*Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitorești și poetice pentru ca să putem găsi și la noi sujeturi de scris fără să avem pentru aceasta trebuință să împrumutăm de la alte nații*". Venirea, în 1840, la conducerea teatrului moldovean a „triumviratului directorial" C. Negruzzi, V. Alecsandri și M. Kogălniceanu, promotori ai ideilor *Daciei Literare*, a provocat un puternic reviriment în viața artistică moldovenească, cu largi reverberații în întreg spațiul românesc, „*tineri actori, pătrunși de patriotica rîvnă de a forma scena națională*" angajîndu-se să nu ocolească, „*nici jertfe, nici ostenele, spre a cîștiga mulțămirea publicului. Piesele ce se vor reprezenta vor fi unele traducții din autori străini cei mai plăcuți, altele compuneri originale*". Fericita convergență dintre programul teoretic și activitatea practică a membrilor *Daciei Literare* a dat un energic impuls propășirii teatrului, care, în condițiile evoluției dinamice a societății românești, va cunoaște o dezvoltare continuu intensificată.

Principalele trăsături ale teatrului românesc, care se vor forja într-o puternică și generoasă tradiție, se definesc teoretic și prind viață în concretețea operei prin osîrdia celor dintîi animatori de mișcare cultural-artistică și scrisul primilor noștri dramaturgi. Generațiile ulterioare nu vor face decît să le precizeze, să le aprofundeze, amplifice și nuanțeze.

Teatrul este investit, în primul rînd, cu o puternică funcție educativă, fiind considerat, în ansamblul culturii, alături de școală, ca un eficient mijloc de modelare a conștiinței, de fortificare a valorilor umaniste, de combatere a mentalităților și comportamentelor negative. „*Teatrul* — susținea Heliade în articolul *Societatea Filarmonică* — *însoțit cu învățătura publică, este cel mai de-a dreptul și sigur mijloc de a derăpăna obiceiurile cele urîte și a forma gustul unei nații*", idee dezvoltată într-o scrisoare către C. Negruzzi: „*Teatrul în limba națională, cîrmuit de un duh metodic, poate aduna toate clasele de orășani și prin bucățile sale potrivite pe înțelesul norodului familiarizează iară pe toți pe nesimțite cu istoria națiilor, recomandă virtutea și războiește viciul, aduce în rîs obiceiurile ruginite și bătrîne și insuflă gust pentru ale veacului*". Școală a moravurilor, teatrul este chemat să promoveze principiile sociale și etice autentice, să valideze și să fertilizeze ideile înainte mergătoare.

Călăuzit de aceleași concepții, Alecsandri se dedică activității teatrale în dublă calitate: de mentor și autor de piese, dorind să facă *„din teatru un organ spre biciuirea năravurilor rele și a ridicolelor societății noastre“*, de asanare etică și educație civică. Scena nu are, așadar, în viziunea pionierilor teatrului național, un caracter contemplativ, ci un rol profund militant, de transformare socială și înnobilare morală.

Pe un alt palier evolutiv, dar în aceeași continuitate de idei, semnalînd semnificația socială și umană a operei caragialiene, autenticitatea eroilor ce o populează (*„nu sînt închipuiri deșarte, ci ființe viețuitoare pocitaniile omenești pe care le admiră lumea în Noaptea furtunoasă ori în Scrisoarea pierdută, și ființe viețuitoare pe care le-ntîlnim pretutindene în calea noastră“*), Slavici insistă asupra aportului decisiv al pieselor remarcabilului comediograf la eradicarea răului social și a viciilor: *„Abia atunci vom fi ajuns să ne dăm seama cine a fost I.L. Caragiale și cît de mult a contribuit la ridicarea nivelului cultural și moral al societății noastre“*. În aceeași filiație, cu o și mai deplină înțelegere a menirii teatrului, Eminescu, afirmîndu-și răspicat opțiunea militantă pentru dramaturgia națională, subliniază în articolul *Teatrul românesc și repertoriul lui* caracterul educativ al acesteia, trebuind *„nu numai să placă, ci să și folosească, ba înainte de toate să folosească“*. Utilitatea socială a unei piese o descifrează, în primul rînd, în valorile morale privilegiate, prevalente în opinia lui, în condițiile vremii sale, celor estetice: *„piesele, de nu vor avea valoare estetică mare, cea etică să fie însă absolută“*.

De la primele manifestări, dramaturgia noastră s-a caracterizat printr-o profundă aderență la problemele realității, avînd menirea de a solicita atenția publicului asupra evenimentelor contemporane, de a-l invita să adopte o atitudine plină de răspundere față de fenomenele prezentate. Cuvintele lui Eminescu din articolul *Echilibru* (publicat în *Federațiunea*, 1870) privind obligația creației literare de a se inspira din realitățile imediate și de a capta particularitatea spiritualității naționale, ca mod de gîndire și sensibilitate, pot servi ca motto pentru întreaga noastră dramaturgie: *„Artele și literatura frumoasă trebuie să fie oglinzi de aur ale realității în care se mișcă poporul, o coardă nouă, originală, proprie, pe bina cea mare a lumii“*. Esențial pentru literatură este să surprindă fenomenele caracteristice ale societății și trăsăturile naționale distinctive, fiindcă, așa cum preciza într-un alt articol (*Notițe bibliografice*, în *Timpul*, 1880): *„O adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui“*. Eminescu intuia faptul că o literatură autentică, aspirînd spre universalitate, nu se poate realiza decît prin investigarea spiritualității emblematice a unui popor, a facturii psihice, a mentalității sale.

Dintre multele confesiuni cu caracter programatic, formulate în perioada interbelică, înscrise pe spirala tradiției militante ce învestesc teatrul cu menirea de a fi imagine pregnantă a societății și proiecție sintetică a spiritualității poporului, mai reținem pe cea a lui Ion Sava, regizor mai întîi al Naționalului ieșean, apoi al primei scene: *„Eu socotesc mișcarea teatrală de natură a fi în fruntea celorlalte mișcări artistice și de natură a influența și călăuzi mișcarea socială... Imaginea vieții unui neam se reflectă în oglinda scenelor teatrului său"*.

Dramaturgia — ca întreaga noastră literatură, de altfel — fidelă continuităților ei de idei și idealuri, atestă, pe toate treptele dezvoltării, o generoasă vocație de sublimare artistică a substanței spirituale a poporului, a problematicii particulare dezvoltării noastre istorice în care decantează și marile preocupări ale omului și omenirii, conferind astfel naționalului portanță și valoare universală.

Inspirată din realitățile vremii, în consonanță cu ansamblul literaturii, implicîndu-se cu fervoare și răspundere în dezbaterea și soluționarea problemelor sociale și politice, dramaturgia și-a asumat încă din deceniile de pionierat o programatică funcție modelatoare, urmărind deconspirarea și combaterea elementelor ostile progresului, a moravurilor și comportamentelor retrograde, năzuind să propună, în același timp, modele umane demne de urmat, atitudini de civism și de înaltă conștiință națională. Este explicabilă, ținînd seama de scopurile urmărite, preferința manifestată pentru comedie, îndeosebi pentru cea satirică, și pentru drama istorică, specii ce vor polariza, aproape exclusiv, atenția scriitorilor pînă spre începutul veacului nostru.

Expansiunea comediei se explică nu numai prin seducția limbajului specific, printr-o priză mai directă asupra spectatorilor într-o vreme cînd teatrul caută să creeze un nou public, ci, mai ales, prin eficacitatea ei imediată în transmiterea mesajului critic și propulsarea ideilor înnoitoare. Dezvoltată atît sub influența teatrului folcloric, a farsei populare — preluată, îndeosebi, prin intermediul teatrului de păpuși —, cît și a clasicismului francez, care dăduse autoritate necontestabilă comediei de caractere, comedia satirică românească poartă amprenta unei literaturi de tip „moralist", operînd distincții tranșante, propunînd o ierarhizare a valorilor morale. Fenomenul este caracteristic, de altminteri, nu numai dramaturgiei. „Fiziologiile" — veritabile fișe de tipologii morale, cultivate, printre alții, de Heliade, C. Negruzzi — aparțin aceleiași arii de preocupări caracteristice unei literaturi profund angajate în reprimarea răului social și în afirmarea forțelor spirituale dedicate propășirii.

Factura primelor comedii trădează nu numai dificultățile inerente oricărui început, dar este determinată, nu de puține ori, de scopurile

Aparținînd aceluiași filon de gîndire, C.A. Rosetti, fruntaș al revoluției muntene, pledînd pentru crearea unei dramaturgii de inspirație istorică, evidenția caracterul educativ al acesteia, teatrul fiind asemuit cu o *„școală"* în care poporul *„se duce seara spre a-și odihni și mintea și trupul și învăța morala, patriotismul, virtutea"*...

Urmînd pilda lui Kogălniceanu și Bălcescu — marile spirite care au suscitat interesul pentru cercetarea trecutului național — scriitorii, în toate genurile de creație, reînvie momente de vibrant eroism din istorie care, exaltînd conștiința demnității civice și a drepturilor imprescriptibile ale poporului, sînt pilde și îndemnuri pentru lupta contemporană.

Dacă drama istorică națională cunoaște în prima jumătate a veacului trecut realizări modeste[1] — dintre acestea fiind demne de reținut piesele lui Gh. Asachi *Dragoș, întîiul domn al Moldovei* (1834), *Petru Rareș* (1837), *Ștefan cel Mare* (1838) — sub influența ideologiei pașoptiste, preocupările pentru trecutul național se intensifică[2], dar prima realizare notabilă apare abia în 1867: *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu deschizînd seria marilor drame istorice: *Despot Vodă* (1886) de V. Alecsandri, *Vlaicu-Vodă* (1902), de Al. Davila și *Apus de soare* (1909) de B. Delavrancea.

Construită ca o frescă dramatică, piesa *Răzvan și Vidra*, prin intermediul celor doi eroi principali, caractere voluntare, care, fiecare datorită altui mobil, urmăresc dobîndirea puterii, ne introduce în societatea feudală a Moldovei secolului al XVI-lea, sfîșiată de adîncile contradicții dintre boieri și popor. Răzvrătit împotriva nedreptăților sociale, apărător neînfricat al celor împilați, Răzvan este, în prima parte a piesei, care înfățișează motivarea socială a atitudinii sale, o pregnantă întrupare a umanismului popular, ilustrînd, în același timp, prin însușirile lui și cutezanța faptelor, categoria titanismului romantic. Acțiunea dramatică se edifică pe subtextuale trimiteri polemice la probleme ardente ale timpului — chestiunea agrară agravată de spolierea la care erau supuse masele țărănești, manifestări rasiale — punîndu-se astfel în acoladă fapte trecute cu altele contemporane autorului. Drama lui Răzvan, robul țigan ajuns domn, este provocată inițial de discriminările sociale și rasiale a căror victimă a fost; ulterior, cînd

---

[1] Cel mai vechi text dramatic cunoscut este *Occisio Gregorii Vodae in Moldavia... (Uciderea lui Grigore Vodă în Moldova)*, atribuit lui S. Vulcan.

[2] Enumerăm, printre altele: *Mihul* (1850) de N. Istrati, *Moartea lui Mihai Viteazu la Turda* (1854) de C. Halepliu, *Moartea lui Radu VII de la Afumați* (1854) de I.M. Șoimescu, *Grigore Vodă, Domnul Moldovei* (1864) de Al. Depărățeanu etc.

obținerea puterii devine un scop în sine, aceasta este generată de izolarea și îndepărtarea sa de mase, motivînd prăbușirea eroului. Realitățile aceluiași veac al XVI-lea sînt evocate și de V. Alecsandri în *Despot-Vodă*, dezvăluind într-o intrigă unitară, stringentă, modul în care luptele facționiste dintre boieri au facilitat acapararea tronului Moldovei de un aventurier venetic, nu lipsit de calități, dar străin de aspirațiile acestui popor. Modelul eroului romantic — cu fizionomie spirituală contradictorie și destin contorsionat — căruia i se integrează Despot, aventurier cutezător și orgolios, inteligent și duplicitar, condotier, dar și cărturar de solidă formație umanistă, a fost adoptat spre a sublinia o idee iradiantă în anii cînd a fost scrisă drama, aceea a ocrotirii identității poporului, a valorilor lui, pe care nu un voievod străin, ci unul pămîntean le putea înțelege și sluji cu credință. Prin intermediul boierului Tomșa, adînc iubitor de țară, a lui Limbă Dulce și Jumătate, exponenți ai oamenilor de jos, piesa deschide o perspectivă optimistă, în concordanță cu adevărul istoric.

Lupta patriotică pentru apărarea independenței naționale și a integrității spirituale o regăsim la baza piesei *Vlaicu-Vodă* de Al. Davila, una dintre cele mai rezistente drame istorice naționale. Momentul ales de autor este străbătut de mari tensiuni sociale și politice. Tînărul stat al Țării Românești era supus pe vremea lui Vlaicu-Vodă (1364—1374) unei duble presiuni de dezintegrare: una internă, a forțelor feudale care, dorind să-și consolideze puterea, se opuneau tendințelor voievodului de a centraliza autoritatea statală; a doua, externă, a tendințelor anexioniste ale Imperiului Otoman și ale Ungariei, care doreau să subjuge țara. Biruința lui Vlaicu în confruntarea cu Doamna Clara, catolica lui mamă vitregă, sprijinitoare a ambelor tendințe dizolvante, consemnează triumful necesității istorice, a idealurilor poporului, servite de domn cu inteligență, credință și curaj. Piesa, cu o remarcabilă construcție dramatică, legitimează în Vlaicu-Vodă un erou cu caracter ferm și relief impresionant, de o subtilă complexitate, uman și titanic deopotrivă, expresie caracteristică a spiritualității acestui popor.

O sinteză a cerințelor istorice și a aspirațiilor maselor, o proiecție a eroului popular este și Ștefan cel Mare, din piesa lui Delavrancea *Apus de soare*. Deși prezentat în amurgul glorioasei sale domnii, cu trupul măcinat de suferință, domnul Moldovei dobîndește, prin voința lui imensă, prin fermitatea cu care și-o impune, dimensiunea eroului baladesc. După ce-și domină conflictul interior — provocat de limitele condiției biologice, de boala care-l împiedică să mai transpună în fapte temerarele lui gînduri, el îi înfrînge pe boierii doritori să înlăture autoritatea centralizată, înscăunîndu-l ca domn pe fiul său Bogdan. Notabil pentru arta dramatică a lui Delavrancea e faptul că latura eroică a

voievodului nu acoperă, ci dezvăluie bogat, nuanțat, latura lui umană, conferind personajului autenticitate incontestabilă.

Începînd cu cumpăna dintre secolele XIX și XX, accentuîndu-se în perioada interbelică, dramaturgia cunoaște o puternică eflorescență și o fecundă diversificare a modalităților artistice: în timp ce drama istorică și comedia cunosc noi evoluții, se configurează noi categorii de piese: mai întîi drama poetică, apoi cea socială. Problematica dramaturgiei, în acest evantai de structuri, răsfrînge, în variate intermedieri, pluralitatea de orientări și tendințe ideologice și artistice caracteristicei unei etape de adînci și complexe prefaceri în toate sferele existenței sociale.

În paralelogramul forțelor sociale din prima jumătate a secolului nostru, cu radicalizări de poziții, dar și cu pendulări ezitante, teatrul se confruntă cu dificultăți grave, provocate, îndeosebi, de preferințele publicului snob pentru spectacolul de divertisment facil, de „consum", realizat cu piese minore de autori străini, care primesc însă o ripostă hotărîtă din partea spiritelor lucide ale vremii, devotate dezvoltării literaturii dramatice naționale: „*Scenele românești sînt închise autorilor români*, consemnează cu amărăciune Mihail Sebastian în articolul *Notă tot despre literatura dramatică* (1936). *Ele formează un debușeu dezorientat al tuturor pieselor străine — nu importă de unde ar veni și, nu importă ce valoare ar avea — dar opun o rezistență opacă producției originale, ori excluzînd-o pur și simplu, ori sabotînd-o*". Acestei demisiuni culturale, autorul *Ultimei ore* îi opunea apelul ferm de „*creare*" a unei literaturi dramatice originale: „*Ea așteaptă să fie creată. Aceasta este, de altfel, funcțiunea specifică principală, definitorie a unui teatru: să creeze literatură dramatică*", idee ce va fi sprijinită de toți marii regizori ai timpului, de critica literară progresistă.

Rezultatele unei asemenea orientări sînt dintre cele mai fericite între cele două războaie afirmîndu-se, cu opere durabile, dramaturgi ca Mihail Sorbul, Victor Eftimiu, George Mihail Zamfirescu, Victor Ion Popa, Tudor Mușatescu, Mihail Sebastian, Alexandru Kirițescu ș.a.

Cele două mari direcții ale dramaturgiei veacului trecut — comedia satirică și drama istorică — găsesc, în mod firesc, un larg ecou și în această perioadă, resimțite ca necesități social-artistice vitale, prima ca modalitate caustică de protest împotriva unor moravuri condamnabile, a doua ca un mijloc de a menține nestinsă torța marilor aspirații patriotice.

Drama istorică a fost abordată totuși mai restrîns și fără să cunoască, în ansamblu, realizări care să poată fi alăturate creațiilor precedente. Se remarcă prin interesul pentru drama istorică, dar și prin unele reușite memorabile, Mihail Sorbul, autorul, printre altele, al

piesei *Letopiseți*, inspirată de personalitatea monumentală a lui Ion Vodă Viteazul; Victor Eftimiu care realizează în *Ringala*, soția lui Alexandru cel Bun, o variantă a Doamnei Clara, ce se izbește de hotărîrea nezdruncinată a poporului de a-și apăra ființa națională; Zaharia Bîrsan, autorul evocării dramatice a răscoalei de la 1784 *„Se face ziuă"*; N. Iorga, creatorul multor drame cu subiecte extrase din istoria națională, dintre care sînt citate cu precădere *Un domn pribeag*, *Tudor Vladimirescu*, *Doamna lui Ieremia;* Ion Luca — *Rachierița* și *Cele patru Mării;* G.M. Zamfirescu — *Cuminecătura* etc. Deși nu se inspiră din trecutul național, ci din evenimentele revoluției franceze, trebuie amintită și monumentala piesă a lui Camil Petrescu *Danton* — care, transgresînd problematica strict istorică, propune în principalul erou al acesteia una din variantele cele mai semnificative din tipologia eroilor selecționați din lumea intelectuală —, ca și trilogia *Renașterii* de Al. Kirițescu, începută în această perioadă.

Comedia cunoaște, în schimb, o puternică afirmare, inspirîndu-se copios din practicele veroase ale politicianismului, din comportamentele versatile ale celor care fetișizează banul, din arivismul brutal și promiscuitatea unor categorii sociale supuse unui proces de erodare morală. Incizînd în aceste medii cu busola valorilor dereglată, dezvăluindu-le plăgile adînci, rîsul se încarcă cu o amară tristețe, notă distinctivă a comediilor create în acei ani. *Titanic Vals* și *Escu* de Tudor Mușatescu, *Gaițele* de Alexandru Kirițescu, *Dansul milioanelor*, *Omul care a văzut moartea* de V. Eftimiu surprind, alături de multe alte piese, caruselul odios al politicianismului, degringolada etică a lumii sus-puse. Comedia nu se mulțumește doar să ridiculizeze tarele asupra cărora și-a fixat obiectivul neiertător, dar în același timp le opune o forță morală nealterată, exprimînd o opțiune etică și civică superioară, Spirache — eroul din *Titanic Vals* — împins de familia veleitară spre deputăție, refuză să-și depună candidatura, incapabil de compromisuri: *„Pentru că nu pot să mint pe nimeni, mamă soacră! Pentru că a face politică, astăzi, înseamnă a amăgi, știind că amăgești... înseamnă a lua... știind că nu poți să dai îndărăt"*. Conformismul, automatismul mimetic al societății de altădată, care elimină fără discernămînt orice valoare refractară acestor atitudini și inerții, sînt dezvăluite, printre alții, de Gh. Ciprian în *Omul cu mîrțoaga*, întruchipînd în Chirică, omul modest și încrezător în resursele regeneratoare ale societății, o generoasă omenie. Tache, Ianke și Cadîr, eroii lui V.I. Popa, asupra cărora se exercită puternic presiunile unor concepții rasiale discriminatoare, izbutesc să le reziste, la capătul a numeroase încercări, afirmînd cu căldură un crez de viață umanist, cuprins în afirmația aforistică a lui Cadîr *„ovrei, creștin, mahomedan, totuna estem"*. Modalitatea comediei lirice este adoptată și de Mihail Sebastian spre a denunța atmosfera sufocantă a unei societăți

cu alcătuiri injuste şi relaţii distorsionate, ce tind să devieze existenţa de la fireştile ei ţeluri. Eroii săi aspiră să se sustragă acestui mediu disolutiv, fie căutînd să ignore dificultăţile cu care se confruntă în viaţa cotidiană (Ştefan Valeriu din *Jocul de-a vacanţa)*, fie să fugă din lumea compromisurilor morale (Mona din *Steaua fără nume)*. Asemenea soluţii sînt însă paliative, năzuinţa unei posibile regăsiri se dovedeşte iluzorie, decepţia trezirii la realitate este brutală.

În contextul unei societăţi zguduite de puternice contradicţii, în mod firesc sînt abordate şi alte modalităţi dramaturgice apte să aducă în atenţie o tematică mai gravă, să iniţieze o critică mai severă realităţilor timpului, să denunţe cu vehemenţă inechităţile şi actele de nedreptate care traumatizează destinele. Comedia tragică, drama socială şi de idei aduc în prim plan, de cele mai multe ori, omul din popor, ales cu osebire din mediul mahalalei, produsul terific al oraşului capitalist, a cărui viaţă se desfăşoară sub semnul crîncen al incertitudinii, al lipsei de orizont. Este, uneori, un erou colectiv, a cărui identitate, în multiplicitatea ipostazelor sale, a fost intuită de G.M. Zamfirescu: *„Te cunosc, fără să te întreb de unde vii şi cum te cheamă. Noi, oamenii necăjiţi, avem un nume la fel: durere! Pe mine mă cheamă Ion Popa. Şi nu-mi zice nimeni aşa. Toţi mă ştiu de Ion Durere... Mergi sănătos şi ţine minte: nu ne cheamă Ion, Pavel sau Tudor! Ne cheamă, pretutindeni: durere"*.

Această direcţie a dramaturgiei găseşte în creaţia lui M. Sorbul primele realizări notorii. *Patima roşie* este o profundă dezbatere psihologică a unor eroi care trăiesc condiţia tragică a neîmplinirii spirituale într-o societate prost structurată. Prin Tofana şi Sbilţ, Crina şi Rudy, eroi bine definiţi, capabili să-şi domine pornirile senzuale, triumfă ideea de moralitate ca suport spiritual, introducînd o tonică perspectivă asupra posibilelor desfăşurări ale umanului. *Dezertorul*, înfăţişînd drama lui Silvestru Trandafir, care ucide un ofiţer german sub impulsul geloziei — acţiunea se petrece în timpul primului război mondial — ne introduce în viaţa fierbinte a periferiei bucureştene, ambianţa morală a acesteia fiind surprinsă în scene revelante. G.M. Zamfirescu va sintetiza însă, într-o imagine de un relief deosebit, condiţia tragică a existenţei acestei lumi ostracizate, care nu poate să rupă catenele ce o leagă de mizeria materială şi morală. Visul Nastasiei — eroina piesei *Domnişoara Nastasia* — de a evada din mahalaua Veseliei, mutîndu-se în Popa Nan, echivalează cu o mutaţie etică de recîştigare a demnităţii, cu posibilitatea de a-şi putea împlini armonios personalitatea. Neputînd să se smulgă periferiei, Nastasiei nu-i rămîne decît posibilitatea de a sfîrşi cu viaţa fără să recurgă la compromisuri.

Productivă în dramaturgia interbelică este şi tema inadaptibilităţii intelectualului onest, — ostil unei societăţi cu resorturile grav dezarticulate — avid de o spiritualitate purificată şi călăuzită de prin-

cipii înalte, frecventă în creația lui Camil Petrescu. Exponențială pentru această tematică este drama *Jocul ielelor*, al cărei protagonist, Gelu Ruscanu, un ziarist intransigent, caută să-și traseze existența pe principii absolute, sustrase relativității vieții concrete.

La începutul veacului al XX-lea, Ștefan Petică *(Solii păcii)*, St. O. Iosif și D. Anghel *(Legenda funigeilor)*, V. Eftimiu *(Înșir'te mărgărite)*, Zaharia Bârsan *(Trandafirii roșii)*, valorificînd tendințe ale secolului precedent, dar mai ales motive populare, precum și influențe simboliste, impun în teatru categoria dramei poetice, care cunoaște în perioada interbelică două tendințe integratoare: basmul dramatic poetic și drama mitopoetică de idei. Prima tendință este ilustrată, printre alții, de Dan Botta *(Deliana, Soarele și luna)*, Adrian Maniu și Ion Pillat *(Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte)*, V. Voiculescu *(Pribeaga)*. Cea de a doua, mult mai importantă și fecundă, a dobîndit autoritate artistică și învestire filozofică prin Lucian Blaga, care decantează în piesele sale motive mitice naționale și universale. Reinterpretînd într-o viziune personală, modernă și filozofică, mituri de largă circulație, Blaga investighează în *Zamolxe*, *Meșterul Manole* și *Anton Pann* condiția spirituală a creatorului, care implică jertfa, subordonarea propriului destin necesității de împlinire a destinului ideii, creația proiectată pe plan universal avînd amploarea, măreția, dar și tragismul unui act fabulos, demiurgic. Venind dintr-o altă direcție, eroii lui Lucian Blaga se întîlnesc, în ultimă instanță, cu eroii de extracție intelectuală ai lui Camil Petrescu: esența dramatică a existenței lor este rezultatul neistovitei năzuințe spre absolut, spre adevărurile care se ascund dincolo de orizonturile lumii lor.

Expansiunea dramaturgiei, cum remarca și Mihail Sebastian, este indisolubil legată, printre alți factori, și de amplitudinea rețelei de teatre și de opțiunile acestora, repertoriul, prin structura și calitatea sa, avînd o contribuție dintre cele mai importante la stimularea și orientarea creației dramaturgice și definirea momentului teatral. După eliberarea țării, arta spectacolului, datorită eficacității funcției modelatoare și puternicei sale forțe de impact estetic și social, a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, asigurîndu-se o armonioasă implantare de scene pe întreg teritoriul. Activitatea teatrelor, integrată unei strategii culturale, sintetizată în conceptul de repertoriu național, se caracterizează, printre altele, prin vigoarea și statornicia atașamentului față de dramaturgia națională, prin consecvența cu care sînt promovate noile creații.

„Fidelitatea către geniul național în revoluție este marca distinctivă a operelor care se nasc sub ochii noștri, programul și onoarea lor", spunea Tudor Vianu referindu-se la creația literară contemporană. Observația este valabilă, evident, și pentru dramaturgie care, dezvoltînd tradiția unei arte angajate, reflectă cu mijloace din ce în ce mai complexe pre-

facerile profunde survenite în viața și spiritualitatea poporului nostru, exprimă universul de idei și valori al unei națiuni înscrise pe spirala unei evoluții rapide.

În ansamblu, dramaturgia perioadei succedente celei de a doua conflagrații mondiale se caracterizează printr-o largă deschidere spre realitățile contemporane, explorate în componentele lor sociale, politice, etice, corelativă cu o revalorificare, într-o nouă perspectivă ideatică, a marilor teme ale istoriei naționale.

Unitară prin finalitățile asumate, dramaturgia ultimelor decenii oferă imaginea unui proces dinamic de căutare a modalităților artistice apte să asigure o cuprindere semnificativă a realului. O primă etapă, cuprinsă în linii mari în acolada anilor '45—'55, este caracterizată de căutări intense de adecvare a dramaturgiei la idealurile revoluționare, așezînd accentul precumpănitor pe acuitatea problematicii abordate, pe claritatea mesajului și fermitatea atitudinilor. Multe din piesele scrise în acest răstimp de radicalizare a pozițiilor politice și ideologice, centrate pe conflicte și tipuri umane noi, inspirate de transformări sociale efervescente, scontînd o eficiență educativă directă, recurgînd în acest scop la conflicte lineare și personaje structurate pe principiul contrastului alb-negru sînt, într-o anumită măsură, conjuncturale, deficitare sub raport artistic.

Comedia *Mielul turbat* (1954) de Aurel Baranga și dramele lui Horia Lovinescu *Citadela sfărîmată* (1955), *Hanul de la răscruce* (1957), *Surorile Boga* (1959) inaugurează o nouă etapă în creație, în care, în dramaturgie, descătușată de scheme și prejudecăți, se produce o multiplicare a temelor abordate, conflictele dobîndesc adîncime, personajele complexitate și autenticitate umană, mijloacele de expresie cunosc o mare varietate, înțelesurile politico-sociale fiind așezate sub semnul valorii artistice. În a doua jumătate a deceniului al șaptelea, procesul de diversificare a viziunilor artistice cunoaște o nouă revitalizare, marcînd începutul unei alte etape fecunde pentru dramaturgie — consonantă cu desfășurările sociale —, cu împliniri remarcabile. Noile scrieri manifestă o tendință de problematizare a substanței dramatice, de creștere a ponderii filozofice și a implicării politice, de investigare a naturii umanului în incidențele desfășurărilor obiective. În acest climat novator se operează modificări notabile și în structura categoriilor dramatice și a genurilor tradiționale.

În perimetrul dramei istorice, mai ales în ultimele decenii, atenția scriitorilor nu mai stăruie asupra reconstituirii unor evenimente, ci asupra proceselor istorice, nu mai vizează grandiosul exterior, ci descifrarea sensurilor istoriei răsfrînte în actele de conștiință. Istoria nu mai este dramatizată, ci esențializată, sub crusta evenimentelor sînt dezvăluite ideile, iar prin acestea direcțiile mișcării istorice, punînd într-o nouă

ecuație trecutul cu prezentul. Remarcăm, mai întîi, adeziunea scriitorilor pentru „ipoteza dramatică", focalizată nu pe spectaculozitatea întîmplărilor, ci pe dinamica proceselor de gîndire ale eroilor implicați în desfășurarea acestora, pe reacția lor umană, pe concepțiile lor despre viață și istorie. Primează, așadar, nu evenimentul, ci spiritul care se exprimă în acesta, conținut în specificitatea istorică și umană a personajelor: *Petru Rareș* de Horia Lovinescu, *Săptămîna patimilor*, *Viteazul* de Paul Anghel, *Răceala*, *A treia țeapă* de Marin Sorescu, *Muntele* de D.R. Popescu, *Descăpățînarea* de Al. Sever, *Vlad Țepeș în ianuarie* de Mircea Bradu, *Steaua zimbrului* de Valeriu Anania etc. Fresca dramatică este adoptată de Paul Everac în *Costandineștii* și de D.R. Popescu în *Mormîntul călărețului avar (Studiu osteologic)*.

Drama documentară — cu apel stăruitor pe faptele riguros atestate, manifestînd însă aceeași tenace preocupare pentru detectarea proceselor istorice — cunoaște realizări importante prin *Bălcescu* de Camil Petrescu, „procesele istorice" ale lui Al. Voitin, *Zodia taurului* și *Capul* de Mihnea Gheorghiu, *Vasile Lucaci* de Dan Tărchilă ș.a.

O fasciculare a modalităților artistice se produce și în comedie unde, alături de satiră — cultivată cu succes de Aurel Baranga *(Mielul turbat, Sfîntul Mitică Blajinul, Opinia publică)*, Paul Everac *(Ordinatorul)*, Eugen Barbu *(Să nu-ți faci prăvălie cu scară)*, Tudor Popescu *(Concurs de frumusețe, Paradis de ocazie)*, Süto András *(Bocet vesel pentru un fir de praf rătăcitor)* — se impune ca un gen distinct comedia grotescă, frecventată cu bune rezultate de Teodor Mazilu *(Somnoroasa aventură, Proștii sub clar de lună, Acești nebuni fățarnici)*, I. Băieșu *(Chițimia, În căutarea sensului pierdut)* etc. Prin osmoza dintre categoriile comicului și dramaticului se constituie „comedia dramatică" datorită aportului unor scriitori ca D.R. Popescu *(Cezar, măscăriciul piraților)*, Dumitru Solomon *(Scene din viața unui bădăran, Iluzia optică)*, M.R. Iacoban *(Sîmbătă la Veritas, Plouă la Sovata)* etc.

Concomitent cu intensificarea atitudinii politice în ansamblul creației, s-a impus ca o categorie distinctă piesa politică, circumstanțiată cu precădere problematicii puterii, raportului dintre puterea politică și adevărul istoric *(Puterea și adevărul* de Titus Popovici, tetralogia *Politica* de Theodor Mănescu).

Drama socială se exprimă fie sub forma dramei de idei *(Ape și oglinzi, Cartea lui Ioviță* de Paul Everac), fie sub cea a „dramei stărilor de conștiință" *(Pasărea Shakespeare, Balconul* de D. R. Popescu, *Noaptea cabotinilor* de Romulus Guga).

Se revitalizează și teatrul poetic, prelungind, într-una din orientările sale, interesul pentru marile mituri transmise în motive folclorice, în mitologia antică, sau inițiind un demers de mitizare a unor experiențe și trăiri umane fundamentale *(Iphigenia* de Mircea Eliade, *Oedip salvat*,

Rege, preot, profet, Ostatecul de Radu Stanca, *Meșterul Manole, Greul pămîntului* de Valeriu Anania, *Zidarul* de Dan Tărchilă etc.). Într-o altă orientare, cu arcatură filozofică, receptivă interogațiilor fundamentale asupra condiției umane, teatrul poetic se configurează ca dramă ontologică, explorînd în factură tragică sau tragi-comică aspirația ființei spre cunoașterea de sine și regăsirea într-un sens existențial cardinal. *Iona, Paracliserul, Matca* de Marin Sorescu, alcătuind ciclul *Setea muntelui de sare*, se înscriu printre creațiile reprezentative ale literaturii dramatice actuale de sondare a esenței naturii umane.

Manifestînd o mobilitate deosebită și un stenic suflu novator, credincioasă finalităților sale modelatoare și militante, dramaturgia contemporană parcurge, în continuare, un proces de îmbogățire a problematicii, structurilor și modalităților artistice, sporindu-și valențele de originalitate. Prin operele definitorii, dramaturgia contemporană este un factor de galvanizare a conștiințelor într-un proces de meditație fertilă asupra sensurilor devenirii sociale, a esenței umanului, a menirii individului și colectivității.

CONSTANTIN MĂCIUCĂ

VASILE ALECSANDRI

Născut la 21 iulie 1821, în orașul Bacău, V. Alecsandri învață mai întîi, particular, cu dascălul maramureșan Gherman Vida, apoi în pensionul lui Victor Cuénim, la Iași, continuîndu-și studiile la Paris. Întors în țară, este numit împreună cu C. Negruzzi și M. Kogălniceanu la conducerea Teatrului Național (1840), calitate în care a activat neobosit pentru crearea unui repertoriu original, stimulînd activitatea dramaturgică a altor scriitori, dar mai ales scriind el însuși un mare număr de piese. Participant activ la pregătirea mișcării revoluționare din Moldova de la 1848, este obligat, după înăbușirea acesteia, să se refugieze, împreună cu alți patrioți, în Transilvania, plecînd apoi la Paris. Militant consecvent pentru unirea Țărilor Române, ca reprezentant al lui Al. Cuza, după alegerea acestuia ca domn, pleacă într-o misiune diplomatică spre a obține recunoașterea de către principalele țări occidentale a actului politic înfăptuit.

Activitatea sa literară este extrem de bogată și variată. Revistele *România literară* (1855) și *Steaua Dunării* (1856), a căror apariție o asigură, continuă și dezvoltă programul *Daciei literare* și al *Propășirii*, încurajînd o creație patriotică și cu un marcat specific național. Activitatea poetică a lui V. Alecsandri — numit de M. Eminescu „rege al poeziei" — este, în principal, cuprinsă în volumele *Doine și lăcrimioare* (1853) — a doua ediție, îmbogățită cu ciclul *Mărgăritărele*, apare în 1863 —, trei volume de *Poezii* (în ediția de *Opere complete* — 1875), *Ostașii noștri* (1878) etc. Scrierile sale în proză (printre care *Istoria unui galbîn și a unei parale*, *Buchetiera de la Florența*, *Balta Albă*, *O primblare în munți)* au fost reunite în volumele *Salba literară* (1857), *Istoria misiilor mele diplomatice* (1862), *Opere complete*, *Partea a III-a*, *Proză* (1876).

Contribuția lui Alecsandri la dezvoltarea teatrului este dintre cele mai importante, opera sa dramatică fiind determinantă pentru punerea bazelor unui repertoriu național. Comedia (în cadrul căreia includem și vodevilurile și cantonetele comice) și drama istorică sînt cele două specii ilustrate generos de autor: *Farmazonul din Hîrlău*

(1840), *Modista și cinovnicul* (1840), *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (1844), *Creditorii* (1844), *Iașii în Carnaval* (1845), *Peatra din casă* (1847), *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă* (1850), *Chirița în provinție* (1852), *Rusaliile în satul lui Cremine* (1860), *Ginerele lui Hagi-Petcu* (1870), *Cucoana Chirița în balon* (1876), *Despot-Vodă* (1879), *Fîntîna Blanduziei* (1883), *Ovidiu* (1885).

Alecsandri a desfășurat și o importantă activitate de folclorist, culegînd poezii populare, reunite sub titlul *Poezii populare ale românilor* (1866).

Moare la Mircești, la 22 august 1888.

Chirița în provinție

1852

PERSOANE:

CUCOANA CHIRIȚA
GRIGORI BÎRZOI, soțul ei
GULIȚĂ, copilul lor
LULUȚA, orfană
SAFTA, sora lui Bîrzoi
D-NUL ȘARL, profesor francez
LEONAȘ, tînăr iașan
ION, fecior boieresc
TREI ȚĂRANI
ȚĂRANI — JANDARMI —
POFTIȚI LA MASĂ — UN CURCAN

CHIRIȚA ÎN PROVINȚIE

Comedie cu cîntice, în 2 acte

ACTUL I

Teatrul reprezintă o ogradă de curte boierească la țară. — În stînga, casa Chiriței, cu cerdac și cu ferestre pe scenă. — În dreapta, lîngă culisele planului I, o canapè de iarbă, încunjurată de copaci. — În fund, ostrețile și poarta ogrăzei. — Lîngă casă, o portiță în zaplaz, care duce în grădină. — În depărtare se vede satul.

Scena se petrece la moșia Bîrzoieni.

SCENA I

Chirița (în costum de amazoană, intră călare pe poartă, încunjurată de țărani.)

(Arie din Scăra mîței: Tălharii.)

ȚĂRANII:

Dreptate, dreptate
Ne fă!
Cucoană, dreptate
Ne dă!

CHIRIȚA:

Ce vreți voi?... Dreptate?

ȚĂRANII:

Așa-i!

CHIRIȚA:

Cu biciul pe spate
V-oi da!

(Împreună.)

ȚĂRANII

Dreptate, dreptate
Ne fă!
Cucoană, dreptate
Ne dă!

CHIRIȚA

Cu biciul pe spate
V-oi da!
V-oi da eu dreptate
Așa!

CHIRIȚA (amenințînd țăranii cu cravașa): Tacă-vă gura, mojicilor!
UN ȚĂRAN: D-apoi bine, cucoană... păcat de Dumnezău să ne lași a fi de batgiocură!
CHIRIȚA: Ce batgiocură! Ce batgiocură?... Cine v-o batgiocorît?
ȚĂRANII: Cuconașu Gurluiță.
CHIRIȚA: Guliță?... Minciuni spuneți... Ce v-o făcut?
UN ȚĂRAN: Mi-o ucis un vițăl la vînat.
ALTUL: Și mie mi-o dat foc bordeiului cu ciubucu cel de hîrtie.
ALTUL: Și eu l-am prins țîind calea Măriucăi...
CHIRIȚA: Țîst, bețîvilor!... Bine v-o făcut suflețălu!... De ce nu vă păzîți vițăii și Măriucele? Așa să pățîți!.. Hai, lipsîți de-aici!
UN ȚĂRAN: Da-i păcat, cucoană, să ne lași păgubași... Dă! dacă nu ne-om jălui la d-ta, care ne ești stăpînă vecinică[1]... la cine să rîdicăm glasul, săracii de noi!
ALTUL: Am ajuns mai rău decît țiganii![2]
CHIRIȚA: Auzî-i?... Auzî-i, țopîrlanii!... Ei, apoi să nu-i iei la măsurat cu prăjîna de falce?... Afară, mojîcilor, că vă știu eu de mult că sînteți buni de gură și răi de lucru... Afară!
ȚĂRANII: Cucoană...
CHIRIȚA: Periți din ochii mei... că vă ieu de fugă cu calul! (Răpede calul spre ei.)

(Împreună.)

ȚĂRANII	CHIRIȚA
(fugînd)	(furioasă)
Dreptate, dreptate Ne fă! Cucoană, dreptate Ne dă!	Cu biciul pe spate V-oi da! V-oi da eu dreptate Așa!

---

[1] «Stăpîn vecinic» — un fel de titlu de proprietate absolută, inalienabilă, asupra iobagilor și robilor de pe o moșie, pe care și-l arogau boierii retrograzi. Caracterul reacționar al acestui așa-zis drept boieresc a fost demonstrat de N. Bălcescu, în studiul *Reforma soțială la români*.

[2] În epoca feudală, țiganii fiind robi ai boierilor, adică în deplina proprietate a «stăpînilor vecinici», expresia «a ajunge mai rău decît țiganii» însemna a ajunge într-o situație socială inferioară robilor, a fi mai exploatat, mai desconsiderat, mai batjocorit decît robii.

SCENA II

Chirița (după ce a alungat țăranii călare, se întoarce și vine în fața scenei.)

Vai de mine cu niște țărănoi, că n-ai cap să trăiești de răul lor!... De-abia am ieșit puțintel la primblare, ca să mă mai răcoresc... și parcă dracu i-o scos în cale-mi, să mă tulbure... Iar m-oi fi făcut roșie la față ca un stacoș. *(Strigă.)* Ioane!... Ioane!... Ș-apoi astfel hurducă și gloaba asta, ca m-o apucat de vro șăpte ori sughițu păn-acu... *(Strigă iar.)* Ioane!... Ioane... Iaca somnorosu, că iar a fi adormit în podul grajdului... și nici c-a să vie să mă coboare de pe cal... Ioane... Ioane...! mă!... săracan de mine, c-or să mă lase să șăd toată ziua călare ca un jăndar... *(Strigă furioasă.)* Ioane!... Guliță... Luluță!... monsiu Șarlă!... cumnățică!...

SCENA III

Chirița, Guliță, Șarl, Safta, Ion. (Ion vine alergînd dintre culisele din dreapta. Ceilalți ies din casă și se cobor din cerdac.)

GULIȚĂ } *concomitent* : Cine mă cheamă?... Nineaca!
SAFTA : Ce este?... Ce este?
ȘARL : *Qui diable?... Ah, madame!...*
ION : Aud, cucoană... Iaca ia...

CHIRIȚA: Da' veniți azi de mă coborîți de pe cal... Ce, Doamne iartă-mă!... ați adormit cu toții?

(Ion se pune dinaintea calului și-l apucă de zăbale ca să-l ție. Ceilalți se adună împrejurul Chiriței.)

GULIȚĂ: Ba nu, nineacă... dar învățam «Telemac»[1] cu monsiu dascalu.

---

[1] *Télémaque* sau *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse (Întîmplările lui Telemac, fiul lui Ulise)*, poem epic în proză al scriitorului francez François de Salignac de la Mothe-Fénelon (1651—1715), preceptor al ducelui Ludovic de Bourgogne, nepot al regelui Franței, Ludovic al XIV-lea supranumit și Regele Soare *(Le Roi Soleil)*. Publicarea acestui roman (1699), care conține numeroase aluzii critice la domnia lui Ludovic al XIV-lea, i-a atras lui Fénelon dizgrația.

Télémaque sau *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse* a fost, în al doilea pătrar al secolului al XIX-lea, una din cărțile de bază ale instrucțiunii din pensioanele Moldovei. Mihail Kogălniceanu mărturi-

SAFTA: Şi eu făceam dulceţi în cămară, cumnăţică.
ION: Şi eu...
CHIRIŢA: Taci din gură... că eşti încă cu ochii plini de somn... Ţîne calu!...
ŞARL *(apropiindu-se de Chiriţa)*: Madam cocoana... sari in braţi a me.
CHIRIŢA *(cochetînd)*: În braţăle d-tale, monsiu Şarlă?... Eşti foarte galant... însă mă tem...
ŞARL: *O! non* te tem... că sunt vurtos.
CHIRIŢA: Nu de-aceea... că şi eu îs uşurică ca o pană; dar apoi... să sar în braţăle unui cavaler... nu ştiu de să cuvine...
ŞARL: Daca *non* vre la mine, sarî la Ion... *(În parte)*: *J'aime mieux ça.*
CHIRIŢA: Ei, dacă vroieşti numaidecît, monsiu Şarlă... aţîne-te, că sar.
ŞARL: *No*... poftim... *une*, *deux*, *trois*.
CHIRIŢA *(sărind)*: Hup!
ŞARL *(în parte)*: *Cristi!* uşuric ca un pan... *merçi*[1].
CHIRIŢA *(în parte)*: Îi nostim franţuzu... *(Tare.)* Aţi văzut agilitaua mea? Ioane... du calu la grajdi şî-l adapă, dar să nu-i scoţi şaua... Auzi?
ION *(căscînd)*: Aud. *(Duce calul între culisele din dreapta.)*
CHIRIŢA: Ho!... că parc-ăi să ne-nghiţi... Face-o gură cît o şură.
GULIŢĂ: Nineacă... las' să mă sui şî eu pe cal.
CHIRIŢA: Ce face?!... Ca să te trîntească?!... Ba nu, Guliţa mamei.

---

sește că în timpul adolescenței lui temeiul metodei Jacotot — metodă pedagogică bazată pe memorizarea lecţiilor prin ajutor mutual, fără concursul profesorului — era *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse*: «Această carte trebuia s-o învăţăm toată pe de rost, ca pe urmă, după metoda ei, să putem face şi compuneri». După cum vom vedea, «monsiu Şarlă», preceptorul lui Guliţă Bîrzoi, este şi el, mai mult sau mai puţin, un adept al metodei Jacotot, străduindu-se să fixeze în memoria cam debilă a elevului său poemul lui Fénelon.

[1] Într-o altă împrejurare, Alecsandri va «preciza» greutatea Chiriţei: «trage» cît «o pană de lişîţă» (vezi: V. Alecsandri, *Chiriţa în Iaşi sau Două fete ş-o neneacă*, *Teatru*, vol. 1, *Comedii*, Buc., E.P.L., col. B.p.t., 1961, p. 217). Calamburul, artificiu facil pentru care Alecsandri are o remarcabilă predilecţie, este evident: sensul joacă între «pană» = «pluma» şi «pană» = «soţie de nobil polon» (în actul I, scena 13, Chiriţa se consideră «moţ-păneasă»), şi este nuanţat semnificativ, pana de «lişîţă» *(Fulica atra)* fiind «grasă».

GULIȚĂ: Pe mată cum de nu te trîntește?
CHIRIȚA: Eu am învățat la Ieș, la manejărie... *(În parte.)* Numai eu știu cîte bușituri am mîncat... d-apoi dă!... dacă-i moda...
GULIȚĂ *(scîncindu-se)*: Ei... nineacă, las' să mă primblu călare... măcar numai prin ogradă.
CHIRIȚA: Bai... Ț-am mai spus o dată că nu vreu... Nu mă supăra mai mult. Mai bine apucă-te de-ți învață franzuțasca cu monsiu Șarlă... că mă ții o mulțime de parale, trîntore!
GULIȚĂ: Bai șî eu!... M-am săturat de carte!
ȘARL: *Monsieur Goulitze... taisez-vous quand* poroncesc madam nenec...
GULIȚĂ: Madam nenec... *(În parte.)* Franțuz stropșît!
ȘARL: Ce spus? *(În parte.) Cré moutard!... il m'agace toute la journée.*
CHIRIȚA: Nu te potrivi, monsiu Șarlă, că-i copil încă.
ȘARL: *Oui...* copil... obraznic.
CHIRIȚA: Ce să-i faci dacă are duh, Gulița nineacăi... *(Sărută pe Guliță.)* Îmi seamănă mie... bucățîcă tăietă. Hai, du-te cu domnu profesòr de învață frumușăl, că ț-oi face straie de moda nouă.
GULIȚĂ: Da'... cal mi-i cumpăra?
CHIRIȚA: Cum s-a face băbacă-tău ispravnic.
ȘARL: *Allons, Goulitze... venez donc.*
GULIȚĂ: Iaca, monsiu... *je vene.*

(Șarl și Guliță se primblă împreună prin ogradă, citind pre o carte, și din vreme în vreme zic tare: «Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse».[1])

CHIRIȚA: Uf! Doamne! că mare cald îi!... Hai sub copaci, cumnățîco. *(Merge în boschet.)*
SAFTA *(urmînd pe Chirița)*: D-apoi șî d-ta, soro, ai minte s-alergi calare în luna lui iuli? Îi pățî ceva într-o zî.
CHIRIȚA: Ce să fac, soro, dacă-i moda... șî dacă-mi place... Oi zîce șî eu ca Ferchezianca:

---

[1] *Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse:* «Calipso nu putea să-și aline întristarea pricinuită de plecarea lui Ulise» — cu aceste cuvinte începe cartea întîi a poemului *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulisse,* de Fénelon.

Hop, hop, hop,
La galop,
Cînd alerg călare.
Hop, hop, hop,
La galop,
Inima mea sare.
Hop, hop, hop,
La galop,
Cînd sînt armazoană;
Hop, hop, hop,
La galop,
Ieu lumea de goană.

Ce plăcere de-a fugi în fuga mare
Pe-un cal sprinten, ușurel ca un ogar,
Cîteodată alivanta pe spinare...
Dar ce-mi pasă... dacă-i moda, n-am habar!

Hop, hop, hop,
La galop,
Etc., etc., etc.

Ș-apoi trebuie să știi, cumnățică, că de cînd m-am dezbărat de Calipsîța și Aristița... de cînd, în sfîrșit, le-o măritat bărbatu-meu cu Brustur și Cociurlă... pare c-am întinerit de 20 de ani... îmi vine tot să zburd.., că, Doamne!... mult m-am mai năcăjit prin Ieșu cela ca să-mi găsăsc gineri... știi?...[1]

SAFTA: Știu... Căzusăși în mînile unor coțcari?...

CHIRIȚA: Cine dracu să-i cunoască? Acu toți îs îmbrăcați într-un fel... și nu poți alege care-i boier, care-i coțcar... Dar ce-o fost s-o trecut... De trii ani, de cînd m-am întors la moșîie la Bîrzoieni... i-am și uitat.

SAFTA: Bine-ai făcut.

CHIRIȚA: Hei!... cînd ar da Dumnezău să mi să împlinească gîndul... aș da șăpte sărindaruri.

SAFTA: Ce gînd, soro?

---

[1] «Năcazurile» Chiriței la «Ieș», «ca să-și găsească gineri», se citesc în «comedia cu cîntice» *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă* publicată ultima oară în: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 127—210.

CHIRIȚA: Ah! cumnățîcă, să mă fac isprăvnicească!... alta nu doresc pe lume!... Isprăvnicească cu jăndari la poartă șî-n coadă!
SAFTA: De ce nu?... Te-i face șî d-ta ca alte multe... Doar a izbuti el frate-meu la Ieș, unde l-ai trîmes...
CHIRIȚA: Așa nădăjduiesc... că șî noi... Dumnezău știe cîte-am pătimit la 48... ca patrioți... Las'că ne-o perit vro zăce capete de vite; dar apoi îți aduci aminte ce friguri o avut Bîrzoi... șî cum m-o durut măsaua care am scos-o!...
SAFTA: Așa... așa...
CHIRIȚA: De aceea l-am sîlit pe bărbatu-meu să meargă la Ieș ca să cerce a căpăta isprăvnicia de aice din țînut... Doară șî el are drituri... ca patriot... ca pătimit... Nu-i vezi, acù, care de care are pretenții să între în slujbă... sub cuvînt că i-o fost frică la 48?... Helbet! dacă-i pe-aceea... apoi șî noi avem temeiuri... Adă-ți aminte ce groază-l apucasă pe Bîrzoi... că strîga șî pin somn c-o venit zavera[1]...
SAFTA: Așa... așa...
CHIRIȚA: I!... cînd să-l văd deodată intrînd pe poartă cu doi jăndari... știi?... i-aș sări în cap.
SAFTA: D-apoi eu?...
CHIRIȚA: Mai tras-ai în cărți, cumnățîco?
SAFTA: Tras, soro... că alta nu fac toată zîua...
CHIRIȚA: Șî ce zîc cărțîle?
SAFTA: Menesc a bine... mi-o ieșît zăce ochi de carò... bucurie... lîngă riga de trefli... frate-meu, șî dedesubt trii ochi de cupă... drum... Trebuie să vie negreșît astăzi... șî să-ți aducă veste bună.
CHIRIȚA: Să te-audă Dumnezău!... Atunci să vezi, soro, căpățîni de zăhar... să nu poți dovedi cu dulcețîle...
SAFTA: Iaca pozna, că eu mi-am uitat belteua pe foc... și m-am luat cu vorba...
CHIRIȚA: Nu-i nimică... o beltè mai mult sau mai puțîn pentru o isprăvnicească... nu-i cea pagubă... Ian spune-mi, te rog... *(Îi vorbește încet, în vreme ce scoate un port-țigar din buzunar.)*

---

[1] «Temeiurile» pe care Grigore Bîrzoi vrea să obție isprăvnicia ținutului (județului) îl confirmă partizan politic al postelnicului Tachi Lunătescu, personaj, din «tabloul în 3 acte» — *Iașii în carnaval* (vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 29 și urm.).

ŞARL *(în fund): Dis donc comme moi, Goulitze: Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse.*
GULIŢĂ: *Calypso ne pouvait d'Ulysse.*
ŞARL *(în parte): Cré gamin!... il m'agace joliment!*
SAFTA: Iar îi să tragi tiutiun, soro?... Pare că te văd iar c-ai să te îmbolnăveşti.
CHIRIŢA: Ba nu, soro, c-aşa-i moda. Dacă sînt armazoancă, trebuie să mă deprind cu ţigările...
SAFTA: Mă mir ce gust poţi găsî să pufuieşti din gură ca un neamţ?!
CHIRIŢA: Ce gust?

Toată lumea azi fumează,
Scoate fum pe nas, pe gît;
Unii moda imitează;
Alţi fumează de urît.
Omenirea-i o ţîgară
Care să preface-n scrum;
Şî amorul cel cu pară
Arde şî se schimbă-n fum...
Numai fumuri vezi aice
La femei şî la bărbaţi.
Toţi fumează... poţi dar zîce,
Că-s mai toţi înfumuraţi.

SAFTA: Cum înfumuraţi?... Vrei să zîci afumaţi?
CHIRIŢA: Şî una şî alta... Dar... ian spune-mi, cumnăţîcă, ce face Luluţa?
SAFTA: Îi în grădină.
CHIRIŢA: Biata copilă!... De cînd o murit cucoana Nastasîca Afinoaia, nineacă-sa, şî am luat-o sub epitropia noastră... mi-i drăguţă ca o noră.
SAFTA: Mai ştii?... poate să-i fii soacră cu vreme.
CHIRIŢA: Ţîst, aşa am chibzuit treaba cu bărbatu-meu... Luluţa are zăstre bună... Guliţă, asămine... Mai potriviţi unde să-i găsăşti?...
SAFTA: Să-i cauţi cu lumînarea...
CHIRIŢA: Numai atîta mă îngrijăşte, că Luluţa nu bate nicidecum cu Guliţă... şî-i tot tristă de cînd o rămas orfană... ba încă cîteodată parcă să perde... nu-i în toate minţîle.
SAFTA: Nu băga de seamă, că încă-i tînără.

CHIRIȚA: Ce tînără?!... că-i de vro 15 ani... Cînd s-o născut Guliță, era de un an... îmi aduc aminte ca acù... la Sîn-Chetru... *(Vorbind, își caută chibriturile.)* Da' oare ce mi-am făcut chibriturile?... Hait!... că le-am prăpădit pe cîmp. *(Tare:)* Monsiu Șarlă?

ȘARL *(înaintîndu-se)*: Poroncesc, madam.

CHIRIȚA: Nu cumva ai fosfor cu d-ta?

ȘARL *(aprinzînd un chibrit)*: *Voilà, madame. (În parte.) Elle fume comme un caporal.*

CHIRIȚA *(aprinzîndu-și o țigară groasă)*: *Merçi... Voulez-vous aussi boire une cigare?*

ȘARL *(în parte)*: *Aïe... aïe... elle va recommencer ses traductions libres...*

CHIRIȚA: *Ils sont* de minune... *cigares de Halvanne*[1].

ȘARL *(luînd o țigară)*: *Merçi, madame.*

GULIȚĂ: Țigară de halva?... Nineacă, dă-mi și mie o țigară.

CHIRIȚA: Auzi? Atîta ar mai trebui!... Cuconașii nu trag țigări.

GULIȚĂ: Ei... mata de ce tragi, dacă ești cucoană?

CHIRIȚA: Tacă-ți gura, plodule!... Monsiu Șarlă... ian *dites-moi, je vous prie: est-ce que vous êtes...* mulțămit de Guliță?

ȘARL: *Comme çi, comme ça...* mulțemit *et pas trop.*

CHIRIȚA: *C'est qu'il est tres...* zburdatic... *mais avec le temps je suis sûre qu'il deviendra un tambour d'instruction.*

ȘARL *(cu mirare)*: *Tambour?!*

CHIRIȚA: *Oui...* adică dobă de carte... *tambour... nous disons comme ça en moldave.*

ȘARL *(în parte)*: *Ah, bon!... la voilà lancée!*

CHIRIȚA: *Et alors nous l'enverrons dedans.*

ȘARL: *Où ça, madame?*

CHIRIȚA: *Dedans...* înîntru... *nous disons comme ça en moldave.*

ȘARL *(în parte)*: *Parle donc le moldave alors, malheureuse!*

CHIRIȚA: *Et voyes-vous, monsieur Charles, je ne voudrais pas qu'il perde son temps pour des fleurs de coucou.*

ȘARL: *Pour des fleurs de coucou?*

CHIRIȚA: *C'est-à-dire* de flori de cuc... *Nous disons comme ça...*

---

[1] Stropșind turcește «havana», Chirița dovedește că «halvaua» îi este mai familiară decît țigările de foi pe care le fumează pentru «c-așa-i moda».

ŞARL: *En moldave... (În parte.) Cristi!... qu'elle m'agace avec son baragouin!*
CHIRIŢA: *Aussi, je vous prie... quand il se paressera... de lui donner de l'argent pour du miel.*
ŞARL: *Comment?!... que je lui donne de l'argent?!*
CHIRIŢA *(rîzînd): Non...* Să-i dai bani pe miere *...de l'argent pour du miel... C'est correct... Nous disons comme cella...*
ŞARL: *C'est convenu... en moldave... Vous parlez comme un livre.*
CHIRIŢA: *Merçi... j'ai apprendré toute seulette le français...* pre legea mea.
ŞARL: *Est-ce possible?!... C'est extraordinaire!... Hé bien, votre fils vous ressemble... Il a une facilité!... Dans quelques années il parlera aussi bien que vous.*
CHIRIŢA: *Quel bonheur!* Gugulea nineacăi!... Auzi ce spune monsiu Şarlă?... Zice că ai să vorbeşti franţuzăşte ca apa... *N'est-ce pas, monsieur Charles, qu'il parlera comme l'eau?*
ŞARL: *Comme?... Ah, oui, oui... vous dites comme ça en moldave... Oui... oui.*
CHIRIŢA: Da' ian să-i fac eu un examen... Guliţă, spune nineacăi, cum să cheamă franţuzăşte furculiţa?
GULIŢĂ: *Furculision.*
CHIRIŢA: Frumos... Dar friptura?
GULIŢĂ: *Fripturision.*
CHIRIŢA: Prea frumos... Dar învîrtita?
GULIŢĂ: *Învîrtision.*
CHIRIŢA: Bravo... Guliţă!... Bravo, Guguliţă !...*(Îl sărută.)*
ŞARL *(în parte, furios): Gogomanition, va!...*

SCENA IV

Cei dinainte; Ion (viind pe poartă.)

ION: Cucoană, cucoană... Iaca un răvaş de la Ieş.
CHIRIŢA *(tresărind):* De la Ieş? A fi de la d-lui... Cine l-o adus?
ION: Un jăndar de la isprăvnicie. Cică-i grabnic.
CHIRIŢA: Grabnic?... Adă... *(Vrea să ieie răvaşul şi se opreşte.)* Da' aşa s-aduce răvaşul, măi oblojitule?
ION: Apoi cum?

CHIRIȚA: Cum?... Nu ți-am spus c-acum îi moda să s-aducă răvașăle pe talgere...? Ha?
ION: Iaca... parcă răvașăle-s alivenci.
CHIRIȚA: Ce-ai zîs?... Lipsăști de-aici!... Și doar nu mi lă-i aduce acu îndată după modă... c-atîta-ți trebuie.
ION: Da' unde să găsăsc eu talgere, cucoană?... că nu-s sofragiu.
CHIRIȚA: Du-te sus la jupîneasa de cere un talger ș-un șărvet.
ION: Și șărvet?
CHIRIȚA: Și după ce-i pune șărvetu pe talger, și răvașu pe șărvet... să mi-l prezăntezi frumos... ai auzît?
ION: Am auzît. *(Se duce în casă, zicînd:)* Să pun talgeru pe șărvet, și răvașu pe șărvet... ba șărvetu pe răvaș... ba...
SAFTA: Bine, soro, cum ai răbdare s-aștepți, cînd îi răvaș grabnic, de la frate-meu poate?
CHIRIȚA: Fie măcar de la Pori Împărat[1]... Am hotărît să introduc în provinție obiceiurile din Ieș, doar ne-om mai roade puțintel și noi... N-am dreptate, monsiu Șarlă?
ȘARL: Mult dreptat, mult... în care pricin?
CHIRIȚA: În predmetul civilizațiiei.
ȘARL: *Civilisation... cu serviette?*
CHIRIȚA: Pe *assiette.*
ȘARL: *C'est l'étiquette?*
CHIRIȚA: Cu *serviette.*
GULIȚĂ: Pe *assiette.*
ȘARL: *Au fait... (În parte.) Je n'y suis pas du tout.*

SCENA V

Cei dinainte; Ion (viind din casă și aducînd răvașul acoperit, sub șervet și sub talger.)

ION: Cucoană... iaca răvașul de modă.
CHIRIȚA: Adă-l încoaci... *(Căutînd în talger.)* Unde-i, că nu-l văd în talger?...
ION: Cred și eu, dacă-i dedesubt.

---

[1] Pomenirea lui Por Împărat (mort în anul 327 î.e.n.) are valoarea unei referințe bibliografice: Chirița a citit, probabil, *Alexandria* — carte populară în care sînt povestite viața și războaiele lui Alexandru Macedon, foarte răspîndită, la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul veacului al XIX-lea.

CHIRIȚA *(ridicînd talgerul)*: Dedesubt?... Așa te-am învățat eu?... Nu-i nici sub talger... Ce-ai făcut răvașu, tontule?
ION: Dec!... să face că nu știe... Îi sub șărvet... ca de modă... Nu mi-ai spus?
CHIRIȚA: Sub șărvet?... *(Azvîrle șervetul și găsește răvașul în palma lui Ion.)* Bată-te cucu, mangosîtule!... Ian videți, mă rog, c-o făcut cu totul dimprotivă!... *(Ie răvașul.)*
ION: Ei!... parcă eu am fost de gemine cu moda... Așa mi-ai poroncit, așa am făcut.
CHIRIȚA: Ai noroc că-i răvaș grabnic de la bărbatu-meu... că ți-aș arăta eu...
SAFTA: Da' lasă-l încolo, cumnățîcă, și citește azi...
CHIRIȚA: Ian să videm. *(Citește adresa răvașului.)* «Isprăvnicia ținutului către prea iubita mea soțiie, Chirița Bîrzoi, *ot* Bîrzoieni».
ȘARL: *Comment?... Madame est* maritat c-un ispravnicie?
CHIRIȚA *(zîmbind)*: Ba mi să pare că c-un ispravnic nou... Cumnățîcă, ce sămn îi cînd îți țiuie urechea stîngă?
SAFTA: Sămn bun, soro.
CHIRIȚA: Să videm... Cruce-agiută! *(Citește:)* «Cu frățească mă închin și te sărut dulce, iubită Chiriț o. — În sfîrșit, cu mila lui Dumnezău, m-am isprăvnicit!... Neamul nostru s-o înălțat!... Ie-o pe-acolo cam pe mare cu megieșîi, că pe-aici las' pe mine! — Scoală-te îndată și vină în tîrg cu toată gospodăria și cu tot neamul... dintre care nu uita a-mi aduce curcanul cel bătrîn, c-am să-l pun în slujbă. — Scris-am.

Al d-tale ca un soț,
Grigori Bîrzoi.»

Kirie elèison!... iată-mă-s isprăvnicească!... *(Nebună de bucurie:)* Cumnățîcă, Guliță, monsiu Șarlă, Ioane... îs isprăvnicească!
TOȚI *(cu bucurie)*: Isprăvnicească!
CHIRIȚA *(jucînd singură de bucurie)*: Tra, la, la, la, la... sînt isprăvnicească... Cumnățîcă, vină să te sărut. *(Sărută pe Safta.)* Guliță, vină să te sărut. *(Sărută pe Guliță.)* Monsiu Șarlă, vină și d-ta să te... *(Coboară ochii rușinată.)*
ȘARL: *S'il vous plaît?*
CHIRIȚA: *Pardon...* Ioane, Ioane!...
ȘARL *(în parte)*: *Comment?* Ion *aussi?...*

CHIRIȚA: Ce era să-ți spun?... Am uitat-o de bucurie... Ha!... du-te de spune surugiilor să înhame poștalionii la trăsura cea galbănă... degrabă... degrabă, că o să ne pornim la tîrg.

TOȚI: La tîrg?

CHIRIȚA: Dar'!... Destul am mocnit la țară... Ian să mai fantaxăsc și eu pin tîrg, ca altele... doar îs isprăvnicească... Nu că adică m-am fudulit dintr-aceasta... sau că mi-ar fi făcut vro mulțămire mai deosăbită... Nu!... nu să sparie Chirița așa lesne... cu una, cu două... Zău nu!... Minciuni nu știu să spun, că nu-s ipo... ipocondră[1]... M-am isprăvnicit? Să-mi fie de bine!... Dac-am dorit-o... am dorit-o numai de-o ambiție care am... iar nu de alta. Ioane... trîmes-o boieriu vro ceată de jăndari ca să meargă pe lîngă obloane?

ION: O trîmes o ceată întreagă: doi slujitori.

CHIRIȚA: Numai?!... Spune-le să se gătească... Hai... cară-te!...

ION: Iaca mă car, cucoană isprăvnicească... măria-ta! *(Iesă.)*

CHIRIȚA: Isprăvnicească!... De-acum să vedeți bontonuri[2] și tenechele... Am să-i durez ș-un voiaj la Paris[3].

SAFTA: Tocmai pe-acolo!... în țara nemțească?...

GULIȚĂ: Să mă iei și pe mine, nineacă.

CHIRIȚA: Te-oi lua, puiule... și pe monsiu Șarlă... și pe Luluța... Parcă văd pe pasporț: baroana Chirița!... Am să mă dau și eu de baroană, cum oi trece granița... să spariu nemții...

ȘARL *(în parte)*: Îi lipsește un dog.

CHIRIȚA: *Qu'est-ce que*, monsiu Șarlă?

ȘARL: *Je partage votre bonheur, madame.*

---

[1] Ca și altădată, la Iași (vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, «comedia cu cîntice» *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă)*, Chirița, care a învățat, după cum mărturisește, «*toute seulette*» («singurică de tot») franțuzește, confundă cuvintele nou introduse în limbă, cu cele moștenite din educația grecească de-acasă, ca de pildă *ipocrizia* cu *ipocondria*.

[2] Și de astă dată, Chirița Bîrzoi împrumută cuvîntului un sens personal, acela de «protocoluri fastuoase».

[3] Năzuind să-și «dureze» un voiaj la Paris, pe care îl va și «dura» (în «cînticelul comic» *Cucoana Chirița în voiaj*, vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 297 și urm.), Chirița Bîrzoi se dovedește a fi o «femie a timpului ei», «modernă», căci ne spune Kogălniceanu, pe la 1844, Parisul (și Viena) erau orașele care stăteau «zi și noapte în ochii» boierilor moldoveni.

CHIRIȚA: *Ah, oui*, monsiu Șarlă... *je suis heureuse par dessus la mesure...*[1]

ȘARL: *Je comprends...* peste masur...

CHIRIȚA *Tout à fait...* Hai iute să ne gătim ca să plecăm cu zîuă... Hai!

(Se aude glasul Luluței în grădină, cîntînd.)

GULIȚĂ: Auzi, nineacă, glasu Luluțăi?

CHIRIȚA: Iat-o, vine-ntr-acoaci... Stați locului.

(Se opresc lîngă boschet.)

SCENA VI

Cei dinainte; L u l u ț a *(intră pe portița grădinei, cîntînd și alungînd un flutur cu un năvod mic de bariș.)*

LULUȚA

(Arie din B a b a H î r c a : E i, z ă u, t a r e - m i p a r e b i n e...*)*

Fluturaș, vin' lîngă mine...
Ah, ascult-al meu cuvînt,
Că și eu sînt ca și tine
Singurică pe pămînt!
Nu zbura, nu zbura, stăi...

GULIȚĂ
(căutînd pe sus)

Iată, iată-l! măi, măi, măi!

LULUȚA
Tare-i sprinten și frumos.

GULIȚĂ
Cînd pe sus îi, cînd pe jos.

---

[1] Adresîndu-se unui public care știa cît de cît franțuzește, s-ar putea ca prin această replică amintind expresia «*par dessus le marché*», echivalentă cu zicala «colac peste pupăză», Alecsandri să fi urmărit obținerea unui dublu efect comic, unul din traducerea literală a vorbei românești «peste măsură» de bucuroasă, iar altul din sensul sintagmei franceze «adaptată» de Chirița.

LULUȚA

Nu zbura, nu zbura, stăi...

GULIȚĂ

Iată-l, iată-l! măi, măi, măi!

LULUȚA

Zău, te-oi prinde... De-a te prinde
Un dor mare mă cuprinde,
Vin', cu mine, fără frică,
Că-s și eu o fluturică...
În zădar fugi pemprejur;
De-a te prinde eu mă jur.
În zădar zbori așa tare...
Na, te-am prins... Ce bine-mi pare!

(Luluța trîntește năvodul în capul lui Guliță și-l prinde înăntru.)

LULUȚA: L-am prins!... l-am prins!

GULIȚĂ: Da' șăzi binișor, Luluță, că te spun nineacăi...

LULUȚA: Vai de mine!...-În loc de flutur, am prins un cărăbuș... Ha, ha, ha, ha, ha!

Cărăbuș, cărăbuș,
Pe-a cui mîni încăpuși.

TOȚI: Ha, ha, ha, ha!...

GULIȚĂ *(mînios)*: Cărăbuș!... Auzi, nineacă?... zîce că-s cărăbuș!

CHIRIȚA: Nu te mîniè, Guliță, că șuguiește Luluța... Luluțo, vin-încoaci la mătușîca, să-ți spun o veste bună.

LULUȚA: Ce veste?...

CHIRIȚA: M-am făcut isprăvniceasă.

LULUȚA: Ei... ș-àpoi?

CHIRIȚA: Apoi... nu sari în sus de bucurie?

LULUȚA: Nu.

CHIRIȚA *(supărată, Saftei)*: Îți spun eu că cîteodată să perde. *(Tare.)* Ei, dar gătește-te, Luluță, ca să mergem la tîrg.

LULUȚA *(cu bucurie)*: Unde?... la Ieș?

CHIRIȚA: Ba colè, alăture cu Bîrzoieni... unde-am mai fost an-iarnă.

LULUȚA *(tristă)*: Ori acolo... ori aici la țară... totuna-i.

CHIRIȚA: D-àpoi... vezi d-ta... te-ai deprins tot la Ieș... Mai șăzi și pin ținut, că nu-i muri...

LULUȚA *(plîngînd)*: Ba oi muri...

CHIRIȚA: Îndărătnico!...
ȘARL *(în parte)*: *Pauvre enfant!*
CHIRIȚA: Hai, să ne gătim de drum... Monsiu Șarlă... *je vous prie, à la bracette.*
ȘARL *(dîndu-i brațul)*: *Trop heureux, madame. (Dă cellalt braț Saftei.)* Madam cocona Safta, *non* poftesc?
SAFTA: Bucuros, domnule...
ȘARL *(în parte)*: *J'ai l'air d'une cruche à deux anses... tableau!*

(Chirița, Safta, Șarl și Guliță intră în casă.)

SCENA VII

Lulița

Doamne!... tare mi-i urît aici!... Nu știu ce să fac toată ziua... N-am pè nime care să mă iubească, de cînd o murit biata ninecuță... Mătușica-i prea bătrînă, și Guliță prea tînăr... Nu mă pot înțălege cu ei cum mă înțălegeam cu nineaca și cu Leonaș... Dragul Leonaș!... unde-a fi el acù?... De trii ani de cînd nu l-am văzut, a fi crescut mare și m-a fi uitat poate... da' eu una știu, că nu l-oi uita niciodată... că-l iubesc din copilărie.

(Arie din Însurățeii: Zile dintăi ale-nsoțirei.)

Scump suvenir de fericire,
Cu glasul tău de nălucire
Alungi ades a mea mîhnire
Și mă îngîni vesăl, ușor.
Ah! vin-acum, vis de plăcere,
Ca să-mi aduci o mîngîiere,
Și, ca prin vis, a mea durere
Să mi-o rîdici în al tău zbor!

SCENA VIII

Lulița; Guliță (viind pe portița grădinei.)

GULIȚĂ *(în parte)*: Am fugit pe ușa din dos și am dat pin grădină, ca să scap de dascal. Acum... hai la grajdi... Tot oi să încalec, în ciuda nineacăi... Mă duc să fur calu de la iesle... Ia așa!... De ce nu mă lasă de bunăvoie? *(Dă cu ochii de Lulița.)* Lulița!

LULUȚA: A!... iaca și monsiu cărăbuș...
GULIȚĂ: Iar mă faci cărăbuș?... Ian ascultă, Luluță... aici nu sîntem la Ieș, ca să mă iei în rîs[1]... Acu-s mare! și dar, te poftesc...
LULUȚA: Mare? Vra să zîcă ești cărăbuș de cei cu două coarne?
GULIȚĂ: Ba nici cu două... nici cu unu... îs cavaler!... învăț pe «Telemac»...
LULUȚA: Zău!... ai agiuns păn-acolo?... Nu te cred!
GULIȚĂ: Nu mă crezi?... Ascultă dar', să ți-l spun pe derost... *Télémaque ne pouvait d'Ulysse dans sa douleur*[2]...
LULUȚA: Destul, că doar nu-s profesòr... să-mi spui lecțiia.
GULIȚĂ: Păcat, Luluță... că nu ești matà în locu lui monsiu Șarlă... că zău, mai mult aș învăța cu matà.
LULUȚA: Da' de ce, Guliță?
GULIȚĂ: Nu știu bine de ce... dar cu matà mi-ar fi dragă cartea.
LULUȚA *(în parte)*: Bietu copil!
GULIȚĂ: Matà îți tot bați gioc de mine... nu înțăleg pricina pentru care... dar cu toate aceste... nu pot să mă mînii pe matà cu tot dinadinsul... că-mi ești drăguță... na!
LULUȚA: Drăguță!
GULIȚĂ: Pre legea mea!

(Arie: Căruța poștei.)

Îmi plac arșîcii și zmeu-mi place:
Mi-e drag cu mingea de-a arunca,
Dar lîngă tine, ah! cum să face
Că-mi trece gustul de-a mă giuca?
Nu știu, Luluță, cum zău să face
Că-mi trece gustul de-a mă giuca.

În puf sînt meșter și suflu tare;
Dar cînd pe tine eu te zăresc,

---

[1] Vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, *«comedia cu cîntice» Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*, actul al II-lea, scena 3.

[2] După cum se vede, memoria îl înșeală mereu pe «cepeleagul» Guliță, căci în loc de a recita corect: *«Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse; dans sa douleur elle se trouvait malheureuse d'être immortelle»* («Calipso nu putea să-și aline întristarea pricinuită de plecarea lui Ulise; în jalea ei se socotea nefericită de-a fi nemuritoare»), el «rezumă» *«Télémaque ne pouvait d'Ulysse dans sa douleur»*, ceea ce-i cu totul altceva și fără înțeles: «Telemac nu putea de Ulise în durerea sa».

Rămîn deodată fără suflare
Şi nu pot giocul să-l isprăvesc.
Cînd vreu să suflu... n-am răsuflare;
Şi bani, şi minte, tot prăpădesc!

LULUŢA: Bietu Guliţă!... Eu te-nţăleg... dar ce folos, că eşti încă copil!

GULIŢĂ: Copil?... Ian să vezi acuş dacă-s copil... cînd oi alerga călare.

LULUŢA: Cum?... Ce fel?

GULIŢĂ: Pe calu nineacăi... da' să nu spui, Luluţă... Aşteaptă aici. *(Aleargă în culisele din dreapta.)*[1]

---

[1] Această scenă — cu excepţia cîtorva cuvinte care motivează, mai mult sau mai puţin, nesăbuita cavalcadă a lui Guliţă, cavalcadă la consecinţele căreia asistăm în scenele următoare — nu se integrează, după cum lesne se poate observa, în structura comediei. Declaraţia de amor pe care Guliţă o face Luluţei şi mai cu seamă «aria», cu versurile

Dar cînd pe tine eu te zăresc
. . . .
Şi bani şi minte, tot prăpădesc,

sînt exorbitante şi sensibilităţii şi inteligenţei «cepeleagului» şi «cheraplesului» fiu al Chiriţei Bîrzoi, căruia nu i se potriveşte stilul romanţei şi care nu are de unde «prăpădi» nici «bani» şi, mai cu seamă, nici «minte».

Probabil însă că spectatorii cultivaţi de la mijlocul secolului trecut, cititori de literatură naţională, gustau totuşi această scenă artificială, recunoscînd în dialogul Guliţă—Luluţa parodia amabilă a unei spirituale scene din amintirile lui Kogălniceanu, apărute în 1847 sub titlul *Iluzii pierdute:* «...îndată ce am intrat în clasă, Niceta şi eu am primit de la profesor cîte o carte franţuzească — *Les aventures de Télémaque, fils d'Ulysse...* Această carte trebuia s-o învăţăm toată pe de rost, ca pe urmă, după metoda ei, să putem face şi compuneri. Şi aşa, cele întăi ochiri de amor, din partea mea mai ruşinoase, din partea Nicetei mai îndrăzneţe, le-am schimbat cînd repetam în glas mare începutul cărţii întăi: *„Calypso ne pouvait se consoler du départ d'Ulysse; dans sa douleur, elle se trouvait malheureuse d'être immortelle. Sa grotte ne resonnet plus de ses chants"* etc.

Aceste frumoase linii, după opt ani trecuţi, le ştiu încă derost, nu adecă pentru că am o bună memorie, dar pentru că *Telemah,* cartea pe care o iubesc mai mult, îmi aduce aminte de cele întăi mişcări de amor ce am simţit în tinereţea mea.

Cînd eu ziceam Calipso, mă uitam la dînsa; cînd ea zicea Telemah, se uita la mine. Săracul bietul Fénelon, nu ştia el că nemuritorul său poem o să slujască odată de declaraţii de amor; în puţin, amorul nostru se suia în diapazon, şi aşa, unindu-ne glasul ca într-o imnă cerească, cu o frăgezime nespusă, strigam în gura mare: *„Calypso ne pouvait se consoler du depart d'Ulysse* etc., etc.»

SCENA IX

Luluța; pe urmă Guliță și Ion

LULUȚA *(singură):* Auzi, mă rog? Guliță... un copil de ieri, de-alaltaieri, cum zîce mătușica... Cine-ar fi crezut?... Zău că nu mai sînt copii astăzi pe lume... Ce huiet s-aude?... *(Se aude în culisele din dreapta sfadă între Ion și Guliță.)*

ION *(în culise):* Da' lasă calu-n pace, cuconașule!

GULIȚĂ *(asemene):* Taci, Ioane, că ți-oi da bacșîș... Hi!... cal... hi!... cal...

ION: Ce bacșîș?... Să mă bată cucoana?...

GULIȚĂ: Hi!... cal... hi!... cal... *(Strigă surugiește.)*

ION: Iaca pozna!... Nu lăsa, măi! Săriți de opriți calul!

GULIȚĂ *(răpit de cal, vine în scenă, spăriet și țipînd):* Valeu!... valeu!... nu mă lăsa, Ioane, că mă trîntește! Valeu!... valeu!... *(Iesă călare, cu fuga, pe poartă, în dreapta.)*

ION *(alergînd dintre culise):* Vai de mămulica mea!... De-acum mi-am găsît arțagu cu cucoana... Hait!... l-o umflat Rusaliile... *(Iesă prin fund, strigînd.)* Săriți!... săriți!...

LULUȚA: Ha, ha, ha... parcă era Făt-Logofăt din poveste. *(Cade de rîs pe canapè.)*

SCENA X

Luluța; Chirița, Safta, Șarl, țărani

CHIRIȚA }
SAFTA } Ce este?... Foc?... Tălharii?

(Guliță trece pe la poartă, din dreapta în stînga, în fuga calului, strigînd: «Nineacă... monsiu dascal... nu mă lăsați... valeu!...» *Cîțiva țărani alerg după el; alții intră pe scenă).*

CHIRIȚA }
SAFTA } Vai de mine!... Guliță călare?

ȘARL: *Grands dieux!... Il est perdu, courrons! (Se coboară răpide din cerdac.)*

CHIRIȚA: *Perdu!... mon* odor?... Ah!... vah!... săriți!... alergați!... *(Se coboară cu Safta în scenă.)*

(Arie din Baba Hirca: Săriți... săriți!)

CHIRIȚA

Săriți, săteni, argați,
Cu toții alergați.
Săriți și-mi agiutați
Copilu să-mi scăpați!
Iată-mă-s în disperare!
Săriți, săriți, alergați!
Gugulița-i în perzare;
Săriți de mi-l scăpați!

COR

Săriți, săteni, argați,
Cu toții alergați.
Săriți de-o agiutați,
Copilu să-i scăpați!

(Toți aleargă pe poartă și apucă pe urmele calului.)

LULUȚA *(singură):* Vai de mine!... Să vede că-i în primejdie!... Mă duc să caut colonie, că poate să lèșîne mătușica... *(Intră în casă.)*

SCENA XI

Leonaș (ivindu-se la poartă) și, pe urmă, Luluța

LEONAȘ: Ce i-o apucat de aleargă ca niște nebuni?... Să giuri că o lovit strechea pe tot satu... Ian privește cum să-ntrec... Ce văd? Două cucoane cu dînșii?... Ce să fie oare?... Ian să întreb la curte... *(Vine în scenă.)*

LULUȚA *(ieșind în cerdac):* Iaca colonia... Hai degrabă după dînșii. *(Se coboară răpide și se întîlnește cu Leonaș.)*

LEONAȘ: Luluța!

LULUȚA: Leonaș!... Leonaș aici! A!... *(Se aruncă cu bucurie în brațele lui.)*

LULUȚA

Tu ești, iubite Leonaș?

LEONAȘ

Eu sînt, iubite îngeraș.

LULUȚA

Nu-i vis?... Îmi vine, zău, să plîng.

LEONAȘ

Nu-i vis... în brață-mi eu te strîng.

(Împreună.)

Ah, ce fericire!
Ce vesălă sîmțire
Sîmt acum, că te-am găsît,
O! scump odor iubit.
Dulcea mîngîiere
Gonește-a mea durere,
Şî-n rai mult așteptat
Parc-am întrat.

LULUȚA *(sărind de bucurie):* I!... cît îmi pare de bine c-ai venit, Leonașule!... Știi? îmi vine să rîd și să plîng totodată... De mult nu te-am văzut!

LEONAȘ *(cu dragoste):* De mult, dragă Luluță... tocmai de cînd te-o luat cucoana Chirița sub epitropia ei şî te-o adus la Bîrzoieni.

LULUȚA *(ștergîndu-și ochii):* Așa... de la moartea ninécuțăi.

LEONAȘ: Nu mai plînge, Luluțică... că, zău, acuș plîng și eu.

LULUȚA: Cum n-oi plînge, dacă de trii ani de zîle mă găsesc pintre străini, care, pentru că mă văd tristă şî pe gînduri, zîc că dau sămne de nebunie... Ei nu pot înțălege că mi-i dor de ninecuța.

LEONAȘ: Ce spui?... Vra să zîcă ești nenorocită în casa Chiriței?

LULUȚA: Apoi giudecă tu însuți de pot fi fericită... sîngură, orfană!... depărtată de toți prietinii copilăriei mele... de tine, Leonaș, care eram deprinsă să te văd în toate zîlele în casa maică-mea!...

LEONAȘ: Biata Luluță!... De știam una ca asta... nu mă duceam peste graniță.

LULUȚA: Cum?... ai făcut voiajuri?

LEONAȘ: De cum ne-au despărțît întîmplările... m-am pornit la Paris, șî am șăzut acolo trii ani...

LULUȚA: Trii ani!... Încaltea gîndit-ai vrodată la mine?

LEONAȘ: Nu o dată... dar totdeauna... Șî, cum m-am întors în țară, cea întăi dorință a mea o fost ca să te găsăsc şî să te văd.

LULUȚA: Ce bine-mi pare!... De-acum cred că-i șădea tot cu mine.
LEONAȘ: Numai de mi-a da voie cucoana Chirița.
LULUȚA: De ce nu?... Ce poate s-o supere șăderea ta aici?
LEONAȘ: Poate să nu-i vie la socoteală, pentru că, după cum am aflat la Iași, de la sărdariul Cuculeț, să vede că Chirița plănuiește ca să te mărite mai tîrzîu cu Guliță.
LULUȚA: Cu Guliță?... Ha, ha, ha, ha!... Da' nu l-ai văzut cum merge călare? Ha, ha, ha!...
LEONAȘ: Cum?... Ce are a face?
LULUȚA: După dînsu aleargă acu tot satu... îl hăituiește.
LEONAȘ *(cu mirare)*: Nu te înțăleg... Dar oare ce s-aude?

(Zgomot afară.)

LULUȚA: Or fi hăitașîi lui Guliță... *(Merge în fund și caută între culise.)* Dar', iată-i... ei sînt... aduc vînatul aici... Hai degrabă, Leonaș, să ne ascundem colè în boschet.

(Merg amîndoi în boschet.)

SCENA XII

Luluța și Leonaș (în boschet); țăranii (aduc pe Guliță leșinat și-l așază pe un scaun în fața publicului), Chirița, Safta, Șarl, Ion (vin plîngînd împrejurul lui Guliță.)

(Aria din Baba Hirca: Bobii hai, bobiină.)

COR

Vai de el! o murit!
Iată-l!
Calul rău l-o bușît!
Iată-l!
O murit, o murit,
Iată-l!

CHIRIȚA
(cu deznădăjduire)
O murit Gugulea meu!

COR

Ierte-l, ierte-l Dumnezău!

CHIRIȚA *(bocind)*: Gulița mamei!... Gugulița nineacăi... cît era el de frumușăl... cît era de sprintinel, ș-acum iată-l țeapăn... bujorașu mamei... l-am perdut!...
LULUȚA și LEONAȘ *(în parte, spărieți)*: O murit!
ȘARL *(apropiindu-se de Guliță)*: *No*... taci, madam cocoana ... că el nu-i murit... traiesc bine. *(Caută să-l dezleșine.)*
CHIRIȚA: N-o murit!... Ești sigur, monsiu Șarlă?... Ah, aș fi în stare să mă duc la Ierusalim pe gios cu traista-n cap. *(Bocind cu bucurie:)* Îngerașu mamei!... n-o murit!...
ȘARL: Destul țipat acum... asurzit la mine... Apă de colonie este?
CHIRIȚA: Na flacornul meu... dă-i la nas... Gugulița mamei. *(Furioasă.)* Ei las', bade Ioane, că te-oi drege eu!
ȘARL *(puind flaconul sub nasul lui Guliță)*: *Enfin!... voilà qu'il revient, son nez remue!*
CHIRIȚA: *Son nez remue?... Quel bonheur!... Cher Goulitze!... il a mangé une terrible... comment dites vous en français... une terrible...* trîntă!
GULIȚĂ *(trezindu-se, cu glasul slab)*: *Trîntision.*
TOȚI: A!...
CHIRIȚA: *Trîntision!...* o înviet franțuzăște! Gugulița nineacăi!... *(Îl strînge în brațe.)*
LEONAȘ, LULUȚA *(în boschet)*: *Trîntision?* Ha, ha, ha, ha!
CHIRIȚA: Cine chicotește aici?... *(Aleargă furioasă la boschet.)* Lulușa cu un cavaler!... Ce faci aici, dimoni?... Și d-ta, cuconașule, cine ești?... ce cauți? ce vrei?
LEONAȘ *(ieșind din boschet)*: Cucoană Chiriță... mai întâi mă închin cu supunere.
CHIRIȚA: Și al doile?
LEONAȘ: Al doile, nu lipsăsc a cerceta despre întregimea fericirei sănătăţîi d-tale, ca aflînd...
CHIRIȚA *(de tot furioasă)*: Și al triile?
LULUȚA: Al triile, vei ști că d-lui îi Leonaș, prietinul meu din copilărie.
CHIRIȚA: Leonaș?... A! d-ta ești domnul Leonaș?... Mă bucur... Ieși afară din ogradă, nerușinatule!
LULUȚA: Să iasă?... De ce să iasă?
CHIRIȚA: Te-oi învăța eu să rîzi de Guliță!... Auzi, mă rog?... Vine pe furiș în casa mea, și, în loc să mă mîngăie la supărare... îi vine chef de rîs?... Ghidi ștrengar!
LEONAȘ: Cucoană Chiriță... mai întâi...

CHIRIȚA: Întăi, al doile ș-al triile... ieși afară... cară-te!... cît e treaba cu cinste... să nu te mai văd!... Auzi? un chichirneț acolo...

LEONAȘ (*mînios*): Ian ascultă, Bîrzoaio, ai noroc că ești de cînd Papură Vodă... c-apoi...

CHIRIȚA: Minciuni spui... că tocmai ieri am împlinit 35 de ani.

ȘARL (*În parte*): *Oh! elle est bonne celle-là!*

LEONAȘ: 35 fără mercuri, fără vineri și fără sîmbete.

CHIRIȚA: Ce-ai zis?... îmi lipsăsc sîmbetele? (*Către țărani.*) Mări, ian împingèți-l, măi, de spate pe poartă, să-l învăț eu a vorbi cu isprăvnicesăle.

(*Țăranii vor să se repeadă asupra lui Leonaș.*)

LEONAȘ (*scoțînd un pistol*): Să nu vă mișcați, că dau!

GULIȚĂ (*ascunzîndu-se după Chirița*): Nineacă... ne-mpușcă!

CHIRIȚA (*ascunzîndu-se după Safta*): Vai de mine, c-aista-i volintir!

SAFTA (*ascunzîndu-se după Șarl*): Nu lăsa, monsiu Șarlă!

ȘARL (*alergînd înaintea lui Leonaș*): *Arrêtez, monsieur!...*

LULUȚA (*lîngă Leonaș*): Leonaș, te rog... nu face vro nenorocire.

LEONAȘ: N-ai nici o frică, Luluță; cît pentru d-ta, Chirițoaio... scrie-n frunte ce-ți spun: de azi înainte te așteaptă la toate șotiile din partea mea.

CHIRIȚA: Nu-mi pasă, că-s isprăvniceasă.

LEONAȘ: Tu, Luluță dragă... fii liniștită, c-oi privighè totdeauna asupra ta. Adio... (*Sărută pe Luluța și se depărtează spre fund.*) Să ne videm sănătoși, Bîrzoaie!

CHIRIȚA: Ba să te văd cînd te-oi chema eu...

(*Împreună.*)

(*Arie din* B a b a H î r c a : D a r c e e s t e , c e - n t î m p l a r e ?)

LEONAȘ

Lasă, lasă, Chirițoaie,
Babă-cloanță, ră strîgoaie,
Îi păți tu, vai de tine,
Multe șotii de la mine!

CHIRIȚA și CORUL

Cale bună, sprîncenată,
Mergi la dracu, să-i fii plată:

Şî să nu dai ochi cu mine,
Că-i păţî, zău, o ruşîne.

LULUŢA

(căutînd să împace pe Leonaş)

Mergi, iubite,-n cale bună...
Nu te pune c-o nebună.

ŞARL

(căutînd să împace pe Chiriţa):

Non te super, de mînie...
Non te-apuc l-apoplexie.

(Împreună.)

LEONAŞ

Lasă, lasă, Chiriţoaie etc.

CHIRIŢA şi CORUL

Cale bună, sprîncenată etc.

(Leonaş iesă.)

SCENA XIII

Cei dinainte afară de Leonaş

CHIRIŢA: S-o dus volintiriu?
ŢĂRANII: S-o dus.
CHIRIŢA: De-acum hai să ne ducem şi noi la tîrg ca să ne punem în sîguranţîie... Ioane, gata-s trăsurile?
ION: Gata, cucoană.
CHIRIŢA: Du-te de zî jăndarilor să vie aici cu săbiile scoasă... *(Ion iesă.)* Cumnăţîcă, pune la cale să ducă lucrurile la trăsură... *(Safta intră în casă.)* Şî voi, na doi fifirigi... să beţi în sănătatea boieriului.
ŢĂRANII: Să trăiască boieriu ispravnic!
CHIRIŢA: Amin!

(Jandarmii intră pe poartă cu săbiile scoase şi stau în fund. — Safta vine aducînd şapca lui Guliţă şi capela Luluţei. — Cîteva slugi ies totodată din casă, purtînd geamandanuri, cutii şi saltele, şi se îndreaptă spre poartă.)

CHIRIȚA: Iaca și jăndarii... iaca și lucrurile... sîntem gata ca ș-un purces... Haideți de-acum... Guliță, dă brațul Luluțăi... *Monsieur Charles, je vous prie, à la bracette.*

ȘARL: *Comment?... Vraiment, nous partons?*

CHIRIȚA: *Oui, nous lavons le baril.*

ȘARL: *Le baril?*

CHIRIȚA *(cu nerăbdare): Oui... nous lavons le baril...* spălăm putina... *Quoi?... Nous disons comme ça en moldave.*

ȘARL: Ah! *(În parte:) C'est égal, elle m'agace de plus en plus.*

GULIȚĂ: Nineacă... da' nu iei ș-un curcan fript la drum?

CHIRIȚA: Iaca că era să uit curcanu cel bătrîn... Ioane, ie curcanu să-l duci boieriului.

ION *(iesă):* Îndată, cucoană... *(Vine aducînd un curcan în brațe.)*

CHIRIȚA: Hai... *(Cu entuziasm:)* La isprăvnicie!

COR

(Arie: Sonni la trompa 'ntrepida.)

CHIRIȚA, SAFTA, ȘARL, GULIȚĂ,

Hai la isprăvnicie,
În slavă, avuțiie,
Șî-n lungă vesălie
De-acuma să trăim!

ȚĂRANII

A voastr-ispravnicie
Ferice să vă fie!
Bună călătorie
Cu toții vă dorim.

CHIRIȚA

Ah! Sînt isprăvnicească!
Parcă-s împărătească
Aferim, moțpănească!
Chirițo, aferim!
Ah!

(În repriza corului, jandarmii pornesc înainte; după ei, Luluța cu Guliță; pe urmă Șarl dînd brațul Chiriței și Saftei, și, în sfîrșit, Ion purtînd curcanul. — Marș general. — Țăranii arunc cușmele în sus.)

Cortina cade

CHIRIȚA: Iaca și jăndarii... iaca șî lucrurile... sîntem gata ca ș-un purces... Haideți de-acum... Guliță, dă brațul Luluțăi... *Monsieur Charles, je vous prie, à la bracette.*

ȘARL: *Comment?... Vraiment, nous partons?*

CHIRIȚA: *Oui, nous lavons le baril.*

ȘARL: *Le baril?*

CHIRIȚA *(cu nerăbdare): Oui... nous lavons le baril...* spălăm putina... *Quoi?... Nous disons comme ça en moldave.*

ȘARL: Ah! *(În parte:) C'est égal, elle m'agace de plus en plus.*

GULIȚĂ: Nineacă... da' nu iei ș-un curcan fript la drum?

CHIRIȚA: Iaca că era să uit curcanu cel bătrîn... Ioane, ie curcanu să-l duci boieriului.

ION *(iesă):* Îndată, cucoană... *(Vine aducînd un curcan în brațe.)*

CHIRIȚA: Hai... *(Cu entuziasm:)* La isprăvnicie!

COR

(Arie: Sonni la trompa 'ntrepida.)

CHIRIȚA, SAFTA, ȘARL, GULIȚĂ,

Hai la isprăvnicie,
În slavă, avuțîie,
Șî-n lungă vesălie
De-acuma să trăim!

ȚĂRANII

A voastr-ispravnicie
Ferice să vă fie!
Bună călătorie
Cu toții vă dorim.

CHIRIȚA

Ah! Sînt isprăvniceasă!
Parcă-s împărăteasă
Aferim, moțpăneasă!
Chirițo, aferim!
Ah!

(În repriza corului, jandarmii pornesc înainte; după ei, Luluța cu Guliță; pe urmă Șarl dînd brațul Chiriței și Saftei, și, în sfîrșit, Ion purtînd curcanul. — Marș general. — Țăranii arunc cușmele în sus.)

Cortina cade

ACTUL II

Teatrul reprezintă salonul Chiriței, cu cinci uși: una în fund, care duce afară, și câte două de fiecare parte. — O canapè în stînga pe planul I, jilțuri, scaune ș.c.l. Scena se petrece într-un tîrg din ținut.

SCENA I

(Airs des Compliments.)

CHIRIȚA
(pe canapè)

Iată-mă-s isprăvniceasă!
Dorul meu s-o împlinit.
Ce vis *(bis)* frumos și fericit!
M-am făcut cea mai aleasă,
Și tot neamul mi-am mărit.
Ce vis *(bis)* frumos și fericit!
Toată lumea mi să-nchină,
Căci aice eu domnesc,
Și din oricare pricină
Eu întăi mă folosesc.
Păstrăvi buni și căprioare,
Căpățîne de zahăr,
Juvaeruri, bani, odoare...
Toate le primesc în dar!
Iată-mă-s isprăvniceasă!
Ș.c.l. ș.c.l.

SCENA II

Chirița; Ion *(în livrè.)*

ION: Cucoană... cucoană... jîdovii cei cu pricina de ieri o adus zăce căpățîni de zăhăr.

CHIRIȚA: Numai?... Tîrtanii dracului... tot șaferi!... de unde făgăduisă 12 căpățîni... Las', că mi-or mai cădè ei la mînă...

ION: Să le primesc?...
CHIRIȚA: Auzi vorbă?... Du-le în cămară.

(Ion iesă și începe a căra căpățînele prin fundul scenei, cîte două, două. El le duce în odaia din fund, în stînga, și, de cîte ori trece, numără tare căpățînele, zicînd «Două, patru, șăsă, opt, zăce».)

CHIRIȚA *(în parte)*: Dulce-i viața de isprăvniceasă!... Zăhărîtă viață!... Ai jăndari la poartă, la scară, la ușă... șî, cînd ieși la primblare, ai alai pe lîngă trăsură... Cu toate aceste, de m-aș porni mai degrabă la Paris!... că m-am săturat de Moldova... Of! de-ar veni azi monsiu Șarlă de la Ieș, să-mi aducă pasportu, m-aș porni cu nepusă masă... Pune-ți în gînd efect ce-oi să fac în Paris ca isprăvniceasă! Oi să le par franțuzilor cît...
ION *(trecînd prin fund)*: Două!
CHIRIȚA *(întorcîndu-se)*: Ce?

SCENA III

Chirița; Bîrzoi *(iesă din odaia din stînga, cea de pe planul I. El poartă șapcă de aghiotant și un palton cu bumbi mari cît niște farfurioare.)*

BÎRZOI *(intrînd)*: Ardă-le focu straie nemțăști, că-mi vin de hac!
CHIRIȚA: Da' bine, frate, încă nu te-ai mai dus la canțălerie?
BÎRZOI: Apoi dă!... de cînd m-ai scos din minte ca să mă schimosăști în straie strîmte, pun cîte două ceasuri până mă-mbrac... șî ian privește ce seamăn... cu bumbii iști mari... Parcă-s un negustor de farfurii.
CHIRIȚA: Ian taci, taci... că de-o mie de ori te prinde mai bine așa decît cu anteriu șî cu giubeaua... Încalte mai seameni a ispravnic... dar înainte parcă erai un lăutar din tarafu lui Barbu... știi? cel cu naiu.
BÎRZOI: Ai vorbit de te-ai prichit. Măcar!... Ce-mi mai bat eu capul să te-aduc la cunoștință!... De cînd te-ai făcut isprăvniceasă... nu ți-o rămas fire de minte în cap nici măcar...
ION *(trecînd)*: Patru.
CHIRIȚA *(mînioasă)*: Ce face?
BÎRZOI *(văzînd căpățînile)*: Ce-s aieste, Ioane?
ION: Peșcheșu jîdovilor celor cu pricina... zăce căpățîni.

BÎRZOI *(Chiriței)*: Socot că nu te-i mai jălui că n-ai zahàr... Hai, apucă-te de dulceți!
CHIRIȚA: Eu?! Să fac dulceți?!... Ai nebunit?
BÎRZOI: D-apoi cine?... Eu?
CHIRIȚA: Facă cumnățîca Safta, soră-ta... da' eu știu că nu mi-oi pîrli fața la foc.
BÎRZOI: Ce față?... ce față?... Da' păn-acum, mă rog, cum ț-ai pîrlit-o ca toate celelalte gospodine din tîrg?
CHIRIȚA: Păn-acu nu eram isprăvnicească... de asta... înțălesu-m-ai?
BÎRZOI: Ard-o focu isprăvnicie!... că mare belea-i pe capul meu...! De cînd m-o împins păcatele să fiu în slujbă... tot dojane primesc de la departament...
CHIRIȚA: Dojane?
BÎRZOI: Asta n-ar fi nimică... dar ați căpchiet cu toții în casă... ba încă m-ați căpchiet și pe mine!
CHIRIȚA: Ce te-o apucat azi?
BÎRZOI: Las' că dumneiei cucoana nu să mai catadicsăște să caute de gospodărie... să facă cozonaci, pască, păstrămuri, dulceți, vutci, vișinapuri... ca la casa omului... sau măcar să-mi facă la masă vrun cheșchet, vro plachie, vro musaca, vro capamà, vro baclava... vro ciulama... bucate creștinești... sănătoasă și ușoare... Unde!.. Șăde toată zîua pe tandur, la tauletă, și din blanmanjăle, din bulionuri, din garnituri nemțăști nu mă slăbește... Auzi? Blanmanjăle?... Bulionuri?... Borș și alivenci... că cu astea am crescut în casa părintească...
CHIRIȚA: Iar o început litopisîțu!
BÎRZOI: Ș-apoi și alt păcat... o luat obicei să aducă la sfîrșitul mesăi păhăruță verzi cu apă caldă... cică așa-i moda la Ieș... de-și spală gura unii dinaintea altora... și nu-i zî în care să mă-nșăl... și să nu beu apă caldă!
CHIRIȚA *(publicului, arătînd pe Bîrzoi cu dispreț)*: Priviți-l, mă rog!
BÎRZOI: Și cînd ar fi numai atîta! ... D-apoi de-acòle... cheltuieli, nu șagă... pe mobìli nouă cu lastic... pe trăsuri de cele cu fundu la pămînt... pe straie cu fir, la slugi... pe lampe de cele cu apă... pe fleacuri... capele... rochii cu jăletce... cușme jîdovești de ascuns mînile iarna... conțerturi de strîns talia... Cine le mai poate înșira?... Da-i lipsă de păsări în ogradă... Da-i cămara pustie... Aș!... ce-i pasă cucoanei?... Cînd o cauți... unde-o găsești?... La șandra-mandra!

CHIRIȚA: Șandra-mandra?

BÎRZOI: Dar'... cea care vinde rochii și capele... Sărmană Chiriță, ai nebunit la bătrîneță, fata mea!

CHIRIȚA: Ian... nu mai bodogăni... că parcă ești o moară strîcată... Mai bine du-te la cançălerie, că te-or fi așteptînd împricinații.

ION *(trecînd)*: Zăce!

BÎRZOI *(tresărind)*: Zăce împricinați?

CHIRIȚA: Ha, ha, ha, ha!... S-o spăriet ispravnicu de treabă multă! Hai... cară-te, și vină mai devreme acasă, că astăzi avem musafiri.

BÎRZOI: Ce musafiri?

CHIRIȚA: Ai uitat că dăm masă mare astăzi... de zîua-bună că mă duc la Paris și că logodim pe Guliță cu Luluța?

BÎRZOI: Ba că să zîci... altă nebunie!

CHIRIȚA: Nebunie?

BÎRZOI: Guliță-i prea tînăr.

CHIRIȚA: Cu atîta mai bine... însuratu de dimineață și mîncatu devreme...

BÎRZOI: Și Luluța-i bolnavă... pătimașă... are toane de nebunie. N-o vezi toată zîua cum năcăjăște biata mîță din casă?... Cum o să-mi dau eu băietu... bunătate de odor, în mînile ei?

CHIRIȚA: Cu adevărat, îi cam lipsîtă acu... dar i-a trece... Cînd a avê un bărbat, n-a mai bate mîțîle.

BÎRZOI: Da' de unde știi că s-a îndrepta?

CHIRIȚA: Știu, că doar și mie-mi era dragi mîțîle, păn-a nu mă mărita... și cum te-am văzut pe d-ta, nu m-am mai uitat la ele... Ș-apoi s-a îndrepta, nu s-a îndrepta... vrei să perdem zăstrea Luluțăi de la mînă?

BÎRZOI: Ei, bine... treacă pentru logodnă... dar la Paris ce-ai să cauți?

CHIRIȚA: Să mă primblu... să mă mai răcoresc, că m-am uscat aici în provinție.

BÎRZOI *(pufnind)*: Ba că chiar... Să vede că nu te-ai uitat de mult în oglindă!

CHIRIȚA: M-am uscat, îți zîc... și de nu m-oi porni degrabă... să știi că-mi vine ipohondrie... *(Țipînd.)* Of! că nu mai pot trăi în țara asta!...

BÎRZOI: Taci, soro... nu răcni așa, că te-aude musafirul... Du-te și la Beligrad[1], dacă vrei!
CHIRIȚA: Musafiriu? ofițeriu?... cu adevărat?...
BÎRZOI: De treabă ofițer, să-ți spun drept!... De aseară, de cînd o tras în gazdă la noi... tot «părinte ispravnice» mi-o zîs.
CHIRIȚA: Nu ți-o spus cu ce treabă o venit aici?
BÎRZOI: Nu... dar l-am priceput eu... Pare-mi-să că-i trîmes teptil ca să cerceteze starea isprăvniciilor.
CHIRIȚA: Dacă-i așa... de ce șăzi și nu te duci la canțălerie?... că-s aproape de 12.
BÎRZOI: Iaca mă duc, mă duc... doar nu dau tătarii... însă, ian ascultă, soro: cată să fie masa gata mai devreme, că eu nu-s deprins nemțăște.
CHIRIȚA: Înainte de 5 ceasuri nu să poate.
BÎRZOI: La 5?!... cînd să pun boierii la cărți?!...
CHIRIȚA: Așa-i moda la Ieș.
BÎRZOI: Sta-i-ar în gît cine-o mai scornit-o!... *(Iesă furios prin fund.)*[2]
CHIRIȚA *(singură)*: Ei!... geaba, geaba!... Cît îmi bat eu capul să-l mai cioplesc... să-l mai chilesc... pace! Îi stă rugina de-o șchioapă la ceafă. Ce deosebire cu musafirul

---

[1] *Beligradul (Belgradul, Beogradul)* era în evul mediu, oraș fortificat, unul din cele mai importante puncte strategice ale Imperiului Otoman, imperiu care (credeau creștinii naivi din aceste părți ale Europei) își datora puterea Diavolului. De aici sensul figurat «Du-te la dracul» al expresiei «Du-te la Beligrad».

[2] «Protestația» lui Grigore Bîrzoi, mic boier «ținutaș», adică provincial, împotriva «cochetărismosurilor» Chiriței, «damă educarisîtă» după «bontonul» Gahiței Rozmarinovici (vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 10—11), aduce aminte de «domnul Stihescu», un alt boier ținutaș, care, și el, într-o pagină publicată de Mihail Kogălniceanu în 1850, protestează, în numele aceleiași tradiții «părintești» împotriva așa-ziselor maniere civilizate împrumutate din Occident de mondenii și mondenele timpului moldav: «Închipuiți-vă, fraților, că dăunăzi ne-a poftit la prînz, și știți cînd am început a mînca? La șese după asfințitul soarelui! Cu lumînările aprinse, ca la nuntă, numai că mireasa nu-i era acasă. Auzit-ați boieri?

Și la masă știi ce ni-a dat? În loc de un potroc bun de curcan, de un stufat de clapon, de o rață cu curechi, de gîscă friptă, de niște alivence cum mi le face vătăjița la moșie, ni-a trîntit niște blide cu bulion, bifteacă, fricăsă, volăvai și alte multe chisălițe, sta-ar în gîtul șvabilor ce le-au născocit!...»

Nu e de neadmis că «encomionul» domnului Stihescu i-a sugerat lui Alecsandri «protestația» lui Grigore Bîrzoi, deși, după cum reiese din literatura vremii, modelele vii erau la îndemîna oricărui bun observator al societății.

nostru! Îl cunoşti cît de colo că-i civilizat... Iaca, de pildă, aseară, cînd am luat ceaiu... ofiţeriu ş-o pus frumuşăl zăharu-n ceaşcă cu cleştele cel de argint... da' d-lui... las' că bodogăneşte că n-ar trebui să deie ceai la iuli, pe călduri... dar ce face?... ie zăharu cu degitele din zăharniţă ş-apoi îl pune în cleşte... încît îmi vine aşa, paraxîn!... Îmi era mai mare ruşinea de ofiţer aseară...[1] *(Către public.)* mai ales că... ştiţi una? îmi face curte moţpanu... ce vă spune Chiriţa!

SCENA IV

Chiriţa; Leonaş (îmbrăcat în uniformă de ofiţer şi purtînd musteţi mincinoase, iesă din odaia din dreapta, cea de pe planul I.)

(Arie din Rămăşagı Am îngheţat.)

CHIRIŢA	LEONAŞ
(în parte)	*(în parte)*
Iată-l, văleu!	Iat-o, valeu!
Fără să vreu	Fără să vreu
Simt acum, zău,	Baba mereu
Că mă roşăsc!	O întîlnesc.
Mii de furnici,	Mă giur aici,
De tricolici,	Ca tricolici,
De vîrcolici	Ca vîrcolici
Vai! mă muncesc!	Să o muncesc!

CHIRIŢA: Bună dimineaţa... *bonjur, monsie...* Cum ai petrecut noaptea?
LEONAŞ: Sărut mînile... cît să poate de bine... mai ales că am avut un vis de minune.
CHIRIŢA *(cochetînd):* Îi fi visat poate că te-ai făcut ghinărari.
LEONAŞ: Atîta nu-i nimică.
CHIRIŢA: Crai poate?
LEONAŞ *(apropiindu-se şi luînd pe Chiriţa de mînă):* Crai?.. Cum o înţălegi vorba asta, cuconiţă?

---

[1] Toate rafinamentele de «bonton» afişate cu ostentaţie de Chiriţa Bîrzoi în această «comedie cu cîntice» îi compun un profil de «damă educarisîtă», cum ar spune Gahiţa Rozmarinovici, personaj din comedia *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 1 şi urm.).

CHIRIȚA: Cum ț-a plăcea mai bine d-tale.
LEONAȘ: Dar... dacă mi-ar plăcea să mă fac puțintel... crai... în minutul acesta... nu te-ai supăra?
CHIRIȚA (*coborînd ochii și trăgîndu-și mîna*): Vai de mine, că răci ți-s mînile!...
LEONAȘ: Dovadă că mi-i inima ferbinte.
CHIRIȚA: A fi, că-i lumea ră... Dar ce vis zîci c-ai avut?
LEONAȘ: O bazaconie din ceea lume. Pune-ți în gînd că parcă mă furase o zînă și mă dusăsă într-o grădină plină de păsări galbine.
CHIRIȚA: Or fi fost canari.
LEONAȘ: Canari... ganguri... nu-ți pot spune... dar ce-i curios, că toate să închina la mine și-mi cînta ia așa: (*Imitînd un canar.*) *chiririririiiița...* chiririririiiița?...
CHIRIȚA: Chirița?... Ei, apoi era canari... Și zău, pomenea numele meu, Chiririririiiița?..
LEONAȘ: Te îndoiești?... (*Caută cu dragoste la Chirița și oftează.*)
CHIRIȚA (*coboară ochii*): Ba... nu... dimprotivă... mai vîrtos,.. dar mă mir de unde și pănă unde?... nu pot înțălege ce însămnează...
LEONAȘ: Nu înțălegi că am adormit cu gîndu la matà?
CHIRIȚA: Asta mă flatarisăște... domnule... (*cu pudoare*) însă nu să cade să mi-o spui nitam-nisam... tronc în obraz...
LEONAȘ (*făcînd că-i deznădăjduit*): Vai de mine!... poate că te-am supărat cu vorbele mele?...
CHIRIȚA: Ce să potrivește!... Nu să supără Chirița cu una cu două... dar trebuie să socotești că-s o ființă gingașă... impresionabibilă... sîntimentabibilă...
LEONAȘ (*în parte*): Iaca, frate!... și ea vorbește limbă cea nouă, cu bibiluri.
CHIRIȚA: Trebuie să socotești că cuvintele d-tale pot să mă scoată din sărite și să-mi pricinuiască un nixîs...
LEONAȘ: Un nixîs?... Ah, scumpa mea cucoană Chiriță hăi!... crede-mă că de cînd sînt în lume n-am întîlnit un ipochimen atît de nostim ca matà...
CHIRIȚA (*cu dragoste*): Să mă vezi moartă?
LEONAȘ: Să te văd!... Și cînd ai ști!... cînd ai pricepe zguduiturile inimei mele!... știi?... parcă să tot curtremură pămîntul!
CHIRIȚA (*cu dragoste*): Să mă vezi pe năsălie?

LEONAȘ: Să!... M-ai fermecat... m-ai scos din simțiri... căci cînd te zăresc... ia așa-mi scapără pe dinaintea ochilor... să giuri că ești un fulger... o trăsnită...

CHIRIȚA: Trăsnită?...

LEONAȘ: Ba un trăsnit... m-o luat gura înainte... Ah! Chirițoaie, ești o zînă.

CHIRIȚA *(cochetînd)*: Ian las'.

LEONAȘ: Un muțun...

CHIRIȚA: Ei...

LEONAȘ: O zarnacadè.

CHIRIȚA *(bucuroasă)*: O acadè? O zarnacadè? Ah!

LEONAȘ: Chirițoaio, Bîrzoaio... dacă mă iubești... dă-mi portretul matale...

CHIRIȚA: Da' cum, Doamne iartă-mă?... așa îndată?

LEONAȘ: Dă-mi-l... or mă-mpușc în ochii matale cei verzi... *(Scoate un pistol de ciocolată.)*

CHIRIȚA *(spărietă)*: Vai de mine, că avan mai ești!... *(Scoțînd un portret mare din sîn și dîndu-l lui Leonaș.)* Na, frate, și nu face păcatu.

LEONAȘ: Ah!... Chirițoaie... să fii blagoveștită în vecii vecilor că m-ai scăpat de la moarte... *(Mușcă pistolul; în parte.)* Bună ciocolată!

CHIRIȚA *(în parte)*: Ei, apoi mi-i drăguț, și pace...

(Arie din Doi morți: Ia țiganca maladaia.)

LEONAȘ

(cu foc)

Ah, Chirițo, scumpă zînă,
De-acum ești a mea stăpînă,
Și-n veci te-oi iubi!

CHIRIȚA

(cu dragoste)

Ah, și eu, zău, totodată
Cu-a mea dragoste-nfocată
Nici că te-oi slăbi.

(Se îmbrățișează cu foc.)

(Împreună.)

LEONAŞ

(în parte)

Vai! băborniţă bătrînă,
Bine că te-am pus la mînă.
Cum te-oi mai suci!

CHIRIŢA

(în parte)

Bine că l-am pus la mînă...
De-acum sînt a lui stăpînă...
Cît l-oi mai iubi!

(Leonaş o strînge tare pe Chiriţa în braţe. — Chiriţa se smuceşte ruşinoasă.)

CHIRIŢA: Ah... Leonaş...[1] te rog, menajarisăşte-mă... nu face abuz de slăbiciunea unei gingaşă fiinţi; dacă mă iubeşti... dacă-ţi sînt scumpă... fii delicat... nu mă opri mai mult... lasă-mă să fug... că mă munceşte cugetul... *(Se tot trage îndărăt.)*

LEONAŞ *(fără a să mişca din loc, în parte)*: Du-te la Bender[2], Rusalie!

(Împreună.)

LEONAŞ

Vai! băborniţă bătrînă.

CHIRIŢA

Bine că l-am pus la mînă.

(Chiriţa iesă în stînga, fugind şi aruncînd o sărutare lui Leonaş, care pufneşte de rîs.)

---

[1] «Leonaş»? Imposibil. Alecsandri a pierdut din vedere că l-a travestit pe Leonaş în «ofiţeri», tocmai pentru a-i permite să joace o «festă» Chiriţei şi să-i ia portretul cu care o va şantaja în scena finală a vodevilului. După cum se vede, nu numai bunului Homer i se întîmpla să adoarmă....

[2] *Bender-Tighina* (în evul mediu) port şi cetate pe Nistru, ocupată de Imperiul Otoman, simbol, ca şi Beligradul (vezi mai sus, nota 1, p. 55), pentru creştinii din vecinătate, al puterii Diavolului. De aici sensul figurat «Du-te la dracu!» al expresiei «Du-te la Bender!»

SCENA V

LEONAŞ

Ha, ha, ha, ha!... Încă aşa babă străchietă!... Auzi?... ha, ha, ha!... cică să nu fac abuz! *(Imitînd pe Chiriţa.)* Ah, Leonaş... dacă mă iubeşti... menajarisăşte-mă... lasă-mă să fug... mă munceşte cugetul... Ha, ha, ha!... bine că i-am prins portretu la mînă... de-acum îi la cheremul meu... A! Chiriţoaie, m-ai alungat de la Bîrzoieni?... te-oi învăţa eu!... Am giurat să-i gioc feste peste feste... şî văd că păn-acum îmi merge bine... Baba nu mă cunoaşte sub uniforma astă militărească... ea mă crede că-s ofiţer... Minunat!... De m-aş putea încalte întîlni cu Luluţa... A!... iat-o... *(Se trage mai deoparte în fund, şi priveşte cu dragoste la Luluţa.)*

SCENA VI

Leonaş; Luluţa *(intră pe uşa din fund, ţiind o mîţă în braţe.)*

LULUŢA

(dizmerdînd mîţa şi nevăzind pe Leonaş.)
(Arie nouă.)

Frumuşîcă mîţişoară,
Cu-a ta mică unghişoară
Apără-mă nencetat
De oricare-amorezat.
Dar pe cel ce-mi place mie,
Pe iubitul Leonel,
Să-l dizmerzi cu bucurie
Şî să-i torci, torci frumuşăl.
Fă-i miau, miau, pisică dragă,
Ca să-i dai să înţăleagă
Că-a lui fiinţă-mi este dragă...
Că nencetat gîndesc la el.

LEONAŞ *(în parte):* Draga Luluţă!... gîndeşte la mine... *(Tare.)* Miau, miau...

LULUŢA *(tresărind):* Ce-i?... *(Văzînd pe Leonaş, se uimeşte.)* D-nul ofiţer!...

LEONAŞ: Eu... Luluţă... nu mă cunoşti?

LULUŢA *(cu sfială):* Nu... domnule...

LEONAŞ *(scoţîndu-şi musteţile):* Uită-te bine la mine.

LULUȚA *(veselă)*: Leonaș! *(Se aruncă în brațele lui.)* Tu aici?... în uniformă?... *(Scapă mîța.)*

LEONAȘ: Mai încet... să nu ne-audă baba... Am împrumutat straiele unui prietin, ca să pot întra în casa Chiriței și să mă apropii de tine.

LULUȚA: Și nu te-o cunoscut mătușîca?

LEONAȘ: Nu... că almintere mă da afară... ca la Bîrzoieni... îți aduci aminte, dragă Lulușică?... Știi tu că de-atunci îs șăsă luni?

LULUȚA: Cui o spui, Leonaș dragă?... Am numărat zîlele pe degite, în toată vremea cît nu te-am văzut.

LEONAȘ: D-apoi eu!... Ce n-am cercat să te pot întîlni!... dar, în zadar!... Să vede că te ține baba de-aproape... închisă ca într-un harem.

LULUȚA: Așa... să teme să nu-i scape zăstrea de la mînă.

LEONAȘ: Cum?

LULUȚA: O hotărît, precît am înțăles, să mă cunune cu Guliță.

LEONAȘ: Să te mărite pe tine... cu țîncariu ei?![1]

LULUȚA: Dar'... vra dintăi să ne logodească... ș-apoi, peste doi ani, să facă cununia... Aista-i planul Bîrzoilor... și chiar astăzi au de gînd să facă logodna.

LEONAȘ: Și tu... primești, Luluță?

LULUȚA: Eu?... Astfel primesc de bine, că de două luni de zîle, de cînd le-am aflat planul, mă fac, din vreme în vreme, că am toane de nebunie... pentru ca să le gioc o festă de cele frumoasă, chiar la logodnă.

LEONAȘ: Bravo, Luluță... să nu te dai.... dacă mă iubești.

LULUȚA: Îi videa.

LEONAȘ: Cu toate aceste... știi una? Ce-i în mînă nu-i minciună... Hai să fugim împreună.

LULUȚA: Bucuros, Leonaș dragă... cu tine m-aș duce-n fundul lumei; dar cum să facem? că-s păzîtă din toate părțile...

LEONAȘ: Foarte lesne... Hai să ieșîm pe poartă, la braț... ca cînd am merge la primblare... și, cum om scăpa în uliță, ne facem nevăzuți... Vrei?

LULUȚA: Vreu ce-i vrea tu...

---

[1] Caracterul convențional al intrigii Leonaș—Luluța este scos în evidență și de această întrebare pe care Leonaș nu ar fi îndreptățit să o pună, de vreme ce (în actul I, scena 11) însuși o vestise pe Luluța că «mătușîca» Chirița «plănuiește» s-o mărite cu Guliță.

LEONAŞ: Haidem dar', să nu perdem vreme... şi să nu deie stàhia peste noi.
LULUŢA: Hai!... de-acum mă-ncred în dragostea ta.
LEONAŞ: *(strîngînd-o în braţe):* Draga mea Luluţă!

(Împreună.)
(Arie nouă.)

Ah! de-acum în fericire
Soarta vrea ca să trăiesc,
Şi în dulcea ta iubire
Raiul să găsăsc.

(Leonaş ridică pe Luluţa în braţe şi o sărută.)

SCENA VII

Leonaş, *Luluţa; Ion, Guliţă*

(Guliţă şi Ion intră tocmai cînd Leonaş sărută pe Luluţa. — Guliţă îi îmbrăcat după modă: pantaloni foarte strîmţi, jiletcă scurtă, frac cu talie şi cu cozile scurte; fiong mare la cravată.)

GULIŢĂ *(încremenit):* Ai văzut, Ioane?
ION: Am văzut, cucoane.
LEONAŞ *(Luluţei):* Cine-i sfrijitu ista?
LULUŢA: Guliţă.
LEONAŞ: A!... *(Pufneşte de rîs, încet.)*
GULIŢĂ *(răţoindu-se):* Domnule... ce făceai aici cu Luluţa?
LEONAŞ *(dizmerdîndu-l):* Ce-ţi pasă mătăluţă, monsiu Gurluiţă?...
GULIŢĂ *(sărind înapoi):* Nu mă chem Gurluiţă... da' Guliţă.
LEONAŞ: Ba Gurluiţă.
GULIŢĂ: Ba Guliţă, îţi zic... auzîtu-m-ai?
LEONAŞ: Ei... fie şi Gărgăriţă, dacă vrei... Ce te răţoieşti aşa?
GULIŢĂ: Mă răţoiesc pentru că vreau să-mi dai santifacţiie... duel... auzîtu-m-ai?
LULUŢA: Duel?
LEONAŞ: Gugulea băbacăi... că nostimu-i! Vrei santifacţiie?... Ei, poftim o giucărică de ciocolată.
GULIŢĂ *(zvîrlind ciocolata jos):* Nu mi-i foame...
LEONAŞ: Nu?... ai păpat zacuscă astăzi?

GULIŢĂ: Domnule... ştii d-ta că eu, cînd mă mînii, mă fac leu?
LEONAŞ: De care?... leu... bătut?
GULIŢĂ *(furios)*: Ai auzit, Ioane?
ION *(mîncînd ciocolata)*: Îi bună, cucoane.
GULIŢĂ: Ba leu paraleu... auzîtu-m-ai?... Şî ca să ţi-o dovidesc, îţi cer duel.
LULUŢA: Ha, ha, ha, ha!
GULIŢĂ: Ce rîzi d-ta?... Vreu duel! aşa să ştii.
LEONAŞ: Foarte bine... Cum vrei să ne batem?... de-a mingea, ori de-a baba-oarba?
GULIŢĂ: Ai auzît, Ioane?
ION: Am auzît, cucoane.
LEONAŞ: Dacă pofteşti alminterea... trebuie să-ţi fac cunoscut că cu pistolu am ucis mai dăunăzi cinci nagîţi... cu sabia, zăce curcani, şî cu puşca, opt şoldani... În care număr vrei să te pun?... în rîndul nagîţilor, în rîndul curcanilor, ori în a şoldanilor.... Alege...
GULIŢĂ *(slăbind)*: Cu pistolu vreu să mă bat!
LEONAŞ: A!... te pui în rîndul nagîţilor?... Prea bine... îi fi al 6-lea la număr.
GULIŢĂ: Ai auzît, Ioane?
ION: Am auzît, cucoane.
GULIŢĂ: Ba cu sabia.
LEONAŞ: Şî mai bine... te-oi face curcan.
GULIŢĂ: Ba... cu... puşca.
LEONAŞ: Minunat... te-oi şoldăni dintr-o chiteală.
GULIŢĂ: Ba... cu pistolu.
LEONAŞ: Ei! hotărăşte-te acu... sau nagîţ, sau curcan... Oricum ai fi, sînt sigur că te trimet în rai cu cerga-n cap.
GULIŢĂ: Ai auzît, Ioane?
ION: Am auzît, cucoane.
GULIŢĂ *(făcîndu-şi curaj)*: Cu cerga-n cap?... Ba tu te-i duce-n rai... auzît-m-ai?
LEONAŞ: Om videa care...
GULIŢĂ *(răcnind)*: Te-oi învăţa eu să săruţi pe Luluţa...
LULUŢA: Şî ce-ţi pasă d-tale... cherapleşule?
GULIŢĂ *(furios)*: Cherapleş!... Ai auzît Ioane?
ION: Am auzît, cucoane... cherapleş... *(Iesă după sfîrşitul ariei.)*

(Arie din Chiriţa; Vai! ce întîmplare!)
(Împreună.)

GULIȚĂ	CEIALALȚI
Ce obrăznicie! Stau uimit pe loc, Şi, zău, de mînie, M-am făcut chiar foc,	Vezî-l, de mînie, O-nlemnit pe loc. Fața-i stacojîe S-o aprins de foc.

SCENA VIII

Cei dinainte; Chirița

CHIRIȚA: Ce este?... Cine să sfădește?

GULIȚĂ: Nineacă, nineacă... ofițeriu o sărutat pe Luluța.

CHIRIȚA: Domnu ofițer?... *(Cunoscînd pe Leonaș.)* Ce-mi văzură ochii? Leonaș!

GULIȚĂ: I-am cerut duel.

CHIRIȚA: Duel?!... să te omoare?!... *(Furioasă.)* Ce cauți aice,-n casa mea, berbantule?

LEONAȘ: Ce să caut, cucoană?... o zarnacadè.

CHIRIȚA: Ț-oi da eu acuș o zarnacadè, de nu-i pute-o duce, nerușinatule... că te dau pe mînele jandarmilor... *(În parte.)* Auzi? să mă facă a crede... că-mi face curte!

LEONAȘ: Iaca ies; *(imitînd pe Chirița)* dar, te rog, nu face abuz... de slăbiciunea unei ființi sîntimentabibile... lasă-mă să fug... cugetul mă mustră... Ha, ha, ha! *(Vrea să iasă.)*

CHIRIȚA: Haiducule!

LULUȚA: Leonaș... Leonaș... nu mă lăsa sîngură aici. *(Aleargă lîngă el.)*

LEONAȘ *(încet Luluței)*: N-ai grijă, că oi găsi eu vrun chip să vin iară.

CHIRIȚA: Ce faci acolo, giupîneaso? Îți plac ofițerii?... Încoace să vii!... *(O ie de mînă și o dă deoparte.)*

LEONAȘ: Adio, Chirițoaie Bîrzoaie !...

CHIRIȚA: Ieșît-ai azi?

LEONAȘ: Adio, zînă... adio, muțun... Portretul tău nu să va dizlipi niciodată de la sînul meu... Ha, ha, ha!

CHIRIȚA: Portretul meu? *(În parte.)* Vai de mine... Ce-am făcut!... M-am dat în mîinile haiducului!

(Împreună.)

CHIRIȚA, GULIȚĂ	LEONAȘ, LULUȚA
Ce obrăznicie!	Vezi-i, de mînie
Etc., etc.	Etc., etc.

CHIRIȚA

Ah! ce nebunie!
Stau uimită-n loc,
Și, zău, de mînie,
M-am făcut chiar foc.

(Leonaș iesă pe ușa din fund, în dreapta.)

SCENA IX

Cei dinainte, afară de Leonaș;
Bîrzoi și Ion (intrînd prin fund.)

BÎRZOI: Ce spui, măi Ioane, de duel!... Guliță?... duel?... unde-i?... A! iacătă-l!... *(Îl ie în brațe.)* Gugulea băbacăi!... Unde-i duelgiu, să-l trîntesc la gros?
GULIȚĂ: O luat tălpășița, băbacă... l-am spăriet eu.
BÎRZOI: Viteazu băbacăi, viteaz!... Da' bine, Chirițo, pentru ce era să se puie în primejdie odoru?
CHIRIȚA: Pentru că a prins-o pe d-neii, duduca cea crescută în pasioane, sărutîndu-să cu ofițerii.
BÎRZOI: Ialei!...

LULUȚA
(făcîndu-se nebună)

Zice că era o babă,
Biată babă, ș-un moșneag,
Ș-amîndoi, cînd n-aveau treabă,
Să răzămau pe toiag...

(Imitînd poza moșnegilor răzemați pe toiag.)

Ia așa și dau din cap... așa *(dă din cap tremurînd)* unu la altu... parcă să tot mustrau... Ha, ha, ha, ha!...
BÎRZOI: Iaca pozna, soro, că iar i-o venit toana nebuniei.
CHIRIȚA: Săracan de mine!... tocmai azi, în ziua logodnii?
BÎRZOI: Taci...

LULUȚA

Baba zîcea: Moșulică,
Vreu o noră precum nu-i.
Moșu zîcea: Băbulică,
Îți mai pune pofta-n cui.

(Rîde perdută.)

BÎRZOI: Sărmana copilă!... Mult o ține cînd o apucă?
CHIRIȚA: Cîte-o zî întreagă...
BÎRZOI: Parcă nu-i lucru curat!... Hai, Chirițo, să o lăsăm singură... poate că și-a veni în cunoștinți.
CHIRIȚA: Hai... *(În parte.)* Zău că-mi vine și mie să nebunesc de ciuda ofițeriului... Să mă ieie în trei parale... coșcogè isprăvnicească!... Așa rușine de cînd sînt n-am pățît!
GULIȚĂ: Hai, nineacă.
CHIRIȚA: Ba nu, Guliță... matà șăzi cu Luluța, de o păzăște să nu facă vro nebunie... șăzi cu dînsa, că ți-i logodnică...
GULIȚĂ *(în parte)*: Dacă mi-i logodnică, de ce-mi zîce cherapleș?

(Arie: Vai, ce întîmplare! din Doi morți vii.)
(Împreună.)

BÎRZOI, CHIRIȚA, GULIȚĂ	LULUȚA *(în parte:)*
Sărmana copilă, Ce patimă grea! Mă apuc-o milă Cînd privesc la ea.	Cît îmi pare bine C-așa-i amăgesc. Să rîd, zău, îmi vine La ei cînd privesc.

(Cîntînd, Bîrzoi și Chirița se trag incetișor îndărăpt și intră în odaia lor.)

SCENA X

Guliță, Luluța (pe canapè)

(Mică tăcere. — Guliță caută să se apropie de Luluța, și nu îndrăznește. — Luluța îl urmărește cu coada ochiului, zîmbind.)

LULUȚA *(în parte zîmbind)*: Așteaptă... așteaptă... cocolitule... Te-oi pune eu la cale și pe tine, acuș.
GULIȚĂ *(cu jumătate de glas)*: Luluță...
LULUȚA *(în parte)*: Ce are de gînd să-mi spuie?

GULIȚĂ *(mai tare)*: Luluță...
LULUȚA *(tresărind)*: Aud?... cine mă cheamă?... A!... monsiu Guliță... Ce poftești?
GULIȚĂ: *Fi... Luluță, fi!...* nu-i frumos să lași ca să te sărute ofițerii.
LULUȚA: Eu?... Care ofițer?
GULIȚĂ: Cel cărui am cerut duel... Nu te face-a uita.
LULUȚA: Ha!... cel care te-o făcut nagîț?
GULIȚĂ: Hî, hî...
LULUȚA: M-o sărutat el pe mine?... Nu-mi aduc aminte.
GULIȚĂ *(în parte)*: Să vede că era într-o toană de nebunie și nu știa ce făcea.
LULUȚA: Ba... îmi aduc aminte... că ți-am zîs, mi să pare... cherapleș.
GULIȚĂ *(supărat)*: Iar?
LULUȚA: Da' nu trebuie să te superi, monsiu Guliță, pentru că cîteodată nu știu ce spun... Îmi vine așa ca o amețeală cu furie... ideile mi să tulbură... ochii mi să aprind... și atunci, dacă nu m-aș stăpîni, aș bate, și aș zgîriè, și aș mușca pe toți.
GULIȚĂ *(stînd pe loc, în parte)*: Iaca... iaca...
LULUȚA: Atunci cea mai mică împotrivire mă mînie... mă turbează și, zău, mă tem să nu fac vreun păcat într-o zi.
GULIȚĂ *(trăgîndu-se înapoi)*: Iaca!... iaca!...
LULUȚA: Da' unde te duci?
GULIȚĂ: Mă... cheamă nineaca.
LULUȚA: Nu-i adevărat... Stai aice cu mine.
GULIȚĂ: D-apoi...
LULUȚA: Nu vrei?... *(Făcînd că se mînie.)* Valeu!... iaca-mi vine... îmi vine să zgîrii... Tare aș bate pe cineva...
GULIȚĂ: Nu te tulbura, că șăd... *(În parte.)* Parcă-i o mîță.
LULUȚA: Așa mai vii la socoteală... Ian spune-mi, Guliță, știi că a să ne logodim astăzi?
GULIȚĂ: Știu.
LULUȚA: Și îți pare bine?
GULIȚĂ *(cu foc)*: Îmi!
LULUȚA: Și mie... Nu poți crede cu ce nerăbdare aștept să fiu logodită și, mai ales, măritată... c-apoi atunci ai să fii toată zîua cu mine... pe mîna mea... Știu c-oi avea pe cine zgîrié și mușca.
GULIȚĂ *(în parte)*: Auzi așa gust? Ba să ferească Dumnezău!

LULUȚA: Ei, de vreme ce ai să-mi fii soțîor... fă-mi puțintică curte. Spune-mi că mă iubești, că mă slăvești... că ești fericit... Dă!... să te văd.
GULIȚĂ *(cu sentiment)*: Luluță... te iubesc... te slăvesc... sînt fericit...
LULUȚA: Și mă giur... zî după mine...
GULIȚĂ: Și mă giur.
LULUȚA: Să fac tot ce-i poronci.
GULIȚĂ: Să fac tot ce mi-i poronci.
LULUȚA: Parol?
GULIȚĂ: Parol?
LULUȚA: Da' nu... eu te întreb... Parol că-i fi supus la toate?
GULIȚĂ: Parol.
LULUȚA: Dă-mi parola cu degitul.
GULIȚĂ *(dîndu-i parola)*: Poftim.
LULUȚA: Bravo... așa te vreau!... Acum ian cîntă-mi o bucată din «Lucia»[1]... știi?... frumos...
GULIȚĂ: Să cînt?... Da... îs răgușit.
LULUȚA: Ce?... poate nu vrei?... *(Îi arată unghiile.)*
GULIȚĂ: Ba vreau. *(În parte:)* Cînd ar veni nineaca să mă scape!
LULUȚA *(cu nerăbdare)*: Hai... începe azi.
GULIȚĂ: Iaca încep... să-mi dreg glasul...

(Guliță cîntă o bucată din L u c i a, cu un chip comic. — Luluța pufnește de rîs în batistă.)

LULUȚA *(bătînd în palme)*: Bravo, bravo... *bravissimo!*
GULIȚĂ *(îngîmfat)*: Ți-o plăcut?
LULUȚA: Minunat... I! ce puișor de bărbațăl oi să am!... Îmi sare inima cînd mă gîndesc... Dar apropo, ian gioacă...
GULIȚĂ: Cum?... Să gioc?... Așa, nitam-nisam?... Ai nebunit?
LULUȚA: Ce?... nu vrei?
GULIȚĂ: Nu.
LULUȚA: Nu?!... *(Sculîndu-se de pe canapè.)* Vină-ncoace să te mușc... să te mănînc...
GULIȚĂ: Vai de mine!... mare belè-i fata asta!...
LULUȚA: Te-oi învăța eu să nu vrei, cînd poroncesc eu... *(Îi arată unghiile și dinții.)*

---

1 *Lucia de Lamermoor*, operă în trei acte, de compozitorul italian Gaetano Donizetti (1797—1848).

GULIȚĂ: Săracul de mine!... Îi în stare să mă mănînce de viu... să nu rămîie nici o bucățică băbacăi... Luluțo... liniștește-te! *(Aleargă prin odaie, pe după canapè.)*
LULUȚA *(cîrșnind din dinți)*: Ba nu... c-am să te mănînc...
GULIȚĂ: Ba nu mi-i mînca.

(Aria polcăi.)

LULUȚA
(alungînd pe Guliță împrejurul canapelei)

Ba te-oi mînca.

GULIȚĂ

Ba nu, nu mi-i mînca.

LULUȚA

Ba te-oi mînca
Și nu-i scăpa.

GULIȚĂ
(în parte)

Tare mi-i frică, valeu! valeu! valeu!

LULUȚA
(în parte)

De-a lui figură-mi vine să rîd, zău!

(Împreună.)

LULUȚA
(alungînd pe Guliță)

Zău te-oi mînca
Întreg, întreg eu-te-oi mînca,
Și nu-i scăpa,
Tot nu-i scăpa.

GULIȚĂ
(fugind)

Nu mi-i mînca
Zău, nu, zău nu, nu mi-i mînca...
Că oi scăpa,
Tot oi scăpa.

GULIȚĂ *(fugind în odaia tătîni-său)*: Valeu... lupu, lupu!
LULUȚA: Ha, ha, ha, ha!... *(Iesă alergînd pe ușa din fund.)*
L-am dezgustat de logodnă.

SCENA XI

Ion, Leonaş (îmbrăcat în costum de bricicar.)

ION *(intră pe uşa din dreapta, în fund)*: Intră, intră... nu-ţi fie frică.
LEONAŞ: Da' oare coconu ispravnic acasă-i?
ION: Acasă... Ai vro treabă cu d-lui?
LEONAŞ: Am, logofete Ioane... Am venit să mă jăluiesc.
ION: Bine-ai făcut... că boieru-i om drept şî cu frica lui Dumnezău; dar... adus-ai vrun peşcheş?
LEONAŞ: Ba nu... n-am ştiut că-i plac peşcheşurile.
ION: Nu?... Apoi cară-te... N-are vreme să te primească boieriu.
LEONAŞ: Da' bine, logofete Ioane... unde să caut eu acu peşcheş?... păcatele mele!...Dă!... că cu toată sărăcia mea...
ION: N-ai nimică?... nici hîrzob de păstrăvi?... nici caş de munte? nici căprioară? nici vro căpăţînă de zăhar...
LEONAŞ: Doar nu-s băcal.
ION *(la ureche)*: Nici bătuţi?
LEONAŞ: Da' bine... boieriu metaherisăşte şî?... *(Face semn de numărat bani.)*
ION: Huf!... Ian caută bine-n pungă, că-i găsî poate vro carboanţă ruginită.
LEONAŞ: O carboanţă am... *(Scoate o carboavă din pungă.)* Unde-i ispravnicu să i-o dau îndată?
ION: Nu aşa, că-i prea puţin ca să primească... altminteře.
LEONAŞ: Cum?
ION: Aşteaptă, că-i vidè... Avem alte tertipuri pe-aci... Aşteaptă. *(Iesă pe unde a intrat.)*
LEONAŞ *(singur)*: Aferim ispravnic! Adună şi cu carboanţa... Bine c-am aflat-o şî asta.
ION *(intră serios, aducînd un curcan)*: Vezi d-ta curcanu ista?

Acest curcan bătrîn
În ţară e vêstit.
Din el al meu stăpîn
Îşi trage bun venit,
Curcan plin de noroc,
El, ca nealţi curcani,
Scăpînd de orice foc...
A fript mulţi gogomani.

LEONAŞ: Cum asta, logofete?
ION: L-am vîndut păn-acum de 57 de ori pe la împricinaţi, şi o slujît păn-acum de 57 de ori ca peşcheş.
LEONAŞ: Nu te pricep bine.
ION: Iaca: cînd vine cineva cu jalobă şî cu mînile goale... de pildă, ca d-ta... eu, din poronca boieriului, mă aţîn la uşă cu curcanu, i-l vînd p-o carboanţă... şî pe urmă duc carboanţa ispravnicului, şî ieu iar curcanu înapoi de la jăluitor... ca poclon... înţălegi?
LEONAŞ: Care vra să zîcă curcanu ista ţîne până acum 696 lei?
ION: În capăt.
LEONAŞ: Bună moşîie!
ION: Îl cumperi?... ori te îndrept spre calea-ntoarsă.
LEONAŞ: Cumpăr... na carboanţa.
ION: Na curcanu...
LEONAŞ (ie curcanu şi dă carboava lui Ion): Noroc să deie Dumnezău!
ION: Amin... şî la anu cu bine!... Mă duc să dau carboanţa boieriului şî să-i spun că eşti aici. (*În parte, intrînd la Bîrzoi.*) 58 cu asta... am s-o trec la răbuş[1].
LEONAŞ (*singur*): Aşa, părinte ispravnice?... Bine că ţi-am aflat coţcăriile şî curcăniile... Ne-om răfui mai tîrziu... Dar oare unde-i Luluţa?... (*Caută primprejur.*) M-am schimbat în straie de cărucer, ca să pot iar intra aici să mă-ntîlnesc cu Luluţa... De-ar veni... am lua tălpăşîţa amîndoi pe uşa asta de dindos... Bricica mea-i la portiţa grădinei... ne-am sui iute într-însa, şî nici tătarii nu ne-ar prinde... Cine vine? A! ispravnicul!... Ce minciună să-i durez?...

---

[1] Diplomatul şi juristul francez Félix Colson, care a locuit mai mult timp, înainte de Unire (1859), în Moldova şi în Muntenia, notează într-una din cărţile sale că printre personalităţile vieţii publice din principatul Ţării Româneşti pe care a avut prilej să le cunoască, figură şi preşedintele Divanului suprem (cel mai înalt for judecătoresc al ţării), mare cartofor, dar ghinionist, întotdeauna în pană de mărunţiş. Pe acest preşedinte de Divan, limba ascuţită a localnicilor îl înţepa cu porecla *Vulpe*, şi iată de ce: vătaful lui ţinea o vulpe, pe care o închiria, la nevoie, jeluitorilor, aceştia dăruind-o, pe rînd, ca peşcheş, preşedintelui, care trecea drept un mare amator de asemenea codate şi viclene animale. Chiria era fixată prin discuţii directe între vătaf şi jeluitor, fără ca, bineînţeles, preşedintele «să ştie» ceva. Dar întotdeauna dreptatea era de partea aceluia dintre împricinaţi care oferea chiria cea mai grasă.

Asemănarea acestei anecdote cu scena pe care o adnotăm ne scuteşte de comentarii.

SCENA XII

Leonaș; Bîrzoi, Ion

BÎRZOI: Unde-i jăluitoriul?
ION: Iacătă-l, cucoane.
LEONAȘ (*închinîndu-se*): Eu sînt, măria-ta.
BÎRZOI: Ce cauți?... Cine ești?
LEONAȘ: Piciu bricicariul... să nu-ți fie cu bănat, măria-ta...

(*Arie din Doi morți vii: Îi mare cu cei mici.*)

Eu sînt vestitul Pici,
Ce n-am decît un bici
Ș-un cal străin, căzut,
Ș-o brică de-mprumut.
Dar, vai ș-amar de cine
Mă ie la drum pe mine!
Îl duc în fuga mare,
Cu poșta... și mai tare...
Dar îi paveaua rea?
Da-i muștereul greu?

(*Bate din bici și zice*): Ce-mi pasă... mișcă, copile!

Nici bricica nu-i a mea,
Nici drumul nu-i al meu;
Că sînt vestitul Pici,
Ce n-am decît un bici
Din care tot pocnesc,
Cu care mă hrănesc.

BÎRZOI: Piciu bricicariu... de la Ieș?
LEONAȘ: Dar', măria-ta... știi?... din colț de la Sfîntul Spiridon... Piciu bricicariu... Întreabă pe cine vrei și ț-a spune de mine... Cîte giupînesă cu testemeluri... cîți logofițăi cu vipiscă... tot Piciu îi bălăbănește hurduz-burduz, prin toate rătăcăniile... ba pe la vii... ba pe la Rădiu... ba pe la Sprăvale-Barbă... ba pe la clănțălărie... și tot cam pe datorie... că despre bătuți... vorba ceea: i-o bătut vîntul de mult! și cînd mă trezesc... tufă-n pungă, tufă-n buzunar... afif!... Dar ce-mi pasă!... Piciu să trăiască! treacă de la mine... că doar îs român... îs creștin... slavă Domnului!... din toți negustorii și meșterii din Ieș, numai eu am rămas din neam curat... și un biet halvițar... și un biet brahagiu...

și un biet cojocar... toți ceilalți îs cu perciuni. *(Toate aceste le zice foarte răpide.)*

BÎRZOI *(astupîndu-și urechile)*: Mă!... ce daradaică hodorogită!... Destul... stăi!...

LEONAȘ: Ha, ho!... tbrrr... am stătut.

BÎRZOI: Spune acu, ce cauți?

LEONAȘ: Ți-am adus un curcan, măria-ta, tocmai de la Ieș.

BÎRZOI *(în parte)*: Auzi, Piciu?!... și-i curcanu meu cel de pripas.

LEONAȘ: Și mă rog, măriei-tale, să-l primești drept peșcheș.

BÎRZOI *(făcînd că se supără)*: Adică... fără peșcheș nu puteai să vii?

LEONAȘ: Apoi dă, cucoane... nu te supăra... obiceiul pămîntului.[1]

BÎRZOI: Ei! fie... dă-l la fecior.

ION *(apropiindu-se de Leonaș)*: Adă-l încoace.

LEONAȘ: Na... *(Dă curcanu lui Ion.)*

BÎRZOI *(încet lui Ion, de ceea parte)*: Unde-i carboava, hoțule?

ION *(dîndu-i carboava pe dinapoi)*: Iaca. *(În parte.)* Pil!

BÎRZOI *(luînd carboava)*: Bine, bine, fătul meu... Spune acù... ce pricină ai la Isprăvnicie?

LEONAȘ *(în parte)*: Oare ce dracu să-i înșir? *(Stă puțin pe gînduri.)*

ION *(ieșind, în parte)*: 58 cu asta! De-a mai ținea isprăvnicia cîtăva vreme, ne suim la sută... *(Sărutînd curcanul:)* Vai! drăguțu-mi-i... mînca-l-aș fript... *(Iesă.)*

BÎRZOI: Ei, dă!... spune azi... că n-am vreme de perdut... Ce ai?

LEONAȘ: Apoi... ce să am, măria-ta? Ia, păcate!... M-am pornit de la Ieș c-o actoriță... Și după ce-am adus-o aici numai într-o fugă de cal... cînd la plată... vrea să-mi mănînce dreptul, sub cuvînt c-am prăvălit-o de cinci ori.

BÎRZOI: O actoriță?... de la fteatru?

LEONAȘ: De-acolo... de la denia cea nemțească.

BÎRZOI: Și unde-o tras în gazdă?

LEONAȘ: La pitariu Chirculici... știi?... de la vale peste drum. Daca-i avea bunătate să mergi d-ta să-i grăiești... ca părintele ispravnic... poate că nu m-ar lăsa păgubaș...

---

[1] Primind peșcheșuri pentru orice «pricină» de judecat, Grigore Bîrzoi se dovedește a fi «om a trebii», ca și ispravnicul din *Istoria unui galbîn*, care, «cunoscînd toate chipurile legiuite de obiceiul pămîntului întru a să folosi de prilejuri... izbutise a-și preface slujba în chivernisealà....».

BÎRZOI: Bucuros, fătul meu... mă duc. *(În parte:)* N-am văzut niciodată actoriță... îs curioz să văd ce lighioaie sînt. *(Tare:)* Mă duc... *(Îşi caută şapca.)*

LEONAŞ *(în parte):* Călătorie sprîncenată... De-aş putea să-i depărtez pe toţi de-acasă... mi-ar veni la socoteală... ca să fugim cu Luluţa.

BÎRZOI: Iaca şapca... Vină cu mine, Piciule.

LEONAŞ: Mergi înainte, cucoane... că te-agiung.

BÎRZOI: Bine. *(Vrea să iasă.)*

SCENA XIII

Leonaş, Bîrzoi; Chiriţa, Guliţă (aceşti doi ieş din odaia din stînga, planul I.)

CHIRIŢA: Unde te duci, frate?

BÎRZOI: Vin-acuş... Mă duc păn'la vărul Chirculici... să mă-ntîlnesc c-un ipochimen care-o tras acolo-n gazdă.

CHIRIŢA: La Chirculici?... Da' Chirculici s-o pornit de trii zîle la moşîie... ş-o pus să-i grijască casăle.

LEONAŞ *(în parte):* Tronc!... c-am codălghit-o!...

BÎRZOI *(lui Leonaş):* Apoi... ce dîrdîiai tu, măi bricicariule?

CHIRIŢA: Care bricicar?... *(Cunoscînd pe Leonaş.)* Ce văd?... Iar hoţu cel de Leonaş!

BÎRZOI: Leonaş?

GULIŢĂ: Dar', băbacă... aista-i ofiţeriu care-o sărutat pe Luluţa.

BÎRZOI: Duelgiu?... *(Lui Leonaş.)* Ce însămnează, dar?... grăieşte... acu ofiţer, acu bricicar?

LEONAŞ: Iaca, măria-ta... am voit să văd cu ochii cum faci dreptate în Isprăvnicie... şi cît ţîn curcanii isprăvniceşti.

CHIRIŢA: Vai de mine!... că aista-i Pepelea!

BÎRZOI: Aşa! Care vra să zîcă... eşti şpion d-ta?... Apoi, aşteaptă... dacă-i aşa, să-ţi dau o răfuială isprăvnicească pe spinare. *(Strigă.)* Măi jăndari!

CHIRIŢA: Jăndari!

GULIŢĂ: Jăndari!

LEONAŞ: Aşa-i socoteala?... Apoi... ian aşteptaţi şi voi, să vă-nvăţ cu galopu...

(În vremea cît cîntă, îi loveşte cu biciuşca peste picioare. Chiriţa, Bîrzoi şi Guliţă sar prin casă în măsura muzicei.)

(Aria galopului.)

LEONAȘ

Hi, hi, bălan... Hi, hi, jărpan.

BÎRZOI, CHIRIȚA, GULIȚĂ

Vai! ce hoț! ce fearăl

LEONAȘ

Hi, hi, bălan... Hi, hi, șoldan.

BÎRZOI, CHIRIȚA, GULIȚĂ

Vai, că m-o pișcat iară,
Bre! ce om șugubăț!
Da' șăzi, măi, binișor.

LEONAȘ

Ba nu... vreu să vă-nvăț
Galopu-ntr-un picior.
Hi, hi, bălan... Hi, hi, jărpan.

BÎRZOI, CHIRIȚA, GULIȚĂ

Vai! ce hoț! ce fearăl

LEONAȘ

Hi, hi, jărpan... Hi, hi, șoldan.

BÎRZOI, CHIRIȚA, GULIȚĂ

Vai! că m-o pișcat iară!

(Leonaș iesă rîzînd, pe unde o intrat, în vreme ce Luluța intră pe ușa din fund.)

SCENA XIV

Bîrzoi, Chirița, Guliță; Luluța

LULUȚA: Da' ce-ați pățit de săriți drăgaica prin casă?

CHIRIȚA, BÎRZOI, GULIȚĂ *(sărind necontenit)*: Luluță... zi-i să șeadă binișor.

LULUȚA: Cine?... cui?

CHIRIȚA, BÎRZOI, GULIȚĂ *(oprindu-se)*: Lui Leonaș. Unde-i?

LULUȚA: Leonaș?

CHIRIȚA: Bre! ce împușcă-n lună!

BÎRZOI: Bre! ce ienicer!

GULIȚĂ: Am să-i cer iar duel!
LULUȚA: Da' tăceți din gură, că vă vin musafirii la masă!
CHIRIȚA: De pe-acu?... Unde-s?
LULUȚA: I-am văzut intrînd pe poartă... Iacătă-i.

SCENA XV

Cei dinainte; musafirii.
(Arie din Hîrca: Tanana.)

MUSAFIRII

Plecăciune, cucuiete!
Iată-ne că am sosit.
Hai la masă, căci de săte
Și de foame am murit.

CHIRIȚA

Mă închin și sînt voioasă
C-ați venit cu toți la masă,
Și sperez că, bucuros,
Îți mînca și-ți bea vîrtos.

MUSAFIRII

Plecăciune, cucuiete!
Iată-ne că am sosit.
Hai la masă, căci de săte
Și de foame am murit.

CHIRIȚA: Cred, boieri d-voastră, că vi s-or fi cam lungit urechile de foame, pentru că pe aici obicinuiți a mînca pe la amează... Dar noi metahirisîm evropenește... pe la 5; nu vă fie cu supărare... Peste o jumătate de ceas or da bucatele pe masă... Vă rog să îngăduiți.
MUSAFIRII: Sărut mîinile.
CHIRIȚA: Astăzi vreu să-mi ieu ziua bună de la d-voastră... fiindcă mă duc la Paris.
MUSAFIRII: La Paris?
CHIRIȚA: Dar' și nădăjduiesc că îți chili vîrtos în sănătatea ispravnicesăi d-lor-voastră.
MUSAFIRII: N-ai nici o îndoială, cucoană.
CHIRIȚA: Însă păn' la masă... dacă poftiți cîte un păhăruț de rachiu... Ioane... adă rachiu.

(Ion intră cu o tablă plină de păhăruțe de rachiu și se duce de dă întăi cucoanei Chirița, și pe urmă pe la musafiri.)

CHIRIȚA *(bînd)*: Să trăiți... întru mulți ani... și să ne videm sănătoși... Bun rachiu... îi pe cursă... ca la Ieș... Poftim boieri... Ioane!...! dă la d-lui... dă la d-lui... dă și la d-lui... *(Arată un musafir mai rușinos.)*

(Ion, după ce dă rachiul, iesă.)

CHIRIȚA: Ș-așa cum vă spuneam, boieri d-voastră... peste vro trii zîle vă las cu lacrîmile pe obraz... aștept numai pasportul.

SCENA XVI

Cei dinainte; Ș a r l (cu pasportul în mînă, dă busna în salon.)

ȘARL: Pasport?... *Voilà.*
TOȚI: Monsiu Șarlă?
ȘARL: *Présent!*

(Air du R o y a l t a m b o u r.)

Me voici... am sosit
Moulu, bouillant de rage,
Pour cîte-am pătimit,
Am pătimit *dans ce voyage.*
En un caroutze affreux
On m'a conduit hurduz — burduz,
Les surugi *riaient entre eux*
Disant: Draco franțuz!
(Închinîndu-se la Chirița:)
Mais pour vous, cocona,
On irait en enfer...

CHIRIȚA

(făcînd tali)

Ah! vous êtes juvaer.

ȘARL

(în parte, făcînd semnul gamenilor din Paris)

Tiens! v'là pour toi... voilà!
Quel bonheur! am sosit

Enfin dans ce village
Ma cîte-am pătimit... etc.[1]
Madame, am împlinit *comision* d-tale... Am scos pasport.

CHIRIȚA *(cu bucurie)*: Unde-i?

ȘARL: *Voillà!*

CHIRIȚA: Dă-mi-l degrabă...

ȘARL: *Pardon*... trebui un farfuri... să-l prezentez pe farfuri... *à la mode*...

CHIRIȚA: Bine zîci... Ioane!

ȘARL: *Non* strigat... Am găsit farfurii... *Monsieur* barbat d-tale port un *duzen* la surtuc. *(Se apropie de Bîrzoi și-i taie un bumb de la surtuc.) Vous permettez?*

BÎRZOI: Ce faci, neamțule?

ȘARL: *Non* faci *attention*... Am trebuinț un farfuri... *et voilà! (Arată bumbul, și, pe urmă, pune pasportul pe dînsul, ca pe un talger, de-l prezentează Chiriței.)*

MUSAFIRII: Ha, ha, ha, ha!... a dracului franțuz!

ȘARL *(în parte)*: *Voilà une mode commode... On porte toute une vaisselle sur soi... (Tare.) Madame la baronne de Chiritza...*

CHIRIȚA: *Merçi*, monsiu Șarlă... Cînd ai ști ce mulțămire mi-ai făcut... *Vous m-avez frotté le coeur avec du miel.*

ȘARL: *Quoi?*

CHIRIȚA: *Oui... avec du miel*... m-ai uns la inimă cu miere... *Nous disons comme ça...*

ȘARL: *En moldove... Suffit! (În parte.) Jolie langue!*

CHIRIȚA *(deschizînd pasportul)*: Ascultați, boieri d-voastră... *(Citește:)* «Dumneiei barona Chirița Bîrzoi, care merge peste graniță, în staturile Evropei...»

TOȚI: Baroană!

BÎRZOI: Baroană!?... tu... baroană?!...

CHIRIȚA: De ce nu?... dacă-i moda.

GULIȚĂ: Nineacă... da' eu nu-s baron?

CHIRIȚA: Ba și tu ești, Guliță... ești baronaș.

---

[1] Acest cuplet, în care «monsiu Șarlă» se vaietă de patimile voiajului cu căruța de poștă, aduce aminte spiritualele pagini din *Balta-Albă*, unde Alecsandri descrie pățaniile unui pictor francez, călător, de asemenea, cu căruța de poștă, în vara anului 1847, de la Brăila la Balta-Albă. Amintirea acelei savuroase proze a amplificat, probabil, în parterul și lojile Teatrului Național din Iași, ocupate în bună parte de «cohorta bonjuriștilor», efectul umoristic al «cînticelului» lui «monsiu Șarlă».

GULIȚĂ: Vra să zică și băbaca îi baronoi?
BÎRZOI: Ba... mă ferească Dumnezău!
CHIRIȚA: Da' ian mai spune-ne ceva de la Ieș, monsiu Șarlà!... Ce mai fac ieșănii?
ȘARL: Toți ieșenii s-o făcut bulangeri... chitari.
TOȚI: Pitari?
ȘARL: *Parbleu!*... Plamadesc glodu iarna, ca să-l înghită vara.
CHIRIȚA: Bine zîci!... Îmi aduc aminte cînd am fost acolo cu Aristița și Calipsița... era să mă înec![1]
ȘARL *(în parte)*: *Ah, bah! un tonneau... ça flotte toujours.*
CHIRIȚA: Da' de pre teatru ce știi?
ȘARL: Est opera italian...: am vezut *«Robert le Diable»*[2]!
CHIRIȚA: Nu mă-nnebuni!... Și cum o fost?
ȘARL: Formos... tare formos.
CHIRIȚA: Ei... parastuiește și nouă piesa aceea... c-am auzît că-i cu o mulțîme de drăcii...
ȘARL: Dacă poroncesc *madame* cocona... bucros.

(Toți se așează pe canapè și pe jîlțuri. — Șarl, în mijlocul lor cîntă cînticelul: Titi à la reprèe ‹entation› de Robert le Diable.)

TOȚI *(sculîndu-se)*: Mare minune! Nemții ceia îs cu dracu, zău!

SCENA XVII

Cei dinainte; Ion și pe urmă Leonaș (în toaletă femeiască.)

ION: Cucoane... cucoane... o vinit o madamă de la Ieș... și cere să între aici.
BÎRZOI: Cine-i?
ION: Cică-i actoriță.
TOȚI: O actoriță?
LEONAȘ *(intrînd răpide)*: Plecăciune, boieri... Mă rog de iertare că dau busta-n casă, nitam-nisam... dar, avînd treabă cu părintele ispravnic, am luat îndrăzneală... Care-i părintele?...

---

[1] Aluzie la voiajul făcut în «cîșlegile» din iarna anului 1844, la Iași, ca să-și mărite «petrele din casă», pe Aristița și pe Calipsița. Peripețiile acestui voiaj compun conflictul «comediei cu cîntice» *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă* (vezi: V. Alecsandri, *ed. cit.*, *vol. cit.*, p. 127 și urm.).
[2] *Robert le Diable* — operă comică în cinci acte, de compozitorul german Giacomo Meyerbeer (1791—1864), pe libretul scris de dramaturgul francez Eugène Scribe (1791—1861).

BÎRZOI: Supusă sluga d-tale, madamo.
LEONAȘ: D-ta să fii sănătos.
BÎRZOI: Sărut mîinile.
CHIRIȚA *(în parte):* Mare minune-i! cum seamănă cu Leonaș!
LEONAȘ: Pune-ți în gînd, părinte ispravnice, că am un frate, care de cîteva zile s-o făcut nevăzut de la Iași... și precît am aflat de ici, de colè... am prepus că-i ascuns aici în tîrg... și că-i amorezat de o duducă care-i zîc Luluța.
LULUȚA *(în parte):* De mine?
CHIRIȚA: Luluța?... Și cum îl cheamă pe fratele d-tale, cheramò?
LEONAȘ: Leonaș... de nu ți-a fi cu bănat, cucoană.
CHIRIȚA: Nici cît pe-o mășă... să ierți... Și d-ta zîci că ești actriță?
LEONAȘ *(făcînd compliment femeiesc):* La teatru național... să ierți.
CHIRIȚA: Să fii d-ta sănătoasă... dar cît pentru fratele d-tale... cine-a fi acela... nu avem cinste...
LEONAȘ: Bunătatea d-tale... Dar mă rog... pe duduca Luluța nu știți unde-aș putea-o găsî?
CHIRIȚA: Nu departe... Dacă vrei s-o vezi, iat-o... O logodim astăzi cu Guliță, fiul meu...
LEONAȘ: Să-ți trăiască!
CHIRIȚA *(cu dispreț):* Plecăciune!
LEONAȘ *(care în toată vremea asta a întors spatele Luluței):* A!... dumneiei îi duduca Luluța? Tare-i frumușică! Dă-mi voie, dragă, să te sărut și să te fericesc de odorul ce-ai să capeți. *(Sărută pe Luluța și-i zice încet.)* Eu sînt, Luluțo, eu, Leonaș... Oprește logodna.
LULUȚA *(țipînd):* A!...
TOȚI: Ce-i?
LULUȚA *(făcîndu-se nebună):* Vai de mine! se învîrtește casa cu mine. Toate le văd pe dos... Iaca, mătușica să dă de-a tumba... ha, ha, ha, ha!...
CHIRIȚA: *Kirie elèison!*... că iar i-o venit nebunia... și tocmai în ceasul aista!... Luluțo!...
LULUȚA: Fugiți!... fugiți!... dați-mi pace!... că-mi vine-a mușca... Unde-i Guliță, să-l zgîrii?... Unde-i, să-l mușc?
GULIȚĂ *(ascunzîndu-se după tată-său):* Nu mă lăsa, băbacă, că mă mănîncă.
LULUȚA: Ha, ha, ha, ha!... Am să mă mărit cu iubitul meu, pe care-l iubesc din copilărie... Iată-mă-s la nuntă... or-

hestrul începe valțul, valțul!... Unde-i mirele, sà gioc cu el?

(Valsul.)

LULUȚA

(vălsuind singură)

Tra, la, la, la, la,
Tra, la, la, la, la,
Astăzi chiar mă mărit,
Mă mărit, mă mărit!
Tra, la, la, la, la,
Tra, la, la, la, la,
Chiar astăzi mă mărit
Cu al meu iubit.

(Se oprește din joc plîngînd.)

Ah, ah, ah, ah, ah, ah!
Dragul meu nu mă vrea..

CORUL

Sărmana, vai de ea! *(bis)*

LULUȚA

(rîzînd)

Ha, ha, ha, ha, ha, ha!
Ba mă vrea, ba mă vrea.

CORUL

Sărmana! vai de ea!
Vai de ea!

(Împreună.)

LULUȚA

(jucînd)

Tra, la, la, la, la,
Tra, la, la, la, la,
Astăzi chiar mă mărit,
Mă mărit, mă mărit!
Tra, la, la, la, la,

Tra, la, la, la, la,
Chiar astăzi mă mărit
Cu al meu iubit.

CORUL

Sărmana fată!
Priviţi-o iată,
Iată c-a-nnebunit,
Nebunit, nebunit!
Sărmana fată!
Mai bine-ndată,
Îndată-ar fi murit,
Ar fi murit!

(Luluţa se aruncă în braţele lui Leonaş.)

LULUŢA: A!... iaca logodnicul meu... iată-l, iată-l!

CHIRIŢA: Cine?... madama?... logodnic!... *(Către musafiri.)* S-o perdut de istov!

LULUŢA *(ţipînd)*: Aista-i, aista-i!... vreu să mă măritaţi, cu dînsul... că de nu... nebunesc!...

CHIRIŢA: Să te măritam cu madama?!... Altă belea acu!...

ŞARL: No... faceţi caprisu Luluţei... *non* trebuie *contraier un malade.*

CHIRIŢA: Bine zîci, monsiu Şarlă... Ei... fie, Luluţă dragă... Dacă ţî-i drag dumnealui... ie-ţî-l... Noi ţî-l dăm... *(Către Leonaş.)* Mă iartă, madamă, că te supăr...

LEONAŞ: Da' unde, cuconă...! dimpotrivă...

LULUŢA: Dacă mi-l daţi... logodiţî-mă acu-ndată cu el.

CHIRIŢA: Fie ş-acu, numai nu te tulbura... *(Către Leonaş.)* Madamă... facem abuz de bunătatea d-tale... dar apoi vezi în ce stare-i biata copilă... Fii bună, te rog, şî primeşte a te logodi cu dînsa... Ne-i îndatori peste măsură.

LEONAŞ: Cu mare bucurie... Cea mai mare dorinţă a mea este ca să vă îndatoresc... Poftim inelul meu.

CHIRIŢA: Foarte mulţămesc... Luluţă, iaca inelul d-sale... dă-i acum pe-al tău... şî să vă fie logodna într-un ceas bun... amin!

(Leonaş şi Luluţa îşi schimb inelele.)

LULUŢA *(veselă)*: M-am logodit... m-am logodit! De-acum zîceţi să cînte muzîca... să-nceapă balul... la bal!... la bal!...

CHIRIŢA: Bal înaintea mesăi?

ŞARL *(încet Chiriţei): Ne la contrariez donc pas... puisqu'elle est folle. (Tare.) En avant la contredanse!*

CHIRIŢA *(căutînd cu dragoste la Şarl):* Fie, monsiu Şarlă... *Vous serez mon cavaler!*

ŞARL *(în parte): Crac!*

CHIRIŢA: Hai, boieri... să vă văd!...

(Orhestrul cîntă contradansul. — Chiriţa joacă cu Şarl în faţă cu Guliţă, care joacă cu Luluţa. — Leonaş slujeşte de damă lui Bîrzoi şi joc amîndoi vizavi cu doi musafiri. — Musafirii, mai în fund.)

TOŢI

(jucînd)

Ah, ce plăcere de-a giuca,
Şi de griji a să scutura.

CHIRIŢA

Ah, monsiu Şarlă... te rog îmi spune
Dacă gioc frumos cancan[1].

---

[1] Bineînţeles că în această scenă Chiriţa trebuie să danseze cancan şi nu contradans, după cum îi cîntă «orhestrul» şi s-au obişnuit să indice regizorii, pentru că, ţinînd seama de împrejurări, intenţia lui Alecsandri a fost de a ironiza «stăpînirea», care, la 8 ianuarie 1845, dăduse ordin Agiei (Poliţiei) din Iaşi să-l «arestuiască... douăzeci şi patru de ceasuri» pe actorul comic N. Luchian, vinovat de a fi îndrăznit să înlocuiască, într-o reprezentaţie a teatrului naţional, o figură de contradans cu o figură de cancan. Reproducem aici, după Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova* (Iaşi, Institutul de arte grafice N. V. Ştefaniu & Comp. 1915, p. 281), ridicolul ordin al Secretariatului de Stat, la care face aluzie, probabil, «confuzia» Chiriţei.

«Cătră Orăşăneasa Adgii.

Fiindcă la prilejul reprezentaţiei ce au urmat a unei piese în limba naţională la 6 a curgătoarei luni, d-l Luchian, unul din actorii acei trupe, au îndrăznit a se depărta atît de mărginirea piesei, cît şi de la datornica cuviinţă, căci în loc de a juca o figură de controdansă ci cuprindea piesa, şi pe care el a trebuit să eczecuteze scena, au îndrăznit a juca cancan, joc nemoralicesc şi neiertat cu totul a se juca în public pe scenă, Secretariatul de Stat, după înalta poruncă, pune îndatorire Adgii⟨i⟩ ca, spre înfrînare⟨e⟩ cutezării numitului, să-l arestuiască la dînsa pe douăzeci şi patru ciasuri; totodată Adgia, va fi cu priveghere, ca, cînd se va mai prileji asemenea necuviinţă de vreun actor, să se arestuiască deîndată, raportînd Secretariatului de Stat, precum şi la bal-masche să nu fie pozvolit asemenea joc.»

ŞARL

Ah! que des grâces! gioci de minune!
(În parte.)
Elle danse comme un ours blanc.

TOŢI

Ah! ce plăcere de-a giuca,
Şî de griji a să scutura.

CHIRIŢA: Destul, c-am obosît!
LEONAŞ *(strîngînd pe Luluța în brațe)*: Ah! dragă Luluţă!... de-acum eşti a mea, şî nimic nu ne mai poate dispărţî!...
CHIRIŢA *(către musafiri)*: Vezi, dacă-i actriţă... cît de bine-şi gioacă rolul!
LEONAŞ: De-acum festa-i giucată; pot să m-arăt fără grijă.
CHIRIŢA: Festa?... ce vra să zîcă asta?
LEONAŞ *(scoţîndu-şi capela)*: Mă cunoşti, Chiriţoaie, cine sînt eu?

CHIRIŢA, BÎRZOI, GULIŢĂ: Leonaş!

LEONAŞ: Eu!... V-am giucat-o bună?
CHIRIŢA *(căzînd pe un scaun)*: Ah! ne-o giucat-o Pepelea!
BÎRZOI: Ian stăi, moţpane!... Dacă-i pe feste... apoi să ţi-o gioc eu mai sărată şi mai chipărată... doar am puterea-n mînă!... doar îs ispravnic!...
LEONAŞ: Ba te şterge pe guriţă, boieriule... Iaca demisionul d-tale. *(Îi dă un pachet.)*
BÎRZOI: Demisionu?
LEONAŞ: Aşa!... Mai dinioare am primit un plic de la directorul departamentului, care mi-i prietin, şi înîntru am găsît demisionul d-tale.
BÎRZOI: Da' să n-am parte de Chiriţa dac-am gîndit vrodată să-mi dau demision. *(Citeşte.)* «Demisionul ce ai dat din postul de ispravnic să primeşte,.. şî să poronceşte d-tàle ca să încredinţăzi trebile ţînutului, d-sale d-lui Leonaş, noului diregător.» — Am sfeclit-o! *(Cade pe un scaun, de altă parte.)* Da' bine... pentru ce?... care-i pricina?
LEONAŞ *(încet)*: Curcanu cel bătrîn ţi-o giucat festa... Ce să faci?... s-o trecut vremea curcanilor!... Iar cît pentru lo-

godna mea cu Luluța, de nu-i încuviința-o acù îndată... spun lui Piciu bricicariu să deie jalbă că i-ai luat o carboavă chiar de haram.

BÎRZOI: Încuviințăz... încuviințăz, numai taci.

CHIRIȚA *(pe gînduri)*: Să-mi treacă printre degite bunătate de zăstre?... Nu să poate!... *(Tare.)* Nu să poate!

LEONAȘ *(încet Chiriței)*: Ba să poate, căci almintere... l-oi ruga pe prietinul meu, pe ofițeriu cel de azi-dimineață, să arăte portretu d-tale lui Bîrzoi... Să poate acum?...

CHIRIȚA *(plecînd capul)*: Să poate!

LEONAȘ: Care vra să zîcă... toate s-o pus la cale... Acum, boieri d-voastră, fiindcă un ispravnic trebuie să fie un om așăzat... vă poftesc la nunta mea cu duduca Luluța. Dumneiei cucoana Chirița și cuconu Grigori, preaiubitul ei soț, s-o primit a ne fi nuni mari... Așa este?

BÎRZOI
CHIRIȚA } *(zîmbind mînzește)*: Cum nu?... Cu mare bucurie...

LEONAȘ: Cît pentru monsiu Guliță, dacă tot voiește duel...

GULIȚĂ: Bai!

ȘARL: *Comment?! tu refuses, malheureux?!*

GULIȚĂ *(cu nerăbdare)*: *Qu'est-ce que vous voulez? Omorision?*

ȘARL: *Fricosion... va! (În parte.) Quel petit cretin!*

ION *(intrînd)*: Cucoană, să dăie bucate?

CHIRIȚA: Strîgă să deie.

ION *(la ușa din fund, strigă chiuind)*: Mă, Postolachi... mă!... dă bucate la masă... mă!

CHIRIȚA: Carnaxî... că ne-ai asurzit! Boieri d-voastră... poftim... D-le Leonaș, ce-o fost s-o trecut... Nădăjduiesc că nu ne-i refuza de-a șîde cu logodnica d-tale la masă.

LEONAȘ: Dimpotrivă, cucoană dragă, *(încet)* și drept dovadă că sînt prietinul d-tale, poftim portretul.

CHIRIȚA *(încet, luînd portretul)*: Să-ți spun drept... mare comedian ai mai fost!

LEONAȘ: Apoi... nu știi că lumea-i un teatru plin de comedieni?

CHIRIȚA: Bine zîci!... blagoslovită să-ți fie vorba...! Tocmai asta era s-o spun și eu d-lor-sale...

(Arată publicul și înaintează spre el.)

Credeți-mi mie: cei mulți în lume,
Fie din Londra sau din Focșeni,

Fie cu stare, cu rang, cu nume...
Joc ades roluri de comedieni.
Cela ce strîgă că țara pere
Păn' ce apucă vre un ciolan,
Şî cît îl roade, stă în tăcere...
Cine nu-l știe că-i comedian?

GULIȚĂ

Cel care vecinic să tot fălește
Că-i de neam nobil cît un sultan...
Şî-n faptă-i neamul și-l necinstește...
Îi prost, sărmanul! prost comedian!...

ȘARL

Celui qui tourne cum bate vîntul,
Fiind azi [...], mîni moldovan...
Est un... non trouvè au juste cuvîntul;
Une girouette... un comedian.

LULUȚA

Cele ce caut-o zăstre mare,
Deşî el poate nu face-un ban,
Şi zice fetei că-i dragă tare...
Are iubire de comedian.

LEONAȘ

Cel care jăcaș fiind, de moarte,
A luat pelea de pe sărman...
De-l vezi deodată blînd, smerit foarte...
Să fugi de dînsul, că-i comedian.

CHIRIȚA

Astfel e lumea. o comedie!
Iar noi, artiștii care-o giucăm,
N-avem dorință alta mai vie
Decît aplauzi să merităm.

TOȚI

Astfel e lumea... o comedie!
Etc., etc., etc.

(La sfirșitul cupletelor ușele din fund se deschid și toți se pornesc spr masa care se vede dincolo de ușă.)

Cortina cade.

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

S-a născut la 26 februarie 1838. Își face studiile liceale la Chișinău, iar pe cele universitare la Harkov. În 1860, cu sprijinul lui Al. Cuza, este numit profesor de istorie și statistică la liceul din Iași și custode al Bibliotecii Naționale. În 1876, este adus la conducerea Arhivelor Statului din București și ales membru al Academiei Române.

Spirit enciclopedic, Hasdeu a desfășurat o multilaterală activitate științifică și literară, ca și de animator cultural. A asigurat apariția unor reviste și ziare, dintre care menționăm: *Din Moldova*, care își schimbă ulterior titlul în *Lumina* (1862—1863), *Aghiuță* (1863—1864), *Arhiva istorică* (1864—1865), *Satyrul* (1866), *Traian* (1869—1870), *Columna lui Traian* (1870—1877; 1882—1883), *Revista nouă* (1887—1895).

În domeniul literaturii, Hasdeu s-a afirmat ca poet, prozator și dramaturg, creația sa mărturisind o trainică aderență la problemele contemporaneității, o profundă angajare socială, chiar atunci cînd, aparent, se inspiră din realități trecute. Volumele *Poesii* (1873) și *Sarcasm și ideal* (1897) cultivă o poezie socială „dură", „palpitînd de ură" la adresa inechităților sociale, și exaltă sentimentul dragostei față de țară. Prozatorul este cunoscut prin nuvela *„Duduca Mamuca"* (1862) și romanul istoric neterminat *Ursita* (1864). Mai reprezentativă este creația dramaturgului, care, după încercările *Domnița Ruxandra* și *Răposatul Postelnic* (1862), realizează în *Răzvan și Vidra*, a cărei premieră are loc în 1867, prima noastră dramă istorică importantă. Opera dramaturgului este întregită de comedia *Trei crai de la răsărit*, tipărită în 1871—1872, jucată în premieră în 1879.

Din activitatea extinsă a istoricului, alături de *Istoria critică a românilor* (1872—1874), reține atenția în mod special *Ioan Vodă cel Cumplit* (1865), lucrare de mare valoare științifică, construită în formula romanului istoric, revendicată în egală măsură și de literatură pentru calitățile artistice pe care le probează. Lingvistul și folcloristul elaborează o operă prodigioasă, din care se detașează prin contribuție științifică deosebită lucrările *Cuvente den bătrîni* (vol. I, 1878, vol. II, 1881, vol. III, 1882) și *Magnum Etymologicum Romaniae*, un dicționar enciclopedic al limbii române (vol. I, 1886, vol. II, 1887, vol. III, 1893, vol. IV, 1898).

Încetează din viață la 25 august 1907, la Cîmpina.

Răzvan şi Vidra

Poemă dramatică în cinci cînturi

„Mărirea deşartă şi iubirea de arginţi, acestea sînt neşte neputinţe iuţi ale sufletului..."

Mitrop. T e o f i l, *Cazania*, 1644

DEDICAȚIUNE

Soției mele
Iulia Petriceicu-Hasdeu

Cumplita sărăcie ș-invidia vicleană
Danțau în jurul meu:
În inimă durere, ș-o lacrimă pe geană,
Și-n piept suspinul greu!

Tu, însă, ca o lampă rămasă mîngîiere
Cînd faclele s-au stîns,
Cu-o rază de iubire sorbeai acea durere,
Secai amarul plîns!

Suspinul singur numai îmi sta mereu în cale;
Oftam făr' să voiesc,
Ca umbrele, ce-n fața luminii matinale
De noapte ne-amintesc.

În zilele acelea de sumbră poezie,
Cu-o mînă-n mîna ta,
Am scris această dramă, ce-n viață-mi o să fie
Ca floarea „nu-m-uita“!

În stalactit se-nchegă o undă, picurată
P-o stîncă nencetat;
Așa oftarea-mi lungă aice-i închegată
Suspin cristalizat!

Mînia mizantroapă a omului în goană,
Sarcasmul infernal
Le vezi în astă carte, înfipte-ntr-o icoană
Cu vîrful de pumnal!

Și cui să-nchin eu oare, cînd timpul se răzbună,
Ecoul amorțit
Din nemilosul viscol pe care împreună
Abia l-am resimțit?

O, tu, ce chiar suspinul îl împărțeai cu mine,
Făcîndu-l mai ușor:
Tăiai oftarea-ntreagă în două mici suspine,
Unite prin amor!...

B.P.H.

CÎNTUL I

UN ROB PENTRU UN GALBEN

„În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără judeţ, fără vină şi fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pîrîşi şi singuri plinitori legii. Şi de acest obicei Moldova nu scapă..."

Ureche, sub anul 1564

FEȚELE:

RĂZVAN, țigan dezrobit
SBIEREA, boier bătrîn
TĂNASE, cerșitor
BAȘOTĂ, mare vătav
DASCĂLUL
TÎRGOVEAȚA I
TÎRGOVEAȚA II
TÎRGOVEAȚA III
TÎRGOVEAȚA IV
TÎRGOVEȚUL I
TÎRGOVEȚUL II
TÎRGOVEȚUL III
FATA I
FATA II
SLUJITORI de la vătăvie

O piață în Iași, în fund o biserică, mai încoace o piatră, în lături case.

TĂNASE

(șezînd pe piatră)

Miluiește-mă, jupîne! Dumnezeu va da-nzecit
Sufletelor ce se-ndură de-un sărman nenorocit!

SBIEREA

(oprindu-se în drum)

Cum? ce spui? La sută mia? O camătă minunată!
De-ar fi astfel, toată starea-mi eu ți-aș da-o chiar
îndată...
Să știi însă că dînd una, n-o mai vezi, n-o mai
găsești...

TĂNASE

(sculîndu-se)

Miluiește-mă, jupîne, cu ce singur socotești!
Ș-un bănuț o să-mi ajungă... Iată, de trei zile-n
gură
N-am luat un pic de pîine, n-am avut o fărmitură...

SBIEREA

De trei zile? Ce minciună!... Ș-apoi cine-i vinovat?
Pentru mine e totuna de-ai mîncat sau n-ai mîncat...
Un bănuț! Cum nu! E lesne!... Bănișorii nu
s-aruncă.
Decît cerșitor, mai bine ia toporul și la muncă.

(Răzvan se arată în fund și se oprește dindosul lui Sbierea.)

TĂNASE

Vai, jupîne! vai, jupîne!... Nu cerșește un român,
Nu cerșește cît mai are un pai de nădejde-n sîn!
Nici eu nu cerșeam, jupîne, pe cînd aveam vitișoare,
Ș-un pămînt cît trage plugul, ș-o prispuliță la soare;
Dar vecinii, din rea pizmă la judecată m-au tras,
Ș-acum iată-mă-s, jupîne, gol pe poduri am rămas!...
Copilașii plîng de foame...

SBIEREA

Copilaşii!... Vrea să zică
Tu eşti un nebun de frunte! După ce n-ai chiar nimică,
Te mai apuci de prăsilă... Auzi! Îi trebui copii!
Un neam de netoţi... Dă-mi pace! Ducă-se pe la pustii!...

TĂNASE

(aşezîndu-se)

Of, of, of!... Şi tu, jupîne, o să dai de vro ispită!

(Sbierea face trei cruci mari dinaintea bisericii şi se depărtează, fără a băga de samă că i-a căzut o pungă din chimir.)

RĂZVAN

Aşa cruci evlavioase, aşa faţă răstignită,
Aşa-nchinăciuni plecate, pînă la brîu şi mai jos,
Nu făcea nici sfîntul Petre, nici însuşi domnul Hristos!...
Bre! Jupînul ăsta crede că drept la rai o să meargă,
Pe cînd dracii după dînsul cu limba scoasă aleargă!...

(Face cîţiva paşi şi ridică de jos punga.)

Aoleu! O punguliţă!... Ba-i un săculeţ cam greu!...
Îl va fi pierdut boierul cel cu zor de Dumnezeu...
Măi, opreşte-te, jupîne!... Stăi, jupîne, de m-ascultă!...

SBIEREA

(din afară)

La naiba! Ţi-am spus o dată că nu-mi place vorba multă!
Un singur pas nu poţi face făr' să dai de vrun calic!...
Fugi! N-am bani! N-am o groşiţă! N-am nimic, nimic, nimic!

RĂZVAN

Nimic n-are, sărăcuţul! Aşa zice!... Prin urmare,
Omul neputînd să piarză tocmai lucrul ce nu-l are,

Punga nu-i a lui. Atuncea... fie dar a cui o vrea,
De vreme ce-toată lumea mi se leapădă de ea...
(Numără: „unu... cinci... opt"...)
Douăzeci, şi toţi cu găuri! Parc-ar fi să-mi
povestească
Cum se dezmierdau, sărmanii, în salba
sărbătorească,
Pe-un grumaz de ţărăncuţă, grăsuliu şi răsfăţat,
Pîn' ce gheara ciocoimii din carne i-a înhăţat!...
De-ar avea banii o limbă, lucrurile ce ne-ar spune
Pe mulţi albi i-ar face negri, ca cel mai negru
tăciune...
Nu! Eu nu vreau astă pungă!... Şi chiar foame
de mi-ar fi,
Pîinea astfel cumpărată mă tem că m-ar otrăvi!...
Moşule!

TĂNASE

Ce vrei?

RĂZVAN

Jupînul nu ţi-a dat lescaie frîntă?
Uite! Eu îţi dau o pungă... Scoală, moşule, şi
cîntă!

TĂNASE

De la un ţigan pomană?

RĂZVAN

Dec! Şi totuşi, pe boier,
De-ţi da o scîrbă de-aramă, tu l-ai fi urcat în cer?

TĂNASE

E român, oricum...

RĂZVAN

Jupînul e român? Vai, ce ocară!
Te-nşeli, moşule! El este piatră, lemn, strigoi sau
fiară,
Dar numai român nu-l cheamă, că mult mai român
sînt eu!...
Nu căta că-ţi pare searbăd şi pîrlit obrazul meu,
Că nici noaptea nu-i bălană, dar pămîntul
odihneşte;

Că și pîinea de secară este neagră, dar hrănește!
Ș-apoi, moșule, eu unul nu-s țigan de rînd, mă jur.
Nu, nu, crede-mă, în pieptu-mi bate suflet de
vultur.
Măiculița fu româncă...

TĂNASE

Moldoveancă?

RĂZVAN

Se-nțelege.

TĂNASE

Moldoveancă? Ce-auz, Doamne!... Dar asta-i o
fărdelege:
Unde s-a aflat
Că s-a-mpreunat
Corbi cu turturele,
Șerpi cu floricele,
Urși cu căprioare,
Și norii cu soare?...
O porumbiță să-ndure un bărbat cioroi...

RĂZVAN

Taci, măi!
Că simțesc cum intră-n mine șaptezeci de
năbădăi!...
N-atinge țărîna mamei, că nu mai știu ce-o să fie!
Mi se-ntîmplă multe pozne cînd sînt cuprins de
mînie.
Eu nu-s țigan... ți-am mai spus-o!... Nu mă mai
tot zăpăci!...
Mai pe scurt, na, iată banii!... Pleacă dracului
de-aci!

TĂNASE

De la un șerb nu voi cere, nu voi lua niciodată:
Ursita-mi e neferice, dar a ta-i chiar blestemată.
De mi-ar fi să mor de foame, mîna mea n-o voi
păta,
Primind milă dintr-o mînă, care... nici ea nu-i
a ta!

RĂZVAN

Eu şerb? Dar bată-te focul, mitropolitul Năstase
Nu ştii oare că la moarte-i pe toţi robii săi
iertase?...
Singurul vlădică-n lume, sau cel puţin la români,
Care nu voia ca fraţii să fie slugi şi stăpîni,
Fiind tot un os ş-o carne... Aşa scris-a în diată,
Poruncind să plece slobozi toţi ţiganii săi deodată;
Toţi, moşule, pîn' la unul: bărbaţi, copii şi
muieri...
S-a spart lanţul! De-atunci, iată, două ierni şi
două veri
Eu zbor în stînga şi-n dreapta, ca voioasa
ciocîrlie
Pe care n-o mai opreşte ferecata colivie.

TĂNASE

Eşti ţigan pe jumătate, nu eşti rob...

RĂZVAN

Asta-i nimic,
Mai este ceva. Văzut-ai?...

TĂNASE

Ce?

RĂZVAN

Un ţigan grămătic?

TĂNASE

Grămătic?... nu!... nu, băiete... N-am văzut, căci
nu se vede,
Şi chiar de-aş vedea cu ochii, pare-mi-se că n-aş
crede.

RĂZVAN

Ţiganii sînt tot ce-ţi place: şelari, fierari,
potcovari...

TĂNASE

Calăi...

RĂZVAN

Adecă, nu-i vorbă, nici calăii nu sînt rari!
Dar grămătici, ba... Ei bine! Numai singur eu supt
soare,
Dintre mii de țigănime, știut-am să-nvăț scrisoare,
Sîrbească și românească, încît ajunsei de mic
În casa mitropoliei cel mai isteț grămătic...
Grămătic, moșule dragă!... Acuma ia dară banii,
Și te rog a nu mă pune într-un hal cu toți țiganii...

TĂNASE

Dar acești bani, măi băiete, vor fi un lucru...
furat.

RĂZVAN

Așa-i! Tocmai! Ai dreptate! Ai vorbit adevărat!
Toți banii din țara noastră poartă, moșule, pe sine
Semnul furilor ce-i pradă, pintre lacrimi și suspine,
De la noi, de la opincă, de la omul cel sărman,
Ș-apoi nu vor să ne-arunce în obraz un gologan!
Zburători ce sug în umbră! Javre, moșule, d-acelea
La cari omenească-ți pare numai fața, numai
pielea,
Iar sufletul pe dobîndă fu luat de la Satan,
Cu tocmeală să se-ntoarcă mai murdar și mai
viclean!...

TĂNASE

Bine, bine spui, băiete!...

RĂZVAN

Lucru furat! ai dreptate!
Însă n-oi fi eu acela care va prăda pe-un frate!
Mama, buna măiculiță, din mormînt ar tresări
De-ar ști că-n pieptu-mi se mișcă păcatul de-a
tîlhări!...
Dar la naiba frunza verde! Ce să mai tocăm
degeabă?
Iată banii, mulțumește, du-te, caută-ți de treabă!
Află, moșule, atîta: fie banii chiar furați,
Copilașii tăi te-așteaptă fără pită și-nsetați!...

TĂNASE
(luînd punga și sculîndu-se)

Bogdaprosti, măi băiete!... Bogdaprosti! Rău îmi
pare
Ca să văz o lighioană c-un suflet atît de mare!
De-ai fi român, cale-vale! dar țigan, păcat!
păcat!
Tat-tău o fi fost, băiete, o groază de blăstemat
De-au întortocheat pe mă-ta în lingușirile lui...
Multe dragostea mai face pe fața pămîntului!
E curat un fel de boală, ce de noi cînd se lipește,
Pe român mi-l țigănește, pe țigan mi-l românește,
Toate lucrurile-n lume cu susul le pune-n jos:
Îngerul urît se pare, ucigă-l crucea, frumos!...
Dar eram să uit, băiete, de-a te-ntreba, cum te
cheamă?

RĂZVAN

Pe mine Răzvan... Smaranda chema pe drăguța
mamă;
Muri an... ba nu! trăiește! trăiește-n cugetul meu,
Şi va trăi totdauna, pînă voi trăi și eu!...

TĂNASE

Dumnezeu să mi te-ajute, precum tu m-ajuți pe
mine;
Zilele tale să curgă tot zile lungi și senine;
Iar nevoia să doboare pe-oricine-ți va fi dușman!...
Rămîi sănătos, băiete!... Ce păcat că ești țigan!...

(Pleacă murmurînd: „Răzvan, Răzvan, Răzvan“... apoi se întoarce.)

Ştii ce? Mi-am luat de samă... Nu-mi trebuie
punga-ntreagă,
Mi-ajunge ș-un singur galbăn... zău așa, Răzvane
dragă!
Mai sînt mulți săraci, băiete, și eu n-aș vrea de
prisos,
Pe cînd se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os!

(Scoțînd punga.)

Na!...

RĂZVAN

Dar, moșule...

TĂNASE

Ascultă, nu mai face vorbă lungă!
Mai împarte tu ș-altora pîine din această pungă.

(Ia un galbăn și dă sacul lui Răzvan.)

Fă pe gîndul meu, căci altfel, zău, nu primesc nici un ban...
Acuma mă duc, băiete... Mare păcat că-i țigan!...

(Iese.)

RĂZVAN

Bietul om!... Ce fudulie! Ce vorbe late! Ce toană!
Cineva, privind, l-ar crede că-i un împărat în goană!
Ce despreț! D-abia ne vede... Taica lui n-a fost țigan!...

(Se uită în jur cu pază, apoi scoate din sîn o hîrtie.)

Lumea-și bate joc de mine! Rîde lumea de Răzvan!...
O să rîz și eu de lume!... Da, vom rîde fiecare:
Ea de mine cu trufie, eu de dînsa cu turbare!...

(Lipește hîrtia de un stîlp și iese, pe cînd ușa bisericii se deschide, venind mai mulți, dintre cari dascălul se oprește lîngă hîrtie, iar ceilalți se grămădesc.)

TÎRGOVEAȚA I

Uf! Nu mai stau pe picioare de necăjită ce sînt!
Zău, nu-i prea bună zăbava, fie locul cît de sfînt.
Părințelul Agaftanghel ar fi un preot cu minte,
Dar lungește, vai!... Te face să fugi chiar de cele sfinte.

TÎRGOVEAȚA II

E mai deștept popa Tacu de la Sfîntul Nicolai;
În două vorbe ți-arată calea-n iad și calea-n rai,
Ș-apoi iți zice: alege-ți! — și-ntr-o suflare sfîrșește;
De-ți place iadul sau raiul, cum vrei, el nu te silește...

(Dascălul, stînd lîngă hîrtie, începe a rîde cu hohot.)

TÎRGOVEȚUL I

Dar tu ce rîzi, măi fîrtate, singur, chiar ca un smintit?
Te știam om de ispravă! Doară n-ai înnebunit?
Spune, ce scrie pe-acolo?

TÎRGOVEȚELE

Cine scrie și cum scrie?

TÎRGOVEȚUL II

Nu cumva iarăși vrun cîntec, rînjind de biata domnie?

TÎRGOVEȚUL III

Sau poate vro păcăleală, pe vornici? pe logofeți?

DASCĂLUL

E'γνων, ἀνέγνων, κατέγνων[1]; nește cai verzi pe păreți!...

TÎRGOVEȚUL I

Ești nerod, și pace bună! Eu nu-s cărturar ca tine.

TÎRGOVEȚUL II

Nici eu!

TÎRGOVEȚUL III

Nici eu!

TOȚI

Chiar nici unul!...

DASCĂLUL

Așa să fie!

TOȚI

Vezi bine!

DASCĂLUL

Vai de țară!

TÎRGOVEȚUL I

Tu citește!

---

[1] Știu și răsștiu (gr.).

TÎRGOVEŢUL II

Eşti dascăl!

TÎRGOVEŢUL III

E treaba ta!

TÎRGOVEAŢA I

Curînd! Curînd!

TÎRGOVEAŢA II

Zi odată!

CELELALTE

Nu mai putem aştepta!

DASCĂLUL

Fiindcă voi nu ştiţi carte...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Dar faceţi gură...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Căci, din păcate, a românului făptură
Este...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Să zbiere cu cîtu-i mai nătărău...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

De voi mi-e milă...

TOŢI

Ei bine?

DASCĂLUL

Voi citi eu.

TÎRGOVEȚUL I

Citește!

TÎRGOVEȚUL II

Da! Da!

TÎRGOVEȚUL III

Începe!

TÎRGOVEȚELE

Ascultare! Ascultare!

TÎRGOVEȚUL I

Eu port bumbac în ureche. Ridică-ți glasul mai tare...

TÎRGOVEȚUL II

Dar nu răcni, că pe mine mă cam supără la cap...

TÎRGOVEȚUL III

Mai în sfîrșit, hai odată, mișcă-ți barba cea de țap!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,
De cînd domnește în țară
Petru-vodă șchiop și slut,
De rîs țara s-a făcut!...

TOȚI

De rîs țara s-a făcut! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÎRGOVEAȚA I

Petru-vodă șchiopătează, dar nu-i slut!

TÎRGOVEAȚA II

Nu, nu, nu este!
Ba-i chiar frumușel la față ca fătul cel din poveste!

TÎRGOVEȚII

Tăceți, gîștelor, odată!

TÎRGOVEȚELE

Auzi, obraznici, mojici!

DASCĂLUL

Ori me-ți asculta, sau altfel mă duc și vă las aici...

TÎRGOVEȚII

Ba nu... Citește! citește!

TÎRGOVEȚELE

Noi gîște? Noi?... Ce ocară!

TÎRGOVEȚUL I

Tăceți sau plecați!

TÎRGOVEȚUL II

Firește!

TÎRGOVEȚUL III

Da, da! Afară! Afară!

DASCĂLUL

Vreți să m-ascultați odată?

TÎRGOVEȚUL I

Negreșit! Nu ne pricepi?

TÎRGOVEȚUL II

Citește! Haide! Tăcere!

TÎRGOVEȚUL III

Apoi dară ce nu-ncepi?

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,
Vodă doarme în cămară,
Iar boierii, tot furînd,
Își fac trebile pe rînd!

TOȚI

Își fac trebile pe rînd! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,
Norodul plînge și zbiară,
Dar în cer și pe pămînt
Nu-l aude nici un sfînt!

TOȚI

Nu-l aude nici un sfînt! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

DASCĂLUL

Frunză verde de neg...

TÎRGOVEAȚA I

(întrerupînd)

Haide! iarăși frunză de negară?
Ce Doamne! Tot numai una?... Ca și cum n-ar fi-ntr-o vară
Feluri de feluri de frunze!...

TÎRGOVEAȚA II

Viorele, rozmarini...

TÎRGOVEAȚA III

Garofițe, busuioace...

TÎRGOVEAȚA IV

Trandafiri, brîndușe...

TOATE

Crini...

TÎRGOVEȚUL I

Tăceți odată, că-i poznă!

TÎRGOVEȚUL II

O să vă luăm la goană!

TÎRGOVEAȚA I

Auzit-ai, soro, vorbe!

TÎRGOVEȚUL III

Bre! Doar nu ești o icoană?

TÎRGOVEAȚA II

Dar nici dumneata un vodă, ca să ne batjocorești!

DASCĂLUL

Vreți să citesc mai departe? Nu vreți...

TOȚI

Ba da, să citești!

DASCĂLUL

Frunză verde de negară,
Decît un domn de ocară,
Iar boieri mișei și hoți,
Mai bine la dracu toți!

TOȚI

Mai bine la dracu toți! Da, da, da!
Hi, hi, hi! Ha, ha, ha! Hi, hi! Ha, ha!

TÎRGOVEȚUL I

Măi! Oare tocmai la dracu?... Să nu fie?... Știi... Mai lasă...

TÎRGOVEȚUL II

Ba nu! Nicidecum! La dracu!

TÎRGOVEȚUL III

La dracu cei ce ne-apasă!

TÎRGOVEȚUL I

Fie și la dracu, totuși... vro vorbă mai cu papuci...
De pildă: la cel cu coadă și cu coarne să te duci;
Se-nțelege că-i tot dracul, dar ocara-i mai cioplită...

DASCĂLUL

Aș! Cu coarne și cu coadă poate să fie ș-o vită!
Mai bine dar drept la dracu!

TÎRGOVEȚUL II

Mai bine, pre legea mea!

MAI MULTE VOCI

Ho! Încet! Vine vatavul!

TÎRGOVEAȚA I

O să dăm de vreo belea!...

(Se arată Bașotă, înconjurat de slujitori.)

DASCĂLUL

Sosește nenorocitul tocmai cînd vorbeam de vite;
Se-întîmplă, zău, cîteodată, cimilituri potrivite.

BAȘOTĂ

Oameni buni! Ce stați aice? Ce veste? Ce v-ați oprit?
Cu ce scop?... A! o hîrtie! Să vedem, ce s-a citit?

TÎRGOVEȚUL I

Va fi o carte domnească...

TÎRGOVEȚUL II

O cazanie...

TÎRGOVEȚUL III

O rugă...

BAȘOTĂ

Slujitori! să fiți cu pază, ca nici unul să nu fugă...
Parc-aș fi sigur că-i iarăși vrun cîntec nerușinat!

TÎRGOVEȚUL I

N-aș crede!

TÎRGOVEȚUL II

Nu-l mai citește!

TÎRGOVEȚUL III

Foarte rău ne-am încurcat...

BAȘOTĂ

(apropiindu-se de placard și silabisind: „frum... frunză... verde... de negară... de cind... dom... dom... domnește“...)

Cum? Împotriva domniei? Împotriva stăpînirii?
Și voi toți sînteți în gloată părtași ai nelegiuirii?
A! V-am prins, lifte spurcate! Vi-i dragă viața sau ba?
Să-mi spună dar adevărul pe cine l-oi întreba!

(Apucă de piept pe Tîrgovețul I.)

Tu ai o față cam proastă: frunte jos, gură
căscată,
Semnele cele mai bune de-o inimă nestricată...
Pune dar mîna pe cuget ș-arată-mi, cine l-a scris
Acest cîntec ce cutează pe-un vodă să-l ia în rîs?

TÎRGOVEȚUL I

Iartă-mă, jupîn vătave... măria-ta și stăpîne...
Eu nu știu chiar nimicuță... de nu-i așa, să fiu
cîne...
Eu am sosit acușica... Sînt omul cel mai smerit...
Eu nu știu carte, jupîne. Nu eu, altul a citit...

(Răzvan, intrînd pe nesimțite, se amestecă în gloată.)

BAȘOTĂ

A cetit? Dar cine anume? Care dintre toți?
Arată!

TÎRGOVEȚUL I

(arată la Dascăl)

Acesta, jupîn vatave...

BAȘOTĂ

A! Ființă blăstemată!

DASCĂLUL

Da, da! Cam așa, jupîne! Ce să zic? Eu am citit,
Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au
poftit...
Cercetează-i și-i întreabă... Nu sînt eu cel cu
pricina.
A citi cînd nu te lasă, de! a cui să fie vina?

BAȘOTĂ

Oameni buni! Acuma dară, ca să văz ce-i de
făcut,
Vă mai întreb, cum anume a citit acest limbut?

TÎRGOVEȚUL I

Curat pe moldovenie...

TÎRGOVEȚUL II

Negreșit! Cum se citește!

BAȘOTĂ

Drace! nu-i aci-ntrebarea. Eu știu că moldovenește,
Dar citit-a oare iute? Fără a se-nvălmășa?
Resfirat? Limpede? Neted? Repede?

MAI MULȚI

Așa! așa!

BAȘOTĂ

Așa-i hoțule?... Ei bine! Acuma ce-mi vei răspunde?

DASCĂLUL

Hoț! Γνῶθι σ'αυτον[1], jupîne. Eu nu doresc a m-ascunde.
Citit-am cum este rostul; vezi bine că nu-n zădar
Am tot învățat la buche. Sînt dascăl! Sînt cărturar!

BAȘOTĂ

Ticălosule! Cum, Doamne, nu ți-e greu, nu ți-e rușine
Să-mi spui mie la palavre cînd vorbești tocmai cu mine?...
Eu! eu, vătavul cel mare, mă-nțelegi tu cine-s eu?
Mîna dreaptă a lui hatman, carele la rîndul său
Este și el mîna dreaptă a lui vodă... Prin urmare,
Vreau să-ți spui, cap făr' de crieri! că eu, vătavul cel mare,
N-aș putea citi prea iute ceea ce alții au scris.
Ș-apoi tu! tu s-o poți face? Ar fi un lucru de rîs!
Un dăscălaș, o nimică, tu să mă-ntreci chiar pe mine?
Aceasta-i peste putință! Aceasta nu se cuvine!...
Deci judecata ți-e scurtă, fiind foarte-nvederat
Că cine-i foarte obraznic este foarte vinovat.
Tu ai scris cîntecul ăsta! Te cunoști după sprînceană:
Un nas ascuțit de vulpe, o bărbiuță vicleană,
Ochi mici și buză subțire... chiar un chip de fariseu!

[1] Cunoaște-te pe tine însuți (gr.).

Vezi că te-am ghicit? Pe mine nu mă-nșeli tu,
fătul meu!...
Slujitorilor, luați-l! E bun de spînzurătoare!

RĂZVAN

Mai stați! De ce-i așa pripă? Turci, tătari sînteți voi oare
De săriți dintr-o năvală grabnic a ne spînzura?
Jupîn vatav, mînă dreaptă! Mă rog nu te supăra!
Să fie oare cu cale, în țara moldovenească,
A omorî pentr-un cîntec o ființă omenească?

BAȘOTĂ

Țigan! Cioară! Faraoane!

RĂZVAN

Fie toate cum vei vra,
Dar pe bietul om, jupîne, iartă-l, nu-l mai spînzura!
El nu-i faraon, nu-i cioară; e român, îți este frate...

TÎRGOVEȚII

Are dreptate țiganul! Țiganul are dreptate!

BAȘOTĂ

O să-l învăț eu îndată! Să mă-nfrunte ș-un netot?
Băieți! Pe-amîndoi luați-i! Spînzurați-i bot la bot!

RĂZVAN

Zău? Ce spui? Așa-i povestea? De minune! Foarte bine...
Atunci lăsați-l pe dascăl și luați-mă pe mine;
El nu-i vinovat, sărmanul; cîntecul făcut-am eu;
L-am scris, l-am lipit, și pace! De nu-i bun, îmi pare rău...
Ce priviți așa la mine? Doară nu-s o arătare...

MAI MULȚI

Tu ai scris?

RĂZVAN

Chiar eu, firește.

BAȘOTĂ

Lucru vrednic de mirare,
Un țigan să scrie stihuri, n-aș fi crezut-o... Ce-i drept,
Mutra-i oarecum arată suflet ager și deștept...
Vrea să zică, ș-acea doină din săptămîna trecută?...

RĂZVAN

Foaie verde magheran,
Logofătul e viclean...
Da, da, jupîne vătave! Tot de mine e făcută...

TOȚI

Bre!

BAȘOTĂ

Ciudat! Să știe carte o jivină de țigan!

RĂZVAN

Ba poate c-a-ntrec, jupîne, pe mulți boieri din divan...

BAȘOTĂ

Slujitori! lăsați pe dascăl, măcar că eu cu arcanul
Pe toți dascălii i-aș prinde ș-aș spînzura cu toptanul;
Căci ei răzvrătesc norodul, ei învață pe cei mulți
C-ar trebui ca boierii să umble goi și desculți;
Și chiar ăst țigan n-ar merge astăzi la spînzurătoare
De n-ar fi fost nici un dascăl ca să-l pună la scrisoare...
Cată dar, dascăle, cată! Scăpat-ai cum ai scăpat,
Dar păzește-te de dracul, c-o să dai de vrun păcat!...
Acuma tu, faraoane, răspunde-mi doar deocamdată,
De ce te-apuci tu d-o treabă poprită și neiertată?
O faci oare de la tine? sau cineva ți-o fi spus?

RĂZVAN

Apoi de, jupîn vatave, Stan e jos și Oprea-i sus!
Dumneata mereu ne spînzuri, ș-astfel trăiești boierește;
Eu fac doine și doinițe, ca să-mi petrec țigănește;
Fiecare cu ce poate!... Nu-i dat dreptul orișicui
Să pună-n ștreang omenirea în mijlocul tîrgului!...
Ș-apoi acest drept, jupîne, dacă mi s-ar da și mie,
Eu n-aș omorî nici unul, ca să pot ierta o mie.

BAȘOTĂ
(surîzînd)

Șiret țigan!... Dar nu-i lesne a scăpa pe-un osîndit!
Fapta ce tu ai făcut-o e un lucru de gîndit.
A necinsti cîrmuirea, a batjocori divanul,
Poate numai doară vodă, sau măria-sa sultanul...
Totuși, dragul meu, o lege, un vechi și sfînt obicei
Te-ar scoate din gura morții... Ești însurat, sau holtei?

RĂZVAN

Ba nu-s însurat, jupîne...

BAŞOTĂ

Mare noroc! Eşti ferice!
Ai putea să scapi cu zile... În pravila ţării zice
Cum că de-osîndă se iartă pe cine-l ia de bărbat
O copilă, o fecioară, un suflet nevinovat...
Aşa-i obiceiul nostru, datina cea strămoşească.
Acuma rămîne numai vro fată să se găsească...

(Către tîrgoveţe.)

Printre voi nu este oare?

FATA I

Sînt eu.

FATA II

Şi eu.

BAŞOTĂ

Minunat!
Două fete cumsecade? Nu-i aşa? De măritat?

FATA I

Negreşit!

FATA II

Fără-ndoială!

BAŞOTĂ

Prea bine. Spuneţi-mi, dară,
Care dintre voi, de milă, nu va lăsa ca să piară
De-o caznă foarte cumplită acest băiat priceput?
Însuşi eu voi face nunta, după cum am mai făcut...
M-eţi fi ciraci...

FATA I

Iertăciune! Eu una nu vreau, jupîne!...
Un bărbat ţigan! O, Doamne!... Cum se poate!... E ruşine!

FATA II

Şi nici eu!... Ferească Sfîntul!... Mai bine foc şi potop!
S-ajung de povestea lumii? Eu, fată de potropop?

RĂZVAN

Aşa-i? Atunci de ce dară ieşit-aţi voi amîndouă,
Răsărind în sus deodată ca ciupercile cînd plouă,
Ca să ne cîntaţi cu ison că sînteţi de măritat?

FATA I

De ce!... Iată!... Să se ştie!...

FATA II

Ce ţigan neruşinat!

RĂZVAN

Măi! Le-aţi auzit cu toţii de la mic şi pîn' la mare!
Astfel dar, de-acu-nainte, veţi şti bine fiecare,
Spunînd-o-n toată Moldova, spre ştiinţa tuturor
[...] că cine sînt dumnealor!
Mirese de poruncealā ce-ar vrea bărbaţi să-şi găsească...
Iar dumneaei mai cu samă, o fată potropopească!

(Toţi rîd în hohote.)

SBIEREA

(intrînd)

Ce oameni lipsiţi de minte! Să rîză chiar de prisos:
Şi fără nici o dobîndă, şi fără nici un folos.

RĂZVAN

Ai văzut, jupîn vătave, că nu-i nici o fată-n lume
Ca să nu se înfioare cînd aude de-al meu nume...
Frumoasă-i legea străbună, ce iartă pe-un vinovat
Dacă poate să-l iubească un înger fără păcat;
Frumoasă-i legea străbună care pricepe c-o ceaţă
Se pierde cînd o răzbate o rază de dimineaţă;
Frumoasă-i legea străbună care crede că nu-i rău
Alesul unei fiinţe curate ca Dumnezeu!...
Frumoasă-i legea străbună... dar dînsa nu-i pentru mine,
Precum într-o florărie nu-i loc unui mărăcine,
Precum într-o sărbătoare nu-i loc unui cerşitor,
Precum în zvonul de rîsuri nu-i loc plînsului de dor;
Căci numai cerul primeşte, sub streaşina-i milostivă,
Scai şi floare, catifeaua şi sucmanul dopotrivă!...
Eu ţigan! eu... o, jupîne! Decît vai, decît amar,
Mai dulce-i spînzurătoarea! Nu mai aştepta-n zadar!...

(În acest interval Sbierea, zărind capătul pungii ieşit din cămaşa lui Răzvan, se pipăie cu-ngrijire la chimir.)

BAȘOTĂ

Pentru cea dintîi greșeală, moartea ștreangului e mare...
Slujitori, acum dodată... duceți-mi-l la-nchisoare.

SBIEREA

(smulgînd punga din sînul lui Răzvan)

Sacul meu, jupîn vătave! Iată-l, săculețul meu!

(Se pune a număra banii.)

BAȘOTĂ

Cum? Așa să fie oare? L-ai furat? Tu?

RĂZVAN

Ba nu eu.

TÎRGOVEȚUL I

Țiganul la mal se-neacă!

TÎRGOVEȚUL II

Țiganul își dete-n petec!

TÎRGOVEȚUL III

Zi că-i un țigan, și pace!

TÎRGOVEȚII

Un ticălos! Un besmetec!

SBIEREA

Fost-au douăzeci de galbeni... Numai nouăspreci mai sînt!...
Unde-i unul? unul? unul?... Dați-mi-l de sub pămînt!

BAȘOTĂ

Unde-i galbănul, țigane?

SBIEREA

Un gălbănaș, rupt din soare,
Strălucitor, fără gaură, ferecat... M-auzi tu oare?

BAȘOTĂ

De ce nu răspunzi, țigane?

SBIEREA

De ce mă nenorocești?

RĂZVAN

Apoi de!... Iartă, jupîne... Galbănu-ți nu-l mai găsești...
În locu-i va fi o pîine într-o colibă săracă...

SBIEREA

Eu nu te-nțeleg! Eu nu știu!... Scoate-mi-l din piatră seacă!

BAȘOTĂ

Țiganul e prea obraznic. Am fost cu dînsul prea blînd.
Slujitorilor, luați-l! Spînzurați-l mai curînd!

SBIEREA

(apucînd pe Bașotă de mînă)

Mai stăi, jupîne vătave! Nu te grăbi! Mai așteaptă...
Spînzură-l, dar mai-nainte fă-mi o judecată dreaptă.

BAȘOTĂ

Ciudat, boierule dragă! Apoi ce-ți pot face eu?

SBIEREA

Cum ce? Vreau sfînta dreptate!... Cum ce? Dă-mi galbănul meu!...
Uitat-ai pravila țării? obicei? canoane? lege?...

DASCĂLUL

În ce guri încape legea!

SBIEREA

În gura mea, se-nțelege!...
Ascultă, jupîn vătave... Nu mă lăsa păgubaș!...
Sau țiganul să-mi întoarcă acel galbăn... gălbănaș...
Ori de nu, atunci, jupîne, stăpînul să mi-l plătească...
Astfel este obiceiul, pravila moldovenească...

BAȘOTĂ

Al cui ești tu, măi țigane? Cine e stăpînul tău?

RĂZVAN

Sînt țigan iertat, jupîne: țiganul lui Dumnezeu!

SBIEREA

Iertat? cu atît mai bine! Dup-a legii glăsuire,
Băiatul mi se cuvine în loc de despăgubire,

Așa-i, jupîne vătave!... Pravila zice curat:
Furul să se dea acelui de la care a furat.
Dă-mi-l rob.

RĂZVAN

Eu rob?

SBIEREA

Vezi bine!

BAȘOTĂ

Adecă, oricum să fie,
Vrei, boierule, să-l capeți jidovește în robie.
Știi c-un țigan, chiar de laie, se plătește orișicînd
Peste douăzeci de taleri, pe cînd ăsta nu-i de rînd:
E frumos și știe carte...

SBIEREA

Știe carte?

BAȘOTĂ

Foarte bine.

SBIEREA

Tocmai așa rob îmi trebui. Este tocmai pentru mine.
Îmi va ține catastișe, socoteli și daraveri.
Dă-mi-l după legea țării...

DASCĂLUL

Cea făcută de boieri!

SBIEREA

Nu știu de cine-i făcută, dar știu că-i foarte cu cale.

BAȘOTĂ

Atuncea se schimbă treaba... Să-ți spui verde dumitale
C-aș avea și eu nevoie de-un țigan așa de rar,
Cam cutezător, cam țanțoș, dar deștept și cărturar.
Nu-nțeleg, nu pot pricepe și nu vreau ca el să fie
Bună pradă pentru altul pe cînd îmi place și mie...
Deci, ia-ți galbănul din parte-mi, iar eu pe țigan mi-l iau.

SBIEREA

Nu, jupîne! Niciodată! Nu, nu, nu! Nu vreau! Nu vreau!...
Vinovatul să-mi plătească! Nu altul! Nu orișicare!

BAȘOTĂ

Boierule! Știi prea bine, cine-i vătavul cel mare?...

SBIEREA

Dec! și eu la visterie fost-am ftori-cămăraș!

BAȘOTĂ

Boierule! Află dară că postelnicul mi-e naș...

SBIEREA

Dar apoi și eu, jupîne, cu logofătul sînt rudă...

BAȘOTĂ

Boierule! Nu m-aprinde!... Mă faci să plesnesc de ciudă!...

SBIEREA

Plesnește. Eu nu te-mpiedec... Dar țiganu-i tot al meu!...

BAȘOTĂ

Boierule! Taci din gură, căci mă jur că eu... eu... eu...

RĂZVAN

(către popor)

Cîinii osul ca s-apuce, corbii stîrvul ca să-mpartă,
Boierii ca să robească, unii cu alții se ceartă!...

TÎRGOVEȚUL I

Se-nțelege!

TOȚI

Așa este!

SBIEREA

Îi vezi, jupîne vătav!
Taie-i pe toți! Nimicește mojicimea cu nărav!
Dar pe țigan dă-mi-l mie.

RĂZVAN

Stați, boieri! Vorba-i degeabă!
Nu me-ți robi voi pe mine! Nu me-ți robi! Mai degrabă
Veți pune-n lanțuri furtuna, cu tunete și cu ploi,
Decît s-ajung eu vrodată rob la unul dintre voi!...
Jupîne! Eu cer osînda. Spînzurătoarea m-așteaptă.

Mi-am bătut joc de domnie: e cea mai grozavă faptă!...
Cineva poate să rîză de sfinţi şi de Dumnezeu,
Dar de vodă, nu... Ei bine! Dă-mi, jupîne, ştreangul meu!

BAŞOTĂ

Slujitorilor, luaţi-l!... Ba nu...

(Lui Sbierea la o parte)

Boierule dragă,
Uită cearta, căci, pe cinste, am glumit, a fost o şagă,
Un nimic. Dumneata, frate, cu logofătul eşti neam,
Şi chiar la logofeţie eu o judecată am
Cu neşte răzaşi... Un petec... Nu-i tocmai o treabă mare...
Mă-nţelegi... Să fim prieteni... O pricină de hotare...

(Se strîng de mîni cu căldură.)

RĂZVAN

Ce mai aşteptaţi voi dară? Ce staţi? Ce vă mai gîndiţi?...
Calăi ce pe robi ucideţi, pe cei slobozi îi robiţi!

TOŢI

Are dreptate ţiganul! Ţiganul are dreptate!

BAŞOTĂ

Slujitori! Daţi-mi afară toate gurile căscate!

(Slujitorii gonesc poporul, care se depărtează cu nemulţumire.)

TÎRGOVEŢUL I

Lasă-mă, jupîn vătave, să văz cioroi spînzurat!

CEILALŢI

Şi eu! şi eu!...

BAŞOTĂ

Ba la naiba!

SBIEREA

Afară de la mezat!

BAŞOTĂ

Aşa-i! Acum sîntem singuri. Nimeni nu-mi mai stă la spate,
Ca să strige că-i cu cale sau că nu este dreptate...
Slujitorilor, la lucru!... Apucaţi-l pe ţigan!

RĂZVAN

(lăsîndu-se în mîinile slujitorilor)

Mă dau eu singur, jupîne.

BAŞOTĂ

Treaba merge găitan.
Legaţi-mi-l şi duceţi-l...

RĂZVAN

Întins la spînzurătoare!
Omul om, să fie slobod; decît rob, mai bine moare;
Ş-apoi moartea-i înviere pentru cel desprețuit!

SBIEREA

Aleu! Vorbeşte-ntr-aiurea... Necum să fi-nnebunit!...

BAŞOTĂ

Prietene! Ia-ți țiganul, şi nu uita mai cu samă
Pricina cea de hotare...

RĂZVAN

(zbuciumîndu-se cu desperare)

Unde eşti, o! mamă! mamă!

CÎNTUL II

RĂZBUNAREA

„Ţiganul şi clăcaşul
Au fost gîndirea mea;
Stăpînul, arendaşul
Şi legea lor cea grea..."

C. Bolliac

FEȚELE:

RĂZVAN, căpitan de haiduci
RĂZAȘUL } ceauși de haiduci
VULPOI }
VĂSCAN GANEA, boier
VIDRA, nepoata vornicului Moțoc
SBIEREA
MOȘ TĂNASE
HOȚUL I
HOȚUL II
HOȚUL III
CIOBANUL
HAIDUCI

Un cring în codrul Orheiului în Basarabia. În fund, un părău. Mai încoace, un trunchi răsturnat. În laturi, stînci.

HOȚUL I

Ian să-mi spuneți, ce să facem ca să mai scurtăm din vreme?

HOȚUL II

Face-vom ce face frunza cînd prin codru vîntul geme;
Ori vom face ca izvorul, cînd aruncă spuma lui,
Scăpărînd argint din undă, pe verdeața crîngului;
Sau să facem ca securea, cînd fieru-n copaci lovește,
Iar copaciul nu se lasă, luptîndu-se bărbătește;
Frunza, securea, izvorul toate ne cîntă cu dor:
Să cîntăm și noi ca frunză, ca secure, ca izvor!

HOȚUL III

Cîntecul să fie freamăt, troscot, șoaptă, toate-ntr-una;
Blînd ca sărutarea mumei, crunt și groaznic ca furtuna.

HOȚUL I

Să cînte Răzașul dară!

RĂZAȘUL

(oftînd)

De ce nu, de-aș avea cui,
Ștergîndu-mi plînsul cu plînsul, cum se scoate cui prin cui!...
Dar ce zic! Nu sînt eu numai care sufere și plînge;
N-oi fi singur eu în care doina-mi cugetul va frînge;
Tot ca mine varsă lăcrimi, despuiați și nevoiași,
Toți acei ce-n țara noastră se mîndresc a fi răzași,
Păstrînd, ca o moaște sfîntă, hrisoave, peceți, urice,
Putrezite de vechime și-n cari cu fală se zice
Că, scăldîndu-se în sînge, moșii și strămoșii lor
Au cîștigat ca răsplată cîte-o brazdă de ogor!...
Tune, fulgere, trăsnească, cu potopul și pojarul!
Mult mare ni-este mînia! Mi-este mare mult amarul!

HOȚUL I

Eu am auzit, bădiță, c-adecă și la munteni
Ar fi răzași ca ș-ai noștri, numiți acolo moșneni...

HOȚUL II

Sînt și-n Ardeal, măi fîrtate; ba și-n Țara Ungurească;
Le zice chineji, dar este chiar o breaslă răzășească.

RĂZAȘUL

Apoi oriunde să fie, tot o soartă, tot un drac!
Tot vecinii mi-i înșeală, tot vecinii mi-i dezbrac;
Vecini de cei cu putere, cu caftane daurite,
Numai fir, numai mătasă, numai cu samur blănite;
Vecini dintr-aceia care, c-o-mbrîncire, c-un cuvînt,
Satul întreg plin de viață mi-l prefac într-un mormînt!
Vecini dintre cari acuma, de-i văz în cale-mi, îi spintec,
Și hohotesc spintecîndu-i...

HOȚUL III

Dar tu ai uitat de cîntec.

RĂZAȘUL

Ba n-am uitat. Vrut-am numai sîngele-mi să-l pui
în joc,
Ș-astfel, pomenind trecutul, să pot cînta mai cu foc.

(Își drege glasul, își apasă cușma pe frunte și cîntă.)

Frunză verde de sălcie,
Bat-o scîrba răzășie!
Eu credeam că-i boierie,
Și-i curată calicie!
Ani întregi m-am judecat,
Sănătatea mi-am mîncat,
Și nimic n-am cîștigat.
Eu umblam la judecată,
Copiii-mi plîngeau pe vatră,
Nevasta-mi era uitată!
Dar acuma Dumnezeu
A făcut pe gîndul meu,
Ca să-mi mai răzbun și eu!
Pentru dalba haiducie,
Pentru mîndra voinicie,
M-am lăsat de răzășie,
Ș-am ales judecători
Cei stejari nestrîmbători,
Ca să-mi fie frățiori!

TOȚI

Numai codrulețul drag
Dă dreptate la sărac!
Numai arcul după spate
Dă săracului dreptate!

HOȚUL I

Zi, Răzașule,-nainte! Zi-nainte! Nu mai sta!
Că să știu că piere lumea, tot cu drag te-aș
ascultal

HOȚUL II

Zi-nainte! Zi-nainte! Să te-auză sfîntul soare!

HOȚUL III

Uf, uf, uf! Rău mă frămîntă! Mi-e și cald, mi-e
și răcoare!

RĂZAȘUL

(ia arcul în mînă și cîntă)

Frunză verde lemn sucit,
Și de cînd m-am haiducit,
Dragu-mi-i drumul cotit
Și de umbr-acoperit.
Cînd văz pe ciocoi viind,
Mă fac broască la pămînt,
Îmi așez săgeata-n vînt
Și mi-l iau la căutare,
De la cap pîn' la picioare,
Fără ah, fără cruțare!
Și chitesc, și socotesc,
Și cuget, și mă gîndesc,
Pe unde să-l nemeresc:
La retezul părului,
Din dosul islicului
Unde-i greu ciocoiului!

TOȚI

L. s'să moară ca un cîine,
Că mult te-a căznit pe tine!
Las' să moară ca o fiară;
Că mult geme biata țară!...

(Se arată, trecînd puntea părăului, Ganca și Ciobanul.)

HOȚUL I

Un boier aice-n codru!

CEILALȚI

(apucînd armele)

Un căftan... Sîntem trădați!

CIOBANUL

Liniștiți-vă, că doară ne cunoaștem, măi fîrtați!
Eu vi-l aduc pe credință: eu vi-s chezaș și povață;
Voi aveți lipsă de galbeni, el are lipsă de brață...

GANEA

Care-i căpitanul vostru?

RĂZVAN

(ieșind dintre tufe)

Ce-ți trebuie? Ce poftești?

GANEA

Pe căpitan...

RĂZVAN

Căpitanul?... sînt eu; dar tu cine ești?

GANEA

Dumneata? Să fie oare? Sabia cea de văpaie,
De care tremură țara?

RĂZVAN

Numai pe cei răi îi taie.

GANEA

Dumneata Răzvan?

RĂZVAN

Ei bine, știi acuma cine-s eu;
Spune-mi dar și tu, jupîne, cum se cheamă ciocul
tău?

GANEA

Nu-i vorba de nume...

CIOBANUL

Lasă! ţi-oi spune eu, căpitane,
Din botez Văscan îi zice, iar după poreclă Gane;
Feciorul lui Osip Gane, ce fusese căminar...

GANEA

Eu n-am venit în pădure ca să vorbim în zadar.
Lucrul care mă zoreşte trebui isprăvit îndată...
Nu-ncape nici o zăbavă... Află că iubesc o fată...

RĂZVAN

Atunci du-te la vrun popă dintre cei ce pentr-un
zlot
Cunună soră cu frate şi mătuşă cu nepot!
N-ai ce căta pe la mine,
Preoţit de cruda soarte
Ca să cunun alde tine
Numai cu duhul de moarte!
Aşadar pleacă, jupîne; pleacă, vesel c-ai scăpat...
Însă de-ai venit aice cu vrun scop înveninat...

(Pune mîna pe pumnal.)

CIOBANUL

Nu-l speria, căpitane... Boierii sînt slabi la fire!
Braţul, haina, mintea, faţa, inima, totu-i subţire.

RĂZVAN

Urmează-ţi vorba, jupîne. Te-ascult...

GANEA

Apoi îţi spuneam
C-am îndrăgit pe-oarecine, fireşte, fată de neam;
Din nenorocire, totuşi, ea n-are mamă, nici tată,
Ş-unchiu-său vrea să-i răpească moştenirea cea
bogată,
Luîndu-şi de gînd s-o-nchiză călugăriţă la schit...
O faptă nelegiuită! Un lucru nepilduit!

RĂZVAN

Sărmana!... Dar zestrea-i mare?...

CIOBANUL

Avuţii nenumărate!...

RĂZVAN

Sărmana!... Mori după dînsa?

CIOBANUL

Lîngă Nistru patru sate!...

GANEA

(dînd lui Răzvan o pungă)

Iată trei sute de galbeni. Alţi trei sute, negreşit,
O să-ţi aducă ciobanul, după lucrul săvîrşit...

RĂZVAN

Cum o cheamă pe sărmana?... Pe iubita cea
bogată?

GANEA

Nu-i vorbă...

CIOBANUL

O cheamă Vidra... Ştii? A lui Moţoc nepoată...
Şi cin-oare n-o cunoaşte!

RĂZVAN

Da! am auzit şi eu...

HOŢUL II

Un fătoi ce călăreşte şi-mpuşcă chiar ca un zmeu.
Într-o zi am întîlnit-o alergînd la vînătoare...
E voinică, n-am ce zice! Şi-i frumoasă ca o floare...

RĂZAŞUL

Ştiut! După ce-i din osul acelui vornic Moţoc,
De care Moldova-ntreagă mi se temea ca de foc!

GANEA

Căpitane! Noi în vorbe pierdem vremea fără
treabă...

RĂZVAN

Se-nţelege! Tu ai sete s-apuci zestrea mai în grabă...
Spune-mi însă mai-nainte, pentru banii ce ne-ai
dat,
Ce fel de marfă anume să-ţi dea codru-ntunecat?

GANEA

Chiar acuma, căpitane, zece călăraşi în silă
Tîrăsc la călugărie pe nefericea copilă...
Mănăstirea nu-i departe... S-o smulgi din mîinile
lor...
Dă-mi-o mie...

RĂZVAN

Te iubeşte?

CIOBANUL

Aşa! Nu-i ceva uşor!
Vidra-i o fată semeaţă, bîcsită cu fudulie,
Care n-o să bage-n samă nici chiar pe sfîntul
Ilie!...
Să iubească pe jupînul? Dec! Să-şi pună pofta-n
cui...
Boierul ştiu c-o iubeşte, dar nu ea pe dumnealui...

GANEA

După cununie, lasă! şi iubirea o să vie...
Dar grăbeşte, căpitane...

RĂZVAN

Aşa-i! După cununie!
Adevărat. Eu uitasem c-asta-i lege pe la voi:
Numai zestrea înainte iar iubirea mai apoi!...
Mai apoi? ba nu! iubirea nu mai vine niciodată,
Unde dintre două inimi, una-i boarfă cumpărată!...
Dar, mai în sfîrşit, ce-mi pasă!...

CIOBANUL

Curat aşa zic şi eu:
De nu se iubesc boierii, pentru dînşii e mai rău.

RĂZVAN

Băieţi! Mergeţi cu jupînul. Aţi auzit ce pofteşte.
Simbria-i destul de bună: faceţi treaba voiniceşte...

CIOBANUL

Sănătate, căpitane!...

GANEA

Niciodată n-oi uita
Slujbuliţa cea frumoasă ce-o mi-i face dumneata,

Și-ți făgăduiesc pe cinste că dacă din întîmplare
Vei fi prins de cîrmuire, te scap eu din supărare;
Sînt cumnat cu părcălabul, iar vornicii amîndoi
Mi-s cam rude de departe...

RĂZVAN

Ciocoii sînt tot ciocoi!

(Către Răzașul, care vrea să plece cu ceilalți)

Răzașule! mai așteaptă...

RĂZAȘUL

Poruncește!

RĂZVAN

(luîndu-l deoparte)

Cată bine.
De-i pricepe că miroasă...

RĂZAȘUL

A trădare? Las' pe mine!

RĂZVAN

Dar nu v-atingeți de Vidra... E femeie.

RĂZAȘUL

Chiar să vrei,
Răzașul nu se pogoară la bătaie cu femei!

(Ganea, Ciobanul și haiducii ies.)

RĂZVAN

Femeie!... Precum pojarul se naște dintr-o scînteie,
Așa m-aprinde pe mine, ciudată vorba: femeie!...
Femeie! De cînd pe dînsa o făcuse Dumnezeu,
El nu mai face nimica, fermecat de lucrul său,
Și privind cu mulțumire la lumea cea zîmbitoare,
Zice: eu sînt rădăcină, dar femeia este floare!...
Femeie!... Și totuși, omul, de lăcomie tîrît,
Iubește nu pe femeie, ci aur-i cîntărit!...
Pentru dînsul e femeie moșia cea măsurată,
O sculă prețeluită sau o pungă numărată!...

(Se aude de afară glas strigînd: „Răzvan! Răzvan!")

Mă cheamă?... Cine să fie?...

TĂNASE

(arătîndu-se dintr-o parte)

A! Iată că te-am găsit!

RĂZVAN

Stăi!... Tu ești... Mi-aduc aminte... Ești acel nenorocit
Carele la Iași pe poduri oboseai strigînd „jupîne",
Pîn' să capeți o lescaie sau o fărîmă de pîne!...
Te cunosc, deși de-atuncea trecut-a un veac întreg:
Trei ani cumpliți de robie...

TĂNASE

Robie? Nu te-nțeleg!
Te știam slobod, băiete; sprinten ca o rîndunică;
Bătîndu-ți joc de necazuri... Zău! nu mai pricep nimică...

RĂZVAN

Da! O robie de spaimă, cum numai duhul cel rău,
De-ar putea să biruiască, ar robi pe Dumnezeu!
Fost-am șerb, fost-am în lanțuri, ș-acum inima-mi suspină
Întîlnindu-te pe tine, căci tu, tu ai fost pricină!...

TĂNASE

Eu?

RĂZVAN

Tu, moșule! Tu singur! Asta-n veci eu n-oi uita...
Ș-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;
Și mîini, de-mi va fi ursita să mor pe spînzurătoare,
Ți-o voi datora tot ție...

TĂNASE

(făcînd semnul crucii)

Poznă!... Nu glumești tu oare?...
Să știu c-așa-i adevărul, o clipă n-aș zăbăvi,
Dîndu-ți pieptul meu drept țintă, să te poftesc a lovi...

RĂZVAN

Tu! da, tu ești o unealtă a puterii fără nume,
Care țese nevăzută toate lucrurile-n lume,
Astfel c-ades muritorul, bun ca blîndul mielușel,
Face rele peste rele, făr' s-o știe singur el!...

TĂNASE

Dar ce spui?...

RĂZVAN

Ți-aduci aminte nenorocita de pungă,
Din care luași un galbăn, zicîndu-mi c-o să-ți
ajungă,
Că sînt mulți sărmani în țară, că nu-ți place de
prisos,
Pe cînd se zbuciumă frații, simțind cuțitul la os?...
Moșule! Făcînd aceasta, puteai să prevezi tu oare
C-o să mă cufunzi pe mine în robia-ngrozitoare?...
Ei bine? căzut în fiare pentr-un galbăn ce-a lipsit,
De primeai tu punga-ntreagă, eu scăpam
nepedepsit!...
Ha, ha, ha! Ș-apoi mai strige căpățînele-nțelepte,
C-omul știe tot ce face, știe tot ce-o să-l aștepte,
Uitînd c-un flutur de seară, ce trece repede-n zbor,
Este-n stare să răstoarne toată prevederea lor!...
O faptă cît de frumoasă, ca o floare cu otravă,
Tăinuiește cîteodată pieirea cea mai grozavă!...
În sfîrșit, tu ești pricină!...

TĂNASE

Dar de ce, copilul meu,
Să nu mă vestești în clipă, lăsîndu-mă-n locul tău
Însuși eu să-ncarc robia pe căruntețele mele,
Și scăpîndu-te pe tine, să port lanțuri cît de
grele?...
Un țigan ce miluiește pe-un neputincios bătrîn,
Zică tot ce-i place lumea, este chiar ca ș-un
român...

RĂZVAN

Haide! Ce-a fost se trecuse... Spune-mi acuma,
iubite,
De ce-ți tîrăști tu la codru oasele cele-nvechite?
Cum de ți-ai lăsat copiii?

TĂNASE

Ba copiii m-au lăsat.

RĂZVAN

Te-au lăsat? Nu-mi vine-a crede!...

TĂNASE

Săracii au răposat.
În țara noastră cea mare și bogată, măi băiete,
Sînt români ce pier de foame! Sînt români ce mor de sete!...
Astfel în toată Moldova, păcătosului Tănas
Nici un sprijin, nici un razăm, nici un scut n-a mai rămas,
Decît numai să-și însemne pieptul cu cea sfîntă cruce
Și zicîndu-și „Doamne-ajută!“ calea codrului s-apuce;
Căci de-o bucată de vreme, cerșitorind pe meidan,
Auzeam mereu tot vorbe de căpitanul Răzvan...

RĂZVAN

Cum? La Iași?...

TĂNASE

La Iași, băiete, se vorbește despre tine
Felurite verzi ș-uscate, cîte nici în cap nu-ți vine!
Unii te laudă foarte, ca pe-un strălucit viteaz;
Alții, adică boierii, te sfîșie cu năcaz;
Iar țiganii tăi... iertare! O să-mi pui lacăt la limbă,
C-alta orice i-aș mai face, degeaba! tot nu se schimbă!...

RĂZVAN

Zi, moșule! Zi-nainte... Eu nu mă supăr deloc.

TĂNASE

Ei bine, țiganii zbiară că tu ești al lor proroc:
Tu o să-i scoți din cătușe, tu o să-i speli din păcate,
În tine-i toată nădejdea, fără tine nu-i dreptate;
O nebună de țigancă le-a spus c-a visat prin somn
Că tu o s-ajungi odată nu numai jude, ci domn!...

RĂZVAN

Ciudat!

TĂNASE

O blestemăție! Auzi cine să domnească!
Însuși dracul nu croiește minciună mai țigănească.
Dar nu-i vorba de țigancă... Apoi precum îți
spusei,
Rămîind singur în lume, fără copilașii mei,
Fără milă și-ndurare, fără căpătîi și vatră,
Mai rău decît chiar țiganii ce colindează cu șatră,
M-am pus pe gînduri, băiete; gînditu-m-am,
răzgîndit,
Ș-acum iată-mă-s aicea, bucuros că te-am găsit...
M-am bătut cu multe litfe, care de care mai rele,
Ba leși, ba păgîni, ba unguri, ba frînci de-ai lui Desp
Și ce-am învățat atuncea n-am uitat încă de tot...
Mă vezi prăpădit, dar altfel această mînă secată
Tot ar mai putea trimite dușmanului o săgeată...
Decît să mor în orașe de cruzimea celor răi,
Mai bine voi în pădure prin mine să piară ei!
O ființă cît de slabă sporește cînd își răzbună.
Încearcă-mă și pe mine... Sînt haiduc și pace bună!

RĂZVAN

Așa te vreau, moș Tănase! Ș-o să vezi peste puțin
C-orașu-i o lighioană și numai codru-i creștin...
În oraș totu-i robie; cel mai mic și cel mai mare,
Toți ca unul poartă lanțuri, toți ca unul gem în
fiare;
Fiecare slugărește, și nici unul nu-i stăpîn;
Însuși domnul cu rușine pleacă fruntea la păgîn!...
Pe cînd aicea stejarul lîngă buruiană crește,
Dar fie cît de puternic, el pe dînsa n-o robește;
Iar sălbatecele fiare, ce flămînde rătăcesc,
Omoară sărmana jertfă pe care mi-o nemeresc,
Dar n-o-njugă cu năpaste, ca fiara cea omenească,
Care prada-i n-o ucide și n-o iartă să trăiască!...
În oraș totul se-ngroapă și putrezește de viu
În locuința-i îngustă și rece ca un sicriu,
Unde suflarea se curmă, unde văzduhul lipsește,
Unde cărămidă, lespezi, lut și piatră te-nvălește;
Pe cînd aicea verdeața ne ține loc de păreți,

[N]e-acopere numai frunza și numai cerul măreț,
[I]ar jos s-așterne covorul, văpsit cu mii de văpsele,
[C]e singură firea-l țese din ierburi și floricele!...
[L]umea totuși de departe ne numește cu fiori
[U]cigași, împușcă-n-lună, hoți, tîlhari, omorîtori...
[O], nu, moșule! Nu crede! Așa fost-a totdauna
[C]ă de cel gonit se leagă clevetirea și minciuna,
[P]recum mușchiul se lățește pe-un copaci pe care-l
tai,
[Ș]i nu-l lasă pîn' ce viermii nu-l prefac în
putregai!
[S]äracul țăran ce-și pierde vitișoarele sau plugul,
[R]obul osîndit ce fuge, blăstemînd biciul și jugul,
[T]oți cei slabi, izbiți de soartă, de nevoi încunjurați,
[A]flă-n codru mîngîiere și ne dau nume de frați.
[C]înd privești Moldova-ntreagă părăsită-n jaf și-n
silă,
[P]e cei buni în neputință, pe cei răi fără milă,
[V]eneticul și păgînul, cel de neam și cel bogat,
[N]umai ei avînd dreptate și la vodă și la sfat,
[Ț]ăciuliți de toată lumea, fără grijă de nimică...
[O]! atunce-ți pare bine cînd deodată se ridică
[S]paima de haiduci în țară, născuți din al țării chin,
[P]recum o durere crudă naște-n piept cîte-un
suspin!

TĂNASE

[U]rmează, frate Răzvane! Mai vorbește! Mai
vorbește!...
[F]ocul cuvintelor tale m-alină, mă răcorește!
[S]înt vorbe de sus, băiete, iar nu de-un om
pămîntean...
[O], Doamne! Să iasă tocmai dintr-o gură de
țigan!...

VULPOI

(de departe)

[C]ăpitane! Căpitane!

RĂZVAN

[C]e veste?

VULPOI

(tîrînd după dînsul pe Sbierea)

O caracudă!
Am pescuit-o acuma pe-uscat fără multă trudă...

RĂZVAN

Sbierea? În mîinile mele?

SBIEREA

Chiar Răzvan!... Vai!... Sînt topit!...

TĂNASE

Te cunosc și eu prea bine!

SBIEREA

(căzînd în genunchi)

Și dumneata?... Am murit!...
Sfinte Petre!... Sfîntă Ana!... Mucenice Spiridoane!...
Scăpați-mă din pieire!... O să vă dau trei icoane,
Tot de-aramă poleită cu aur... sau cu argint!...

VULPOI

Drace! Nu știam eu singur c-am pus mîna chiar pe-un sfînt!
L-am găsit în drum la stînga, într-o căruță stricată;
De gras ce-l vezi, de departe mi se păru că-i o roată;
Dar fiindcă vrea să fugă, îi dădui un bobîrnac,
Și simții atunci de-aproape că-n roată-i ascuns un sac.
Deci acuma, căpitane, poți să-i dai răvaș la dracul,
Că tot ce-a fost bun într-însul nu mai este: iată sacul!...

SBIEREA

(frîngîndu-și mîinile)

Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un ort!...
Sînt pierdut!... Preasfîntă troiță! Maică Precistă!... Sînt mort

TĂNASE

Dați-mi cinevași o armă, căci poftesc cu pofta
mare
Să-i număr, tot unul-unul, vreo zece mii pe spinare!

RĂZVAN

Eu țigan, și iată cine se laudă că-i român...
Fraților! Priviți-l bine: eu sînt rob, dînsu-i...
stăpîn!...

TOȚI

Stăpîn?...

RĂZVAN

Boierule, scoală!... Nu-i frumos și nu-i cu cale
Să-ngenunchezi dinaintea unui rob al dumitale.
Jupînului, ce-i cu dreptul d-a ședea chiar în divan,
Nu se cade să se plece de frica unui țigan...
Scoală dar ca ș-altă dată, scuipă-mă și
pălmuiește,
Că vodă nu-ți cere sama, și pravila nu te-oprește!
Scoală dar ca ș-altă dată, și pune pe-argații tăi
Ca să-mi dea și dînșii palme, ca să mă scuipe și ei!
Țara-ntreagă nu-i a voastră?... Codru sau oraș,
ce-ți pasă?
Oricînd ș-oriunde, jupîne, sînteți tot la voi
acasă!...

(Sosesc Vidra, Ganea, Răzașul și ceilalți hoți.)

RĂZAȘUL

Căpitane! Îți aducem pe nepoata lui Moțoc,
E cam cu nărav ciocoaica: n-o auzi vorbind deloc...

VULPOI

Bre! Ce de mai boierime! Doi jupîni ș-o
jupîneasă!

HOȚUL I

Parcă-i la Curtea Dumnească!

HOȚUL II

O adunare aleasă!

RĂZAŞUL
(privind la Sbierea)

Haida-de! Dar ăsta cine-i?... De cînd maica m-a`
făcut,
N-am întîlnit niciodată om mai pocit şi mai slut!

HOŢUL I

O gadină!

HOŢUL II

O şopîrlă!

HOŢUL III

O năpîrcă-nveninată.

RĂZVAN

Tăcere! Să fiţi cu toţii marturi la o judecată.
Ăst boier, pe care-acuma îl vedeţi îngenucheat
Şi care la Iaşi se plimbă mîndru ca un împărat...

SBIEREA

Nu, nu, nu...

VULPOI

Taci, caracudă!

RĂZVAN

Ăst boier prin răutate
Întrece gadini, şopîrle şi năpîrci înveninate...
Ca painjinul ce ţese pe furiş vicleanu-i ciur,
Şi-l întinde, şi-l anină, şi-l acaţă pe-mprejur,
Şi drept din mijloc pîndeşte, pironit în neclintire,
Aşteptînd să-i intre gîza în capcana-i cea subţire,
Apoi lacom se repede, bucuros c-a înşelat,
Ş-o tot rumpe, ş-o tot vîră în stomahu-i desfundat,
Şi iar îşi cîrpeşte ciurul, şi iar la pîndă s-aşează,
Şi iar ocheşte-n tăcere, nouă pradă să-i mai cază...
Astfel şi boierul ăsta e painjinul sătul,
Gata să-şi mai dreagă cursa, tot strigînd că nu-i
destul!

SBIEREA

Nu, nu...

VULPOI

Taci, că te ia naiba!

HOŢUL I

Nici iadul n-o să-l primească!

RĂZVAN

Însă din jertfele sale, nu-i alta ca să-l urască
Cu furie mai cumplită, cu foc mai înverşunat,
De cum Răzvan îl urăşte, setos de-a fi răzbunat!
Pentr-un galben, ce pe drumuri l-am găsit pe neaşteptate,
El, cu pravila-i în mînă şi pe buză-i cu dreptate,
Mă ia rob... rob pentr-un galben şi mă face nevăzut
Într-un beci, de mucezeală în mocirlă prefăcut,
Unde mă legase-n zgardă, ca pe-un cîine-n bătătură...
Îl urăsc cu cea mai cruntă şi nepovestită ură!...

(Vidra face o mişcare de groază.)

TĂNASE

Răzbunare! Răzbunare!

HOŢII

Furcă!

RĂZVAN

Da! voiesc şi eu
Să-mi răzbun; dar moarte-n furcă i-ar fi prea puţin...

SBIEREA

(căzînd jos)

Valeu!

RĂZVAN

Cruce, ţeapă, glonţ, săgeată... Nu-i destulă răzbunare!
Vreau o altfel de pedeapsă: o pedeapsă şi mai mare...

RĂZAŞUL

Căpitane! Ian sfîrşeşte! Că decît să mai aştept,
Mai bine-acum dintr-o dată să-i înfig măciuca-n piept!

RĂZVAN

Măi Vulpoiule, ridică-l!...

SBIEREA

(cînd îl scoală Vulpoi)

Vai mie!... Răzvane frate!...
Mă jur c-am lăsat acasă catastişe ne-ncheiate...
Iartă-mă!... Tocmai pe tocmai!... Fost-ai rob, te iert şi eu...
De vrei, îţi voi da ş-un zapis... Martur mi-este Dumnezeu!...

RĂZVAN

Vulpoiule, du-l din codru! Scoate-mi-l pîn' la răspînte,
Arătă-i drumul cel mare şi zi-i aceste cuvinte:
Iată dreapta, iată stînga, iată jos şi iată sus;
Alege la deal, la vale, la răsărit, la apus;
Răzvan te-avusese-n palmă, şi numai c-un semn de mînă
Ar fi putut să te facă praf, pulbere şi ţărînă...
Totuşi, uite! Nu-ţi lipseşte nici un fir din perii tăi...
Să trăiască codrul verde!... Pleacă slobod unde vrei...

(Vidra e foarte mişcată.)

TĂNASE

Cum? îl ierţi? Îl laşi să scape?...

RĂZAŞUL

Căpitane! Mi se pare
Că tu-ţi cam petreci cu glume ş-ai uitat de răzbunare!

RĂZVAN

Răzbunarea cea mai crudă este cînd duşmanul tău
E silit a recunoaşte că eşti bun şi dînsu-i rău!...

RĂZAŞUL

Astea nu se trec la mine! Doară nu-s o fată mare,
Ca să cred că răzbunarea nu-i decît o sărutare!...
Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău!
Nu-l iert eu, bată-l să-l bată!...

VULPOI

Şi nici eu nu-l iert!

HOŢUL I

Nici eu!

HOŢUL II

Bagă sama, căpitane! Noi nu te-am ales pe tine,
Ca să te pupi cu boierii şi să ne dai de ruşine!

O VOCE

Ţiganul se prea gurguţă!

ALTĂ VOCE

Se cunoaşte că-i ţigan!

MAI MULTE VOCI

Ţigan! Chiar ţigan!...

RĂZVAN

Ţiganul nu mai este căpitan!

(Scoate din brîu o bardă poleită.)

Cînd voi m-aţi pus peste codru, dîndu-mi în mînă securea,
Juratu-mi-aţi să m-asculte lunca, drumul şi pădurea.
Iată barda ce-a pătat-o jurămîntul cel viclean;
Daţi-o unui alt mai vrednic, care nu va fi ţigan!
Puneţi dintre voi pe-acela care-i meşter să vă-nveţe
A năvăli-n slăbiciune, a vă izbi-n bătrîneţe,
Sau pe-o singură furnică să daţi iurăş cîte doi!
Aşa căpitan vă trebui, dar Răzvan nu-i pentru voi!

(Aruncă barda şi voieşte a ieşi.)

RĂZAŞUL

Haide, haide, căpitane! Te iuţeşti peste măsură!
Nu te pierdem noi pe tine pentru astă pocitură!

(Priveşte încruntat la Sbierea, apoi ridică de jos securea şi o dă lui Răzvan.)

Iată barda, ia-ţi-o iarăşi, fă ce-ţi place, fă cum
ştii...
Dar eu, unul... of, măicuţă!... l-aş tăia făşii-făşii!..

VULPOI

Să trăiască căpitanul!

TOŢI

Căpitanul să trăiască!

TĂNASE

Da, da! Şi de ţigănie să nu se mai pomenească!

RĂZVAN

(către Sbierea)

Stăpîne, acuma pleacă!...

SBIEREA

Să plec?... Cum?... Adevărat?...
O, ce om! Ce piatră scumpă! Ce suflet de
matostat!...
Dar fiindcă scapi de moarte pe-un creştin foarte
cucernic,
O să te blagoslovească Dumnezeu atotputernic!...

RĂZVAN

Fugi, boierule, de-aice!... Fă-mi şi tu pe placul
meu!...
Mi-e scîrbă s-aud din gură-ţi numele lui Dumnezeu!

VULPOI

(împingînd pe Sbierea)

Mişcă! Mişcă, caracudă!

SBIEREA

Ba nu... Mă rog! Fără pripă!...
Mai avem o socoteală... Numai un cuvînt...
O clipă!...

Dați-mi sacul meu!... Răzvane!... Nu mă sărăci de tot...
Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot!

(Iese ghiontit de Vulpoi.)

VIDRA

(Înaintînd și întinzînd mîna către Răzvan.)

Aș fi mîndră, căpitane, ca să strîng o mînă, care
Nu voiește să-și răzbune decît numai prin iertare!...

RĂZVAN

Mîna mea?... Această mînă, dezmierdată de cuțit,
Arsă de foc și de vînturi, bătută necontenit,
Spălată de ploi și grindini, aspră și neagră din fire,
Cuteza-va ea s-atingă mîna-ți albă și subțire?...

VIDRA

De cînd oamenii din codru răpitu-m-au după drum,
N-am oftat, n-am zis o vorbă, fost-am mută pîn-acum,
Oprind lacrima pe geană și-necînd în piept suspine,
Ca să nu pogor pe Vidra pîn' la ei și pîn' la tine...
Dar nu-i pasăre pe lume să nu cînte mai cu dor,
Cînd ziua-i plină de soare și cerul e fără nor;
Nu-i femeie să nu-și simță inima-i în tulburare,
Cînd s-așterne dinainte-i luminînd o faptă mare!...
Rob, țigan, haiduc, de-oriunde soartea să te fi aduș,
Un suflet c-al dumitale își va face loc în sus!

(Răzvan rămîne ațintit.)

TĂNASE

Aferim! Ce-mai muiere! De-ar fi mulți boieri ca tine...

GANEA

Ce faci, dragă jupîneasă? Cine-ar crede!... E rușine!
Nepoata marelui vornic și fiica unui spătar,
Dumneata să stai la vorbă... ce-njosire!... c-un tîlhar!

RĂZAȘUL

Căpitane! Căpitane!... Fă-ți cu mine o pomană:
Dă-mi voie măcar dintr-însul să-ți fierb de prînz
o tocană!

HOȚII

Da, da! Să-l tăiem îndată!...

RĂZAȘUL

Să-l bucățim mărunțel,
Ca să nu se mai cunoască de-a fost boier sau
vițel!...

RĂZVAN

(ieșind din gîndire)

Cum? De ce-i așa urgie?... Lăsați-l în bună
pace!...
El nu v-a făcut nimica...

RĂZAȘUL

Nu cumva! Iată ce-mi place!
Doar n-ai fost surd, căpitane!?... Nu-l mai apăra-n
zadar!...
Nu l-ai auzit tu singur că te numește tîlhar?...

RĂZVAN

Eu tîlhar?... Dar cine-a zis-o?... Răzvan nu putea
s-auză,
Căci simțirea-i se pierduse, rătăcindu-se pe-o buză
Din care sorbea cu-ncetul cuvinte ce-mi par mereu
Că tot încă sună, sună și răsună-n jurul meu!
O, tu, femeie măreață! tu un înger! tu o zînă!
Tu, ivire minunată ce-mi răsai ca o lumină!
Să te mai auz o dată că locul meu este sus...
Așa c-ai spus-o? Mai spune-mi! Mai spune-mi
încă!...

VIDRA

(cu sfială)

Am spus...

RĂZVAN

Ai spus!... Eu credeam că-n lume nu va fi nici o
ființă

Ca să-și cufunde privirea sub gunoi de umilință,
Pîn' la omul care-n viața-i n-a gustat de nicăiri
Decît dispreț și nemilă, batjocură și loviri!...
Dar știi tu oare puterea ce-o au cuvintele tale,
Luminîndu-mă cu raza străcurată jos în vale,
Unde de-ale nopții umbre, supt un văl întunecos,
Ascundeau în adormire tot ce-i bun, tot ce-i frumos?...
Tu mi-ai dat o lume nouă, mi-ai deschis o nouă cale!
C-un cuvînt, c-o vorbă numai, cu suflarea gurii tale,
Ca domnul Hristos pe Lazăr tu din moarte m-ai sculat!...
Ce putere! Ce minune!...

RĂZAȘUL

Căpitanu-i fermecat!

RĂZVAN

Dar tu stai și taci acuma?... Îți pare rău dumitale
C-ai picurat o nădejde peste un noian de jale?
Poate-ți mai aduci aminte cine ești?... Ei bine, dar,
Nici eu n-o să uit atunce că Răzvan e un tîlhar!

(Către Ganea)

Sînt tîlhar!... Așa-i jupîne?... Ei, da! Sînt tîlhar! Firește!...
Am înțeles cum mă cheamă, ș-o să mă port tîlhărește...

(Aruncînd jos o pungă)

Ia, boierule! Ia-ți punga!...

GANEA

Ba nu! Ia-ți-o dumneata...
Ți mai datoresc trei sute... Crede-mă că n-oi uita...
Ciobanul o să-ți aducă.

RĂZVAN

Nu-mi pasă de datorie!
Iată banii tăi, jupîne! Dă-mi o altfel de simbrie!...
O simbrie tîlhărească! Las' prin cîntec să ți-o spui:
Numai cîntecul deschide cugetul haiducului!

P-un deal, p-un colnic,
Mergea un voinic,

Voinicul voinicilor
În țara piticilor:
Cu fața voinică
Ș-o inimă mică!
Lîngă el mergea,
Și la el privea,
Și mereu ofta,
Poate că-l iubea,
O copilă dalbă
Cu galbeni în salbă
O dulce fetiță
Cu flori în cosiță,
Cu rai în guriță!
Amîndoi mergea,
Și mergînd grăia,
Și grăind zîmbea,
Cînd iată
Deodată
Pe drum mi s-arată,
Stînd în calea lor,
Vatavul haiducilor,
Căpitanul hoților,
Groaza veneticilor!
Și cum mi s-arată,
Privește la fată,
O vede și iată:
I se face milă
De biata copilă!
Și zice apoi
Către cel ciocoi,
Către cel voinic,
Voinic de nimic:
Calea e a ta,
Mîndra e a mea,
Și de nu mi-o dai,
Hai la luptă, hai!...

(Vidra își pune mîna pe frunte.)

TĂNASE

Uf, uf, ce inimă mare! Păcat, zău, că nu-i creștin!...

GANEA

Eu nu-nțeleg, căpitane... Ce vrei? Ți-oi plăti deplin...

RĂZAŞUL

Nu-nţelegi ce este lupta?

GANEA

Lupta?

RĂZAŞUL

Lupta voinicească:
Unul pe-altul să-mi apuce, ş-apoi să mi se trîntească!

GANEA

Dar căpitanu-i mai tare... mai umăros... mai cu piept...
Lesne poate să mă bată... nu se cade... n-ar fi drept.

RĂZVAN

A! jupînului, pesemne, îi place lupta nemţeşte?
Daţi-i săbii dumisale; să-şi aleagă ce pofteşte!...
Pentru mine-i chiar totuna; ne vom bate cum va vrea;
De-oi muri, nu-i mare treabă, iar de nu, Vidra-i a mea!

(Scoate paloşul, pe cînd Răzaşul dă pe al său lui Ganea.)

Apucă spata, jupîne!...

GANEA

(scoţînd paloşul)

Din dragoste!

CIOBANUL

Patru sate!

RĂZVAN

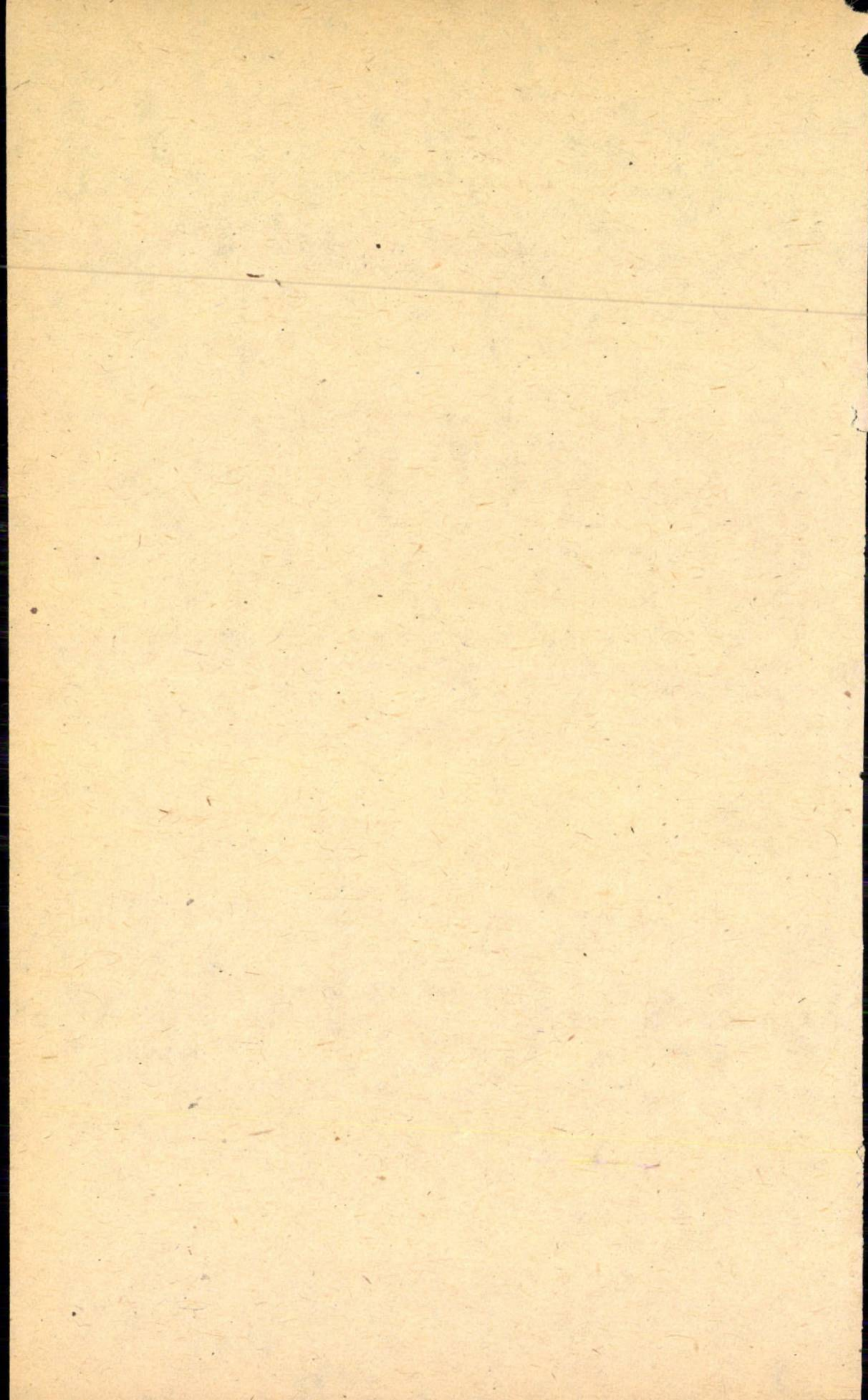
(năvălind)

Apără-te!...

VIDRA

(descoperindu-şi faţa şi punîndu-se între amîndoi)

Nu, Răzvane!... N-ai cu cine!... Nu te bate!...

CÎNTUL III

NEPOATA LUI MOȚOC

„Să nu te blăsteme cineva:
s-ajungi slugă la cai albi
și stăpîn femeie s-aibi!"

Anton Pann

FEȚELE:

RĂZVAN, ostaș leșesc
VIDRA, iubita lui
RĂZAȘUL } tovarășii lui
VULPOI }
SBIEREA, prins în război
HATMANUL
MINSKI } căpitani
PIOTROWSKI }
ISCOADA
MUSCĂLEASCĂ
OSTAȘUL I
OSTAȘUL II
OSTAȘUL III
CĂPITANI ȘI OSTAȘI LEȘEȘTI

O tabără leșească la marginile țării muscălești: corturi, tunuri, arme

(Trei ostaşi, din cari I şi II duc pe cel al treilea, greu rănit.)

OSTAŞUL I

'ulţi muscali ucis-ai oare?

OSTAŞUL II

u sabie?

OSTAŞUL I

u ce vrei!

OSTAŞUL II

u suliţa două sute şi cu paloşul vro trei!
pt sau nouă-zece sute... Poate şi mai mult!...
esigur!

OSTAŞUL II
OSTAŞUL III

ar tu?

OSTAŞUL I

-am ucis nici unul. Nu-mi place. N-am vrut eu singur!...
ănit-am însă vro mie... Tu mă ştii că-s cam voinic:
ot răni de cele mai grele, de la cap pîn' la buric...

OSTAŞUL II

'ezi, aşa sîntem noi, leşii!

OSTAŞUL I

'răiască Ţara Leşească!
luscalul, de-ar fi cu dracul, tot nu-i chip s-o biruiască!...

OSTAŞUL III

f!... Eu mă sfîrşesc cu zile... şi voi, ca neşte nebuni,
înd nu tremuraţi în tufe, vă desfătaţi în minciuni!...
h! duceţi-mă la doftor: încai moartea să mă scape...

(Citeştrei ies la dreapta, pe cînd la stînga se arată Minski şi Piotrowski.)

MINSKI

Uite, măi! Inima-n mine plesnește, gata să crape!...
Sîngele mi se rădică și se suie în obraz
De ciudă, de-ntărîtare, de durere, de necaz!
Cum ți se pare, iubite? într-o tabără crăiască,
Tocmai în mijlocul nostru și-n țara noastră leșească,
Un străin, o venitură, un om fără căpătîi,
Un nătărău din Moldova să fie tot cel dintîi?
Pe cînd eu zac la o parte, lăsat fără nici o treabă,
Uitat ca o jucărie, ca un copil, ca o babă!

PIOTROWSKI

Ce vrei! *Ut verum dicamus*[1], mărturisește și tu
C-acest *vir valachus* este *strenuissimus*...[2]

MINSKI

Ba nu!
Eu nu recunosc aceasta! Nu se cheamă vitejie
A nu se teme de moarte numai din obrăznicie!
Un nu știu cine ca dînsul, un mojic necunoscut,
Nu-i este iertat a face lucrurile ce-a făcut!
Să cuteze el s-apuce steagul muscălesc cel mare...
Aceasta m-aruncă-n friguri, în furie, în turbare!...
Să pătrunză chiar în cortul voievodului rusesc...
O! aceasta-i grozăvie! Sînt gata să-nnebunesc!
Spune singur tu, fîrtate, dacă nu era mai bine
Nește astfel de izbînde să se fi făcut de tine?
Sau de-un altul orișicare... iar de mine mai ales!...
Spune, spune tu!...

PIOTROWSKI

Firește! *Non est in dubio res.*[3]
Însă, *carissim' amice*[4], așa va fi totdeauna
Că *virtus* nu-i alta-n lume decît *prospera fortuna*[5].
Răzvan e *felix ad casum*[6]! Totu-i merge găitan!
E noroc. *Venti faventes!*[7]

---

[1] Ca să vorbim drept (lat.).
[2] Bărbat valah... foarte sîrguitor (lat.).
[3] Nu-i nici o îndoială (lat.).
[4] Mult iubite prietene (lat.).
[5] Virtutea... soarta prielnică (lat.).
[6] Fericit din întîmplare (lat.).
[7] Vînturi prielnice (lat.).

MINSKI

Tot Răzvan! Răzvan! Răzvan!
Tabăra leşească-ntreagă mi-l înalţă şi-l ridică,
Iar despre noi nu s-aude, nu se vorbeşte nemică!...
Dreptu-i, oare, ca-ntr-o ţară, în care eu sînt născut,
Un venetic fără nume să fie mai cunoscut?!...
Zici că-i noroc?... Nu-i aceasta!... Nici noroc, nici vitejie!
Este altceva iubite, ş-o să ţi-o spui numai ţie...
Eu sînt sigur ş-aş fi gata chiar să jur c-acest Răzvan
E frate...

PIOTROWSKI

Frate cu cine?

MINSKI

Cu...

PIOTROWSKI

Dic quaeso![1]

MINSKI

Cu Satan!

PIOTROWSKI

Ce spui, *Domine mi Deus!*[2]... Dar de-unde s-o ştii aceasta?...

MINSKI

O vei şti şi tu ca mine... Spune-mi, văzut-ai nevasta
Îmbrăcată bărbăteşte, haine negre, chip bălan,
Care întovărăşeşte nencetat pe-acest Răzvan?

PIOTROWSKI

Am văzut-o... E frumoasă! *Virgo facie concina,*
Perdecora, pervenusta...[3]

MINSKI

Ha, ha, ha! Asta-i pricina!
Răzvan zice că-i e soră, dar eu pot să-ţi dovedesc
C-acea muiere-i chiar dracul, numai botu-i femeiesc!
Dînsa-i o fermecătoare ce cu farmecele sale
Are puterea pe-oricine să-ntunece, să-l înşale,

---

[1] Spune, te rog (lat.).
[2] Doamne, Dumnezeule! (lat.).
[3] Fecioară cu chip plăcut, minunată, foarte frumoasă (lat.).

Să-i ia văzul, să-l orbească, să facă noaptea-n amiaz,
Încît s-o crezi că-i frumoasă și pe Răzvan că-i viteaz!...

PIOTROWSKI

Ce-i drept, *Sanctissimus Thomas*, în *Summa Theologiae*,
Firmat[1] asemenea fapte, iar *Petrus Hispanus* scrie
Cum că *foemina* și dracul sînt *affines*[2] oarecum:
Dracul e foc, iar femeia iese dintr-însul ca fum...
Crede-mă c-acea muiere, orice-i spune, orice-i zice,
Orice-i vrea, e însuși dracul...

PIOTROWSKI

Taci, că, iată, vin aice
Alii duo Valachi[3] ce-i tot văd mai-mai de-un an
Conjunctissime vivendo[4] nedespărțiți de Răzvan...

MINSKI

(privind în partea de unde vin Răzașul și Vulpoi)

Piha! Ce făpturi ciudate! Ce ființi nesuferite!
Ce mișcări respingătoare: Ce obrazuri necioplite!
Eu unul îți spui atîta că de-oi fi vrodată crai —
Lucrul este cu putință — ei bine, de trei ori vai
Ce legi aspre n-aș mai face, ca să dau peste hotară
Și să gonesc într-o clipă toți moldovenii afară!
Însă toți! Toți pîn' la unul! Nici un om! Nici un picior!
Numai pe Răzvan, el singur, l-aș lăsa... ca să-l omor!

RĂZAȘUL

(cîntînd de departe)

Vom îmblăti la săcară
Pînă-n mîndra primăvară
Ș-om ieși la codru iară,
În capătul șesului,
La marginea drumului,
În calea armeanului!

MINSKI

(dulce)

Să trăiți, voinici!

[1] Afirmă (lat.).
[2] Femeia... rude (lat.).
[3] Ceilalți doi valahi (lat.).
[4] Trăind foarte strîns uniți (lat.).

VULPOI

Prea bine; mulțumim...

RĂZAȘUL

Și sănătate.
Căci în lume sănătatea e mai bună decît toate!

MINSKI

Mă prea bucură-ntîlnirea... Doream să vă văz de mult...
Eram să vă-ntreb un lucru...

RĂZAȘUL

De nu-i fi lung, eu te-ascult,
Fiindcă noi, moldovenii, știm așa că vorba lungă
E nebunie de crieri și sărăcie de pungă.

MINSKI

Aș dori s-aflu... Pe cinste, Răzvan al vostru mi-i drag,
Și... vorbind c-un oarecine... făcut-am un rămășag...
Ca să nu-l pierd... mă pricepeți... vreau să zic... îmi trebui mie...
În sfîrșit, ce fel de slujbă sau ce fel de boierie
Va fi avut în Moldova viteazul cel strălucit,
Ostașul cel mai de frunte, bărbatul cel mai vestit,
Podoaba taberei noastre, un luceafăr, o minune!...

VULPOI

Drace! Vrei numai atîta?...

RĂZAȘUL

Taci, Vulpoiule; nu-i spune...

VULPOI

(zîmbind)

Ba să-i spui! De ce să piarză săracul un rămășag?
Mai vîrtos cînd știu acuma că Răzvan îi este drag!..
Învață dar de la mine că slujba ce-o avusese
În țara Moldovei este dintre cele mai alese;
O treaptă atît de naltă, încît era mititel
Boierul cel mai puternic cînd se punea lîngă el...

PIOTROWSKI

Admirandum![1]

[1] Este de admirat (lat.).

MINSKI

Dar ce slujbă? Cum se cheamă?

RĂZAȘUL

Măi, ți-ajungă!
Că ne-am înțeles odată de-a nu face vorbă lungă...
Sînt cam iute. Bagă sama!...

VULPOI

Las', Răzașule!... Eu vreau
La toate cîte dorește să-i pot răspunde pe șleau.
Că doar nu ne cercetează cu vrun scop de răutate,
Mai cu samă cînd iubește pe Răzvan ca și pe-un frate...
Așadar, mă-ntrebi ce slujbă? Cum se cheamă?... Fel de fel!
Unii căpitan îi zice, alții-i zice vătășel...
Dar treapta-i mult mai de frunte, prin putere și simbrie,
De cum pe la voi aice este chiar o hătmănie!...

PIOTROWSKI

Capitaneus pedestris?[1]

VULPOI

Ba și călare ades:
Pedestrime la strîmtoare și călărime la șes...
În codru se pedestrește, pe cîmp încalecă iară:
Astfel este rînduiala oștilor la noi în țară...

MINSKI

Dar avea moșii?

VULPOI

Ha, drace! La asta eu nu m-am gîndit!...

(După o tăcere)

Cît poate da o moșie, Răzvan căpăta-nzecit...
Adecă cevași ca dijmă, în bani, în grîne și-n vite,
Ce trebuia la poruncă să-i dea toți pe negîndite...

PIOTROWSKI

Și-ți fi avut multe *pugnas*, *videlicet*[2] bătălii?

---

[1] Comandant de infanterie? (lat.).
[2] Lupte, adică (lat.).

VULPOI

O! se-ntîmpla cîteodată și-ntr-o zi două sau trii,
Cît ținea vremea de vară, căci în urmă, la iernate,
Ne hodineam cum fac turcii: obicei îndemînatec!

MINSKI

Dar spune-mi, acea femeie...

RĂZAȘUL

(cu furie)

La dracu! La nouă draci!
La nouă sute!...

MINSKI

Ce-ți trebui? Ce vrei, voinice?...

RĂZAȘUL

Să taci!
Bată-te mama-pădurii! Te mai legi și de muiere?

MINSKI

Ba nu; doream să știu numai...

RĂZAȘUL

Zău, mai bine fă-mi plăcere,
Ori ne lasă tu aice, sau noi te lăsăm aici!...

MINSKI

(către Piotrowski)

Haidem, tovarășe!

PIOTROWSKI

Ergo[1]...

MINSKI

Să fiți sănătoși, voinici!

(Iese cu Piotrowski.)

RĂZAȘUL

Bună treabă!... Pizma, ura, zavistia, vrăjmășia,
Și nici un pai de răsplată pentru toată vitejia,
Iată cîștigul cel mare, ce Răzvan l-a dobîndit

---

[1] Așadar (lat.).

De cînd părăsise ţara şi codrul blagoslovit!
Vai de dreptatea leşească! Vai de bunătăţi streine!
Ne-am păcălit, măi fîrtate! Rău ne-am păcălit!...

VULPOI

(gînditor)

Vezi bine!...

RĂZAŞUL

Mai înţelept moş Tănase, cînd zicea oftînd cu foc:
Tu fă ce-ţi place, Răzvane, dar eu o să stau pe loc;
Nu las Moldova, şi pace! foamete, sete, ruşine,
Aice să sufăr toate, căci e cuibul meu!...

VULPOI

Vezi bine!...

RĂZAŞUL

Şi eu, Vulpoiule dragă, trebuia verde să-i spui,
Iar nu să caut orbeşte buricul pămîntului,
Uitîndu-mi de răzăşie!... Poate că prin judecată
De mai rămîneam în ţară, tot o cîştigam odată.
Hrisoavele mele iată-s!

(Scoate din sîn o legătură.)

Aci trei urice sînt
De la Alexandru-vodă şi de la Ştefan cel Sfînt,
Pe cari le stropesc cu lacrimi, le şterg de praf cu suspine,
Şi le ştiu pe dinafară, făr' să fi citit!

VULPOI

Vezi bine!...

RĂZAŞUL

(sărută şi apoi ascunde legătura)

Îi ziceam eu: Măi Răzvane, nu pleca! nu fi nebun
Decît orice trai în lume, traiul codrulu-i mai bun!...
Of! Nu vru să mă-nţeleagă!... Şi tu ştii a cui e vina?
Aşa-i cînd tace cocoşul lăsînd să cînte găina;
Aşa-i cînd capra-i în frunte, poruncind în loc de ţap,
Aşa-i cînd bărbatu-i coadă; aşa-i cînd muierea-i cap!...
Din dobitoacele toate, numai matca la albine
N-are cusur ca stăpînă... Celelalte, vai!

VULPOI

Vezi bine!

RĂZAŞUL

Dracul ne trimise-n cale pe nepoata lui Moţoc!
Sărmanul Răzvan acuma nu-i om, ci-i un năpîrstoc,
Pe care Vidra mi-l mişcă şi-l întoarce fără preget,
Şi la dreapta, şi la stînga, nu cu mîna, ci c-un deget!...
Ş-apoi eu nu dau cu gîndul, oricît de mult chibzuiesc,
De ce Vidrei nu-i plăcuse obiceiul haiducesc?

VULPOI

M-am gîndit şi eu l-aceasta, ş-am ajuns drept încheiere
Să cred că Vidra-i smintită, ca orişicare muiere,
Iar Răzvan, de-a fost odată cu o minte de bărbat,
De cînd ascultă pe Vidra, şi dînsul s-a deocheat;
Căci nebunia s-acaţă mai rău ca un mărăcine
Şi trece ca o căscare de la om la om...

RĂZAŞUL

(gînditor)

Vezi bine!

VULPOI

Este-nvederat că leahul nu face haz de Răzvan...
Ş-apoi de-ar mai şti, o, Doamne! că nu-i creştin, ci-i ţigan...
Oho! L-ar goni departe! Ba cu dînsul şi pe tine...
Iată cum ne duce Vidra, trăgîndu-l de nas!

RĂZAŞUL

Vezi bine!

VULPOI

Leşii au o lege-anume: un om de neam ţigănesc
Să nu calce cu piciorul pe pămîntul cel leşesc...
Alte neamuri să poftească, orişicînd şi orişicine [...]

RĂZAŞUL

Vezi bine!

ISCOADA

(arătîndu-se din fund)

Creştini cucernici...

VULPOI

Ce-ţi trebui?

ISCOADA

V-am văzut, de nu mă-nşel,
Umblînd cu Răzvan...

RĂZAŞUL

La naiba! Nici tu nu te-mpaci cu el?

ISCOADA

Nu mă-mpac? Iartă-mă, Doamne! Eu nici nu-nţeleg ce-i ură;
A iubi pe toţi creştinii mă-nvăţă Sfînta Scriptură...
Aşadar, vă rog să-mi spuneţi într-un chip cuviincios,
Unde poci oare să-l aflu, în numele lui Hristos?...

(Zărind pe Răzvan, care se apropie)

Dar ce văd! Iată chiar dînsul!... Dumneata eşti mi se pare,
În toată creştinătatea luptătorul cel mai tare?
Ca sabia lui Arhanghel, ca toiagul lui Aron,
Praştea lui David prorocul, buzduganul lui Samson...

RĂZVAN

Sînt Răzvan...

ISCOADA

E de nevoie, nimenea ca să n-o ştie,
Să vorbim precum vorbise Moise cu Iehova...

RĂZVAN

(către Vulpoi şi Răzaşul, făcîndu-le semn să plece)

Fie!

RĂZAŞUL

Crede-mă c-ar fi mai bine ca şi pe noi să ne laşi.
Ai mulţi duşmani... Chiar muscalii nu-ţi sînt aşa de vrăjmaşi
Ca leahul cel pizmătareţ, care alta nu visează
Decît el să se rădice şi toată lumea să cază...

RĂZVAN

N-aveţi grijă! Fiţi în pace!... Puteţi să vă depărtaţi:
Braţul meu e lîngă mine şi sabia-i lîngă braţ...

VULPOI

(depărtîndu-se cu Răzașul)

Haidem, Răzașule dragă! Să-i spunem Vidrei aceasta:
Cine pe noi nu ne-ascultă o s-asculte pe nevasta...

RĂZVAN

Sîntem singuri. Ce vrei?

ISCOADA

Jură de-a nu spune nimărui
Taina cea de mîntuire ce-am venit ca să ți-o spui.

(Răzvan face un semn de învoire.)

Nu-i așa! Eu vreau anume pe crucea prea lăudată,
Pe cei doisprezeci apostoli și pe maica cea curată,
Pe cele șapte biserici, pe cei patruzeci de sfinți,
Pe soborul din Nikeia cu trei sute de părinți,
Pe-o sută cincizeci de psalmuri, pe șaptezeci de tîlcovnici,
Pe toți fericiții pusnici și mucenici și duhovnici,
Și pe ieslele la care se-nchinară cei trei crai,
Să-mi juri mai întîi de toate că leșilor nu mă dai...

RĂZVAN

Tu nu ești leah prin urmare?

ISCOADA

(făcînd cruce)

Dumnezeu să mă păzească
De-a fi eretic ca leșii de lege papistășească!...
Dar dumneata, ca și mine, ești pravoslavnic curat,
Și slujind în astă țară, faci cel mai mare păcat.
Precum zice sfîntul Pavel...

RĂZVAN

Așa! Iarăși cele sfinte? [...]
Ce vrei? Ce cauți pe-aice? De la cine vii și de-unde?
Ce faci în oastea leșească și ce-ai cu mine?... Răspunde!...

ISCOADA

(văzînd pe Vidra, care se apropiase și se pusese în fața lui)

Acest om... astă muiere... muierea nu-i tocmai om,
După cum mărturisește fericitul Chrisostom...

RĂZVAN

Taci!

ISCOADA

Femeia-i cam limbută: ea nu pricepe ce-i taina;
Vorba-i lungă ca și coada, coada-i lungă ca și haina,
Precum arată prorocul!...

RĂZVAN

(apucîndu-l de barbă)

Zău, nu mă mai stăpînesc!

ISCOADA

Nu mă necinsti!... Sînt preot și părinte sufletesc...

RĂZVAN

Zici că ești preot?... Dar spune-mi, popii i se cade oare
Să-și arunce jos veșmîntul, călcînd rasa sub picioare,
Și prin fapta cea mai neagră să mînjească sfîntul dar,
Iscoadă-n întreaga lume, preot numai în altar?

ISCOADA

Fiule! Eu nu văd răul de-a lucra cu stăruință
Pentru sfîntul țar și pentru pravoslavnica credință.
Păcatu-i al dumitale, care, fiind moldovean,
Îți dai sufletul în gheara leahului celui viclean,
Popor depărtat de lege, oi rătăcite din turmă
Și pe cari o să-i strivească judecata cea din urmă,
La un loc cu filistenii și cu Gog și cu Magog...
Ș-apoi făcîndu-le astea, unde-i folosul, mă rog?

RĂZVAN

Eu caut numai la cinste...

ISCOADA

Fleacuri! Treabă de cuvinte!
Folos, cinste, tot aceea, deși se cheamă altminte!
Așadar, ce fel de cinste dobîndit-ai de cînd ești?
Ca Nemvrodul din Scriptură, floarea cetei diavolești?

VIDRA

Are dreptate, Răzvane! Iat-a treia bătălie
În care brațul tău varsă ploi de sînge pe cîmpie,

Ş-apoi unde-i mulţumirea şi răsplata ce-o primeşti,
Rădicînd pe brazda morţii clăi de stîrvuri duşmăneşti?...
Pe cînd tu goneai vrăjmaşul, dînd cu pieptul la năvală,
Alţii mulţi s-ascund în umbră, de-unde, răsărind cu fală,
Îi vezi mari, îi vezi în frunte, lăudaţi, slăviţi, aleşi,
Iar tu rămîi tot în urmă, ca o slugă printre leşi!

RĂZVAN

Şi tu, Vidro?

ISCOADA

Jupîneasa vorbit-a dumnezeieşte!
Cîteodată prin femeie duhul cel sfînt ne vorbeşte;
De pildă, Ana, Iudita, Estera... mai în sfîrşit,
Este-nvederat că leahul de loc nu te-a răsplătit...
Rusul ştie mult mai bine să dea orişicui dreptate...

RĂZVAN

Taci! Destul!

VIDRA

Vorbeşte!

ISCOADA

Ţarul îţi dăruieşte trei sate...

VIDRA

(cu dispreţ)

Bogăţie? Nu-i aceasta!

ISCOADA

Trei sate lîngă Kazan,
Şi, cît va ţine războiul, o treaptă de căpitan...

VIDRA

(mişcată)

Căpitan?

ISCOADA

Mai pe dasupra, pentru creştineasca faptă,
După moarte fericirea ş-un locaş în rai te-aşteaptă...

RĂZVAN

Nu primesc!

VIDRA

Ce spui, Răzvane! Dar de ce să nu primeşti?...
Nu-i puţin căpitănia în oştile muscăleşti.
Tu nu eşti născut aice; poţi să mergi în lumea-ntreagă;
De leşi n-ai nici o nevoie şi nemica nu te leagă...
Cată-ţi norocul aiurea, dacă nu-l găsim aici!

RĂZVAN

Am jurat!

ISCOADA

Dar jurămîntul nu se dă la eretici.
Deci mitropolitul nostru pe dată o să-l dezlege,
Judecînd după soboare şi dumnezeiasca lege,
Precum anume se scrie în sfîntul Nomocanon,
Citeşte cap paisprezece soborul din Chalkedon,
Cap treizeci şi trei sau patru sobor din Laodikia,
Asemenea capul două sobor din Antiohia...

RĂZVAN

Fugi, popă fără credinţă, ce legea ţi-o iei în rîs! [...]
Fugi de-aici!...

VIDRA

Dar uiţi, iubite, că de-ar fi oricum să fie
Muscalu-ţi dă chiar îndată cinstea de căpitănie...
Vei fi căpitan, Răzvane!... Căpitan, aceasta-i mult!...

ISCOADA

Şi trei sate mari...

RĂZVAN

Lipseşte! Mi-e greu să te mai ascult!...

VULPOI

(venind iute, turburat)

Topenie! Grozăvie! Bazaconie!...

RĂZVAN

Ce este?

VULPOI

Lucru nevisat în vise, nepovestit în poveste!...
Vezi pe hatmanul acolo, stînd la vorbă și la sfat,
De toată căpitănimea ocolit și-nconjurat?

(Iscoada se uită unde arată Vulpoi și fuge în partea cealaltă.)

RĂZVAN

Ei bine, ce mă privește?

VULPOI

(cu necaz)

Ei bine!... Ba zău că nu-i bine!...
Ei vorbesc și pun la cale și se-ntreabă chiar de tine...

RĂZVAN

De mine? Ce nălucire!

VULPOI

Căpitanii într-un gînd
Îți tot caută pricină și te defaimă pe rînd;
Unul cere să te scoață din oaste, altul din țară.
Al treilea chiar din lume te-ar da bucuros afară,
Iar hatmanul mi-i ascultă, neclintit ca un butuc;
De multe ce tot aude s-a făcut și el năuc!

VIDRA

Vezi, Răzvane, ce greșeală de-a ne vesteji aice,
Pe cînd într-o altă parte ai putea să fii ferice?
Hai în oastea muscălească! Atîta ne-a mai rămas...
Te-așteaptă căpitănia, de-i face numai un pas...

VULPOI

Vine hatmanul... Privește!... S-au oprit pe două rînduri...
E posomorît bătrînul: se cunoaște că-i pe gînduri.

RĂZVAN

Fie ce-a fi, las' să fie!... Eu, unul, tot ce-am jurat
Păstrez cu fruntea senină și cu cugetul curat!
Jurămîntul nu-i o glumă născută printre pahare
Și, deodată cu beția, răsuflată prin uitare:
Jurămîntul pentru mine este mîndrul curcubeu,
Ce leagă josul cu susul și pe om cu Dumnezeu!...

VIDRA

Ba mai bine-i o unealtă, o păpușă, o momeală,
Prin care cel ce nu crede pe toți ceilalți îi înșeală!...

(Se pune deoparte. Vin hatmanul, Piotrowski, Minski, mai mulți căpitani, în urma lor Răzașul.)

MINSKI

Știu bine, sînt foarte sigur și de tot încredințat
Că tabăra n-o să guste hotărîrea ce-ai luat...

PIOTROWSKI

Asciscere peregrinos[1] multe primejdii aduce:
Pe străini lasă-i în coadă, *sapientissime duce*[2]...

HATMANUL

Cine pentru noi se luptă nu-i străin, ci-i pămîntean...
Eu te căutam pe tine, viteazule căpitan.

RĂZVAN

Poate mă iai drept un altul, hatmane prealuminate,
Eu nu-s căpitan...

HATMANUL

Aceasta-i cam puțin; după dreptate
Ar trebui să fii hatman, căci chiar bătălia de-az,
Nu eu, tu ai cîștigat-o, viteazul cel mai viteaz!

RĂZVAN

Iartă-mă...

HATMANUL

(ridicînd buzduganul)

Deci, în puterea semnului de hătmănie,
Răsplătind măcar în parte minunata-ți bărbăție,
Căpitan pe cîmpul luptei te rădic și te vestesc,
În fața taberei mele și prin numele crăiesc!

(Muzica militară intonează un marș triumfal. Vulpoi sare în sus, Răzașul își freacă mîinile.)

RĂZVAN

Eu?... Dar cum... În ce cuvinte...

---

[1] A admite pe străini (lat.).
[2] Preaînțelepte duce (lat.).

MINSKI

(cu căldură)

Căpitane, eu aş cere
Să te facă chiar polcovnic! Aş leşina de... plăcere!
O dorinţă-nvăpăiată mă tot arde nencetat,
Ca dup-atîtea războaie să te văd... înaintat!...

PIOTROWSKI

(sărutînd pe Răzvan)

Satisfactionis causa[1], şi eu te sărut acuma,
Ştiindu-te *dignum esse* chiar *amplitudine summa*[2]*!...*

HATMANUL

Însă nici căpitănia, mă jur pe-acest buzdugan,
Nu-i ceva destul de mare pentru braţul lui Răzvan.
La seimul cel mai de-aproape ţara o să te primească,
Spre mai deplină răsplată, în boierimea leşească...
Voi stărui şi eu însumi, şi toţi prietenii mei...
Dar pîn-atunci, căpitane, spune-mi singur, ce mai vrei?

RĂZVAN

Nu pot mulţumi... n-am vorbe, hatmane prealuminate...

HATMANUL

(zîmbind)

A, da! Mi-am adus aminte! Printre prăzile luate
În tabăra muscălească, găsit-am un moldovan,
Un boier, un om de frunte, judecînd după căftan,
Deşi de multă vechime nu mai are nici o faţă,
Iar din ceprazuri sclipeşte ici-colea d-abia vro aţă...
Ţi-l dăruiesc...

(Răzvan se închină, hatmanul şi căpitanii încep a ieşi.)

MINSKI

(întorcîndu-se iute)

Căpitane! În veci nu m-oi sătura
Toate bunurile lumii cu toptanul a-ţi ura,
Şi văzîndu-te pe cale la o treaptă şi mai-naltă,
Inima-mi de bucurie saltă, saltă, saltă, saltă...

(Iese. Răzvan încrucişează mîinile pe piept şi rămîne nemişcat pe gînduri. Vidra îl priveşte în tăcere.)

[1] Din pricina mulţumirii (lat.).
[2] Că eşti demn... de cea mai mare cinste (lat.).

VULPOI

Iată-n sfîrşit, căpitane, eşti chiar căpitan acum!
Şi-n pădure, căpitane, fuşi căpitan oarecum,
Astăzi, însă, căpitane, eşti mai cu căpitănie!

RĂZAŞUL

Bată-l norocul să-l bată! Hai să facem o beţie!

(Tîrăşte afară pe Vulpoi, cîntînd)

Frunză verde de castan,
Căpitanu-i căpitan!
Tan! tan! tan!
Tan! tan! tan!
Căpitanu-i căpitan!
Frunză verde de castan!...

RĂZVAN

Iartă-mă, scumpo iubită!... Chiar fericirea ne-apasă,
Cînd deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!...
Simţ în mine-o greutate... Doresc şi nu pot să crez...
Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez?...

VIDRA

Cum? Atîta veselie? Pentru ce ... Pentr-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzaşul sau Vulpoi, făpturi de rînd,
Care pentr-un pai sînt gata a se tăvăli cîntînd!...
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane!... Căpitanii într-o oaste
Sînt atîţia, că-n mulţime se lovesc coaste la coaste...
Căpitan!... o jucărie!... Căpitan!... e un covrig,
După care colindează bieţii copilaşi pe frig!...

RĂZVAN

Ce? Căpitanu-i o glumă? Într-o tabără crăiască?
Dar ce fel de lucru-ţi trebui care să te mulţumească?...
Au nu mă-nvăţai tu, Vidro, a merge chiar la duşman,
Cîştigînd prin viclenie tot cinstea de căpitan?...
Nu-mi spuneai tu dineoare, cu mînie şi mustrare,
Că-ntr-o tabără domnească căpitanu-i lucru mare?...
Lămureşte-mă, iubito, unde vrei tu să m-aduci?
Nu-i de mult de cînd în codru, cu o ceată de haiduci,

Numele-mi suna prin țară, ca o seceră ce sună
Cînd retează buruiana să crească iarba cea bună!
Eu credeam atunci că-n lume nu-i chip să fie
pe-aiuri
O zodie mai ferice ca traiul unei păduri,
Unde brazii și stejarii, uriași din vremea veche
Înfruntînd mii de furtune, viteji fără de păreche,
Mi se-nchinau cu răbdare, m-apăra și m-asculta,
Pîn' ce din sînul lor verde nu m-a smuls voința ta...
Te văzui... iubirea șterge tot ce-i place ca să
șteargă:
Lăsat-am cărări înguste ș-am ieșit la calea largă,
Uitat-am codrul, Moldova, tot ce-a fost, tot ce-a
trecut,
Venit-am în țări străine, cum ai spus și cum ai
vrut...
Astăzi norocu-mi zîmbește: sînt căpitan și pe
cale...

VIDRA

De-a fi boier ca toți leșii: o boierime de jale!

RĂZVAN

Hatmanul mă socotește, de ceilalți sînt căutat,
Numai tu pe bucuria-mi tragi un văl întunecat,
Pe cînd c-un ceas mai-nainte erai de-o altă părere...
Nu sînt un copil, de care să-și bată joc o muiere.

VIDRA

Da! O muiere din neamul acelui groaznic bărbat,
Care numai c-o-mbrîncire patru domni a răsturnat,
Ș-al căruia falnic sînge clocotește cu putere,
Ca talazurile mării, în pieptul meu de muiere!
Ah, ascultă-mă, Răzvane! Și-ntre firile de jos
Foarte mulți sînt tari de mînă ș-au un suflet inimos,
Dar totuși rămîn ca broasca cea cufundată-ntr-o
baltă,
De-unde numai cîteodată, ieșind pe uscat, tresaltă,
Privește la mîndrul soare, se-ntinde pe-un verde
strat,
Sughiță-n sine cu poftă văzduhul lin și curat,
Încît ai crede, văzînd-o, c-a priceput ce-i lumina
Și nu mai poate să guste întunerecul și tina,

Pe cînd n-a trecut o clipă: iată, broasca înapoi
Se-ntoarce iarăși în noapte, în mocirlă și-n noroi!...
Vitejia cea mai mare, inima cea mai aleasă,
Mii de bunătăți cu care nu știu cine te-nzestrasă,
Sînt, iubitule, ca fierul ruginit și fără preț,
Pînă cînd încape-n mîna lucrătorului isteț,
Ce-l apucă strîns în clește, îl curăță pe cărbune,
Și dintr-o grămadă neagră mi-l vezi scoțînd o
minune,
Strălucită ca oglinda, gingașă încît, suflînd,
Suflarea-i întipărită pe luciul cel plăpînd!
Acel lucrător, Răzvane, se numește...

RĂZVAN

Se numește?

VIDRA

Setea de-a merge-nainte... Iată ceea ce-ți lipsește,
Acea sete care frige și-ngheață inima mea!
Dar trebui s-o aibi, Răzvane! Eu voiesc, ș-o vei
avea...
Atunce cînd buza Vidrei obrazu-ți pîrlit l-atinge,
Ochii mei în ochii-ți cată, mîna mea pe mîna-ți
strînge,

Sufletul meu desfășoară
Cîte-o părticea mereu,
Ce pe furiș se străcoară
Adînc în sufletul tău!
Vidra-i pentru tine-n lume
Ca izvoarele de munte
Ce fac Dunărea să spume
Din păraiele mărunte...

VULPOI

(vine șovăind)

Hi, hi! Dunăre!... Departe!... Căpitane, eu sînt beat,
Ș-aș vrea să-ți spui, căpitane, un lucru foarte
ciudat...
Adecă-te, căpitane... zău, n-are nici o păreche...
Dar lasă-mă, căpitane, ca să ți-o spui la ureche...

RĂZVAN

Spune...

VULPOI

Apoi, căpitane, știi leahul cel blăstemat?...
Știi cela ce-ți strîngea mîna?... Căpitane, eu sînt beat?...
Știi, se vîră-n om ca musca?... Știi, chiar cu nepusă masa?...
Hi, hi! Știi leahul acela? Iubește pe jupîneasa!

RĂZVAN

Vidra?

VIDRA

Eu?

VULPOI

Da, da, da, Vidra!... Mi-a spus că-i place de foc!
Zău așa! Chiar acușica!... Ha, ha, ha! Ce dobitoc...

(Minski se arată în fund.)

Dar iată-l! Întreabă-l singur! Bată-l năbădaica, leahul!
Hi, hi, hi!... Mi-e somn!... Mi-e lene!... Ba nu! Mă doare stomahul!

(Iese.)

RĂZVAN

(mergînd iute înaintea lui Minski și apucîndu-l de mînă)

Ascultă-mă, cum te cheamă!... Știi un lucru? Știi sau ba?
Noi trebuie să ne batem!...

MINSKI

Dar pentru ce?

RĂZVAN

Nu-ntreba!...
Pentru ce?... Pentru că... pentru... pentru că, privind la tine,
Simțesc un fel de simțire... mai în sfîrșit nu mi-e bine!...
O să ne batem chiar astăzi... Chiar acuși! M-ai auzit?...

MINSKI

Cum așa?! Nu pot pricepe, tovarășe preaiubit...
Eu nu ți-am făcut nimica... Să ne batem nu-i cu cale...
Spune mai întîi pricina...

RĂZVAN

Nu-mi plac ochii dumitale!
Mă supără, mă-ntărîtă, m-aprind... Nu mai pot vorbi!...

MINSKI

(zîmbind cu dulceață)

Numai atîta. Ei bine... atunci, cînd ne-om întîlni,
Mă jur a-mi închide ochii... O să mă feresc de ceartă...
Dar sînt grăbit... Am o treabă... Mă duc... Iartă, iartă, iartă!...

(Fuge.)

RĂZVAN

(cu dezgust)

Ce mișel!...

VIDRA

Mă mir, Răzvane, văzîndu-te temător,
Nu cumva m-ai crede-n stare pîn' la viermi să mă pogor?...

RĂZVAN

(luînd-o de mînă cu aprindere)

Și palaturi aurite, ș-un acoperiș de paie,
Cînd flacăra le cuprinde, fac tot un fel de văpaie:
Iubirea-i un foc, iar focul, oricît de jos ar veni,
E grozav cînd izbucnește, și-i lesne a izbucni!
Mi-ești dragă și-n toată lumea găsesc cu putință toate,
Dar dragoste fără teamă nu se poate, nu se poate!..

VIDRA

(arătînd în urma lui Minski)

Cugetă acum, iubite, de-i cinste pentr-un Răzvan
O biată căpitănie: și dînsul e căpitan!...

OSTAŞUL

(aducînd pe Sbierea, care vine cu capul plecat şi numără pe degete)

Robul de la hatman...

(Se închină şi iese.)

RĂZVAN

Sbierea!...

SBIEREA

(rădicînd capul, cu bucurie)

Tu eşti, Răzvănică dragă?...
Şi dumneata, jupîneasă?... Parcă văd o
pungă-ntreagă!...

RĂZVAN

Te rog să ne spui şi nouă prin ce minune-ncăpuşi,
Aşa departe de ţară, tocma-n tabără la ruşi?

SBIEREA

Încăpui ca două-n patru... Ce-ntrebare! Nu ştii oare
Că tabăra muscălească este foarte-ncăpătoare?
Ş-apoi, mai avînd necazuri, slăbisem mai mult
de-un sfert:
Carnea spînzură pe mine curat ca un sac deşert...

RĂZVAN

Eu te-ntreb prin ce-ntîmplare te găseşti în astă ţară?
Cum de te-au luat muscalii?...

SBIEREA

De la tătari mă luară...

RĂZVAN

Dar tătarii?

SBIEREA

Mă robise mai anţărţ, cînd au trecut
Prin moşia mea Flămînzii, o moşie lîngă Prut.
Asta n-ar fi fost nimica, să nu fi luat cu mine
Un chimir cu trei fişicuri pline, pline, pline, pline:
Cel dintîi era cu taleri, altul numai cu florinţi,
Al treilea galbeni, galbeni de cei ungureşti cu
zimţi!...

Ce chimir!... De piele neagră, şi bagă bine de samă,
Avea-n juru-i acăţate zece năsturaşi de-alamă...

RĂZVAN

(zîmbind)

Tătarul de la Moldova, muscalul de la tătar,
De la muscal te ia leahul, ş-ar fi cu putinţă iar
De la leah să te ia neamţul, încît astfel într-o zi,
Deodată cine mai ştie prin ce ţară te-ai trezi!...
Oare nu era mai lesne, cu puţină cheltuială,
Să te răscumperi din lanţuri şi să scapi de
tărbăceală?

SBIEREA

Cum? Să mai plătesc? Vai mie! Ar fi mai bine
să crap!
O asemenea prostie nici nu mi-a trecut prin cap!
Ce-mi pasă că nu sînt slobod, cînd stăpînul mă
hrăneşte?
Iar pîn-atunci în Moldova venitul meu creşte,
creşte...
Ş-apoi eu am totdauna o nădejde-n Dumnezeu,
Că sfîntul mereu mă scapă, fără să-i dau nici un leu,
Decît numai cîteodată vro lumînare de ceară,
Care, de frica scumpetei, o fac la mine la ţară...

RĂZVAN

Du-te, boierule, du-te! Nădejdea te-a mîntuit...
Întoarce-te la Moldova fără să fi cheltuit!
Te iert pentru-a doua oară...

SBIEREA

(făcînd cruce)

În sfîrşit, o, Doamne sfinte!

RĂZVAN

Te-am mai iertat în pădure...

SBIEREA

Bine că-mi aduci aminte!
Răzvănaşe, cer dreptate! Ar fi un păcat să tac...
Hoţii tăi atunci în codru mă despoiară de-un sac.
Fii şi tu om cumsecade, fă-ţi o pomană deplină:

Nu te bucura, drăguță, de-o avuție streină...
Dă-mi înapoi săculețul!... tu știi c-a fost peste tot
Taleri trei mii patru sute cincizeci și șapte ș-un zlot.

VIDRA

(luînd pe Răzvan la o parte)

Vezi! Învață de la dînsul patima ce vrea să zică!
Acest om pentr-o lescaie, acest om pentru-o nimică
Va suferi cu plăcere, făr' să scoață un suspin,
Robie, lanțuri, rușine, bătăi, închisoare, chin...

SBIEREA

(zîmbind cu mîndrie)

O, da, da...

VIDRA

Ș-orice adaos, orice spor de bogăție,
În loc ca să-l mărginească, îi dă o poftă mai vie,
O dorință mai setoasă ș-un avînt mai arzător
De-a vedea lucind în ladă-i sunător pe sunător!

SBIEREA

O, așa... așa...

VIDRA

Așterne dinainte-i ca zăpadă
Covoare cu pietre scumpe, aur și argint grămadă...

SBIEREA

(cu desfătare)

Și...

VIDRA

Dînsul tot n-o să-ți zică: Stăi! acuma-s mulțumit!

SBIEREA

Hai-de-de-de! Na! Firește! Doară n-am înnebunit!

VIDRA

O! dacă și tu, Răzvane, ai simți așa de tare
Mîndra patimă de-a crește tot mai mare și mai mare,
Precum Sbierea mii de galbeni din nimic a secerat,
Tu dintr-o căpitănie ai ajunge împărat!...

SBIEREA

Atunci m-ei da şi dobînda... Acum însă, deocamdată,
Să ne răfuim cu sacul. Fii datornic bun de plată...
Răzvănică, sufleţele, să nu uiţi că eşti creştin...
Numai camătă s-ar face nouă sute pe puţin...

RĂZVAN

Nu!... Departe de la mine toate patimele care
Cu lăcomia lui Sbierea au vrun fel de-asemănare!

VIDRA

(respingîndu-l cu dispreţ)

Fugi! Mi-e milă şi mi-e jale! Mic, tot mic şi iarăşi mic!
În deşert din înjosire eu mă-ncerc să te rădic!
Du-te dar de te-nvîrteşte în îngusta-ţi vizuină:
Cearcă-ţi mintea-n întunerec, scaldă-ţi sufletul în tină!
Eu te las! Te las, Răzvane! Om tîmpit şi sfiicios!
O prăpaste ne desparte: eu prea sus şi tu prea jos!

(Vrea să iasă. Răzvan se repede după dînsa. Sbierea strigă: „Sacul meu: sacul meu!"...)

CÎNTUL IV

ÎNCĂ UN PAS

„Pentru ţigani s-au zis multe, ca să nu fie primiţi
Căci ruşine Eteriei a fi cu ţigani uniţi,
Căci luîndu-se Elada, de vor fi şi ei ostaşi,
Vor cere cu tot cuvîntul şi ei să fie părtaşi..."

Beldiman, *Jalnica tragodie*

FEȚELE:

RĂZVAN, polcovnic leșesc
VIDRA, nevasta lui
RĂZAȘUL
VULPOI
SBIEREA
HATMANUL
BAȘOTĂ

Locuința lui Răzvan într-un orășel leșesc la marginea Moldovei.

RĂZAȘUL

Nu mai pot, bată-l năpastea! De-atîtica timp în șir
Să nu vezi o sărmăluță, ci tot numai borș cu știr!
Destulă străinătate!

(Arată la gît.)

M-am săturat pîn-aice:
De-amărîtă ce mi-e viața, nu mai știu cum i-aș mai zice!...
Șase veri și ierni vro șapte, nu o lună sau un an.
De cînd parc-aș fi o umbră după pașii lui Răzvan;
Ba zău, chiar umbra, fîrtate, cînd e lumină s-ascunde,
Pe cînd eu rămîn cu dînsul, amîndoi oricînd ș-oriunde!...
Haiducit-am împreună și-mpreună am trecut
În astă țară leșească, unde dracul s-a născut! [...]

VULPOI

(cu desplăcere)

Haide! Cineva te-ar crede că numai voi amîndoi
Ați făcut și mari și late! Dar uitat-ai de Vulpoi?

RĂZAȘUL

Orice-i zice tu, acuma fostul nostru harambașă
Ajuns-a obraz de cinste, cît un vizir sau un pașă;
E polcovnic, e om mare, și ca mîini o să-l privim
Înălțîndu-se deodată și mai ceva!... Aferim!
Nu-i vorbă... I se cuvine!... N-a cîștigat de pomană!
Chiar săptămîna trecută a mai căpătat o rană
În lupta cea cu tătarii...

VULPOI

Aș! D-abia l-au zgîriat!
Sărutare de săgeată... Nu-i lucru de speriat...

Deci A fost rănit și dînsul într-o singură bătaie,
După ce trecuse teafăr prin douăzeci de războaie.

RĂZAȘUL

Dar să lăsăm toate astea... Nu știu ce voiam să-ți zic...
Aa! Uite pe fereastră!... Privește!... Nu vezi
nimic?...

(Cîntă, arătînd cu mîna.)

Cu miros de viorele,
Trandafir și micșunele,
Bate vîntul țării mele!
Bate-ai, vîntule, curat,
Să alini al meu oftat,
Bate-ai, vîntule, ușor,
Să-mi mai treacă din cel dor!
Bate-ai, vîntule, cu foc,
Să mă muți din acest loc!

Așa-i, Vulpoiule dragă! Tare mă furnică dorul!
Țărișoara-i prea aproape: de-i azvîrli cu toporul,
Dai de brazda românească!... [...]
Ș-apoi astăzi în Moldova nu mai e nici Petrea
Șchiopul,
Prietenul ciocoimii, bat-o focul și potopul!
Alt vodă stătuse-n locu-i, un stăpîn mai omenos,
Care șade sus, dar ține cu norodul cel de jos!
Cică-l cheamă Aron-vodă... un voinic, un flăcăiandru,
O viță lăpușnenească: feciorul lui Alexandru...
Știi? Cel Alexandru-vodă, ce mînca boieri de vii,
Încît îi făcea de groază bejenari pe la pustii!...
Așadar, pe-aci mi-e drumul. Trec prin foc și prin
furtună!
Să mai stea Răzvan și singur... nu rămîi și pace
bună!...
Mă duc la Iași cu hrisoave...

(Scoate din sîn o legătură.)

Iată-le! Aice sînt
Ispisoace și direse chiar de la Ștefan cel Sfînt!...
E cam veche legătura, de mare-mult ce-i purtată,
Dar n-o las de lîngă mine, n-o las cu capul o dată!
O voi strînge tot la sînu-mi cît voi umbla pe
pămînt,

Şi-n urmă, dînd ortul popei, o voi duce şi-n
mormînt!...

(Sărută legătura ş-o ascunde.)

Voi merge iar cu proţapul, o să vorbesc cu domnia,
Doară va da sfînuleţul să-mi întoarcă răzăşia...

VULPOI

Drace! Nu cumvaşi ai crede c-o să rămîi
numai eu?
Culcă-te pe-acea ureche! Nu cunoşti tu gîndul meu.
Orice ţipenie-n lume un sfînt are sau o sfîntă:
Pe tine, vezi bunăoară, răzăşia te frămîntă,
Pe mine mă prigoneşte frumuseţea codrului,
Cînd şedeam cîntînd din frunză la umbra
stejarului.
Tu a tale, eu a mele, fiecine ale sale!...
Uite, zău, cînd mi se-ntîmplă de-ntîlnesc viind în
cale
Un ciocoi ca o fetiţă, mititel şi curăţel,
Lins la ceafă, dres la faţă, sprintenel şi spălăţel,
În sfîrşit, o pocitură dintre cele guri căscate —
Mă-nvoaltă, mă răsuceşte ca să-i dau pe după
spate!...
Cînd privesc într-o livadă copăcelul ofticos,
Cu crengi tocite de-omidă şi cu trunchiul găunos,
Hoţomanul meu de cuget mă gîdilă şi-mi şopteşte:
Nu-i aşa că-n codrul nostru ciuperca mai bine creşte?
Cînd aud o păsăruică ciripind pe vrun zaplaz,
Mi se pare ciripirea-i că, zău, n-are nici un haz,
Căci mi-aduc aminte bine... of, of, of, mi-aduc
aminte
Cum ciripea dineoare, cum ciripea mai-nainte,
Cum ciripea la pădure prin rărişul cel din crîng...
Şi cînd mi-o aduc aminte, pe loc îmi vine să plîng!

(Intră Răzvan, cu braţul stîng oblojit.)

RĂZAŞUL

Polcovnice!

RĂZVAN

Ha? Ce treabă?

RĂZAŞUL
Dă-mi drumul să plec de-aice.

VULPOI
Şi eu...

RĂZVAN
Mă lăsaţi pe mine?

VULPOI
Ba nu... totuşi... cum am zice...

RĂZVAN
Ce? Nu vă mai place dară al armelor meşteşug?
În loc de sabia lată vreţi la sapă şi la plug?
Vi s-a urît cu războaie? Poftiţi odihnă?...

RĂZAŞUL
Nu încă...

RĂZVAN
Poate vi-i foame? Vi-i sete?... N-aveţi cuşmă sau
opincă?

VULPOI
Nu...

RĂZVAN
Atunci care-i pricina?

RĂZAŞUL
Apoi dă, ce să vorbesc!
Mi-e dor de ţara Moldovei, de căminul strămoşesc...

VULPOI
Şi mie...

RĂZVAN
(furios)
Aşa, nemernici!... Cum! Vouă vi-i dor de ţară!...
Dar eu? Ce-s eu? Ce? Răspundeţi!... Sînt o
gadină? O fiară?
Oare inima-mi cernită, ca o rază dup-un nor,
Nu plînge şi ea, sărmana, de focul acelui dor?

Numai voi iubiți Moldova?... Dor de țară!... Dor de țară!...
Rîndunicele, cînd pleacă, se gîndesc la primăvară,
Ca să se-ntoarcă voioase iar la cuiburile lor,
Și numai omul, el singur, să nu simță nici un dor!
Fugiți! Lipsiți dinainte-mi...

VULPOI

Polcovnice...

RĂZVAN

(lovind cu piciorul în pămînt)

Dor de țară!...

RĂZAȘUL

(scărpinîndu-se la cap)

Zău, n-ai cuvînt să te superi...

RĂZVAN

(punînd mîna pe sabie)

Ieși afară! Ieși afară!...

(Răzașul și Vulpoi ies prin o ușă, pe cînd Vidra intră prin alta.)

VIDRA

Ce-nsemnează astă larmă?

RĂZVAN

Dintîi să mă liniștesc!

VIDRA

Ești tulburat?

RĂZVAN

Nu-i nimica... Nu poci să mă stăpînesc...
Dor de țară!... Sînt cam iute...

(Strigă)

Măi Răzașule! Vulpoi!...

VIDRA

Dar ce vrei să faci, iubite?

(Vulpoi intră cu sfială.)

RĂZVAN

(dîndu-i mîna)

Fie pace între noi!...
Celalalt de ce nu vine?...

VULPOI

Aş! El fulgeră, trăsneşte,
După cum ştii că-i e firea: cînd se supără, plesneşte!

RĂZVAN

Spune-i că-l rog să mă ierte... Mi-aţi vorbit într-un
ceas rău.
Cît despre plecarea voastră, o să vedem mai tîrziu.

VULPOI

Să trăieşti!

(Iese.)

VIDRA

Aş vrea să aflu şi eu cu tot dinadinsul
Ce-i şi cum...

RĂZVAN

Am fost la hatman...

VIDRA

A! Şi ce-ai făcut la dînsul?

RĂZVAN

Dragă, o să-ţi spui în urmă lucrurile ce-am grăit;
Ajungă-ţi acum dodată că ieşii foarte mîhnit...
M-arunc pe cal ca vîrtejul, înfig în coasta-i un pinten,
Murgul scutură din coamă, zboară vesel, fuge sprinten,
Şi cu cît sălta mai tare, şi cu cît mai mult sărea,
Mişcarea-i cea furioasă simţeam că mă răcorea,
Pînă ce-l lăsai în voie, azvîrlind din mîni căpăstru. [...]
Astăzi însă de nevoie mă simţii împins la mal,
Căci dorul ţării răzbate pîn' şi sufletul de cal!...
Nainte-mi se dezvăliră, şerpuind ca un balaur,
Holde şi cîmpii, în care, jucînd pintre spice de-aur,
Se zăreau, ca pietricele presărate pe-un inel,
Busuioc şi garofiţă, toporaş şi ghiocel,
Iar prin ele-n depărtare, un român muncind la soare,

Falnic, rumân, plin de viață, se părea și el o floare!...
Le văzui acele locuri și din văz le sărutai:
Țara-mi, unde însuși iadul, parcă se preface-n rai!...
Numai tu poți înțelege, numai tu, Vidro iubită,
Poți simți cu ce durere am trecut eu prin ispită
Și, scăldînd calul în spume, de la țărmul fermecat
Eu și dînsul, fără voie, amîndoi ne-am depărtat!...
Viu acasă... d-abia însă pus-am piciorul, și iată,
Vin Răzașul și Vulpoiul dinaintea mea dodată,
Neștiind că-n pieptu-mi arde cel pojar îngrozitor,
Și-mi vorbesc de țara noastră, și-mi grăiesc de-al țării dor!
Ei să plece la Moldova! Dor de țară! Dor de țară!...
Iară sîngele meu fierbe!... Furia m-apucă iară!

VIDRA

Vrea să zică, tu, Răzașul, calul vostru și Vulpoi
Sînteți tocmai deopotrivă, tot un fel și tot un soi?

RĂZVAN

Cum așa?...

VIDRA

Inima voastră se vaietă și suspină
Dup-o pulbere deșartă, o bucată de țărînă,
Un pămînt uscat și rece, de ierburi acoperit,
Printre cari o floricică de-ntîmplare-a răsărit!...
Asta-i iubirea de țară?... De-așa iubire mi-e jale,
De-așa ființă mi-e milă...

RĂZVAN

Tu iar cu visele tale!...

VIDRA

Vise!... Nu oricine poate să viseze-al Vidrei vis!...
Cînd te-am întîlnit în codru și-ntîlnindu-te mi-am zis:
Acest haiduc o să-ntreacă trîndăvita boierime —
Eu visam... ș-astfel de vise altul nu visează nime!
Cînd te-am smuls la lumea largă din ascunsu-ți adăpost,
Împingîndu-te-nainte, iarăși visul meu a fost!
Ș-acum eu visez, Răzvane, cînd mi se pare ciudată
Iubirea țării ce numai prin buruieni se desfată!...
Omul ce-și iubește țara cu adevăratul dor
Nu-i pasă de lutul țării, ci de-al țării viitor!
Năzuiește pîn' la stele, fă-te tot și tot mai mare,

Şi slava-ţi o să mărească ţara ta din depărtare.
Precum luminosul soare,
Din lăcaşu-i depărtat,
Sparge făr' să se pogoare
Vălul nopţii-ntunecat!...
Fie Răzvan orişiunde, el tot ţara şi-o iubeşte,
Dacă prin faptele sale se rădică şi uimeşte,
Încît împrejuru-i face pe străin şi pe păgîn
Să şoptească cu mirare: multe poate un român!...

(Sbierea se arată în uşă.)

RĂZVAN

Tu, jupîne? Cum? Ş-aice?...

SBIEREA

(frecîndu-şi mînele)

Da, da! Ş-aice! Ş-aice!
De ce nu? Viu din Moldova ca să te fac mai ferice...
Jupîneasă foarte scumpă, nu ştii încă, negreşit,
C-uncheşelul dumitale nu mai este?... S-a sfîrşit:
Şi-a încheiat catastihul, isprăvind de cheltuială,
Căci şi viaţa omenească-i tot un fel de socoteală...

VIDRA

(cu răceală)

A murit? Ce spui, jupîne? Şi dumneata cum o ştii?

SBIEREA

De vro cîtva timp încoace eram vecini la moşii.
Cînd mă-ntorsei din robie, cu dobînzi întîrziate
Cumpărai pe lîngă Nistru nişte cîmpuri nelucrate...
Apoi bine, jupîneasă, dumneata acuma eşti
Deplină stăpînitoare moştenirii părinteşti:
Patru sate, două iazuri, mii de vite rîmătoare
Şepte mori, o herghelie, ş-o pădure.. Nu vinzi oare?

VIDRA

Dumneata ai vrea să cumperi?

SBIEREA

Ieften; bani în ţară nu-s;
Cu turcii, cu bir, cu dajdii, toţi gălbănaşii s-au dus...

RĂZVAN

Nu! Noi nu vindem nimica! Voi lăsa pe leşi mai bine
Ş-o să m-aşez româneşte în ţara mea şi la mine...

VIDRA

Aşa? Nu cumva, Răzvane, să-ne-nchidem într-un sat,
Gustînd viaţa de cîmpie şi văzduhul cel curat
Într-o cuşcă mojicească, plină cu miros de varză,
În casă grămezi de teancuri şi pe-acoperiş o barză?
Tu o să petreci, iubite, vînînd potîrnichi şi lupi,
Eu purtînd grijă de turme, de ţarină şi de stupi,
Iar vătavii, părcălabii şi vecinii de moşie,
Văzîndu-ne, o să zică: Ce bună gospodărie!...
Frumos trai! plăcută soartă! Noi, o Vidră ş-un Răzvan,
Să-nlemnim stînd la o parte, nemişcaţi ca un buştean...!

SBIEREA

Este foarte potrivită socoteala dumitale:
Decît a sta la moşie, mult mai bine cu parale...

RĂZVAN

Dar ascultă, dragă Vidră, şi-n Moldova, ca ş-aici,
Se dă cuvenita cinste la ostaşi şi la voinici...

SBIEREA

(clătinînd din cap)

Hem! s-ar putea ca ş-acolo să te primească polcovnic...
Însă la români o slujbă nu-i tocmai lucru statornic!

VIDRA

Să văd eu cum se-ncovoaie cu sfială un Răzvan
Pe lîngă cei mai din coadă boieraşi de la divan
Pentru ca dintr-înşii unul, c-o inimă mai miloasă,
Ca la un cîine din curte să-i arunce nişte oasă?
Ba poate că şi pe Vidra, pe nepoata lui Moţoc,
O să mă trimiţi, cu lacrimi să mă duc într-un noroc
La nevasta vrunui vornic sau la vro logofeteasă,

Care n-ar putea la mine să fie nici fată-n casă!...
Aşa se capătă slujba cînd tu te pleci ca s-o cei,
În loc d-a-i sili prin fapte să te caute chiar ei!
Nu, nu! Las' ca ţara noastră să simţă durerea
crudă
Că-n sînu-i omul de frunte în deşert îl vezi c-asudă,
Şi din cupa deznădejdii bînd ocară, bînd amar,
Lucrează şi zi şi noapte, lucrează tot în zădar,
Căci mişeii, ca o strajă, cîrma ţării împresoară
Şi pe-oricine nu-i dintr-înşii mi-l resping şi mi-l
doboară!

SBIEREA

Ca unul ş-unul fac două, vorbit-ai drept şi frumos:
Pe mine, zău, tot mişeii din visterie m-au scos.
Mulţi mişei sînt în Moldova! Dumnezeu să te ferească
Eu ş-oricare om de treabă poate să se prăpădească!...

(Către Răzvan)

Aşadar, vinde-ţi moşia, să n-ai bătaie de cap:
Uite, eu, ca un prieten, aş vrea numai să te scap...

RĂZVAN

(luînd pe Vidra la o parte)

Iubită Vidră, mai lasă... De ce-i astă grabă mare?
Eu nu ţi-am spus încă toate... Mai este o-mprejurare...

(Cu răceală, către Sbierea)

Vino mai tîrziu, jupîne... Mai tîrziu!

SBIEREA

(cu umilinţă)

Vă las... Vă las...
Mă-ntorc într-o jumătate, ba nu! Într-un sfert de ceas.

(Se depărtează, apoi se opreşte în uşă, se mai închină o dată şi iese.)

VIDRA

(cu tărie)

Fie! Eu ţi-am spus, Răzvane, ş-acum îţi voi spune iară
Că Vidra nu vrea să plece ca să se-ngroape la ţară...

RĂZVAN

Bine! Nu ne vom întoarce!... Vreau şi eu să-ţi dovedesc
Cît de mare ţi-e puterea şi cît de mult te iubesc...

VIDRA

Dar oare viața-mi întreagă nu-i destul să-ți dovedească,
În toată clipa, că Vidra știe și ea să iubească?
Eu nu mă gîndesc, Răzvane, eu nu mai pot cugeta,
Eu nu mai pricep nimica decît înălțarea ta...

RĂZVAN

Nu vom pleca la Moldova; mă supun voinței tale,
Dar lumea-i încăpătoare; s-alegem o altă cale;
La nemți, la turci sau aiurea, oriunde-mi vei porunci,
Atîta-i cu neputință de-a mai rămînea pe-aci...

VIDRA

Și de ce-i cu neputință?

RĂZVAN

Știi c-am fost la hatman...

VIDRA

Bine...

RĂZVAN

Acum el n-o mai ascunde și-o spune la orișicine
C-o să fie cu Moldova un război înfricoșat...
Astăzi la dînsul acasă ne-a chemat pe toți la sfat,
Ne spuse dintîi că leșii sînt rău cu țara nemțească,
Ș-avînd legături cu turcii ar dori să le păzească;
Ne mai spuse c-Aron-vodă, noul domn moldovenesc,
Ține-mpotriva Turciei cu-mpăratul cel nemțesc;
Ne-a mai spus altele multe, înșirînd vro patru oare,
Și-n sfîrșit, drept încheiere, ne-a arătat o scrisoare,
În care craiul îi zice să fie gata pe loc
A trece hotarul țării cu sabie și cu foc...
M-ai lăsa tu oare, Vidro, ca brațul meu să izbească
Un piept de român? S-aprinză o colibă românească? ...

RĂZAȘUL

(intrînd zăpăcit)

Vine hatmanul! El însuși!

(Iese.)

VIDRA

Eu te las a cugeta
Că... lovind pe-un domn netrebnic, vei scăpa chiar
țara ta..

(Vidra iese prin o ușă, pe cînd prin alta intră hatmanul.)

HATMANUL

(privind în urma Vidrei)

Este sora dumitale? Acea femeie vitează
Ce te-nsoțește-n războaie, înfruntă moartea, veghează
Pe cîmpul de bătălie, în rînd cu ostașii mei,
Pe cari ades îi întrece?.... Minune dintre femei!

RĂZVAN

Este Vidra...

HATMANUL

Astă dată cerul a fost cu dreptate,
Dînd o asemenea soră la un asemenea frate...

(Se așază, se gîndește, apoi, după o tăcere)

Fiindc-astăzi dimineață ne certasem oarecum,
Tu nu te-așteptai, sînt sigur, să ne mai vedem acum...

RĂZVAN

Nu, hatmane. Neașteptată e numai cinstea cea mare
De-a te vedea-n locuința unui om fără-nsemnare...

HATMANUL

În întîlnirea ce-avurăm pare-mi-se că-mi spuseși...

RĂZVAN

Și ți-o mai spui înc-o dată că-mi dau viața pentru leși,
Ș-oriunde mă vor trimite, le voi sluji cu credință,
Dar nu mă bat cu românii... nu; asta-i peste putință!...

HATMANUL

Polcovnice! Bagă seama că, mai mult ca orișicînd,
Ești dator tocmai acuma să te jertfești chiar nevrînd.
Ajutorul dumitale, decît altul orișicare,
Ni-i cu totul de nevoie în această-mprejurare.
Dumneata cunoști Moldova; țara ș-oamenii cunoști,
Locurile, rînduiala, tot ce trebui pentru oști...

Războaiele se cîștigă nu numai prin vitejie;
Ades mai mult ca prin brațe se face prin dibăcie...

RĂZVAN

(posomorîndu-se)

Am înțeles! Prin urmare, vouă vi-i trebuitor
Un om vîndut, o iscoadă, un mișel, un trădător...

HATMANUL

A, polcovnice! Se poate să-mi faci astfel de dojene?
Dumneata ești leah acuma, căci *patria ubi bene*,
După cum zice latinul, și nu mai ești moldovean:
Poți să te bați cu Moldova făr-a te numi viclean...

RĂZVAN

Hatmane, latinul zice... dar fii bun de-mi tălmăcește,
În cuibul meu, la Moldova, nu se-nvață latinește...

HATMANUL

Țara este unde-i bine...

RĂZVAN

Așa?... Păcătos latin,
Cine iubea deopotrivă pe-un frate și pe-un străin,
Zicînd că țara-i o turtă, încît să poată stomahul
Leah a mă face pe mine, sau muscal să facă lbahul!
Nu, hatmane! Niciodată!... Fie pîinea cît de rea,
Tot mai dulce mi se pare cînd o știu din țara mea!...

HATMANUL

(sculîndu-se)

Vrea să zică, ești statornic în hotărîrea luată
De-a ieși din sînul nostru?

RĂZVAN

Da. Ș-o mai spui înc-o dată,
Dar mă jur că de nevoie și cu părere de rău:
Dumneata singur ai face tot așa la locul meu...

HATMANUL

(așezîndu-se, după o tăcere)

Pe castelanul Piotrowski îl cunoști; rudă cu mine,
În războaie totdauna s-a bătut destul de bine,
Fiind dintre cei de frunte și la luptă, și la sfat,

Nu-i bătrîn, nu-i fără stare, este foarte învățat...
Ei bine! eu, cum s-ar zice, aş putea să pun la cale
Ca nepotul meu Piotrowski să ia sora dumitale...

RĂZVAN

(sculîndu-se)

Pe Vidra? El o iubeşte? Ți-a spus?

HATMANUL

Nu...

RĂZVAN

El nu ți-a spus?

HATMANUL

Piotrowski o să m-asculte: tînărul e preasupus...

RĂZVAN

(liniştindu-se)

Bine! O să-ntreb pe Vidra... Vom vedea ce-o să ne zică!...
El nu ți-a spus c-o iubeşte? Să fi spus... Dar nu-i nimică...

HATMANUL

Ş-aceasta nu-i încă totul. Ca să leg cu țara mea
Pe viteazul cel mai mare din cîți am putut vedea,
Eu, eu, hatmanul, sînt gata să-ți dau în căsătorie
Pe fiica mea...

RĂZVAN

(mişcat)

Cum? pe fiica-ți...

HATMANUL

Aşa, polcovnice...

RĂZVAN

Mie?

HATMANUL

Nu mă mir că te uimeşte...

RĂZVAN

Da! Ş-o s-uimească pe toți!
Hatmane! Eu în Moldova ştii oare ce-am fost?

HATMANUL

Ce?

RĂZVAN

Hoț!

HATMANUL

(sculîndu-se cu mirare)

Hoț? O, Doamne!...

RĂZVAN

Hoț de codru! Să răpească și s-omoare,
Nu făcea brațul meu alta... Îmi mai dai pe fiica-ți oare?

HATMANUL

Trecutul nu ne privește... Să privim ce este azi:
Eu te văd boier, polcovnic, ostașul cel mai viteaz;
Cînd țara mea-ți datorează izbînde strălucitoare,
Iar cine caută pete, le găsește chiar în soare,
Eu îți dau pe fiica-mi!

RĂZVAN

Însă... gîndește-te...

HATMANUL

(așezîndu-se)

M-am gîndit.

RĂZVAN

(după o tăcere)

Hatmane prealuminate! În Biblie ai citit
Că Faraon din Eghipet s-a-nfundat cu păcătoșii
Din voia dumnezeiască în undele Mării Roșii?

HATMANUL

Dar ce-nsemnează-ntrebarea?

RĂZVAN

Astfel pieri Faraon;
Puțini dintr-ai săi scăpară din acel grozav canon;
Totuși, o altă pedeapsă de la urgia cerească,
O pedeapsă și mai crudă a trebuit să primească.

Dumnezeu îl osîndise, în urma celui potop,
Mii de veacuri să colinde fără ţintă, fără scop,
Alungaţi din ţară-n ţară, din loc în loc ca o turmă,
Despreţuiţi de noroade ca lucrul cel mai din urmă,
Şi-nvîrtindu-se pe drumuri, pînă la groaznica zi
Cînd trîmbiţa judecăţii din cer o vor auzi,
Ş-atunci lumea despletită, ca muierea vinovată,
O să strige: Doamne! Doamne! mai iartă-mă ş-astă dată!...

HATMANUL

Polcovnice! Vino-n fire...

RĂZVAN

Acel neam nenorocit,
La Dumnezeu în osîndă şi la oameni huiduit,
Sufere cu nepăsare mînia ursitei sale,
Bărbaţii lor nu ştiu alta decît să fure, să-nşale,
Tăvălindu-se-n minciună, în mişelii cufundaţi,
Iar femeile ajută, şi chiar întrec pe bărbaţi,
Vinzînd drumaşilor floarea tinereţilor plăpînde,
Ş-apoi sufletul Satanei, cînd alta nu se mai vinde,
Căci soarta lor e să vînză... nu le pasă ce şi cui!

HATMANUL

Ţigani?

RĂZVAN

(ştergînd sudoarea de pe frunte)

Tatăl dumitale a fost leah?

HATMANUL

Ce vrei să-mi spui?...

RĂZVAN

Însă maica dumitale se zice c-a fost maghiară?

HATMANUL

Polcovnice! Ce-ntrebare? Unde mergem?

RĂZVAN

Aşadară,
Eşti maghiar?

HATMANUL

Ba leah; dar totuși prea ciudate mi se par
Aceste vorbe fără noimă...

RĂZVAN

Ești leah! Vai, nu ești maghiar!...
Neamul se ia după taică!... După taică! Biata mamă
Deloc nu se socotește, deloc nu se bagă-n seamă!...
Sărmana maică, ce poartă copilu-n sîngele său,
Ca să-i dea suflarea vieții, duce chinul cel mai greu,
Cu cîntecul ei ne-nvață, cu laptele-i ne nutrește;
Cînd plîngem noi, ea, drăguța, c-un zîmbet ne liniștește
Și plînge de bucurie văzîndu-ne că zîmbim;
Maica, cea dintîi ființă pe care noi o iubim,
Cea dintîi ce ne iubește, nu-i nimică! Totu-i tată!...
O, dreptate omenească! O, dreptate blăstămată!...

HATMANUL

(cu îngrijire)

Polcovnice! Tu mă sperii. Ești bolnav... Ești rătăcit...

RĂZVAN

Maică-mea a fost română. Tată-meu... Mai în sfîrșit,
Eu... eu sînt țigan!

HATMANUL

O, Doamne! Tu țigan?...
Nu-mi place gluma!...

RĂZVAN

Da! Țigan, țigan!... Ei bine, să te mai vedem acuma!...

HATMANUL

(își pune mîna pe frunte, se gîndește, apoi, după o tăcere, în cursul căreia Răzvan îl privește ațintit)

Întreaga țară leșească...

RĂZVAN

(apucîndu-l iute de mînă)

Tàci, hatmane! Nu uita
Cine-s eu, ș-adu-ți aminte și cine ești dumneata!...

În viață numai o dată întîlnii în neagra-mi cale
Una singură ființă cu simțirea dumitale,
Ce din falnica nălțime a nașterii boierești,
Privind cu ochii cu care tu, hatmane, mă privești,
Cu mîna-i îmi strînse mîna și-mi vorbi cu omenie.
Acea ființă e Vidra... nu soru-mea, ci soție.

HATMANUL

(sculîndu-se și răzămîndu-se de umerii lui Răzvan)

Am făcut, ca leah și hatman, tot ce-n putință mi-a stat,
Și nimic, nimic în lume din parte-mi n-aș fi cruțat,
Ca să cîștig țării mele pe iubitul meu tovarăș...
Dar nu-i chip! Să fim prieteni! Mîna ta!... spuindu-ți iarăși
Că primeam cu bucurie un ginere ca Răzvan!...

VULPOI

(intrînd iute)

Polcovnice! De la țară un boier... Un moldovan...

(Lasă să intre Bașotă și iese. Răzvan face o mișcare de mirare. Bașotă, văzînd pe hatman, se oprește în ușă.)

HATMANUL

Boierule din Moldova! Nu te cunosc pîn-acuma,
Și totuși, te rog dă-mi voie ca să-ți spun o vorbă numa...
Norodul vostru se zice c-oareșicînd ar fi venit
Și s-ar trage tocma-tocma din Rîmul cel preavestit;
Dar cum oare vreți ca lumea să v-asculte, să vă crează,
Cînd întreagă firea voastră cu totul se depărtează
Din obiceiul acelor oameni ageri și vîrtoși,
Pe care voi cu trufie ni-i arătați ca strămoși?
Rîmlenii cei din vechime căutau fără-ncetare
Ca să scoață la lumină tot ce-i bun și tot ce-i mare,
Încît la plug și la sapă găseau adesea bărbați
Cu cari se fălește lumea: pe Catoni și Cincinați...
La voi, însă, cînd o rază
De soare pătrunde-n țară,
Toți se scoală, toți turbează,
Toți voiesc s-o dea afară!...

(Arată la Răzvan și iese.)

BAȘOTĂ

(închinîndu-se)

Cer iertare; viu d-a dreptul de la drum și plin de
prav.
Mă cheamă...

RĂZVAN

Știu cum te cheamă, jupîne mare vătav!
Ne cunoaștem foarte bine.

BAȘOTĂ

(închinîndu-se)

[...] Umplut-ai Moldova-ntreagă de numele dumitale,
Și slava ce-o cîștigaseși, nu puțin a mai crescut
Prin vestea că mai în urmă și pe tătari i-ai bătut;
Deci icoana matalutei, la Cracovia lucrată
Și care, cum ești acuma, întocmai astfel te-arată,
Stăpînu-meu Aron-vodă o ține-n palatul său,
Unde cu multă plăcere putut-am s-o văd și eu;
Și cum o văzui, pe dată zis-am: mare, mare, mare!
Nas de șoim! O frunte-naltă! din ochi inima
tresare!
Mai în sfîrșit, toată fața numai duh și numai foc!...
Căci pe cei aleși de soartă eu unu-i ghicesc pe loc...

RĂZVAN

Nasul meu, ochii și fruntea vor fi fost de tot
altminte;
Așadar, nu-i de mirare că nu-ți mai aduci aminte!...
Ș-apoi altceva mai este: eu eram atît de mic,
Încît vătavul cel mare, zărind un sărman pitic,
Nu vrea nici să-l bage-n seamă sau d-aproape să-l
privească,
Ș-ar fi putut cu piciorul ca pe-o muscă să-l turtească!
Piticul însă de-atuncea, speriat de-un vis grozav,
N-a uitat și n-o să-l uite pe-acel puternic vătav.
Dar lăsînd acestea toate, spune-mi, cinstite jupîne,
Ce-ntîmplare, ce furtună te-o fi aducînd la mine?

BAȘOTĂ

(închinîndu-se)

Măria-sa Aron-vodă, din voia lui Dumnezeu
Moșteanul țării Moldovei, domnul și stăpînul meu —
Ba și naș, căci mai deunăzi, din părinteasca sa milă,
Mi-a făcut nespusa cinste de-a-mi boteza o copilă —
Mă trimite cu solie la polcovnicul Răzvan,
Ca să-i spui că-l cheamă țara, dîndu-i un loc în
divan...

RĂZVAN

În divan?...

BAȘOTĂ

(închinîndu-se)

Sîntem în luptă cu puterile păgîne,
Și, după cîte se spune, o să mai vedem ca mîne
Că și leahul trece Nistrul turcului în ajutor.
Un război atît de strașnic nu-i tocmai lucru ușor!
Deși nemții și muntenii sînt legați cu noi frățește
Deși oști avem destule, deși hrana nu lipsește,
Totuși, este trebuință și de-un hatman ispitit:
Stăpînul meu Aron-vodă la dumneata s-a gîndit...

RĂZVAN

(iute)

Cum ai spus? Ce zici? Eu hatman? Mai spune dar
înc-o dată!...
Hatman?... Hatman în Moldova?... Ce-ntîmplare
neașteptată...

BAȘOTĂ

(închinîndu-se)

Sărut mîna. Merg la gazdă și stau gata orișicînd
La porunca dumitale... Cred c-o să plecăm
curînd...

(Iese cu multă umilință, pe cînd Vidra se arată în altă ușă, oprindu-se fără a fi văzută de Răzvan.)

RĂZVAN

(după o tăcere)

Acest om fără dreptate de nu m-arunca-n robie,
Eu n-aș fi cătat lumină la codru și-n haiducie;
De nu mă ducea norocul în umbra negrei păduri,

Pe minunata mea Vidră n-aş fi-ntîlnit-o aiuri;
De nu iubeam o femeie cu o inimă semeaţă,
N-aş fi găsit în războaie un nume ş-o nouă viaţă!...
Acest om, fără s-o ştie, m-a rădicat pîn-aci:
O, Doamne! căile tale cine le poate ghici!
Tu, ce pe duşmanii noştri ades ni-i faci o unealtă,
Prin care ne-mpingi cu-ncetul la ţinta cea mai înaltă!...

VIDRA

(apropiindu-se)

Jupîne! Jupîne hatman!

RĂZVAN

(stringîndu-i mîna)

Tu o ştii?...

VIDRA

Ţi-a mai rămas
Să faci pe calea măririi un singur, un singur pas!

RĂZVAN

Un pas?...

VIDRA

Ca s-apuci cu falä scaunul lui Ştefan cel Mare
Şi patruzeci mii de oaste să te-aştepte-n ascultare,
Bucuroşi a-nfige lancea în ce parte-i va-ndrepta
Un deget al mînei tale, o vorbă din gura ta!...

RĂZVAN

(turburat)

Scaunul lui Ştefan cel Mare?...

VIDRA

Ştefan cel Mare, iubite!

RĂZVAN

(punînd mîna pe braţul cel legat)

Ştii tu oare că tătarii poartă săgeţi otrăvite?..
Astă rană...

VIDRA

(zîmbind)

Astă rană?... Ei bine?... Ce-i?... Să vedem!...
Te temi de moarte, Răzvane?... De cînd asta?...

RĂZVAN

Da, mă tem!...
Nu mă temeam mai-nainte, pînă ce cu desfătare
Nu gustai, Vidro iubită, din fagurul de-a fi mare!

VIDRA

Așa-i, Răzvane, că-i dulce?...

RĂZVAN

O, nepoata lui Moțoc!
Sufletul meu fără tine n-ar fi cunoscut de loc
Astă simțire ciudată, ce-l îndeamnă să dorească
Jos la picioarele sale toată lumea să privească!...

VIDRA

Și numai tu ca un munte ce primește cel dintăi
Mîndrul soare, pe cînd noaptea stă culcată peste văi!...

RĂZVAN

O, da! Voiesc a fi mare, precum Sbierea cu grămadă
Voiește movile de-aur numai la dînsul în ladă!

(Sbierea scoate capul prin ușa din fund.)

Însă rana brațu-mi arde... O săgeată cu venin!

SBIEREA

(înaintînd)

Vindeți? Dacă dați mai ieftin, eu plătesc acum peșin...

CÎNTUL V

MĂRIREA

„Aşa s-a plătit şi lui Răzvan răul ce-i făcuse şi el lui Aron-vodă..."

Miron Costin, cap. II

FEȚELE:

RĂZVAN, hatman moldovenesc
VIDRA
BAȘOTĂ
SBIEREA
TĂNASE }
RĂZAȘUL } căpitani
VULPOI }
ȘOLTUZUL
UN COPIL. MAI MULȚI CĂPITANI ȘI TÎRGOVEȚI

Palatul lui Răzvan în Iași.

(Răzașul șade gînditor, fluierînd o doină, cu capul plecat pe mînă. Afară se aud din depărtare împușcături de tun.)

VULPOI

(intrînd)

Bună ziua, căpitane!

RĂZAȘUL

Ziua rea, nu ziua bună;
Unde vezi tu bunătate, cînd tot fulgeră și tună?
Măi Vulpoiule, nu-i bine....

VULPOI

Te prea poftesc mai întăi
Să te-nveți a nu-mi mai zice nici „Vulpoiule", nici „măi"!
Sînt căpitan ca și tine, și nu-s căpitan degeabă:
Te rog dar să-mi zici de-acuma: „căpitane"...

RĂZAȘUL

Mare treabă!
Nu cumva să-ți zic „jupîne", sau „boierule"? Ce spui!?
Mai așteaptă! Deocamdată, pune-ți, dragă, pofta-n cui!...
Leahul ne trimite-ntr-una ghiulele peste ghiulele,
Noi stăm închiși în cetate ca dobitocul în piele,
Merinda se-mpuținează, iarba de pușcă mă tem
Că peste două-trei zile de leac n-o să mai avem,
Și tu te gîndești acuma, moară stricată! dihane!
A da lege și poruncă ca eu să-ți zic: „căpitane"?...

VULPOI

Te sperie leahul?... Asta-i?... Apoi pe pace să fii.
Noi ne-am înfrățit cu dînșii.

RĂZAȘUL

Dar tu de unde o știi?...

VULPOI

Drace! Vulpoi ce nu știe? Ascultă, să-ți spui pe față,
Măria-sa Aron-vodă trimis-a azi-dimineață
Chiar pe Bașotă vatavul drept la hatmanul leșesc...

RĂZAȘUL

Și crezi tu?...

VULPOI

Cu bună samă! Nicidecum nu mă-ndoiesc!...
Leșii sînt gata la pace... Vrei dovezi? Ei bine, iată!...
Dintîi cetatea Sucevei nu s-a luat niciodată.
Și, prin urmare, nici astăzi nu se ia așa ușor;
Apoi Bașotă vatavul e un faimos vorbitor,
Și deci, îndrugînd la fleacuri, pe leși o să-i amețească,
Că-i știut ce fel de pomană-i înțelepciunea leșească;
În sfîrșit, dușmanul vede că nu-i glumă cu Răzvan,
Cunoscîndu-l din aproape că-i suflet de hoțoman!...
Așadar, la dracu lupta, ducă-se naibei vrăjmașul,
Tîrgu-i rupt, pacea-i făcută, n-ar strica nici aldămașul;
Crîșmăreasa nu-i departe: o măsură, doi șalăi,
Cotnar din via domnească...

RĂZAȘUL

Măi Vulpoiule...

VULPOI

Iar „măi"?
Nu poți să zici „căpitane"?... Zău c-o s-ajungă la
ceartă!...

RĂZAȘUL

Bre, n-am văzut pîn-acuma o făptură mai deșartă,
Trăsni-te-ar căpitănia, căpitane mare fleac!
Sînt sute de semne rele, iar bune nu-s nici de leac.
Hatmanul nostru, de pildă, cînd intră, cînd vrea să iasă...
Mereu se tot poticnește, intrînd și ieșind din casă...

VULPOI

Dec! Astea sînt semne bune!

RĂZAȘUL

Semne bune?

VULPOI

Negreşit!
Este rău cînd omul cade, iar nu cînd s-a poticnit...

RĂZAŞUL

Vezi că ş-altceva mai este...

VULPOI

Orişicîte mi s-ar spune,
Tălmăcind cum se cuvine, toate semnele sînt bune!

TĂNASE

(intrînd)

O veste, copii!... O veste!...

VULPOI

Căpitani, iar nu copii!
Te rog, căpitan Tănase, ca şi dumneata s-o ştii...
Am ajuns şi eu odată să fiu un obraz în lume,
Şi tocmai acuma nimeni nu vrea să-mi zică pe numel...

RĂZAŞUL

Ce veste?

TĂNASE

O veste mare. Vatav Başotă-n sfîrşit
Împăcă treaba cu leşii, şi domnul a iscălit...
Avem pace chiar la vreme: ne lipseau hrana şi pravul,
Nu era chip a mai merge...

VULPOI

Isteţ mai e şi vătavul!

RĂZAŞUL

Cu leşii?... Asta-i nimică!.... Mai este turc şi tătar...

VULPOI

Haida-de! Ei sînt departe... Grijă le porţi în zadar...

TĂNASE

Ba nu-i vorbă că-s departe; dar leşii se-ndatorează
A ne tocmi şi cu dînşii...

RĂZAŞUL

Cine-i nebun ca să-i crează!

(Afară se aud strigăte: „Să trăiască Aron-vodă".)

VULPOI

Aron-vodă să trăiască... Auziţi ce chiu? ce zvon?
Mult mai iubeşte norodul pe măria-sa Aron!

TĂNASE

Adecă, orice s-ar zice, e un vodă cumsecade:
Pe sărăcimea o cruţă, pe cei cu căftan îi rade,
Iar nu lasă pe ciocoiul, fără fund şi fără dop,
Să despoaie toată ţara, cum făcea Petrea cel
Şchiop!....
Însă nu-i lucru temeinic a norodului strigare.
Sînt bătrîn. Văzui cam multe.... Strigau alţii şi mai tare:
„Să trăiască Lăpuşneanul", şi-l viclenirä urît;
„Despot-vodă să trăiască", ş-apoi mi l-au omorît;
„Să trăiască Ştefan Tomşa", şi-l goniră ca pe-un
cîne;
„Ioan-vodă să trăiască", şi-l dete-n gheare păgîne...
Într-o clipă Lăpuşneanul, Tomşa, Despot şi Ion
Fură sus şi jos dodată.... Vai şi de vodă Aron!
Una crede ş-alta spune, iar face din zăpăcire
Necrezute şi nespuse: aşa-i românul din fire.

RĂZAŞUL

Bine-ar fi s-avem odihnă! După ce de la divan,
Mi-am cîştigat judecata mulţumită lui Răzvan,
Cum aş mai zbura, bădiţă, să-mi mai văz de
răzăşie!...

VULPOI

Nu-ţi este greu, căpitane, ca să spui o nerozie?
Eu, unul, din ziulica de cînd m-am căpitănit,
Uitat-am nu răzăşia, ci chiar codrul înverzit!....
Ş-aice-s ca şi-n pădure, avînd puterea de-a face,
Fără frică de pedeapsă, tot ce vreau şi tot ce-mi
place.
Neghiobii, ce nu m-ascultă, stau la pîndă de-i ochesc,
Apoi mi-i iau la bătaie, mi-i închid şi mi-i globesc....
Sîntem oameni, căpitane, pentru cari totul e lesne,

Căci lumea cea mai măruntă nu ne-ajunge nici la
glezne.
Venit-a apa la moară! Vom măcina cît putem:
Să ne folosim de timpuri cînd alții de noi se tem!...
Ce să te mai plîngi atîta pentr-un pai de răzășie,
Cînd acuma țara-ntreagă e pentru noi o moșie!...

RĂZVAN

(intră foarte tulburat)

Bine că sînteți aice!... Unde-i Vidra?...
Ascultați!...
Mergeți!.... Pe toți căpitanii pe dată să mi-i
chemați!...
Eu v-am fost ca ș-un părinte...! Adunați-i mai în
pripă!....
Timpul zboară... Mai degrabă!... Într-o clipă! Într-o
clipă!...

(Iese prin ușa din stînga.)

VULPOI

Ha, ha! Înțeles-ați oare vrun singur cuvînt măcar?
Mă tem că hatmanul nostru e cu trei roate la car...

RĂZAȘUL

Ce-ți spuneam eu dineoară? Tot la vorba ceea vine:
Poticneala-i mare lucru... Măi Vulpoiule, nu-i bine!...

VULPOI

(furios)

Măi? Iar măi?...

TĂNASE

Noi pierdem vremea, tot la fleacuri înșirînd!...
Haidem! Pe toți căpitanii să-i adunăm mai curînd.
Hatmanul știe ce face. El învață, el răspunde,
Este datoria noastră ca să-l ajutăm oriunde...
Eu știu că-n țara Moldovei unul e Răzvan, mă jur!
Păcat că-i țigan... La dracu!.... Ăsta-i singuru-i
cusur!

(Ies toți prin ușa din fund, pe cînd prin cea din stînga intră Răzvan și Vidra.)

RĂZVAN

Da! S-au împăcat cu leşii...

VIDRA

Şi cu păgînii?...

RĂZVAN

Fireşte!

VIDRA

Trebuia tu să-i dai sfaturi...

RĂZVAN

De la mine nu primeşte...
Atita-i mai rău! Iubito, cată drept în ochii mei!
Drept!.... Aşa!... Spune-mi, acuma, nu citeşti nimic
în ei?...

VIDRA

(cu nedomerire)

Sînt tulburi...

RĂZVAN

Tulburi? Atita?... Foarte bine! Vrea să zică,
Nici Aron-vodă în ochii-mi n-a putut citi nimică!...
Ochii mi-au fost cu credinţă...

(Stringînd pumnii şi cu un glas înecat)

Vidro! Vidro!... Eu voiesc,
Negreşit una din două: sau moarte, ori să domnesc!

VIDRA

Asta-i şi dorinţa Vidrei... Însă trebui amînată...
Nu-i timp...

RĂZVAN

Astăzi, astăzi, astăzi; sau astăzi, ori niciodată!
Aron se-mpacă cu leşii, şi cu ajutorul lor
Se-ntăreşte la domnie, pe cînd eu sughiţ şi mor!
Aron se-mpacă cu leşii, şi sabia-mi nu mai poate
Prin duşmani să mă slăvească, iar slava duce la toate!...
Aron se-mpacă cu leşii... Fără nume, fără tron,
Ce fac eu?... Răspunde-mi, Vidro!... Aşadară, jos Aron!...

VIDRA

Nu te grăbi!... mă-ngrijeşte o presimţire ciudată,
Şi presimţirea femeii nu se-nşeală niciodată...

RĂZVAN

Vorbe seci!

VIDRA

O, nu, Răzvane! Chiar astăzi eu am visat
O vedenie grozavă, un lucru înfricoşat...
Maica ta-n haine cernite din mormînt păşea spre mine,
Ochii-i se-necau în lacrimi, pieptu-i gemea de suspine,
Şi durerea-i, plămădită cu mînia la un loc,
Îmi striga din gura-i moartă: Piei, nepoata lui Moţoc!...

RĂZVAN

Vise! O nimica toată! Luptătorul care-n viaţă
Întîlneşte la tot pasul însăşi moartea faţă-n faţă,
Încît i se par acuma dopotrivă morţi şi vii,
Nu-l tulbură o nălucă ce sperie pe copii!...
Ş-apoi unde-i acea Vidră care-mi tot spunea odată
De-a nu fi ca mici păraie, ci ca Dunărea cea lată?
Unde-i acea Vidră care zi şi noapte mă-nvăţa
Că pîn' şi iubirea ţării e pofta de-a se nălţa?
Unde-i acea mare Vidră ale căreia cuvinte,
Ca o sămînţă măruntă, îmi cădeau adînc în minte,
Şi din tainicele brazde ale sufletului meu,
Prinzînd rădăcini cu-ncetul, dezvălindu-se mereu,
Ieşir-acuma deodată, pline de suc şi de viaţă,
Rîzînd de viscoli, ca bradul încins cu sute de braţă?
Unde-i Vidra?... Denainte-mi stă un chip tremurător,
Ce de spaimă crede-n umbre şi plînge de spaima lor...
Aşa? Tu, ce-ai fost în stare, cu-mbrînciri necontenite,
Pîn' la marginea măririi să m-aduci pe nesimţite,
Tocmai astăzi, cînd ajungem la doritul nostru mal
Te-ngrozeşte faţa mării ce ridică val pe val?...
Află dară că degeaba unda muge, vîntul geme;
Răzvan, împins pîn-aice, de furtuni nu se mai teme,
Şi călcînd cu desperare peste undă, peste vînt,
Va şti să meargă-nainte: sau la tron, ori la mormînt!...

(Intră Răzaşul, Vulpoi, Tănase şi mai mulţi căpitani.)

VIDRA

Mă duc să mă-nchin, Răzvane... Numai în zile de goană
Omul uită necredinţa şi-nţelege o icoană!...

(Iese.)

CĂPITANII

Să trăiești!

RĂZVAN

Nu-i timp de vorbe!... Pe cînd viteazul Mihai
Scaldă Țara Muntenească de la Giurgiu pîn' la plai,
În sîngele de năpîrcă al urdiilor păgîne;
Pe cînd Jigmon ungureanul, la hotarele române,
Păscut cu noi împreună de șarpele veninos,
Își pune pieptul în luptă pentru crucea lui Hristos;
Pe cînd neamțul, frîncul, papa, țările creștine toate
S-au unit ca să doboare spurcata păgînătate,
Numai leșii cei zburdalnici sînt cu turcul înțeleși,
Iar domnul Aron al vostru s-a tocmit argat la leși!
Sînteți români, și românii n-au suferit niciodată
Pe fruntea domnilor țării măcar o singură pată!
Un vodă-i un fel de doftor, și norodul, frații mei,
Nu-i dator să fie jertfa doftorilor celor răi!...
Mulți domni avuse Moldova; cei buni au domnit o viață,
Ceilalți au purtat cununa o singură dimineață;
Căci făcîndu-se lumină și soarele fiind sus,
Poporul da jos pe-aceia pe cari poporul i-a pus!...
Un vodă, ca orișicine, își ia plata după faptă...
M-ați înțeles? Vremea trece...

CĂPITANII

Jos Aron!...

RĂZVAN

(arătînd ușa)

Țara v-așteaptă!

(Căpitanii ies, afară de Vulpoi și de Tănase.)

VULPOI

Să-l ucidem?...

RĂZVAN

Nu, lăsați-l!... Domnii cînd nu mai domnesc
S-aseamănă cu strigoii: ei umblă, dar nu trăiesc...

VULPOI

Bine!...

RĂZVAN

După ce-l veți prinde, să dați semne din pistoale!...

VULPOI

Înțeleg!... Ș-apoi să facem ca norodul să se scoale,
Ș-adunîndu-se cu gloată, mic și mare pe maidan,
Să zbiere dobitocește: „Trăiască vodă Răzvan"...

RĂZVAN

Pe Bașotă...

VULPOI

Știu! Cu dînsul voi avea chiar eu a face:
De mult îl pîndesc de-aproape, căci nici de frică nu-mi place!...

(Iese.)

TĂNASE

O să plec și eu îndată, numai o vorbă să-ți spui...
Faci rău!...

RĂZVAN

De ce?

TĂNASE

Apoi bine, nu se cade orișicui
A ședea pe scaunul țării...

RĂZVAN

Ce-nsemnează?...

TĂNASE

Proasta minte
Ar vrea să-ndulcească vorba și nu găsește cuvinte...
Dă-mi voie să-ți spui pe față...

RĂZVAN

Spune verde, moș Tănas!

TĂNASE

Despot fu grec, Ioan-vodă fu armean și Iancu sas...
Dar orișicum pîn-acilea, din mila dumnezeiască,
Noi n-am avut nici un vodă... știi! Țara o să cîrtească.
Ce să-i faci!... Mai bine hatman. Să nu fi fost tată-tău...

RĂZVAN

(încruntat)

Cum?...

TĂNASE

Apoi de! Bătrînețe!... Să ne ierte Dumnezeu!...

(Iese.)

RĂZVAN

(Se așază cu capul plecat pe mîni, apoi se scoală, face în tăcere cîțiva pași prin odaie, se oprește pe loc.)

Nu-i greu încă patru zile de-a ne mai lupta-n cetate,
Pîn' ce tabăra lui Jigmon va lovi pe leși la spate...
Deocamdată, pîn-atunce, nu ne temem de păgîni:
Ramazanul lor mai ține tocmai două săptămîni...
M-am gîndit bine la toate... Cîte griji și cîte trude
Numai ca s-apuci domnia!...

(Cu tulburare)

Dar pistolul nu s-aude!...

(Ascultînd)

Nu!... Tot nu!...

(Își freacă fruntea, se așază iarăși pe divan și pleacă capul pe mîni.)

VIDRA

(intrînd încet)

Acum, iubite, nu-i timp a mai cugeta!
Steaua lui Răzvan e mare: încrede-te-n steaua ta!...
Fii bărbat în orice soartă: și-n cădere, și-n izbîndă,
Privind cu sîngele rece la răsplată sau osîndă!...

RĂZVAN

(sculîndu-se)

Tu n-ai auzit pistolul?

VIDRA

De nu vei avea noroc,
Blăstemul o să izbească pe nepoata lui Moțoc,
Care din cupa măririi s-a străduit să te-mbete.
Și nici ea nu-i vinovată! Nu!... Sînt neamuri cu pecete,
În cari Dumnezeu sădește vrun bine sau vrun păcat,
Ș-apoi toți d-același sînge îl moștenesc ne-ncetat!

Neamul lui Moţoc nu poate s-aibă altă cugetare,
Decît numai-numai-numai văpaia s-ajungă mare!...

RĂZVAN

Tu n-ai auzit pistolul?... Pistol!... Nu l-ai auzit?
Spune!

(Cu furie)

Ureche! Ureche!...

(Afară se aude o împuşcătură)

A! De-acuma s-a sfîrşit!
Sînt domn! Trăiască domnia!...

(Cu amărăciune)

Cît de lesne, cît de iute
Se răstoarnă domnii ţării, cel mult în zece minute!

(Către Vidra.)

Dar tu nu mai spui nimica? Mai dinioară mi-ai zis
Nu ştiu ce... ba mi se pare... de!... îmi povesteai un vis...
Mai spune-mi-l înc-o dată...

VIDRA

(îngenunchind)

Îţi mulţumesc, Doamne sfinte,
C-ai auzit cu-ndurare o rugăciune fierbinte!...

(Se scoală.)

Crezut-ai, oare, Răzvane, că se poate speria
De neşte deşerte vise chiar o inimă c-a mea?
Gîndit-ai, oare, iubite, c-o nălucă muierească
Ar putea glasul măririi în pieptu-mi să-l năbuşească?...
Vîntuleţul, ce-adiază printre viţe din lăstar,
Rămîne fără putere în faţa unui stejar,
Pe care numai furtuna îl zguduie şi-l sfărmă...

RĂZVAN

Furtună?...

VIDRA

Cea mai cumplită!

RĂZVAN

Eşti doamnă, Vidro...

VIDRA

Sînt mamă!...
Aici copilul se mişcă... Simţindu-l în sînul meu,
Uit toate şi văd acuma, văd că-s femeie şi eu!...

(Afară se aud strigăte: „Să trăiască Răzvan-vodă!")

RĂZVAN

Ascultă, iubito Vidră! Ascultă, scumpo soţie!...
Sîngele nostru din leagăn va moşteni o domnie!...

(Intră Şoltuzul şi mai mulţi tîrgoveţi.)

ŞOLTUZUL

(închinînd lui Răzvan pe o tablă de argint struguri şi spice de grîu)

După datina străbună, rămasă de la mai-mari,
Eu, şoltuzul ot-Suceava, cu cei doisprezece pîrgari,
Aleşi ca să fim în fruntea tîrgoveţilor d-aice,
Dorim măriilor-voastre ani mulţi şi viaţă ferice,
Încît să-ncingeţi Moldova, asemenea unui brîu,
Numai cu livezi de struguri, numai cu cîmpii de grîu;
Căci norodul, dînd domnia, se mulţumeşte cu poame
Ca să nu piară de sete şi să nu moară de foame.

RĂZVAN

Primesc din mînile voastre prinosul de bun ogur,
Ş-a fi părintele ţării făgăduiesc şi mă jur:
Nu voi uita niciodată c-a românului tărie
Este plugul şi cîntarul mai presus de boierie...

ŞOLTUZUL

Tot după vechi obiceie, păstrate din veac în veac,
Ales-am din sînul nostru băiatul cel mai sărac,
Pentru ca măriei-tale din gura-i copilărească
Să dea, fără să se teamă, o povaţă bătrînească...
Copile, sărută poala îmbrăcămintei domneşti,
Şi cum vei putea mai bine oraţia s-o citeşti!

BĂIATUL

(după ce sărută mîna ce-i întinde Răzvan)

Măria-ta!
Nu te supăra,
Ci fii bun a ne-asculta!
Îţi vom spune cam multe
Şi mărunte,

Dar tot lucruri plăcute,
Să fie drag orișicui să ne-asculte!
O sută de ani să domnești,
Pe dușmani să-i biruiești,
Pe vrășmași să-i pedepsești.
[.........................]
Dar cu moldovenii tăi,
Măcar de-o fi și răi,
Măria-ta să fii bun cu ei;
Și de-i vedea unii și desculți,
Măria-ta tot să-i asculți;
Căci norodul e cam năzdrăvan
Face multe pozne într-un an;
Și țara-i cam nebună:
Face multe pozne și-ntr-o lună
Ba la-ndemînă
Și-ntr-o săptămînă;
Iar de nu te-i păzi,
Chiar într-o zi
Multe-i auzi!

RĂZVAN

(dîndu-i o pungă)

Destul! Să trăiești, băiete!...

(Intră Răzașul, Tănase și mai mulți căpitani.)

RĂZAȘUL

Măria-ta! Sănătate!
Isprăvit-am toată treaba fără multă greutate:
P-Aron-vodă la răcoare în spătărie l-am pus;
Boierii, mitropolitul, pe toți la palat i-am dus;
Mai în sfîrșit, lucru-i gata!

RĂZVAN

Unde-i Bașotă?

RĂZAȘUL

El are
Pe Vulpoi cu toată ceata de vînători în spinare.

RĂZVAN

Bine, dragii mei tovarăși!... Stăpînirea-mi în curînd
La toți și la fiecare va da răsplată pe rînd...

SBIEREA

(intrînd iute, speriat, pierzînd răsuflul, cu o lădiță în mînă)

Jupîne!... Mărite Doamne!... Scapă-mă! Norodul pradă!
Sinete, zapise, țara, lumea-i în această ladă!...

RĂZVAN

Liniștește-te, jupîne. Averea-ți chiar pe maidan
O poți lăsa fără grijă în zilele lui Răzvan...

SBIEREA

(răsuflînd mai ușor și făcînd semnul crucii)

În ladă tot e mai sigur!... Părăluța cere pază;
Mai bine s-o ții sub cheie, ca nimene să n-o vază...

VIDRA

Doamne, soțule, stăpîne! Nu mă mai pot opri!...
Într-un glas cu țara-ntreagă, viu a-ți ura ș-a-ți dori
O domnie fericită... Ba înc-aș mai vrea ca mîne
Tu să legi într-o cunună toate țările române,
Încît de la Marea Neagră pîn' la falnicul Carpat,
Să nu domnești ca un vodă, ci ca Răzvan-împărat!

CĂPITANII

Da, da, da! Împărăție!...

RĂZVAN

(trist)

Ar fi bine docamdată
Să rămînem cu Moldova!

SBIEREA

Ce om fără judecată!
Dar Moldova-i sărăcită! Nu-i chip altfel s-o cîrpești
Decît unind laolaltă mai multe țări românești...
Două și două fac patru: cea mai dreaptă socoteală!...

RĂZAȘUL

Vulpoi avuse dreptate... Nu mai cred în poticneală!...
Toate semnele sînt bune!... Măria-ta, la palat
Ne-așteaptă mitropolitul cu toți boierii din sfat...

RĂZVAN

Să mergem! Voiesc acuma din gura domniei-mele
Țara s-audă nădejdea d-a scăpa din zile grele.

SBIEREA

(cu umilință)

Stăpîne preamilostive, unde-i merge merg și eu;
Lada mea e-n siguranță numai lîngă domnul meu!...

(Toți se pregătesc a ieși.)

VULPOI

(intrînd cu spaimă)

Pierduți!...

TOȚI

Ce veste?

VULPOI

Vătavul...

TOȚI

Ce-i?...

VULPOI

Bașotă...

TOȚI

Zi!...

VULPOI

Trădare!
Scăpă din mînile mele, deschise poarta cea mare,
Leșii au umplut cetatea!...

(Sbierea cade mort, fulgerat de apoplexie.)

RĂZAȘUL

(clătind din cap)

Poticneala!...

TĂNASE

Eu știam
Că nu se cădea s-apuce scaunul țării orice neam.

VIDRA

(luînd pe Răzvan de mînă)

Iubite! Nu sta pe gînduri... Cînd soarta te prigonește,
Fii mîndru chiar în cădere!...

CĂPITANII

Măria-ta! Poruncește!...

VIDRA

Și ce s-așteptați voi oare de la viteazul Răzvan
Decît paloșul în mînă și-nainte la dușman?

RĂZVAN

(scoțînd sabia)

Să trăiască neagra' moarte! Ne cunoaștem foarte bine!...
Cine vrea s-o strîngă-n brațe, iată calea! După mine!...
Moartea-i mireasă,
Mormîntu-i casă,
Viermii sînt nași,
Hai la vrăjmași!

(Iese urmat de căpitani.)

VIDRA

Moarte!... Moarte!... Dar se poate?... Moară oamenii cei mici,
Precum călcîiul turtește moșoroiul de furnici;
Omul, însă, care lumea pe palmă-i ar vrea s-o poarte,
Zodia-i, scrisă pe frunte, respinge pizmașa moarte!...

(Se gîndește.)

Dumnezeule puternic! De ce mai faci uriași
Dacă-n rînd cu toți piticii pradă morții vrei să-i lași?...
Cum? Cereasca ta dreptate se pogoară pîn'la fiară:
Vulturul trăiește veacuri, iar musca d-abia o vară,
Și numai omul cel mare, stăpîne, tu-l osîndești
Ca să moară dopotrivă cu muștele omenești!...

(Se cutremură.)

O, nu, nu! Răzvan nu moare!... Orice pai în astă lume
Trebui s-aibă vro ursită, o țintă, vrun scop anume,
La care-i dator să meargă, de vîntul sorții împins,
Și cade numai atunce cînd este semnul atins!...
Calea lui Răzvan e lungă și d-abia se desfășoară:

Pîn'la capăt e departe... Răzvan nu poate să moară!
Nici chiar Dumnezeu el însuşi nu schimbă ceea ce-i scris!...

(Iute)

În genunchi, Vidro!...

(Îngenunchează și ridică ochii în sus.)

Iertare!...

(Cu spaimă, punînd mîna la ochi.)

Visul meu!... Grozavul vis!...

(Sculîndu-se cu tărie)

Şi de ce eu stau aice, cînd Răzvan înfruntă focul?
Daţi-mi armă!... Lîngă dînsul, în primejdie mi-e locul...

(Se repede la armătura de pe perete și se oprește.)

Dar copilul meu, o Doamne!

(Se cutremură.)

Ce-aud?

(Din spațiu răsună o voce ca un echo: „Dar copilul meu?" Vidra cu groază își întoarce fața spre ușă, ca și cînd ar vedea pe cineva acolo.)

Muma lui Răzvan!... Mă-ntreabă... Şi ce-i pot răspunde eu?

(Se repede la armătura de pe perete și se oprește. Făcînd semnul crucii.)

Piei, nălucă, piei! Sînt mamă!

(Face un pas îndărăt.)

Nu te-apropia!...

(Răsună iarăși ecoul: „Sînt mamă!"... Vidra, zdrobită de emoțiune, se aruncă pe divan.)

Ea vrea dinte pentru dinte! Muma mumei cere samă!...

(Face o sforțare și se scoală cu energie.)

Oare nu mai sînt eu Vidra?

(Abătută)

E cumplit al mumei dor!...

(Pe prag apare Răzvan, greu rănit, ținut de Vulpoi și de Răzaș. Vidra se repede înainte-i.)

A! Scăpat! Ce fericire!... Tu!

RĂZVAN

(cu un glas slab, pe cînd Vulpoi și Răzașul îl pun pe divan)

Am biruit și mor!...

(Arătînd la cadavrul lui Sbierea.)

Nu-mi ziceai tu, oare, Vidro, să fiu întocmai ca Sbierea
Eu cu cinstea și mărirea, el cu prada și averea!

(Vidra îngenunchează și-și ascunde fața în mîni.)

Dar ce-i mai trebui acuma mii de galbeni în grămezi?
Ce-mi folosește domnia?... Pe-amîndoi aci ne vezi
Praf, pulbere și cenușă!... Nebuni, ce din lăcomie,
El pentr-o biată lescaie, eu pentr-un ceas de mîndrie,
Necruțînd nimica-n lume, neștiind nimica sfînt,
Uitam că viața-i o punte dintre leagăn și mormînt!...

(Cu durere)

Mi se-ntunecă vederea, dar văd ceva de departe...
O jumătate din mine de cealaltă se desparte...
Ah, veniți, veniți cu toții!... Unde-i bătrînul Tănas?...

RĂZAȘUL

Apărîndu-te pe tine, mort în luptă a rămas!...

(Vulpoi plînge.)

RĂZVAN

(în agonie)

Țigan!... Țigan!... Apă!... Apă!...

(Cade mort peste Sbierea.)

RĂZAȘUL

Decît o așa domnie,
Mii de tunete, mai bine-i un petec de răzășie!...
Zmeul zmeilor să-ncapă într-o șchioapă de mormînt!...

VULPOI

(cu spaimă)

Nu vezi că-i moartă și Vidra?... N-a zis un singur cuvînt,
Nici o vorbă, nici un țipet, privind pe Răzvan că moare!...

VIDRA

(sculîndu-se liniștită)

Voi puteți vorbi ș-a plînge!...

VULPOI

Doamnă!...

VIDRA

Pe voi nu vă doare!...

RĂZAŞUL

(cu furie)

Dar tu l-ai ucis, ciocoaică! Tu la moarte l-aduseşi!
O să mi-o plăteşti acuma, tune-fulgere!...

(Scoate cuţitul şi voieşte s-o lovească.)

VIDRA

(cu sînge rece, arătînd la uşă)

Să ieşi!

(Răzaşul lasă mîna în jos şi pleacă capul.)

ION LUCA CARAGIALE

S-a născut la 30 ianuarie 1852, în satul Haimanale (Prahova) ce-i poartă astăzi numele. Își începe învățătura sub îndrumarea dascălului Haralambie de la biserica Sf. Gheorghe din Ploiești, urmează cursurile „Școlii Domnești" nr. 1, apoi pe cele ale gimnaziului „Petru și Pavel" din același oraș. Între 1868—1870 face parte din clasa de declamație și mimică a Conservatorului din București, condusă de Costache Caragiale, unchiul său.

A exercitat diferite profesiuni, de la cea de copist de tribunal, sufleur, corector, revizor școlar etc., pînă la cea de concesionar de restaurant în gara Buzău. În anii 1888—1889, a fost director general al teatrelor și, în această calitate, și director al Teatrului Național.

Colaborator la revistele și ziarele vremii, printre care la *Timpul* (la solicitarea lui Eminescu), a condus sau a făcut parte din comitetul de conducere al revistelor: *Ghimpele*, *Claponul*, *Națiunea română*, *Moftul român*, *Vatra* etc.

După ce a tradus tragedia în versuri *Roma invinsă* de D. Parodi, Caragiale a scris comedia *O noapte furtunoasă* (1878), a cărei premieră a avut loc în 1879. Din același an datează *Conu Leonida față cu reacțiunea*. În 1884, se reprezintă *O scrisoare pierdută*, în 1885 *D-ale carnavalului*, iar în 1890 drama *Năpasta*. Comediile au fost publicate în volumul *Teatru* (1889).

Paginile de proză ale lui Caragiale — momente, schițe, povestiri, nuvele — au fost tipărite în volumele antume *Note și schițe* (1892), *Păcat*, *O făclie de Paște*, *Om cu noroc* (1892), *Schițe ușoare* (1896), *Schițe, notițe și fragmente literare* (1897), *Momente* (1901), *Schițe nouă* (1910). În 1908 a tipărit pamfletul *1907, din primăvară pînă-n toamnă* cuprinzînd o severă critică la adresa claselor exploatatoare care au reprimat răscoalele țărănești din acel an.

A murit la 9 iunie 1912, la Berlin.

O scrisoare pierdută

Comedie în patru acte

PERSOANELE

ȘTEFAN TIPĂTESCU, prefectul județului
AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la 48
ZAHARIA TRAHANACHE, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comițiului agricol și al altor comitete și comiții
TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții
IORDACHE BRÎNZOVENESCU, asemenea
NAE CAȚAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților", prezident-fundator al Societății Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română"
IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți
POPESCU, institutor, asemenea
GHIȚĂ PRISTANDA, polițaiul orașului
UN CETĂȚEAN TURMENTAT
ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus
UN FECIOR
ALEGĂTORI, CETĂȚENI, PUBLIC

În capitala unui județ de munte, în zilele noastre

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund o ușă, la stînga altă ușă, în planul din față. În stînga, planul întîi, canapea și un fotoliu.

SCENA I

TIPĂTESCU, puțin agitat, se plimbă cu „Răcnetul Carpaților" în mînă, e în haine de odaie; PRISTANDA în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.

TIPĂTESCU *(terminînd de citit o frază din jurnal)*: „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om! Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghearele unui vampir..." *(Indignat.)* Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!

PRISTANDA *(asemenea)*: Curat caraghioz!... Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia bampir?

TIPĂTESCU: Unul... unul care suge sîngele poporului... Eu sug sîngele poporului!...

PRISTANDA: Dumneata sugi sîngele poporului!... Aoleu!

TIPĂTESCU: Mișel!

PRISTANDA: Curat mișel!

TIPĂTESCU: Murdar!

PRISTANDA: Curat murdar!

TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!

PRISTANDA: Nu s-alege!

TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!

PRISTANDA: Și mie!

TIPĂTESCU: Dar în sfîrșit, las-o asta! lasă-l să urle ca un cîine!

PRISTANDA: Curat ca un cîine!

TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*Șade.*)
PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, ațipisem nițel după masă, precum e misia noastră... că acuma dumneavoastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...
TIPĂTESCU: Firește...
PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Famelie mare, renumerație mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leafa, că te prăpădești de tot!..." Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: famelie mare, renumerație mică, după buget.
TIPĂTESCU (*zîmbind*): Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decît tu nu ești băiat prost; o mai cîrpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!
PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocma' dumneavoastră să nu știți!
TIPĂTESCU: Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte: mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Cînd e om de credință...
PRISTANDA: De credință, coane Fănică, să trăiți!
TIPĂTESCU: Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.
PRISTANDA: Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...
TIPĂTESCU: După buget!...
PRISTANDA: Mică, sărut mîna, coane Fănică.
TIPĂTESCU: Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine; ai tras frumușel condeiul.
PRISTANDA (*uitîndu-se pe sine și rîzînd*): Curat condei! (*Luîndu-și numaidecît seama, naiv.*) Adicăte, cum condei, coane Fănică?...
TIPĂTESCU: Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...
PRISTANDA (*naiv*): Da.

TIPĂTESCU: Ei?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri?
PRISTANDA *(cu tărie)*: S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vîntul jos... Da' s-a pus...
TIPĂTESCU: Patruzeci și patru?
PRISTANDA: Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.
TIPĂTESCU *(rîzînd)*: Nu umbla cu mofturi, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul? Tocmai ea, cum e glumeață, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiță"...
PRISTANDA *(mîhnit)*: Îmi pare rău, tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de!... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...
TIPĂTESCU: Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o în glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...
PRISTANDA: Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanii Joițichii, și al lui conu Zaharia... Ei? și le-ați numărat, coane Fănică?... Ei?... așa e? patruzeci și patru...
TIPĂTESCU: Vreo paispce... cinspce...
PRISTANDA: Apoi să le numărăm, coane Fănică; să le numărăm: două la prefectură.
TIPĂTESCU: Două...
PRISTANDA: Două pe piața lui 11 Fevruarie...
TIPĂTESCU: Patru...
PRISTANDA *(căutînd în gînd)*: Două la primărie...
TIPĂTESCU: Şase...
PRISTANDA *(acelaşi joc)*: Unul la şcoala de băieţi...
TIPĂTESCU: Şapte...
PRISTANDA: Unul... la şcoala de fete...
TIPĂTESCU: Opt...
PRISTANDA: Unul la spital...
TIPĂTESCU: Nouă...
PRISTANDA: Două... la catrindală, la Sf. Niculae...
TIPĂTESCU: Unsprezece.
PRISTANDA: Două la prefectură... paispce...
TIPĂTESCU *(rîzînd)*: Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.
PRISTANDA: Nu, coane Fănică, să trăiţi! *(Continuă repede, pe nerăsuflate.)* Două la primărie, optspce, patru la şcoli douăzeci şi patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

TIPĂTESCU *(rîzînd)*: Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

PRISTANDA: Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru... Cum zic unul-două, poate vîntul... ori cine știe...

TIPĂTESCU *(rîzînd)*: Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA *(schimbînd deodată tonul, umilit și naiv)*: Famelie mare... renumerație după buget mică...

TIPĂTESCU *(uitîndu-se la ceas)*: Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA: Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc...

PRISTANDA: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de mondir, scot chipiul, mă-mbrac țivilește și plec... la datorie, coane Fănică. Pînă să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei și apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii". Cînd dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraiște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gîndul la datorie, ce-mi dă în gînd ideea! zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți ca la teatru.

TIPĂTESCU *(interesîndu-se)*: Ei, ce?

PRISTANDA: Jucaseră stos[1].

TIPĂTESCU: Cine era?

---

[1] Joc de cărți.

PRISTANDA: Cine să fie? dăscălimea: Ionescu, Popescu, popa Pripici...
TIPĂTESCU: Și popa?
PRISTANDA: Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n păr. Jocul era pe isprăvite... și fumărie de tutun... ieșea pe fereastră ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ăilalți ședeau de vorbă.
TIPĂTESCU: Și Cațavencu mă-njura?
PRISTANDA: Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv... și-și număra voturile.
TIPĂTESCU: Dăscălimea, popa și moflujii[1].
PRISTANDA: Curat moflujii!
TIPĂTESCU: Las' că le dau eu voturi.
PRISTANDA: Da' să vedeți ce s-a-ntîmplat... coane Fănică. Din vorbă-n vorbă, Cațavencu zice: „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gîndul nu gîndiți, unu pe care contează bampirul — și acolo, pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe Dumnezeu... și cînd l-om avea pe ăla, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoarea asta"... și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați..." Diavolul de popă, n-are de lucru? se scoală repede de la joc și zice: „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara..." Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fereastră drept în ochii mei. Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pesemne trecea ori ședea lîngă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lîngă uluci și intru în curtea primăriei.
TIPĂTESCU *(interesîndu-se de povestire)*: Ei?
PRISTANDA: M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.
TIPĂTESCU: Cine să fie? Ce scrisoare? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să m-aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și

[1] Faliți, cei nemulțumiți.

nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe nerăbdătoare...

PRISTANDA: Ce-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU: Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

PRISTANDA: Ascult, coane Fănică.

TIPĂTESCU: Dacă s-ar putea să punem mîna și pe firul ăsta, — nu doar că mi-e teamă de intrigile proaste ale lui Cațavencu, — dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvîrșire, ș-apoi să-l lucrăm pe onorabilul!

PRISTANDA: Curat să-l lucrăm!

TIPĂTESCU: Stăi un minut pînă să-mi schimb haina; ieșim împreună: am să-ți mai spun ceva.

PRISTANDA: Stau, coane Fănică. *(Tipătescu iese în stînga.)*

SCENA II

PRISTANDA *(singur):* Grea misie, misia de polițai... Și cônu Fănică cu coana Joițica mai stau să-mi numere steagurile... Tot vorba bietei neveste, zice: „Ghiță, Ghiță, pupă-l în bot și-i papă tot, că sătulul nu crede la ăl flămînd..." Zic: curat! De-o pildă, conul Fănică: moșia moșie, foncția foncție, coana Joițica, coana Joițica: trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... *(luîndu-și seama)* babachii... Da' eu, unde? famelie mare, renumerație după buget mică. *(Șade în fund pe un scaun la o parte.)*

SCENA III

ZAHARIA TRAHANACHE, GHIȚĂ PRISTANDA, apoi TIPĂTESCU și ZOE

TRAHANACHE *(intră prin fund, fără să ia seama la Ghiță, care se ridică răpede la intrare. Trahanache e mișcat):* A! ce coruptă soțietate!... Nu mai e moral, nu mai sunt prinţipuri, nu mai e nimic: enteresul și iar enteresul... Bine zice fiu-meu de la facultate alaltăieri în scrisoare: vezi, tînăr tînăr, dar copt, serios băiat! zice: „Tatițo, unde nu e moral, acolo e corupție, și o soțietate fără prinţipuri, va să zică că nu le are!"... Auzi d-ta mișelie, infamie. *(Vede pe Ghiță.)* Aici erai, Ghiță? *(Se stăpînește.)*

PRISTANDA: Aici, sărut mîna, coane Zaharie.

TRAHANACHE: Fănică a ieșit?

PRISTANDA: Ba nu, coane Zaharie, vine numaidecît momental, e dincolo... A! iată conul Fănică...

TIPĂTESCU *(cu pălăria și haina de oraș vine din stînga, e surprins la vederea lui Zaharia)*: Neica Zaharia! Cum se poate? Ai ieșit înainte de dejun? ce e?

TRAHANACHE: E comèdie, mare comèdie, Fănică, stăi să-ți spui. *(Îi face semn să expedieze pe Pristanda.)*

PRISTANDA *(răpede)*: Mai aveți ceva să-mi ordonați, coane Fănică?

TIPĂTESCU: Nu... Nu uiți de ce-am vorbit. Trebuie să avem dezlegarea istoriei cît mai degrabă.

PRISTANDA: Ascult.

TIPĂTESCU: Nene Zaharie, e lung ce ai să-mi spui? Nu mi-o poți spune la dejun?

TRAHANACHE: Ai puțintică răbdare... Nu trebuie să știe Joițica... E comèdie mare, Fănică. *(Șade pe canapea, cu spatele spre fund.)*

TIPĂTESCU *(uitîndu-se la ceas)*: Atuncea treci, Ghiță, pe la nenea Zaharia p-acasă și lasă-i vorbă coanei Joițichii — nu-i așa, nene Zaharie? — să fie așa de bună să nu se supere dacă om întîrzia de la dejun... avem ceva politică de vorbit între bărbați.

PRISTANDA: Ascult, coane Fănică. *(Pristanda pleacă spre fund. Tipătescu se întoarce spre Trahanache și coboară. Cînd Pristanda vrea să iasă prin fund, ușa din dreapta se deschide puțin, Zoe scoate capul, cheamă pe Pristanda: „Pst! Pst!" și închide repede ușa. Tipătescu se întoarce și îl vede pe Pristanda lîngă ușa din dreapta.)*

TIPĂTESCU: Ai? Un' te duci?

PRISTANDA *(făcîndu-i semn să tacă și arătîndu-i pe Trahanache)*: Unde mi-ați ordonat.

TIPĂTESCU *(fără a înțelege)*: De ce nu ieși prin față?

PRISTANDA *(urmîndu-și jocul)*: Da, prin față... *(Se-ntoarce spre ușa din fund. Tipătescu se-ntoarce iar spre Trahanache. Jocul Zoii se repetă. Fănică se-ntoarce iar, Ghiță, care este iar lîngă ușa din dreapta, iese năvală pe acolo. Tipătescu, dînd din umeri, fără să-nțeleagă, se coboară să șază pe fotoliu, lîngă Trahanache.)*

SCENA IV

TIPĂTESCU, TRAHANACHE

TIPĂTESCU: Ei! neică Zahario, ce e! ia spune, te văz ca schimbat!...

TRAHANACHE: Ai puţintică răbdare, să vezi... Azi-dimineaţă, pe la opt şi jumătate, intră feciorul în odaie, — nici nu-mi băusem cafeaua, — îmi dă un răvăşel şi-mi zice că aşteaptă răspuns... De la cine era răvăşelul?

TIPĂTESCU: De la cine?

TRAHANACHE: De la onorabilul d. Nae Caţavencu.

TIPĂTESCU: De la Caţavencu?

TRAHANACHE: Zic: ce are a face Caţavencu cu mine şi eu cu Caţavencu, nici în clin, nici în mîneci, ba chiar putem zice, dacă considerăm după prinţipuri, dimpotrivă.

TIPĂTESCU: Fireşte... Ei?

TRAHANACHE: Stăi, să vezi. *(Scoate un răvăşel din buzunar şi-l dă lui Tipătescu.)*

TIPĂTESCU *(luînd răvăşelul şi citind)*: „Venerabilul d. Zaharia Trahanache, prezident al Comitetului permanent, al Comitetului şcolar, al Comitetului electoral, al Comiţiului agricol şi al altor comitete şi comiţie... Loco. *(Scoate hîrtia din plic.)* Venerabile domn, în interesul onoarei d-voastră de cetăţean şi de tată de familie, vă rugăm să treceţi astăzi între orele 9 jum. şi 10 a.m. pe la biuroul ziarului *Răcnetul Carpaţilor* şi sediul Societăţii Enciclopedice-Cooperative *Aurora Economică Română*, unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanţă pentru d-voastră. Al d-voastră devotat, Caţavencu, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Carpaţilor*, prezident fundator al Societăţii Enciclopedice-Cooperative *Aurora Economică Română...*“ Ei? ce document?

TRAHANACHE: Ai puţintică răbdare! Să vezi... M-am gîndit: să nu mă duc... să mă duc... să nu mă duc... ia, numai de curiozitate, să mă duc, să văz ce moft mai e şi ăsta. Mă îmbrac degrabă, Fănică, şi mă duc.

TIPĂTESCU: La Caţavencu?

TRAHANACHE: Stăi, să vezi... la Caţavencu. — Cum intru se scoală cu respect şi mă pofteşte pe fotel. „Venerabile“-n sus, „venerabile“-n jos. „Îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ţinut la d-ta ca la capul judeţului nostru...“ şi în sfîrşit o sumă de delicateţuri... Eu serios, zic: „Stimabile, m-ai chemat

să-mi arăți un docoment, arată docomentul!" Zice: „Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, și ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta un bărbat așa de, și așa de..." și iar delicatețuri. Zic iar: „Stimabile, ai puțintică răbdare, docomentul"... El iar: „...că de, damele..." Să vezi unde vrea să m-aducă mișelul!... Biata Joițica! să nu cumva să-i spui, să nu care cumva să afle! cum e ea simțitoare!...

TIPTĂESCU: Ce! a cutezat? mizerabilul! *(Se ridică turburat.)*

TRAHANACHE *(oprindu-l)*: Stăi, să vezi! „...că de, damele, zice, nu înțeleg totdeauna meritele și calitățile morale ale bărbatului, și respectul care va să zică, ce trebuie să-i poarte..." În sfîrșit *(Tipătescu fierbe)* ce s-o mai lungesc degeaba! După ce-i pui piciorul în prag și-i zic: „Ia ascultă, stimabile, ai puțintică răbdare: docomentul!" vede mișelul că n-are încotro, și-mi scoate o scrisorică... Ghici a cui și către cine?

TIPĂTESCU *(de-abia stăpînindu-și emoția)*: A cui? a cui, nene Zahario?

TRAHANACHE: Stăi să vezi! *(Răspicat și rîzînd.)* A ta către nevastă-mea, către Joițica! scrisoare de amor în toată regula... 'Ai? ce zici d-ta de asta?

TIPĂTESCU *(turburat rău)*: Nu se poate, nu se poate!

TRAHANACHE: Am citit-o de zece ori poate: o știu pe dinafară! ascultă: „Scumpa mea Zoe, venerabilul *(adică eu)* merge deseară la întrunire *(întrunirea de alaltăieri seara)*. — Eu *(adică tu)* trebuie să stau acasă, pentru că aștept depeși de la București, la care trebuie să răspunz pe dată; poate chiar să mă cheme ministrul la telegraf. Nu mă aștepta, prin urmare, și vino tu *(adică nevastă-mea, Joițica)*, la cocoșelul tău *(adică tu)* care te adoră, ca totdeauna, și te sărută de o mie de ori, Fănică..." *(Privește lung pe Tipătescu, care e în culmea agitației.)*

TIPĂTESCU *(primblîndu-se înfuriat)*: Nu se poate! O să-i rup oasele mizerabilului!... Nu se poate!

TRAHANACHE *(placid)*: Firește că nu se poate; dar ți-ai fi închipuit așa mișelie. *(Cu candoare.)* Bine, frate, înțeleg plastografie, pînă unde se poate, dar pînă aci nu înțeleg... Ei, Fănică, să vezi imitație de scrisoare! să zici și tu că e a ta, dar să juri, nu altceva, să juri! *(Oprindu-se și privind pe Tipătescu, care se primblă cu pumnii încleștați; cu mirare și ciudă.)* Uite-te la el cum

se turbură! Lasă, omule, zi-i mișel și pace! Ce te aprinzi așa? Așa e lumea, n-ai ce-i face, n-avem s-o schimbăm noi. Cine-și poate închipui pînă unde poate merge mișelia omului!

TIPĂTESCU *(același joc)*: Mizerabilul!

TRAHANACHE: Măi omule, ai puțintică răbdare, zi-i ce i-am zis eu: „Ești tare, stimabile, la machiavelicuri, tare, n-am ce să zic: dar nu ți-ai găsit omul..." Ei, dacă a văzut că nu i se trece cu mine, știi la ce-a ajuns? Mi-a spus că, dacă nu dau eu importanță lucrului, o să-i dea publicul, pentru că scrisoarea o să se publice duminică la gazetă și o să fie pusă în cercevea, ca s-o vază oricine-o pofti.

TIPĂTESCU *(turbat)*: Îl împușc! îi dau foc! trebuie să mi-l aducă aci numaidecît, viu ori mort, cu scrisoarea. *(Se răpede în fund.)* Ghiță! Ghiță! Să vie polițaiul!

TRAHANACHE *(după el pînă în fund)*: Ai puțintică... *(Întorcîndu-se singur în scenă.)* E iute! n-are cumpăt. Aminteri bun băiat, deștept, cu carte, dar iute, nu face pentru un prefect. Într-o soțietate fără moral și fără prințip... trebuie să ai și puțintică diplomație!

TIPĂTESCU *(întorcîndu-se din fund)*: Infamul! Canalia!

TRAHANACHE: Ei, astîmpără-te, omule, și lasă odată mofturile, avem lucruri mai serioase de vorbit. Deseară e întrunire. S-a hotărît? Punem candidatura lui Farfuridi? Ce facem? — Deseară, am aflat că dăscălimea cu Cațavencu și cu toți ai lor vor să facă scandal. Trebuie să-i spunem lui Ghiță să îngrijească. Mișelul de Cațavencu o să ia deseară cuvîntul ca să ne combată...

TIPĂTESCU *(fierbînd mereu)*: Nu te teme, nene Zaharia, deseară d. Cațavencu nu o să fie la întrunire, o să fie în altă parte — la păstrare.

TRAHANACHE: 'Aide, mergi la dejun?

TIPĂTESCU: Nu, neică Zahario, mulțumim, am treabă. Du-te dumneata singur; sărutări de mîini coanii Joițichii.

TRAHANACHE: Bine, dar la prînz desigur. Deseară eu mă duc la întrunire, trebuie să stai cu Joițica, i-e urît singură. După întrunire avem preferanță[1]...

TIPĂTESCU *(amețit)*: Da, neică Zahario.

TRAHANACHE: La revedere, Fănică.

TIPĂTESCU: La revedere, neică Zahario...

---

[1] Joc de cărți.

RAHANACHE *(mergînd spre uşe, condus de Tipătescu)*: Şi nu te mai turbura, neică, pentru fitece mişelie. Nu vezi tu cum e lumea noastră? Într-o soţietate fără moral şi fără prinţip, nu merge s-o iei cu iuţeală, trebuie să ai *(cu fineţă)* puţintică răbdare... *(Iese în fund.)*

SCENA V

TIPĂTESCU, apoi ZOE

TIPĂTESCU *(vine ameţit şi-mpleticindu-se din fund şi cade pe un scaun cu capul în mîini)*: Ce să fac? Ce să fac? şi nu mai vine Ghiţă!...

ZOE *(ieşind din dreapta misterios şi coborînd repede lîngă el)*: Fănică! Fănică!

TIPĂTESCU *(ridicîndu-se iute)*: Zoe!... Ştii?

ZOE *(dezolată)*: Ştiu! Sunt nenorocită, Fănică. Ştiu.., am fost dincolo în odaie, am intrat pe scăricica din dos... Am venit numaidecît după Zaharia. N-am avut curaj să dau ochii cu el, măcar că nu crede... Am auzit tot, tot tot. Sunt nenorocită, Fănică... Cînd a plecat Ghiţă, l-am chemat dincolo *(Tipătescu înţelege)*, i-am spus tot: numai el ne poate scăpa.

TIPĂTESCU: De unde aflaseşi?

ZOE: Eu am ştiut numaidecît după Zaharia... Uite!... *(Îi dă o scrisoare. Scena aceasta se face cu multă nervozitate.)*

TIPĂTESCU *(citind)*: „Stimabilă doamnă, la redacţia noastră se află un document iscălit de amabilul nostru prefect şi adresat d-voastră. Acest document vi s-ar putea ceda în schimbul unui sprijin pe lîngă amabilul în cestiune. Binevoiţi dar a trece îndată pe la biroul nostru, spre a regula această afacere într-un chip mulţumitor pentru amîndouă părţile..." — *(Cu desperare.)* Cum? cum? cînd ai pierdut biletul, Zoe?

ZOE *(înecată)*: Nu ştiu... alaltăieri seara, cînd am plecat de la tine, îl aveam; cînd am ajuns acasă, nu ştiu dacă-l mai aveam; poate să fi scos batista pe drum şi mi-a căzut scrisoarea: le aveam tot într-un buzunar!

TIPĂTESCU: A! ce nenorocire!

ZOE: M-am dus la Caţavencu... de la el veneam acuma. Mi-a propus să-mi dea înapoi scrisoarea, cu condiţie să-i asigurăm alegerea. Aminteri, publică scrisoarea poimîine..

TIPĂTESCU *(în prada agitaţiei)*: Lupta este desperată. Vrea să ne omoare, trebuie să-l omorîm!... Şi nu mai vine Ghiţă...

ZOE: Pe Ghiță l-am trimes eu la Cațavencu, să-i cumper scrisoarea cu orice preț.
TIPĂTESCU: Care va să zică Ghiță e acolo?
ZOE: Desigur. *(Se aude zgomot.)*
TIPĂTESCU: El trebuie să fie... *(Se răpede la ușa din fund o deschide și se trage iute înapoi.)* A! Ascunde-te... degrabă *(O duce repede și ies amîndoi prin stînga.)*

SCENA VI

FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU, intrînd misterio din fund; apoi TIPĂTESCU din stînga

BRÎNZOVENESCU: Poate să nu fie tocmai așa; poate că e o manoperă... o manoperă grosolană, ca să intimideze pe cîțiva nehotărîți...
FARFURIDI *(cu intenție fină)*: Pe venerabilul d. Trahanache l-am văzut intrînd la Cațavencu, astăzi pe la zece, cind mă duceam in tirg... Eu, am n-am să-ntîlnesc pe cineva, la zece fix mă duc în tîrg...
BRÎNZOVENESCU: Ei!
FARFURIDI: Pe respectabila madam Trahanache am văzut-o ieșind de la Cațavencu tot astăzi pe la unsprezece, cînd mă-ntorceam din tîrg... Eu am n-am clienți acasă, la unsprezece fix mă-ntorc din tîrg...
BRÎNZOVENESCU: Nu-nțeleg.
FARFURIDI: Cum nu-nțelegi? la unsprezece fix...
BRÎNZOVENESCU: Nu, frate, nu-nțeleg daraverile astea cu opoziția! tu ai văzut pe Trahanache întîi, pe urmă pe madam Trahanache, și eu adineaori am văzut pe polițaiul, pe Ghiță, intrînd la Cațavencu...
FARFURIDI *(cu intenție)*: Ei?
BRÎNZOVENESCU *(cu îndoială)*: Să fie trădare la mijloc? 'ai?
FARFURIDI: Eu merg și mai departe și zic: trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi!...
BRÎNZOVENESCU: Prefectul trebuie să ne dea cheia comèdiei ăștia... Iacătă-l...
TIPĂTESCU *(venind din stînga turburat și dîndu-și aer silit de degajare)*: Salutare, salutare, stimabile!
BRÎNZOVENESCU *(aparte)*: E galben!
FARFURIDI *(aparte)*: Ce roșu s-a făcut. *(Tare.)* Salutare, salutare, onorabile...

TIPĂTESCU *(oferindu-le locuri)*: Ia poftiţi, ia poftiţi, mă rog.

BRÎNZOVENESCU: Mulţumim, mulţumim, stimabile, dar ne cam grăbim: sunt douăsprezece trecute.

FARFURIDI: Şi eu, am n-am înfăţişare, la douăsprezece trecute fix mă duc la tribunal...

BRÎNZOVENESCU: Uite de ce e vorba, stimabile, să fim scurţi.... Prin tîrg... se spune...

FARFURIDI: Adică, dă-mi voie, să fim expliciţi; mie îmi place să pun punctele pe i... Se aude...

BRÎNZOVENESCU: Se aude... cum că partidul nostru dă la colegiul II[1] ajutor lui Caţavencu...

TIPĂTESCU *(mişcat)*: Care partid? Care Caţavencu?

BRÎNZOVENESCU: Cum care partid?

FARFURIDI: Adică partidul nostru: madam Trahanache, dumneata, nenea Zaharia, noi şi ai noştri... să ducem pe braţe pe d. Caţavencu.

TIPĂTESCU: Şi cine spune asta? *(Rîde silit)*.

BRÎNZOVENESCU: Nu rîde, stimabile, nu rîde; a început să se vorbească...

FARFURIDI: Şi de!... ce să zicem! lumea are pentru ce să intre la bănuieli.

BRÎNZOVENESCU: D. Trahanache la vizită la d. Caţavencu.

TIPĂTESCU: Ei?

FARFURIDI: Madam Trahanache la vizită la d. Caţavencu...

TIPĂTESCU: Ei?

BRÎNZOVENESCU: D. Ghiţă poliţaiul la vizită la d. Caţavencu...

FARFURIDI: De unde şi pînă unde?

BRÎNZOVENESCU: Noi, ce să zicem — ne temem de ce spune lumea...

TIPĂTESCU *(nervos)*: Ei, ce spune lumea?

FARFURIDI: Vrei să vorbesc curat şi desluşit, stimabile? Ne temem de trădare... Na!

TIPĂTESCU *(după ce s-a întors cînd la unul cînd la altul, supărat către Farfuridi)*: Amice, d-le Farfuridi, nu ţi se pare d-tale că te faci mai catolic decît Papa?

---

[1] Unul dintre aspectele farsei electorale a regimului burghezo-moşieresc o constituia şi împărţirea alegătorilor, după avere, în colegii. Potrivit acestei discriminări cei ce deţineau averi însemnate puteau să aleagă un mai mare număr de deputaţi decît oamenii simpli.

FARFURIDI (*hotărît*): Da, cînd e vorba de prinţipuri, stimabile, da, mă fac, adică nu, nu mă fac, sunt cînd e vorba de asta, sunt mai catolic decît Papa...
TIPĂTESCU (*supărat*): Domnilor, nu primesc acasă la mine astfel de observaţii, pe care, daţi-mi voie să vă spui, le consider ca nişte insulte...
FARFURIDI: Să nu ne iuţim, stimabile...
TIPĂTESCU: Cum să nu mă iuţesc, onorabile? D-voastră veniţi la mine acasă, la mine, care mi-am sacrificat cariera şi am rămas între d-voastră, ca să vă organizez partidul — căci fără mine, trebuie să mărturisiţi, că d-voastră n-aţi fi putut niciodată să fiţi un partid — d-voastră veniţi la mine acasă să mă numiţi pe faţă trădător!... A! asta nu pot să v-o permit...
BRÎNZOVENESCU (*scoţînd o hîrtie din buzunar*): Mă rog, iată ce se împarte acum prin tîrg, din partea lui d. Caţavencu... E tipărit, stimabile!
TIPĂTESCU (*mişcat, îi smulge hîrtia*): Tipărit?
FARFURIDI (*smulgîndu-i-o el*): Da, tipărit, dă-mi voie... (*Citeşte.*) „Dăm ca pozitivă ştirea cum că desigur candidatura amicului nostru politic d. *Caţavencu*, prezidentul grupului independent, este pusă la adăpost de orice loviri din partea administraţiei. *Din contra*, avem cuvinte *puternice* pentru a crede că *atît* bătrînul şi venerabilul d. Trahanache, prezidentul Comitetului electoral, cît şi *junele şi onorabilul* nostru prefect, ar fi convinşi *în fine* că în împrejurările prin care trece ţara, judeţul nostru nu poate fi mai bine reprezentat decît de un bărbat independent ca amicul nostru d. *Ca-ţa-ven-cu*... D. Caţavencu va lua cuvîntul la întrunirea de desează... Comitetul grupului independent." (*Vorbit.*)... Aud?
TIPĂTESCU (*aparte*): Nu mai rămîne nici o clipă de pierdut. (*Tare.*) Domnilor, vă rog, nişte afaceri importante mă cheamă numaidecît la telegraf... Mă scuzaţi... dar... (*Merge la o masă şi trage clopoţelul, apoi iese în fund.*)
BRÎNZOVENESCU: Aşa scurt?
FARFURIDI: Adică, cum am zice, poftiţi pe uşe afară... Bine?
TIPĂTESCU (*apare în fund cu un fecior*): Unde e Ghiţă?
FECIORUL: L-am căutat în tot tîrgul, coane Fănică, nu e. (*Vorbesc încet în fund.*)
BRÎNZOVENESCU (*care a vorbit încet cu Farfuridi*): 'Aide la Trahanache... Aici am aflat tot... 'Aide...

FARFURIDI: Brînzovenescule, mi-e frică de trădare... Cîte ceasuri sunt?
BRÎNZOVENESCU: Douăsprezece trecute...
FARFURIDI: Douăsprezece trecute?... Eu, la douăsprezece trecute fix...
TIPĂTESCU *(coborînd între ei)*: Astfel dar, domnilor...
BRÎNZOVENESCU: Ne ducem, ne ducem, stimabile, nu voim să facem deranj...
FARFURIDI *(grav)*: Ne ducem, dar gîndește-te, stimabile, că suntem membrii aceluiași partid... Cum ziceam adineaori amicului Brînzovenescu: trădare să fie *(cu oarecare emoție)* dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi... De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihai Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea *(cu intenție)*, dar urăsc pe trădători... *(schimbînd tonul, cu dezinvoltură)* Salutare, salutare, stimabile!...
BRÎNZOVENESCU *(asemenea)*: Salutare!...
TIPĂTESCU *(închizînd ușa după ei, grozav de plictisit)*: A! *(Coboară.)*

SCENA VII

TIPĂTESCU, ZOE, apoi CETĂȚEANUL TURMENTAT

ZOE *(ieșind din stînga, repede)*: S-a dus?... Ai văzut, Fănică? Ai auzit? Și Ghiță nu mai vine... Fănică, Fănică, ne amenință o nenorocire grozavă...
TIPĂTESCU: Taci! vine cineva. E Ghiță desigur. *(Se repede la ușa din fund, prin care apare Cetățeanul turmentat.)*
CETĂȚEANUL *(șovăind)*: Sluga! *(În tot jocul sughite și șovăie.)*
ZOE: Cine e ăsta?
TIPĂTESCU: Ce poftești d-ta?
CETĂȚEANUL: Eu?... *(Sughite.)* Eu sînt alegător...
TIPĂTESCU *(nervos)*: Cum te cheamă?
CETĂȚEANUL: Cum mă cheamă? Ce trebuie să spui cum mă cheamă... vorba e, sunt alegător? *(Șovăie.)*
ZOE: E turmentat?
TIPĂTESCU: Dracul să-l ia! nu e nimeni afară: lasă să-mi intre aici toți nebunii, toți bețivii... 'Aide, ieși!
CETĂȚEANUL: Nu sunt turmentat... *(zîmbind)* coana Joițico... Las' că ne cunoaștem... Mă cunoaște conu Zaha-

ria de la 11 fevruarie... Nu e vorba, ținem la d. Nae Cațavencu... e din Soțietate... dar vorba e, eu alegător... eu... *(sughite)* aproprítar, eu pentru cine votez? *(sughite)* d-aia am venit. *(Șovăie.)*

ZOE: Trimite-l, Fănică, dă-i drumul... e amețit de tot...

TIPĂTESCU *(luîndu-l cu binișorul)*: Fii bun, cetățene, du-te. Aldată mai vorbim.

CETĂȚEANUL: Dar ce să vorbim aldată?

ZOE: A!

CETĂȚEANUL: Acu ce treabă avem?... Nu vă uitați la mine că sunt așa de... Am făcut-o de oaie de tot. Să vezi d-ta cum de a devenit la băutură... *(sughite)*: că a fost lată de tot...

TIPĂTESCU *(necăjit)*: Fii bun, omule, și-nțelege. *(Vrea să-l apuce.)*

CETĂȚEANUL: Eu am găsit *(sughite)* o scrisoare...

TIPĂTESCU și ZOE: O scrisoare!

CETĂȚEANUL: Da. *(Către Tipătescu.)* A d-tale către coana Joițica... Am găsit-o alaltăieri seara pe drum, cînd ieșeam de la întrunire... Fă-ți idee *(sughiță)* de alaltăieri seara pînă azi-dimineață s-o duci într-un chef!...

TIPĂTESCU *(repezindu-se și apucîndu-l cu amîndouă mîinile de gît)*: Mizerabile!

CETĂȚEANUL: Nu mă zgudui *(sughite)* că amețesc...

ZOE: Lasă-l, Fănică, să vedem.

CETĂȚEANUL: Lăsați-mă să vedeți. Cînd am găsit-o, de curiozitate am deschis-o și m-am dus subt un felinar, s-o citesc. N-apucasem s-o isprăvesc bine... și haț! pe la spate, d. Cațavencu dă să mi-o ia.

TIPĂTESCU: Și *(desperat)* ți-a luat-o?

ZOE *(același joc)*: Ți-a luat-o?

CETĂȚEANUL: Aș! am băgat-o în buzunar. Zice d. Nae: „Așa? faci parte din Soțietatea noastră și primești scrisori de la prefectul, cetățene, bravos! — Zic: *(sughite)* Aș! de la prefectul! — Zice: I-am cunoscut slova... Ia arată-mi-o... — Doamne păzește!“ Ba că dă-mi-o, ba că nu ți-o dau, din vorbă-n vorbă, tura-vura, ne-am abătut pe la o țuică... una-două-trei... pe urmă dă-i cu bere, dă-i cu vin, dă-i cu vin, dă-i cu bere... A făcut cinste d. Nae... l-am băut... oo! l-am băut!

ZOE: Dar scrisoarea?

TIPĂTESCU: Scrisoarea *(se repede la el strigînd)*, unde e scrisoarea?

CETĂȚEANUL: Nu striga *(sughițe)* că amețesc!... O am la mine scrisoarea. *(Amîndoi îl ascultă și-l privesc cu îndoială și nerăbdare nervoasă.)*
ZOE și TIPĂTESCU: S-ar putea?
CETĂȚEANUL: Da... o am la mine. *(Căutîndu-se prin buzunare.)* Ehei! d. Nae zicea că-mi dă zece poli pe ea; zic: nu trebuie, onorabile, parale... slava Domnului... apropitar sunt *(sughițe)*, alegător... *(Sughițe și se caută mereu.)* Vorba e... eu *(sughițe)*, eu pentru cine votez? *(Se oprește din căutat și cu simplicitate.)* Am pierdut-o! *(Se mai caută, apoi cu hotărîre.)* Am pierdut-o!
TIPĂTESCU: A!
ZOE: Ți-a furat-o Cațavencu!
CETĂȚEANUL: Adică d. Nae. Se prea poate... că am și dormit... Vezi d-ta *(Zoe și Tipătescu își frîng mîinile.)* fă-ți idee... dă-i cu bere... dă-i cu vin... dă-i cu vin... dă-i cu...
TIPĂTESCU *(apucîndu-l și zguduindu-l)*: Mizerabile! Ce ai făcut?
CETĂȚEANUL *(căzînd pe un scaun)*: Nu mă zgudui!

SCENA VIII

ACEIAȘI, GHIȚĂ PRISTANDA

PRISTANDA *(intră gîfîind într-un suflet, prin fund)*: Coane Fănică! Coană Joițico!
TIPĂTESCU și ZOE: Ghiță!
PRISTANDA: Vine! vine conul Zaharia!
CETĂȚEANUL *(pufnind)*: Conul Zaharia?... nu mai spune *(sughițe)* că amețesc...
TIPĂTESCU *(lui Pristanda, arătînd pe Cetățeanul turmentat)*: Ia-l pe nenorocitul ăsta, și...
ZOE: Și dă-i drumul prin dos, pe scara a mică.
PRISTANDA *(ridicînd pe Cetățeanul turmentat)*: 'Aide, cetățene! *(Îl împinge spre dreapta.)*
CETĂȚEANUL: Nu mă-mpinge *(sughițe)* că amețesc.
PRISTANDA *(același joc)*: 'Aide!
CETĂȚEANUL: Vorba e... eu pentru cine votez?...
PRISTANDA: 'Aide!
CETĂȚEANUL: Nu mă-mpinge *(sughițe)* că amețesc. *(Iese, împins de Pristanda.)*

SCENA IX

ZOE, TIPĂTESCU, apoi GHIȚĂ PRISTANDA și TRAHANACHE

TIPĂTESCU *(repede Zoii)*: De Zaharia nu avem teamă: știe tot, dar nu crede nimica... N-ai auzit?

ZOE: Fănică! Fănică! *(Ghiță intră din dreapta.)* Ce-ai făcut, Ghiță? Ai fost la Cațavencu?

PRISTANDA: Am fost, coană Joițico... Se lasă greu, greu de tot; ori o mie de poli, ori deputăția...

TIPĂTESCU: Trebuie să punem mîna pe el. *(Hotărît.)* Du-te, Ghiță, ia jandarmi... viu ori mort, trebuie să mi-l aduci la poliție, acuma într-un moment...

ZOE: Fănică!...

TIPĂTESCU: Du-te.

PRISTANDA: Ascult! *(Vrea să pornească spre fund, în momentul acesta intră Trahanache cu aerul triumfător.)*

TRAHANACHE: L-am prins cu alta mai boacănă!

ZOE *(începînd să se jelească și căzîndu-i ca leșinată în brațe)*: Nene! nene!

TRAHANACHE: Joițico! *(Către Tipătescu.)* A aflat?

TIPĂTESCU: Știe tot!

TRAHANACHE *(îngrijind-o, după ce a pus-o cu ajutorul lui Pristanda pe fotoliu)*: Bine, omule, nu ți-am zis să nu-i spui? O știam eu cît e de simțitoare! Iaca vezi! *(Toți o îngrijesc.)* Ei! Ți-am spus că l-am prins pe onorabilul cu alta mai boacănă... Ghiță, iute un pahar cu apă... *(Ghiță iese în stînga.)*

TIPĂTESCU *(bătînd în palmele Zoii)*: Care onorabil?

TRAHANACHE *(același joc)*: Ei, ai puțintică răbdare... Cațavencu, de...

TIPĂTESCU: Cu ce alta?

TRAHANACHE *(bătînd cu putere în palmele Joițichii)*: Cu altă plastografie... Ce plastograf!

PRISTANDA *(care a venit cu paharul cu apă)*: Curat plastograf!

(Cortina cade)

ACTUL II

Acelaşi salon

SCENA I

TRAHANACHE, FARFURIDI şi BRÎNZOVNESCU (stau împrejurul unei mese rotunde, studiind listele electorale; fiecare are cîte un creion colorat în mînă)

BRÎNZOVENESCU: Şaizeci şi nouă cu roşu, buni,... unsprezece cu albastru... ai lor...

FARFURIDI: Doisprezece...

TRAHANACHE: Ai puţintică răbdare... unu, doi, cinci... şapte... zece... unsprezece.

FARFURIDI: Doisprezece...

TRAHANACHE: Cu Ienache Siripeanu.

BRÎNZOVENESCU: Nici nu mai are drept de vot, de cînd şi-a măritat fata... Nu i-a dat casele de zestre? Ei? Dacă votează, merge la puşcărie onorabilul.

TRAHANACHE: Ai puţintică răbdare... Da' dacă-l putem aduce să voteze cu noi?

FARFURIDI: Altă vorbă... Să voteze cu noi, e uşor; are procesul cu epitropia bisericii, săptămîna viitoare... dar să voteze cu noi? Adică cum să voteze cu noi?...

BRÎNZOVENESCU: Adică cum să voteze cu noi?

TRAHANACHE: Să voteze cu noi.

BRÎNZOVENESCU: Nu pricepi, neică Zahario, vorba noastră? Adică „noi", partidul nostru, pentru cine votăm noi, pentru cine lucrăm noi? Noi încă nu ştim...

TRAHANACHE: Mă rog, aveţi puţintică...

FARFURIDI: Nu ştim...

TRAHANACHE: Mă rog, aveţi...

FARFURIDI: Ba eu merg şi mai departe şi zic, cum ziceam lui amicul meu Brînzovenescu: mă tem de trădare...

TRAHANACHE: Cum de trădare?

BRÎNZOVENESCU: De-aia noi astăzi cînd am mirosit ceva cumva...

FARFURIDI: Ceva cumva...

TRAHANACHE: Ceva cumva?

BRÎNZOVENESCU: Dacă e ceva la mijloc...

FARFURIDI: Ceva la mijloc...

TRAHANACHE: Ceva la mijloc?
FARFURIDI: Da, așa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie!
BRÎNZOVENESCU: Dar cel puțin s-o știm și noi! (*Trahanache vrea să-i întrerupă fără să izbutească.*)
FARFURIDI: Pentru că eu am zis-o cu străbunii noștri, cu Mircea cel Bătrîn și cu Vlad Țepeș, neică Zahario; îmi place trădarea, dar...
TRAHANACHE: Mă rog, ai puțintică...
BRÎNZOVENESCU: Ce răbdare, neică Zahario! Nu mai e vreme de așa lucru... Astă-seară e întrunire?
FARFURIDI: Mîine începe alegerea?
TRAHANACHE: Da...
FARFURIDI: Ei! pentru cine votăm?
BRÎNZOVENESCU: Pentru cine votăm?
TRAHANACHE: Aveți puțintică răbdare! Pentru cine ați mai votat și pînă acuma?
BRÎNZOVENESCU: Nu înțeleg.
FARFURIDI: Nici eu.
TRAHANACHE: Mă rog, ia să ne tălmăcim noi puțintel...
FARFURIDI: Să ne tălmăcim, da, să ne tălmăcim, asta o cerem și noi.
TRAHANACHE: Ce sînteți d-voastră, mă rog? Vagabonți de pe uliță? nu... Zavragii? nu... Căuzași? nu... D-voastră, adică noi, suntem cetățeni, domnule, suntem onorabili... Mai ales noi trei suntem stîlpii puterii, proprietari, membrii Comitetului permanent, ai Comitetului electoral, ai Comitetului școlar, ai Comitetului pentru statua lui Traian, ai Comitetului agricol și ețetera. Noi votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg... pentru că de la partidul întreg atîrnă binele țării, de la binele țării atîrnă binele nostru...
BRÎNZOVENESCU: Așa e...
FARFURIDI: Așa e, dar...
TRAHANACHE: Dar ce? Numele candidatului poate să fie al meu, al d-tale ori al d-sale, după cum cer enteresurile partidului. Din moment în moment așteptăm să-l știm... Prefectul trebuie să vie; nu-l așteptăm să vie de la telegraf? Ei? Nu bate telegraful?... Bate; ce treabă alta are? Poate că acuma cînd noi vorbim, poate să fi și sosit numele... pe sîrmă, stimabile... Dar, pe sîrmă, ce crezi d-ta?

FARFURIDI: Toate bune și frumoase cum le tălmăcești d-ta, neică Zaharie, dar nouă... nouă ni e frică de trădare...
BRÎNZOVENESCU: Nu din partea d-tale...
FARFURIDI: Nu din a d-tale...
TRAHANACHE: Da' din a cui?
FARFURIDI: Din a cui, din a cui? știi d-ta din a cui...
TRAHANACHE: Să n-am parte de Joițica, dacă știu.
BRÎNZOVENESCU: Ei, stimabile, prea te faci chinez, dă-mi voie...
FARFURIDI: Știi ce, venerabile neică Zaharie, ia să dăm noi mai bine cărțile pe față.
TRAHANACHE: Dă-le, neică, să vedem.
FARFURIDI: Ți-am spus că mi-e frică de trădare... Ei?
BRÎNZOVENESCU: Ei?
TRAHANACHE: Ei?
FARFURIDI: Ei? ni-e frică din partea amicului.
TRAHANACHE: Care amic?
BRÎNZOVENESCU: Care amic, care amic? Știi d-ta...
TRAHANACHE: Să n-am parte de Joițica, dacă știu.
FARFURIDI: Iar te faci chinez...
TRAHANACHE: Zău nu...
FARFURIDI: Din partea amicului... Fănică...
TRAHANACHE *(surprins)*: Ce?
BRÎNZOVENESCU: Din partea prefectului.
TRAHANACHE *(încruntat)*: Cum?
FARFURIDI *(scurt)*: Nouă ni-e frică... de! că-și dă coatele cu Cațavencu...
TRAHANACHE *(urmează jocul crescendo)*: Cu Cațavencu?
FARFURIDI: Cu moftologul...
BRÎNZOVENESCU: Cu nifilistul[1].
TRAHANACHE *(de-abia stăpînindu-și indignarea)*: Cu Cațavencu? trădare? Fănică trădător! Ei bravos! Ei! asta mi-a plăcut! Ei! nu m-așteptam! Ei! ne-am procopsit!

---

[1] Termen introdus de Turgheniev (1862, în romanul „Părinți și copii"), pentru a denumi omul nou, progresist (reprezentat în roman de personajul Bazarov); denumire denigratoare dată ulterior democraților revoluționari din jurul lui Cernîșevski. Sensul peiorativ al termenului vine de la oficialitatea burgheză, care prezenta pe „nihiliști" drept oameni fără convingeri, renegați amorali, încercînd să ascundă că tocmai ei reprezentau pe purtătorii unor idealuri pozitive.

FARFURIDI: De! noi...
BRÎNZOVENESCU: Ce ne-am zis...?
TRAHANACHE *(biruit din ce în ce mai mult de indignare)*: Ai puțintică răbdare, stimabile. Nu dau voie nimănui să-și permită, mă-nțelegi, să bănuiască măcar cîtuși de puțin pe Fănică. Pentru mine, stimabile, mă-nțelegi, să vie cineva să-mi bănuiască nevasta, pe Joițica...
BRÎNZOVENESCU: Pe coana Joițica, onorabile...
FARFURIDI: Îmi pare rău, neică Zaharia, noi nu...
TRAHANACHE *(și mai indignat)*: Ai puțintică răbdare... zic: pentru mine să vie cineva să bănuiască pe Joițica, ori pe amicul Fănică, totuna e... E un om cu care nu trăiesc de ieri de alaltăieri, trăiesc de opt ani, o jumătate de an după ce m-am însurat a doua oară. De opt ani trăim împreună ca frații, și nici un minut n-am găsit la omul ăsta măcar atîtica rău... Credeți d-voastră că ar fi rămas el prefect aici și nu s-ar fi dus director la București, dacă nu stăruiam eu și cu Joițica... și la dreptul vorbind, Joițica a stăruit mai mult...
FARFURIDI: Ei! se-nțelege, damele sunt mai ambițioase...
TRAHANACHE *(și mai indignat)*: Ai puțintică răbdare... Nu de ambiț că ni era prieten, — pentru enteresul partidului. Cine altul ar fi putut fi prefect al nostru?
FARFURIDI: S-ar mai fi găsit, poate.
TRAHANACHE: Să-mi dai voie să nu te crez. Un om endependant, care a făcut servicii partidului, județului, țării... și mie, ca amic, mi-a făcut și-mi face servicii, da!... și să veniți d-voastră, tot din partid *(cu ton de mustrare aspră)* și să bănuiți că... să vă pronunțați cu astfel de cuvinte neparlamentare... Îmi pare rău...
BRÎNZOVENESCU: În sfîrșit, noi...
TRAHANACHE: Ai puțintică răbdare... Îmi pare rău... *(Indignat rău de tot.)* Care va să zică unde nu înțelegeți d-voastră politica, hop! numaidecît trădare! Ne-am procopsit! Ce soțietate! Adevărat, bine zice fiu-meu de la facultate: unde nu e moral, acolo e corupție și o soțietate fără prințipuri, va să zică că nu le are. *(În culmea indignării.)* Trădare! Bravos! Fănică trădător! Frumos! *(Pleacă.)* Salutare! salutare, stimabile! *(Iese foarte tulburat prin fund.)*

SCENA II

FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU *(stau un minut privind unul la altul)*

FARFURIDI: Ei!... ți-a plăcut venerabilul?

BRÎNZOVENESCU: E tare... tare de tot... Solid bărbat! Nu-i dăm de rostul secretului. Trebuie să mai așteptăm.

FARFURIDI: Să mai așteptăm? Pînă cînd să mai așteptăm?... Deseară, la sfîrșitul întrunirii, parcă-l văz pe venerabilul că se scoală și trage clopoțelul: „Stimabililor, aveți puțintică răbdare: Candidatul Comitetului nostru este onor. d. Nae Cațavencu..."

BRÎNZOVENESCU: Moftologul!

FARFURIDI: Nifilistul! — Și bravo-n sus și bravo-n jos, și mîine și poimîine, nenea Ghiță polițaiul aleargă pînă-i iese limba de un cot și ți-l toarnă pe d. Cațavencu, care ne-a înjurat și ne-a batjocorit de atîta vreme pe toate tonurile, deputat la colegiul II... Și noi... să stăm cu mîinile în sîn?... peste poate!...

BRÎNZOVENESCU: Ce-o să faci? Te joci cu puterea?

FARFURIDI: Ce să fac?... Batem o depeșă la București, la Comitetul central, la minister, la gazete, scurt și cuprinzător *(bătînd cu pumnul drept în palma stîngă, ca un telegrafist pe aparatul lui, sacadat, tot textul-proiect al depeșii)* „Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiu ...trădare! trădare! de trei ori trădare!"

BRÎNZOVENESCU *(scurt)*: E tare! prea tare! n-o iscălesc.

FARFURIDI *(cu tărie, impunător)*: Trebuie să ai curaj ca mine! trebuie s-o iscălești: o dăm anonimă!

BRÎNZOVENESCU: Așa da, o iscălesc!

FARFURIDI: O iscălim: „Mai mulți membri ai partidului..."

BRÎNZOVENESCU: Da' dacă ne cunoaște slova la telegraf?

FARFURIDI: Punem pe altcineva s-o scrie.

BRÎNZOVENESCU: Pe cine?

FARFURIDI: Trebuie să găsim pe cineva să ni-o dea la telegraf! 'Aide, Brînzovenescule.

BRÎNZOVENESCU: Numai să nu pățim ceva.

FARFURIDI *(impunător)*: Trebuie să ai curaj: anonimă. Cîte ceasuri sunt?

BRÎNZOVENESCU: Cinci.

FARFURIDI: 'Aide degrab', între cinci și șase fix se-nchi[de] telegraful... *(Ies cu grabă.)*

SCENA III

GHIȚĂ PRISTANDA (singur, intră prin dreapta, e puți[n] mișcat)

O făcurăm și p-asta... și tot degeaba. Am pus mîna p[e] d. Cațavencu... Cînd am asmuțit băieții de l-a umfla[t] striga cît putea: „Protestez în numele Constituției! Ast[a] e violare de domiciliu!" — Zic: „Curat violare de domiciliu! da' umflați-l"! Și l-au umflat. L-am turnat l[a] hîrdăul lui Petrache. M-am întors cu birja acasă la el, am căutat prin toate colțișoarele, am ridicat dușamelele; am destupat urloaiele sobii, am scobit crăpăturile zidului: peste putință să dau de scrisoare. M-am întors la poliție, i-am scotocit prin buzunare, peste tot: nu e și nu e. L-am amenințat că am poruncă de la conul Fănică să-l chinuiesc ca pe hoții de cai... degeaba: nu spune decît numai și numai coanii Joițichii. O caut și nu o găsesc; acasă nu-i, aici nu e... A! iacăt-o... Coană Joițico!

SCENA IV

PRISTANDA și ZOE

ZOE *(venind repede din fund)*: Ghiță, bine că te găsesc.

PRISTANDA: Și eu vă căutam, coană Joițico...

ZOE: Ghiță, Ghiță, ce-am aflat? ce ați făcut? Ați înnebunit? Adineaôri, cînd ieșeam de-acasă, am aflat de la doctorul că te-ai dus cu jandarmii, ai călcat casa lui Cațavencu, l-ai luat pe sus și l-ai dus la poliție, la arest! Cum ai făcut asta?

PRISTANDA: Ordin verbal de la conu Fănică.

ZOE: Unde e Fănică?

PRISTANDA: Nu știu, îl caut și eu.

ZOE: Și pentru ce l-ați arestat pe Cațavencu?

PRISTANDA: Pentru ca să-i apucăm scrisoarea.

ZOE: Și ai apucat-o?

PRISTANDA: Nu, coană Joițico, după cît am căutat și pe dînsul și la el acasă, scrisoarea este ascunsă altundeva.

ZOE: Ghiță, m-ați nenorocit! Scrisoarea o să fie publicată mîine și ați făcut și scandal degeaba. Dăscălimea o să

urmeze înainte cu gazeta și în lipsa lui... Ce-o să zică la București guvernul, cînd o afla că ați violat domiciliul lui Cațavencu și l-ați arestat în ajunul alegerilor, după ce guvernul era asigurat că toate au să se petreacă cu bine și cu liniște?... Cum o să mai poată rămîne Fănică prefect?

ȚISTANDA: Coană Joițico, am uitat să vă spui: după cîte făgăduieli și amenințări i-am făcut lui Cațavencu, mi-a răspuns că în zadar mai stăruiesc și că la urma urmelor nici nu mai vrea să stea de vorbă cu nimini, dar cu nimini, decît numai cu d-voastră.

)E: Cu mine?... Du-te, Ghiță, du-te degrabă, dă-i drumul și roagă-l din partea mea să poftească aici... Îl aștept...

RISTANDA: Numai dacă conu Fănică...

)E: Dacă ții la tine, dacă ții la familia ta, Ghiță...

RISTANDA: Cum să nu țiu, coană Joițică? unsprece suflete!

OE: Du-te degrabă, într-un suflet, și să nu vii fără Cațavencu. Poartă-te bine cu el. Ia o birjă și vino-ntr-o clipă.

'RISTANDA: Ascult!

OE: Ai venit?

'RISTANDA: M-am dus!...

SCENA V

ZOE (*singură; agitată scoate gazeta și citește*): „În numărul de mîine al foii noastre vom reproduce o interesantă scrisoare sentimentală a unui înalt personaj din localitate către o damă de mare influență. Originalul va sta de mîine la dispoziția curioșilor, în biuroul nostru de redacție. Atît pentru astăzi. *À bon entendeur salut!*[1]..." Ce mai e de făcut?... (*Se plimbă agitată, apoi se oprește în fața unei inspirații.*) Trebuie să alegem pe Cațavencu. Nu mai încape vorbă, nu mai e vreme de stat la gînduri. Cu un mișel ca el, cînd ne ține la mînă așa de bine, lupta ar fi o copilărie, o nebunie... Fănică... trebuie să se învoiască... trebuie. Ei! ș-apoi! mai la urmă Cațavencu poate fi tot așa de bun deputat ca oricare altul... Dar unde e Fănică? unde poate să fie?

---

[1] Corespunde preceptului: „*cine are urechi de auzit, să audă!*" (fr.)

SCENA VI

ZOE și TIPĂTESCU (venind din fund)

TIPĂTESCU: Zoe! aici ești!

ZOE: Fănică!... te așteptam... Ce ai făcut? Ai arestat p[e] Cațavencu. Te-ai gîndit bine la ce ai făcut? Cum ți-[a] venit să faci una ca asta? Pentru ce ai făcut-o?

TIPĂTESCU (*nervos*): Pentru ce? pentru ce? Tu mă în-trebi pentru ce? Pentru nerozia care ai făcut-o tu, pentru ca să evit nenorocirea pe care ai cauzat-o tu din negli-jență. Se poate atîta distracție! atîta nebăgare de seamă! o scrisoare de amor s-o arunci în neștire într-un buzunar cu batista, și s-o pierzi ca și cum ai pierde o hîrtie indi-ferentă, ca un afiș, după ce ai ieșit de la reprezentație... La atîta lipsă de judecată, să-ți spui drept nu m-așteptam! Ce Dumnezeu! ești femeie în toată firea, nu mai ești copil. Atîta neglijență nu se pomenește nici în ro-mane, nici într-o piesă de teatru.

ZOE: Judecă-mă, Fănică, judecă-mă... (*Plînge.*) Da, așa e... am fost o copilă... am făcut o nerozie fără seamăn; dar acuma trebuie îndreptată. Fănică, dacă mă iubești, dacă ai ținut tu la mine măcar un moment în viața ta, scapă-mă... scapă-mă de rușine! Tu ești bărbat, nu-ți pasă! Pentru tine, afișarea intrigii noastre n-ar fi o nenorocire,.. dar pentru mine... Fănică, gîndește-te... gîndește-te... (*Plînge.*)

TIPĂTESCU: Tocmai de-aia m-am asigurat de persoana lui Cațavencu...

ZOE: În zadar, Fănică; Cațavencu poate muri astăzi, mîine gazeta lui tot o să publice scrisoarea noastră. Dumne-zeule! Cum or să-și smulgă toți gazeta, cum or să mă sfîșie, cum or să rîză!... O săptămînă, o lună, un an de zile n-o să se mai vorbească decît de aventura asta... În orășelul ăsta, unde bărbații și femeile și copiii nu au altă petrecere decît bîrfirea, fie chiar fără motiv... dar încă avînd motiv... și ce motiv, Fănică!... Ce vuiet! ce scandal! ce cronică infernală!... Și eu, Fănică, în timpul ăsta, ce să fac? Să mor! să mor dacă voiești... pentru că după asta nu o să mai pot trăi.

TIPĂTESCU: Atunci, dacă nu e altă scăpare... Zoe! Zoe! mă iubești...

ZOE: Te iubesc, dar scapă-mă.

TIPĂTESCU: Să fugim împreună...

OE (retrăgîndu-se): Ești nebun? dar Zaharia? dar poziția ta? dar scandalul și mai mare care s-ar aprinde pe urmele noastre?...

IPĂTESCU (descurajat): Atunci nu ne mai rămîne nimica de făcut?

OE: Ba da!

IPĂTESCU: Ce?

OE: Să sprijinim candidatura lui Cațavencu!

IPĂTESCU (sărind): Peste putință!

OE: Să-l alegem!

IPĂTESCU: Niciodată.

ZOE: Trebuie.

TIPĂTESCU: O dată cu capul! Te gîndești la ce spui? Iată pe ce depeșe am pus mîna adineaori, a adus-o la telegraf canalia care a găsit scrisoarea ta, bețivul de ieri. E o depeșă anonimă. Am oprit-o și am dat ordin la telegraf să nu mai expedieze nimica fără știrea mea; dar știu eu ce poate conține o depeșe cu cheie?... Iată: „Trădare! Prefectul și oamenii lui trădează partidul pentru nifilistul Cațavencu, pe care vor să-l aleagă la colegiul II. Trădare, trădare, de trei ori trădare... Mai mulți membri ai partidului..." ...Orice s-ar întîmpla, nu se poate să sprijinim pe mizerabilul, nu, nu, nu!... Spune-mi, să căutăm, să găsim alt mijloc?

ZOE (zdrobită): Alt mijloc nu văz, ...alt mijloc nu este.

TIPĂTESCU: Atunci...

ZOE: Atunci... (înecată) lasă-mă, lasă-mă în nenorocire... lasă-mă să mor de rușine... Omoară-mă pe mine care te-am iubit, care am jertfit tot pentru tine... Iată unde m-ai adus! iată cît plăteau jurămintele tale! M-ai adus la moarte — pentru că (hotărîtă) mă omor înainte de izbucnirea scandalului, astăzi, acuma, aici! — m-ai adus la moarte, și mă poți scăpa, și mă lași să mor... (Plînge.)

TIPĂTESCU: Zoe! Zoe!

ZOE: Lasă-mă... Dacă ambiția ta, dacă nimicurile tale politice le pui mai presus de rușinea mea, de viața mea, lasă-mă! Să mor... (plîngînd) Să mor cu siguranța că opt ani de zile m-ai amăgit în fiecare minută, că nu m-ai iubit niciodată... niciodată... niciodată...

TIPĂTESCU: Zoe! să vedem, să ne mai gîndim!

ZOE: Nu mai e vreme de gîndit, Fănică! Fiecare minut care trece mă apropie de pieire... Trebuie să te hotărăşti.

TIPĂTESCU *(în luptă cu el însuşi)*: Să mă hotărăsc! Să mă hotărăsc...

ZOE *(înecată)*: Adineaori, în Lipscani, am aflat de arestarea lui Caţavencu. Am alergat ca o nebună la redacţie. Iată ce foaie au scos comitetul lor. *(Îi dă foaia. Tipătescu o citeşte încet.)* Înţelegi la ce trebuie să ne aşteptăm după arestarea lui.

TIPĂTESCU: Omul ăsta îşi joacă viaţa!

ZOE: Nu şi-o joacă pe a lui, Fănică, o joacă pe a mea; pentru că încă o dată îţi spui... din două una: ori tu mă iubeşti şi eu trăiesc, şi atunci lupta e peste putinţă cu Caţavencu — trebuie să-mi cedezi; ori nu, şi atuncea mor, şi dacă mă laşi să mor, după ce-oi muri poate să se-ntîmple orice... *(zdrobită)* Sunt hotărîtă... *(Revenindu-i deodată toată energia.)* Da, sunt hotărîtă, dar nu voi să mor pînă nu voi fi luptat cu toate împrejurările *(cu energie crescîndă)* şi am să lupt! şi cu tine am să lupt din toate puterile, cu tine, om ingrat şi fără inimă! cu tine trebuie să lupt, pentru că acuma tu eşti piedica a mai grea, care mă opreşte să-mi capăt iar liniştea!... Da, sunt hotărîtă, şi trebuie să biruiesc tot, şi pe tine... aşa de hotărîtă sunt, încît adineaori am poruncit lui Ghiţă să meargă să dea drumul lui Caţavencu şi să-l poftească aici din partea mea...

TIPĂTESCU: Femeie nebună! Ce ai făcut?

ZOE: Am făcut ce am crezut că trebuie să fac. Dacă tu nu vrei să sprijini pe Caţavencu, dacă tu nu vrei să-l alegi, ca să mă scapi — atunci, eu, care voi să scap, îl sprijin eu, îl aleg eu...

TIPĂTESCU: Cum?

ZOE: Da, îl aleg eu. Eu sunt pentru Caţavencu, bărbatul meu cu toate voturile lui trebuie să fie pentru Caţavencu. În sfîrşit, cine luptă cu Caţavencu luptă cu mine... Aide, Fănică, luptă, zdrobeşte-mă, tu care ziceai că mă iubeşti? Să vedem! *(Pleacă spre dreapta.)*

TIPĂTESCU: Zoe!

ZOE: Lasă-mă! *(Iese.)*

TIPĂTESCU *(urmărind-o)*: Zoe! Zoe! *(Iese după ea. O clipă scena goală.)*

SCENA VII

GHIȚĂ PRISTANDA și CAȚAVENCU

PRISTANDA *(apărînd în fund și făcînd loc cu respect lui Cațavencu să treacă)*: Poftiți, cocoane Nicule, poftiți... *(umilit)* și zău, să pardonați, în considerația misiei mele, care ordonă *(serios)* să fim scrofuloși la datorie. D-voastră știți mai bine ca mine... așa e polițaiul: tată să-ți fie — trebuie să-l ridici? îl ridici! n-ai ce-i face: e misie. De aia *(foarte rugător)* mă rog să pardonați...

CAȚAVENCU: Îmi pare rău, Ghiță, că mai stăruiești cu scuzele tale... Adică noi nu știm cum merge poliția? *(Sentențios.)* Într-un stat constituțional un polițai nu e nici mai mult nici mai puțin decît un instrument!

PRISTANDA: Curat instrument!

CAȚAVENCU: Nu brațul care lovește, voința care ordonă e de vină... Eu chiar am scris un articol în privința asta. Nu știu dacă l-ați citit?

PRISTANDA: Trebuie să-l fi citit, coane Nicule; eu gazeta d-voastră o citesc ca Evanghelia totdauna; că să nu vă uitați la mine... adică pentru misie... *(misterios)* altele am eu în sufletul meu, dar de! n-ai ce-i face: famelie mare, renumerație după buget mică...

CAȚAVENCU: Și în sfîrșit, cum ar fi posibil martiriul, dacă n-ar exista călăul?

PRISTANDA: Curat, coane Nicule!

CAȚAVENCU *(schimbînd tonul)*: Cetățene, nu uita condiția cu care am venit aici! Am venit în casa prefectului, nu voi însă să dau ochii cu el, nu mă pot așa de ieftin compromite. Am venit chemat de doamna Trahanache, pe dînsa voi să văz.

PRISTANDA: Mai e vorbă, coane Nicule, pe coana Joițica, pe dumneaei. Conul Fănică nici nu e aicea... Poftiți, poftiți, ședeți, coane Nicule, mă duc să spui coanii Joițichii că ați venit... *(Vrea să plece.)*

CAȚAVENCU: Poți să adaogi chiar că mă grăbesc să mă întorc în temnița unde m-a aruncat dizgrația dumneaei.

PRISTANDA: Ascult. *(Aparte.)* Mare pișicher! Strajnic prefect ar fi ăsta! *(Iese aruncînd priviri furișe de admirație către Cațavencu.)*

SCENA VIII

CAȚAVENCU *(singur)*: În sfîrșit, capitulează! Se pute altfel?... Iubitul, scumpul, venerabilul nenea Zahari *(rîde)* parcă-l auz deseară proclamîndu-mă candidat a colegiului. Sărmanul Farfuridi!... *(Grav.)* Scopul scuz mijloacele, a zis nemuritorul Gambetta[1]!... Amabilu Fănică trebuie să facă venin de moarte... atît mai bin pentru mine! Își pierde mințile, atît mai rău pentru el! Mă arestează, atît mai bine pentru mine! Coana Joițica mai cuminte ca toți, mă cheamă, și eu, politicos, iată-mă gata să-i sărut mîna cu respect... Mă rog, n-ai ce-i face mîna care-ți dă mandatul!... Dar... unde e coana Joițica?... nu văz pe coana Joițica... *(Se-ntoarce spre fund, apoi spre stînga, în fine spre dreapta. În momentul acesta apare Tipătescu în ușa din dreapta, unde stă un moment nemișcat. Gest de surpriză din partea lui Cațavencu. Aparte.)* Tipătescu! O preferam pe ea!

SCENA IX

CAȚAVENCU, TIPĂTESCU

TIPĂTESCU *(a apărut în dreapta cu aerul încruntat și pumnii încleștați, a stat în ușe, a mers apoi liniștit la ușa din fund, măsurînd din ochi pe Cațavencu, și s-a oprit în fund un moment; aparte)*: Ține-mă, Doamne!

CAȚAVENCU *(jenat)*: Stimabile domn, scuzați-mă dacă v-ar părea că mă prezint la d-voastră astfel, într-un mod neregulat... Trebuie să vă spun că am fost adus aici din arest de polițaiul d-voastră, după ordinele... și nu mă așteptam să vă întîlnesc...

TIPĂTESCU *(aparte)*: Impertinent!

CAȚAVENCU: Pentru că mi se spusese că eram chemat de... altfel nici nu aș fi venit.. În fine, dacă sunt aici prizonier, rămîi... dacă sunt liber — și nu cer nimic mai mult — mă retrag îndată.

TIPĂTESCU *(care a tot bătut din călcîi cu impaciență, coboară încet, rar și cu dinții strînși)*: Iubite și stimabile domnule Cațavencu, nu înțeleg pentru ce între doi băr-

---

[1] Confuzie ilustrînd pretențiile de cultură ale lui Cațavencu. Aceste cuvinte aparțin de fapt lui Machiavelli. Gambetta, om politic francez chiar din acea vreme, era însă mai cunoscut eroilor lui Caragiale.

bați, cu oarecare pretenție de seriozitate, să mai încapă astfel de meșteșuguri și rafinării de maniere, astfel de tirade distilate, cînd situația lor e așa de limpede... Eu sunt un om căruia-i place să joace pe față... Să-mi dai voie să-ți spui ceva... Ia poftim, ia poftim, mă rog. *(Îi oferă un scaun, aparte.)* Să fiu cuminte. Ce bine că-i Zoe dincolo!

CAȚAVENCU: Stimabile domn, d-tale îți place să joci pe față, primesc; mie-mi place să joc scurt, scurt. *(Gest de retezare.)* Situația noastră o putem dezlega numaidecît. *(Tipătescu îi oferă jețul, el îl respinge ușor.)* Mulțumesc!

TIPĂTESCU *(același joc)*: Ia poftim, mă rog, ia poftim!

CAȚAVENCU *(același joc)*: Mulțumesc!

TIPĂTESCU *(privind țintă la Cațavencu și cu tonul mîrîit)*: Poftim de!...

CAȚAVENCU *(care s-a retras puțin, cedează în sfîrșit și cade pe fotoliu cam fără voie)*: Mulțumesc.

TIPĂTESCU: Așa. *(Șade aproape de el, Cațavencu se cam retrage: Tipătescu se îndeasă spre el, Cațavencu același joc, și iar.)* Astfel dar, onorabile domn, d-ta, — prin ce mijloace nu-mi pasă! — posedezi o scrisoare a mea, care poate compromite onoarea unei familii...

CAȚAVENCU *(gest)*: A!

TIPĂTESCU: Mă iartă că te-am ofensat. Să fiu și mai scurt... Iată: d-ta ești un om practic, d-ta posedezi un lucru care-mi trebuie mie. Eu viu și-ți zic *(cu multă afabilitate)*: mă rog, onorabile domn, ce-mi ceri d-ta în schimbul acelui lucru?

CAȚAVENCU *(naiv)*: Cum, nu știi?

TIPĂTESCU *(asemenea)*: Nu...

CAȚAVENCU *(asemenea)*: Nici măcar nu vă dă-n gînd?

TIPĂTESCU *(asemenea)*: Nu... de-aia întreb...

CAȚAVENCU: Stimabile domn *(cu dignitate)*, un om politic...

TIPĂTESCU *(cu pofidă)*: Adică d-ta...

CAȚAVENCU: Dă-mi voie... Un om politic trebuie, mai ales în niște împrejurări politice ca acelea prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare ce, dacă vom lua în considerație trecutul oricărui stat constituțional, mai ales un stat tînăr ca al nostru...

TIPĂTESCU *(impacientat, bătînd din călcîi)*: Mă rog, onorabile, încă o dată... *(răspicat)* ce-mi ceri d-ta în schimbul acelei scrisori? Scurt! scurt! *(Repetă gestul de retezare al lui Cațavencu.)*
CAȚAVENCU: Ei?... dacă este așa, dacă voiești scurt, iată: voi *(rugător)* să nu mă combați, ceva mai mult, să-mi sprijini candidatura...
TIPĂTESCU *(vrînd să izbucnească)*: Candidatura d-tale! *(Stăpînindu-se.)* Onorabile domn, nu ți se pare că ceri prea mult?...
CAȚAVENCU: Atuncea d-ta, care mi-ai propus schimbul, care-mi faci întrebarea, trebuie să răspunzi...
TIPĂTESCU *(apropiindu-se și îndesîndu-se înspre Cațavencu, se repetă jocul de scenă de mai sus)*: Ba zău, spune, nu ți se pare prea mult? 'Ai? Ce zici?
CAȚAVENCU *(naiv)*: Nu.
TIPĂTESCU *(cu insinuare)*: Dacă s-ar retrage Comitetul permanent și am rezerva un loc pentru prea iubitul d. Cațavencu?
CAȚAVENCU *(zîmbind cu bonomie)*: E un nimic, stimabile...
TIPĂTESCU: Dacă în postul de advocat al statului s-ar numi același d. Cațavencu?...
CAȚAVENCU *(asemenea)*: E puțin, onorabile...
TIPĂTESCU: Dacă în locul de primar, vacant acum, și în locul de epitrop-efor la Sf. Nicolae s-ar numi tot nenea Cațavencu? 'Ai? *(Cațavencu surîde cu un gest de refuz.)* Și dacă și moșia „Zăvoiul" din marginea orașului...
CAȚAVENCU *(zîmbind asemenea)*: Dă-mi voie, stimabile, un om politic trebuie, este dator, mai ales în împrejurări ca acele prin care trece patria noastră, împrejurări de natură a hotărî o mișcare generală, mișcare *(mîngîie și umflă cuvintele distilîndu-și tonul și accentul)* ce, dacă vom lua în considerație trecutul unui stat constituțional, mai ales un stat tînăr ca al nostru, de-abia ieșit din...
TIPĂTESCU *(bătînd impacient din călcîi și întrerupîndu-l)*: Ei! să lăsăm frazele, nene Cațavencule! Astea sunt bune pentru gură-cască... Eu sunt omul pe care d-ta să-l îmbeți cu apă rece?.. Spune, unde să fie! bărbătește: ce vrei de la mine? *(Se ridică fierbînd.)*
CAȚAVENCU *(ridicîndu-se și el)*: Ce vreau? ce vreau? Știi bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atîta vreme; vreau ceea ce merit în orașul ăsta de gogomani, unde sunt cel dintîi... între fruntașii politici... Vreau...

TIPĂTESCU *(fierbînd)*: Ce vrei?
CAȚAVENCU *(asemenea)*: Vreau... mandatul de deputat, iată ce vreau; nimic altceva! nimic! nimic! *(După o pauză, cu insinuare caldă și crescîndă.)* Mi se cuvine!... Te rog!... Nu mă combate... Susține-mă... Alege-mă... Poimîine, în momentul cînd voi fi proclamat cu majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea *(cu multă căldură)*... pe onoarea mea!
TIPĂTESCU *(aproape să izbucnească)*: Pe onoarea ta? Și dacă nu pot să te aleg?...
CAȚAVENCU: Poți!
TIPĂTESCU *(pierzîndu-și cumpătul din ce în ce)*: Și dacă nu voi? — zi că nu voi să te aleg?
CAȚAVENCU *(îndîrjit)*: Trebuie să vrei.
TIPĂTESCU *(d-abia mai stăpînindu-se)*: Uiți că nu e bine să te joci cu un om ca mine astfel. Nu! nu! nu voi să te aleg!
CAȚAVENCU: Trebuie!
TIPĂTESCU: Nu!
CAȚAVENCU: Trebuie să vrei, dacă ții cîtuși de puțin la onoarea...
TIPĂTESCU *(izbucnind)*: Mizerabile! *(Cațavencu face un pas înapoi.)* Canalie nerușinată! Nu știu ce mă ține să nu-ți zdrobesc capul... *(Se repede, ia un baston de lîngă perete și se întoarce turbat către Cațavencu.)* Mișelule! trebuie să-mi dai aci scrisoarea, trebuie să-mi spui unde e scrisoarea... ori te ucid ca pe un cîine! *(Se repede năvală la el. Cațavencu ocolește masa și canapeaua, răstoarnă mobilele și se repede la fereastră, pe care o deschide de perete, îmbrîncind-o în afară.)*
CAȚAVENCU *(tremurînd strigă la fereastră în afară)*: Ajutor! Săriți! Mă omoară vampirul! prefectul asasin! ajutor!

SCENA X

ACEIAȘI — ZOE — (venind repede din dreapta)

ZOE *(repezindu-se între Cațavencu și Tipătescu, rugătoare și foarte emoționată)*: Domnule Cațavencu, domnule, pentru Dumnezeu! te rog, nu striga... Fănică, ai înnebunit?... Domnule Cațavencu... mă rog...
CAȚAVENCU *(emoționat și el)*: Cum să nu strig, doamnă?

TIPĂTESCU *(zdrobit de mişcare, ştergîndu-şi fruntea şi căzînd pe un scaun la dreapta)*: Mişel! mişel! mişel!

ZOE *(rugătoare)*: Domnule Caţavencu, cer scuze eu pentru momentul de iuţeală care l-a făcut pe Fănică să uite...

CAŢAVENCU: Nu încap scuze, doamnă... trebuie să ies d-aci numaidecît: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viaţa în primejdie!...

ZOE: Domnule Caţavencu, în sfîrşit d-ta eşti un om cuminte, un om practic, d-tale îţi este indiferent de la cine ţi-ar veni aceea ce-ţi trebuie aşa de neapărat...

CAŢAVENCU: Nu-nţeleg...

ZOE: Ai cerut, în schimbul scrisorii de care e vorba, mandatul de deputat. Ai jurat pe onoarea dumitale că poimîine cînd ăi fi proclamat vei da scrisoarea acelui ce te-ar face să fii ales... Ei! eu te aleg, eu şi cu bărbatul meu; mie să-mi dai scrisoarea... Primeşti?...

CAŢAVENCU *(ca lovit de o idee)*: Primesc...

ZOE *(încet către Tipătescu, care stă cufundat în gînduri pe fotoliu)*: Şi înţelegi că atunci, cînd, luptînd cu tine, voi căpăta scrisoarea... tot... tot... Fănică, va-fi isprăvit între noi. *(Tare.)* Suntem deplin înţeleşi, domnule Caţavencu...

CAŢAVENCU: Da, madam, pe deplin... dar... *(Îi face semn către Tipătescu.)*

ZOE *(stăruind lîngă Tipătescu)*: Fănică! Fănică! hotărăşte-te! Poţi fi tu duşmanul liniştii mele?... Spune... *(rugîndu-l frumos)* Fănică!...

TIPĂTESCU *(nemaiputînd lupta şi sculîndu-se)*: În sfîrşit, dacă vrei tu... fie!... Întîmplă-se orice s-ar întîmpla... *(Cu hotărîre.)* Domnule Caţavencu, eşti candidatul Zoii, eşti candidatul lui nenea Zaharia... prin urmare şi al meu! Poimîine eşti deputat!...

ZOE *(triumfătoare)*: A!

CAŢAVENCU: Poimîine veţi avea... *(se aude zgomot afară, vocea lui Trahanache: „Ai puţintică răbdare!")*

ZOE: Nenea!

TIPĂTESCU: Zaharia!

CAŢAVENCU: Venerabilul!

TIPĂTESCU: Repede, ascundeţi-vă amîndoi... Nu trebuie să vă vază... *(Zoe iese degrabă în stînga, Tipătescu cu Caţavencu la dreapta.)*

SCENA XI

TRAHANACHE *(singur)*: Nimeni?... și dobitocul de fecior mi-a spus că Fănică și Zoe sunt aici.... *(Merge la ușa din dreapta și bate cu discreție.)* Nimeni! *(Asemenea în stînga.)* Nimeni! *(Vrea să plece prin fund și ca și cînd și-ar aduce aminte de ceva.)* A! era să uit! *(Șade la masa de scris, ia condei și hîrtie și scrie, citind.)* „Dragă Fănică, te-am căutat! Mă întorc peste o jumătate de ceas. Trebuie să ne vedem înainte de întrunire. Așteaptă-mă negreșit; nu ieși! ai puțintică răbdare... Trahanache..." *(Pune scrisoarea la vedere pe masă.)* Acuma să dăm de căpătîiele firelor iubitului nostru d. Cațavencu. *(Iese prin fund repede. Un moment scena goală; apoi ușile din dreapta și din stînga se deschid binișor. Din stînga iese Zoe, din dreapta Tipătescu și Cațavencu.)*

SCENA XII

TIPĂTESCU, CAȚAVENCU, ZOE, apoi CETĂȚEANUL TURMENTAT

TIPĂTESCU: Blestemată politică! un moment să n-ai pace! *(Merge la ușa din fund și o închide.)* Suntem în liniște... *(Lui Cațavencu.)* Eu merg la telegraf să-ți anunț la București candidatura... d-ta așteaptă acasă un cuvînt al meu... Desearǎ, la întrunire, fii cu tact... trebuie mult tact. *(Se aud în fund bătăi în ușă; toți din scenă tac și nu mișcă, iar bătăi, apoi trei fluierături.)* E Ghiță, -ăsta e semnalul lui! *(Merge și deschide ușa din fund, prin care apare Cetățeanul, fluierînd ca de mirare.)*

TIPĂTESCU: Iar? *(Se dă înapoi.)*

CAȚAVENCU: Omul meu! *(Se dă cam la spatele Zoii.)*

CETĂȚEANUL: Da, iar eu! *(Sughite.)* Am venit pentru istoria aia de care am vorbit az-dimineață... Ce facem? Iacă, mîine începe... Eu... pentru cine votez?

TIPĂTESCU *(ținîndu-i calea să nu coboare în scenă)*: Pentru cine? pentru cine? Lasă-mă în pace, cetățene: ai ajuns de nesuferit... Votează pentru cine poftești...

CETĂȚEANUL: Eu nu poftesc pe nimeni, dacă e vorba de poftă...

TIPĂTESCU: Ei! lasă-mă-n pace, administrația nu voiește să influențeze cîtuși de puțin pe nimeni.

CAȚAVENCU *(intervenind):* Pardon, dați-mi voie: mie-mi pare din contra că într-un stat constituțional, mai ales într-un stat tînăr ca al nostru, administrația ar trebui să...
ZOE *(asemenea):* Se-nțelege...
CETĂȚEANUL *(către Cațavencu):* Ei! onorabilul! nu te vedeam; sluga! o mie de ani pace! Și zi, mă lucrași, ai? Adică, dă-i cu bere, dă-i cu vin, nu pentru cinstea obrazului... pentru ca să-mi faci pontul cu scrisoarea... bravos! dom'le Nae.
CAȚAVENCU: A! a!
ZOE: Fănică! Fănică! trimite-l... e nesuferit!
TIPĂTESCU *(nervos):* În sfîrșit, cetățene, te rog lasă-ne cu binișorul, lasă-ne... Ce poftești de la mine?
CETĂȚEANUL: Nu ți-am spus? *(Sughite.)* Mîine începe... Ei? *(Sughite.)* Eu pe cine aleg? Pentru cine?... *(Face semnul votării și sughite.)*
ZOE: Pentru d. Nae Cațavencu.
CETĂȚEANUL: Pentru... *(Sughite și pufnește de rîs.)* Nu mă-nnebuni că amețesc....
TIPĂTESCU *(din ce în ce mai nervos, luînd pe Cetățeanul de mînă și zguduindu-l):* Pentru că ești un om vițios...
CETĂȚEANUL: Nu mă smuci, că amețesc!
TIPĂTESCU *(asemenea):* Pentru că te-ai lăsat să-ți ia din buzunar, să-ți fure scrisoarea...
CETĂȚEANUL: Ei! nu face nimica, poate mai găsim alta...
TIPĂTESCU: Lasă-mă să vorbesc... pentru că ești...
CETĂȚEANUL: Alegător...
TIPĂTESCU: Nu... bețiv... vițios... păcătos.
ZOE: Fănică!...
TIPĂTESCU: Da, bețiv... uite și acuma ești turmentat, ești băut....

(Cațavencu rîde.)

CETĂȚEANUL: Aș!
TIPĂTESCU *(cu dezgust):* Uite, nenorocitule! miroși cale de-o poștă... *(Îl împinge.)*
CETĂȚEANUL *(șovăind):* Asta este mirosul meu naturel...
TIPĂTESCU: Miroși a rom...
CETĂȚEANUL: Ei bravos! Vrei să miros a gaz?
TIPĂTESCU: Ei! pentru toate astea trebuie să-ți dai votul lui onorabilul d. Cațavencu... Pentru așa alegător, mai bun ales nici că se putea...
ZOE: Fănică!...
CAȚAVENCU: Totdeauna ironic *(zîmbind)*, stimabile!

SCENA XIII

ACEIAȘI — FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU și TRAHANACHE

TIPĂTESCU *(montîndu-se treptat)*: Da, pentru d. Cațavencu lucrăm noi, pe d-sa noi îl sprijinim, pe d. Cațavencu să-l alegeți d-voastră. Și nu-l sprijinim de silă, îl sprijinim pentru că dumnealui este cel mai onest concetățean al nostru...

ZOE: Fănică, fii calm...

TIPĂTESCU: Da, sunt calm... Pentru că dumnealui *(Farfuridi, Brînzovenescu și Trahanache apar în fund și ascultă. Cel dintîi arată tot ce se petrece în scenă celui de-al treilea.)* nu e ca alții mișel, pentru că nu e ca alții canalie, nu e ca alții infam... *(se montează din ce în ce)*... pentru că încă o dată, la alegători ca d-ta, cu minte, cu judecată limpede, cu simț politic, nu se poate mai bun reprezentant decît d. Cațavencu *(apăsînd)*, onorabilul d. Cațavencu! *(Tipătescu împinge cu scîrbă pe Cetățeanul turmentat.)*

CAȚAVENCU *(zîmbind cu bonomie)*: Ce răutăcios!

BRÎNZOVENESCU *(din fund)*: A!

FARFURIDI *(lui Trahanache)*: Iacă trădarea! Cînd îți spuneam, venerabile!... *(Coboară toți.)*

TRAHANACHE: Ei! ai puțintică răbdare!

ZOE: Nene! *(Se repede la Trahanache și-l trage deoparte unde-i vorbește încet și cu multă mișcare, Cațavencu și Cetățeanul turmentat vorbesc de altă parte asemenea.)*

TIPĂTESCU: Ei! lăsați-mă toți în pace!

FARFURIDI: Te lăsăm, stimabile, dar mergem la București.

BRÎNZOVENESCU: Și vom spune tot...

TIPĂTESCU *(aparte)*: Duceți-vă la dracul! *(Trece lîngă Trahanache și Zoe.)*

FARFURIDI: La ziare!

BRÎNZOVENESCU: La Comitetul electoral central!

FARFURIDI: La guvern!

CETĂȚEANUL *(arătînd pe Farfuridi și Brînzovenescu lui Cațavencu)*: Oleu!... fugi că amețesc! *(Cațavencu și Cetățeanul turmentat convorbesc foarte mișcat deoparte cu Farfuridi și Brînzovenescu.)*

TRAHANACHE: În sfîrșit, ce e, Fănică?

TIPĂTESCU: Nu mă-ntreba pe mine, nene Zaharia!

ZOE *(cu energie)*: Nici o vorbă, nene, trebuie...

TRAHANACHE: De ce?

ZOE *(precipitată)*: Dacă mă iubești, dacă ții la mine, acuma tăcere; îți spun pe urmă tot. *(Vorbesc încet toți trei.)*
CAȚAVENCU *(către Farfuridi și Brînzovenescu)*: Dați-mi voie, stimabile, nu d-voastră veți avea mai multă încredere față cu înaltele locuri decît onorabilul *(toți ascultă, Tipătescu se plimbă agitat în fund)* d. Tipătescu, prefectul cel mai onest!...
TRAHANACHE: Da!
CAȚAVENCU: Cel mai integru!...
TRAHANACHE: Da!
CAȚAVENCU: Cel mai credincios!...
ZOE: Firește!
CAȚAVENCU: Dați-mi voie să vă spun că toate zbuciumările d-voastră sunt numai și numai chestii personale, și cînd vin niște asemenea persoane... ca d-voastră...
CETĂȚEANUL: Nananà!
FARFURIDI: Care va să zică și insulte!
BRÎNZOVENESCU: Bravos!
CAȚAVENCU: Chestie de tarabă, onorabile! daraveri de clopotniță, stimabile!
ZOE *(către Trahanache)*: Se-nțelege!
CAȚAVENCU: Alegătorii vor vorbi...
ZOE *(îndemnînd pe Cetățeanul turmentat și pe Trahanache)*: Da, alegătorii vor vorbi.
TRAHANACHE: Da, alegătorii vor vorbi, firește!
CETĂȚEANUL *(serios)*: Da, noi vom vorbi!

SCENA XIV

ACEIAȘI — GHIȚĂ PRISTANDA (venind fuga din fund, cu o depeșă-n mînă)

PRISTANDA: Coane Fănică! o depeșă fe-fe urgentă!
ZOE: O depeșă! *(Se-ntorc toți spre fund.)*
TIPĂTESCU *(deschide nervos depeșa și citește)*: „Cu orice preț, dar cu orice preț, colegiul d-voastră al II-lea trebuie să aleagă pe d. Agamemnon Dandanache. *(Toți mișcare.)* Se face din aceasta pentru d-voastră o înaltă și ultimă chestie de încredere"... A!
FARFURIDI și BRÎNZOVENESCU: Aha!
ZOE *(cu toată energia)*: A! nu se poate! Vom lupta contra oricui... Vom lupta contra guvernului!.... *(Tipătescu a căzut obosit pe un scaun.)*
TRAHANACHE: Ai puțintică răbdare!

ZOE: Da, nene! vom lupta contra guvernului!

CAȚAVENCU: Da, vom lupta contra guvernului! *(Cațavencu, Zoe și Trahanache de o parte, Farfuridi, Brînzovenescu frecîndu-și mîinile cu satisfacție de altă parte; Ghiță în fund; Tipătescu obosit pe scaun ca și cum n-ar lua parte la ce se petrece. Cetățeanul turmentat în mijloc.)*

CETĂȚEANUL *(tîrît de curent):* Da! vom lupta contra... *(sughițînd și schimbînd tonul)*... adică nu... Eu nu lupt contra guvernului!...

(Cortina)

ACTUL III

Teatrul înfățișează sala cea mare a pretoriului primăriei, un fel de exagon din care se văd trei laturi. Trei uși în fund; cea din mijloc dă în coridorul de intrare; pe cea din dreapta se citește: „Ofițer țivil"; pe cea din stînga: „Arfiva". În stînga la planul al doilea, o ușă cu inscripția „Cabinetul Primarelui". În dreapta, același plan, altă ușă cu inscripția: „Reghistratura". — Partea din stînga pînă la ușa „Arfivei" este despărțită de scenă cu un grilaj de lemn acoperit cu perdeluțe de chembrică[1] verde. Lîngă grilaj, la stînga în scenă, este o estradă pe care sunt așezate masa și jețul prezidențial. Înaintea mesei, puțin mai jos, este tribuna. Pe masă sunt două candelabre, hîrtie, călimări și un clopoțel. Pe tribună o sticlă și un pahar de apă. De partea dreaptă sunt bănci dese și scaune; sub estradă, asemenea. Peste tot sunt bănci și scaune, afară de o cărare lăsată liber de la ușa de intrare din fund prin mijlocul scenii, pe unde vine și se duce lumea. Pe pereți cîteva lămpi atîrnate în cuie. Lumină cam săracă. La ridicarea perdelii, Trahanache este la masa prezidențială în jețul său, la spatele tribunei. Împrejurul mesii, Brînzovenescu și alți cetățeni. — Înaintea tribunii, cu spatele spre dînsa, alegători, cetățeni, public, unii șezînd jos, alții în picioare. Pe bănci, pe scaune și împrejur asemenea. În capul băncilor din față, e Cățavencu împreună cu Ionescu, Popescu și alți dascăli și partizani. — Farfuridi e la tribună. — Perdeaua se ridică asupra unei întreruperi. În toată sala e rumoare. Prezidentul agită clopoțelul.

SCENA I

TRAHANACHE, CAȚAVENCU, BRÎNZOVENESCU, FARFURIDI, IONESCU, POPESCU, CETĂȚENI, ALEGĂTORI, PUBLIC (Rumoare)

FARFURIDI *(de la tribună):* Dați-mi voie *(Gustă din paharul cu apă.)* Dați-mi voie! *(Rumoare.)*

TRAHANACHE *(trăgîndu-și clopoțelul):* Stimabili! onorabili! *(Afabil.)* Faceți tăcere! Sunt cestiuni importante, arzătoare la ordinea zilei... Aveți puțintică răbdare... *(Către Farfuridi.)* Dă-i înainte, stimabile, aveți cuvîntul!

[1] Pînză subțire de bumbac.

FARFURIDI *(către adunare):* După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric, din punctul de vedere de drept, voi încheia cît se poate mai scurt...
POPESCU: Parol?... Numai dacă t-ei ţinea de vorbă. *(Rîsete în partea unde sunt dascălii.)*
FARFURIDI: Rog, nu mă-ntrerupeţi, daţi-mi voie...
TRAHANACHE *(către partea unde e Popescu):* Stimabile, nu-ntrerupeţi...
FARFURIDI: După ce am vorbit dar din punctul de vedere istoric şi din punctul de vedere de drept, voi încheia, precum am zis, cît se poate mai scurt. *(Bea o sorbitură, apoi, reluîndu-şi răsuflarea, rar ca şi cum ar începe o poveste.)* La anul una-mie-opt-sute-două-zeci-şi-unu... fix... *(Rumoare şi protestări în grupul lui Caţavencu: A! A! A!)*
POPESCU: Dacă ne-ntoarcem iar la 1821 fix, ne-am procopsit... *(Rumoare şi protestări.)*
FARFURIDI: Daţi-mi voie... La una-mie-opt-sute...
TOŢI *(în cor, cu tonul lui):* Douăzeci-şi-unu fix... *(Rumoare şi protestări.)*
FARFURIDI: Daţi-mi voie.
TRAHANACHE *(clopoţel):* Stimabile, onorabile! Nu întrerupeţi... Aveţi puţintică...
CAŢAVENCU: Ce răbdare, venerabile domnule prezident! Ceasurile sunt înaintate. Sunt şi alţi oratori înscrişi să vorbească...
TOŢI DIN GRUP: Da! Da!
CAŢAVENCU: Onorabilul orator a promis să încheie cît se poate mai scurt: apoi ce fel de scurt este asta, s-o luăm a doua oară de la 1821! A! A! A!
TOŢI DIN GRUP: A! A! A! *(Rumoare.)*
FARFURIDI: Daţi-mi voie...
TRAHANACHE *(către Farfuridi cu dulceaţă, ridicîndu-se peste masă către tribună):* Stimabile... eu gîndesc că nu ar fi rău să sărim la 48...
CAŢAVENCU *(strigînd):* Mai bine la 64...
POPESCU, IONESCU şi TOŢI DIN GRUP: Da! da! la 64...
TRAHANACHE *(ridicîndu-se ca şi cînd ar consulta adunarea):* Adică... la plebicist[1]?
TOŢI: Da, la plebicist! *(Zgomot.)*

---

[1] Este vorba despre plebiscitul iniţiat de Al. I. Cuza şi M. Kogălniceanu în 1864, prin care s-a aprobat prima reformă agrară.

FARFURIDI *(întorcîndu-se cu spatele spre adunare și cu fața la prezident)*: Dați-mi voie, domnule prezident; mi-ați acordat cuvîntul: îmi pare că un prezident o dată ce acordă cuvîntul...

TRAHANACHE *(sculîndu-se și punînd, peste masă, mîinile pe umerii lui Farfuridi, mîngîietor)*: Dacă mă iubești, stimabile, fă-mi hatîrul... să trecem la plebicist... dorința adunării!...

FARFURIDI: Dar, domnule prezident...

TRAHANACHE *(și mai rugător)*: Să trecem la plebicist! *(Îl întoarce binișor de umeri cu fața spre adunare.)*

TOȚI *(cu putere)*: Da! la plebicist! la plebicist!

FARFURIDI *(soarbe o dată și cu aerul resignat)*: Ce ziceam dar? la 1864, vine, mă-nțelegi, ocaziunea să se pronunțe poporul printr-un plebicist... Să vedem însă mai-nainte... să ne dăm seama bine de ce va să zică... de ce este un plebicist...

IONESCU: Știm ce este plebicistul! Mersi de explicație!

TOȚI: Nu trebuie explicație... *(Rumoare.)*

FARFURIDI *(către întrerupători)*: Dați-mi voie! *(Către Trahanache.)* Domnule prezident!...

TRAHANACHE *(clopoțel)*: Stimabili, onorabili, rog nu întrerupeți pe orator *(foarte afabil)*, faceți tăcere; sunt cestiuni arzătoare la ordinea zilii; aveți puțintică răbdare. *(Către Farfuridi.)* Aveți cuvîntul, stimabile, dați-i înainte!

FARFURIDI *(luînd vînt)*: Cînd zicem dar 64, zicem plebicist, cînd zicem plebicist, zicem 64... Știm, oricine dintre noi știe ce este 64, să vedem ce este plebicistul... *(Cu tărie începînd fraza.)* Plebicistul!...

CAȚAVENCU: Aci nu e vorba de plebicist...

FARFURIDI: Dați-mi voie; *(discutînd cu Cațavencu)* mi se pare că atunci cînd zicem 64... *(cu energică convingere)* și să nu căutați a încerca măcar să mă combateți; vă voi dovedi cu date istorice că toate popoarele își au un 64 al lor...

CAȚAVENCU: Dați-mi voie, nu e vorba de 64. *(Rumoare aprobativă pentru Cațavencu.)*

FARFURIDI: Dați-mi voie... *(Toate colochiile și întreruperile se fac avocățește, cu multă vioiciune și cu tonul înțepat și volubil.)* Domnule prezident!...

TRAHANACHE *(clopoțel)*: Stimabile, onorabile, faceți tăcere...: avem cestiuni arzătoare...

CAȚAVENCU *(ridicîndu-se în capul băncii)*: Cum, domnule prezident? De unde pînă unde 64 chestie arzătoare la ordinea zilei? Dacă nu mă-nșel, îmi pare că suntem în anul de grație 1883... Ce are a face? Chemați pe onorabilul orator la cestiune...

TRAHANACHE *(ridicîndu-se iar peste masă și atingîndu-l pe umere pe Farfuridi)*: Stimabile... *(afabil și rugător)* să lăsăm plebicistul, dacă mă iubești; să trecem la cestiune.

FARFURIDI *(obosit de întreruperi, întorcîndu-se cu fața spre Trahanache și cu spatele la adunare)*: Domnule prezident, ați binevoit a-mi acorda cuvîntul... Eu cred c-ar trebui...

CAȚAVENCU *(strigînd)*: Nu trebuie, onorabile!

TOȚI DIN GRUP: Nu, nu trebuie!

TRAHANACHE *(punînd mîinile, peste masă, pe umerii lui Farfuridi, și foarte dulce)*: Mă rog, dacă mă iubești, fă-mi hatîrul... dorința adunării, stimabile... *(Îl întoarce de umeri binișor cu fața spre adunare.)*

TOȚI: Da! la chestiune! la chestiune!

FARFURIDI *(foarte obosit, soarbe și se resignează)*: Ajungem dar la chestiunea revizuirii Constituțiunii și Legii Electorale...

TOȚI *(cu satisfacție)*: A! Așa da!

TRAHANACHE *(asemenea)*: *A! (Clopoțel.)* Ei! acu aveți puțintică răbdare... *(Către Farfuridi.)* Scurt, stimabile, scurt, dacă mă iubești: dorința adunării.

FARFURIDI *(asudă, bea și se șterge mereu cu basmaua)*: Mă rog, dați-mi voie! Știți care este opinia mea în privința revizuirii?

TOATĂ SALA: Nu!... Să vedem!... Spune!

CAȚAVENCU *(batjocoritor)*: Să vedem opinia lui d. Farfuridi. *(Trahanache clopoțește.)*

FARFURIDI *(asudă mereu și se emoționează pe căzute)*: Opinia mea este aceasta: e vorba de revizuire, da?

TOȚI *(puternic)*: Da! da!

FARFURIDI *(emoționat și asudat)*: Atunci, iată ce zic eu, și împreună cu mine *(începe să se înece)* trebuie să se *(sic!)* zică asemenea toți aceia care nu vor să cază la extremitate *(se îneacă mereu)*, adică vreu să zic, da, ca să fie moderați... adică nu exagerațiuni!... Într-o chestiune politică... și care, de la care atîrnă viitorul, prezentul și trecutul țării... să fie ori prea-prea, ori foarte-foarte... *(se încurcă, asudă și înghite)* incît vine aci oca-

zia să întrebăm pentru ce?... da... pentru ce?... Dacă Europa... să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică, fiindcă din cauza zguduirilor... și... idei subversive... *(asudă și se rătăcește din ce în ce)* și mă-nțelegi, mai în sfîrșit pentru care în orce ocaziuni solemne a dat probe de tact... vreau să zic într-o privință poporul, națiunea, România... *(cu tărie)* țara în sfîrșit... cu bun-simț, pentru ca Europa cu un moment mai nainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă... *(se încurcă și asudă mai tare)* precum, — dați-mi voie — *(se șterge)* precum la 21, dați-mi voie *(se șterge)* precum la 48, la 34, la 54, la 64, 74 asemenea și la 84 și 94, și ețetera, întru cît ne privește... pentru ca să dăm exemplul chiar surorilor noastre de ginte latine însă! *(Foarte asudat, se șterge, bea, iar se șterge și suflă foarte greu. Trahanache a urmărit cu mîna tactul sacadelor oratorice ale lui Farfuridi. Bravo și aplauze în fund, conduse de Brînzovenescu; rîsete și sîsîituri în grupul lui Cațavencu. Clopoțelul lui Trahanache de abia se mai aude. — După ce s-a mai oprit zgomotul, cu multă aprindere.)* Dați-mi voie! Termin îndată! mai am două vorbe de zis. *(Zgomotul tace.)* Iată dar opinia mea. *(În supremă luptă cu oboseala care-l biruie.)* Din două una, dați-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale... Din această dilemă nu puteți ieși... Am zis! *(Aplauze în fund, sîsîituri în față. Farfuridi coboară zdrobit, ștergîndu-se de sudoare, și merge în fund. Brînzovenescu și alți alegători îl întîmpină și-i strîng mîna. — Rumoare. Mai mulți din auditoriu se scoală și strică rîndurile. Cațavencu suie de la dreapta în mijloc unde vorbește încet cu grupul său gesticulînd viu. Cu un alt grup mai în fund Farfuridi și Brînzovenescu asemenea. — Pristanda iese misterios din cabinetul primarului, trece prin ușcioara grilajului care este la spatele tribunii și trage de pulpană pe Trahanache, care sună clopoțelul.)*

SCENA II

ACEIAȘI — PRISTANDA

TRAHANACHE *(lăsînd clopoțelul și întorcîndu-se la spatele mesii)*: 'Ai! Ce e?

PRISTANDA *(misterios și repede)*: Coane Zahario! Conul Fănică, coana Joițica!...
TRAHANACHE: Ei? Ce?
PRISTANDA: Sunt dincoace în cabinet... au venit pe dindos, vă așteaptă. Numaidecît să poftiți acolo.
TRAHANACHE *(asemenea misterios)*: Nu pot să las prezidenția... să aibă puțintică răbdare...
PRISTANDA: Trebuie... numaidecît!... suspandați!
TRAHANACHE *(trage clopoțelul și se ridică)*: Stimabilă, onorabilă adunare. După discursul important, pe care l-a ținut respectabilul nostru concetățean și advocat d. Farfuridi, eu cred că ar fi bine să suspandăm ședința pentru cinci minute.
VOCI: Da! Da! pentru cinci minute!... *(Cațavencu cu grupul său, Farfuridi și Brînzovenescu cu al lor se amestecă în mulțime. Trahanache, care s-a dat jos de pe tribună, a deschis portița grilajului și a trecut cu Ghiță în partea stîngă despărțită, bate în ușa „Cabinetului Primarelui". Zoe și Tipătescu îi deschid: Trahanache și Ghiță dispar înăuntru; ușa se închide la loc.)*

SCENA III

ACEIAȘI — fără TRAHANACHE și PRISTANDA

CAȚAVENCU *(către grupul lui)*: Ei, cum să-l trimeți în Cameră, nene, pe stimabilul? Nu zic, are ideile, opiniile lui — și eu respect ideile, numai să fie sincere, și el e sincer, n-ai ce zice, — respect la orice opiniune!... Dar să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opiniuni ruginite, și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive... asta nu mai merge... Astfel de opiniuni nu le respect, să-mi dea voie să-i spui...
POPESCU: Nu, uite ce susține Farfuridi, n-ai înțeles; susține că adică după istorie — d-aia se teme el de zguduiri — nu trebuie să dăm exemplu rău surorilor noastre de ginte latină. N-ai auzit, chiar a zis-o el: surorile noastre de ginte latină...
IONESCU: Da! a zis-o...
CAȚAVENCU *(cu un aer de protecție)*: Voi dascălii sunteți băieți buni, dar aveți un cusur mare: cum vă vorbește cineva de istorie, s-a isprăvit, dacă e vorba de istorie, apoi ce te-nvață istoria mai întîi și-ntîi?

POPESCU: Că România de la Traian...
CAȚAVENCU: Nu-i așa...
IONESCU: Că adică străbunul nostru...
CAȚAVENCU: Ce străbun! ce nostru! Vezi că nu știți! *(Cu tonul retoric.)* Or, mai întîi și-ntîi istoria ne învață anume că un popor care nu merge înainte stă pe loc *(publicul începe să-i ia aminte că perorează și se grupează încet-încet împrejurul lui ca să asculte)*, ba chiar dă înapoi, că legea progresului este așa, că cu cît mergi mai iute, cu atît ajungi mai departe. *(Grupul lui Cațavencu aprobă și admiră, grupul lui Farfuridi și Brînzovenescu, care s-au apropiat și ascultă mai dintr-o parte, dă din umeri.)*
IONESCU: Asta e așa.
POPESCU: Nici nu mai încape vorbă.
FARFURIDI *(înțepat)*: Da! progres! progres fără conservațiune, cînd vedem bine că Europa...
CAȚAVENCU *(întrerupîndu-l lătrător)*: Nu voi, stimabile, să știu de Europa d-tale, eu voi să știu de România mea și numai de România... Progresul, stimabile, progresul! În zadar veniți cu gogorițe, cu invențiuni antipatriotice, cu Europa, ca să amăgiți opinia publică...
FARFURIDI *(și mai înțepat)*: Dă-mi voie... Mi se pare că altcineva amăgește opinia publică...
CAȚAVENCU: Nu voi să știu de ce zici d-ta.
BRÎNZOVENESCU: Firește că nu vrei să știi... nu-ți vine la socoteală...
CAȚAVENCU *(și mai lătrător)*: Să-și vază de trebile ei Europa. Noi ne amestecăm în trebile ei? Nu... N-are prin urmare dreptul să se amestece într-ale noastre... D-ta ești avocat, ești confrate cu mine...
FARFURIDI: Da, sunt avocat, dar nu sunt confrate cu d-ta...
CAȚAVENCU *(urmîndu-și jocul)*: Știi ca și mine principiul de drept, fiecare cu al său, fiecare cu treburile sale... *oneste bibere*[1]...
FARFURIDI: Da' de onest n-ai încotro!... *(Grupurile Cațavencu și Farfuridi încep a se despărți, fiecare de o parte.)*
CAȚAVENCU *(cu totul înțepător)*: Stimabile, nu știu pentru ce d-ta mă prigonești de la o vreme... Ce ai cu mine? Suntem în fața alegătorilor, stimabile: or nu încape pică; să luptăm; d-ta o să-ți pui candidatura, o știm; eu ți-o de-

---

[1] „Să bei cinstit" — Deformare a începutului unui dicton latin: *Honeste vivere* „să trăiești cinstit".

clar că mi-o pui pe a mea...' luptă electorală! și știm că lupta electorală este viața popoarelor... De ce te revolți contra adevărului? în contra dreptului?... *Oneste bibere*, onorabile!... *(Aprobări din partea grupului.)*

FARFURIDI *(izbucnind)*: Ia scutește-mă cu mofturile d-tale! Onest d-ta? Pe de o parte „*Răcnetul Carpaților*", pe de altă parte chiverniseala confraților; pe de o parte opoziție la toartă, pe de altă parte teșcherea la buzunar!... Urlă tîrgul, domnule...

BRÎNZOVENESCU *(trăgîndu-l de mînecă)*: Tache! Tache!

FARFURIDI *(smucindu-se)*: Ia lasă-mă-n pace, să mă răfuiesc odată cu domnul... Ce adică, noi nu știm, nu vedem, orbi suntem? d-ta ești candidatul prefectului....

CAȚAVENCU *(rîzînd)*: Eu sînt candidatul grupului tînăr, inteligent și independent... Onorabilul, venerabilul nostru prezident — *(îl caută cu ochii)* unde e venerabilul prezident? nu-l văz... — va proclama, pe cît știm, astă-seară pe candidatul comitetului dv. — comitetul dv... Or, dacă voi avea onoarea ca să mă agreeze și comitetul dv... căci e al dv...

FARFURIDI *(fierbînd mereu)*: Nu mai este comitetul nostru, este al dumitale...

BRÎNZOVENESCU: Tache! Tache! fii cuminte. *(Îl trage de mînecă, Farfuridi se smucește.)*

CAȚAVENCU *(cu ton batjocoritor)*: Adică, dă-mi voie, d-ta nu mai ești al comitetului! *(Grupurile se desinează distinct de două părți și se privesc cu încordare.)*

FARFURIDI: Da, eu nu mai sunt, eu care am susținut totdeauna partidul... și d-ta, care l-ai înjurat totdeauna... ești!

CAȚAVENCU: Dă-mi voie!...

FARFURIDI *(furios)*: Ce voie! ce voie!... Vii cu moftologii, cu iconomii, cu soțietăți, cu scamatorii, ca să tragi lumea pe sfoară... cu dăscălimea d-tale *(mișcare în grupul Cațavencu)*, cu moftangiii d-tale...

POPESCU *(violent)*: Domnule, retrage-ți cuvîntul!

FARFURIDI *(continuînd)*: Cu grupul *(umflînd cuvintele)* inteligent... independent... impertinent! *(Pornește spre fund cu Brînzovenescu și cu grupul lor.)*

TOȚI *(din grupul lui Cațavencu)*: A! a! *(Se reped spre ei, zgomot, învălmășeală și ghiontuieli.)*

FARFURIDI *(ieșind prin fund)*: Vă-nvățăm noi, papugiilor!

GRUPUL CAȚAVENCU: Afară! afară! *(Urmărește în fun[d] pe cei din grupul Farfuridi. Toată lumea s-a înghesui[t] în fund și a ieșit afară cu zgomot. În tot timpul scenii urmă[-] toare, sala întrunirii e goală. În fund, prin ușe, se văd ma[i] mulți alegători plimbîndu-se în sus și-n jos, vorbind înce[t] și fumînd.)*

SCENA IV

T R A H A N A C H E ieșind repede din fund, din cabinetul primaru[-] lui în partea despărțită cu grilaj, după el F Ă N I C Ă și Z O E urmă[-] rindu-l. (Scena aceasta se face misterios și răpede.)

TRAHANACHE: Nu! nu se poate...
ZOE *(urmărindu-l)*: Nene...
TIPĂTESCU *(asemenea)*: Neică Zahario.
ZOE: Dacă ai ținut vreodată la mine...
TIPĂTESCU: Dacă mi-ești prietin...
TRAHANACHE: Ei, aveți puțintică răbdare! *(Serios.)* Cum putem noi să punem candidatura unui plastograf?
TIPĂTESCU: Bine, frate, plastograf, așa e; dar pînă să bage lumea de seamă... să-l tragem în judecată...
ZOE: Să ne facem de rîs prin tribunale... nene, gîndește-te...
TRAHANACHE *(după un moment de ezitare)*: Ei, nu! Dacă ar fi numai una... aia cu scrisoarea ta către Joițica, înțeleg; să zic: pentru politică — unde e în joc enteresul țării, ca orice român, a încercat omul, ca să te forțeze adică, pentru că te știe că ții la onoarea Joițichii, ca prietin ce-mi ești, — a făcut plastografie...
TIPĂTESCU: Se-nțelege!
ZOE: Firește; în politică...
TRAHANACHE: Ei, aveți puțintică răbdare... Dar astălaltă? *(Se lovește cu mîna pe buzunarul hainii.)* Apoi, dacă umblă el cu machiavelicuri, să-i dau eu machiavelicuri. *(Schimbînd tonul.)* Martoră mi-e Maica Precista!. Să n-am parte de Joițica — că e de față — să spuie...
ZOE *(cu sentiment)*: Nene!
TRAHANACHE: N-am umblat în viața mea cu diplomăție; dar dacă e vorba să facem pe iezuitul a la Metternich[1], apoi să-i dau eu, neică...

---

[1] Metternich (1773—1859) — om de stat austriac, stîlpul reacțiunii din epoca lui Napoleon I, promotorul „Sfintei Alianțe", coaliția celor mai retrograde cercuri europene.

TIPĂTESCU *(impacientat)*: Nu pricep, neică Zaharie!
ZOE *(asemenea)*: Nici eu.
TRAHANACHE: Ei, aveţi puţintică răbdare! *(Scoate o hîrtie din buzunar şi o desface — o poliţă.)* Asta tot pentru politică e? Girurile astea două cu care onorabilul d. Caţavencu a ridicat cinci mii de lei de la Soţietate, sunt tot pentru enteresul ţării?
TIPĂTESCU *(luînd degrabă poliţa şi examinînd-o cînd pe-o parte cînd pe alta)*: Suntem scăpaţi!
ZOE: Scăpaţi?
TRAHANACHE: Ei, apoi? cînd îţi spuneam eu să ai puţintică răbdare, că l-am prins cu alta mai boacănă...
TIPĂTESCU *(abia stăpînindu-şi bucuria)*: Nene Zaharie, candidatul nostru este d. Agamiţă Dandanache.
TRAHANACHE: Aşa da!
ZOE: Mi-e frică!...
TIPĂTESCU: Nu mai avem nici o grijă.
TRAHANACHE: ...Dă-mi înscris pe Gagamiţă ăla, să nu-l uit numele... *(Vorbeşte încet cu Zoe.)*
TIPĂTESCU *(scoate portofelul, rupe o filă şi scrie pe ea, apoi o dă lui Zaharia)*: Iată...
TRAHANACHE: Mă duc să deschid şedinţa.
TIPĂTESCU: Anunţă îndată candidatura, ridică şedinţa şi vino să mergem la preferanţă, te aşteptăm...
TRAHANACHE *(vrînd să treacă prin portiţa grilajului în partea tribunii)*: A! ţi-am dat poliţa lui Caţavencu... Să nu o pierzi. *(Trece.)*
TIPĂTESCU: N-ai grijă, neică Zaharie, eu nu pierz hîrtiile de preţ... *(Sărută repede pe Zoe.)*
ZOE: Fănică!
TIPĂTESCU: A! acuma, să-l lucrez eu pe nenea Caţavencu! *(Ies amîndoi iute pe uşa din stînga.)*

SCENA V

TRAHANACHE, care s-a urcat la tribună, apoi CAŢAVENCU, POPESCU, IONESCU, ALEGĂTORI, PUBLICUL venind din fund şi ocupînd locurile lor din scena I-a. Intrare zgomotoasă, acompaniată de clopoţelul prezidentului.

TRAHANACHE *(în picioare)*: Orele sunt înaintate! poftiţi, poftiţi, stimabililor: avem cestiuni arzătoare la ordinea zilii... *(Şade.)*
(Toată lumea s-a aşezat la locul său.)

CAȚAVENCU *(cu modestie)*: D-le președinte, vă rog, c rusem și eu cuvîntul...

TRAHANACHE: Da *(binevoitor)*, da, stimabile. Aveți c vîntul. Poftiți la tribună!...

(Mișcare în grupul lui Cațavencu.)

CAȚAVENCU *(ia poză, trece cu importanță printre mulțim și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă di paharul cu apă, scoate un vraf de hîrtii și gazete și le așaz pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avo cățească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentati cu emoția care pare a-l birui. — Tăcere completă. Cu glasu tremurat)*: Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!. *(Plînsul îl îneacă.)* Iertați-mă, fraților, dacă sunt miș cat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... *(Plînsu îl îneacă mai tare.)*... Ca orice român, ca orice fiu al țări sale... în aceste momente solemne... *(de-abia se mai stăpînește)* mă gîndesc... la țărișoara mea... *(plînsul l-a biruit de tot)* la România... *(plînge. Aplauze în grup)*... la fericirea ei!... *(același joc de amîndouă părțile)*... la progresul ei! *(asemenea crescendo)*... la viitorul ei! *(Plîns cu hohot. Aplauze zguduitoare.)*

IONESCU, POPESCU, TOȚI *(foarte mișcați)*: Bravo!

CAȚAVENCU *(ștergîndu-se repede la ochi și remițîndu-se d-odată: cu tonul brusc, vioi și lătrător)*: Fraților, mi s-a făcut o imputare și sunt mîndru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... *(Foarte volubil.)* Mi s-a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultraprogresist... că sunt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț. *(Scurt și foarte retezat.)* Da, da, da, de trei ori da! *(Aruncă roată priviri scînteietoare în adunare. Aplauze prelungite.)*

CAȚAVENCU: Da! *(Cu putere din ce în ce crescîndă.)* Voi progresul și nimic alt decît progresul: pe calea politică... *(Îngroașă vorbele.)*

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Socială...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Economică...

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Administrativă...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Și...și...

NESCU, POPESCU, GRUPUL: Bravo! bravo!

AHANACHE (*clopoţind*): Rog, nu întrerupeţi pe orator, stimabile...

ŢAVENCU (*cu tărie*): Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule preşedinte... (*Către adunare şi mai ales către grup, cu tonul sigur.*) Puteţi, d-lor, să întrerupeţi, pentru că eu am tăria opiniunilor mele... (*reintrînd în tonul discursului şi îngroşînd mereu vorbele*) şi... şi... finanţiară. (*Aplauze prelungite.*)... Da, suntem ultra-progresişti, da, suntem liber-schimbişti... Or... conduşi de aceste idei, am fundat aci în oraşul nostru „*Aurora Economică Română*", soţietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din Bucureşti... pentru că noi suntem pentru descentralizare. Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epitropia bucureştenilor, capitaliştilor asupra noastră; căci în districtul nostru putem face şi noi ce fac dînşii în a lor...

RUPUL (*aplauze*): Bravo!

AŢAVENCU: Soţietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, daţi-mi voie să vă spui, din punctul de vedere economic, stăm rău...

RUPUL (*aplauze*): Bravo!

AŢAVENCU: Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipseşte cu desăvîrşire. Soţietatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face deloc în ţara noastră!

GRUPUL: Bravo! (*Aplauze entuziaste.*)

TRAHANACHE (*clopoţind*): Stimabile... nu...

AŢAVENCU: Lăsaţi, d-le preşedinte, să întrerupă... nu mă tem de întreruperi!... În Iaşi, de exemplu, — permiteţi-mi această digresiune, este tristă, dar adevărată! — În Iaşi n-avem nici un negustor român, nici unul!...

GRUPUL (*mişcat*): A!

CAŢAVENCU: Şi cu toate aceste toţi faliţii sunt jidani! Explicaţi-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel!

GRUPUL: Bravo! (*Aplauze*).

CAŢAVENCU: Ei bine! Ce zice soţietatea noastră? Ce zicem noi?... Iată ce zicem: această stare de lucruri este intolerabilă! (*Aprobări în grup. Cu tărie.*) Pînă cînd să n-avem şi noi faliţii noştri?... Anglia-şi are faliţii săi, Franţa-şi are faliţii săi, pînă şi chiar Austria-şi are faliţii săi, în fine oricare naţiune, oricare popor, oricare ţară îşi are faliţii

(*Îngrașă vorbele.*) Numai noi să n-avem faliții noștr[illegible] ...um zic: acestă stare de lucruri este intolerabilă, ea ... mai poate dura!... (*Aplauze frenetice. Pauză. Orat[illegible] soarbe din pahar și aruncă iar priviri scînteietoare în a... nare. În momentul acesta mai mulți inși se mișcă în fu... pe unde apare Cetățeanul turmentat și Ghiță în țivil.*)

SCENA VI

ACEIAȘI — GHIȚĂ PRISTANDA și CET... ȚEANUL foarte șovăind. Zgomot la intrarea acestora.

TRAHANACHE (*clopoțind*): Faceți puțintică tăcere...

CAȚAVENCU (*care în timpul scurt al rumorii provocate ... intrarea lui Pristanda și a Cetățeanului turmentat, ș... consultat hîrtiuțele, cu ton predominator*): Fraților, ia... ce spun statutele soțietății noastre la art. I-iu: „Se f... mează în urbea noastră o soțietate enciclopedică-coop... rativă cu numele de «Aurora Economică Română». Scop... soțietății este ca România să fie bine și tot românul ... prospere!“

CETĂȚEANUL (*care, de la intrare a venit șovăind pînă ... mijloc și s-a turnat pe un scaun în fața tribunii, se scoa... și ridică mîna*): Și eu! (*sughite*), și eu sunt! (*Șovăie ... iar se toarnă pe scaun. Rîsete în fund, rumoare în față...*)

CAȚAVENCU (*către Trahanache, întorcîndu-se spre masa pre... dențială*): Domnule președinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE: Parcă ziceai, stimabile, că întreruperile...

CAȚAVENCU: Da, (*cu dignitate*) dar...

TRAHANACHE: În sfîrșit... (*clopoțind.*) Nu întrerupeț... mă rog...

CAȚAVENCU (*căutînd șirul*): Ziceam dar: „...ca Român... să fie bine și tot românul să prospere“...

CETĂȚEANUL (*se scoală șovăind și ridică mîna*): Și e... sunt! (*Sughite rău; rîsete, rumoare.*)

TRAHANACHE: A! (*Sculîndu-se peste masă.*) Ce? ce eș... d-ta, stimabile?...

CETĂȚEANUL (*sughițînd*): Mă cunoaște d. Nae... (*Arat... pe Cațavencu.*) Cioclopedică... (*Rîsete, rumoare.*)

CAȚAVENCU (*nervos*): Ce?

CETĂȚEANUL: Română!... (*Rîsete; sughite.*) Aurora!... (*Sughite; rîsete, rumoare din ce în ce mai mare.*)

TRAHANACHE (*nervos și el, către adunare, clopoțind*): Faceț... tăcere, stimabile!... (*Către Cetățeanul turmentat.*) Cum

ĂȚEANUL *(șovăind)*: Cioclopedică! *(Sughite.)* Comortativă! *(Sughite.)* Iconomie! *(Sughite.)* Soțietate care ra să zică... *(Rîsete și rumoare mare.)*

NESCU: E turmentat!...

)PESCU: E tun! *(Grupul se mișcă; unii se scoală.)*

ETĂȚEANUL *(sughițînd și strigînd)*: Sunt ñembru!

RAHANACHE *(agitînd clopoțelul cu putere, către Ionescu și Popescu)*: Stimabile! stimabile, *(cu afabilitate)* rog, dați afară pe onorabilul.

)NESCU, POPESCU și GRUPUL: Afară! E turmentat! Afară! *(Ionescu și Popescu îl îmbrîncesc spre ușă. Cațavencu s-a dat jos de la tribună și vorbește cu cîțiva din grup.)*

ETĂȚEANUL *(îmbrîncit de dascăli și opunîndu-se)*: Nu mă-mbrînciți... că amețesc!

)NESCU, POPESCU și GRUPUL: Afară!

ETĂȚEANUL: Nembru!

(Toată scena aceasta a fost însoțită de rîsete și rumoare. Dascălii au dat afară pe Cetățeanul turmentat. În adunare, mișcare. Pristanda se apropie la tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cațavencu, se agită și-și reiau locurile.)

PRISTANDA *(misterios lui Trahanache)*: Coane Zahario, dă-i zor! Trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cațavencu; ordinul lui conu Fănică... Sunt la ușă, cînd oi tuși de trei ori, d-ta proclamă catindatul și ieși pe portiță... și pe urmă-i treaba mea...

TRAHANACHE *(încet)*: Bine.

PRISTANDA *(încet)*: Cînd oi tuși de trei ori: nu mi-a sosit încă oamenii!... *(Trece lîngă ușa din fund, pe unde intră cu zgomot Farfuridi, Brînzovenescu și alți cîțiva. Pristanda vorbește încet cu dînșii. Toți se aranjează în fund, astupînd ușa de ieșire.)*

SCENA VII

ACEIAȘI — FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU și alți alegători și CETĂȚEANUL TURMENTAT, apoi ZOE și TIPĂTESCU ascunși după grilaj și ascultînd ce se petrece în adunare

TRAHANACHE *(clopoțind, către Cațavencu, care vorbește încet cu grupul lui)*: Poftiți la tribună, stimabile!... *(Cațavencu pornește spre tribună.)*

ZOE: Nu mai auz nimic...
TIPĂTESCU: Pesemne n-a sosit încă Ghiță...
CAȚAVENCU *(de la tribună)*: Fraților!
FARFURIDI *(aducînd din fund pe Cetățeanul turmentat)*: Te-a dat afară? Cum se poate, fraților, să lăsăm să ...nească din adunare pe un cetățean onorabil, pe un ...gător?
BRÎNZOVENESCU: Pentru că d. Cațavencu...
CAȚAVENCU *(răcnind)*: Stimabile! *(Lui Trahanache)* Domnule prezident! *(Rumoare surdă în fund.)*
TRAHANACHE: Stimabile! *(clopoțind)* aveți puțintică ră...dare. *(Ghiță tușește cu putere de trei ori.)* Fiindcă or... sunt înaintate...
CAȚAVENCU: Dați-mi voie...
TRAHANACHE *(ridicîndu-se)*: Fiindcă unii dintre dom... alegători au început să plece, ar fi bine, cred, mîine fiind al...gerea, ca chiar acuma să rugăm pe onorabilul orat... să-și întrerupă discursul un moment, să aibă puținti... răbdare, pentru ca să proclamăm numele candidatul... propus de comitetul nostru.
CAȚAVENCU *(cu aer foarte degajat)*: Primesc cu mulțu...mire, d-le președinte. *(Coboară de la tribună, către grupu... său.)* Numele candidatului.
TOȚI *(din grup și din sală)*: Da! numele candidatului!
ZOE *(tremurînd, încet)*: Fănică!
TIPĂTESCU *(încet)*: Taci! n-ai grijă!
TRAHANACHE *(citind foaia între luminări)*: Stimabile... candidatul pe care-l susține comitetul nostru este domnul..
IONESCU: Nae Caț...
TRAHANACHE *(întrerupîndu-l)*: Ai puțintică răbdare.. *(citind)* domnul..
CAȚAVENCU: Domnul... *(Toată lumea ascultă cu mare... nerăbdare și în deplină tăcere; Zoe se strînge după grila... lîngă Tipătescu.)*
TRAHANACHE: Domnul... Agamiță Dandanache! *(Mișcare de satisfacție în fund. În grupul din față turburare. Zoe și Tipătescu ascultă mișcați.)*
CAȚAVENCU *(sărind în loc și răcnind)*: Trădare! *(Gesticulează viu în mijlocul grupului său. În fund aplauze.)*
TRAHANACHE *(în picioare)*: Dați-mi voie! *(Clopoțind; după un moment de tăcere.)* Cine a pronunțat cuvîntul trădare? *(Toată lumea e în picioare și în fierbere.)*
CAȚAVENCU *(din mijlocul grupului, cu putere)*: Eu.

GHIȚĂ, BRÎNZOVENESCU și CETĂȚEANUL TURMENTAT și CEI DIN FUND: Afară! afară moftologul!

TRAHANACHE (*trăgînd clopoțelul foarte violent, către grupul din fund*): Aveți puțintică răbdare! (*Către Cațavencu.*) Și cine este trădător, stimabile?

CAȚAVENCU (*foarte aprins*): Acela care falsifică numele candidatului odată hotărît, acela care uită, care trădează interesele și onoarea familiei sale... (*Cu un gest colosal.*) D-ta!

TRAHANACHE (*trîntind clopoțelul pe masă în culmea indignării*): Apoi, ai puțintică răbdare, stimabile! Mă scoți din țițîni... Eu falsificator?... Pe mine, cetățean onorabil, pe mine, om venerabil, să vie într-o adunare publică, să mă facă falsificator... cine? (*Rumoare mare. Tipătescu și Zoe ascultă palpitînd.*) Cine? (*Cu energie.*) Un plastograf patentat!

CAȚAVENCU (*sărind din loc*): Plastograf!

TOȚI DIN FUND (*strigînd amenințător*): Afară plastograful!

TOȚI DIN FAȚĂ (*asemenea*): Afară falsificatorul! trădătorul! (*Fierbere mare.*)

CAȚAVENCU (*spunînd, se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încleștați și zbierînd febril. Un moment tăcere.*): Fraților! domnilor! un moment, onorabili concetățeni! Am voit să acopăr o rușine care se petrece de atîta vreme în sînul orașului nostru... (*Zoe și Tipătescu mișcare*) am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandaloasă... astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încît nu mai pot tăcea. (*Zoe și Tipătescu mișcare.*) Acest onorabil cetățean (*arată pe Trahanache*) acest om venerabil, d. Zaharia Trahanache...

TRAHANACHE (*cu pofidă*): Ei? Eu...

CAȚAVENCU: Este atît de naiv, încît crede că e plastografie un document olograf...

(*Zoe și Tipătescu mișcare de groază.*)

ZOE: Fănică!... (*Șovăie.*)

TIPĂTESCU (*susținînd-o și răcnind cu o supremă putere*): Ghiță! (*Se repede la portița grilajului... Zoe se agață de el și-l oprește. Rumoare mare.*)

PRISTANDA (*punînd mîinile amîndouă lîngă gură ca o portvoce și strigînd asemenea spre partea de unde i-a venit chemarea*): Prezent! (*Către cei din fund.*) Pe el, copii! (*Grupul din fund cu Pristanda, Farfuridi, Brînzovenescu,*

Cetăţeanul turmentat se reped la tribună şi pun mîna pe Caţavencu.)

CAŢAVENCU *(continuînd a zbiera în mijlocul zgomotului)*: O scrisorică a prefectului către...

GRUPUL LUI CAŢAVENCU: Pe ei, fraţilor. *(Grupul din faţă dă năva'ă spre fund.)*

TOAŢĂ LUMEA: Afară! ho! huideo! *(Zgomot la culme, strigăte, huiduieli, fluierături. Zaharia Trahanache a ieşit repede pe portiţa grilajului, a dat dincolo de Zoe şi de Tipătescu, şi toţi trei ascultă ce se petrece în adunare. Pristanda, Farfuridi, Brînzovenescu au apucat de gît pe Caţavencu şi-l tîrăsc afară. Grupul Ionescu şi Popescu sunt grămadă peste cei din fund. Toate cuvintele şi mişcările acestea din urmă se fac deodată şi într-o clipă. — Cortina se lasă asupra primei mişcări a scandalului.)*

ACTUL IV

Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc; se vede în fund perspectiva orășelului pe un fundal de dealuri. La dreapta în grădină, pe planul întîi și al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stînga boschete. Mobile de grădină.

SCENA I

ZOE și TIPĂTESCU

ZOE: Unde e? unde poate să fie Cațavencu?

TIPĂTESCU: Nu știu: a fugit, a murit, a intrat în pămînt... *(După o pauză, apropiindu-se de Zoe.)* Ei? și pentru ce voiești să știi? pentru ce să te-ngrijești mai mult acuma? Din contra. Eu parcă nu mai am grije... Zoe, gîndește-te: de două zile, oamenii noștri aleg pe Dandanache, pe care-l așteptăm din minut în minut, — am ordine să-i fac o primire strălucită...

ZOE: Ei și?

TIPĂTESCU: Ei!... De două zile va să zică, strivesc pe Cațavencu, și el nu e nicăieri. Unde e? pentru ce nu s-arată?... Are scrisoarea, pentru ce nu o publică? Pentru ce a dispărut, nu știu, — din ce motive nu publică scrisoarea, nu-mi pasă, — destul că nu o publică... Și-l crezi tu pe mișelul capabil să nu o publice pentru altceva, decît pentru că nu poate?

ZOE: Ce inimă! ce judecată ai, Fănică? *(Cu frămîntare concentrată.)* Dar aste două zile cum am trăit eu?... Ce strîngere continuă de inimă! ce frică! ce tortură!... Fiecare persoană care-mi iese înainte, fiecare figură pe care o văz, fiecare mișcare ce se face în jurul meu, îmi zdrobește toată puterea... Fănică, ai milă de mine, o zi încă de astfel de chinuri și nu mai pot trăi... înnebunesc... *(Își ia capul în mîini și plînge.)*

TIPĂTESCU: Nu fi copilă, Zoe... Zoe...

ZOE *(plînsă)*: Tu nu înțelegi, tu nu simți! Peste cîteva minute se sfîrșește alegerea și se proclamă deputat al vostru Dandanache; sunt sigură... sigură... că în același moment,

mişelul, care s-a ascuns şi ne pîndeşte din întuneric, o să-şi împrăştie publicaţia lui infamă... ca să-şi răzbune! Ei... atunci eu?...

TIPĂTESCU *(scoate poliţa din buzunar şi i-o arătă)*: Nu poate... dacă face asta, e pierdut...

ZOE: Ce-mi pasă! după ce m-o pierde pe mine!... Fănică! n-aş voi să mă răzbuni, aş voi să mă scapi... Prevedeam asta... Presimţeam c-o să ajungem aici, cînd am văzut scandalul de alaltăieri seara la întrunire... Iată culmea nenorocirii: el nu ştie că ai plastografia lui... el nu ştie că dacă ar veni aici să primească schimbul acestor două hîrtii, ar scăpa şi el şi m-ar scăpa şi pe mine... Te-ai bizuit să joci cu Caţavencu şi te-ai amăgit, şi mi-ai jucat onoarea mea, ruşinea mea, viaţa mea, şi ai pierdut, pentru că sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puţin noroc decît el... *(Se îneacă de plîns)*. Ce să fac? ce să fac?

TIPĂTESCU: Taci! vine cineva... şterge-te la ochi!

SCENA II

ACEIAŞI — TRAHANACHE şi AGAMIŢĂ DANDANACHE, venind din fund

TRAHANACHE *(foarte politicos)*: Poftim, poftim, stimabile!

TIPĂTESCU: Cine să fie?

ZOE: Un străin?...

TRAHANACHE *(coborînd)*: Dă-mi voie, Joiţico, să-ţi recomand pe d. Agamiţă Dandanache!

ZOE şi TIPĂTESCU: Dandanache! *(Complimente.)*

TRAHANACHE: Candidatul nostru!... adică ce mai candidat! alesul nostru.

DANDANACHE *(vorbeşte peltic şi sîsîit)*: Sărut mîna... Şi domnul? bărbatul dumneei?

TRAHANACHE: Nu, eu sunt bărbatul dumneei, dumneei este nevasta mea, cum am avut onoarea să vă recomand...

DANDANACHE: Şi d-voastră?

TRAHANACHE: Şi eu?... bărbatul dumneei... Eu *(serios)* Zaharia Trahanache, prezidentul Comitetului permanent, Comitetului electoral şi... ai puţintică răbdare... *(se caută în buzunar şi scoate o cartă de vizită, pe care i-o dă lui Dandanache)*... sunt aicea toate comitetele...

DANDANACHE *(ia carta)*: Mersi!... Şi domnul?...

TRAHANACHE: Domnul Fănică Tipătescu, prefectul nostru, amicul meu și al familiei mele.

DANDANACHE *(lui Fănică)*: Îmi pare bine, d-le prezident! *(Îi dă mîna. Trahanache trece lîngă Zoe.)*

TIPĂTESCU: Și mie, onorabile, nu mai puțin... Sunt încîntat... Dar cu ce ocazie pe la noi?

DANDANACHE: Cu ocazia aledzerii, neicusorule, cu ocazia aledzerii; știi, m-a combătut opoziția și colo, și dincolo, și dincolo... și rămăsesem eu... care familia mea de la patuzsopt în Cameră... rămăsesem mă-nțeledzi fără coledzi... și asa am venit pentru aledzere.

ZOE *(cu răutate)*: Nu trebuia să vă mai deranjați...

DANDANACHE: Ba încă țe deranz, conița mea! Da' stii, nu fățea să nu fațem măcar act de prezență...

TRAHANACHE: Se-nțelege! foarte bine, foarte bine! trebuie, trebuie.

DANDANACHE: Da'de deranz... destul! Închipuieste-ți să vii pe drum cu birza ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca... Știi, m-a zdrunținat!... și clopoțeii... *(gest)* îmi țiuie urechile... știi așa sunt de amețit și de obosit... nu-ți fați o idee, conița mea, *(către Trahanache)* nu-ți fați o idee, d-le prefect, neicusorule, *(către Tipătescu)* nu-ți fați o idee, d-le prezident, puicusorule...

TIPĂTESCU: Firește...

ZOE: Mai e vorbă...

DANDANACHE: Adineaori am sosit, era să trag la otel... dar birzarul... el stia de țe viu, mi-a arătat pe d. prefect. *(Arată pe Trahanache.)*

ZOE *(încet către Tipătescu, care rîde)*: Și încă mai rîzi, Fănică.

TRAHANACHE: Da, mă duceam pe la alegere să văz cum mergem... Nu-i vorba, de mers, mergem strună... dar știi, de obicei, ca un cap ce sunt al partidului, trebuie să fiu acolo...

DANDANACHE *(strîngîndu-i mîna)*: Bine că te-am găsit, neicusorule, mersi. *(Vorbesc amîndoi deoparte.)*

ZOE *(către Fănică încet)*: Iată, Fănică, pentru cine mi-am pierdut eu liniștea... Și spune drept dacă nu era mai bun Cațavencu!

TIPĂTESCU *(scurt)*: E simplu, dar îl prefer, cel puțin e onest, nu e un mișel!

TRAHANACHE *(lui Dandanache)*: Stimabile, eu te las aici cu amicul Fănică și cu Joițica... Eu trebuie să mă duc

la alegere: peste o jumătate de ceas se deschide urna trebuie să fiu acolo... D-ta n-ai nici o grijă, mergem l sigur, la noi opoziție nu încape... suntem tari, stimabile. tari... Nu o să ai majoritate, stimabile...

DANDANACHE: Cum se poate? Să nu te pomenești c vrun balotaz? 'ai?... a mai pățit-o și alții.

TRAHANACHE: Adică, ai puțintică răbdare, balotaj l noi?... zic: nu majoritate, unanimitate o să ai, stimabile

DANDANACHE: A, asa? *(Cu siguranță.)* Se-nțeledze... Niți nu se putea altfel...

TRAHANACHE: Salutare, stimabile, salutare... La revedere Fănică... la revedere, Joițico. *(Iese.)*

SCENA III

ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE

DANDANACHE: Cum îți spui, să nu m-aleg, puicusorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă luptă și dă-i, și dă-i și luptă... și eu mă-nțeledzi tocmai acuma să remîi pe dinafară... fără coledzi!... și cît p-ați, neicusorule, să nu m-aleg...

ZOE: Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! era peste putință...

TIPĂTESCU: Peste putință...

DANDANACHE: Ei, uite asa, cu meritele mele, coniță, vezi! era cît p-ați, dar stii, cît p-ați... Întreabă-mă, neicusorule, să-ți spui: nu vrea comitetul țentral și pațe; zițea că nu sunt marcant. Auzi, eu să nu fiu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într-o seară... ținevas — nu spui ține... persoană însemnată... da'becher — vine si zoacă la mine cărți... și cînd pleacă își uită pardesiul la mine... A doua zi, voi să-l îmbrac... gîndeam că-i al meu... văz că nu-i al meu: îl caut prin buzunare și dau... peste țe te gîndesti?

TIPĂTESCU: Peste?

DANDANACHE *(rîzînd)*: Peste o scrisorică.

AMÎNDOI: O scrisorică.

DANDANACHE: De amor...

AMÎNDOI *(mișcați)*: O scrisorică de amor?

DANDANACHE: O scrisorică de amor către becherul meu, de la nevasta unui prietin, — nu spui ține... persoană însemnată.

ZOE: Ei și?
TIPĂTESCU: Ei?
DANDANACHE: Ei, țe să-ți mai spui, puicusorule? Adu o birze, mă, băiete, degrabă... Mă sui în birze și mă duc la persoana, la becherul — nu spui ține — e persoană însemnată — : „Găseste-mi, mă-nțeledzi, un coledzi, ori dau scrisoarea la *Răsboiul...*" De colea pînă colea... gîrimîr... a trebuit, conița mea, să țedeze, și tranc! depesa aiți, neicusorule...
ZOE *(agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache)*: A! domnule Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ți spui...
TIPĂTESCU *(încet)*: Zoe! *(Ea urcă.)*
DANDANACHE: Așa e, puicusorule, c-am întors-o cu politică. Aud? Țe era de făcut? Aminteri dacă nu-mi dedea în gînd asta, nu m-alezeam... și nu merdzea de loc, neicusorule; fă-ți idee! familia mea de la patuzsopt *(coborînd către public)* și eu, în toate Camerele, cu toate partidele, ca rumînul imparțial... și să remâi fără coledzi!
TIPĂTESCU: Vezi bine! *(Mușcîndu-și buzele.)* Dar nu ne-ai spus sfîrșitul istoriei... scrisoarea.
ZOE: Da, scrisoarea...
DANDANACHE: Care scrisoare?
TIPĂTESCU: Scrisoarea becherului...
DANDANACHE: Care becher?
ZOE *(nervoasă)*: Persoana însemnată... scrisoarea... de amor ... arma d-tale politică, cu care te-ai ales...
TIPĂTESCU: Scrisoarea pe care voiai s-o publici în „Răsboiul", dacă nu...
DANDANACHE *(aducîndu-și în sfîrșit aminte)*: A da! scrisoarea..., da... am prițeput...
ZOE: Ei! scrisoarea?
TIPĂTESCU: Ce s-a făcut?
DANDANACHE: O am pusă acasă la păstrare... dar știi, la loc sigur...
ZOE: Nu i-ai înapoiat-o persoanei?
DANDANACHE *(cu mirare)*: Cum s-o înapoiez?
TIPĂTESCU: Iată te-alegi, el și-a ținut cuvîntul...
ZOE: Trebuie să i-o dai înapoi...
DANDANACHE: Cum se poate, conița mea, s-o dau înapoi? s-ar putea să fac asa prostie? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar... pac! la „Răsboiul". *(Coboară.)*

ZOE *(cu dezgust)*: A! *(trecînd pe lîngă Fănică, încet și cu tonul lui de mai sus.)* E simplu, dar e un om onest! *(Tare, către Dandanache.)* D-le Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămîneți la masă la noi... mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră...

TIPĂTESCU: Știți, asupra alegătorilor, ar face poate rău efect....

DANDANACHE: Nu spui, neicusorule: doar dacă oi uita — aminteri, am memorie bună,... dar stii, cum sunt ameţit de drum, poate să uit și să-nțep — să-mi faţeţi semn. Eu la masă o să stau ori lîngă d-ta, ori lîngă consoarta d-tale...

TIPĂTESCU: Care consoarta mea?

DANDANACHE: Doamna.

ZOE *(aparte)*: A! idiot!

TIPĂTESCU *(impacientat)*: Pardon, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui prezident al Comitetului, domnul care v-a adus aici, *(subliniază silabic)* domnul Zaharia Trahanache, doamna Zoe Zaharia Trahanache... Eu sunt Ștefan Tipătescu, prefectul județului... cu doamna sunt numai prieten...

DANDANACHE *(care a ascultat cu multă atenție)*: Asa e, bini ziți puicusorule... bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... stii eu... de pe drum *(serios)* fă-ți idee d-ta: ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, și clopoţeii... îmi ţiuie grozav...

ZOE *(aparte)*: Trebuie să-l duc de aici să se liniștească puțin... e ameţit rău de tot.

TIPĂTESCU: D-le Dandanache, nu voiți să vă odihniți, să vă liniștiți puțin...

DANDANACHE: Ba da, neicusorule... dar unde?

ZOE: Poftiți cu mine, d-le Dandanache.

DANDANACHE *(dîndu-i brațul și ieșind cu ea la dreapta pe scară)*: Stii conița mea, sunt așa de ameţit... stii trăsura ... și clopoţeii... stii, îmi ţiuie grozav... grozav îmi ţiuie... *(Ies.)*

SCENA IV

TIPĂTESCU *(singur)*: Și-l aleg pe d. Agamiță Dandanache! Iaca pentru cine sacrific de atîta vreme liniștea mea și a femeii pe care o iubesc... Unde ești, Caţavencule, să te

vezi răzbunat! Unde ești, să-ți cer iertare că ți-am preferit pe onestul d. Agamiță, pe admirabilul, pe sublimul, pe neicusorul, pe puicusorul Dandanache... Ce lume! ce lume! ce lume!...

SCENA V

TIPĂTESCU, ZOE, apoi PRISTANDA

ZOE *(coborînd precipitat treptele)*: Ai auzit, Fănică? Ai auzit? Onestul tău d. Agamiță, care reușește, care triumfează, păstrează scrisoarea... Ce trebuie să facă onestul Cațavencu, care n-a reușit, care-și mușcă acuma mîinile, își mestecă turbarea și mă ochește din cine știe ce ascunzătoare? *(Agitată.)* A! mi-e groază să mă gîndesc. Ce face Cațavencu? unde e ascuns șarpele? de unde o să-și arunce veninul asupra mea?
TIPĂTESCU: Zoe! Zoe! fii bărbată...
ZOE *(înecată)*: Nu mai pot, nu mai pot. Vorbele lui Dandanache mi-au luat toată puterea, mi-au frînt inima... A! înnebunesc de frică. *(Își ascunde obrazul.)*
PRISTANDA *(venind repede din stînga)*: Coană Joițico! coană Joițico!...
TIPĂTESCU: Ghiță!
ZOE *(tresărind)*: Ghiță... Ce e? Spune!
PRISTANDA *(oprindu-se)*: Coană Joițico, voiam să...
ZOE *(fierbînd)*: Spune, nu mă chinui! Ce e? A publicat-o? dă-mi-o s-o văz! *(foarte agitată)* dă-mi-o, s-o văz!
TIPĂTESCU: Zoe! ești nebună!
PRISTANDA *(aparte)*: Curat nebună!
ZOE: Da, sunt nebună! și ție trebuie să-ți mulțumesc de asta.
PRISTANDA *(căutînd s-o calmeze)*: Nu, coană Joițico, nu e nimica, nu e nimica publicat... „Răcnetul" nici n-a apărut astăzi... După ce a fugit Cațavencu, dăscălimea s-a apucat la ceartă, s-au bătut, l-au bătut pe popa Pripici, și nici vorbă să mai scoață gazeta... S-a spart partidul independent... s-a spart! *(Încet Zoii, trecînd spre Tipătescu.)* Am să vă spun ceva secret, acu numaidecît!
TIPĂTESCU: Nu spuneam eu! Dar Cațavencu?
PRISTANDA: Nu l-am găsit, coane Fănică, parcă a intrat în pămînt. *(Bătîndu-se repede pe frunte ca și cum și-ar aduce aminte de ceva.)* A! ce-am uitat! Să mă iertați, sărut mîna, coane Fănică... Ministrul... nu, miniștrii, toți

şapte, vă cheamă la telegraf numaidecît... de-aia vă căutam aşa de zor...

TIPĂTESCU: La telegraf? Ce mai vor de la mine?

PRISTANDA: Nu ştiu, dar bate telegraful de un ceas, coane Fănică, trebuie să mergeţi.

TIPĂTESCU: A, blestemată politică... Zoe! Zoe, curaj, mă duc...

ZOE: Du-te.

TIPĂTESCU: Mă-ntorc îndată. *(Îi sărută mîna.)* Zoe, fii cuminte! Nu suntem pierduţi; n-ai grijă; la revedere! *(Pleacă prin fund.)*

ZOE: La revedere!... A!... cum pot să iubesc pe omul ăsta! *(Cade pe gînduri. Pristanda urmăreşte pe Tipătescu pînă la ieşire şi se uită după el pînă se depărtează.)*

SCENA VI

ZOE, PRISTANDA

PRISTANDA *(după ce s-a asigurat că Tipătescu s-a depărtat, coboară degrab')*: Coană Joiţico!

ZOE *(tresărind)*: Ai! Ghiţă! iar m-ai speriat... Ce e? ce vrei? du-te! lasă-mă-n pace!

PRISTANDA: Sărut mîna, coană Joiţico, nu vă supăraţi. *(Foarte cu binişorul.)* Este cineva... cineva, pe care-l ştiţi d-voastră bine... aşteaptă aici... ar voi să vă vorbească... dar numai d-voastră... De-aia eu l-am trimis pe conul Fănică la telegraf, pentru ca să rămîneţi d-voastră singură... Am minţit... nu-i adevărat că-l cheamă miniştrii... Ştiu că o să mă ocărască, o să mă bată că l-am trimis la cai verzi pe păreţi, dar lasă să mă ocărască... să mă bată... Nu e maimarele meu? Nu e stăpînul meu, de la care mănînc pîne eu şi unsprezece suflete? L-am minţit, dar pentru binele d-voastră, coană Joiţico... Îl primiţi? ...da?

ZOE *(care a stat pe gînduri şi n-a ascultat tirada lui Pristanda)*: Pe cine să primesc?

PRISTANDA: Pe cine — pe cine?... pe d. Nae Caţavencu...

ZOE *(sărind din loc)*: Pe Caţavencu? E aici? Unde e, Ghiţă? Să vie acu, numaidecît: mergi, adu-l iute. *(E în culmea nerăbdării.)*

PRISTANDA: Ascult! *(Merge în fund la stînga şi aduce pe Caţavencu.)* Poftim, stimabile, poftim. *(Îl introduce şi iese repede.)*

SCENA VII

ZOE, CAȚAVENCU

ZOE *(repezindu-se la el)*: D-le Cațavencu, ai voit să mă pierzi pe mine și te-ai pierdut și pe d-ta. La ce-ai fugit, pentru Dumnezeu! la ce-ai dispărut? Fănică are în mînă o poliță, ale cărei giruri le-ai plastografiat, ca să ridici cinci mii de lei de la societate... Știi?

CAȚAVENCU: Știu, madam, că o are, *(dezolat)* știu, dar ce e de făcut?

ZOE: Om nebun! ți-ai pierdut mințile? mai întrebi ce e de făcut? Nu știi? Să-ți dau polița: scapă-mă, să te scap! să schimbăm: dă-mi scrisoarea...

CAȚAVENCU *(dezolat)* Madam! madam! peste putință...

ZOE: Ce?

CAȚAVENCU: Scrisoarea d-voastră...

ZOE: Ei?

CAȚAVENCU: N-o mai am!...

ZOE: Nu se poate!...

CAȚAVENCU: N-o mai am!...

ZOE: Minți!

CAȚAVENCU: Nu mint; n-o mai am!...

ZOE: Nenorocitule! ce ai făcut-o?

CAȚAVENCU: Am pierdut-o!

ZOE *(dînd un țipăt și uitîndu-se pierdută în toate părțile)*: A! de ce nu pot să te omor!

CAȚAVENCU: Omoară-mă, madam, omoară-mă, dar nu e vina mea!

ZOE: Cum ai pierdut-o? cînd ai pierdut-o? unde ai pierdut-o?

CAȚAVENCU: În scandalul, în bătaia de alaltăieri seara, de la întrunire, cine nu știu... mi-a smuls pălăria din cap... scrisoarea o aveam în căptușeala pălăriei...

ZOE: Care va să zică, adevărat ai pierdut-o?

CAȚAVENCU: Da!

ZOE: Mi-ai pierdut scrisoarea... și nu știi, nu bănuiești pe unde poate rătăci scrisoarea mea?

CAȚAVENCU: Nu...

ZOE: Nu?

CAȚAVENCU: Nu...

ZOE *(desperată)*: A! ești un om pierdut!... pierdut!... Eu poate să mai scap... căci poate să mai scap! dar d-ta... *(cu putere)* d-ta ești pierdut!... Cînd te-a arestat Fănică, te-am scăpat eu... acuma te arestez eu și n-ai să scapi

decît atunci cînd mi-oi găsi scrisoarea... pentru că poate să mai ai noroc s-o găsesc... Roagă-te la Dumnezeu s-o găsesc... A! s-a întors jocul, domnule Cațavencu... începe să te părăsească norocul și să mai treacă și-n partea noastră... A! ești pierdut! da, pierdut!... *(Strigînd în fund.)* Ghiță! Ghiță!

CAȚAVENCU: Doamnă, pentru Dumnezeu! *(Se uită-n toate părțile.)*

ZOE: Ghiță! *(Către Cațavencu.)* Nu te uita pe unde să scapi... Nu mai e scăpare: plastografii dovediți nu mai au scăpare... s-a mîntuit... Ghiță! Ghiță! *(Merge strigînd în fund și se-ntîlnește piept în piept cu Cetățeanul turmentat.)*

SCENA VIII

ACEIAȘI — CETĂȚEANUL TURMENTAT cu pălăria albă a lui Cațavencu.

CETĂȚEANUL *(intrînd și coborînd foarte bine dispus)*: Nu e Ghiță, eu sunt...

ZOE: Ca cauți?

CAȚAVENCU *(aparte)*: Pălăria mea!

CETĂȚEANUL: Pe d-voastră, coană Joițico!

ZOE: Ce vrei cu mine?

CETĂȚEANUL: Ei! uite și d. Nae. Salutare, onorabile!

ZOE *(nervoasă)*: Ce vrei? spune ce vrei?

CETĂȚEANUL: Ce vreau eu, bine vreau. Eu am o vorbă: o mie de ani pace! *(Gest de impaciență din partea femeii.)* Eu, coană Joițico, am găsit o scrisoare.

ZOE: Pe care ai lăsat-o să ți-o fure onorabilul d. Cațavencu!

CAȚAVENCU *(zdrobit)*: Doamnă!

CETĂȚEANUL: Las-o aia;... am mai găsit una!...

ZOE: Ei, ce-mi pasă!

CETĂȚEANUL: Nu vă supărați, coană Joițico, să vedeți... nu v-am spus tot. Eu pînă să nu intru în politică, cum am zice, care va să zică pînă să nu deviu negustor și apropitar, am fost împărțitor... la poștie... mă cunoaște conul Zaharia!

ZOE: Ei! ieși odată și lasă-mă... Ghiță!

CETĂȚEANUL: Și d-atunci, care va să zică, eu dau scrisoarea după andresă. Dacă nu găsesc andrisantul, scriu pe ea cu plaivaz: „andrisantul necunoscut", ori „nu se află", ori „mort", care va să zică fiecare după cum de-

vine... *(Zoe se plimbă impacientată în fund.)* dar dacă găsesc andrisantul, i-o dau andrisantului... Bunioară acuma. Eu am găsit alaltăieri, în învălmășeala de la primărie, o pălărie...

ZOE *(coborînd)*: O pălărie?

CAȚAVENCU *(aparte)*: Mizerabilul...

CETĂȚEANUL: O pălărie, da, asta... și astăzi tot îndesînd-o pe capul meu s-o potrivesc — că mi-era strîmtă — am vrut să-i scot căptușeala s-o mai lărgesc... cînd colo în căptușeală peste ce dau?

ZOE: O scrisoare!

CAȚAVENCU: O scrisoare!

CETĂȚEANUL: O scrisoare, da, domnule Nae... Nu mai mergem pe la o țuică...

ZOE *(foarte emoționată)*: S-o vedem!

CETĂȚEANUL: E de la conul Fănică: andrisantul sunteți d-voastră.

ZOE: Dă-mi-o, dă-mi-o degrabă!

CAȚAVENCU: Sunt în adevăr pierdut!

ZOE: Degrabă, dacă o ai.

CETĂȚEANUL: O am, n-am pierdut-o... nu m-am mai întîlnit *(sughite și arată pe Cațavencu)* cu onorabilul! *(Scoate scrisoarea din căptușeala pălăriei și i-o dă Zoii.)*

CAȚAVENCU *(aparte)*: A! mizerabilul!

ZOE *(care a smucit scrisoarea)*: A!

CAȚAVENCU *(încet către Cetățeanul turmentat, care a trecut lîngă el)*: Nenorocitule, ți-ai aruncat norocul în gîrlă: te făceam om!

CETĂȚEANUL: Nu puteam... andrisantul cu domiciliul cunoscut. *(Arată pe Zoe.)*

ZOE *(care s-a remis de prima emoție)*: Domnule, domnule, ești un om onest, ești un om admirabil, fără pereche. Cum te cheamă, mă rog? spune-mi... recunoștința mea...

CETĂȚEANUL: Ce trebuie să mai spui cum mă cheamă? mă cunoaște conul Zaharia de la 11 fevruarie! Iacă un cetățean și eu...

ZOE: Cum să-ți mulțumesc? Ce ceri de la mine?

CETĂȚEANUL: Să-mi spui d-ta, pentru cine votez. Iaca mai e un sfert de ceas și se închide alegerea... Eu... pentru cine votez?...

CAȚAVENCU *(cu amărăciune)*: Pentru d. Agamiță Dandanache.

ZOE *(întorcîndu-se spre el cu o privire de dispreț și amenințare):* Domnule Cațavencu! tot mai poți vorbi? și încă ironic. A! ești tare, drept să-ți spui...
CETĂȚEANUL: Coană Joițico, adevărat?
ZOE: Da, adevărat, pentru d. Agamiță Dandanache: da, adevărat, poate că e singurul adevăr pe care d. Cațavencu l-a spus în viața d-sale...
CETĂȚEANUL: Atunci mă duc să votez... *(vrea să plece)* dar cum îi zice?
ZOE: D-le Cațavencu, fii bun, scrie-i, mă rog, votul acestui onest cetățean. *(Cațavencu stă pe loc.)* Te rog... *(Îi arată scrisoarea, Cațavencu trece la masă, scrie un buletin și i-l dă Cetățeanului turmentat.)* Îmi dai voie? *(Ia buletinul.)* „Agamiță Dandanache"... Bravo, d-le Cațavencu, ești un om de bună-credință...
CETĂȚEANUL *(luînd buletinul):* Mă duc, nu mai e vreme.
ZOE *(conducîndu-l):* Te rog să crezi, domnule, că oricînd recunoștința mea...
CETĂȚEANUL *(foarte grăbit):* Nu mai e vreme... se-nchide alegerea. *(Iese ducînd sus biletul.)*

(Zoe l-a condus cu multă amabilitate pînă la ieșire, se-ntoarce, se oprește în fund, își deschide corsajul, pune scrisoarea în sîn, se încheie la loc și coboară încet și țintă spre Cațavencu. La fiecare pas al Zoii, Cațavencu se-ndoaie de încheieturi; cînd ea s-a apropiat bine, se oprește țapăn înaintea lui; el cade în genunchi.)

SCENA IX

ZOE, CAȚAVENCU

CAȚAVENCU: Iartă-mă, iartă-mă...
ZOE *(rîzînd):* Scoală-te, ești bărbat, nu ți-e rușine! *(Cu ton aspru.)* Scoală-te!
CAȚAVENCU *(sculîndu-se rușinat):* Iartă-mă...
ZOE *(cu dignitate):* Ești un om rău... mi-ai dovedit-o... Eu sunt o femeie bună... am să ți-o dovedesc. Acuma sunt fericită... Puțin îmi pasă dacă ai vrut să-mi faci rău și n-ai putut. Nu ți-a ajutat Dumnezeu, pentru că ești rău; și pentru că eu voi să-mi ajute totdeauna, am să fiu tot bună ca și pînă acuma.
CAȚAVENCU *(umilit):* Madam!
ZOE: Nu tremura! Pe parola mea de onoare, ești scăpat...
CAȚAVENCU: Sărut mîinile... devotamentul meu...

ZOE: Cu o condiție: după alegere, o să fie manifestație publică... d-ta ai s-o conduci.
CAȚAVENCU *(repede și supus)*: O conduc...
ZOE: D-ta o să prezidezi banchetul popular din grădina Primăriei...
CAȚAVENCU *(asemenea)*: Prezidez...
ZOE: O să chefuiești cu poporul...
CAȚAVENCU *(același joc)*: Chefuiesc...
ZOE: Și o să vii aici cu toții, să salutați, în numele alegătorilor, pe deputatul ales și pe prefect. .
CAȚAVENCU: Da.
ZOE: Ne-am înțeles?
CAȚAVENCU: Da.
ZOE: Du-te și ia loc în capul mesii; fii zelos, asta nu-i cea din urmă Cameră!
CAȚAVENCU: Madam, madam Trahanache, ești un înger...
ZOE: Mulțumesc, ești prea galant, dar du-te degrabă...
CAȚAVENCU: Mă duc, mă duc, și să vedeți dacă nu v-o plăcea... Sărut mîinile... sărut mîinile!...
(Iese repede zăpăcit prin fund.)

SCENA X

ZOE *(singură)*: E adevărat, ori visez? *(Șade pe un scaun, scoate scrisoarea, o citește, o sărută.)* Fănică! *(Se scoală rîzînd, o mai citește, o mai sărută de mai multe ori și iar șade.)* Fănică! *(Plîns nervos... după o pauză, se scoală zîmbind, se șterge la ochi și răsuflă tare.)* A!... mi-a trecut... Fănică! *(Suie repede scările la dreapta și dispare.)*

SCENA XI

TIPĂTESCU *(singur, intră repede din fund)*: A înnebunit Ghiță? Mă trimite la telegraf pentru nimica... Îmi face farse? Ce însemnează... Și Zoe... unde e Zoe? *(Se uită-n toate părțile și iese repede în dreapta.)*

SCENA XII

TRAHANACHE și DANDANACHE vin din dreapta din grădină, planul al treilea

TRAHANACHE: A! aici la noi, stimabile, a fost luptă crîncenă, orice s-ar zice... s-au petrecut comedii mari.
DANDANACHE: Tați, frate.

TRAHANACHE: Infamii! Închipuiește-ți d-ta, un caraghios, un mișel, ca să enfluanseze pe Tipătescu... Pe Fănică de!... pe prefect. *(Dandanache dă multă atenție, dar pare că nu pricepe.)*

DANDANACHE: A, da! asa! că nu esti d-ta prefectul. *(Se aude în depărtare entrata unui marș.)*

TRAHANACHE: Or să-l învrăjbească cu mine și cu familia mea... s-apucă și face o scrisorică de amor ca din partea lui Fănică, prefectul... către Zoițica, nevastă-mea, și-i imitează slova băiatului... știi, să juri, nu altceva... Închipuiște-ți plastografie!

DANDANACHE: Nu mă nebuni, neicusorule! La mine a fost cazul adevărat!... *(Marșul se apropie, se aud și urale.)*

TRAHANACHE: Cum, cazul adevărat?

DANDANACHE: Scrisoarea era a persoanei... da... becher.

TRAHANACHE: Cum becher?

DANDANACHE: Adică necăsătorit...

TRAHANACHE: Cine?

DANDANACHE: Nu spui ține, — persoană însemnată... Cînd i-am pus pițorul în prag, — ori coledzi, ori „Răsboiul" mă-nțeledzi, — tranc! depesa aiți...

TRAHANACHE: Nu-nțeleg. *(Aparte.)* E amețit de drum... căruța... și clopoțeii.

DANDANACHE *(aparte)*: E slab de tot prefectul, îi spui de două ori o istorie și tot nu prițepe... *(În toată scena aceasta și în cea următoare, pînă la intrarea mulțimii, se aude marșul și uralele treptat, din ce în ce mai aproape și mai distinct.)*

SCENA XIII

ACEIAȘI — ZOE, TIPĂTESCU

ZOE *(coborînd întîi treptele, urmată de Tipătescu, veseli și fără să vază pe cei din scenă)*: Și astfel, cum ai văzut *(văzînd pe Trahanache și Dandanache, schimbă tonul)*, d-le prefect, furtuna rea trece curînd... *(Coborînd.)* Domnule Dandanache, într-un moment, masa e gata...

DANDANACHE: Tocmai îi spuneam domnului prefect, și dumnealui îmi spunea...

TIPĂTESCU: Domnului prefect?...

DANDANACHE: Da, domnului prefect! *(Arată pe Trahanache, care vorbește la o parte cu Zoe.)*

ZOE *(încet)*: Îți place, nene, alesul d-voastră?

TRAHANACHE *(încet)*: Deştept... dar mi se pare că e cam şiret.

DANDANACHE *(lui Tipătescu)*: Îmi spunea istoriile de aiţi de la aledzeri, cu scrisoarea, cu plastografia *(mişcarea Zoii)* şi eu îi spuneam de cazul meu,... că la mine a fost chiar adevărat... cu becherul...

ZOE *(repezindu-se lîngă el, încet)*: D-le Dandanache, mi-ai promis să nu mai pomeneşti de istoria asta...

DANDANACHE: Eu am promis? *(repede)* cînd am promis? cui am promis? ţe am promis? *(Aducîndu-şi deodată aminte.)* A! da! Nu mai... nu mai...

(Uralele s-au apropiat cu desăvîrşire. Lumea toată intră cu muzica.)

SCENA XIV

ACEIAŞI — FARFURIDI, BRÎNZOVENESCU, CAŢAVENCU, CETĂŢEANUL TURMENTAT, GHIŢĂ PRISTANDA, IONESCU, POPESCU ALEGĂTORI, CETĂŢENI, PUBLIC

Brînzovenescu şi Farfuridi cu alţi alegători mai spălaţi, în costume de pretenţie provincială intră, venind din casă, coborînd pe treptele din dreapta: salutări de toate părţile. Prin fund, Caţavencu, Ghiţă poliţaiul, îmbrăcat ţivil. Cetăţeanul turmentat, Ionescu şi Popescu intră, conducînd manifestaţia publică. Cei ce vin prin fund sunt toţi ameţiţi, şi mai ales Caţavencu şi Cetăţeanul turmentat, care înghite şi sughite mereu. După ei vin o mulţime de cetăţeni cu ramuri verzi şi steaguri, asemenea foarte chefuiţi. Toată lumea cu borcane de băutură în mîini. — Din casă, în urma lui Farfuridi, Brînzovenescu şi a celorlalţi alegători, vin feciorii cu sticle de şampanie. — Ghiţă Pristanda, îndată ce soseşte în scenă, face semn muzicei să tacă. Muzica tace. Se împart pahare de şampanie fruntaşilor. — Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sunt în stînga.

FARFURIDI *(luînd un pahar de şampanie)*: În sănătatea domnului Agamiţă Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! *(Urale şi muzică. Pristanda ţine cu mîna tactul uralelor. Toţi ciocnesc şi beau.)*

DANDANACHE *(îndemnat de Zoe şi Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mînă)*: În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism şi mi-au acordat... *(nu nemereşte)* asta... cum să zic de!... zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, şi eu ca rumânul imparţial, care va să zică... cum am ziţe... în sfîrşit să trăiască! *(Urale şi ciocniri.)*

TRAHANACHE *(către Cațavencu, care a coborît spre el și Tipătescu)*: Și așa zi, ai? d-ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.
CAȚAVENCU: Venerabile neică Zahario! în împrejurări ca acestea *(mișcat)* micile pasiuni trebuie să dispară.
TRAHANACHE: Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăiești!
CAȚAVENCU: În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru prezident, Trahanache! *(Urale și ciocniri.)*
(Zoe vede pe Cetățeanul turmentat în grămadă, ia un pahar și merge de i-l oferă.)
CETĂȚEANUL: În sănătatea coanii Joițichii! că e *(sughițe)* damă bună! *(Ciocnește cu ea: ea-i strînge mîna din toată inima. Urale, ciocniri.)*
CAȚAVENCU *(lui Tipătescu, încet)*: Să mă ierți și să mă iubești! *(expansiv)* pentru că toți ne iubim țara, toți suntem români... mai mult, sau mai puțin onești! *(Tipătescu rîde.)* În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! *(Urale, ciocniri.)*
TRAHANACHE *(luînd un pahar și trecînd în mijloc foarte vesel)*: Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prietin! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietinilor lui! *(Sărută pe Fănică, apoi pe Zoe. Fănică sărută mîna Zoii.)*
(Urale. Dandanache între alegători, cu Farfuridi și Brînzovenescu, le povestește încet, făcînd gestul cu clopoțeii; la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzica și lume. În stînga Zoe, Tipătescu, Trahanache și alți alegători. În mijloc Cațavencu.)
CAȚAVENCU *(foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrășîndu-și silabele)*: Fraților! *(Toți se-ntorc și-l ascultă.)* După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acuma cîtva timp înainte de Crimeea? Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liberpansismul! ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!
PRISTANDA: Curat constituțional! Muzica! Muzica! *(Muzica atacă marșul cu mult brio. Urale tunătoare. Grupurile se mișcă. Toată lumea se sărută, gravitînd în jurul lui Cațavencu și lui Dandanache, care se strîng în brațe, în mijloc. Dandanache face gestul cu clopoțeii. Zoe și Tipătescu contemplă de la o parte mișcarea. Cortina cade repede asupra tabloului.)*

ALEXANDRU DAVILA

A văzut lumina zilei la 12 februarie 1862, la Golești, părinții săi fiind doctorul Carol Davila, organizatorul serviciului sanitar în România, și Anica Racoviță, nepoata boierului iluminist Dinicu Golescu.

În literatură debutează cu versuri în *Revista literară* (1885), condusă de Al. Macedonski, continuîndu-și activitatea în calitate de cronicar teatral al ziarelor *Epoca*, *L'indépendance roumaine* și al revistei *Literatură și artă română*, precum și cu unele încercări dramatice mediocre în limba franceză. Consacrarea literară i-o aduce piesa *Vlaicu-Vodă* (premiera la 12 februarie 1902), impusă ca una din marile realizări ale dramaturgiei istorice naționale.

În 1905, Alexandru Davila este numit director general al teatrelor, și, în această calitate, și al Teatrului Național, funcție pe care o va îndeplini pînă în 1908, fiind activ preocupat să promoveze un repertoriu de o înaltă ținută artistică *(„pe scena noastră să nu joace decît actori buni, reprezentînd piese bune“)*, să introducă o nouă concepție în arta spectacolului, militînd pentru o interpretare realistă, de investigație psihologică, eliberată de retorism și artificialitate. În ceea ce privește arta interpretării, Davila are meritul de a fi inițiat — alături de I. L. Caragiale — unul din primele demersuri teoretice de definire a statutului estetic al actorului, legitimîndu-l drept principalul factor de realizare a spectacolului, ca un *„colaborator al dramaturgului“*, optînd pentru *„acea categorie de actori care nu se pun nici dincoace, nici dincolo de rol, ci îl întrupează cu desăvîrșire“*. În 1909, alcătuiește o companie teatrală — *Compania Davila* — care prezintă, timp de doi ani, spectacole atît în capitală — pe scenele Teatrului Liric și Teatrului Modern — cît și în provincie. În 1912, Davila este readus la conducerea Teatrului Național, unde rămîne pînă în 1914.

S-a stins din viață în București, la 19 octombrie 1929, după o lungă suferință.

Vlaicu-Vodă

Dramă în 5 acte, în versuri

PRECUVÎNTARE

(la ed. V)

O producție a închipuirii omenești nu trebuie zisă definitivă cît mai e în viață autorul ei. Deci, nici acest al cincilea avatar al lui Vlaicu nu trebuie considerat ca fiind cel de pe urmă.

După numeroase îndreptări și prescurtări, acesta este însă, pînă una-alta, textul pe care aș dori să-l întrebuințeze teatrele cari ar juca această piesă.

Experiența mea de douăzeci și șapte de ani mi-a dovedit că un spectacol nu trebuie, în zilele noastre, să depășească vreo trei ore, cu antracte cu tot.

Consecvent acestei păreri, am prescurtat piesa mea într-astfel încît să nu ocupe scena mai mult de vreo trei ore.

Nu m-am atins de caracterele personagiilor, ci numai de tiradele lor. Îndreptările au avut de țintă unele versuri și tranziții.

Nu am suprimat, îndeosebi, nici un cuvînt vechi pentru că aceste cuvinte sunt, cred eu, la locul lor.

Limba folosită de mine este aceea a poporului românesc, nu există în Vlaicu-Vodă cuvinte sau locuții cari să nu fie întrebuințate în vreun colțișor al României.

Aprilie 1929

A. DAVILA

MAMĂ

Care, mai presus de toate
Datina străbună proslăvind-o,
Ne-ai sădit în suflete credința
Întru reînvierea neamului
Acest rod al învățămîntului
tău îl închin

Pomenirii tale

PERSONAGIILE

VLAICU-VODĂ, domnul ţării
RUMÂN GRUE, credinciosul lui
MIRCEA BASARAB, nepotul domnului
COSTEA MUŞAT
BANUL MIKED
SPĂTARUL DRAGOMIR
GROZA MOLDOVEANUL
PREACUVIOSUL NICODIM
PALA ITALIANUL
BARONUL KALIANY
VLAD DOBCEANUL
MANEA
ALDEA ALGIU
ROMÂN HERESCU
MURGU
BALDOVIN
PÎRCĂLABUL CURŢII
SOLUL SÎRBESC
MOŞ NEAGU
UN CĂUŞEL
ÎNTÎIUL BOIER
AL DOILEA BOIER
AL TREILEA BOIER
ÎNTÎIUL MOŞNEAN
AL DOILEA MOŞNEAN
UN BOIER BĂTRÎN
CLARA-DOAMNA, mama vitregă a lui vodă şi mama bună a domniţei Anca
DOMNIŢA ANCA, fiica doamnei Clara şi soră, despre tată, cu vodă
SANDA
UN COPIL DE CASĂ
Boieri — ostaşi — moşneni etc.

Acţiunea se petrece pe la 1370, la Curtea de Argeş.

Pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti s-a jucat mai întîi drama Vlaicu-Vodă. *Prima reprezentaţie a fost dată în 12 februarie 1902.*

ACTUL I

Teatrul reprezintă o poiană muntoasă și sălbatică de unde se vede valea Argeșului. La mijloc, spre fund, tulpina scorburoasă a unui vechi stejar trăsnit. La dreapta o stîncă mare, concavă. Bușteni, buturugi etc. E o seară luminoasă. Lumina lunii bate în mijlocul poenii.

SCENA I

PALA, MOȘ NEAGU

(Scena rămîne cîtva goală; apoi apare, din stînga, moș Neagu căutînd cu luare-aminte. El face semn în culisă de se arată și Pala. Ei înaintează în scenă și se asigură că sunt singuri.)

MOȘ NEAGU

Am ajuns, jupîne Pala.

PALA

Drace! locu-i fioros
Ca de vrăji.

MOȘ NEAGU

Sau vrajbe. Iată și stejarul scorburos.

PALA

De minune.

MOȘ NEAGU

Dar, jupîne, ierte-mi-se o-ntrebare:
Ce pîndești aci?

PALA

Habar n-am.

MOȘ NEAGU

Ba nu, zău?

PALA

He! mi se pare
Că te joci de-a hămişliul[1]!

MOŞ NEAGU

Hămişliu, eu? N-am nici gînd.
Ce să aflu de la tine ce eu ştiu de mult?

PALA

De cînd?

MOŞ NEAGU

De cînd casc la curte ochii. Decît să mă rîzi, mai bine
Te-ai încrede şi m-ai crede.

PALA

Ce să cred?

MOŞ NEAGU

Ce se cuvine,
Vino... Ia priveşte-n vale, despre tîrg.

PALA

Ei? ce e?

MOŞ NEAGU

Vezi
Două umbre, aşa strînse una de-alta, dă să crezi
C-ar fi numai una?

PALA

Şi-apoi?

MOŞ NEAGU

Dar sunt două: e domniţa
Anca şi cu Mircea-domnul.

PALA

Ce spui?

MOŞ NEAGU

Amîndoi din viţa
Basarabilor.

PALA

Prea bine. Dar ce cată?

MOŞ NEAGU

Se iubesc.

PALA

Ce? Nepotul cu mătuşa?

1 Hămişliu înseamnă şiret *(n.a.)*.

MOŞ NEAGU

Ce e drept că se-nrudesc.

PALA

Şi apoi?

MOŞ NEAGU

Păi... ei sunt ţinta.

PALA

Care ţintă?

MOŞ NEAGU

Vezi, jupîne,
Că ei vin încoa, chiar unde stai la pîndă?

PALA

Mă rumâne,
Or eşti hămişliu ca vulpea, sau grozav eşti de nătîng!
He! ce-i pasă doamnei Clara că doi bieţi copii se strîng,
Noaptea,-n braţe!

MOŞ NEAGU
(după gîndire)

Oh! atuncea, ştiu pe cine...

PALA

Zău? Pe cine?

MOŞ NEAGU
(îngrijorat)

Pe boieri....

PALA
(nepăsător)

O fi.

MOŞ NEAGU

Stăpîne, oh! atunci amar de tine!
Pentru dînşii eşti vrăjmaşul, veneticul, un lătin;
Că, deşi de mult în ţară, ai rămas ce eşti: străin.
Eşti străin, jupîne Pala. Mii de patimi asmuţite
Stau la pîndă, te-nconjoară; şi boierii au cuţite
Ce ucid, deşi sub haină tu porţi zale de oţel,
— Za subţire de Milano, împletită mărunţel. —
Pază bună-n aşa vremuri pentru omul doamnei Clara,
Care,-n ciuda ohridimei, catolicizează ţara.

PALA

Moşule, tu ţii cu dînşii!

MOŞ NEAGU

Ei! Că doară nu-s român!
Sunt maghiar, ca Clara-doamna. Şi-apoi, tu-mi eşti bun
stăpîn.
Dar îţi zic: fă ochii-n patru; de boieri să-ţi fie teamă:
E-n primejdie iscoada cînd e taina mai de seamă.
Am aflat şi eu destule despre cei ce-aştepţi aci.

PALA

Ce?

MOŞ NEAGU

He! multe! Tu eşti mîndru că te vei învrednici
Să spui, mîine, Clarei-doamnii ce-au făcut aci boierii;
Mîndră e şi Clara-doamna, azi — cînd frînele puterii
Par pe mîini a-i fi lăsate de nevrednicul voivod —
Mîndră şi papistăşimea că se-nfige prin norod;
Şi e mîndru Kaliany — ce-şi închipuie, nerodul,
Că el toate le-nstrunează, sfatul, doamna şi voivodul —.
Toţi-îs mîndri, toţi-îs falnici. Vodă singur e smerit.
Dar smerenia-i e umbră, ce de pizmă l-a ferit.
El mereu în ea se-afundă şi, cucernic, pururi tace;
Dar din umbră şi tăcere vodă face şi desface.
Îi ajunge — ca să ţină toate-n mîna sa de fier —
Să-l priceapă Rumân Grue — Grue, ce nu-i nici boier —
Ce cutreieră domnia şi, pe-ascuns, orînduieşte
Ce, pe-ascuns, gîndeşte vodă, şi, pe-ascuns, îi porunceşte.
Şi, de-s frîne şi zăbale între voi — voi toţi — şi el,
I-a lui frîna; iar a voastră, doar zăbaua de oţel.
— Astfel se rostesc bătrînii din adîncul cugetării;
Însă voi nu le daţi seamă şi tociţi răbdarea ţării
Şi-a lui vodă.

PALA

Taci, moşnege. Vlad, cucernicul voivod,
Este domn fără domnie şi voivod fără norod.
N-are oaste, n-are curte, abia streji — o mîngîiere
Ca să-şi dea măcar cu gîndul c-are-o umbră de putere. —

Despărțit, prin Clara-doamna, de nebunii ce l-au pus
Să se lupte cu crăimea și biserica de-Apus,
— Și, deși cu vitejie cucerise Făgărașul,
Și, deși arsese Alba, drept răsplată că vrăjmașul
Îi prinsese robi suroră și cumnat, pe Strașimir,
Totuși, — de cînd oropsit e vel-spătarul Dragomir —
Vlaicu, ca-ntr-un vis, pierdut-a judecata lui săracă;
Și, de-i domn, e că se-ndură doamna, buna lui dădacă.
El nu e nimic. Iar Grue — crede-mă, că bine știu —
Îl jălește ca pe-o babă văduvă de timpuriu;
Și, de umblă prin domnie, asta numai ca să-i spună
De-i belșug sau sărăcie, or de-i vreme rea sau bună.

MOȘ NEAGU

Fie! Dar boierii mișcă; s-ar putea să nu mai vrea
Să-i frămînte sub călcîie, pururi, o muiere rea.
De-l tîrăști prin bătătură, vorba ceea, rupi zăblăul[1],
Închisorile sunt pline și-ntr-o zi...

PALA

Avem călăul!
Du-te-acum. Fii fără grijă; mi-am pus zaua de oțel,
Și-apoi, scorbura e mare și m-oi face mititel.

(Moș Neagu îl ajută să intre în scorbură.)

MOȘ NEAGU

Dumnezeu să te păzească.

PALA

Aud șoapte... Haide, du-te.

(Moș Neagu iese repede prin dreapta. Pala ascultă puțin, apoi)

Ce-o fi? Ura sau iubirea?

(Mai ascultă, cătînd spre stînga.)

E iubirea... trece iute.

(Se ascunde în scorbură.)

---

[1] *Zăblău* — cergă de cal; țol mare, pe care cade grîul cînd se vîntură sau se ciuruiește.

SCENA II

PALA, ascuns, MIRCEA, ANCA, îmbrățișați, venind di stînga, urmați de SANDA

ANCA

Prea ne depărtăm de curte, azi... Ce crîng întunecat.
Parcă nici un om pe-aicea de cu veacuri n-a călcat.
Un covor de mușchi se-ntinde sub picioare.
Simți? Ai crede
Că tărîmul ăsta rece raza soarelui nu-l vede...
Mi-e răcoare.

MIRCEA

Stă-mi aproape, mai aproape, draga mea,
Inima-mi să te-nfășoare cu iubirea ce e-n ea.
Cît de dulce mi-ești cînd tremuri și te strîngi de mine, cînd
Ți se mlădie de pieptu-mi trupușorul tău plăpînd.
Anco, mîna ta mă arde, deși-i rece... De ce oare?
N-o lua, nu: ci pe buze, și, deschisă ca o floare,
Pune-mi-o; tu, să mă farmeci cu parfumul ei, și eu,
C-un sărut pe veci într-însa, să-mi aștern tot dorul meu.
Apoi, tu, să-l pui la sînu-ți inima să ți-o pătrunză.
Adă mîna, ad-o.

ANCA

Du-mă mai la lună. — Ce de frunză!
Însă nici o vietate. Uite, singură să fiu,
Mi se pare că, de frică, aș muri-n așa pustiu.
Dar cu tine mi-e pustiul plin de farmec, nu mi-e teamă
De nimica și de nimeni...

MIRCEA

Adă mîna.

ANCA

Că te cheamă
Mircea Basarab, că-n tine e mai cald și mai viol,
Decît în toți Basarabii, sîngele ce curge-n noi.

MIRCEA

Fie. Dar la ce mi-s bune sînge, neam, străbuni și nume?
Nu. Iubirea ta mi-e totul, Anca mea, pe-această lume.
Uite, astăzi chiar, boierii, cu moș Costea-n capul lor,

Vreau să țină, nu știu unde, o-ntrunire, un sobor,
Ca să facă, nu știu care, vitejie boierească.
Meargă ei. La ce mi-e slava? Anca mea să mă iubească!
Și de mi s-ar da domnia — dac-aceasta s-ar putea! —
Eu m-aș lepăda de dînsa ca să fiu cu Anca mea.

ANCA

Dacă s-ar putea? Ce vorbă?... Dacă s-ar putea? Cum oare?
Strămoșeasca noastră casă nu e casă domnitoare?

MIRCEA

(nestăpînindu-și ciuda, lămurește)

Eu, nepot mezin, domnia n-o s-o am... Dar am ce dai,
Ce nu poate da coroana cu tot mîndrul său alai,
Am iubirea ta, iubirea! Adă mîna.

ANCA

Stai... îndată...
Dar, în lipsă de domnie, poți ajunge ban...

MIRCEA

Vreodată...
Adă mîna ta.

ANCA

Și banul e cît un voivod.

MIRCEA

Nu știu.
Vino să ședem alături, ca la sînu-mi să te țiu.

ANCA

(mergînd spre un buștean, la dreapta)

Ba, nu este tot atîta, căci pe ban îl stăpînește
Vodă, pe cînd peste vodă numai Dumnezeu domnește.

MIRCEA

(așezîndu-se pe buștean, cu Anca)

Eu sunt dar cît e și vodă de stăpîn în tronul său,
Căci domnit îs doar de tine și te am de Dumnezeu.

ANCA

Oh! prea mult!

MIRCEA

Nu, nu! Sunt robul lănțuit de-a ta voință,
Bunul plac al tău în viață fi-va singura-mi credință.
Precum chipul tău icoana către care-oi închina
Orce rugă pîn'ce ceasul adormirii va suna.

ANCA

Mirele meu!

MIRCEA

Vai! nu încă! Nu, nu-ți sunt pe față mire!
Ce va zice doamna Clara de gingașa-ne iubire?
Cînd de mine pomenește, spune că nu-s încă bun
Nici de cușma bărbătească, nici de numele străbun.
Și de ce? Că fug de curte, că-n ogoi[1] mă joc de-a hoina[2]
Și că-n loc de liturghie pui să mi se cînte doina.
Ei! și-apoi? Dar în războaie, la Vidin, la Făgăraș,
Cînd era mai cruntă lupta, fost-am coadă sau fruntaș?

ANCA

Ba erai în fruntea oastei. Flamura basarabească
Tu, se zice, c-ai înfipt-o-n Alba Iulia crăiască.

MIRCEA

Da! Și unchiul meu, pe-atuncea, mă iubea, pe cînd acum
E pornit asupră-mi, Anco, mă-ndoiesc de vodă.

ANCA

Cum?

MIRCEA

Cine știe ce nădejde pune el pe alba-ți frunte?
Pentru ce-nfrățire nouă mîna ta i-ar fi o punte?
Ce menire îți vor ție, inimă care iubești,
Îmbinările sucite ale rîvnelor domnești?
Dac-ar vrea să te mărite cu-altul!

ANCA

Năluciri nebune.
Și, de-altminteri, tu-știi bine că nicicînd nu m-aș supune.

---

[1] *Ogoi* — liniște, tihnă.
[2] *Hoină* — oină, joc cu mingea.

MIRCEA

Te-ai împotrivi?

ANCA

Oh! Mirceo, te-ndoieşti!

MIRCEA

Iertare-ţi cer!
M-aş putea-ndoi, vreodată, de luceafărul din cer!
De-adierile pădurii, de blîndeţea lunii line,
Şi de soare, şi de ziuă, şi de noapte... nu de tine!
Adă mîna ta.

(Anca i-o dă, el o sărută lung. O tăcere.)

ANCA

Ascultă. Frate-meu, orcum, e bun.
El nu vrea nefericirea soră-si. Ce zici? Să-i spun
Tot. Da?

MIRCEA

(cu obrazul în mîna ei)

Da.

ANCA

O să priceapă că nu-i vorba de-o iubire
Trecătoare, ci adîncă. Că nu-ncape-împotrivire.
Da?

MIRCEA

(ca mai sus)

Da.

ANCA

La-nceput va zice nu; dar îl voi dezmierda
Dulce, dulce, de va zice mai la urmă şi el da.
Da?

MIRCEA

(aidoma)

Da.

ANCA

Şi la urma urmei vei vedea că şi coroana
Poate da iubirea, dînsa care-ţi va fi dat pe Ana.
Da?

MIRCEA

(tot așa)

Da.

ANCA

Mirceo, dar mai spune cîte-o vorbă.

MIRCEA

Cum să spun?
Mi-ai pus mîna peste gură ca să tac... şi mă supun.

ANCA

Dragul meu!

(Se aruncă la sînul lui. Amîndoi rămîn îmbrățișați, ca în extaz.)

SCENA III

ACEIAŞI, SANDA care de la începutul scenei ține laturile și acum vine repede din stînga

SANDA

Se-aude zgomot... Vine lume dinspre vale.

ANCA

(tresărind):

Doamne, ce să fie?

MIRCEA

(oprind-o):

Nimeni. Oameni care-şi văd de cale.
Stai la sînul meu.

ANCA

Dar dacă vin aci?

MIRCEA

Eh! ca și noi.
Se iubesc şi trag la codru, cum făcurăm amîndoi.
Vino.

SANDA

Ba nu, doamne Mirceo. Cei de vin au alte gînduri;
Toți bărbați cu arme lucii. M-am uitat cum rînduri-rînduri

Au ieşit din tîrg prin toate părţile, ca pe furiş;
Apoi o luară-ncoace ca să intre-n tufăriş.
Sînt aproape-acum.

(În timpul acesta Mircea s-a sculat de pe buştean, ţinînd pe Anca, s-a încredinţat că spada îi e alături, şi a ascultat.)

ANCA

Mi-e frică!...

MIRCEA

(zîmbind)

Cum? Ţi-e frică lîngă mine?

ANCA

(asemenea)

Iartă-mă.

SANDA

(arătînd la fund spre dreapta)

Pe-aici desişul e cît de stufos.

MIRCEA

Prea bine,
Să ne-adăpostim într-însul.

(Către Anca.)

Ca-ntr-un cuib ne-om pituli
Şi-astă mantă largă tainic pe-amîndoi ne va-nveli,
Şi nimic nu vom mai spune. Nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Şi puţin mai tare
De te-oi strînge, nu vei zice nu?

ANCA

Nu.

MIRCEA

Dar o sărutare....

(Anca face semn, cu un zîmbet, că ba da. Dispar printre stînci, pe unde a ieşit Sanda.)

PALA

(Scoate binişor trupul din scorbură şi se încredinţează că e singur.)

Uf! mi-ajunge!

(Se aud paşi.)

Vin boierii... voi avea ce asculta.

(El reintră în scorbură. Încep a sosi, cîte trei-patru, din dreapta şi din stînga, boieri, hotnogi[1], căuşei, moşneni, ostaşi de tot soiul cari se recunosc, îşi dau mîna şi formează grupuri în planul al doilea. În întîiul plan se înaintează apoi, din dreapta, Nicodim cu Groza, iar din stînga, Costea Muşat cu Vlad etc.)

SCENA IV

PALA, ascuns, GROZA MOLDOVEANUL, COSTEA MUŞAT, IGUMENUL NICODIM, VLAD DOBCEANUL, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, ALDEA ALGIU, MURGU, CĂUŞELUL, boieri, hotnogi, moşneni, ostaşi etc.

COSTEA MUŞAT

Bun venit, boieri şi oameni.

(Către Nicodim.)

Mă închin, sfinţia-ta,
Dar cu noi nu văd pe domnul Mircea.

GROZA

N-avusesem vreme
Să-i spun locul întîlnirii, şi cînd trimisei să-l chemo,
Adineaurea, plecase. Dar ne-ajunge, la un sfat,
Să vii tu, jupîne Costeo, capul neamului Muşat.

(Aprobare din partea tuturora.)

COSTEA

(către Groza)

Mulţumesc, jupîne Grozo,

(către ceilalţi)

Voi căta dar a vă spune
Pentru ce norodul vostru potrivit-am să se-adune
Azi, aci, şi-n taină. — Gîndul, cerul ni-l va cerceta,

---

[1] *Hotnog* — grad militar: sutaş, căpitan al unui grup de o sută de ostaşi.

Căci cu noi e, Nicodime, sfînt igumen, rasa ta.
Mai întîi, blagoslovește.

(Toți se-nchină sub blagoslovirea lui Nicodim, apoi Costea urmează, către Groza.)

De-acum, spune, Grozo frate.

GROZA

(după o tăcere)

Suferințele Moldovei ce să vi le mai arate
Glasul nostru! Lațcu-vodă, un mișel, un renegat,
Către Ludovic și către papa Urban s-a legat
Să se-nchine lor, crăimei cu domnia și norodul,
Iar papimei cu credința. Dar boierii și sinodul,
Credincioși în legea sfîntă și-n Ohrida[1]-mpărtășiți,
Răzvrătindu-se, vai! fură biruiți, măcelăriți.
— Doamne, Dumnezeul nostru, cîte suflete curate
Către tine-atunci zburat-au de pe ruguri!

COSTEA

(strîngîndu-i mîna)

Grozo frate!

GROZA

Eu scăpai. Pribeag prin lume, fără pîine, fără rost,
La căminurile voastre am aflat un adăpost.
Pentru țara mea, Moldova, pentru legea creștinească,
Mi-ați întins, cu-n ea frăția, mîna voastră românească.
Dar și-aci, la obîrșia neamului, ca și la noi,
Și-a lățit papistășimea necuratul ei puhoi.
Vlaicu-vodă, care-n vremuri, harnic, priceput, cucernic,
Către datina străbună, către Domnu-atotputernic,
A oblăduit moșia pentru slava ei și-a lui,
Azi, e robul doamnei Clara, prin urmare-al craiului.
Ea domnește; și printr-însa-n țara voastră românească,
Au ajuns, de-o parte, craiul, de-alta, papa să domnească.

COSTEA

Da, așa e, da: la toamnă, patru ani s-or împlini
De cînd Vlad, voivodul nostru, a-ncetat a mai domni...
Ah! nu pot uita ce iute s-a-nvîrtit a soartei roată:

---

[1] Oraș din sudul Serbiei, pe marginea lacului Ohrida. În veacul XIV era reședința patriarhului ortodox și, prin urmare, centrul religiii ortodoxe *(n.a.)*.

Vodă Vlad ducea războiu-n Transilvania sculată;
Pretutindeni erea țara curățată de vrăjmaș;
Hațegu-l ținea spătarul, Vlad era la Făgăraș,
Iar voivodul Nicolae, frate-său, cu-o mică oaste,
Urmărea pe Mikloș-hertzeg[1] în Ardeal cu spada-n coaste.
Ce s-a petrecut atuncea nu se știe.

VLAD

Ba știu eu:
O trădare.

TOȚI

Da, așa e.

COSTEA

(către Vlad)

E-ndrăzneț cuvîntul tău!
Că trădarea n-a fost, chipu, prin nimica dovedită...

VLAD

Oh! nedovedită încă poate-o fi, dar e vădită:
Doamna Clara, prin poruncă grabnică, chemă-napoi
Toate cetele — aproape — ce-n Ardeal ereau cu noi;
Și, cum starea oștii noastre o știa, fără-ndoială,
Mikloș, chiar în acea noapte, peste noi dădu năvală.
Tabăra ne fu cuprinsă și voivodul omorît!
Doamna, cum află, crăimii se-nchină numaidecît!
Și, ca vodă să nu poată pacea să nu i-o-ntărească,
Se grăbi s-așeze-n Argeș sol și oaste ungurească.

TOȚI

Da, așa e.

VLAD

Toate-acestea, mi se pare, se numesc
O trădare.

NICODIM

Da, trădare. Însă eu învinuiesc
De trădare și pe vodă, nu numai pe doamna Clara,
Căci cu voia lui trădarea de trei ani închină țara.
Mașterea[2] e vinovată că crăimei ne-a-nchinat;

---

[1] *Hertzeg* — duce, prinț.
[2] *Mașteră* — mamă vitregă.

Îngăduitorul vodă, însă, e mai vinovat:
Prin tăcerea-i, ne-njosește.

ALDEA

Și, cînd plînge biata țară,
El se zice că, cu Grue, *strînge-n cula*[1]*-i, o comoară.*

BALDOVIN

Iar noi suntem prada doamnei.

VLAD

Casele ne sunt pustii
Și boierii drepți la cuget umplu beciuri și chilii...

MURGU

(întrerupînd)

Pe cînd solul Kaliany, îmbrăcat cu-a sa solie,
Pînă-n sfatul țării poartă ungureasca-i fudulie.

VLAD

Ah! ne-ajunge!

TOȚI

Da, ne-ajunge!

NICODIM

Trebuie cu toții-aci
Să jurăm în roiul țării trîntorii a-i nimici,
Mai întîi, pe vodă Vlaicu să-l dăm jos.

COSTEA

Oh! nu, părinte!
A ne răscula cu arme, chiar și pentru cele sfinte,
Ar fi să lovim domnia, ar fi mîna să ne-o dăm
Cu vrăjmașul din afară; și, cu dînsul, să surpăm
Tot un lucru sfînt, coroana, scaunul, altarul țării,
Cula-n care stă de veghe sufletul neatîrnării.
Pas lui vodă! Nu pot crede că un om așa vînjos
Să se schimbe-așa de iute și să cadă-așa de jos!
Nu se poate: se preface. Tace, rabdă, dar pîndește
Și așteaptă — cu credință — ceasul tainic ce sosește.
Ca să-și numere părtașii, Vlad, adînc și nepătruns,

---

[1] *Culă* — visterie, turn, boltă sub pămînt.

Vrea să vadă cine-i prinde gîndul, pentru toţi ascuns!
Iacă ce zăreşte-n vodă judecata mea.

NICODIM

Oh! mie
Mi se pare că te-nşală vechea ta prietenie
Pentru dînsul. Dar, să zicem. — Ce rămîne de făcut?

GROZA

Lucrul e uşor: pe faţă, noi să-i facem cunoscut,
C-aţi îmbrăţişat cu toţii cererea Moldovei mele;
Pentru datină şi lege că trăim; şi, pentru ele,
Că vom şti, la trebuinţă, ridica, şi voi şi noi,
Steag de răzvrătire-n ţară şi,-n afară, de război.
Pricepîndu-vă pornirea, vodă Vlad o să-nţeleagă,
Că-ntre voi şi doamna Clara, ceasul a sosit s-aleagă:
Sau avem aceleaşi rîvne, şi vom fi părtaşii lui,
Ori, de nu, el e vrăjmaşul datinii şi-al neamului.

NICODIM

Dacă Vlad e cum l-arată cele spuse-aci de tine,
Grozo, cererea Moldovei o va-ntîmpina cu bine.

GROZA

Da, sunt sigur. Şi fiindcă cugetul ne e curat,
Că e ceasul ca să rupem taina ce ne-a-nfăşurat,
Că voim ca steagul nostru sfînt să fîlfîie la soare
Că-n sfîrşit, e timp ca rîvna paloşul să ne-o măsoare
Să jurăm aci credinţă, boieri, căpitani, norod,
Celui ce-am ales Moldovei şi oştirilor voivod.

COSTEA

Un flăcău iubit de vodă şi,-n moşie, cu renume,
Domnul Mircea.

VOCI

Domnul Mircea?

VLAD

Mircea?

NICODIM

Mircea?

COSTEA

El anume.

(O scurtă tăcere.)

ALDEA

E viteaz.

MANEA

E blînd.

CĂUŞELUL

E darnic.

MURGU

E frumos.

VLAD

E drept.

ÎNTÎIUL MOŞNEAN

E bun
Cu rumânii.

ROMÂN HERESCU

Nu se face apă sîngele străbun.

BALDOVIN

E deştept.

VLAD

E suflet mare, care zilnic se măreşte.

AL 2-LEA MOŞNEAN

Salcia de ani se surpă, iar stejarul se-ntăreşte.

GROZA

Să jurăm lui Mircea-vodă ascultare!

TOŢI

O jurăm!
Ura! Ura!

COSTEA

(dupe ce i-a potolit cu gestul)

Dragi prieteni, noi, de-acum, să ne-nturnăm
În oraş. Umblaţi cu grijă; nu purcedeţi în grămadă;
Căutaţi, pe cît se poate, nimenea să nu vă vadă!...

VLAD

(întrerupînd)

Fii pe pace.

COSTEA

(către Nicodim)

Sfinte preot, dă-ne alduirea[1] ta.

(Toţi se descoperă şi se închină.)

NICODIM

(după ce îi binecuvîntează)

Domnul e cu voi!

COSTEA

(către cei din scenă)

Să mergem.

(Ei încep a ieşi prin diferite părţi, grupuri-grupuri. Groza, mai la urmă, iese, după Costea şi Nicodim, prin stînga. Manea şi Vlad ies, prin dreapta, urmaţi şi precedaţi de alţii.)

MANEA

(către Vlad, ieşind la dreapta)

Vere, cine se-aştepta
Ieri, cînd Mircea bătea hoina şi gonea cu noi ogoiul,
C-astă-seară va fi vodă?

VLAD

(ieşind)

Aşa, vere.

MURGU

(către Groza, ieşind la stînga)

De-acum roiul
Are matcă.

GROZA

(ieşind)

Şi din matcă am ieşit.

(Scena se goleşte cu încetul. O tăcere. Deodată, un căuşel, trecînd pe lîngă stejarul trăsnit, zăreşte pe Palu, ascuns în scorbură.)

---

[1] *Alduire* — binecuvîntare.

CĂUŞELUL

(zărind pe Pala)

Ho!... Cine-i?... Stai.

VOCI

Ce e? Cum?

CĂUŞELUL

(apucînd pe Pala)

Ieşi din tulpină, diavole, c-aci te tai!

(Se luptă cu Pala, care vrea să fugă. Alţii îi vin în ajutor.)

GROZA

(înturnîndu-se repede)

Ce-i acolo?

CĂUŞELUL

(din fund)

Un om care se-ascundea într-o tulpină
Scorburoasă.

GROZA

O iscoadă!

CĂUŞELUL

Chiar!

(Scena s-a umplut repede din nou. În fund, mai mulţi oameni au scos pe Pala din scorbură şi-l înconjoară.)

COSTEA

Scoateţi-l la lumină.

(Cei din fund se urnesc, tîrînd în scenă pe Pala care se zbuciumă.)

ÎNTÎIUL MOŞNEAN

(din acel grup)

Ţine-l bine!

CĂUŞELUL

(ţinînd pe Pala de coate)

Stai cuminte, drace, că te...

AL 2-LEA MOŞNEAN

Să nu dea
Dosul!

CĂUŞELUL

(îngenunchind pe Pala sub lună)

Aş!

(Toţi se apropie să-l privească.)

GROZA

E Pala!

COSTEA

Pala? Doamna Clara ne pîndea!

NICODIM

Da.

VLAD

Suntem trădaţi!

GROZA

Se poate. Să vedem. Pala, răspunde:
Ai venit aci trimis de doamna Clara?

PALA

(îngenuncheat)

Da.

GROZA

De unde
Ştia locul de-ntrunire?

PALA

Nu mi-a spus.

GROZA

Ah! spune drept.
E primejdie de moarte dacă minţi!

PALA

Nu mint.

GROZA

Aştept.

PALA

Mi-a zis să m-ascund aicea, într-acel stejar anume;
Şi s-ascult.

GROZA

Şi-apoi? Urmează.

PALA

C-o să vină multă lume.

GROZA

Cine?

PALA

N-a spus.

GROZA

Minţi!

PALA

N-a spus-o! Mă jur!...

GROZA

Fie. Dar ştia.

PALA

Nu ştia! Mă jur pe mama!

GROZA

(îmbucurat de răspuns, dar insistînd)

Nu?... Nu!....

PALA

Nici nu-nchipuia.

GROZA

Bine!

(La semnul lui Groza, boierii se trag la stînga şi formează un grup. Ei se chibzuiesc. Toţi îl aprobă, afară de Costea Muşat, care se înfioară. În timpul acesta, ceilalţi formează alt grup, mai la dreapta, cu Pala în mijlocul lor. O tăcere.)

PALA

(către căuşelul care-l ţine)

Lasă-mă... de ce mă strîngi aşa?... mă doare mîna.

ÎNTÎIUL MOȘNEAN
E iscoada unguroaicei, măre!

AL 2-LEA MOȘNEAN
Ne pîndea bătrîna.

CĂUȘELUL
Bine că ne căzu-n gheare.

ÎNTÎIUL MOȘNEAN
De noi bine, de el rău,
Că ne știe taina.

AL 2-LEA MOȘNEAN
Cine știe multe:...

ÎNTÎIUL MOȘNEAN
Așa zău!

GROZA
(înaintînd în mijloc)
Ascultați-mă cu toții, căci primejdia e mare
Și ne-atinge deopotrivă. Deopotrivă, prin urmare,
Se cuvine să ne lege sfatul ce vom ține-aci,
Am jurat vrăjmașii legii nemilos a-i nimici;
Am jurat pe vodă Mircea la Suceava că-l vom duce;
Am jurat c-aceste brațe ridica-vor sfînta cruce,
— Sfîntul prapure-al Ohridei dușmănit de papistași —
Și că blînda-i umbră fi-va umbra morții pe vrăjmași.
Ah! cumplite sunt acestea!... Sîngeros e jurămîntul
Ce dă toate biruinței; biruitului, mormîntul!
Zis fu însă... Vorba noastră vîntul n-apucă s-o ia,
Și dușmanul cel mai crîncen, doamna, calea ne-o tăia!
Dar iscoada-i, de-astă dată, însuși cerul ne-a predat-o,
Taina noastră, pîn-acum, doamna Clara n-a aflat-o,
— Chiar aci v-o spuse însuși acest om nesocotit —
Mîine însă, chiar de mîine....

PALA
(aparte)
Singur eu m-am osîndit!

GROZA
Spuneți voi, de-acum, ce soartă va avea dușmanul vostru.

VOCI

Moartea! Moartea!

PALA

Doamne sfinte!

COSTEA

Nu! pe Dumnezeul nostru,
Buni prieteni, nu-l ucideți. E o vină, vă zic eu,
Și o vină în cîntarul veșniciei trage greu.
Nu se cade ca-n menirea ce croit-o-ne-am senină
Să ne fie spada roasă de-a păcatului rugină.
Piază rea e ca războiul drept și sfînt, ce l-am jurat,
Să-l începem cu vărsarea sîngelui nevinovat.
Ascultați-mă pe mine, bătrînețea mea pătrunde
Viitorul...

GROZA

Dar el, mîine...

COSTEA

Să-l închidem...

VLAD

Ce fel? Unde?

COSTEA

În vreo temniță, departe.

GROZA

Mai departe e-n pămînt.

NICODIM

Pentru taine, cea mai bună temniță e un mormînt.

COSTEA

Nu-l ucideți!...

VLAD

Pe noi, mîine, ne cruța-vor papistașii?

COSTEA

Un copil!...

GROZA

El-e vrăjmașul; nu se caută vrăjmașii
După vîrstă.

COSTEA

Vai! de milă!...

VOCI

Moarte! Moarte!

COSTEA

Inimi crunte,
Pata sîngelui acesta să nu cadă pe-a mea frunte!

GROZA și VOCI

Moarte! Moarte!

(Mai mulți se năpustesc, împreună cu Groza, spre grupul lui Pala și scot pumnalele. Costea, înconjurat de Nicodim și de cîțiva boieri, stau la stînga.)

PALA

(sfîșietor)

Stați! O vorbă! Numai una!

(Năvălitorii se opresc în îndoială. Pala, tîrîndu-se pe genunchi.)

Voi, bărbați,
Nu se poate să ucideți un copil! Nu vă-ndurați,
Nu-i așa? Voi doar la luptă scoateți paloșul!...

(Căușelul ridică brațul. Pala îi îmbrățișează genunchii.)

Stai!

GROZA

(pășind)

Haide!

PALA

(îmbrățișînd genunchii lui Groza)

Nu lovi! Să fac o cruce mai întîi... O, doamne! Vai de
Mine! Ce să zic...

(Groza face un gest. Pala, zvîrcolindu-se, se întoarce în jurul lui Groza.)

Nu încă! Nu, nu! E păcat să mor...
Sunt un biet copil! Oh! milă! milă!

(Și Groza și toți privitorii par înduioșați și-și întorc fețele.)

GROZA

(hotărîndu-se, se întoarce spre Pala)

Haide!

(Dar Pala, care îl observă, sare deodată în picioare, îl îmbrînceşte şi aleargă spre dreapta, scoţînd spada şi sperghia[1].)

PALA

(sărind în picioare)

Ajutor! Ajutor!

GROZA

(îmbrîncit)

Oh!... Ah! năpîrcă!

VLAD

Taie-i drumul!

CĂUŞELUL

Stai la spate!

ALDEA

Nu lăsa!

(Toţi se reped, cu paloşele în mînă, Pala, neavînd pe unde să iasă, se sprijineşte de o stîncă mare şi dă faţă cu agresorii, cari îl atacă viu. Luptă.)

COSTEA

(din stînga)

Oh! Çe ruşine!...

GROZA

(din dreapta)

Dă-i!

VLAD

(tot în dreapta)

Loveşte!

BALDOVIN

(tot în dreapta)

Cum se bate!

---

[1] *Sperghie* — sabie

CĂUŞELUL

(tot în dreapta)

Zău, e dracul!

COSTEA

(în stînga)

...Zece oameni pe-un copil!

GROZA

(atacînd)

Dar e vrăjit,
Ori că poartă zale!

CĂUŞELUL

(căutînd să lovească)

Fierul, cînd am dat, a scîrţîit.

(E un scurt răgaz: agresorii pîndesc.)

PALA

(strigă)

Doamne Mirceo! Doamne Mirceo!... ajutor!

GROZA

(în dreapta)

Ce-a zis, pe cine
Cheamă? Mircea?...

(Toţi se opresc, miraţi.)

PALA

(din răsputeri)

Doamne Mirceo!...

MIRCEA

(de la dreapta, apropiindu-se)

Nu te lăsa! Ţin'te bine!

(Uimiţi, agresorii lui Pala stau locului. Mircea apare în dosul stîncii, cu spada în mînă. Agresorii fug înspre grupul din stînga.)

SCENA V

ACEIAŞI, MIRCEA

MIRCEA

Ah! tîlharilor!

COSTEA

E Mircea!

CĂUŞELUL

Domnul Mircea!

(Toţi se dau înapoi, adăpostindu-se în umbră.)

MIRCEA

(păşind sub lună)

Da, sunt eu,
Mircea Basarab!... V-ajunge?

PALA

(căzînd în genunchi lui Mircea şi sărutîndu-i mîna)

Doamne!

COSTEA

(aparte)

Bun e Dumnezeu!

MIRCEA

(către Pala)

Eşti rănit?

PALA

Nu, nu... dar moartea, ce-a trecut aşa d-aproape,
Mi-a lăsat un frig în suflet şi o ceaţă pe pleoape.

MIRCEA

Biet copil!... Dar nu te teme, sunt cu tine.

(Către ceilalţi, care se ascund de el)

Ah! tîlhari!
Ucigaşi prea mici la suflet pentru drumurile mari!
Hai! Scoteţi-vă cuţitul, sprijiniţi-vă din umăr,
Năpustiţi-vă!... Ce dracu, suntem numai doi la număr.

COSTEA

(păşind la lumină)

Fii slăvit, voivode Mirceo, care te-ai înduplecat
Să fereşti ai tăi prieteni d-o ruşine ş-un păcat.

MIRCEA

Nu mă-nșel? Această voce?... Nu se poate, amăgire!
El, Mușat, cu ucigașii de copii... e peste fire...

(Înaintează și-l privește de aproape.)

Tu, cu-acești tîlhari?

(Îi privește cu de-amănuntul, și-i recunoaște.)

O, doamne! Dar ce văd nu pot să cred!
Cum? Drăgan, Algiu, vărul Vlad — nepotul lui Miked —
Tu, părinte Nicodime, sfînt igumen al Voditei,
Baldovin, Român Herescu, Manea, Murgu, floarea viței
Boierești?... Dar ce-nsemnează!

(Vede, pe Groza, și pricepe ce lume e aci.)

Groza... tu!...

GROZA

Măria-ta
Știi că-n întrunirea aceasta noi aveam a cerceta
Cum să nimicim vrăjmașii ce robesc, într-o urzeală,
Țara mea și țara voastră. Deci, aci, fără sfială
Dezvelitu-ne-am tot gîndul; cînd, deodată, la sfîrșit,
Am găsit într-o tulpină p-acest Pala pitulit.
De iscoada doamnei Clara taina ne era știută;
Mîine, o afla și dînsa... Ce să fac? Văzui pierdută
Cauza Moldovei mele, și, de-a pururi nimicit
Scopul falnic pentru care fără tihnă am muncit.
Atunci eu — eu singur însă fără altă chibzuire,
Netinînd de nimeni seamă, luînd orce-nvinuire
P-al meu suflet — judecat-am de prielnic un omor
Ce erea spre mîntuirea unei țări ș-unui popor.

MIRCEA

Ah! jupîne, e prea multă ură-n dorul tău de țară
Dacă și nevinovatul e să poarte-a ei povară.
Fii mai milostiv! — Prieteni, de mă credeți, vom uita
Dopotrivă orce vină și necaz.

COSTEA

(inchinîndu-se)

Măria-ta....

MIRCEA
(întrerupîndu-l)

Ce? Mai auzii această-ntitulare. Către cine
O rostiți?

COSTEA

Către măria-ta.

MIRCEA

Cum asta, către mine?

COSTEA

Te-am ales aci cu toții ca-n războinicul izod[1]
Spre Moldova, eï și nouă, doamne, să ne fii voivod.

MIRCEA

Eu!

COSTEA

Și toți aci cu mine, vodă Mirceo, ți se-nchină.

MIRCEA

Eu, voivod! Voivodul vostru!...

COSTEA

Da.

GROZA

Pe fruntea ta senină
Mîndră stemă a Moldovei sus și falnic va luci.

MIRCEA
(aparte)

O coroană!... Mie!...

GROZA

Suntem toți ai tăi, și toți, aci,
Am jurat că te vom duce p-aste brațe la domnie.

MIRCEA
(aparte)

Domn!

GROZA

...ca neamul să ni-l aperi de-a papimei dușmănie.

---

[1] *Izod* — exod, expediție.

MIRCEA

(aparte)

Ah! la ce-ncercări grozave, doamne, pui tu robii tăi!...
Sau să pierd iubirea Anchii — ca duşman al mamei ei —
Sau coroana... Vai, coroana!... Nu mă ispiti, stăpîne!...
Anca! Anca!... Oh! domnia... slava ţărilor române!
Fiica ei!...

COSTEA

Stai la-ndoială, doamne?

MIRCEA

Oh! ce cereţi voi...

NICODIM

Cerem să slujeşti credinţa, stăpînindu-ne pe noi.

MIRCEA

(aparte)

Domn!

GROZA

Isprava e uşoară, căci Moldova se frămîntă.
De la Argeş la Suceava răsuna-va vorba sfîntă
Ca un trăsnet! Într-o clipă, de poporul răsculat!
Săvîrşi-se-va războiul, fără luptă... la palat.

MIRCEA

(aparte)

Anca mea!

GROZA

Dar acea vorbă-naripată şi grozavă
Ce-ar redeştepta iubirea de moşie şi de slavă,
Dormitînd pe fund de inimi, cari zac sub jugul greu
Ce alt glas o poate spune, ce alt glas decît al tău?

MIRCEA

(aparte)

Domn! Eu, domn!

COSTEA

Primeşte!

GROZA

Doamne!...

MIRCEA

Ah! isprava e prea mare
Pentr-un suflet așa tînăr, ce pe lume-abia răsare
Și d-acum, abia, paharul vieții a-nceput să-l bea...
Nu... Moldova-i prea departe... Nu mă las de țara mea.

GROZA

Oh!...

NICODIM

Dar cauza Moldovei e chiar cauza credinței!
Cînd, acolo, păgînimea toarnă-n sufletul ființei
Duhul rău ce ofilește și răzbește un popor
Mai cumplit ca ciuma neagră și războiul arzător,
Tot creștinul va s-alerge, s-o lovească, s-o stîrpească.
Știi tu cum întinde papa peste viața omenească
Legea lui? Azi, într-o țară, vin călugări minoriți[1],
Carii trec, cerșind o pîine, blînzi, cucernici și smeriți;
Dar, ca mîine sosesc alții, cari cumpără o șură;
Trece-o lună, trece două, și ce-auzi? c-o prefăcură
Într-un schit de lemn, cu clopot, strane, tîmplă și altar,
Iar, de trece-un an, răsare, cu șanț mare la hotar,
De sub șura de nuiele, o statornică clădire;
Un castel de zid de piatră sub obraz de mînăstire,
Spadă lată sub o rasă, coif de fier sub un potcap,
Cum e Roma, cum e papa, cu-ntreita-i mitră-n cap.
Moștenirea lui sîn Petru el întreagă-a moștenit-o:
Cheia raiului cu-o mînă, cu-alta spada i-a primit-o,
Și, d-atunci, domnia lumii o cuprinde an cu an;
El e patriarh și rege, e duhovnic și oștean:
Ca duhovnic, preacucernic, el doar suflete culege:
Dar, cînd a cules destule, papa se preschimbă-n rege;
Blînd și milostiv s-arată — d-așa rău nu te păzești —
Și-ntr-o bună dimineață, ca-n Moldova, te trezești
C-un pristav[2] citind prostimii ce-l ascultă cu de-a sila:
«Io Ladislas sin Bogdan, voivod și domn cu mila
Lui Dumnezeu, de duhul de sus povățuit,
Voind ca tot norodul să fie mîntuit,

---

[1] *Călugăr minorit* — călugăr franciscan.
[2] *Pristav* — crainic, strigător public.

Îi poruncesc să facă ca mine pocăință
Și-ntreg să-mbrățișeze catolica credință».

GROZA

Vai! așa e!

MIRCEA
(aparte)

Cîtă slavă!

GROZA

Și vrăjmașul ce pe noi
Ne răzbește astăzi, mîine, mîine va lovi și-n voi.
(O tăcere. Toți așteaptă răspunsul lui Mircea, cufundat pe gînduri.)

COSTEA
(aparte)

Ce fel! I se dă domnia și rămîne la-ndoială?

NICODIM

Doamne Mirceo!

MIRCEA
(tresare. — Dureros)

Ah! prieteni!

COSTEA

Ce? Un viitor de fală!
Ți se pune dinainte, ți s-așterne drum măreț
Către scaun și coroană...

MIRCEA
(izbucnind)

Pe ce preț! Oh! pe ce preț!

COSTEA

Cum?

(Toți se privesc uimiți, o tăcere.)

COSTEA
(pășind spre el)

Nevrednic ești de slavă: slava nu se prețuiește.

MIRCEA
(aparte)

Oh!

TOȚI

Nu! Așa e!

COSTEA

Vino, Grozo!

GROZA
(aparte)

Vai! ursita nu voiește!

(Boierii, plini de mînie, ies cu încetul după Costea, aruncînd priviri disprețuitoare lui Mircea, care rămîne singur, ca un stîlp, în mijlocul scenei, cu Pala la picioarele lui.)

MIRCEA
(se uită în jurul său, se vede singur)

Ce!... S-au dus? Oh!

GROZA

(care a rămas mai la urmă, se întoarnă deodată)

Doamne Mirceo, spune-mi mie, cel puțin,
Pentru ce?... De sînt cuvinte bune care te rețin,
Spune-le.

MIRCEA
(în prada luptei)

Nu pot!...

GROZA

O vorbă.

MIRCEA

Nu!... Nu pot!

GROZA

Nu poți?... Ei bine,
Zice-voi și eu ca Costea...

MIRCEA
(aparte)

Vai!

GROZA

Ne-am pus nădejdea-n tine,
Dar ne-am înșelat: oricinè nu-i făcut pentru-a domni.

MIRCEA

Grozo!

GROZA

Ceasul care trece nicicînd nu va mai veni.

MIRCEA

Doamne, n-asculta!

GROZA

(iese repede după ceilalți. Mircea, singur, izbucnește)

Oh, oh! oh! Viziune de mărire,
Ce mai poate fi pe lume dacă tu dispari!

PALA

(arătînd pe Anca, care se ivește în dreapta)

Iubire!

(Anca se aruncă în brațele lui Mircea, care o dezmiardă mașinal, cu sufletul aiurea. Cortina cade.)

ACTUL AL DOILEA

O poiată în curte. În fund, la stînga, ușă mare, dînd în afară, pe o prispă largă cu parapet de piatră sculptată străveziu. La dreapta, tot în fund, un larg pridvor boltit și susținut de coloane sculptate, prin cari se văd clopotnițele bisericii domnești și tîrgul. La stînga și la dreapta, uși, dînd în apartamentele domnului și ale doamnei. În scenă, două jețuri mari și bogate, așezate la dreapta și la stînga. Pe pereți, panoplii de arme; pe lespezi covoare.

SCENA I

VODĂ, BANUL MIKED, GRUE

(Vodă șade pe jețul din stînga. Banul Miked, în picioare în mijlocu scenei. Lîngă ușa din stînga, Grue.)

VODĂ

Da, da! te-nțeleg, Mikede. Vis măreț e să domnească
Basarabii peste-ntregul neam de limbă românească!
Vis măreț!... Ah! vis!... Dar Lațcu? Eh?... Dar craiul Ludovic?
Ei se țin de mînă, bane; și nu-i lucru de nimic
Să ne războim cu Lațcu cînd acesta poartă,-n teacă,
Greu paloș al crăimei.

MIKED

Ba, măria-ta, nu. Iacă
Tocmai ce pe vodă Lațcu-l dobori-va-n țara lui,
Căci voivodul e al țării, însă alt al nimănui;
Deci pe dînsa, pe virtutea-i, domnul neaoș se cuvine
Scaunul să-l sprijinească, nu pe paloșe străine.
Vodă Lațcu nu e numai un păgîn ș-un renegat
— Trădător al țării sale ș-al credinței apostat —
E nevrednic; căci el mută a domniei obîrșie,
Strămoșeasca legătură dintre scaun și moșie.
Orice frunte-ncoronată cată dar a-l vrăjmăși
Și minciuna ce-l mai ține cu-al lui sînge-a năbuși.
E un drept ș-o datorie.

VODĂ

(prefăcut, după ce a schimbat o privire cu Gruc)

Ah! că bine zici, Mikede!
Vezi, d-aceea-n al tău cuget orice bun român se-ncrede;
Eu, ca domn ce ţiu puterea de la ţară, sunt dator
Să lovesc în cine schimbă al puterii sfînt izvor.
Da, da, bane!... Doamna Clara şi baronul Kaliany
Ne vor da dreptate.

MIKED

Dînşii? Oh!

VODĂ

Cum?... Ah! pricep! Sărmanii!
Ei nu văd, orbiţi de ţelul şi de patimele lor,
Nodul înnodat de datini între scaun şi popor;
Şi-şi închipuiesc c-ajunge greutatea unui paloş
— De străin — ca să despartă un popor de domnu-i neaoş!
Nu-i aşa? Nu prins-am bine gîndul tău?

MIKED

(dînd greutate cuvintelor)

Măria-ta
Ne citeşti în suflet.

VODĂ

(serios şi privind adînc pe Miked)

Cartea sufletelor?... De-i căta,
Pentru-o foaie luminoasă — cum eşti tu, iubite bane,
Cîte altele mînjite de-ale răului prihane;
Cîte, sub viclene straturi de spoială, şi-au ascuns
Cine ştie ce păcate din trecutul nepătruns;
Cîte, ca acele frunze ce se strîng de sunt atinse,
Ghemuiesc, în mii de cute, vechi dureri în veci aprinse;
Cîte, vai! se şterg în viaţă de-al restriştei aprig vînt
— Cum se şterg de paşii gloatei slovele de pe-un mormînt —
Cîte altele, sub scoarţa ferecată bine-nchise,
Poartă — cît o lume-ntreagă, patimi, rîvne, doruri, vise.

(O tăcere; vodă cată pe sub gene la Miked.)

Ah! mi-e dor de surioară, de sărmanul meu cumnat:
Robi de-atîta timp, la Gomneh!

MIKED

Cred că vor sosi-n banat[1]
În curînd.

VODĂ

(aruncînd o privire de înțelegere către Grue)

Ah!... Cînd?

MIKED

Vreo două zile, trei.

VODĂ

Vreo două zile,
Trei!... Ce bună veste, bane!... Cîte ceasuri negre mi le
Șterge, din durerea vieții, glasul tău!... Sosirea lor
Va fi zi de sărbătoare pentru bunul meu popor.
Vreau să-i fac lui Kaľany cinste mare, d-astă dată,
Ca să mulțumesc crăimii că mi-e sora-napoiată...

MIKED

(mirîndu-se și dumirindu-l)

Solul n-are nici o știre că ostaticii robiți
— Chezășia lui la Gomneh — sunt din Gomneh sloboziți.
Și nu cred că veselia i-ar fi mare, azi, să știe
C-a rămas chiar el ostatic fără nici o chezășie.

VODĂ

(ca mai sus și prefăcîndu-se că nu înțelege)

N-are știre?

MIKED

(amintind un fapt știut)

Trecînd Oltul, s-a-necat un vătășel,
Dinadins pornit din Gomneh cu o carte către el.

VODĂ

(ca mai sus)

Da, da, da! mi-aduc aminte... Ce ciudată întîmplare!

MIKED

(zîmbind ironic)

Întîmplare, da.

---

[1] *Banat* — ținut cîrmuit de un ban.

VODĂ

Desigur! Bietul om, fiind călare,
S-a crezut în...

(schimbînd cu Grue o privire)

...nu știu cine, că se poate trece-not,
Și s-a prăbușit, sărmanul, vai de el, cu cal cu tot.

(După o pauză.)

Bun român e Oltul, care pe străini îi dușmănește;
Oltul scade pentru-ai noștri, pentru dînșii Oltul crește
Și mai greu pot trece Oltul, spumegînd în calea lor,
Decît Dunărea, ce valul și-l așterne tutulor.

(Ușor, ca și în treacăt)

De la Dunăre ce veste?

MIKED

Că sosește o solie
De la kralul[1] Simon Stareț, care cere de soție
Pe domnița Anca.

VODĂ

(după ce iarăși a schimbat o privire cu Grue)

Bane, ce zici?

MIKED

(cu convingere)

Zic, măria-ta,
Că n-aș fi de mine vrednic de n-aș binecuvînta
Duhul plin de prevedere ce moșia ne-o păzește;
Pe ostaticii din Gomneh, pe sub mînă-i dobîndește;
Ș-astfel, dezbărat de Ungur, împotriva-i a luat
— Pe sub mînă — sprijin sigur de la noul aliat,
Ca măria-ta să poată, mai voinic decît vrăjmașul,
Să păstreze cucerita țară nouă, Făgărașul.

VODĂ

(cătînd către Grue și ironic)

Întîmplare!

---

[1] *Kral* — crai, rege.

MIKED

Fie mîna întîmplării, dacă vrei,
Însă țara pe-a ta mînă săruta-va mîna ei.
(Îi dă în genunchi și îi sărută mîna.)

VODĂ
(după ce a zîmbit, bucuros, către Grue)

Nu: te-nșeli, Mikede. Nouă truda, însă slava
Cerului blajin ce, pururi, ne-a purtat și ne purta-va
Pe noi, orbi și sluți, pe drumul, de prăpăstii mărginit,
Spre sfîrșitul cel de taină pentru care ne-a menit.
Aibi încredere-n ursita țării tale. Iar, pe mine,
Sfătuiește-mă, Mikede!... Ce m-aș face fără tine!

MIKED

Sfaturi?... N-ai nevoie. Alta vrei să afli-n robul tău:
O credință mută, oarbă — ca de sfînt în Dumnezeu —
Întru noapte de tăcere unde gînduri chibzuite
Urzesc țării viitorul după datini proslăvite,
Afl-o dar în al meu suflet, scrisă ca simbolul sfînt
Și neștearsă... ca de gloată slovele de p-un mormînt.

VODĂ
(stăpînindu-și bucuria)

Da, da, tu te-ncrezi în mine. Dar mă judeci prea destoinic...
Uite: Dragomir spătarul zice să sunt mai războinic
Decît el. Ciudată treabă: fiecare mă vedeți
Dăruit cu-o însușire ce voi singuri o aveți...
Vă-nșelați, și tu, și dînsul... Și dovada cea mai bună
E că Dragomir, cum vine, goarna de război răsună.
Iar că tu, cînd stai la curte, tace goarna de război...
Nu-i așa? De pildă, astăzi, de-ar fi Dragomir cu noi,
El cu Groza și cu Costea s-ar uni fără-ndoială...
Pe cînd tu, pe cît se vede, nu le dai nici-o-nvoială...

MIKED
(nedumerit)

Eu?

VODĂ

Cu drept cuvînt... Ți-e teamă, ba de paloșul crăiesc,
Ba de Lațcu, ba de doamna, ba de solul unguresc
Ce ne-nfruntă chiar aicea c-un hotnog de sași călare,
Ba — și mai ales — de oastea ce stă gata la hotare

Sub voivodul Mikloș-hertzeg din Ardeal spre-a ne robí,
De cumva cu Kaliany sau cu-ai lui ne-am învrăjbi.

MIKED

(nepricepînd)

Ce ne pasă? N-avem sprijin, dac-o fi pe războire,
De la Stareț ce-n Nicopol strînge chiar de-acum oștire?
Și trimite deocamdată, ca nuntași, cu solul lui,
Peste o mie călărime, toți boierii...

VODĂ

(care a aruncat ochii la Grue)

Ce spui? Ce spui?
Ah! sărmanul Kaliany! L-au rămas cu fudulia.
Ce solie! O solie mai măreață ca solia
Ungurească, ca solia ce-a trimis-o Ludovic!...
Ce zici, bane? Kaliany va rămîne de nimic!

MIKED

(pricepînd, în sfîrșit)

Zic, măria-ta, c-așa e! C-ar fi o dreptate dreaptă
Să-l vedem pe Kaliany coborîndu-se cu-o treaptă
De pe scara-nrîuririi, ce-a suit-o mult prea sus,
Ș-apunînd vremelnic soare, întru veșnicul apus;
Că e vreme... și de sfatul boieresc să ținem seamă;
Și că, dacă azi se cade de ceva să-mi fie teamă,
Nu-i de doamna, nu-i de Lațcu, nu-i de paloșul crăiesc,
Ci de fierberea ce crește, crește-n trupul boieresc!
Și-n vederea slavei tale, și-n folosul legii sfinte,
Spun că-i bine boierimea spre Moldova să s-avînte.
Nu-i așa?

VODĂ

O fi, Mikede... Dar, de-s temeri de război,
Nu-i mai bine boierimea să rămînă-aici cu noi?

MIKED

(nemaipricepînd nimic)

Nu sunt temeri.

VODĂ

Nu, desigur... Pîn-acuma goarna tace...
Dar vreau liniște, Mikede — cum o vrei și tu — vreau
pace.

Nu vreau zăngănit de arme care poate-ar deștepta,
Dincolo de munți, dușmanul ce pîndește țara ta...
Pace! pace!

MIKED

(ahtiat)

Dar gîndește că sunt cugetele-aprinse,
Că, privind la noi, boierii stau cu paloșele încinse,
Și, de vrajbă de se teme domnul, mai puțin e rău
Să se certe cu streinii decît cu norodul său.

VODĂ

Ai dreptate... cu străinii... În Ardeal, sub munții țării,
Palatinul stă la pîndă... și, de m-or lăsa boierii,
Cari pleacă la Moldova, n-am pe nimeni...

MIKED

(întrerupînd)

Ba mai sunt
Cei ce zac în beciuri, doamne, p-un prepus, fără cuvînt.

VODĂ

Sunt vrăjmașii doamnei Clara.

MIKED

(insistînd)

Dar robii măriei-tale,
Cari... la un semn, își schimbă lanțurile lor în zale
Și, din turmă prihănită de robi jalnici și smeriți,
Se prefac în ceată mîndră de ostași nebiruiți.

VODĂ

(care a cătat către Gruc)

Crezi?

MIKED

(insistînd și mai mult)

Ei te-nțeleg! și-n tine pun întreaga lor credință!

VODĂ

Da... se poate... De-o fi astfel, ar fi, bane, cu putință
Să-nvoiesc și eu avîntul... Spune-le c-aș învoi...

UN COPIL DE CASĂ

(intrînd din dreapta)

Clara-doamna.

VODĂ

(sculîndu-se repede, bucuros că nu e silit să se pronunțe)

Ah!

(Cată la Miked care pricepe și se închină.)

Da. Du-te.

(Văzînd că Miked așteaptă sfîrșitul vorbei, el stă puțin la îndoială, ș-apoi ca și cum n-ar da nici o greutate celor ce zice.)

Spune-le ce vei voi.

(Miked se închină din nou, mulțumit, și iese prin fund, pe cînd vodă îi zîmbește prietenos. Îndată ce a ieșit Miked, vodă își pierde înfățișarea smerită și izbucnește, vorbind către Grue.)

Oh! trei zile! Încă pe-astea, doamne dăruiește-mi-le
Cu răbdarea ce-am avut-o pîn-acum!... încă trei zile
Zacă-n neguri de orbire duhul lor ademenit!
În trei zile mîntui țara, Grue, și sunt mîntuit!

(Se deschide ușa din dreapta. Vodă își reia înfățișarea smerită și aleargă înaintea doamnei Clara, care intră ca un vîrtej.)

SCENA II

VODĂ, DOAMNA CLARA, GRUE

VODĂ

Doamna noastră, ce nevoie?...

CLARA

(întrerupîndu-l)

Da; nevoie! zis-ai bine!
Am ajuns să am nevoie d-apărare, ca oricine!
Eu, ce-am împărțit cu vodă Alexandru, tatăl tău,
Cîrmuirea, pentru care făurit e duhul meu;
Eu, ce port și pentru tine mîndra stemă basarabă
— Grea povară, pentru care biata-ți frunte e prea slabă —
Eu, ce sunt spre mîntuirea ta ș-a-ntregului norod,
Eu, de viță palatină, eu soție de voivod,
Eu, eu, pavăza domniei, sufletul ce duce țara,
Eu, puterea, eu, stăpîna, în sfîrșit, eu, doamna Clara,
Am ajuns de rîsul lumii, ș-al boierilor, ș-al tău,
Înfruntată, dosădită[1], o batjocură, eu! eu!

[1] *Dosădit* — chinuit, amărît: ocărît.

VODĂ

Nu-nţeleg...

CLARA

E o ruşine! Nu-nţelegi? E o ruşine
S-ajung eu să cer un sprijin, fie chiar şi de la tine!
Tu eşti domnul, eşti voivodul, fie; datina o vrea!
Dar, puterea, cîrmuirea, eu le ţin în mîna mea.

VODĂ

Cine ţi-o tăgăduieşte?

CLARA

Cine? Cine? Zău, mă mir!
Sfatul tău: Miked acuma, altă dată Dragomir.
Oropsitu-l-ai pe-acela că voia război cu craiul,
Dar adusu-l-ai pe-acesta înapoi, cu tot alaiul,
Şi-acum el îmi e-mpotrivă: orce fac, ce chibzuiesc,
El desface şi preschimbă parcă nu mai cîrmuiesc.
Ce-am ajuns! Să stau la vorbă cu Miked!... Miked!

VODĂ

(care a cătat pe sub gene la Grue)

E banul
Severinului...

CLARA

Ce-mi pasă! Clara-doamna-s eu!

VODĂ

Sărmanul!
Ce-a făcut?

CLARA

Ce? Nu mai ţine seamă de porunca mea.
Cum! Să-i poruncesc un lucru, însămi eu, şi să nu vrea
Să m-asculte, el?

VODĂ

Ce lucru?

CLARA

Orce lucru! Ce-are-a face?

VODĂ

Dar anume?

CLARA

(așezîndu-se pe jețul din dreapta)

Azi, de pildă, poruncit-am — c-așa-mi place —
Să s-arunce-n lanțuri Groza, Manea, Vlad, acei boieri
Ce s-au încercat pe Pala să-l ucidă-n codru, ieri.
Și ce aflu? Că, departe de poruncile primite,
Banul sprijină el însuși uneltirile urzite
Împotriva mea, și-a papii, și-a lui Lațcu, ba și-a ta,
De chiar ucigașii-aceia, cărora, cred eu, le-ar sta
Mult mai bine, de e vorba codrul verde să le placă,
Să-și anine-n el nădejdea, legănați de cîte-o cracă.

VODĂ

Oh! prea mare-ar fi pedeapsa pentru lucru-așa de mic.
Au avut de gînd, așa e; dar n-au făptuit nimic.

CLARA

Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s, deopotrivă, gîndul și înfăptuirea.
Nu-nțelegi așa domnia, dar așa o-nțeleg eu,
E de-ajuns. Și văd, de-altminteri, că Miked, din sfatul tău
Mi-a disprețuit porunca — nu tăgădui — văd bine.
Dar mai am alt sprijin, Vlade, dacă nu te am pe tine:
Kaliany-mi ține parte și, cu călăreții lui,
Vrerea mea mi-o voi impune împotriva orșicui!...
Și te plîng, sărmane vodă, dacă,-n loc de-o aliată
Vrei să vezi în Clara-doamna o stăpînă nendurată!

VODĂ

(care e cît pe-aci să izbucnească, vede gestul potolitor al lui Grue și stăpînindu-se)

Că te vreau pe veci stăpînă,-naltă doamnă, tot nu știi?
Sunt mai vîrstnic decît tine, totuși mumă vreau să-mi fii.
Ce m-aș face eu, sărmanul, de nu te-aș avea pe tine
Să mă luminezi în calea-mi — cu vederile-ți senine;
Să duci grija cîrmuirii și să porți, pe fruntea ta,
Sarcina coroanei mele, ce nu pot, nu pot purta!
Dacă sunt voivodul țării după datina străbună,
Dacă dînsa, cu de-a sila, cu-a ei falǎ mă-ncunună,
Dacă am vreun drept anume ce de dînsa mi-este dat,
Nu le țin asupra-mi, mamă, falǎ, drept și voivodat,

Decît numai ca o slugă a puterii domnitoare,
Decît pentru-a-ți le-așterne ție, ție, la picioare.

(Se îngenunche lîngă jețul Clarei.)

CLARA

Te voi crede cu-o dovadă: vreau să fie pedepsiți.
Toți acei netrebnici; mîne, vreau să fie oropsiți.

VODĂ

(înjghebînd un plan ca să nu execute voințele Clarei)

Toți?

CLARA

Da, toți.

VODĂ

Dar numai Groza Moldoveanul e de vină.

CLARA

Toți cu Groza și-au dat mîna, toți lui Groza i se-nchină;
Toți sunt vinovați.

VODĂ

(sculîndu-se)

Așa e, toți sunt vinovați... Cîți sunt?

CLARA

Douăzeci, treizeci.

VODĂ

(ca vorbindu-și singur)

Ah! drace!... prea mulți.

CLARA

Nu e un cuvînt:
Kaliany ne dă sașii lui, ce fac cît nouă sute...

VODĂ

Da... Dar și treizeci de neamuri credincioase, prefăcute
În dușmani de moarte...

CLARA

(cu nepăsare)

Ș-apoi!

VODĂ

(ca după chibzuire)

Mamă, uite ce zic eu:
Să lovim azi numai capul; ceata, fără capul său,
Se-va-mprăștia, și-n urmă, i-om lovi pe toți, de-a rîndul,
Astăzi unul, mîine altul, fără să le vie gîndul
Să s-adune, să răscoale...

CLARA

(sculîndu-se și mergînd spre ușă)

Da, acest cuvînt e bun:
Fie dar, și de-astă dată.

VODĂ

Unde mergi?

CLARA

Mă duc să-i spun
Solului cum să purceadă.

VODĂ

(grabnic)

Nu, nu! Lasă-mă pe mine.
Mi-ai cerut dovadă, mamă, vreau s-o dau cum se cuvine.
Vreau să știe toată curtea — astfel cred eu nemerit —
Că de sunt voivod, sunt totuși robul tău — și rob smerit,
Că orcine-n tine zvîrlă cu dosadă și ocară,
Mă lovește și pe mine, și cu mine-ntreaga țară;
Și de-un sprijin de-ai nevoie tu, că nu-l vei cere oricui!
Căci e dreptul meu acesta și că nu-l dau nimănui.
Aibi încredere. La urma urmei, Kaliany poate...

CLARA

(cu glas blajin și ademenitor)

Fie... Ș-apoi nu se cade să-i tot cerem cîte toate;
De cînd e la curtea noastră tot mereu l-am supărat:
Cereri! Cereri!

VODĂ

Cari cereri?

CLARA

Multe... Nu l-am fost rugat
Să ne capete — de pildă — de la craiul său izbava
Celor zălogiți?

VODĂ

(cătînd la Gruc)

Așa e!

CLARA

Cred că solul căpăta-va
Să ni-i dezrobească craiul. Dacă vrei, voi căuta
Să se facă cît de iute.

VODĂ

Dacă vreau?

CLARA

Stă-n mîna ta.

VODĂ

Cum așa?

CLARA

Cum? Foarte lesne: dă și tu, cum ceri într-una.

VODĂ

Ce să dau?

CLARA

Din cîte cere Ludovic, măcar dă-i una.

VODĂ

(prefăcut)

Una? Da-le-i-aș pe toate dacă s-ar milostivi
Pe Cristina și pe soțul ei, în sfîrșit, a-i izbăvi!
Fă tu toate cum e bine, mamă, că ne-apucă toamna.
Vrei?

UN COPIL DE CASĂ

(din fund)

Baronul Kaliany spune că-l așteaptă doamna.

VODĂ

(voind să se retragă)

Mamă, eu....

CLARA

Ba nu. Baronul vine foarte bine, zău.

(Către copil, care iese după ce se-nchină.)

Să poftească.

(Către vodă)

Îţi va spune el ce vrea stăpînul său.

SCENA III

ACEIAŞI, KALIANY în armură

KALIANY

(din fund)

Doamnă, ceata mea e gata.

CLARA

(ieşindu-i înainte şi aducîndu-l în scenă)

Nu mai e de trebuinţă.
Vodă vrea să pedepsească însuşi.

KALIANY

(privind cu dispreţ la Vodă)

Nu e cu putinţă.

VODĂ

(stăpînindu-se şi apropiindu-se de el, măgulitor)

Oh! ce strălucite zale! ce coif mîndru! ce pieptar
Minunat! bătut cu aur! Dar ce brîu! Ah!... brîu-i rar!
O mătase...

KALIANY

(măgulit)

E netoarsă; numai trasă-n jurubiţe
Şi ţesută cu beteală de argint în patru iţe.

VODĂ

De minune!

CLARA

(schimbînd vorba; către Kaliany)

Vodă tocmai îmi spunea, cînd ai intrat,
Că s-ar învoi la toate dacă craiul împărat
Ne-ar înapoia copiii; ceară prețul cît de mare.

(Către vodă.)

Nu-i așa?

VODĂ

(strîns cu ușa)

Da, da...

CLARA

Ce cere craiul drept răscumpărare?
Să-i dai voie să clădească un castel la Severin;
Şi-mpotriva-i să nu sprijini pe... voievodul din Vidin.

VODĂ

Vrei pe Strașimir, pe soțul sorii mele, fiicei tale,
Să nu-l sprijin?...

CLARA

Nu, firește.

KALIANY

Fiecare cu-ale sale.
Strașimir e robul nostru, pentru că s-a răsculat
Împotriva noastră. Iacă. Nu fiindcă e cumnat
Cu măria-ta. Dar, astăzi, libertatea și Vidinul
Vrei să i le dai; prea bine, noi îți cerem Severinul.
E un schimb.

CLARA

Un schimb, firește.

VODĂ

Da, un schimb, atîta tot.

KALIANY

Dă hrisovul și... sunt liberi.

VODĂ

(zărind o ușe de scăpare)

Bine zici!... Dar, vezi, nu pot
Să-l dau singur... e și sfatul... trebuie întăritura.

KALIANY

Călăreții mei sunt gata! și le șade bine-armura.

VODĂ

Ai dreptate!... Adun sfatul.

KALIANY

Și vom iscăli?....

VODĂ

Cînd vrei!

KALIANY

Astăzi?

VODĂ

Nu. Nici azi, nici mîine....

(Privind la Grue)

Peste două zile, trei.

(Către doamna, amintind chibzuiala dintre ei.)

Am de lucru azi...

KALIANY

(care știe de ce e vorba)

Așa e!

VODĂ

(sărutînd mîna doamnei, apoi către Kaliany)

Mamă... Da, da, peste două
Zile, trei...

(Vodă iese prin stînga, sprijinindu-se pe Grue și zîmbind îndoielnic.)

SCENA IV

CLARA-DOAMNA, KALIANY

CLARA

De-acum, Vlaicu ni s-a dat, pe viață, nouă.

KALIANY

Despre mine, Severinul, în sfîrșit, l-am dobîndit.
Dar smerenia lui vodă m-a mirat.

CLARA

E osîndit,
Neavînd în sine duhul ce prevede și ce mînă,
De-alții pururea să fie, ca orbeții, dus de mînă.

KALIANY

Împotrivă-ne aceia pîn-acuma l-au condus.

CLARA

Însă nu-l vor mai conduce.

KALIANY

Cred și eu. Dar ei l-au pus,
Doamnă, pînă una-alta, să dea mîna de-ncuscrire
— Deci, de-o alianță strîmtă-ntemeiată pe-nrudire —
Cu voievodul Simon Stareț.

CLARA

Simon Stareț? Ce fel! Cum?
Cine-a născocit aceasta?

KALIANY

Îți spun, doamnă, că-i pe drum
O solie de la kralul Simon Stareț ca să ceară
De soție pe domniță Anca.

CLARA

Fiica mea?

KALIANY

Aseară,
Am primit înștiințare că din Niș a și pornit
Dinadinsul sol de kralul Simon împuternicit.

CLARA

Oh!... Și crezi să aibă vodă cunoștință?...

KALIANY

Nu știu bine!
Dar de-acestea să se facă fără știrea lui, nu-mi vine,
Zău, a crede.

CLARA

Ai dreptate!... Oh! dar dacă m-a-nşelat-
Vlaicu, Vlaicu, într-atît, ca singur el să fi luat,
Şi-n ascuns, aşa măsură, de-aşa mare greutate,
Care leagă neamul nostru, care leagă două state...
De se pune-n curmezişul drumului ce eu urmez.
Îl, îl... Nu ştiu!... sunt în stare să-l... Oh! Oh!
Dar aiurez!
El?... N-ar îndrăzni! Ah! bietul om!... n-ar îndrăzni!

KALIANY

Solia,
Totuşi, a pornit.

CLARA

Dar fără ştirea lui. Făţărnicia
Prea i-ar fi grozav de-adîncă şi de el m-aş îngrozi,
Dacă-n stare-ar fi de-acestea, neclipind, a ne urzi.
Nu e cu putinţă, nu e!

KALIANY

Poate n-are ştire... dară...
Stareţ cere pe domniţa.

CLARA

De-asta nu mă tem. S-o ceară
Cît o vrea. Am eu mijlocul care va zădărnici
Toată uneltirea.

(Chemînd către dreapta.)

Pala!

(Către Kaliany.)

Vei vedea.

(Către Pala, care a intrat din dreapta.)

Să chemi aci
Pe domniţa Anca.

(Pala iese. Către Kaliany.)

Fiica mea e fiica mea. Va face
Ce voi zice. Tu... dă drumul cetei tale. Fii pe pace;
Dacă Vlaicu-nnoadă firul, mă pricep eu să-l deznod.
Vino mai tîrziu, cînd curtea se primeşte de voivod.

(Kaliany se închină şi iese prin fund.)

SCENA V

CLARA-DOAMNA, DOMNIȚA ANCA

CLARA

(singură)

Ah! de-i vorba pe trădare, Vlaicule, ia bine seamă:
Ești bărbat și sunt femeie!...

ANCA

(intrînd din dreapta, îngrijorată)

Pus-ai să mă cheme, mamă?

CLARA

(așezîndu-se pe jețul din stînga)

Da, mezina mea iubită. Vino-ncoa să te sărut.
Șezi-aci....

(Anca, liniștindu-se, se așază pe o pernă la genunchii ei.)

O! niciodată Anca mea nu mi-a părut
Mai învoaltă, mai frumoasă, mai gingașă, mai zglobie
Decît azi.... De ochii-ți galeși — ca de zarea conabie[1]
Zorile de zile bune dezbărîndu-se de-abis —
Tainic, ți s-anină gîndul legănînd în el un vis...
Nu-ți abate ochii: taina ce-mi ascunzi e prea ușoară:
Visul fraged ce se scaldă-ntr-o privire de fecioară
E a vieții imboldire, e avîntul către zbor
Al oricărui suflet tînăr tresărind de-ntîiul dor.
Nu-i așa, copilă?

ANCA

(iarăși îngrijorată)

Mamă...

CLARA

Te roșești? Nu, nu!... Zîmbește
Mamei tale care știe că iubești.

ANCA

(speriată)

Oh! nu!

[1] *Conabiu* — vioriu.

CLARA

(admenitoare)

Iubește,
Dacă inima ți-o cere, Anca mea. Iubirea ta
Este dreptul tinereții; și nu eu aș căuta
Nici să-mpiedic primăvara să dea florii înflorirea,
Nici să-mpiedic tinerețea să dea inimii iubirea.

ANCA

(fericită)

Dragă mamă!

CLARA

Da, iubește, dă-ți iubirii sînul tău,
Ți-ai ales un mire vrednic de-al tău suflet și de-al meu.

ANCA

Mamă! mamă! știi?

CLARA

Da, toate. Vezi, mi-ar fi părut mai bine
Așa veste să n-o aflu decît numai de la tine.
Și-o încredere mai mare să te văd că mi-o păstrezi;
Dar, așa mă-nveselește — și mai mult chiar decît crezi,
Anco — că iubești pe Mircea, încît uit, de bucurie,
Că nu te-ai gîndit iubirea-ți, mai întîi, să mi-o spui mie.

ANCA

Iartă-mă, măicuță dragă, iartă-mă! Noi, ne temeam
Să nu vrei...

CLARA

De ce?... Ancuțo, doar pe tine te mai am
Să-mi alini mîhnirea vieții prăvălind spre bătrînețe...
Voi, să stați aci cu mine; calda voastră tinerețe
Sufletul să mi-l dogoare. Vrei?

ANCA

(dezmierdînd-o)

Oh! cît de bună ești!
Cît te vom iubi, cu Mircea, mamă!

CLARA

Bine: tu-l iubești,
Dar el, te iubește?

ANCA

Mircea? Oh! decît orce pe lume!
Decît scaun și coroană, decît slavă și renume,
Tot mai mult...

CLARA

(mulțumită și rămînind pe gînduri)

Prea bine.

ANCA

(după o tăcere)

Mamă!... e la ușă...

CLARA

(nepricepînd îndată)

Cine? Da?

ANCA

E-ngrijat... nu știe...

CLARA

(zîmbind)

Cheamă-l.

ANCA

(sărindu-i de gît)

Oh! cît te vom dezmierda!

(Ea aleargă la ușa din dreapta, o deschide și cheamă.)

Vino: mama ne unește.

SCENA VI

ACEIAȘI, MIRCEA

MIRCEA

(intră repede și îmbrățișcază pe Anca)

Anco!

(Apoi aleargă la doamna Clara și i se închină.)

Doamnă... oh! nu: mamă!

CLARA

(sărutîndu-l pe frunte)

Mamă, da, copile dragă. Cînd iubirea ta mă cheamă,
Mamă vreau să-ți fiu. Aseară, fost-ai vrednic Basarab
Ținînd piept celor puternici, ținînd parte celui slab.
Mi-ai plăcut întotdeauna, deși, însă, cîteodată,
Mi-ai părut ușor la suflet și de-o fire cam ciudată,
Prea nepăsător de toate, prea pornit pe desfătări,
Și nesocotind menirea ce dau eu acestei țări.
Dar, ești tînăr, nalt la suflet și ți-e inima cinstită.
Cu-nsușiri de-acestea, viața poți s-o afli fericită
Și măreață chiar, cu vremea, călăuză de mă iei.
Deci, iubiți-vă, voi; restul mă privește, dragii mei.

(Îi sărută pe amîndoi și iese prin dreapta, întovărășită de ei pînă la ușă.)

SCENA VII

MIRCEA, ANCA

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

De-acum, iubite, sunt a ta.

MIRCEA

E cu putință?
E nevrednică de tine păcătoasa mea credință.

ANCA

Pentru ce?

MIRCEA

Oh! simt nevoia să ți-o fi mărturisit,
Ție, vina ce-astă noapte duhul mi l-a ispitit:
Te iubesc, o știi, Ancuțo; fără margini mi-e iubirea.
Acest simțimînt îmi umple, îmi pătrunde toată firea
Și n-aș fi crezut, vreodată, să mai aibă pieptul meu
Loc de vreo simțire nouă fiind plin de dorul tău!
Dar, aseară, cînd sub ochii-mi se făcu să licărească
Vrăjile coroanei — culmea pentr-o frunte omenească —
Mi-a pierit vederea, judecata mi s-a-ntunecat:

O ispită, vai! Ancuțo, sufletul mi l-a mușcat:
Mi-am uitat iubirea, te-am uitat pe tine, da, pe tine,
Și-am făcut alt vis!... O clipă! doar o clipă!...
Mi-e rușine
De-acea clipă!...

ANCA

Oh! nu, Mirceo! Visul tău a fost măreț
Cînd ai prețuit iubirea pe-un așa de mare preț.
De n-ai dat-o-n astă-noapte pentru scaun și coroană,
Mi-e vii să-mi ceri iertare?... ție, eu să-ți fac dojană?
Nu! nu! De vină-acilea și de va să fii iertat,
E de slava ta, de care pentru-amor te-ai lepădat....
Și, de-ai fi, tu, Basarabe, azi să simți aci rușine
E că mai presus de slavă, Mirceo, tu m-ai pus pe mine.

MIRCEA

Anco! Anco!

ANCA

Da, iubite; mult mai mult azi te iubesc,
De tot prețul jertfei tale cată să te răsplătesc.

MIRCEA

Oh! oh! farmec al iubirii, vrajă plină de lumină,
Ce fac dintr-un rău un bine, și o slavă dintr-o vină!

(Ei stau un moment strîns îmbrățișați în tăcere.
Dar ușa din fund se deschide.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunțînd)

Curtea.

(Mircea și Anca se despart ca din vis și se duc spre pridvor.)

SCENA VIII

(Intră curtea. Boierii sunt în straie bogate și nearmați. Ei formează grupuri, se închină unii la alții, își dau mîna și par bucuroși a-și împărtăși o știre. Mai la urmă intră Groza cu Vlad și ceilalți. Mai apoi, Costea și fiii săi. Un boier, zărind pe Groza, se înaintează repede spre el, urmat de alții.)

ÎNTÎIUL BOIER

Ah! jupîne Grozo, din adînc te fericesc
De-nvoiala dobîndită de la vodă; și, doresc

Să mă numeri și pe mine în oștirea boierească
Ce, sub Costea, la Moldova, duce legea strămoșească.
Am arcași treizeci și ghioage și mai multe.

AL DOILEA BOIER

Ceata mea
E călare, poartă suliți, și, de lente[1] de curea
Însolzite-n fier și-aramă, buzdugane năstrugite[2]
Cu mîner de corn.

AL TREILEA BOIER

Jupîne, eu îți dau securi călite
Doar în apă neîncepută, apă vie de izvor.
Nu e pavăză să nu se sfarme sub ciocnirea lor
Cînd flăcăii mei le-aruncă, hăulind!

UN BOIER BĂTRÎN

Eu, zece care
Cu opt junci — hrăniți în pajiști, buni de jug și de mîncare —
Și-ncărcate toate zece cu mălai[3] și grîu bătrîn.
De n-ar fi înghețat-o vîrsta, ți-aș da inima din sîn.

(Groza dă mîna cu ei, rînd pe rînd, mulțumindu-le. Intrînd Costea, toți îl înconjoară, îl fericesc etc. Ei formează un grup către fund. În acest timp intră, din dreapta, Clara-doamna, Kaliany, Pala, jupînese etc.)

UN COPIL DE CASĂ

(anunțînd)

Doamna Clara.

(Curtea se închină, dar boierii din grupul lui Costea aruncă priviri de ură asupra noilor veniți.)

KALIANY

(intrînd cu doamna)

Vodă pune temei mare pe-ncuscrirea
Sa cu Stareț.

CLARA

(arătîndu-i pe Mircea, care face cu Anca un grup pe pridvor)

Uite colo. Ca să dărîm clădirea
Ce-o zidește un fățarnic pe-un atît de-adînc temei,

---

[1] *Lentă* — panglică lată de mătase; aici: fîșii de piele.
[2] *Năstrugit* — necioplit.
[3] Pe atunci, *meiul* se numea *mălai* *(n.a.)*.

E de-ajuns să se înțeleagă două inimi de femei,
Anca și cu mine: dînsa cu iubirea, eu cu ura,
Și clădirea și temeiul se rostogolesc de-a dura.
Ce-ai de zis?

KALIANY

E de minune.

CLARA

(așezîndu-se pe jățul din dreapta)

Ah! de-ncearcă vodă Vlad
Împotrivă-mi să ridice ziduri, zidurile cad;
Și, sub pietrele și colbul din clădirile surpate,
S-or afla, cîndva, voivodul și coroana, sfărîmate.

(O scurtă tăcere ca de așteptare. Se deschide ușa din stînga.)

UN COPIL DE CASĂ

(de la ușa din dreapta)

Vodă.

(Intră vodă urmat de Miked și de toți marii dregători.)

VODĂ

Bun venit cu toții!

(Curtea se închină. Vodă merge la jățul unde șade Clara-doamna și îi sărută mîna.)

Doamna noastră...

CLARA

Fiul meu...

VODĂ

(după ce s-a așezat pe jățul din stînga, către curte, voind să dea impresia că nu se ocupă de politica externă)

Aflu, dragi boieri, că iestimp a dat bunul Dumnezeu
An mănos în țara noastră; că pătulele sunt pline
De bucate; că-n podgorii, viile se-arată-n bine;
Că,-n sfîrșit, livezi și lanuri —din senin cum și din plug—
Slavă domnului, sunt toate bucurie și belșug.
Așa spune Grue.

CLARA

(atacînd)

Dacă țara e pe veselie,
Dă prilej și curții tale astăzi veselă să fie.

VODĂ

Bucuros.

CLARA

Domnița Anca, fiica mea și sora ta
Preaiubită, este-acum în vîrstă de-a se mărita,
Și, de vrei să fie astăzi zi de mare mulțumire,
Îi vom da domniței Anca pe alesul ei de mire...

(Schimbînd tonul.)

Te uimești?

VODĂ

(surprins)

He!... da... desigur... doamne! cum n-aș fi uimit?
Așa știre... dată astfel... în vileag...

CLARA

(căutînd să forțeze mîna lui vodă)

Fii liniștit.
De n-ar fi ales copila mire vrednic de-o domniță,
Lăstar mîndru ce răsare din chiar mîndra voastră viță,
Și de nu ne-ar fi el nouă cum îi e și dînșii drag,
N-aș fi dat eu, Clara-doamna, așa știre... în vileag.

(Încet către Kaliany, care stă la stînga jățului ei.)

Oh! aveai dreptate: vezi-l cît e de uimit.

(Către vodă, cu insistență.)

Ei bine,
Nu mă-ntrebi pe cine-ales-a fiica mea?

VODĂ

(în silă)

Ba da. Pe cine?

CLARA

(arătînd pe Mircea, care s-a înaintat)

Iată-l.

VODĂ

Mircea?!

CLARA

Da, el însuși! El, viteazul tău nepot,
Căruia cu drag i-aș zice fiul meu.

VODĂ

(aparte)

Vai! Vai! De-un ciot
Să se poticnească, doamne, viitorul țării!

ANCA

(care a venit în dreapta jățului mamei sale)

Mamă,
De ce tace vodă?

CLARA

(tare și cu intenție)

Vodă tace că, de bună seamă,
N-are nici o-mpotrivire la căsătoria ta.

(Către vodă, insistînd.)

Nu-i așa?

VODĂ

(încolțit)

Ba... chiar așa e... Totuși, muma va ierta
Dacă fratele, ce-n suflet e cuprins de bucurie,
Vrea să ceară de la vodă, pentru-așa căsătorie,
O părere chibzuită.

CLARA

(izbucnind)

Dar ce ai de chibzuit!?
Mircea pe-Anca o iubește și de ea el e iubit;
El e Basarab ca tine: ce mai vrei?

VODĂ

E cinste mare
Ce rîvnește el. N-ajunge să gonească de-a călare
Cerbul, lupul sau mistrețul, sau să săgeteze-n zbor
Vulturul, sau să-ncolțească urșii-n vizuina lor;

(Mircea face un pas, vodă cuvîntează către el.)

Nici n-ajunge, cînd vrăjmașul pune ochii pe moșie,
Să-ncingi paloșul pe zale și să lupți cu bărbăție;
Nu, n-ajung acestea toate ca să fii, vreodată,-n drept
Să ridici pînă la dînsa dorul tînăr ce-ai în pept;

Anca nu e numai sora mea și fiica doamnei Clara;
E a țării, și pe dînsa n-o mărită decît țara;
Numai țara va alege Anchii ginerile ei;
Şi l vrea domn! Fii domn tu însuți, soțul ei să fii de vrei.

ANCA

(îndurerată)

Mamă! Mamă!

CLARA

(încet)

Kaliany, vezi-l cum se dezvelește!

MIRCEA

(care, căutînd în juru-i, a aflat îmbărbătare în ochii tovarășilor săi; către vodă)

Dacă țara, numa Anchii, ce prin gura ta vorbește,
Vrea pe fruntea mea de mire o coroană ca a ta,
O voi dobîndi, ca Anca să-mi ajute-a o purta.
Mă-nboldeai adese-n vremuri să vreau slavă și mărire;
Eu nu le voiam, că-n mine nu-ncăpea decît iubire.
Dar iubirea — ce visasem într-al fericirii somn —
E prea sus de mine? Fie: pentru ea m-oi face domn.
Costea, Groza, Vlad, Algiu, mîndră ceată boierească,
Mă mai vreți în capul vostru?

BOIERII

(cari l-au înconjurat pe Mircea)

Să trăiască! Să trăiască
Mircea-vodă!

VODĂ

(uimit)

Mircea-vodă?

GROZA

(către vodă)

Da! Pristana[1] ce ne-ai dat
Dă Moldovei domn pe Mircea și lui Mircea voivodat.

---

[1] *Pristană* — învoire.

CLARA

(uimită, şi ea, către Kaliany)

Cum? Ce zice?

BOIERII

Să trăiască Mircea-vodă!

KALIANY

(semeţ)

Ce trădare!

CLARA

Le dăduse şi pristană, Kaliany!

KALIANY

(păşind înainte)

Prin urmare,
Vlaicu Basarab-voivodul — ce alianţă a jurat
Cu voivodul din Moldova şi slăvitul împărat
Ludovic, *stăpînul nostru* — azi, pe faţă îi trădează,
Şi, la curtea sa din Argeş, pe rebeli îi înarmează?

VODĂ

(aparte)

Oh! trei zile!

KALIANY

Să se ştie!

(Boierii, cari au ascultat întîi, cu surprindere, cuvintele lui Kaliany, încep a murmura şi privesc solul cu ameninţare. Dar, la glasul lui vodă, surprinderea şi ameninţarea se schimbă în uimire, apoi într-o deznădejde adîncă.)

VODĂ

(prefăcut, ca ieşind dintr-un vis)

Ce-auzii?... Ce vor?... Ce spun?
Mi s-a turburat auzul? Sau visez? Or sunt nebun?
Mă-nşelai sau zisu-mi-s-a c-aş fi pristănit izodul
Cu menire să răstoarne la Moldova pe voivodul
Laţcu, bunul meu prieten? Cum că — însumi eu — am dat
O asemenea învoială? Cum că, deci, eu am trădat?
Şi aceasta mi se spune chiar în faţă! Ce-ndrăzneală!

Cine-a zis c-am dat eu, vodă, o asemenea-nvoială?
Cine? Vreau să știu.

GROZA

Măria-ta...

VODĂ

(prefăcut și executîndu-și planul)

Tu, Grozo? Cine! Tu?
Dar de unde născocirea-aceasta? Cum îți abătu
Să te-ncerci — cu mine față — să strecori așa minciună?

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Ca rostită astfel lumea să ți-o ia de bună
Și să crează că-n izodul — ce sub mînă-l unelteai —
Însuși pe voivodul țării de tovarăș îl aveai
Astfel că, primit la curte de miloasa-mi îndurare,
Mă făceai încet cu-ncetul o unealtă de trădare!
Oh! ce viclenie!

GROZA

Doamne...

VODĂ

(idem)

Taci, îți spun că ai mințit
Cînd ai zis că vreo pristană ție eu ți-am slobozit.

GROZA

Dar n-am zis că chiar din gura însăși a măriei-tale...

VODĂ

(idem)

Ah! dai îndărăt acuma? Încolțit, găsești cu cale
S-arunci vina ta pe altul?..

GROZA

Doamne...

VODĂ

(aparte)

Dar nu vreau să știu.
Nu-i scăpare-n mișelie; ești de vină și te țiu.
Pîrcălabe, străjuiește-l! Vreau de obște să se vadă
Cum Vlad Basarab-voivodul pedepsește o dosadă.
Du-l în temnița din culă ce, prin ușa de stejar,
Dă-n odaia mea. Acolo îi voi fi chiar eu strejar.

(Groza, însoțit de pîrcălab și înconjurat de streji, iese prin stînga. Vodă urmează către Mircea și ceilalți, idem.)

Iară tu și voi, tovarăși ai dosadei făptuite,
Și tovarăși mai cu seamă în zavistii ticluite,
Împotriva unui vodă mie aliat cinstit,
Ar fi drept de Moldoveanul să nu vă fi despărțit,
Ca, precum porneați cu dînsul uneltirile rebele,
Să purtați tot împreună, astăzi lanțurile mele.
Dar din ruga doamnei noastre — sufletul îi e prea bun —
Uit și iert! Ca fiu cucernic, dar, se cade să v-o spun,
Nu ca domn.

(El privește toată curtea, de jur împrejurul său, apoi pășește cu smerenie către Clara-doamna.)

De-acuma, doamnă, spune, ți-este potolită
Supărarea? și de fiul tău smerit ești mulțumită?

CLARA

(cu o ironie pe care n-o poate stăpîni)

Te-ai ținut de vorbă, Vlade; ești bun fiu.

(Vodă îi sărută mîna și pornește spre stînga.)

VODĂ

Boierii mei,
Pace vouă!

(Către Miked.)

Vino, bane.

(Miked s-apropie de el, mirat, dar vodă îi zîmbește prietenos. Apoi, pe cînd curtea se închină, el iese sprijinit pe Miked și urmat de marii dregători, și zice, ca în aparte, dar și pentru Miked.)

Oh! trei zile! Încă trei!...

(Cum a ieșit vodă, o mișcare ca de ușurare se face printre curteni. Anca, pe care o-năbușa plînsul, se aruncă la sînul mamei sale.)

ANCA

Mamă!...

CLARA

(dezmierdînd-o)

Anca mea, n-ai grijă de nimica.

(După ce Anca a ieşit prin dreapta.)

Kaliany
Vino să croim de lucru şarpelui de Vlad.

(Iese cu Kaliany tot prin dreapta. Curtenii încep a porni spre fund, lăsînd locului grupul lui Mircea, abătut şi încremenit.)

ÎNTÎIUL BOIER

(privind acel grup)

Sărmanii!
Într-o clipă se dărîmă, ca din trăsnet, visul lor!

AL DOILEA BOIER

Ce vis mîndru!

UN BOIER BĂTRÎN

Niciodată n-a fost astfel vodă.

ÎNTÎIUL BOIER

Mor
De necaz că sfatul doamnei iarăşi l-a răpus.

UN BOIER BĂTRÎN

He! vere,
Vai de omul ce zăbunul şi-l împarte cu-o muiere!

(Curtenii ies cu toţi. Grupul lui Mircea a rămas neclintit.)

SCENA IX

(Rămaşi singuri, conjuraţii se întreabă din ochi. După o tăcere.)

NICODIM

(încet)

Vodă Vlad trădează legea.

MANEA

(idem)

Neamul!

VLAD
(idem)

Ţara!

ALGIU
(idem)

Şi-a pierdut
Dreptul la credinţa noastră.

VLAD
(idem)

El pe Groza l-a vîndut
Papistaşilor.

NICODIM
(idem)

Şi, mîine, asculta-vom, cu de-a sila:
«Io, Vlad sin Alexandru, voivod şi domn cu mila...»

MIRCEA
(întrerupîndu-l, tot încet)

Jurămîntul ce-mpotriva Laţcului, ieri, l-aţi jurat,
Îl veţi ţine şi-mpotriva Vlaicului?

TOŢI
(afară de Costea şi cu glas înăbuşit)

Nenduplecat!

MIRCEA
(idem)

Haidem dar.

COSTEA
(oprindu-i şi idem)

Oh! nu, prieteni. Ieri juram o războire
Sfîntă; iar ce faceţi, astăzi, e cumplită răzvrătire...

MIRCEA
(întrerupîndu-l, idem)

Am jurat.

(Către ceilalţi.)

Veniţi la mine, astă-seară.

BOIERII

(idem, afară de Costea)

Vom veni!

MIRCEA

(idem)

Pe diseară.

COSTEA

(idem)

Mirceo!...

(Mircea îi răspunde prin un gest hotărît și iese prin fund, urmat de toți boierii.)

COSTEA

(încearcă zadarnic să-l înduplece, apoi, rămas singur, rostește în aparte)

Doamne, de-am știut îmbătrîni
În cucernia credinței și cu sufletul pe față,
Mă ferește de-o ispită, mă-narmează cu-o povață
Să nu fiu nici lor, nici țării, nici lui vodă trădător,
Și să-i scap de-o crimă, doamne, și pe domn de ura lor.

(Cortina cade.)

ACTUL AL TREILEA

Scena reprezintă odaia lui Mircea, în casa lui. În fund, la stînga, o fereastră adîncă în ogivă bizantină, cu pervaz în coloane de marmoră, şi despărţită în două printr-o coloană. În planul al doilea, pe peretele din stînga, o icoană mare cu iconostas şi epitrafil mascînd o uşă secretă. La dreapta, în fund, uşa odăii. În faţă, către stînga, un jeţ, către dreapta o masă, scaune etc.

SCENA I

MIRCEA, PALA

(E în apusul soarelui. Mircea şade pe un jeţ, lîngă masă, cu capul în mîni. Pala şade pe răzămătoarea ferestrei. El are de gît o lăută.)

PALA

(după ce a privit lung la Mircea)

Doamne Mirceo!

MIRCEA

(fără a mişca)

Ce?

PALA

Stăpîne, a-nserat. Cu blînda noapte,
Se strecoară-n orce suflet ale mîngîierii şoapte;
Singur, sufletu-ţi respinge, restihnit[1] de-amar şi
chin,
Roua răcoroasă-a nopţii, alinarea din senin.
Vin-aci, lîngă fereastră. Uite: dincolo de zare,
Unde se loveşte cerul cu pămîntul în hotare,
Din ce-a fost o zi întreagă, mai măreţ, mai lucitor,
Dintr-un soare, ce rămîne? Mohorîtul unui nor;
După-o clipă de-ntristare firea-şi uită mîndrul
astru;
Stele mii răsar cu-ncetul, ochi ai cerului albastru.

---

[1] *Restihnit* — istovit.

Şi spun lumii că sunt toate cum sunt aştrii,
trecători:
Ce se stinge-n murgul serii re-nviază către zori.
Fă şi tu cum face firea, întristarea ţi-o curmează;
Sufletul în noi e soare: de se stinge, re-nviază.

MIRCEA

E rănit, al meu, de moarte. Cu-o scînteie l-au aprins
Licăriri amăgitoare, cu-o suflare mi l-au stins.
M-au urcat pe culmea slavei, într-un rai de
strălucire,
Şi m-au prăbuşit în sorburi[1] de-ntuneric şi-amăgire,
Deşteptîndu-mă deodată din al fericirii somn,
Au trezit în mine-o rîvnă nempăcată; a fi domn!
A domni, a fi puternic de-o putere uimitoare:
A privi o lume-ntreagă jos, departe, sub picioare;
A fi omul fără seamăn într-o ţară şi-un popor;
A fi sufletul, şi gîndul, şi voinţa tutulor;
A meni orce mărire, a porni orce ispravă;
A fi dătător de lege, şi de datini, şi de slavă;
A nu fi robit de nimeni şi pe toţi a i stăpîni;
A voi, a putea toate, a fi totul... a domni!...
Domn! Domn! Înţelegi?... Ce groaznic muşcă rîvna
de mărire!...
Eram vrednic de aşa rîvnă, vrednic de aşa menire.
Oh! Cu Anca mea iubită cît am fost de fericit!
Dar mi-au luat-o, mi-au răpit-o, şi deodată-au
veştejit
Floarea sufletului tînăr ce-nflorea la-al slavei soare
Şi se răcorea cu roua dragostei, sărmană floare!
Dibuind păşesc acuma de-al orbirii sorb cuprins;
Steaua dragostei şi-al slavei soare de pe cer s-au
stins,
Călăuze! Călăuze!...

(El cade cu capul pe mîini, înecat de plîns.)

PALA

Aibi nădejde. După ploaie
Mult mai limpede-i seninul, stelele mult mai vioaie;
Şi luceafărul, ce-acuma ţi s-ascunde sub un nor,
Poate răsări, pe cerul limpezit, mai lucitor.

---

[1] *Sorb* — vîltoare, vîrtej de apă.

Fii bărbat. Domnița Anca te iubește. Cine știe,
Dacă frămîntări de-acestea nu-s izvor de bucurie?

MIRCEA

Oh! de-ar fi!

PALA

Cu vremea, poate, vodă se va-ndupleca...

MIRCEA

(tresărind)

Vodă!... Îl urăsc pe vodă ce nu știe ridica
Pururea tăcuta-i voce, pururea smerita-i frunte
Decît către cei cucernici ce nu cată să-l înfrunte.
Îl urăsc pe vodă!... Și, deoarece mi-a-nveninat
— Cu fățarnica-i sfidare de-a fi domn încoronat —
Cuget, inimă și rîvnă, vreau putere, vreau mărire!
Da, orcum, prin orce mijloc, prin trădări, prin
răzvrătire
Vreau domnia, da, orunde; vreau coroana, pe-a orcui.
Vodă sprijinind pe Lațcu, vreau de-acum coroana lui.

PALA

(după o tăcere)

Fie. Sunt al tău, stăpîne. Fă ce vei voi cu mine;
Ți-s dator cu viața; numai ea mă va plăti de tine.

(Dă-n genunchi și sărută mîna lui Mircea, care îi zîmbește dureros. Dar ușa secretă din stînga se deschide-ncet. Anca se arată, privește un moment în cameră, apoi se coboară în scenă.)

SCENA II

ANCA

Mircea!

MIRCEA

(tresărind)

Anco!

(El aleargă la dînsa și o ia în brațe. Pala se duce de se așează iarăși la fereastră.)

ANCA

(îmbrățișată)

Da, iubite, strînge-mă la piept, că sunt
Rătăcită de durere și că groaznicul pămînt
Mi-e pustiu, și că mi-e frică, fulg ușor furat de
duhuri,
Vai! să n-am de ce mă prinde, bîntuită prin văzduhuri.
Dar te aflu, simt în tine reazămul obișnuit,
Și, ca iedera, mă mlădii pe stejarul meu trăsnit.

MIRCEA

Anca mea!

(O așează pe jețul din stînga și se îngenunche la picioarele ei.)

ANCA

(dezmierdîndu-l)

Oh! dragă Mirceo, ne fu dat de sus cu bine
Inimile noastre pururi una pe-alta să se-aline.
Sunt a ta pe-ntotdeauna!

MIRCEA

Anca mea!

ANCA

Să ne iubim
Toată viața!

MIRCEA

(în extaz)

Da!

(O lungă tăcere. Dar un gînd străbate mintea lui Mircea.)

Dar vodă!

ANCA

Ce ne pasă!

(Mircea s-a despărțit de Anca, pornit pe gînduri. Ea se scoală, îl urmează, se alipește de el.)

Să fugim!...
Vino... Vom fugi departe, toată noaptea, orșiunde,
Pînă cînd în codrii tainici dragostea ne-o vom ascunde!...
Vino!...

MIRCEA

(aparte, luptînd)

Doamne sfinte!

ANCA

Vino, vino să fugim de-aci...
Vino!

MIRCEA

(dezbărîndu-se de ea)

Anco! taci!... că mintea-ncepe-a mi se rătăci!...
Simt că se ridică-n mine nu știu ce străveche
zgură;
Peste lacu-mi de iubire a plouat potop de ură;
Și vîrtejul — ce chiar astăzi pe-amîndoi ne-a-m-
presurat —
Lacul limpede și-albastru pînă-n fund l-a turburat;
Simt în mine o nevoie, simt un dor de răzbunare
Împotriva-acelui suflet, fără nici o milă, care
Mi l-a chinuit, Ancuțo, mi l-a pălmuit pe-al meu.

(El cade pe jețul de lîngă masă, cu capul în mîini.)

ANCA

(dezmierdîndu-l)

Mirceo, uită!...

MIRCEA

(depărtînd-o)

Ah! ce-ar zice curtea, lumea, dacă eu,
Basarab, primind în față așa groaznică dosadă,
D-o cumplită zăcășeală[1] lumii-ntregi n-aș da
dovadă!...
Oh! s-ar zice că nu-s vrednic de-al meu nume,
de-al meu neam!...
Vreau o răzbunare, Anco! — cum o fi — dar o
s-o am.

ANCA

(gingașă din voință)

Cum o fi?... Iubite, uite, răzbunarea eu ți-oi da-o:
Vodă Vlad nu-ți învoiește de soție pe-Anca? Ia-o.

---

[1] *Zăcășeală* — răzbunare; ură.

Ți-e alături, te iubește, chiar în ciuda lui te vrea:
Ia-o, și-ți iei totodată răzbunarea ta cu ea.
Nu-i așa?

MIRCEA

Oh! Anco! Anco!

ANCA

Lasă-ți inima, iubite,
Să vorbească tare-n sfatul gîndurilor înăsprite;
Să rostească dînsa vorba cea din urmă.

MIRCEA

Nu! Nu vreau
Sub ascuns să-mi iau soția ce-s în drept, fățiș, s-o iau.

ANCA

Vai!

MIRCEA

M-aș învoi-ndeobște, însumi eu, cu-așa rușine!
Însumi eu mi-aș face-o singur, de-aș primi să fug cu tine.

ANCA

Mirceo, vai!...

MIRCEA

Nu! nu! copilă. De-așa scîrbă m-oi feri,
Nu te dă, de voie bună vodă?... Te voi cuceri!
Dar să fur ce-mi este dreptul, să te fur că nu-mi ești dată!
Nu! Nu vreau. Această faptă pe-amîndoi ar fi o pată.

ANCA

(îngenuchind lîngă jeț)

Mirceo! fie-ți milă...

MIRCEA

(zdruncinat)

Anco, taci!...

ANCA

Oh! nu mă mai iubești?

MIRCEA

(luîndu-i mîinile și atrăgînd-o)

Cum ai zis? Eu...

ANCA

Mi-a spus Costea; altele de-acum rîvnești!...

MIRCEA

Taci! oh! taci!... Nu căta vină într-o răzvrătire dreaptă.

ANCA

Nu mă mai iubești!...

MIRCEA

(lăsînd-o de mîini)

Oh! doamne!

(El își ascunde capul în mîini. Anca zace plecată pe brațul jățului și plînge. O tăcere. Deodată, Pala care i-a privit cu înduioșare, începe a cînta, ținîndu-și hangul pe lăută.)

PALA

(cîntînd)

Iarba rea, cum năpădește
Cîmpul de mohor,
Cîmpul tot îl otrăvește,
Florile de mor,
Rîvna-n gheare cum apucă
Sufletul ușor,
Sufletul îl și usucă
Recele-i fior.

(Mircea și Anca, auzind cîntecul, au ridicat capetele, dar Mircea se-ntunecă și mai mult.)

ANCA

(observîndu-l, aparte)

Sună, dulce viers, deșteaptă
Biata-i inimă-amorțită de prea multele dureri.

PALA

(urmînd)

Lasă paloș, lasă zale,
Celor ce te vor;
Ia, cu mîndra-ți altă cale:
Calea codrilor.

De e soarele-n mărire,
— Soarele-arzător —
Sub sprinceana ei subțire
E o stea: amor.

(Mircea rămîne neclintit, cu capul pe brațe. Anca îl privește, palpitînd de nădejde; apoi deznădăjduită.)

ANCA

Mirceo! Mirceo! n-auzi glasul dorului!...

MIRCEA

(zbuciumîndu-se)

Vai! vai!

(El se luptă cu sineși; în sfîrșit se hotărăște, se scoală și trece pe dinaintea Anchii, îngenuncheată lîngă jeț.)

Ce ceri
De la mine nu se poate, nu!

(Către Pala.)

Cîntarea ți-e isteață
Dar mi-e dor de răzbunare și vreau sprijin, nu povață.

ANCA

(care s-a sculat și-și stăpînește durerea)

Oh! rănitu-m-ai în suflet, Mirceo.

MIRCEA

(aparte, tresărind)

Doamne!

ANCA

Dar prea mult
Te iubesc, ca-n mine glasul zăcășelii să-l ascult.
Nu. Mă duc... Rămîi cu bine...

MIRCEA

(turburat)

Anco!

ANCA

(mergînd spre ușa secretă)

Fie pe-a ta voie;
Anca ta-ți va da și sprijin de-i avea de el nevoie.

MIRCEA

(făcînd un pas după ea, oprindu-se)

Anca mea!

ANCA

(lîngă ușă)

Mă duc.

MIRCEA

(aruncîndu-se la picioarele ei)

Ancuțo!... iartă-mă!

ANCA

(fericită)

Oh!

(Ea se-ntoarnă către el, îl sărută pe frunte, așteptînd urmarea primului imbold; dar el nu face nimic ca să o rețină.)

Te-am iertat...
Te-am iertat... mă duc... Oh! Mirceo!

(Înăbușind-o lacrămile, iese repede.)

SCENA III

MIRCEA, PALA

(Mircea, adînc mișcat, stă o clipă la-ndoială, apoi se scoală din genunchi, face un pas către ușă, ca și cum ar urma pe Anca, însă iarăși se-ndoiește se oprește și caută să-și adune gîndurile.)

PALA

(care-l observă)

Cel din urmă sărutat.

MIRCEA

(trezindu-se)

Cum!... Te-nșeli, te-nșeli. Nu. Anca mă iubește,
mă-nțelege,
Știe că ne e mîndria sfîntă, dar cumplită lege;
Și-Anca — crede-mă, copile, — mirele nu și-ar ierta,
Dacă dînsul de-a mîndriei sfîntă lege și-ar uita.
Crede-mă.

PALA

Te cred. Cred încă că acela ce iubește
Într-adevăr, iubirii sale orșice jertfește.

MIRCEA

Vrei să zici...

PALA

S-a stins amorul! Spun că nu o mai iubești
Pe domnița Anca.

MIRCEA

Pala, aiurezi!

PALA

Oh! nu!

MIRCEA

Ba ești
Un copil, iubesc pe Anca cu-o mai strașnică
dorință!
Nu mi-e dată? Voi avea-o; dar prin drept de
biruință,
Vei vedea!

(Se aud pași în afară.)

Ascultă... Pașii, ce se-apropie ușor,
Îmi aduc îndeplinirea necurmatului meu dor;
Sunt iubiții mei tovarăși ce-mi vor da, dintr-o
lovire,
O coroană și pe Anca, slava mea, și-a ei iubire.

SCENA IV

ACEIAȘI, NICODIM, VLAD, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, MURGU, ALDEA ALGIU

MIRCEA
(alergînd înaintea lor)

Bun sosit, iubiți prieteni.

NICODIM

Doamne Mirceo, bun găsit.
(El intră, își dau mîna cu Mircea și se coboară-n scenă.)

VLAD

Îți aducem știri urîte.

MIRCEA

Cari știri?

VLAD

Am auzit
Că,-nchinat pîn'la rușine, azi, de maștera maghiară,
Vodă,-n-loc să se răscoale, i s-a dat mai mult pe gheară;
C-a-nvoit lui Kaliany, fără știre, fără sfat,
Să clădească cetățuie pentru unguri în Banat;
Și-n sfîrșit, că, din îndemnul Clarei, s-a rostit că-i vreme
Să golească prin secure temnițele unde geme
Floarea boierimii. Groza, vai de el! cu viața-i chiar,
Poate să plătească doru-i pentru țară și altar.

MANEA

Suntem toți loviți într-însul.

NICODIM

Toți... Și-ntreaga ohridime,
Legea noastră.

VLAD

Împrejurul nostru mișuie-o mulțime
De iscoade, de streji mute ce-o simțim, în orce loc,
Sfredelindu-ne din spate sufletul cu ochi de foc.

ROMÂN HERESCU

Vezi cît de puţini venirăm.

BALDOVIN

Mulţi se ţin închişi în ca.ă.

ROMÂN [HERESCU]

Straja curţii e-ndoită.

MURGU

În ograda ei se-ndeasă
Două sutăşii călare, înarmate de război.

NICODIM

Doamna stă păzind pe vodă.

VLAD

Iară solul pe-amîndoi.

BALDOVIN

Răul e- c-au prins de veste.

MANEA

Că ni se cunoaşte gîndul.

MURGU

Şi că n-avem sorţi de-acuma decît să ne-ajungă rîndul
Să-l urmăm pe bietul Groza în uitarea vreunui beci...

VLAD

Ce călăul va deschide, călăuza pentru veci.

NICODIM

Stăm în mîna lor.

ROMÂN HERESCU

Doar fuga ne rămîne.

MANEA

Nu-i scăpare
Altfel.

VLAD

Ne-or suna şi ceasuri bune.

MANEA

(urmînd)

Căci pe răzbunare
Dacă-o fi pornită doamna, oh! de noi, amar și rău.

VLAD

Da, suntem pierduți!

MIRCEA

(uimit de ce aude, izbucnind)

Oh! doamne!... Și cu ochii pe călău,
Ca cireada de tăiere, ca lăstarul de pădure,
Noi, bărbați, privim cum rîndul ne sosește la
securei
Ce fel? Voi, viteji de viță, voi, boieri între boieri,
Voi, ce sufletele voastre le-mbătați cu slavă ieri,
Voi, ce prapurele legii vreați să-l înălțați la soare,
Ce ziceați că rîvna voastră paloșul să v-o
măsoare...
Ah! v-o spun aci, menirea cu mîndria v-a-ncetat
Vouă, ce măreața-i țintă și pe Groza l-ați uitat,
Vouă, ce priviți o fiară cum de soarta voastră-și rîde
Vouă, ieri cumetrii morți, zăluziți[1] acum de-un
gîde,
Căruia-n tocmeala-n care capul vi-l
răscumpărați,
Drept zălog, ca să mai rabde, pe-al lui Groza
l-aruncați.

NICODIM

Doamne!

VLAD

Doamne!...

MIRCEA

Ah! vă pare că mi-e vorba prea sireavă[2]:
Nu, zău! mai puțin, desigur, decît fapta vă-i
mîrșavă.

NICODIM

Doamne!...

---

[1] *Zăluzit* — înnebunit, năucit.
[2] *Sireav* — aspru.

MIRCEA

Oh! lăsaţi încalte să vă spun ce-aţi făptuit,
Doar să vă roşiţi de vorbă dacă fapta v-a priit.
Da, pe Groza voi, voi singuri, morţii-l aruncaţi în
pradă,
Voi loviţi menirea noastră cu ruşine şi dosadă,
Voi, nu vodă, de credinţă şi de neam v-aţi lepădat,
Voi, nu vodă, voi, nu vodă, sîngele vi l-aţi trădat!
Dar nu eu!... Un glas în mine îmi şopteşte datoria
Şi-acel glas — ce nu s-aude de-orce suflet — e
mîndria!
Şi mîndria porunceşte, celor ce-o aud cu dor,
Să privească-n faţă moartea cînd în joc e ţara lor.

(Doamna Clara se iveşte pe pragul uşii şi ascultă ce urmează, neobservată de nimeni, decît de Pala, căruia îi face semn să tacă.)

Ascultînd acea poruncă, eu mă pun în răzvrătire
Cu voivodul cel nemernic ce ne mînă la peire,
Ce — smerit, viclean, făţarnic, închinîndu-se
orcui —
E-o primejdie de-a pururi pentru noi şi ţara lui.
Voi, plecaţi-vă dar capul şi fugiţi! Eu vreau
prieteni
Neclintiţi, cum stau sub soare şi sub trăsnet mîndrii
cetini!
Sus mi-e fruntea-n zile line, sus şi-n zile de
nevoi.
Şti-voi, faţă de restrişte, să fiu singur.

DOAMNA CLARA

Vom fi doi.

SCENA V

ACEIAŞI, DOAMNA CLARA

NICODIM

Doamna Clara!

VLAD

Doamna Clara!

CLARA

(înaintînd)

Ce-i această turburare?
Oare-s de prisos acolo unde voi vă strîngeți?
Oare
Cînd pe noi toți ne apasă a lui vodă mînă grea,
Doar primejdie v-anunță printre voi venirea
mea?

VLAD

Doamnă...

CLARA

Haide, haide! Domnul Mircea vă-ndemna
prea bine.
Și protivnicii lui vodă sunt tovarăși, azi, cu
mine.

NICODIM

Cu măria-ta?

CLARA

Cu mine, da, cu mine! C-am jurat
Să nu las să surpe nimeni lucru mare ce-am
durat:
O puternică domnie, pe mărire-ntemeiată,
Care-n viitoru-i mîndru-i călăuză luminată,
Să-ndrumeze liniștitul mers al dragei noastre
țări
Pururi pe-ale propășirii lungi și netede cărări,
Astăzi rodul muncii mele, fătul ce-am crescut
din fașă,
Într-o clipă să-l răpuie Vlaicu, inima pizmașă?
N-oi răbda!... Nici voi, boieri ai țării, nu puteți
răbda
Îndrumarea păcătoasă ce se-ncearcă țării-a da
Duhu-mpovăiat de ciudă, sorbul de ticăloșie,
Vlaicu-vodă, domnul nostru din a cerului urgie.

(Văzînd boierii uimiți, dar nicidecum înflăcărați de zisele sale, doamna rămîne-ncremenită.)

Ce fel? Nu răspundeți?...

VLAD

(dumerit în sfîrșit)

Doamnă...

NICODIM

(idem)

Doamnă, ți-o mărturisim.
Nu credeam, lovind în vodă, azi alăturea să fim
Cu măria-ta, ce-n locu-i cîrmuiești de-o vreme
țara.

CLARA

Cum!

NICODIM

La spatele lui vodă noi vedeam pe doamna
Clara.

CLARA

(aparte)

Ah! nemernicii, mișeii!...

VLAD

Doamnă, vodă n-ar fi rău,
Dac-ar asculta de păsul țării, el și sfatul său.

CLARA

(uimită, dar reculegîndu-se)

Sfatul său? Ah! e destoinic și ne face treabă
bună
Cînd îl sprijină pe Vlaicul în pornirea lui nebună
De-a se război-mpotriva celui mare cu cel mic,
De-a fi aliat cu sîrbii și certat cu Ludovic.

NICODIM

(surprins și zărind, în sfîrșit, adevărul)

Vodă Vlaicu face-aceasta?

CLARA

Da: pe Groza de-l jertfește
Bănuielilor ce-n Gomneh și-n Suceava-ncep a
crește;
Totuși, el se dă cu Stareț și, în duhu-i fără șir,
Uită că zac robi la Gomneh fiica mea și
Strașimir;
Uită că, din munți, voivodul Mikloș-hertzeg
cată-n zare

Un prilej, bun, rău — ce-i pasă — din hotar să
se coboare,
Ca, la rîndul ei, oştirea-i năvălind şi ea la noi,
Să ne joace-aceeaşi horă ce-n Ardeal jucat-aţi
voi;
Vodă uită tot. Dar ţara, îndrumată la peire,
Caută să-i curmeze calea fie chiar prin răzvrătire,
Da, da! steagul răzvrătirii îl desfăşur azi şi eu;
Vodă e vrăjmaşul vostru, el e şi vrăjmaşul meu;
Toţi cunoaştem păsul ţării şi de-aceea vă zic
iarăşi
Că protivnicii lui vodă sunt cu mine azi tovarăşi,
Precum eu cu ei.

NICODIM

(după o tăcere)

Pe vodă, doamnă, nu-l învinuim
Decît doar că nu ne-ajută ţara să ne-o mîntuim
De străini şi de catolici.

CLARA

(aparte)

Ciine! Oh! te-oi ţine minte
Şi pe tine... Dar răbdare!

(Tare.)

Te-nţeleg, preasfînt părinte:
Sunt catolică, aşa e, şi pe faţă, nu pe-ascuns;
Dar străină nu sunt ţării, dovedit-o-am
de-ajuns;
Şi i-o dovedesc şi-acuma, cînd lui Mircea-mi dau copila.

(Apăsînd pe cuvinte.)

Ce... depe-un străin vrea Vlaicu s-o mărite cu
de-a sila.

MIRCEA

Ce? Ce-ai zis?

CLARA

Am zis că Vlaicu vrea să dea după-un
străin
Pe domniţa Anca.

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Teasul[1] e de-acuma plin.

VLAD

Doamnă, știrea-aceasta poate să nu fie...

CLARA

Dovedită?
Ba e lucru sigur. Anca e de mult făgăduită
Craiului sîrbesc.

VLAD

(buimăcit)

Lui Stareț?

CLARA

Da! și, credeți ce vă spui,
Vlad le-a chibzuit pe toate fără știrea nimănui.
Zilele-astea, mîine poate, e-așteptată o solie
Care pe-Anca o va cere pentru Stareț de soție.

MIRCEA

Zici că mîine?...

CLARA

Chiar și mîine... Trebuie să fi trecut
Dunărea de ieri solia.

(Boierii se înțeleg din ochi, înțeleg în sfîrșit, dar par nedumeriți.)

MIRCEA

Oh!... Dar ce e de făcut!...

CLARA

Ce e de făcut? O, doamne! Mai nimica.
Ce-ntrebare!
Mai nimica, zău! Ca dînșii, să te-arăți că ai
răbdare;
Și, căzînd adînc pe gînduri, să respingi și tu,
ca ei,
Sprijinul ce ți-l trimite. Anca prin chiar muma ei.

---

[1] *Teas* — talerul balanței; pahar.

Ce să faci? Ca dînșii, rabdă să vă piarză Vlad
moșia!
Ce să faci? Ca dînșii, uită-ți numele și vitejia;
Ce să faci? Sărută mîna omului pizmaș și rău
Care sfîșie deodată două suflete-ntr-al tău!
Ce să faci? Cînd Vlaicu țara și iubirea ți-o
sugrumă,
Să te pleci ca să se vadă o femeie — dar o
mumă —
Dintr-atîți boieri de frunte singură cum va lupta
Ca să-ți apere, voivode, țara și iubirea ta.

MIRCEA

Taci! oh! taci!

(Către boieri.)

Boieri, prieteni, n-auziți, nu vă tresare
Sufletul de-așa restriște? Doamne! Cum! Și
Groza-n fiare,
Și zdrobita noastră rîvnă, și surpatul nostru vis,
Și durerea mea, vai! toate, toate de nimica vi-s?
Aldeo, Murgule, Române, vere Vlade, Baldovine,
Nici o mînă, vai! nici una nu se-ntinde către
mine?

VLAD

(hotărîndu-se și întinzîndu-i mîna)

Mirceo, iartă-ne.

MIRCEA

(luîndu-i-o)

Oh! Vlade.

VLAD

(lămurind simțimîntul tuturor)

Duhul nostru, zbuciumat
De-alte gînduri ce de-aseară ni-l frămîntă, necurmat,
Nu luă seamă că-ntre oameni cum suntem, de boierie,
Nu domnește mai măreață și mai sfîntă datorie
Decît sprijinul, de-a pururi de credință, către-acel
Ce ni-l cere, cînd restriștea dă năvală peste el,
Sunt cu doamna și cu tine, pentru Groza și domnița.

ALDEA

(idem)

Sunt și eu!

MANEA

(idem)

Şi eu!

ROMÂN HERESCU

(idem)

Cu toții, toți boierii...

BALDOVIN

(idem)

Toată vița!

NICODIM

Oh! boieri, dar nu se cade, pe-un prilej așa ușor
Să dăm pradă răzvrătirii o domnie și-un popor.
Răzvrătirea, grea furtună, cată-n norii ei să poarte
Rîvne mari și-nalte ținte — slavă veșnică sau moarte!
Şi nu te-ar ierta moșia,

(Către Mircea.)

Ba te-ar ține chiar de rău
De i-ai sîngera ogorul numai pentru păsul tău.

MIRCEA

Nicodime!

CLARA

(pentru a slăbi efectul produs de aceste vorbe asupra boierilor. Către Nicodim)

Sufletul ți-l liniștește, bun părinte,
Răzvrătirea noastră vede ținte-nalte, scopuri sfinte;
Ea e lupta mîntuirii pentru noi și țara ta,
Şi-unei frunţi fără-njosire ea coroana i-o va da.

NICODIM

Ție poate.

CLARA

Ba lui Mircea.

MIRCEA

Mie!

CLARA

Da.

NICODIM

Lui Mircea!

CLARA

(către Mircea)

Ţie,

Suflet netemut de nimeni, deşi plin de bărbăţie,
Şi pe care zăcăşeala-l face cel mai ne-ndurat
Din vrăjmaşii ce lui Vlaicu astăzi ură i-au jurat.

VLAD

Ai dreptate. Să trăiască vodă Mircea!

BOIERII

(afară de Nicodim)

Să trăiască
Vodă Mircea! Ura!

MIRCEA

(aparte)

Doamne! Fie voia ta cerească
Pururea slăvită!

VLAD

(închinîndu-se doamnei Clara)

Doamnă, sunt, de-acum, urmaşul tău.

NICODIM

(aparte)

Ah! năpîrca! Cum strecoară sub coroană capul său!

MIRCEA

(închinîndu-se şi el d-nei Clara)

Mamă, care-mi dai cu-o vorbă fericire şi coroană,
Îţi închin pe totdeauna sufletu-mi ca la icoană.

BOIERII

(către Clara)

Cinste ție! Cinste ție!

CLARA

(ademenitoare)

Cinste vouă vă zic eu,
De vă-i tare hotărîrea pe cît ceasul e de greu.
Oh! da, cinste cui se-ndrumă hotărît într-o voință,
Pironind în țintă ochii, credincios în biruință,
Cinste lui! Și cinste vouă dacă — hotărît — voiți
Și voința voastră-n țintă c-un pumnal o pironiți.

NICODIM

(aparte)

Unde tinde!

ALDEA

(către Clara)

Poruncește! Vom voi.

CLARA

(se reculege în tăcerea îngrijorată a tuturor, apoi)

Boieri, nu-i vreme
De pierdut. Nu-ncape vorbă de răscoală: Vlad se teme
De ceva, se pregătește. L-am răzbi desigur. Știu...
Dar e Groza... Dar e Anca... Am ajunge prea tîrziu!
Nu, nu. Să nu pierdem vreme: noaptea care ne-mpresoară
Fie cea din urmă pentru Vlaicu.

VLAD

(buimăcit)

Ce fel?... Vrei...

CLARA

(dezvelindu-și gîndul)

Să moară.

(Boierii se indignează, dar ascund indignarea față de Clara-doamna.)

MIRCEA

(îngrozit)

Un omor!

CLARA

Împrejurarea poruncește.

MIRCEA

(și mai îngrozit)

Un omor!

CLARA

(pledînd)

Un omor, de fericire, de domnie dătător;
Un omor ce va deschide țării calea ei măreață;
Un omor ce pentru-atîția fi-va dătător de viață.
Ascultați. Vă duc, eu însămi, pînă-n chiar odaia lui,
Printr-o trecere deschisă, fără știrea nimănui,
De-Alexandru, răposatul vodă, pentru el și mine.
Am tăcut această taină Vlaicului și-mi prinde bine.
Pe cînd doarme, voi cu-ncetul să v-apropiați de domn;
Nu-l mai deșteptați cu milă, dați-l veșnicului somn;
Iară zorile de ziuă, mîine, mulțumită vouă,
Arăta-vor într-o slavă țării o domnie nouă.

(Boierii se-nfioară de-așa faptă. O tăcere.)

VLAD

(exprimînd sentimentul tuturor)

Slavă roșie de sînge.

NICODIM

Mohorîte zori de zi
Sub a căror raze, mîine, țara ni se va trezi.

VLAD

Nu e treabă *boierească* să ucizi un om ce doarme.

MURGU

Purtăm paloșe, și-acestea, doamna noastră, nu sunt arme
De-ucigași.

VLAD

Dar poruncește! și, cu toții, ne-nvoim
Pe vrăjmaș, *în luptă dreaptă*, *față-n față* să-l lovim,
Boierește!

CLARA

(batjocoritoare)

Oh! minune! Duhuri mîndre și senine,
Suflete neprihănite! De omor vă e rușine.
Cînd omorul se îndreaptă către-o viață de bărbat,
Însă ucideați, în codru, fără grijă de păcat,
Un copil!

(Arată pe Pala.)

NICODIM

Copil? Nu, doamnă; o năpîrcă doar, menită,
Cînd călcîiul vrea să-l muște, de călcîi a fi strivită.

CLARA

(agățîndu-se de o ultimă nădejde)

Mirceo, tu nu spui nimica?

MIRCEA

(muncindu-se sub întrebarea mută a tuturor)

Doamnă, gata sunt să mor.
Dar nu vreau nici fericirea, nici domnia pe-un omor.

NICODIM

Bine, doamne Mirceo, bine!

CLARA

(decepționată, izbucnind)

Tu, m-ascultă, Basarabe!
Pentru frînele puterii mîinile ți-s încă slabe.

(Către ceilalți.)

Iar voi, suflete plăpînde, voi viteji? Niște mișei!

(Către Pala, încet, ca să nu fie auzită de ceilalți.)

Vino, Pala. *Tu*, vei face ce nu știu să facă ei.

(Iese urmată de Pala.)

SCENA VI

ACEIAȘI, afară de DOAMNA CLARA și de PALA

NICODIM

(rupînd tăcerea uimită a tuturor)

Dragi boieri, în ce greșeală, vai! cădeam și noi, și țara!
Toți ați înțeles ce țintă urmărește doamna Clara;

Că, sătul, ca noi, e vodă de robie, şi că vrea,
În sfîrşit, să sfarme jugul ce de mult îl dobora.
Dînsa l-a simţit. Şi-aicea, dezvelindu-şi fiara gîndul,
Ne-nvrăjbea ca, doară noi pe vodă ucigîndu-l,
Ea s-apuce iar domnia, ea cu Kaliany-ai ei,
Pe cînd noi să fim, cu toţii, robi la dînsa, robi la ei!

VLAD

Ai dreptate.

MURGU

Ai dreptate.

(Mircea, care mai nădăjduia un ajutor din partea tovarăşilor săi, merge deznădăjduit la jeţul din stînga şi cade pe el, doborît de durere.)

NICODIM

(zărindu-l, se apropie de el)

Doamne Mirceo, vai! sărmane
Suflet, vas luptînd în valuri pe o mare de prihane,
Oh! nu te-ndoi de viaţă, nici de bunul Dumnezeu
Ce chemarea-ţi dureroasă ţi-o aude, fătul meu.
Să ne ducem toţi la vodă să ne spovedim la dînsul
Toată vina, tot păcatul. El se va-ndura de plînsul
Nostru drept, şi plin de jale, şi din inimă rostit:
Şi te va ierta, pe tine, căci ai fost nedreptăţit
Şi pe noi, căci remuşcarea e destul de grea povară,
Şi că toată vina noastră e şi-a lui: e dor de ţară.

ALDEA

Ai dreptate.

MURGU

Da.

VLAD

Să mergem toţi, ca-n vremuri de nevoi!

MANEA

Să ne-asculte.

ROMÂN [HERESCU]

Să ne ierte.

(Boierii încep a porni spre uşă.)

VLAD

(observă că Mircea a rămas pe jeț, napoindu-se la el)

Mirceo, tu nu vii cu noi?

(Mircea îi face semn că nu, că să-l lase.)

Ești îndurerat! N-ai grijă de nimic... Rămîi cu bine...

(Iese după ceilalți.)

SCENA VII

MIRCEA, singur, apoi ANCA, PÎRCĂLABUL, PALA, STREJI

MIRCEA

(după o lungă tăcere)

Oh! durere! De-acum toate sunt sfîrșite pentru mine...

(El cade cu capul pe masă plîngînd încet. Dar ușa secretă se deschide cu grijă, Anca apare, se asigură că Mircea e singur, se apropie de el, și, cu degetul pe buze, îl cheamă.)

ANCA

Mirceo!

MIRCEA

(îmbrățișînd-o)

Anca! Tu!

ANCA

(arătînd spre ușa secretă)

Tăcere!... Oh! de-acolo-am auzit
Tot! tot! tot!... Să vezi, căzusem... lîngă ușă...
M-a trezit
Glasul mamei! Mamei mele!... Oh! Ce-a zis!...
Ce grozăvie!...
Dar tu n-ai voit, iubite, sufletu-ți curat să fie
Prihănit! Oh! Mircea, Mircea!

MIRCEA

(strîngînd-o în brațe)

Anco! Anco!

ANCA

Să fugim.

MIRCEA

(luîndu-și manta și cușma)

ANCA

(îmbrobodindu-se cu un văl ce-l avea pe umeri)

Să nu fiu a lui Stareț.

MIRCEA

(terminîndu-și pregătirile)

Nu!

ANCA

(aruncîndu-se din nou la pieptul lui)

Cît o să ne iubim.

MIRCEA

Da! departe de-astă curte.

ANCA

Și departe de-orce jale.

MIRCEA

Vino.

(Ei pornesc spre ușă. Aceasta se deschide și intră pîrcălabul curții, urmat de numeroase streji care ocupă fundul scenei.)

PÎRCĂLABUL

Mirceo Basarab, în numele măriei-sale Domnului, predă-te.

ANCA

(înspăimîntată)

Mircea! Mircea!

(Cade leșinată în brațele lui Mircea, care o depune binișor pe jețul din stînga.)

MIRCEA

(îngenunchind lîngă jeț)

Oh! aș vrea să mor.

PALA

(care s-a furișat printre streji, vine pe din dosul jețului și, susținînd capul Anchii, își arată sperghia și zice încetinel lui Mircea)

Mergi în tihnă; pînă-n ziuă, vei fi domn stăpînitor.

(Mircea îi face semn că n-a-nțeles, o lasă pe Anca în grija lui și iese, urmat de pîrcălab, pe cînd cortina cade.)

ACTUL AL PATRULEA

Odaia lui vodă. În fund fereastra mare îndoită, ca cea din actul al treilea, dar mai largă și mai bogată. La stînga, în planul al treilea, patul domnesc, ridicat cu o treaptă, cu uranisc[1] purtat de coloane de lemn toarse, și perdele mari coborîte pînă pe lespezi. El e cu latura la părete le din fund, dar nelipit. Lîngă căpătîi și înăuntru uraniscului, icoană, cu iconostas, epitrafil, candelă mare și bogată. La piciorul uraniscului, flamura basarabească albastră; în mijlocul ei, pe fund roșu, trei capete de arabi privind către stînga. La dreapta, în fața patului, o ușă mare. În planul întîi, la stînga, o ușă mică de stejar ferecată. Către dreapta, în planul întîi, un jeț mare cu o strană. Alte jețuri mici în odaie, din care unul înăuntrul uraniscului. Păreții sunt pardosiți, la înălțime de om, cu pardoseală de stejar vechi, lustruit. Deasupra, covoare. Tavanul, cu grinzi vedețe[2], e bogat zugrăvit, în dreapta și în stînga ferestrei, trofee de arme. Prin fereastră se vede biserica domnească, luminată de lună, și mai departe tîrgul. E noapte; torțe ard în sfeșnice de fier bătute în pereți deasupra pardoselei. În colțurile din fund, lampadare cu torțe aprinse.

SCENA I

VODĂ, BANUL MIKED, NICODIM, VLAD, MANEA, BALDOVIN, ROMÂN HERESCU, MURGU, ALDEA ALGIU

(La ridicarea cortinei, vodă șade pe jețul de sub uranisc, cufundat pe gînduri. Miked, în picioare lîngă el. Ceilalți în genunchi, afară de Nicodim, privesc îngrijorați la fața încruntată a lui vodă.)

NICODIM

(rupînd tăcerea)

Doamne, nu te-nduri?

MIKED

(după o nouă tăcere)

Stăpîne, la genunchii tăi privește
Vinovatul, ce cu lacrimi de păcat se spovedește!

---

[1] *Uranisc* — baldachin.
[2] *Vedeț* — vizibil, la vedere.

Iartă, doamne, precum iartă cerul, care-a poruncit
Tatălui să-i fie milă de copilul rătăcit.

MURGU

Iartă-ne, stăpîne!

VLAD

Iartă-ne de groaznica orbire
Unde dorul slavei tale și a neamului iubire
Ne-au împins.

MANEA

Oh! fie-ți milă!

ROMÂN HERESCU

Oh! îndură-te de noi!

(Vodă ridică capul. Toți întind spre el brațele rugătoare.)

VODĂ

Voi v-ați îndoit de mine: să nu mă-ndoiesc de voi?

VLAD

Nu! pe sfîntul ochi-al lumii care sufletul ni-l vede!

NICODIM

Nu! pe însuși acest suflet ce de-acum în tine crede
Ca-n Isus mîntuitorul!

BALDOVIN

Fă din noi de-acum ce vrei...

ALDEA ALGIU

Îți îmbrățișăm genunchii!

NICODIM

Suntem robii, robii tăi.

VODĂ

(pe gînduri, și, ca și cum ar vorbi pentru sine)

Ea s-ațîțe răzvrătirea! Ea să vrea să mă doboare
Din domnie!

VLAD

Da, stăpîne.

VODĂ

(idem)

...Ea să vrea să mă omoare!

NICODIM

Ne-am cutremurat.

VODĂ

(idem)

...Pe mine, care-i sunt aproape fiu.

MIKED

E-nfiorătoare fapta ce povățuia.

VODĂ

(idem)

Să fiu
Omorît de chiar aceea care-mi ține loc de mumă!

NICODIM

Mumă ea? Oh! nu: o fiară ce chiar puii și-i sugrumă
De turbare.

VODĂ

(idem)

Ce e domnul? O păpușă fără preț.
Spargeți-o: ne-om face alta!

VLAD

Oh! stăpîne!

VODĂ

Ce dispreț!

(Îngăimînd, ca pentru sine, părerea emisă de Clara la act. II.)

Cînd nesocotirea sapă scaunul, oblăduirea,
Vinovate-s deopotrivă gîndul și înfăptuirea.

NICODIM

Da, măria-ta, așa e.

VODĂ

(privindu-i adînc)

Da, așa e, v-o spun eu.

NICODIM

Noi ne pocăim...

VODĂ

Dar dînsa e-mpietrită-n gîndul rău.

(Sculîndu-se.)

Deci vă iert pe voi.

VLAD

Oh! doamne...

VODĂ

Dar pe dînsa o așteaptă
Crîncenă pedeapsă!

NICODIM

(milostiv)

Doamne!

VODĂ

(coborînd pe sub uranisc)

Ce fel? Oare n-ar fi dreaptă?

NICODIM

Dreaptă-ar fi chiar capul nostru, doamne, dacă l-ar lovi.

VODĂ

Da. Dar pocăința voastră vreau, măreț, a o slăvi;
Voi veți pedepsi.

VLAD

Noi, doamne?

VODĂ

Voi!... Ah! mașteră haină,
Însăși tu ales-ai pentru mine grîul de neghină.

(Scoate de la brîu o cheie, merge la ușa ferecată și o arată ***boierilor.****)*

În această culă neagră bob cu bob am adunat
Rodul bun, întru iubirea de moșie semănat
Și cernut la ciurul aprig al credinței prigonite.
De-acum, iasă la iveală; vremile sunt împlinite.

(Deschide ușa.)

Hei! vitejii mei prieteni, v-am adus tovarăşi noi!

(Cei din culă ies, liberi şi înarmaţi, iar cei din scenă îi recunosc şi aleargă către ei.)

MURGU

Golea!

ALDEA ALGIU

Creţu!

VLAD

Moş Ivaşcu!

NICODIM

Groza!

GROZA

(ieşind din culă)

Şi Miked cu noi?

(Ei se îmbrăţişează cu lacrimi.)

VODĂ

(zîmbind)

Ce zici, bane, se ghicise taina mea, cînd, bunioară,
Se zvonea c-aici, în culă, *adunasem o comoară?*

MIKED

Doamne, eşti adînc şi mare.

VODĂ

Împotriva celor răi
Ei mă apără pe mine, zi şi noapte, eu pe ei.

NICODIM

Fii blagoslovit în veacuri, păzitor al celor sfinte:
Crucea, neamul şi moşia.

VODĂ

(scoţîndu-şi cuşma)

Şi cu Dumnezeu-nainte!

(El se închină către icoane. Toţi urmează pilda. Dar uşa se deschide. Intră Grue. E plin de pulbere, cu părul lipit de sudoare pe frunte. Vodă, cum îl vede, aleargă la el şi îl aduce-n scenă.)

Grue!... Cetele sunt gata?

(Grue face semn că da.)

Dragomir?

(Grue arată cu capul ușa.)

A și sosit?

(Grue face semn că da.)

Adu-mi-l încoa.

(Grue iese.)

Ce oameni! Ah! de-acum sunt liniștit.
Dragi boieri, ne lipsea unul dintr-atîți viteji de seamă,
Cel mai strașnic. El aleargă cînd nevoia țării-l cheamă.

(Arată ușa, pe care intră un călugăr catolic.)

NICODIM

Un catolic!

VLAD

Un călugăr minorit!

(Vodă merge la călugăr și-i descopere capul.)

MIKED

E Dragomir!

VODĂ

Iar v-ați îndoit de mine!

DRAGOMIR

Iartă-i. Vezi, și eu mă mir,
De porunca ce mi-ai dat-o mie, cuvioasa slugă
A Ohridei, să-mi vîr capul sub acest otrep de glugă.

VODĂ

(luîndu-l de mînă)

Nici o slavă, nici un nume nu deschide-atîtea porți,
Azi, la curtea mea, ca zdreanța ce cu-atîta scîrbă porți.
Leapăd-o de-acum. E semnul să se lepede și țara
De smerenia sub care se-ascundea de doamna Clara.
Și, fățiș, de mîine iarăși, vel-spătare, vom purta
Gluga noastră cea de zale.

DRAGOMIR

(sărutîndu-i mîna)

Să trăiești, măria-ta!

(Intră Grue care spune ceva încet lui vodă.)

VODĂ

(încet)

Anca?... Vine să se roage pentru... O aștept. Să vie.

(Iese Grue. Către boieri, arătîndu-le cula.)

Voi intrați aci, prieteni. Dar vegheați!

(Ei fac un gest de întrebare.)

Eh! cine știe
Ce prăpăstii blînda noapte-acoperă cu vălul său...

(Boierii intră-n culă. Vodă împinge doar ușa după ei. Apoi merge de se așază pe jăț, și cade pe gînduri. După un timp, Grue deschide ușa, se asigură că vodă e singur, introduce pe Anca și iese.)

SCENA II

VODĂ, ANCA

(Anca în costumul și cu vălul de la actul al treilea, stă puțin, își dezvelește capul, apoi dureros.)

ANCA

Vlade!

VODĂ

(tresărind)

Anco!

(Merge repede la dînsa și o îmbrățișează.)

Surioară!

ANCA

(plîngînd)

Vlade!

VODĂ

(așezînd-o lîngă el)

Pentru Dumnezeu!
Ce ai? De ce plîngi Ancuța mea? Vorbește. Nu
mai plînge,

Copilița mea iubită. Uite, pieptul mi se frînge,
Cînd te văd plîngînd. Hai! spune, spune. Sunt neliniștit.
Ce ți s-a întîmplat?

ANCA

Vai! Mircea...

VODĂ

(sculîndu-se violent)

Mircea!... E un răzvrătit.

ANCA

Eu sunt singură de vină, Vlade.

VODĂ

Ce fel, tu? Ce glumă!

ANCA

Da! Sunt pricina, pricepe, sunt pornirea ce-l îndrumă.

VODĂ

Tu, Ancuțo?

ANCA

Mircea nu s-ar fi-nvrăjbit
Pînă la răscoală, Vlade, dacă nu m-ar fi iubit.

VODĂ

Va să zică, cu cît Mircea te-ar iubi mai mult pe tine,
S-ar cădea să mă urască mai nenduplecat!... Prea bine!

ANCA

Oh! Îndură-te de mine, cel puțin: sunt sora ta.

VODĂ

Să mă-ndur? Dar ce pot face pentru tine?

ANCA

Poți ierta.

VODĂ

Tu nu mi-ai greșit.

ANCA

(articulînd cu greu)

Şi, totuşi, fiind singură de vină,
La porunca ta domnească vin să mă supun, senină,
Dacă-acest păcat al nostru singură l-aş ispăşi;
Dacă, singură, pe drumul chinurilor aş păşi.

VODĂ

Cum să-l ispăşeşti?

ANCA

Prin jertfă! Mi se spune, astă-seară,
Că soseşte o solie de la Stareţ să mă ceară...

VODĂ

Anco!

ANCA

Fie! fi-voi preţul... Mă-nvoiesc, da!... Mă-nvoiesc.
Numai, numai ca pe dînsul, ca pe Mircea să-l feresc
De urgia ta, ce-l mînă —cine ştie? —la peire!
— Nu că-i vinovat, sărmanul, dar că l-am ales de mire! —

VODĂ

(îmbucurat de întorsătura ce iau lucrurile)

Fie dar. N-aibi grijă, Anco, nu-l ajunge nici un rău...

ANCA

(fericită, întrerupînd)

Vlade. Oh!...

VODĂ

(terminîndu-şi fraza)

Pe cîtă vreme nu mai e alesul tău.

ANCA

(deznădăjduită, dar mai încercînd o rugă)

Da, da, nu mai e! Aşa e. Oh! ce-aş da să fie iarăşi
Ce mi-a fost întotdeauna, bunul, dragul meu tovarăş!

VODĂ

(neţinînd seamă de ruga Anchii, insultînd)

Nu mai e! Şi, vreau s-o afle de la tine. Să nu-i spui
Nici că iei pe Stareţ, nici că nu mai eşti mireasa lui.

ANCA

Nu!... Dar ce?

VODĂ

Nu! Spune-i numai că... iertarea dobîndită
Ţi se datorește ţie, surioara mea iubită.

ANCA

Mie, da.

VODĂ

Căci așa crime nici un domn nu le-ar ierta!
Şi, nici eu, decît ca frate-nduplecat de ruga ta.
Nu-i așa?

ANCA

Așa e.

VODĂ

Grue! — Şterge-ţi ochii, Anco.

(Către Grue care intră.)

Cheamă-
Ne pe domnul Mircea.

(Grue iese. Către Anca.)

Şterge-ţi ochii. Eh! de bună seamă,
Nu s-ar crede că lui Mircea o să-i dai o veste rea?

ANCA

Nu e rea. Dar ce mă-neacă, Vlade, e durerea mea.

VODĂ

(înduioșat)

Stăpînește-ţi-o. Pe marea vieţii, cînd te duce vîntul,
Fie-ţi cîrmă cugetarea de ţi-e pînză simţimîntul.
Şi, cu cît mai aprig vîntul umflă valul furtunos,
Mai cu grije strînge pînza, cîrma ţine-o mai vînjos.

SCENA III

ACEIAȘI, MIRCEA introdus de GRUE
(Mircea intră mîndru, dar stă locului văzînd pe Anca.)

MIRCEA

(aparte)

Anca!

VODĂ

(după ce face semn lui Gruc să nu iasă)

Haide, Anco, spune-i ce făcut-ai pentru dînsul.

ANCA

(cu intenție)

Mirceo, m-am rugat de vodă să te ierte. Vezi-mi plînsul
Și-nțelege cît ne costă pe-amîndoi greșeala ta.

VODĂ

(încet, cu imputare)

Anco!

ANCA

Nu știi ce-ndurare...

VODĂ

(asemenea)

Anco!

ANCA

Mirceo, nu uita!

VODĂ

(trecînd)

Tu n-ai șir în cuvîntare. Ian ascultă. Eu i-oi spune
Lucrul neted și băiatul va pricepe de minune.

ANCA

(aparte, înspăimîntată)

Oh! ce zice...

MIRCEA

Doamne... Anca...

VODĂ

Anca, Mircea, a venit
Să se roage pentru tine pe-o cărare rea pornit.
Te-am iertat.

(Cu intenție.)

Dar mai sunt alții pentru cari ruga-i blîndă
În zadar mi-ar fi închinată ca să-i scape de osîndă.

ANCA

(aparte, pricepînd)

Dumnezeule puternic! Mama!

VODĂ

Mirceo, te-am iertat
După ruga ei, și pentru că ți-e sufletul curat.
El te-a deslușit că fapta bună, chiar nerăsplătită,
E o mîndră bogăție ce de cer e socotită;
El ți-a dat acea povață să respingi un ajutor
Care-ndrumă zăcășeala spre trădare și omor.

ANCA

(ca mai sus)

Mamă!

VODĂ

Totuși, mulțumește-i Anchii.

MIRCEA

(îngenunchind pe loc)

Oh! ce bucurie
Sufletul îmi înviază, Anco, mulțumită ție
Pentru *slava*, ce dă cerul, *fericirea*, ce tu dai,
Şi ce se sfîrșeau cu viața-mi, dacă tu nu mi-o scăpai.

ANCA

Viața, slava, fericirea! Oh! cît le plătesc!

VODĂ

(încet, cu intenție)

Ia seama!
Ai de dobîndit iertarea și-altui osîndit.

ANCA

(asemenea)

Oh! mama,
Mama! Dar ce mai pot face?

VODĂ

(asemenea)

Alt nimic decît să faci
Ce-ai făgăduit. Atîta tot!...

ANCA
(asemenea)

Oh! mama!

VODĂ
(asemenea, terminîndu-și fraza)

..și să taci!

MIRCEA
(aparte)

Ce șoptesc?

VODĂ
(încet către Anca)

E vinovată!

ANCA

Vlade!

VODĂ
(tare, ducînd-o spre ușă)

Draga mea copilă,
E tîrziu.

ANCA
(dureros)

Oh! Mircea! Mircea!

VODĂ
(încet)

Ah! ia seama!

ANCA
(încet)

Fie-ți milă!

VODĂ
(încet)

Pe-amîndoi de-acum ne leagă un același jurămînt!
Cum te porți, mă port.

ANCA
(aruncă ochii la Mircea, apoi ieșind)

Vai!... Fie!

VODĂ

(aparte)

Se va ţine de cuvînt.

SCENA IV

VODĂ, MIRCEA, GRUE (la uşă)

VODĂ

Mirceo, mergi cu bine.

MIRCEA

Doamne, nu m-am încrezut în tine.
Bunătatea-ţi îndoită-mi face vina.

VODĂ

Mergi cu bine.
Vina ta ţi-o ispăşi-va pocăinţa, fătul meu:
Ce să iartă, să se uite — vorbă de la Dumnezeu.

MIRCEA

Oh! m-am înşelat amarnic! Dar îmi voi plăti greşala
Fără preget. Doamna Clara, unchiule, i-a dat lui Pala
Sarcina să făptuiască ce-ntîi mie mi-a propus:
Este-o uşă, doar de dînsa cunoscută, cum a spus,
Şi pe unde poate-n taină să răzbească pîn' la tine.

(Vodă, zîmbind, face semn că ştie.)

Deci la noapte...

VODĂ

(tresărind uimit)

Cum? La noapte? Astă-noapte?

MIRCEA

Zis-am bine!
Pala însuşi, adineauri, lucrul mi l-a povestit.

VODĂ

(nerăbdător să afle)

Da, şi... ce fel?

MIRCEA

Că la noapte, cînd va fi tot liniştit,
Doamna, chiar aci, la patul tău, pe Pală îl va duce
Să te-njunghie.

VODĂ

Ah! fiară! Dar mă jur pe sfînta cruce...
Bine.

(Vodă zîmbeşte încruntat, stă puţin la îndoială, apoi merge la uşa cul... şi o deschide. Se văd boierii din ea.)

Uite, Mirceo, unde stau apărătorii mei.
Intră-aci. De-acum eşti vrednic să te numeri
printre ei.
Mergi.

(Mircea, care s-a sfiit mai întîi, recunoaşte pe cei din culă şi aleargă l... ei. El e primit cu un vuiet bucuros. Vodă se mai gîndeşte puţin, apoi.

Mikede, Dragomire, voi veniţi încoa. De sfatul
Vostru-avem nevoie.

(Cei doi sfetnici intră în scenă. Uşa culei se închide.)

SCENA V

VODĂ, MIKED, DRAGOMIR, GRUB

(Vodă se aşază pe jeţ şi cade pe gînduri.)

DRAGOMIR

Doamne?...

VODĂ

În ce primejdie e statul.

MIKED

În primejdie?

VODĂ

(închegînd un plan)

Mikede, cam ce ceas o fi?

MIKED

(cătînd pe fereastră)

Mai sunt
Două ceasuri pîn' la miază noapte.

VODĂ

Două?

MIKED

Da.

VODĂ

(pe gînduri)

Mă-ncrunt,
Cînd gîndesc cu ce-ndrăzneală...

(După o tăcere, către Miked.)

Ce crezi? Oare-o fi culcată
Doamna Clara?

MIKED

Nu cred, doamne, i-e fereastra luminată.

VODĂ

(după o tăcere, către Grue)

Grue, roag-o să poftească pîn-aci.

(Iese Grue. Vodă urmează, aparte, hotărîndu-și planul.)

Da, s-o-ndîrjesc
Dezvelindu-mi, către dînsa, gîndul tot, s-o hotărăsc
Să n-amîne nici o clipă moartea mea... Și se va
prinde
Singură, aci, la noapte, chiar în cursa ce-mi
întinde...
De n-ar bănui!... De unde?

(Tare, mai mult către Dragomir.)

Doamnei, dragi boierii mei,
Înainte de-a purcede la înlăturarea ei
De la cîrmuirea țării, mi se pare că e bine,
Lămurit, dar fără ură, să-i vorbim cum se cuvine.
Să păstrăm cu grijă legea domnului Isus Cristos
Care vrea ca vinovatul, cu cît e mai păcătos,
Cu atît mai mult să afle mîngîiere și iubire,
Ca de sine să-și îndrume sufletul spre pocăire.
Îi veți spune păsul țării, păsul vostru, păsul meu...
Și, de n-o ști să-nțeleagă, fie ce-o vrea Dumnezeu!

DRAGOMIR

Dar-ar domnul s-o pătrunză milostiva-ți bunătate!
Dar mi-e teamă că-i e duhul prea cuprins de răutate.
Totuși, ne-om rosti cucernic, doamne, mai ales
că-n ea
Văduva lui Alexandru-vodă pururi vom vedea.

VODĂ

Da, pe tatăl meu, slăvitul, mult iubitu-l-ai spătare,
Şi cules-aţi împreună dafini mulţi...

SCENA VI

ACEIAŞI, CLARA-DOAMNA

CLARA

(intrînd îngrijată)

Ce împrejurare
Grabnică te face, Vlade, să mă chemi; aşa tîrziu,
La un ceas cînd...

(Vodă i-a ieşit înainte. Ea vede pe Dragomir.)

Ah! Spătarul? Tu în Argeş? Pe cît ştiu,
Oropsitu-te-am în valea Dîmboviţei. Cu ce voie
Vii la curte?

(Dragomir dă să răspunză, dar vodă îl opreşte din gest.)

VODĂ

(aparte)

N-are nici o bănuială.

(Tare, către Clara.)

Am nevoie,
Doamnă, într-o-mprejurare unde scaunul e-n joc,
Unde poate să se-arunce ţara-n sabie şi foc,
Să ne sfătuim tuspatru, fără ciudă, fără ură,
Ca să iau cea mai cuminte şi mai rodnică măsură.

CLARA

Ce cuvinte sunt acestea? Scaunul în joc?

VODĂ

Mai mult.
E-n primejdie chiar ţara.

CLARA

(aparte, aşezîndu-se pe jeţ)

Ce-or mai fi urzit!

(Tare, către vodă.)

Te-ascult.

VODĂ

Doamnă, sunt aproape patru ani de cînd războiul
Cu crăimea ungurească săvîrşitu-s-a în toiul
Biruinţelor române repurtate pe deplin
Din Vidin la Alba Mare, din Ardeal la Severin,
Şi de cînd, într-o unire, cei de-o limbă şi de-un
sînge
S-au silit, luptînd alături, jugul craiului a-l frînge.
Biruiserăm. Vrăjmaşul, pretutindeni fugărit,
Ne lăsa stăpîni la dînsul pe ţinutul cucerit,
Şi, cu iarna, cînd de obşte, orce luptă-i amînată,
Mă făleam să-mi văd, statornic, stăpînirea-ntemeiată,
Pe cînd tu la Curtea de-Argeş cîrmuiai în locul meu,
Totul m-ajuta; deodată, iacă vine ceasul rău:
Mulţi din căpitanii oştii din Ardeal, sub Nicolae,
Frate-meu, îl părăsiră, chiar în ziua de bătaie,
Luînd cetele. Aceasta, din porunca ta în scris.
Doamnă, oastea-i fu zdrobită-n acea zi, şi el ucis.

CLARA

(îngrijată de dezgroparea acestei vechi afaceri)

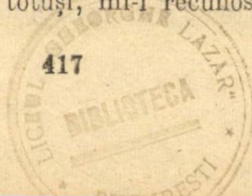
Dar, ţi-am spus că vream la Alba să trimit...

VODĂ

Mi-ai spus, aşa e.
Dar şi-acuma plînge neamul pe voivodul Nicolae
Şi-i sărută piatra în monăstirea de la Cîmpulung!...
Din această biruinţă, oştile crăieşti ajung

(urmîndu-şi vorbirea de mai sus)

La hotarul ţării noastre! Făr-a mă-ntreba pe mine,
Domnul, ai trimis solie ca crăimei să se-nchine
Şi să milogească pacea ce ea însăşi milogea!
În acelaşi timp, oştirea, ce prin ţară se strîngea,
Tu o slobozeai, în locu-i, chiar la curtea mea
domnească,
Stabileai pe Kaliany cu oştire ungurească!
Şi mă părăseai pe mine, oropsit, la Făgăraş,
Şi, biruitor, dat pradă biruitului vrăjmaş!...
Dar puterile maghiare, din noroc, erau sleite
De războaiele din urmă pînă-n Bosnia pornite;
Astfel că, scăpai din gheara morţii. Pacea se făcu!
Iar crăimea, Făgăraşul, totuşi, mi-l recunoscu!...

„Din atare războire, din atare vitejie,
Din avîntul cel mai straşnic repezit de-o vijelie,
Ce foloase mîndre tras-ai?" strigă morții din
mormînt.
—Ce? Mi-am închinat moşia pe-o prăjină de
pămînt!...
Da, de-atunci, de tine, doamnă, e moşia
mea-nchinată!
Kaliany-aci domneşte! şi chiar sora mi-e lăsată,
Ca ostatic de credința-mi şi zălog de viața lui,
Iacă ce-a ajuns domnia! Mi se cade să ți-o spui:
De-o aşa călăuzire țara noastră e sătulă!
Căci a fost hrănită pururi cu mîndrie, nu cu hulă,
Şi c-a învățat din datini date de strămoşii mei
Numai domnului din ceruri să închin coroana ei.

CLARA

Iacă zisă vorbă mare: datină! Dar ce e, Vlade,
Datina ce-ntr-una-n față mi-aruncați? Eh! mi se cade
Să vorbesc de ea şi mie: am păscut-o de ajuns
Douăzeci de ani ca toată taina să i-o fi pătruns.
Ce e datina? O lege! zi o lege strămoşească!
Bună-n vremuri, dar ce poate să nu se mai potrivească
Celor ce cu propăşirea s-au născut în vremea lor.
Dînsa-i o cătuşă pusă propăşirii de picior.
Am făcut, vă zic, prea bine, în mănoasa-mi cîrmuire,
Cînd am rupt acea cătuşă pentru-a țării propăşire!
Voi, în granițele voastre de cu veacuri îngrădiți,
Că schimbatu-s-a la față lumea nici că bănuiți
Şi-n voi înşivă privind-o v-ați închipuit, fireşte,
Că, de stă pe loc românul, niminea nu propăşeşte.
Dar eu vreau, din adormirea-i țara voastră s-o deştept,
Către-apus, unde-i ştiința şi lumina, să v-o-ndrept,
Sufletu-i pătat de schismu, duhu-i de-ndărătnicie,
Prin botezul mîntuirii să le spăl pentru vecie.
Eh, ce-mi pasă, cînd e vorba de-un folos aşa măreț,
Dacă vi se pare vouă că-l plătesc prea mare preț.
Şi cînd cumpăr Făgăraşul, un ducat atît de mare,
Dacă vă tocmiți pe-o vorbă, vorbă seacă, o-nchinare!
Şi-apoi, de-i sătulă țara de călăuzirea mea,
Fie. Fac ce vreau: păstreze-şi legea datinei, de vrea;
Şi hrănească-şi-o cu falǎ, şi adape-şi-o cu jale,

Dar s-o țină mai departe, s' să nu mi-o pună-n cale,
C-o sfărîm.

MIKED

Nu se sfărîmă veacurile ce-au trecut!
Și cu veacurile-acelea datina ni s-a făcut.
Doamnă, datina străbună e mai mult decît o lege.
Domnul ce-și cunoaște țara, din chiar traiul ei culege
Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-orce soi,
Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.
El le cerne, le frămîntă, le topește, le strecoară,
Și le toarnă, ca-ntr-o matcă, în cuvîntu-i către țară,
Din aceste vorbe-nalte ale domnilor români,
Timp de veacuri, neamul țese datina de la bătrîni.
Pruncul, de la sîn o soarbe-n fiecare strop de lapte;
Leagănul, în care doarme, i-o șoptește-n blînde șoapte;
I-o mai spune vechiul basmu de bunică povestit;
Doina lung i-o cîntă-n frunză cînd e vîrsta de iubit;
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citește-n pomenirea de pe lespezi de morminte.
Și, sub pajera cu cruce, dezmierdîndu-și visul său,
Sufletul i-o face una cu credința-n Dumnezeu!

CLARA

Fie. Dar, la urma urmei, ce voiți?

VODĂ

Ascultă, mamă,
Țara, ce te roagă, astăzi, dar ce, mîine...

CLARA

Ah! ia seamă.
Mi se pare că amenințì!

VODĂ

Nu ameninț, dar îți zic
Că prea mare e povara urii ca s-o mai ridic.
Uite, Dragomir e solul celor oropsiți.....

CLARA

E vrednic
De așa solie!

DRAGOMIR

(violent)

Doamnă!...

VODĂ

(întrerupîndu-l)

Ei mă roagă, preacucernic,
Să-ți înduplec zăcășeala! și, cu dînșii, să te-mpac,
Să deschizi această culă unde cei mai mîndri zac.
Iartă-i. Stăpînește, mamă, prin blîndețe: ar fi vreme;
Peritoare-i cîrmuirea cînd sub dînsa țara geme.

CLARA

Las' să geamă, dacă geme după niște oameni răi!
Sunt dușmanii țării, Vlade, cei ce sunt dușmanii mei.
Iacă legea cîrmuirii, călăuza judecării.

DRAGOMIR

Să-i spun eu măriii-tale cari sunt dușmanii țării,
Doamnă, și, prin care semne,-n neamul nostru românesc,
Credincioșii și vrăjmașii țării se deosibesc.
Uită-te la mine, doamnă: pe-acest piept, pe-această frunte,
Urma rănilor, în slove serbede, alt' dată crunte,
Spune, celor de pe-acuma, că spătarul Dragomir
Și-a văzut de datorie patruzeci de ani în șir;
Că hotarele domniei sunt de spada-i rotunjite,
Și că orce biruințe sunt pe trupu-i răbojite!
Patruzeci de ani, albastrul astei flamuri azurii,
Cu credința noastră,-n slava cerului îl primenii!
Patruzeci de ani, alături cu-alții — țara și-azi îi plînge —
Letopisețul moșiei scrisu-l-am cu-al nostru sînge!
Iată ce-au făcut cu mine, timp de patruzeci de ani
Cei ce legea cîrmuirii îi numește azi dușmani.

CLARA

(sculîndu-se)

E prea mult!

DRAGOMIR

(violent)

Nu încă, doamnă.

CLARA

Oh!

DRAGOMIR

Nu! Iat-acum spuza
De drept-credincioşi adusă, pînă-n sfat, de călăuza
Judecării.

CLARA

Ah! spătare, înc-o dată, e prea mult!
Depăşeşti orce măsură! — Tu taci, Vlade!

VODĂ

Eu ascult, mamă.

CLARA

(aşezîndu-se la loc pe jeţ)

Mamă? Fiu netrebnic!... Fie, dar voi ţine minte.

DRAGOMIR

De-ar fi să le uiţi vreodată n-aş rosti aşa cuvinte!
Dar îţi spun ce am pe suflet şi mă jur pe Dumnezeu
Că nu-ncape nici minciună, nici trădare-n gîndul meu.
Mă uimesc acele soiuri de boieri ce te-nconjoară!
Nu e unul să nu fie pripăşit de din afară!
Unguri, mai cu seamă, lifte de-orce fel, toţi papistaşi,
Toţi străini de noi, iar legii noastre cei mai cruzi vrăjmaşi.
Sunt deştepţi, aşa e, doamnă: dar cu mintea lor isteaţă,
Ei întind pe noi o largă mreajă, deasă ca o ceaţă,
Ce supune la robie, doamne Vlade, neamul tău,
Năbuşindu-i simţul pentru ţară, domn şi Dumnezeu.
Ei vor ranguri, avuţie; încruntată sau smerită,
Mîna lor despoaie ţara ca pe-o ţară cucerită.
Şi ce treburi de ispravă au făcut în viaţa lor
Ca românul să-i primească, ospătos şi-ndurător?
Unii, slugi fără credinţă, condotieri, a lumii spumă,
Au prădat, cu foc şi sînge, pentru bani, chiar ţara mumă.
Alţii, trădători ca Iuda — să-ţi numesc pe-acei vicleni?
Şi-au vîndut, pe ranguri, neamul, fraţii lor, pe ardeleni
Şi cu-aceşti ereţi de curte ai voi să fii stăpînă
Pe-acei mîndri şoimi de plaiuri şi-n chiar ţara lor română?
Lasă-te de-aşa nădejde: din acest al său pămînt,
La vrăjmaşi nu dă românul decît locul de mormînt.

CLARA

Începînd printr-o dosadă nici că se putea, spătare,
Să n-alunece vorbirea-ţi pînă la o-ameninţare.

Dar ce-mi pasă! Nu mi-e teamă! Fac ce vreau: voi cîrmui
Cu ereţii! Şi, zadarnic, şoimii tăi m-or pizmui.

DRAGOMIR

De rămîi cu dînşii, doamnă, cîrma ţi-o luăm din mînă.

CLARA

(sărind în picioare şi izbucnind)

Îndrăznesc! Cum? În faţă... Uiţi că sunt aci stăpînă!
Cine să cuteze?...

DRAGOMIR

Ţara, din boier pînă-n popor.

CLARA

Vlade, taci şi-acuma?

VODĂ

(care îşi vede planul izbutind)

Doamnă, eu sunt de părerea lor.

CLARA

(încremenind mai întîi; apoi, într-un hohot de biruinţă)

Ah! de mult te-nţelesesem! În sfîrşit te dai pe faţă!
Îndrăzneala lor mîrşavă ţie ţi-a cerut povaţă!
Şi nu m-ai chemat aicea sfatul spre-a mi-l asculta,
Ci, ca doi mişei să-şi verse ciuda pe stăpîna ta.
Răzbunare de nevrednic!... Răzvrătire de făţarnic!
Dar te-oi face răzvrătirea să ţi-o ispăşeşti amarnic.

(Către cei doi sfetnici.)

Voi, la temniţă.

MIKED

Uiţi, doamnă, ce ţi-am spus adeseori,
Că sunt nume ce sparg ziduri şi nu-ncap în închisori.

CLARA

(scoasă din fire, pare că-năbuşe o clipă; apoi)

Hei! strejeri!

VODĂ

Degeaba, doamnă, i-ai chema: tu ştii prea bine
Că, de-afară, nu se-aude ce se face-aci la mine.

CLARA

(pentru sine)

Ah! de-afară nu se-aude... Minunat!

(Tare.)

M-oi duce dar
Să chem însămi eu de-afară strejile....

VODĂ

Tot în zadar:
Nimeni nu va pune mîna, doamnă, fără mișelie,
Pe-un boier ce l-al meu scaun e trimis cu o solie.

CLARA

(voind să meargă spre ușă)

Nimeni din ai tăi, eu însă...

VODĂ

(tăindu-i calea și categoric)

El în tihnă va pleca.
Cine-ar îndrăzni porunca mea de domn a o călca!

(Doamna se dă înapoi, uimită. Vodă urmează, către Dragomir, apropiindu-se de el.)

Către cei ce te trimis-au pleacă dar cu vorbe bune,
Vel-săptare, de la mine, domnul țării, și le spune
Că se va deschide cula, mîine chiar, în zori de zi!

(Încet, ducîndu-l la ușă.)

Săi călare, dă năvală curții cum de-i auzi
Clopotul cel mare...

(Ei vorbesc încet și Dragomir iese.)

CLARA

(aparte)

Mîine? Cît de scurtă, tot e lungă —
De ajuns — această noapte... ceasul rău ca să te-ajungă!

VODĂ

(coborînd)

Bane, mîine dimineață, sfatul îl vei aduna
Cînd de sfînta liturghie clopotele vor suna.

(Miked se-nchină și iese.)

Doamnă, e aproape miezul nopţii. Să căutăm odihnă,
Ca de treburile ţării, mîine, să vedem în tihnă.

CLARA

Mîine?

VODĂ

Da! Şi pînă mîine-n zori, uitasem să ţi-o spui,
Nici-o poartă-a curţii nu se va deschide nimănui.
Grue, asta mi-e lozinca.

(Grue iese, o clipă, şi reintră.)

CLARA

Bine, Vlade, foarte bine!
Însuţi tu pornişi războiul între mine şi-ntre tine;
Însuţi, preţ al luptei noastre, aruncaşi toiagul tău;
Însuţi, hotărîndu-mi ura, înarmat-ai braţul meu!
În acest locaş de unde nici un zgomat nu răsună
— În afară — noapte bună, doamne Vlade, noapte bună.

(Iese, la un semn al lui vodă. Grue o urmează.)

SCENA VII

VODĂ, BOIERII, apoi GRUE

VODĂ

(spre uşa pe unde a ieşit Clara)

Ah! te-aştept! Într-o capcană bine-ntinsă vei pica!

(Merge la uşa cului şi o deschide.)

Ascultaţi, boieri.

(Toţi intră în scenă şi înconjoară pe vodă.)

La noapte, doamna Clara va-ncerca
Să-şi îndeplinească crima. Maneo, ş-încă trei cu tine
— Aldea, Murgu şi Herescu — veţi rămîne aci, cu mine.
Iacă uşa.

(Le arată o parte de foi din pardoseala păretelui din dreapta.)

Vlad s-o-nchiză, cînd aci vor fi pătruns
Ucigaşii.

(Către ceilalţi.)

Voi fiţi gata dacă nu vom fi de-ajuns.

(Boierii pornesc spre culă, vodă vede pe Grue, care intră şi aleargă la ei.)

Ei?

(Ei vorbesc puţin încet.)

Prea bine!

(Către boieri.)

Doamna Clara ţine sfat la ea, cu Pala.

(Către Grue, care îi îndeplineşte porunca.)

Stinge tot.

(Către boierii care, cu spadele goale, îşi iau posturile şi se ascund sub perdelele uraniscului; Vlad lîngă uşa tainică din dreapta.)

De-acum, tăcere!... să nu dea cu bănuiala
Că nu sunt cu totul singur.

(Toţi dispar. Scena rămîne luminată numai de candela icoanei de la capul patului domnesc şi de strălucirea cerului prin fereastra din fund. Vodă duce pe Grue înăuntrul uraniscului, lîngă iconostas.)

Grue, credinciosul meu,
Tu aci.

(Grue îi sărută mîna. Vodă mai priveşte o dată în preajma sa, apoi se întoarce către icoană, îşi scoate cuşma.)

De-acuma, stăpîne, luminează robul tău.

(Vodă intră sub uranisc şi se-ngenunche pe iconostas. Grue trage perdeaua. După o tăcere, se aude glasul lui vodă, rugîndu-se.)

Tatăl nostru cel din ceruri ce priveşti cu bunătate
Sufletul pătruns aievea de cereasca ta dreptate,
Dacă-n cumpăna de faţă în ispită am căzut
Şi-n al legii păs şi-al ţării pe-al meu numai l-am văzut;
Dacă crima pregătită încă nu-i aşa de mare,
Ca,-n sfîrşit, să-ndrituiască dorul meu de răzbunare,
Dacă, către ei şi tine, însumi am păcătuit
Într-atît că chiar eu crima să le-o fi îndrituit;
Dacă rea mi-e judecata, dacă fapta lor e bună,
Atunci, lasă, doamne drepte, junghiul lor să mă răpună.
Însă — dacă datoria mi-am făcut-o pe pămînt;
Dacă m-am ţinut, apururi, de cerescul tău cuvînt;
Dac-am suferit destulă umilire şi ocară
Pentru sfînta ta credinţă, pentru-această blîndă ţară;
Dacă vremea e-mplinită, dacă ceasul a sunat,
Capul să-l ridic deasupra celor ce l-au închinat —

Atunci, doamne-atotputernic, fie-mi și-astăzi de izbavă
Pentru-a țării, a domniei și-a credinței tale slavă....

(Urmează o lungă tăcere. Apoi ușa tainică se deschide încet. Intră doamna Clara, Pala și alți doi ucigași; ei se apropie cu grijă de patul domnesc, doamna trage perdeaua, ucigașii dau să năvălească, dar încremenesc văzînd pe vodă în genunchi, cu ochii pe icoană. Doamna îi asmute, smulge pumnalul din mîna unuia din ei și se repede; dar Grue îi sare înainte și o duce de brațul înarmat pe cînd boierii se năpustesc asupra ucigașilor. Cortina cade repede astfel ca să nu se poată vedea deslușit măcelul ce urmează.)

N. B. În ultimul timp, unii spectatori mi s-au plîns că întunericul din scenă nu le-a permis să vadă amănuntele acțiunii mimate după sfîrșitul rugăciunii lui vodă. Dibăcia regizorilor constă a se folosi de rivălți și de rampă astfel încît să fie lumină destulă pentru ca spectatorul să nu piardă nimic din această scenă mută. A nu se uita că teatrul nu dă realitatea, ci iluzia realității. A.D. (*n.a.*)

ACTUL AL CINCILEA

Acelaşi decor ca în actul al doilea. Afară însă e noapte. Torţele şi lampadarele din sală sunt aprinse.

SCENA I

VODĂ, MIRCEA, MUŞAT, GROZA, VLAD, MANEA, ALDEA, ROMÂN HERESCU, MURGU, BALDOVIN, PÎRCĂLABUL CURŢII

(Lume multă purtînd arme: boieri, căpitani, streji etc. Pe prispa din afară se văd cîţiva crainici şi pristavi domneşti. La ridicarea cortinii se aud sunînd clopotele de pe la biserici. Vodă îmbrăcat cu mantia domnească stă pe gînduri, în jeţul de la dreapta. Deodată se aud trîmbiţe. Vodă caută spre uşă cu grijă. Intră Dragomir, Miked, boieri în arme.)

DRAGOMIR

Doamne, fostu-ţi-a porunca-ndeplinită cu-nlesnire,
Căci, de cele petrecute, nimeni n-avea nici o ştire.
Kaliany, cu hotnogul său călare, s-a predat
Şi, sub pajera domnească, armele le-a lepădat.
Iar vrăjmaşii tăi şi-ai noştri duc la rîndul lor povara
Lanţurilor făurite pentru noi de doamna Clara.
Clopotele şi pristavii spun uimitului norod
Din ce cursă mişelească a scăpat al lui voivod.
Gloata-ntreagă cere moartea, moartea fără judecată,
A tîlharilor de cari aşa crimă fu-ncercată.

VODĂ

Ei şi-au ispăşit-o-ndată.

MIKED

Dar nu toţi.

VODĂ

Voi pedepsi!
Oh! şi pentru dînsa ceasul ispăşirii va sosi.

MIKED

Cred. Dar pentru ce la curte slobodă şi-acum să fie
Oare, încă se mai cade către ea mărinimie?

Doamne, pune-o-n neputință de-a mai face-o faptă rea;
Strejuiește-o.

VODĂ

(cu intenție)

Las-o, bane, să se piarză, dacă vrea.

(Sfetnicii se-nchină dumeriți. O tăcere. Sunetul clopotelor a încetat treptat.)

Aduceți-mi pe baronul Kaliany.

(Pîrcălabul iese de îndeplinește porunca. Intră Kaliany, dezarmat, între două streji. Pîrcălabul îi poartă spada.)

SCENA II

ACEIAȘI, KALIANY

(El se înaintează către vodă care șade pe jăț, cufundat pe gînduri. La apostrofa lui, vodă ridică capul și-l privește liniștit.)

KALIANY

Doamne Vlade,
Mi se pare că la curtea-ți nu se știe ce se cade
Unui sol trămis de craiul, unui sol imperial,
Către tine, Basarabe — domn, ce-i drept, dar domn vasal.

BOIERII

(amenințători)

Ah!

(Vodă le impune tăcere cu gestul; apoi, îi face semn solului să urmeze.)

KALIANY

Oh! mie nu mi-e teamă de necazul curții tale;
Apărat sunt de solia-mi ca de nestrăpunse zale!
Și resping orce-apărare, fie clipa cît de grea,
Cîtă vreme am pe-aceea ce mi-o dă solia mea.

(Același joc de scenă ca mai sus din partea curții și a lui vodă.)

VODĂ

(după o tăcere)

Știu c-ai depășit adesea dreptul dat de o solie;
C-ai cătat, aci, să zdruncini scaunul din temelie;
Că te-ai dus chiar pînă-acolo să dai mînă de-ajutor
Ucigașilor ce-asupră-mi încercat-au un omor;
Știu că crime sunt acestea, și c-ar fi dreptate dreaptă

Să te dau, ca pe-un nemernic, pradă gîdelui ce-așteaptă;
Știu, dar nu vreau!... Pînă-n ziuă de la curte vei ieși...
În trei zile cată bine peste graniță-a păși.
Singur vei pleca, căci singur ești sub pavăza soliei;
Ceilalți sunt zălog la mine, de credința-mpărăției.
Tu la Ludovic vei merge: îi vei spune craiului
Că n-a fost — și nu e — vodă Vlad vasalul lui;
Că nu mai domnește sluga lui în Țara Românească
Ci eu, care-am ars, în vremuri, Alba Iulia crăiască;
C-amîndoi ne-om înțelege după placul meu și-al lui:
De-o vrea pace, pace fie; iar de-o vrea război, să-i spui
C-am aflat la el ducaturi, țări mănoase, scumpe scule,
Și că,-n țara mea străbună, mai sunt Gherghițe[1] destule.

(Către pîrcălab.)

Dați-i spada...

(Către Kaliany.)

[1] *a* Ludovic *I Laios* în ungurește (1326—1382) zis cel Mare, e succesorul tatălui său, Carol Robert, care, voind să cucerească Valahia (Muntenia), își văzuse armatele zdrobite la *Gherghița* (întîia treime a veacului XIV) de către Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vladislav IV Basarab (Vlaicu-vodă).

Rege al Ungariei în 1342, Ludovic fu proclamat împărat (1370), după anexarea Bosniei, Herțegovinei și Dalmației. Voind să cucerească și Muntenia, el nu a fost mai fericit decît tatăl său, deoarece armatele crăimii fură învinse de Vlaicu-vodă căruia, pentru a obține pace, îi recunoscu ducatul Făgăraș.

b Mulți cititori — unii erau chiar istoriografi — m-au întrebat:

— Ce este *Gherghița?*

— E numele unei victorii splendide a românilor contra crăimii, în întîia treime a veacului XIV.

Faptul atîtor întrebări dovedește că nu se mai înțelege astăzi aluzia făcută de vodă la un eveniment pe atunci cunoscut bine de toată lumea, și, prin urmare, și de Kaliany (probabil, în viață, cînd se dăduse bătălia de la Gherghița).

Să lămurim dar această aluzie.

Gherghița este o mînăstire clădită pe piscul Carpaților, în codri, cam în actualul județ Jiu. În această localitate s-a înfăptuit, de către Alexandru-vodă Basarab, tatăl lui Vlaicu, cea mai crîncenă înfrîngere a ungurilor. (Actualul spătar Dragomir luase și el parte la această bătălie.) Acolo a pierit mai toată nobilimea ungară din armata crăiască, marele cancelar al Ungariei și alți doi prinți palatini. Vodă Alexandru, pentru a pomeni locul acestei lupte glorioase, ridică din stînci de piatră, nu departe de mînăstire — și cu fața spre Ungaria — trei stîlpi de piatră, pe cari erau săpate numele celor trei prinți palatini. Istoriograful ungur Engel (pe la sfîrșitul veacului XVIII, deci aproape 5 veacuri mai tîrziu) povestește că a văzut însuși acești stîlpi, mîncați de rugina vremii. Mînăstirea Gherghița însă fusese mistuită de un incendiu. Vezi Șincai *(n. a.)*.

Mergi. La curte pînă mîine vei şedea.

(Kaliany iese. Către Dragomir.)

Pîn' la Făgăraş să-l ducă un sutaş, din streaja mea.

SCENA III

VODĂ

(către pîrcălabul curţii, luîndu-l deoparte)

Cînd porneşte-ntîia ceată de robiţi la mînăstire?

PÎRCĂLABUL

Cum s-o face ziuă.

VODĂ

Dînsa... ştie?

PÎRCĂLABUL

I s-a dat de ştire
Ca de-o taină ce din gura-ţi un prieten ar fi prins.

VODĂ

Bine, bine.

(Se duce pe pridvorul din fund.)

Ce de facle! Parcă tîrgul s-a aprins.

(Boierii, cari au făcut loc lui vodă, se cobor în grupuri.)

MANEA

(către Vlad Dobceanul)

De ieri pîn-acuma, vere, ce de fapte!

VLAD

Ce de fapte
Încă pot să se ivească în acest sfîrşit de noapte!

BALDOVIN

(în alt grup, alături de Mircea)

Bietul Pala. Vezi! Ieri moartea nu degeaba l-a-ncercat,
Astăzi l-a lovit.

ROMÂN HERESCU

Aşa e.

MURGU

Ce frumos cînta!

ALDEA

Păcat.

MIRCEA

(aparte)

Da, păcat! Oh, simt în suflet că al meu păcatul este;
Eu l-am omorît.

BALDOVIN

Dar dacă vodă nu prindea de veste,
Hei? Așa-i că unguroaica-l ucidea prea frumușel?

MURGU

Chiar așa, bătu-o-ar focul!

BALDOVIN

Eu nu mă pricep defel
De-a ieșit din vălmășeală teafără...

ALDEA

Ba, mie-mi vine.
Că de-o ajungea vreun paloș, vodă mi-l ținea de bine.

BALDOVIN

De! mai știi?

MIRCEA

(aparte)

Oh, au dreptate! Vodă Vlad își răzbuna.
Și trădarea mea pe doamna-n gheara morții o mîna!
Ea pe Anca mi-o dăduse!... Dacă vodă mă înșală!...
Cîte chinuri într-un suflet!... Îndoială, îndoială!...

(Se aude din afară mugetul mulțimii, un zgomot de luptă. Gruc intră repede și vorbește cu vodă.)

VLAD

(în grupul său)

Ian-ascultă!

MANEA

Ce se-ntîmplă?

VLAD

Parcă e orașu-n foc!

(Vodă s-a coborît în mijlocul scenei și a vorbit animat cu pîrcălabul.)

VODĂ

(încet pîrcălabului)

Înțelege-mă!

PÎRCĂLABUL

Da, doamne.

VODĂ

Fie-ți mîna cu noroc!...

(Pîrcălabul iese grabnic. Vodă urmează tare către Dragomir.)

Tu, la tabără: hotnogul de-o mișca măcar din deget...
Fără milă! În această noapte mila e un preget.

(Dragomir iese, urmat de cîțiva căpitani. Vodă vorbește către cei de față desluşind ce se petrece.)

Niște venetici de-ai doamnei, streji, călugări slujitori,
Cari-ncearcă să sloboadă capii lor din închisori.

(Boierii fac o mișcare ca cum ar fi gata să dea piept; vodă îi potolește cu gestul.)

Pentru cine vrea să intre, ușa temniței se lasă
Larg deschisă; dar, se-nchide, pentru cine vrea să iasă.
N-aveți grijă: pîrcălabul e om meșter la nevoi.
Și, la urmă, Grue spune că norodul e cu noi.

(El se urcă, cu Grue, spre pridvor și cată mereu în afară cu nerăbdare. Boierii rămîn în planul întîi.)

BALDOVIN

Vodă, zău, mă bate gîndul că le-a-ntins înc-o capcană.

ROMÂN HERESCU

Prada de călău, fărtate, se alege pe sprînceană.

ALDEA

Ce călău? Eh! știu eu cine-o să le facă de prohod:
N-a umblat degeaba Grue toată noaptea prin norod.

MIRCEA

(aparte)

Vai! ce groază!

MURGU

Grue ăsta știe multe.

VLAD

Multe face.

MANEA

Îl și prețuiește vodă.

BOIERUL BĂTRÎN

Că-l pricepe și că tace, tace...

SCENA IV

ACEIAȘI, ANCA urmată de SANDA

(Anca intră într-o fugă din dreapta. Vede pe vodă și se aruncă la picioarele lui.)

VODĂ

(ridicînd-o)

Anca? Ce te-aduce?

MIRCEA

(aparte)

Anca?

ANCA

Să fii bun pîn' la sfîrșit;
Mama!

VODĂ

(făcîndu-se că nu înțelege)

Mama ta?

ANCA

Oh! Vlade, cît de crîncen ți-a greșit,
Iart-o, scap-o! — Pentru mine, pentru dragostea fierbinte
Ce ți-o port.

VODĂ

Să scap pe doamna? De ce lucru?

ANCA

Doamne sfinte!
E-n primejdie de moarte! Ce? Nu știi? Nu ți s-a spus?

VODĂ

Nu, nimica.

ANCA

De la curte a fugit, în tîrg s-a dus...

VODĂ

Ce?

ANCA

Da, cu cîțiva tovarăși... Dar norodul în vîltoare,
I-a recunoscut! Și-acuma...

(Afară, strigăte de biruință și răcnete de moarte.)

Oh! n-auzi!... O să-i omoare!...

VODĂ

Unde? Ce fel?

ANCA

Nu știu! Scap-o, scap-o pentru Dumnezeu!

VODĂ

I s-a-ntors în mînă fierul ce-ndreptase-n pieptul meu.
Fie!

(Către boieri.)

Alergați!... Cu viața, înc-o dată, să-mi rămînă
Dar datoare.

(Boierii s-au repezit, dar se întîlnesc în ușă cu pîrcălabul.)

Pîrcălabul!

PÎRCĂLABUL

Doamne, mi-au scăpat din mînă.
Cîțiva temniceri, de doamna, cum se vede, cumpărați,
La porunca-i, slobozîră, papistașii-ntemnițați;
Dar norodul, ce-auzise clopotele, se-adunase;
Îi văzu, dădu năvală cu topoare și cu coase,
Astfel că răzvrătitorii, de mulțime fugăriți,
Erau pîn' la cel din urmă, cînd sosii, măcelăriți.

ANCA

(sfîşietor)

Mama! Doamne sfinte! mama!

VODĂ

(mîngîind-o)

Surioară...

PÎRCĂLABUL

Doamna Clara
A scăpat cu viaţă.

ANCA

(tresărind de bucurie)

Mama?

VODĂ

(pe jumătate mulţumit de aceasta)

Ah?... Mi-ai ridicat povara
După suflet, pîrcălabe. Da. Şi... ce fel a scăpat?

PÎRCĂLABUL

Mulţumită însăşi urii ce norodul i-a jurat:
El n-a sfîşiat-o-ndată, căci voia s-o arză vie,
Rugul se şi ridicase, se-aprindea...

ANCA

Ce grozăvie!

PÎRCĂLABUL

Într-o clipă doamna Clara răsticnită fu pe el.
Dar, deodată, prin mulţime, năvăli un căuşel,
Străbătu la rug, din flăcări smulse jertfa leşinată,
Şi, pe cînd dădeau străjerii piept cu gloata-nverşunată,
El, ameninţat cu moartea de norodul răsculat,
Izbuti s-adăpostească viaţa doamnei în palat.

(Arată spre fund.)

ANCA

Oh! alerg la ea.

VODĂ

Da. Du-te.

(Anca iese repede prin fund. Vodă şade pe jeţ şi se cufundă pe gînduri. Dar se face o mişcare în fundul sălii: boierii se dau îndărăt uimiţi şi apare

în ușă doamna Clara, despletită, cu straiele în dezordine, rupte și pătate de tină, sprijinită pe Anca și urmată de cîteva femei. Ea înaintează în tăcere pînă la jețul lui vodă. Într-un grup, unde se discută, Aldea exclamă, arătînd pe pîrcălabul.)

ALDEA

El; mă prind că, de-astă dată,
N-a brodit-o.

BALDOVIN

De ce, vere?

ALDEA

Că nu trebuia scăpată.

SCENA V

ACEIAȘI, DOAMNA-CLARA etc.

CLARA

Doamne Vlade, mă privește.

VODĂ

(sărind în picioare)

Doamna Clara! Tu aci!

CLARA

A mă mai lupta cu tine nu m-oi îndărătnici.

VODĂ

Ucigașa!

CLARA

Da. Ascultă. Suntem două inimi crunte
Noi, și-aceleași gînduri negre ni se zugrăvesc pe frunte.
Milostiv te crede lumea, dar nu eu, căci te ghicesc.
Nu mai sunt primejdioasă, deci am voie să trăiesc.

VODĂ

Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare!
Și, că țara mi-am scăpat-o jur aci păcatul mare:

(Curtea își manifestă zgomotos bucuria. Cînd zgomotul se liniștește, vodă continuă, adresîndu-se Clarei.)

Ucigașă! Tu cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu, mă fac călău, de-e vorba neamul a mi-l izbăvi!

(Curtea își manifestă zgomotos aprobarea.)

CLARA

(într-un răcnet)

Vorbe late! Vorbe late!

(Către vodă.)

Oh! fățarnic! tot fățarnic,
Dar o să te-ajungă, doamne Vlade, ceasul cel amarnic!
Toți, ca mine-n astă noapte, Vlade, nu vor fi trădați;
Toți, toți, fără să lovească n-o să cadă-njunghiați.
Unul va fi mai destoinic, va străbate pîn' la tine
Și... Atunci îți vei aduce-aminte poate, și de mine.

(Pentru a curma o scenă între mumă-sa și frate-său, scenă dureroasă pentru ea, Anca trage și pe Clara spre ieșire.)

Iacă ruga ce voi face pururi domnului ceresc
Din tot sufletul cu care te urăsc, da, te urăsc!

(Iese prin dreapta, cu Anca și urmașele lor. Boierii, înrăjbiți, se năpustesc înspre ușă.)

SCENA VI

ACEIAȘI afară de DOAMNA CLARA, ANCA etc.

VODĂ

(oprește boierii; apoi către pîrcălab)

Pîrcălabe, știi porunca, te privește: mîine seară,
Vreau să știu c-a fost închisă la Snagov această fiară!

(Intră Dragomir. Vodă merge la el cu aer de-ntrebare.)

DRAGOMIR

Parte-n beciuri, parte...

VODĂ

Bine — Costeo, Grozo, dragii mei...
Mergeți la Moldova soră pentru mîntuirea ei;
Ce-ați văzut c-aci făcut-am, noi, în Țara Românească,
O veți face voi acolo, pentru legea creștinească,

Pentru sfîntul drept al țării, pentru neamul ei străbun,
Căci e sfîntă rîvna voastră și nu-ngăduie răsbun[1].

COSTEA

Fii slăvit, în duhu-ți ager ce-n adînca-i prevedere,
Doamne, pentru neamul nostru pregătit-a o-nviere.
Dar, în cumpăna de față, cînd te bat așa nevoi,
Nu se cade vrăjmășia s-o lovim întîi la noi?

VODĂ

Mergi în tihnă la Suceava; să n-ai grijă despre mine;
Pentru Mikloș palatinul am eu tot ce se cuvine.
Te trudește papistașa cu grozavul ei blestem?
Zică! Dumnezeu n-ascultă de păgîni, deci nu mă tem.
Nu mai sunt, aci, în juru-mi, decît suflete curate.
Lasă. Biruiește-acolo precum eu aci, Mușate.

COSTEA

Voi căta măreața-ți pildă s-o urmez. Dar ce voivod
Ai menit Moldovei?

VODĂ

Pregătește-ntîi acest izod!
Și, cînd totul va fi gata, fii pe pace, ți-l voi spune.

(Vodă lasă pe Costea și merge spre fund, unde vorbește cu Grue și cu Dragomir. Costea se închină și merge spre boieri, care-l înconjoară și-l felicită, ca și pe Groza.)

MIRCEA

(aparte)

Se codește... nu răspunde la-ntrebarea ce i-o pune
Costea. Pentru ce? Mă-nșeală! Da, mă-nșeală! I-am scăpat
Viața și mă-nșeală! Pentru ce? De ce sunt vinovat?
Să-mi răzbun? Să mai îngădui? Pînă cînd? Oh, ce rămîne
De făcut?... Blestemul doamnei?.... Luminează-mă, stăpîne,
Luminează-mă!

(Se aude sunet de bucium la poarta curții.)

VLAD

(ascultînd buciumul de afară)

Ascultă!

---

[1] Scris cu *s*, *răsbun* e un substantiv care însemnează întîrziere, răspuns, păsuială *(n.a.)*.

MANEA

Glas de bucium a sunat!

VLAD

Cine-o fi?

MURGU

În toiul nopții!

ROMÂN HERESCU

Şi la curte!

VLAD

E ciudat.

VODĂ

(care s-a coborît cu Grue)

L-a găsit pristavul nostru, Gruc.

UN COPIL DE CASĂ

(intrînd)

Doamne, o solie
De la kralul Simon Stareț, aliatul tău.

VODĂ

Să vie.

MIRCEA

(aparte)

Ah! voi ști dar adevărul! Îndoiala va-nceta!

(La un semn al lui vodă, boierii se grupează în jurul jețului din dreapta, pe care se așează el. Intră solul sîrbesc.)

SCENA VII

ACEIAȘI, SOLUL SÎRBESC

(El intră cu urmașii săi, vine pînă în fața lui vodă, și i se îngenunche.)

VODĂ

Bun sosit la curtea noastră.

SOLUL

Să trăiești, măria-ta!

VODĂ

Scoală. Sufletul mi-e dornic să te-asculte. Cuvîntează.

SOLUL

Preaslăvitul Simon Stareț, kralul nostru, îți urează,
Pentru tine, mare doamne! cum și pentru neamul tău,
Zile line și mănoase întru bunul Dumnezeu.
După ce-ascultă scrisoare-ți îndelung porni a plînge,
Dar, apoi, dădu poruncă oaste grabnic a se strînge
Ca s-alerge, fără preget, la iubitul său vecin
Și să-i curețe moșia de păgîn și de străin.
„Mergeți — zise el — răpuneți ungureasca vrăjmășie,
Ca și el să tragă spada pentru dulcea mea moșie
— Căci năprasnicul ațin pururi calea orșicui —
De cumva cumplita soartă mi-ar lovi-o ca pe-a lui."
Astfel se rosti voivodul. Și dorind, prin înrudire,
Mai desăvîrșit a strînge o statornică unire
— Care-n chiar urmașii voștri roduri veșnic va purta —
El îți cere de soție pe domnița, sora ta.

MIRCEA

(aparte)

Oh! de-acum atîrnă soarta de-un cuvînt!... Ce va răspunde?

VODĂ

Cuvîntarea ta, jupîne, în adîncul meu pătrunde.
Inima-mi e-nduioșată cînd, în clipa cea mai grea,
Văd cum dragostea lui Stareț înfășoară țara mea.
Măgulit sunt eu pe Simon să-l aud zicîndu-mi frate!
Iar moșia mea va ține ca, la rîndu-i, să se-arate
Credincioasă, dacă soarta și pe el l-ar prigoni:
Măgulită-i și domnița, sora mea, de-a se uni
Cu bărbatul care pune, pe-a ei frunte fecioreascâ,
Cu cununa de soție și coroana sa domnească.
Mîine, te-oi primi, cu fală și mai cuvenit alai,
Ca-nvoiala mea domnița s-o-ntărească din viu grai.

MIRCEA

(aparte)

Totul s-a sfîrșit!

VODĂ

Acum, dragă oaspe, mergi cu bine.

SOLUL

Să trăiești, mărite doamne!

MIRCEA

(aparte)

Ba să moară! Și, prin mine...

(Solul iese cu urmașii săi.)

SCENA VIII

ACEIAȘI, afară de SOLUL SÎRBESC

VODĂ

Pîrcălabe, vreau poporul meu să fie-nștiințat
De unirea și-nrudirea care-aci s-au încheiat
Ca să pomenească țara, ca pe-o zi de praznic mare,
Ziua cînd din letopiseț și-a șters anii de-nchinare,
Iar eu m-oi ruga la domnul și-i voi mulțumi, smerit,
Că de mîna ucigașă-n astă-noapte m-a ferit.
În biserica domnească să mă-nconjure norodul;
Nicodim va zice slujba.

(Senzație. Boierii, comentînd, formează grupuri.)

MIRCEA

(aparte)

El îți va sluji prohodul.

MANEA

(în grupul din extrema stîngă)

Veste bună pentru țară.

VLAD

Pentru țară, așa e.
Pentru domnul Mircea, însă, nu prea.

MANEA

Dar de ce?

VLAD

Că iubește pe domnița Anca.

MANEA

Și?

COSTEA MUȘAT

Iubirea
E putere foarte mare. Prin ea ni se schimbă firea

Dintr-un om cinstit, s-ajunge cine știe ce pungaș;
Din boier înalt la suflet, un mișel, un ucigaș.
Vezi, amorul zăpăcește. Cîteodată ne învață
Să facem o nebunie, cel puțin o boroboață.

(Pîrcălabul a ieșit, cu crainicii și pristavii. Vodă, sprijinit de Grue, se urcă pe pridvor prin care se vede cerul înălbit de zorile zilei. Mircea îi urmărește mișcările, strecurîndu-se printre grupuri.)

VODĂ

(pe pridvor)

Grue, vechiul meu tovarăș, pavăza și brațul meu,
Iacă zorile ce-n neguri le zăream doar tu și eu.

(S-aud afară trîmbițele crainicilor. Ca însuflețit.)

Mi-am redobîndit coroana, iar sînt domnul țării mele!
Uite cum se șterg, pălite, de pe boltă, mii de stele,
Cînd de zori s-anunță firii soarele biruitor,
Astfel, cînd se-nalță fruntea mea de domn stăpînitor,
Pier în preajma mea dușmanii, mi se luminează zarea!
Tot se-nchină, se-ngenunche, tot, tot, tot.

MIRCEA

(sărind la el, cu pumnalul ridicat)

Uiți răzbunarea!

(El se năpustește asupra lui vodă. Dar Grue, care-i observă apucăturile de la începutul actului și-l pîndește din ochi, se repede înaintea lui. Se produce o vălmășeală, boierii sărind din toate părțile.)

VODĂ

Ah! mișelul!

VLAD

Stai!

MANEA

Păzește!

MURGU

Doamne Mirceo!

BALDOVIN

Nu lăsa!

ROMÂN HERESCU

Ține-l bine!

COSTEA

Ticălosul!

(Boierii au apucat și dezarmat pe Mircea. Vodă se coboară în scenă înconjurat de cîțiva.)

GROZA

E rănit măria-sa!

VODĂ

Nu, nu sunt rănit!

MIKED

Dar iată sînge.

COSTEA

Mîinile ți-s pline.

VODĂ

Da, adevărat! De unde? Eu nu sunt rănit. Dar cine,
Cine? Căutați!...

(Boierii se privesc și vodă, întorcîndu-se spre fund, vede pe Grue, care coboară spre el, împleticindu-se.)

Ah! Grue! Grue! El! El!

(Vodă aleargă la Grue, îl primește-n brațe și vine în față, sprijinindu-l.)

Ești rănit,
Grue? Vorbește...

(Grue face o sforțare, dar se prăvălește la pămînt.)

Grue!

(Vodă se-ngenunche, susținîndu-l.)

Doamne! cum a-ngălbenit!
Oh! mi l-a ucis, desigur! Grue!

(Îl ridică în brațe. Grue face o mișcare de durere.)

Da, te doare...
Stai! așa!

(Îl așază binișor cu capul pe genunchiul său. Grue îi caută mîna.)

Ce vrei?

(Grue, care i-a luat mîna, o duce la gură și o sărută lung.)

Răspunde, e mai bine?

(Grue răstoarnă capul, se întinde, își dă sufletul.)

Grue! Moare!
Moare!... Grue! Doamne sfinte! moare Grue!

(Îl ridică-n brațe, îl pipăie.)

Mort! e mort!
Oh! deșert va fi de-acuma sufletul ce-n mine port!
Oh! oh! Grue! Vai de mine! Grue!...
Doamne, mi se frînge
Inima! Oh! Oh!...

(Toți cei de față dau în genunchi.)

MIKED

(care a-ngenuncheat lîngă mort)

Stăpîne...

VODĂ

Plîngi, Mikede? Oh! va plînge
Obștea-ntreagă-a țării noastre, din român pîn'la boier,
Cînd va ști ce suflet mare napoiatu-s-a la cer.

(Vodă se scoală din genunchi, își scoate dulama de domn și o azvîrlă pe trupul lui Grue.)

Bane, vreau să i se facă pogribanie[1] domnească,
Iată-i giulgiul.

(Cîțiva boieri ridică trupul lui Grue și ies cu el prin stînga. Vodă, cu brațele întinse, cuvîntează.)

Grue! Grue! ca pe veci să pomenească
Datina moșiei tale dragostea ce i-ai purtat,
Fi-vei la piciorul stranei domnilor înmormîntat.
Căci în tine, biet Rumâne Grue, fost-au întrupate
Însușirile de suflet în popor adînc săpate!
Și, prin tine,-n el găsit-am, cînd restriștea mă lovea,
Singurul statornic reazăm ce-am avut în țara mea.

(Boierii fac către vodă un gest de mîhnire: el le răspunde.)

Da! căci v-a citit în suflet inima-mi îndurerată:
Toți v-ați îndoit de mine, toți m-ați renegat vreodată,
Pentru toți, cîndva, cocoșul lui sîn Petru a cîntat...
Numai el, poporul, fostu-mi-a statornic ne-ncetat,
El, ce suferе, ce tace, ce iubește și ce *crede*
Fără-a cerceta, în domnul pus de datină, Mikede!
Și ce, pururi, cade jertfă cînd, în vremuri de nevoi,

---

[1] *Pogribanie* — înmormîntare.

Dezbinarea se strecoară sîngeroasă printre noi!
Grue, Grue! Vai! sărmanul!

(Își întoarce ochii și vede pe Mircea între streji. Într-un imbold își trage palošul și se repede la el răcnind.)

Cîine!

(Miked, Dragomir și alții îl rețin. Toți s-au sculat în picioare. El atunci se stăpînește, își pune palošul în teacă.)

Da, aveți dreptate:
Așa crime nu se cade să rămînă ne-nfierate,
Nici să piară osînditul de-așa paloș fulgerînd,
Ci de funia menită ucigașilor de rînd.

(Mircea face un gest de revoltă.)

Ah! te doare, te rănește, ți-e osînda grea și crudă.
Nu? Dar spune, suflet negru, cuget buimăcit de ciudă,
Ca să făptuiești aceasta, ce duh rău te-a prididit?
Spune!

MIRCEA

Vrednic sunt de moarte, dar să mor nedosădit.

VODĂ

Moartea? Zău! Pentru-așa crime crezi că e-ndestulătoare?

MIRCEA

Chinuri? Nu mă tem, în mine, chinuri port cotropitoare,
Le-am cătat tămăduire-n răzbunare-asupra ta,
Dar de ele numai moartea, blînda moarte, m-a ierta.

VODĂ

(pauză. Apoi cu exaltare)

Chinuri? Tu vorbești de chinuri? Chin, a inimii bătaie?
Chin? O clipă de nădejde, o-mboldire, o văpaie
Ce s-aprinde cu-o privire, ce cu-o lacrimă s-a stins
Și din care numai rodul fără vlagă iese-nvins!
Chinuri! Dar deșteaptă-ți mintea, dar te uită-n neagra zare!
De ești om, fă-ți ochii roată peste țară și hotare.
Chinuri!... Dar privește sînul bietei noastre de moșii.
Numără, de poți, pe dînsul urmele de vrăjmășii;
Prin palaturi, prin colibe, jos, la șesuri, sus, la munte!
Despicate de cu veacuri, rănile-i sunt încă crunte;
Sabie și foc, din vale, din deal, sabie și foc!
Ani de groază și de sînge mulți!... de liniște, deloc!

Veșnic lupta pentru lege, veșnic lupta pentru nume,
Mor flăcăii înainte de moșnegi și chiar de mume!
Roșul focului pe ceruri, roșul sîngelui pe-ogor;
Dacă mor de fier sau pară, chiar ei nu o știu, dar mor;
Și, murind, sărută sînul țării mume, căci îi doare
Plînsul ei bătrîn pe-obrajii încă-a unui fiu ce-i moare!
Și sunt veacuri de cînd unii după alții anii fug
Și de cînd această țară nu e, vai! decît un rug
Unde mucenicii noștri, muritori într-o credință,
Moștenire-și lasă vlaga și nădejdea-n biruință!
Rug pe care se tot urcă, nesătui, moștenitori,
Ucenicii biruinței amînate-atîtea ori!...
Iată chinurile noastre, și cu ele, doruri, vise,
Pe moșia strămoșească-n lung și lat, cu sînge scrise!
Iată chinurile mele, ale unui domn român,
Basarab, de sine vrednic și de numele-i bătrîn,
Pe cînd tu, tu... Ce văd... plînge?

MIKED

Doamne!

DRAGOMIR

Doamne!

MIRCEA

Mi-e rușine.

MIKED

Pocăința este cazna sufletului.

VODĂ

(îndurerat, ca pentru sine)

Grue!

DRAGOMIR

Cine
N-a păcătuit....!

COSTEA

E tînăr.

VODĂ

(idem)

Grue! Vai!

MIRCEA

(sculîndu-se)

Măria-ta,
Sunt nevrednic, şi nevrednic fi-voi chiar de m-ai iertat!
Dar să-ngăduie mărirea sufletului tău, stăpîne,
Să mă urc şi eu pe rugul vitejiilor române!
De rugina mişeliei să nu-mi fie gergul[1] ros!
Să nu mi se stingă viaţa, cît o fi, făr' de folos!
Să simţesc, şi eu, ca tine, chinurile ţării mele!
Rănile-i de veci deschise, lacrimile-mi să le spele!
Şi să mor ca morţii noştri, după pilda ce au dat,
Plîns de tine, cum e Grue, şi de Dumnezeu iertat.

VODĂ

(idem)

Grue, vai!

MIKED

Mărite doamne, miluieşte-atîta jale.

COSTEA

Duhul lui văzu lumina.

DRAGOMIR

S-a robit măriei-tale.

(Toţi întind miini rugătoare. Vodă face un gest solemn de tăcere.)

VODĂ

Toţi v-aţi îndoit de mine...

(Către Mircea.)

Să te crez?

MIRCEA

Pe Dumnezeu...

VODĂ

(întrerupîndu-l)

Nu, taci!

(Tainic, luîndu-l la o parte.)

---

[1] *Gerg* — herb, emblemă.

Mi-ai ucis pe Grue, pavăza și brațul meu!
Mă pricepi! Fii... ce-a fost Grue!

(Joc de scenă. Mircea face un gest ca și cum ar întreba: „Eu?“ Vodă răspunde din cap: „Da“.)

MIRCEA

Te-nțeleg și jur!

GLOATA

(afară)

Trăiască Vodă Vlaicu!

(Vodă, sprijinit de Mircea, îndemnat de Dragomir și de Miked, merge cu ei la pridvor și se arată poporului. Se face tăcere.)

VODĂ

Să trăiască Țara noastră Românească!

GLOATA

(afară)

Să trăiască! să trăiască! Ura!

VODĂ

Drag norodul meu,
Ține datina străbună ca credința-n Dumnezeu!
E nemernic cine-o uită! Datina e legătura
Sfîntă dintre domn și tine...

GLOATA

(afară)

Ura! Ura! Ura! Ura!

(Cortina cade în timpul uralelor.)

BARBU DELAVRANCEA

Barbu Ștefănescu — care își va zice mai tîrziu Delavrancea — s-a născut la 11 aprilie 1858, la București, dintr-o familie modestă. Își face studiile la colegiul „Sf. Sava“, apoi urmează Facultatea de Drept. O vreme studiază și la Paris.

Deși debutează ca poet, încă de pe băncile liceului, cu placheta *Cîmpenești — Amintiri de la Poiana Lungă* (1878), semnată Barbu, se afirmă ca prozator și dramaturg. Principalele lui volume de nuvele: *Sultănica* (1885), *Paraziții* (1893), *Hagi Tudose* (1903), *Între vis și viață* (1893) închegă o imagine cuprinzătoare și critică a societății românești, în care simpatia pentru destinul celor umiliți și striviți este asociată cu condamnarea severă a alcătuirilor sociale inechitabile, a fenomenelor de degradare morală și de corupere a valorilor umane.

Orientarea lui Delavrancea spre dramaturgie se va dovedi fericit inspirată, excelînd în sfera piesei de inspirație istorică prin trilogia cuprinzînd: *Apus de soare* (1909) — dramă remarcabilă, dominată de un erou exponențial pentru lupta poporului nostru de menținere a libertății naționale, Ștefan cel Mare — *Viforul* (1909) — evocare a unor momente din domnia lui Ștefăniță-vodă — și *Luceafărul* (1911), în centrul căreia regăsim figura lui Petru Rareș. Dramatizarea nuvelei *Irinel* (1911) este urmată de cea a nuvelei *Hagi Tudose* — comedie de factură clasică, prezentată în premieră în 1912.

În 1913, este ales membru al Academiei Române, și rostește discursul de recepție *Din estetica poeziei populare*.

Se stinge din viață la 29 aprilie 1918, la Iași.

Apus de soare

1503—1504

Dramă în IV acte

ȘTEFAN CEL MARE
BOGDAN
LOGOFĂTUL TĂUT
POSTELNICUL TOADER
VORNICUL JURJ
HATMANUL ARBORE
PÎRCĂLABUL DRAGOȘ
PÎRCĂLABUL ALEXA
PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ
PÎRCĂLABUL ȘANDRU
PÎRCĂLABUL COSTEA
PÎRCĂLABUL NEGRILĂ
BĂTRÎNUL ȘTEFUL, fost pîrcălab
BĂTRÎNUL HRĂMAN, fost pîrcălab
PAHARNICUL ULEA
CLUCERUL HRINCOVICI
VAMEȘUL CHIRACOLA
CLUCERUL MOGHILĂ
STOLNICUL DRĂGAN
JITNICERUL STAVĂR
PETRU RAREȘ
DOFTORUL IERONIMO DA CESENA
DOFTORUL ȘMIL
DOFTORUL KLINGENSPORN
ȚUGULEA MOGHILĂ
UN PIETRAR
UN CURTEAN
DOAMNA MARIA
IRINA, fata pîrcălabului Dajbog, + 1476
REVECA, fata comisului Huru, + 1476
BĂLAȘA, fata pîrcălabului Oană, + 1484
ILINCA, fata pîrcălabului Gherman, + 1484
DOMNICA, fata hatmanului Arbore
ANCUȚA, fata pîrcălabului Toader
OLEANA, fata vornicului Duma
FIRA, fata pîrcălabului Dragoș
LISANDRA, fata pîrcălabului Alexa
JOIȚA, fata pîrcălabului Ivanco
NEAGA, fata pîrcălabului Șandru
ILEANA, fata pîrcălabului Ivașcu
HERA, fata pîrcălabului Grumază
STĂNIȘOARA, fata pîrcălabului Ieremia
OANA
DOCHIA
Căpitani, copii de casă, aprozi, hotnogi, hînsari etc.

ACTUL I

În stînga, o aripă a castelului din Suceava, cu ferestre cu gratii de fer, sfîrşindu-se cu o terasă pusă pe tălpi de peatră. O uşă dă pe terasă. Mai departe se vede turnul castelului. În dreapta, o poartă. Ceva mai în fund, un puţ cu două roate şi cu un colac de peatră. O albie cu apă de nălbit. Lîngă puţ, o salcie pletoasă. Ograda domnească, cu arbori şi copaci bătrîni, înconjurată cu ziduri vechi. Jeţuri, scobite în peatră, la umbra copacilor. În fund, o parte din oraşul Suceava şi valea rîului Suceava şerpuind dinspre munte. E o zi de toamnă. Vîntul suflă. Frunzele cad.

SCENA I

IRINA, REVECA, BĂLAŞA, ILINCA, ILEANA, DOMNICA, ANCUŢA, OLEANA, FIRA, LISANDRA, JOIŢA, HERA, NEAGA, STĂNIŞOARA, OANA, DOCHIA şi ŢUGULEA MOGHILĂ

(La ridicarea cortinii toate lucrează.)

IRINA: Cum, cum?

FIRA: Ei, aşa... Zic, se duse, se duse, pînă dete d-un balaur...

JOIŢA: Mai încet, Hera. Dai peste ţeavă... De un ce, Zamfiro?... Şi tu, Lisandra, bate mai domol... Na! iar ai încurcat firele...

LISANDRA: De un balaur... Staţi... A sărit tindechia.

ILEANA: Cu gîndul la Orhei. D-a mai sări o dată, să ştii că rămîi, ca mine, fată bătrînă.

REVECA: Ba ca mine...

IRINA: Ba ca mine...

BĂLAŞA: Ca voi... ca noi...

ILINCA: Dumnezeu să ţie pe pîrcălabul Alexa din Orhei.

NEAGA: Lasă focului basmul. La noapte. Vîntul se umflă. Frunzele cad. Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm, şi eu să mă ghemuiesc lîngă dada Irina.

(S-aud toaca şi clopotile.)

REVECA: Mamă Dochio, e vremea la toacă. Adu bostanul fiert şi fagurii de miere şi ulciorul cu apă rece.

DOCHIA: S-aducă mama, bunica maichii.

IRINA *(către Țugulea)*: Și tu? Ce stai ca un țap logodit?... Ești mîndru... Ai sabie... Și ce-ai să faci cu ea?
ȚUGULEA *(face cu mîna ca și cum ar tăia)*: Să...
IRINA: Măăăă...
ȚUGULEA: Hî-hî...
IRINA: Cînd?...
ȚUGULEA: Iacă ș-acuma...
IRINA: O! bătu-te-ar potca! *(Îl mîngîie.)* S-ajuți mamii Dochii. Dar, vezi, ține-ți firea, nu-ți pune mintea cu bostanul.

(Fetele rîd.)

ȚUGULEA: Apoi... dă... maică, maică! *(Iese.)*

SCENA II

Cele de sus, afară de ȚUGULEA și DOCHIA

LISANDRA: Am țesut bine, dadă Reveca?
REVECA: Nu bate într-o parte. Apucă spata drept de mijloc.
ANCUȚA: Dar eu?
REVECA: Mai bine... Nu strînge cîrligele... Așa... mînele-n voie... ca și cum te-ai juca.
DOMNICA: Verdele ăsta, or ăsta, dadă Reveca?
REVECA: Privește firea... Aci, școala și învățătura. Primăvara toate sunt proaspete, dar nu depline, vara toate coapte și vii, toamna toate pălesc, prind un fel de rugină, se învechesc... și nimic murdar... Da, bine...
STĂNIȘOARA: Uf! Doamne, Doamne!
REVECA: Ce, moțato? Ți s-a urît? Binișor. Gherghetul e de răbdare.
JOIȚA: Iaca și barba părintelui Ivașcu din Hotin...
IRINA: Ba părul tău de oaie creață.
HERA: Am isprăvit. Nu mai am țevi.
BĂLAȘA: Da, dar pe dinafară cine-a dat?
HERA: Numai la două. Le desfac și le fac.
OLEANA: E bine, Reveca?
REVECA: A! o minune! Ai zice că de cînd te-ai născut ții furca-n brîu. Da... da... Inul curge din caier pe fus ca un fir de păr. Nici o gîlcă. Degetele tale mulg caierul, și caierul se topește, și fusul zbîrnîie și plutește parc-ar avea aripi.

O! ciută zglobie, tu ai să ţii casa c-un fus... Dar tu, Oană, ce ispravă mi-ai făcut?

OANA: Mai am puţintel şi le nălbesc. Prea multe. Şi nu mă plîng că sunt prea multe, dar pentru că sunt multe mă pui pe gînduri...

REVECA: Mă băiete — că porţi părul bălan ca plăieşii — ce spui? Ce gînduri?

OANA: Nu vedeţi ce de făşii? Şi încă trei cămăşi de in, d-ale doamnei, să le rup pentru slăvitul domn ăl mare...

ILINCA: Fa Oană, ţie ţi-e lene.

OANA: Ba...

BĂLAŞA: Fa Oană, ţie ţi-e foame.

OANA: Ba...

BĂLAŞA: Fa Oană, pe tine te ţine degeaba la curte.

OANA: Dă...

IRINA: Fa Onişor, cin' ţi-a dat betele astea de argint?

OANA: Slăvitul.

REVECA: Daţi pace fetei... Ce e, Oană, cu gîndurile tale?

OANA: Ce să fie?... Prea multe făşii... Prea multe...

REVECA: Nu-i trebuie?... De ce te plîngi?

OANA: Da... îi trebuie... Dar de ce aşa de multe?... Şi buna doamnă, cînd mi le-a dat, mi-a zis: „Pînă diseară să le faci... Şi mai lungi, Oană, mai lungi". Şi-a oftat. Şi, plecînd, am văzut-o făcîndu-şi cruce.

TOATE: Făcîndu-şi cruce?

OANA: Da... Mie îmi miroase a război...

TOATE: A!

ILINCA: Război... că de mult nu fusese... Aproape de doi ani... Şi se-mplinesc douăzeci de ani de cînd pîrcălabii Gherman — bietul tata — şi Oană, tovarăşul lui, picară din turnul Cetăţii-Albe... Şi-a zis Oană lui Gherman: „Scapă tu!"... Şi-a răspuns Gherman lui Oană: „Ba, tu!"... Şi s-au grijit amîndoi, şi şi-au iertat păcatele unul altuia... Şi-a zis Oană lui Gherman: „Ţie-l Dumnezeu pe Ştefan!"... Şi-a zis Gherman lui Oană: „Amin!"... Ş-au pierit ei cu toţi ai lor...

IRINA: Sunt douăzeci şi şapte de ani încheiaţi de cînd pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnea cetatea ridicată-n pripă de slăvitul nostru voievod... Flacările se-nălţau pînă la cer... Şi el ţipa: „Nu vă lăsaţi!"... Şi pîrcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te"...,

Și comisul Huru, și postelnicul Hrîncu îl tîrîră afară din luptă, rupîndu-i vestmintele de pe el, și i-au zis: „Du-te, că Moldova nu piere, d-om pieri noi"... Și s-au stins și Hrîncu, și Huru, și Dajbog, cu toți boierii mari și mici, bătrîni și tineri, pînă la unul, că Mohamed, văzîndu-i, a șoptit lăcrămînd: „Oh! țara aceasta nu va fi a mea!"... Și sfîntul s-a dus ș-a adunat plăieșii, și-a adulmecat pe Mohamed lovindu-l de dinapoi și din lături pîn' l-a trecut Dunărea... Și-a pus peatra săpată unde a stat bătălia, mărturisind lumei: „Aici, eu am fost frînt, să cunoască și să știe toată suflarea din țară că a fost cu voința lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele lui în veacul vecilor".

TOATE: Amin!

REVECA: În patruzeci și șease de ani, treizeci și trei de bătălii, două fără izbîndă și treizeci și una de biruinți! El să trăiască, și Moldovei i-e bine!

ILEANA: Va trăi cît Matusalem, știu eu...

DOMNICA: Și eu...

LISANDRA: Și eu...

JOIȚA: Și eu...

HERA: E înzăoat!

NEAGA: Cînd s-a născut, l-a scăldat în sînge de șerpoaică...

IRINA: Și de vultur... Să se strecoare și să se înalțe...

SCENA III

DOCHIA aduce, p-un cîrpător, bostanul spart în bucăți. Ies aburi. ȚUGULEA, pe două tăvi de argint, faguri de miere, pere și struguri. OANA se duce cu un vraf de fășii la puț și le-așează în albie

ȚUGULEA: Loc, loc... struguri mascați... parcă ar fi lacrămi... și faguri cu miros de sulcină... și pere ca...

REVECA: Cum?

ȚUGULEA: Iacă o vorbă.

REVECA: De unde știi?... Șterge-te la nas... Uf! și ai și sabie... Multe urzici ai tăiat...

ȚUGULEA: Sunt moldovean... Țugulea al lui Moghilă... Să nu rîzi de mine... Măria-sa doamna m-a pus să-nvăț slujbă domnească... Pîn' la sabie...

REVECA: Sît!... Vine...

SCENA IV

Ș T E F A N vine de la dreapta din ogradă. Mustățile și părul, aproape albe. C-o mînă ține pe D O A M N A M A R I A, cu alta o sabie dreaptă cu mînerul cruce. La cîțiva pași, cîțiva curteni și aprozi în haine împodobite

ȘTEFAN: Ce e tăcerea aceasta, fetelor? Parcă sunteți pui de găină cînd trece uleul... Parcă sunteți un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri cînd aude chiotul... Parcă sunteți niște flori de luncă cînd n-adie vîntul... Smerite? Mie nu-mi plac oamenii smeriți... Veniți să vă blagoslovesc. *(Fetele se apropie sfioase.)* Împrejurul meu... așa... așa... ca ierburile crude de pe bătrînul turn al Sucevei... Da... da... sărută mai bine, nu te sfii, Ilinco... mai bine, fata pîrcălabului Dajbog... Da... da... pe rînd... Ileană, erai mică cînd pieri Hrincu... Și tu, Oleană, ai să vezi pe tat-tău Duma. *(Toate sărută mîna domnului. Țugulea nu se mișcă, încremenit.)* Dar tu? Tu ești stană de peatră? Ai sabie? A? Bine. Din Moșoroi, Moghilă. *(Vede pe Oana înlemnită cu fășiile în mîini.)* Dar tu? Băbătie! Ce speli? Știi tu pentru cine nălbești?

OANA: Da...

ȘTEFAN: Pentru cine?

OANA: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn...

ȘTEFAN: Pentru preaslăvitul nostru stăpîn... Pentru osul lui! De cîte ori îmi înfăș pulpa dreaptă zic doamnei: „Oana, piciorul meu. Piciorul meu, vrednic ca Oana." *(Scapă sabia într-adins.)* Oană... *(Oana ridică sabia, i-o dă și dă să-i sărute mîna, dar n-o ajunge.)* Să mă cobor la tine, or să te-nalți la mine? Privește drept în dreptul ochilor mei. A! tu plîngi, Oană? Și de ce? Aide... vino încoace... bătrîna mea prietenă. Pe creștetul tău să cază sărutatul voievodului ca ploaia peste holdele verzi. *(O sărută în creștet.)* Destul ați lucrat. *(Face semn să se ducă. Fetele se duc binișor și în ordine.)* Apune soarele pe după trîmbele fumurii. Să lucrăm și noi. *(Se uită lung după ele, mai ales după Oana.)*

DOAMNA MARIA: Seamănă cu măria-ta... Ca două picături de apă....

ȘTEFAN: Una care pică acum și alta care a picat odinioară... Abur... risipit... Pe una o văz... pe cealaltă...

SCENA V

ŞTEFAN şi MARIA

DOAMNA MARIA: Stăpînul meu, toamna a sosit, soarele apune trist, şi în urma lui, o baltă de sînge. Vremea o să se strice... Ploi subţiri cari pătrund... frig... viscol... Rămîi, sfîntul meu stăpîn...

ŞTEFAN *(trăgîndu-se pe un jeţ)*: Te rogi ca un copil... întîiaşi dată...

DOAMNA MARIA: Întîiaşi dată... *(Îi ia mîinele amîndouă.)* Ah! Moldovo, căci nu ţi-e milă...

ŞTEFAN: Milă?

DOAMNA MARIA: De mine...

ŞTEFAN: De tine şi de Moldova. De una fără alta, nu... nu-mi stă-n putinţă. Domnul care dăsparte ce e al lui de ce e al ţării....

DOAMNA MARIA: Dar nu vezi măria-ta...

ŞTEFAN: Că sunt bătrîn...

DOAMNA MARIA: Nu...

ŞTEFAN: Că sunt bolnav...

DOAMNA MARIA: Nu... nu... adică...

ŞTEFAN: Adică, da...

DOAMNA MARIA: Abia te văzui mai bine...

ŞTEFAN: Mario, Mario, ce bolnav? Ce picior? Uită-te la mine... Aşa priveşte un om bolnav? Şi nu merg bine? *(Face cîţiva paşi, apăsînd ceva mai adînc pe piciorul drept.)* Ieri nu-mi zîmbişi cînd încălecai pe Voitiş?

DOAMNA MARIA: Da... Păreai un arhanghel!

ŞTEFAN: Ei...

DOAMNA MARIA: Rămîi, stăpîne! Îngrijeşti de Moldova îngrijind de sănătatea ta....

ŞTEFAN: Pocuţia...

DOAMNA MARIA: Iarnă... Viscole...

ŞTEFAN: Ah! Pocuţia!

DOAMNA MARIA: Să înceapă primăvara...

ŞTEFAN: Iarnă e aici *(arată părul)*, şi niciodată primăvara nu va mai sosi. Iarna, călăreţi moldoveni străbat codrii, s-amestecă cu viforul şi cad asupra cetăţilor şi turnurile lor să năruie. Viforul are ochi! Şi pe cînd ai noştri deschid pîrtii prin nămeţi, leşii să cocoloşesc la Halici, la Lew, care pe unde apucă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta!

ŞTEFAN: A... Doamnele nu sunt femei... Femei sunt destule..,

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta... (*Surîde.*)

ŞTEFAN: Aşa da, Mario! Rîsul tău... Erai de paisprezece ani cînd mi-ai rîs întîi... Ah! Munteanco! nu-mi strica socotelile... Mai tîrziu oi fi or n-oi mai fi...

DOAMNA MARIA: O! ce zici...

ŞTEFAN: De douăzeci de ani turcii stăpînesc Chilia şi Cetatea-Albă, că leşii n-au ţinut învoiala. Atins la miazăzi, poporul ăsta trebuie să se ridice la miazănoapte. Sunt vro şase ani... Ioan Albert... Iagelonul.... craiul Poloniii... ca un hoţoman năvăleşte în Moldova. Îl izbesc la Cosmin, în Dumbrava-Roşie, şi-l duc învins, bolnav, umilit, pînă aproape de Lew. Doborîi trufia Iagelonului. A îngenunchiat la Colomeia Ştefan în faţa Poloniei, îngenunchia Polonia în faţa lui Ştefan!... Pui stăpînire pe Pocuţia. Primesc judecata craiului Ungariei, a lui Vladislav, a frăţîne-său. Să aleagă el hotarele şi să ne facă lege. Şi la ziua pusă, împuterniciţii lui nu vin. Şi tocmai acum îmi dă de veste Ion Grumază, pîrcălabul din Cernăuţi, că leşii se arată pe supt poalele Haliciului. Apoi nu, Mario, nu se poate, trebuie să stăpînim Pocuţia, că această bucată de pămînt e mai mult moldovenească ca leşească, ş-o ţinem zălog pe bani buni din punga strămoşilor, ş-o avem cu armele noastre, şi Ştefan n-a murit încă...

UN CURTEAN: Măria-ta, pîrcălabii.

ŞTEFAN (*face semn să vie*): Mario... lasă... lasă...

(*Doamna Maria iese pe uşa din stînga.*)

SCENA VI

ŞTEFAN, hatmanul ARBORE, pîrcălabul NEGRILĂ, pîrcălabul DRAGOŞ, pîrcălabul ALEXA, pîrcălabul COSTEA, pîrcălabul ŞANDRU, fostul pîrcălab bătrînul HRĂMAN, vornicul JURJ

(*Toţi intră pe poarta din dreapta.*)

ŞTEFAN: Bine aţi venit, boieri d-voastră!

TOŢI: Să trăieşti, măria-ta!

ŞTEFAN: Cu toţii. (*Dă mîna pîrcălabilor şi ei i-o sărută.*) A! şi moş Hrăman! Gata! Venişi! E nuntă! Pe frunte

semn... la ceafă semn... umărul drept mai jos... mîna stîngă ca un arc... deştele zdrobite... abia te mai ţii... Ce mai vrei, bătrîne? N-ai văzut dăstule?

HRĂMAN: Nu mi-e dat să vreau sau să nu vreau. Voinţa măriei-tale, voinţa ţării. De vrea pace, pace, de vrea război, război. De n-aş fi venit, n-aş fi vrut ce vrea măria-ta... Ş-apoi asta nu pot...

ŞTEFAN: E, cum stau hotarele, pîrcălabi, că după cum închideţi ochii aşa doarme şi ţara.

PÎRCĂLABUL NEGRILĂ: Eu lăsai pe...

ŞTEFAN: Toader.

PÎRCĂLABUL NEGRILĂ: Da, la Hotin. Bine. Litvanii şi ruşii sunt cu minte de cînd i-ai cuminţit măria-ta.

PÎRCĂLABUL ALEXA: Din turnul de la Orhei nici un semn de ropot. Senin cît bate ochiul. Ai liniştit pustietăţile d-a lungul Nistrului. Ş-apoi am lăsat pe...

ŞTEFAN: Pe pîrcălabul Ivanco.

PÎRCĂLABUL ALEXA: De trei ori a cetit cartea măriei-tale, tot i se părea că-l chemi pe el.

PÎRCĂLABUL COSTEA: În Soroca ne-ntărim mereu, şi bună pace.

PÎRCĂLABUL ŞANDRU: Romăşcanii, ce ară şi seamănă toamna, seceră şi treieră vara. Se-mbogăţesc, dar nu se dau lenii. Din Crăciuna, veşti bune. Nimic d-a lungul Milcovului. Aşa îmi scrie starostea Buhor.

VORNICUL JURJ: În Ţara-de-Jos, tihnă. Negoţul se petrece fără cîrcotă. În Chilia şi Cetatea-Albă — că de prin partea locului viu — numai doi subaşi cu roatele de turci, cît să păzească cetăţile.

PÎRCĂLABUL DRAGOŞ: Ungurii mai mult ar asculta de cuvîntul măriei-tale ca de cuvîntul craiului lor. Şi pîrcălabii din Cicei şi Cetatea-de-Baltă, ca la ei acasă în mijlocul ungurimii.

ŞTEFAN: Da, pace de jur împrejurul ţării, ca şi înlăuntrul ei. Da..., *(trage sabia pe jumătate)* să mişcă şi stă cumpănă la odihna ţărei... Dar i-a venit iar rîndul... Gata, Luca?

HATMANUL ARBORE: Gata!

UN CURTEAN: Măria-sa Bogdan.

SCENA VII

Cei de sus. BOGDAN, bătrînul logofăt TĂUT, bătrînul postelnic ŞTEFUL,[1] pîrcălabul GRUMAZĂ, clucerul HRINCOVICI, vameşul CHIRACOLA, postelnicul TOADER, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR, clucerul MOGHILĂ, PETRU RAREŞ, mai mulţi căpitani, hînsari etc.

TOŢI: Să trăieşti, măria-ta.

ŞTEFAN: Cu toţii, boieri d-voastră! *(Să repede spre Bogdan, şchioapătă şi să opreşte.)* Ah! am să te îndrept eu! *(Îmbrăţişează pe Bogdan).* Măria-sa vodă Bogdan! De pe drumuri... Însemnat în bătălii înainte d-a domni singur... Fireşte că singur... Aşa se cuvine unui fecior de domn moldovean... Eşti mai răsărit ca mine...

BOGDAN: Cin' să te-ajungă pe măria-ta!

ŞTEFAN: Tu!... Şi să mă-ntreci... Tu, sfios ca o fecioară, nu eşti sfios cînd dai drumul calului şi sabia vîjie şi luminează ca fulgerul... Da, da... Ce e, Grumază, pe la Cernăuţi şi dincolo?

PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ: Bine-ar fi... Ce zici, clucere Hrincovici?

ŞTEFAN: Ei...

CLUCERUL HRINCOVICI: Pocuţia aşa ş-aşa...

ŞTEFAN: Pocuţia numai *aşa* să fie!

CLUCERUL HRINCOVICI: Că leşii se trag la judecată la căpitănia Haliciului, rusnecii şi moldovenii se supun legilor ţării noastre.

ŞTEFAN: Dar vămile?

VAMEŞUL CHIRACOLA: Unii plătesc, alţii zic c-au plătit cardinalului....

CLUCERUL MOGHILĂ: Alea-s vămile văzduhului...

ŞTEFAN: Cardinal, iagelon, bolnav, trufaş, leah... Ce nu e din cîte n-ar trebui să fie? Şi nimic din cîte ar trebui să fie... Şi tu, Tăut? Şi tu, Ştefule? O! prietenii mei, cu bărbile pînă în pămînt, nămeţi ne-nvinşi de oameni, albiţi de griji şi de vremuri.

LOGOFĂTUL TĂUT: Cu tinereţea, măria-ta...

POSTELNICUL ŞTEFUL: Aşa, bat-o pustia...

PÎRCĂLABUL HRĂMAN: Vărul Tăut zise o vorbă... Că de la Dumnezeu este...

ŞTEFAN: Postelnice Toader, ce ştiri de pe unde-ai umblat? Ai adus?... Ai vorbit cu dogele? Te-a blagoslovit sfîntul de la Roma?

POSTELNICUL TOADER: Adus, măria-ta. Om iscusit și cu știință. Venezia, ca și cum ai visa. Noul doge să logodea cu marea.
CLUCERUL MOGHILĂ: Frumoasă mireasă!
ȘTEFAN: Arunca inelul în valuri...
CLUCERUL MOGHILĂ: Bună de strîns în brațe!
POSTELNICUL TOADER: Și numele tău cinstit și lăudat...
ȘTEFAN: Știu... Dar bani?...
POSTELNICUL TOADER: De...
CLUCERUL MOGHILĂ: Ce e cu banii ceia?... Cam de mult îi așteptăm.
ȘTEFAN: Negustori, Moghilă... Nu mi-au dat ei nici la Baia, nici la Podu-Înalt, nici la Războieni, dovedind lumii că nu sunt omul lui Matiaș. Acum la... *(Se privește.)* Negustorii au dreptate!... Ei, la Roma?
POSTELNICUL TOADER: La Roma...
ȘTEFAN: Blagosloveniile urmașului lui Sîn-Petru, mie, sabia lui Christos... Doamne, iartă-mă... Și cum îl cheamă pe doftor?
POSTELNICUL TOADER: Jeronimo da Cesena.
CLUCERUL MOGHILĂ: După nume trebuie să aibă o barbă cît toate zilele...
POSTELNICUL TOADER: Ras și cu plete lungi.
ȘTEFAN: Acum la ale noastre. Boieri, știți că Alexandru al Poloniei iar a cerut zi, zi peste zi, lege peste lege, că n-ar fi fost față. Iar să ne judece frățîne-său Vladislav. La 2 noiembrie. Degeaba s-a pus. Iacob de Buczacz, omul cardinalului, n-are să vie, ca și omul lui Ion Albert. Noi s-așteptăm în Cernăuți cu 5 000 de oaste aleasă. Toți călări. Sosește, bine; nu? o plimbare-n toată Pocuția ș-o raită pînă la Haliciu, și poate și mai sus. Ș-apoi se va ști cine e pîrcălab acolo și cine nu e, cui se cuvine adunarea vămilor și cui nu.
TOȚI *(afară de paharnicul Ulea, de stolnicul Drăgan și de jitnicerul Stavăr)*: Da, măria-ta.
ȘTEFAN: Nu, măria-ta?... *(Apucă pe paharnicul Ulea de guler.)*
PAHARNICUL ULEA: Am socotit...
ȘTEFAN: Ce-ai socotit?
PAHARNICUL ULEA: Că... cu sănătatea măriei-voastre...
ȘTEFAN: Ce?... Boieri, cine e mai bolnav din noi amîndoi?
CLUCERUL MOGHILĂ: Aci *(arată piciorul)*, oleacă măria-ta... Aci *(arată la cap)* să se-ngrijească vărul Ulea...

ȘTEFAN: Ei, nu uiți că am tăiat pe din două moșiile Gădinții, Storpul și Madravilele, după dreptate, jumătate ție și jumătate răzășilor. Și te-am făcut paharnic, și ți-am dat viața mea pe mîna ta. Tustrei țineați ochii în pămînt, știind că mie nu-mi plac oamenii cari se uită în jos. Frunțile sus... Așa, că sus e luna, stelele, soarele și cerul... de sus ne vine harul... de sus, cearta... și sus e mîntuirea și iertarea păcatelor noastre... *(S-aud cîntări nedăslușite din depărtări. A început să se coboare întunecimea.)* Ai aprins focurile, Arbore?

HATMANUL ARBORE: De trei nopți ard.

ȘTEFAN: Ia?... Rareș, repezi... *(Rareș se duce-n fugă. Se urcă pe zid.)*

RAREȘ *(de pe zid)*: Abia să văd... Vin... Din Scheia... din Lisaura... din Ciritei... de pretutindeni...

ȘTEFAN: Oh! săracii!... Săracii mei ș-ai voștri... Săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova! *(Ștefan și boierii să reped la zidul care înconjoară ograda, afară de paharnicul[1] Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)*

PAHARNICUL ULEA *(încet)*: Ați văzut?

STOLNICUL DRĂGAN: Văzut.

PAHARNICUL ULEA: Nu mai e Ștefan!

JITNICERUL STAVĂR: Dar cine e?

PAHARNICUL ULEA: Umbra marelui Ștefan. *(Tustrei se duc și s-amestecă cu ceilalți.)*

PÎRCĂLABUL GRUMAZĂ *(de pe zid)*: Ca niște nori albi ce să tîrîie pe pămînt...

ȘTEFAN: Da...

HATMANUL ARBORE: Ca niște turme de berbeci...

ȘTEFAN: Da... da...

HRĂMAN: Parc-auz ceva... dar nu-i văz...

ȘTEFUL: Parcă văz ceva... dar nu-i auz...

LOGOFĂTUL TĂUT: Nu-i aud și nu-i văz... dar îi simț...

ȘTEFAN: I-auz și-i văz, îi văz și-i auz... O! cum se varsă apele în Siret, așa vin șuvoaiele în Suceava la chemarea voievodului lor!... Auziți?... „Supt poale de codru verde..."

HRĂMAN: Încep să-i și văz...

ȘTEFUL: Încep să-i și auz...

ȘTEFAN *(trage sabia și face semn în depărtare)*: O! mai sunteți?... Să nu mai sece izvorul vostru!...

---

[1] Numele rangurilor boierești, abreviate în ediția de bază, au fost întregite.

ACTUL II

Acelaşi tablou ca în actul întîi, cu deosebire că e vară şi arborii încărcaţi cu fructe, unele coapte, altele pîrguite, altele verzi. S-aud păsările cîntînd.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, ILEANA, BĂLAŞA, HERA, OLEANA, OANA, ŢUGULEA MOGHILĂ, DOCHIA

DOAMNA MARIA: O, fetele mele iubite, mai lăsaţi lucrul... De-o lună Ştefan nu dă semn de viaţă... Ce-a putut să i se întîmple?... Dar ce n-a putut?... Bolnav... Abia să sculă din pat, şi porni cu iarna-n cap... Doamne!...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: Pînă acum o lună primeam veşti peste veşti... Bine... sănătos... zdrăvăn... aşază ţara... întocmeşte Pocuţia... va sosi... biruitor ca totdeauna... Îmi creştea inima... Şi de *(înnumără pe deşte)*... da... de treizeci de zile, nimic...

IRINA: Frumoasa mea doamnă...

DOAMNA MARIA: S-a dus frumuseţea. Uită-te la părul meu. S-a lăţit şuviţa albă cu două deşte de cînd nici o veste... Auziţi cum cîntă de te slăvesc... Sunt aceleaşi... Cîntaţi, păsări ale cerului, nepăsătoare la durerile noastre. A căzut omătul, a suflat vîntul de primăvară, au încolţit mugurii, a dat frunza, au spuzit florile, a legat iarăşi rodul... Şi toate numai pentru voi. Partea noastră? Răbdări şi lacrămi. De ce omul n-a fi putînd a fire ca stejarul? Iarna să-l scuture, vara să-i puie la loc mîndreţea şi bărbăţia!

REVECA: Ce nu se schimbă, stăpîna mea a bună! Frunzele cresc şi nu sunt aceleaşi. Stejarul are şi el o margine. Grîul e tot grîu, dar nu mai e acelaşi. Doar glasurile rămîn la păsări; ele se duc, altele vin... Şi noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrîneşte, să scutură şi cade.

DOAMNA MARIA: Da, Reveca; gînduri, nimicuri. Să-l văz pe viteazul meu... să-i fac patul... să-l culc... „Adormi.

măria-ta, n-a fost nimic... O gîză bate în geamuri"... Ce somn ușor în grijile grele... Î, muiere rea! Uitasem pe Bogdan, odorul meu. Pre urmele tată-său calcă. Păcat că și-a perdut ochiul. Eu am doi. La ce-mi slujește? Și cu unul v-aș vedea pe lîngă mine. Am două picioare zdravene. Să împart: un ochi lui Bogdan, un picior lui Ștefan... Aș întineri....

HERA: Și eu... cînd m-ar lăsa doamna... ce-aș mai săruta?

DOAMNA MARIA: Tu?

OLEANA: Și eu, cînd vrea doamna, cu cine aș mai umbla?

DOAMNA MARIA: Tu... O! mușatină! Aș lua de la mine și-aș da la ai tăi...

ILEANA: Ție Domnul pe domnii noștri, doamnă!

DOAMNA MARIA: Numele Tatălui ș-al Fiului... ș-al Sfîntului Duh... Amin... Țugulea!

ȚUGULEA: Poruncă, doamnă.

DOAMNA MARIA: Ce?

ȚUGULEA: Da... măria-ta...

DOAMNA MARIA *(făcîndu-se supărată)*: Sabia... cu care te-am încins eu...

ȚUGULEA: Da, măria-ta!

DOAMNA MARIA *(pare necăjită)*: Și de ce n-o mai porți?

ȚUGULEA: Ele știu... Să spuie Bălașa...

BĂLAȘA: Șotii, măria-ta... Zice c-aș fi zis eu că de ce nici la 14 ani, aproape împliniți, nu s-a dus la război cu tat-său Moșoroi, asta, Moghilă...

ȚUGULEA: Ai zis, ați zis, ai rîs, ați rîs, și știați bine c-am dat în genuchi la măria-sa Bogdan și la tătuca... Și ei au rîs, dar nu ca d-voastră... cu moșoroi... cu vătrar... cu potcă... și cîte și mai cîte... C-am zis: săracum de mine, n-o mai port... Și n-o mai port!

DOAMNA MARIA *(ascunzîndu-și surîsul)*: Altă-dată să mi le spui mie.

ȚUGULEA: Iacă le spui...

DOAMNA MARIA: Mă băietane, pune sabia, că va sosi și ceasul tău. Și s-o porți...

REVECA: Pînă cînd țara va avea nevoie de ea...

ȚUGULEA: Uf!

DOAMNA MARIA *(către Reveca)*: Inimos și mucalit ca tat-său... Țugulea, să dai ajutor Dochiei. Mamă Dochie...

DOCHIA: La porunci.

DOAMNA MARIA: A fiert grîul cu lapte?

DOCHIA: Iacă-l aduc. Acuși. *(Dochia și Țugulea ies.)*

SCENA II

DOAMNA MARIA: Oană, Oană, ce roboteşti?

OANA: Spăl, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Ce speli, Oană?

OANA: Pentru împăratul nost'... Să fie gata pîn-o veni...

DOAMNA MARIA: N-ai isprăvit?

OANA: Isprăvit... Le-am luat a doua oară...

DOAMNA MARIA: Cum îţi zice el, Oană?

OANA: Băbătie, măria-ta.

DOAMNA MARIA: De ce, Oană?

OANA: Fiindcă aşa-i place, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Dar ţie cum îţi place, Oană?

OANA: Cum îi place şi lui, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Şi cum te mai alintă, Oană?

OANA: Dă, măria-ta....

DOAMNA MARIA: Dă... cum, Oană?

OANA: Cum, măria-ta?

DOAMNA MARIA: A! nu vrei să spui doamnei?

OANA: Cum să nu, măria-ta. Pînă acum doi ani mă suia pe genunchiul drept... ba nu, p-ăl stîng, şi mă juca şi zicea: „Oană, Oană, bărlaoană, Onoi, bîrloi. Oi, moi..." De doi ani îmi zice: „Băbătie, cum o mai duci cu bătrîneţile?", „Bine", zic. „Ai zis bine? Nu, rău, că sunt rele, bată-le focul". Aşa măria-ta.

DOAMNA MARIA *(luînd la o parte pe Irina)*: Ce vrei, Irino... Om de război... Trei luni acasă şi nouă pretutindeni, numai acasă, nu.

IRINA: Sufletul măriei-tale ca chipul măriei-tale... Maica Domnului, adusă de la Roma de postelnicul Purcevici.

DOAMNA MARIA: Soţie de domn şi mumă de domn, da Maica Domnului nu, Irino.

IRINA: Buuuno!

SCENA III

Cele de sus. DOCHIA intră aducînd p-o tavă de porţelan albă cu margini albastre grîul fiert. ŢUGULEA MOGHILĂ încins cu sabia

IRINA: Cine să guste întîi, măria-ta?

DOAMNA MARIA: Ilinca.

ILINCA: Buuun, măria-ta.

DOCHIA: Grîul, spălat în zece ape, uscat, frecat, dezghiocat, puțintică miere și scorțișoară. Talgerile, boier Țugulea.

ȚUGULEA: Iacătă-le. Cel cu aur al măriei-sale.

DOAMNA *(luînd din grîu, scapă talgerul și-l sparge)*: Ah! semn rău!... Mă gîndii la Ștefan, la piciorul lui, la bătrînețea lui... Ia!... Ascultați...

SCENA IV

Cele de sus. C L U C E R U L M O G H I L Ă *vine într-un suflet*

DOAMNA MARIA: Ah! Moghilă! Ce e? Bine?

CLUCERUL MOGHILĂ: Sărutăm dreapta, bine. Vine. Ce păcatele suflu așa...

DOAMNA MARIA: Spune degrab'...

CLUCERUL MOGHILĂ: Spui îndată, acușica... Cît ai bea o oca de vin, și e aici. M-a trimis înainte să vă spui. Calul mi-a șchiopat, c-aș fi fost de mult...

DOAMNA MARIA: Mai iute, Moghilă, mai iute!

CLUCERUL MOGHILĂ: Nu e nici biruit, nici rănit...

DOAMNA MARIA: Cum e?

CLUCERUL MOGHILĂ: Biruitor și cu rana vechie ceva mai înrăită ca-n trecut...

DOAMNA MARIA: A!

CLUCERUL MOGHILĂ: Și ceva mai potolită ca acum șapte zile. Bogdan, slava Domnului... Mă... Țugulea taichii... Acum pe șart, măria-ta.

DOAMNA MARIA: Da, da, Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Mătură tot înaintea lui. Și toți îi jurară credință, și moldoveni, și rusneci, și leși. Să fi văzut, doamnă, p-ai craiului Lixandru... *„in eternitate fidelitas, nos et descendentes nobis"*[1]... Să muie gerul. Să topiră zăpezile. Să umflară apele. El porunci să stăm pe loc... Să retraseră apele... Să mergem înainte, pînă supt Halici. Acolo se deschide o vale lărguță. Întîi sta Luca Arbore, peste o mie de călăreți. Mai departe, el, cu altă mie. Și în fund, Bogdan, cu trei mii, pitulat într-un zăvoi care închide valea despre răsărit... Caii noștri odihniți și iuți... Ne pomenirăm cu patru inși c-un ștergar alb în vîrful

[1] Credință veșnică, noi și urmașii noștri (lat.).

suliţii. Luca Arbore le deschise drum pînă la el. Aci descălicară. Scoaseră căciulile încondurate, îi sărutară mînele şi-i dădură o carte ca din partea î.p.s. cardinalului... Şi văzurăm pe domn ca pămîntul, că pămîntul nu l-ar fi încăput. Atît le zise: „Încălecaţi, şi haiti!"... Veniseră potolit şi să duceau într-o prăfăraie... Să tot fi trecut ca de cînd am început, şi se porniră lungi şiruri de călăreţi. Leşii!... Cînd să se ciocnească cu Luca Arbore, moldovenii să desfac în două, şi apucară unii într-o parte şi alţii într-alta. Duşmanii să reped. El... face faţa dos şi dosul faţă, şi-o ia la fugă stăpînită, ceva mai iute ca leşii... În apropierea zăvoiului se desfac în două, unii într-o parte şi alţii într-alta... Pînă să se oprească leşii, înfierbîntaţi ca de biruinţă, s-aruncară valurile lui Bogdan chiuind şi-i izbiră. Luca Arbore îi ia pe la spate, iar din coaste îi fulgeră ai domnului...

DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prinşi de toate părţile, azvîrliră armele jos. Şi curse sînge pînă la ţurloaiele cailor... Straşnic răcnea leul Moldovei, că auia valea şi codrii... Şi vitejii crezură că urlă a război... Şi el, pasă-mi-te, îi ţinea de rău... Aşa să stinse ca la jumătate din leşi, pînă prinseră de veste care era porunca domnului... Omul în frămîntarea luptei nu mai e om. Îl loveşti, nu-l doare. Cade şi alţii îl calcă; nu simte. Tot să pierde ca în genunea morţii!... Numai după ce încetează bătălia... Oh! Doamnă!... să ridică de pe cîmp atîta jale, că nu poţi... şi curg lacrămile, şi plîngi fără să ştii pe cine... Dădu poruncă să alegem şi să îngropăm pe morţii noştri. Puţini picară, dar mari suflete. Ca la două sute... Aci închiseră ochii postelnicul Şteful-şi pîrcălabul Hrăman. Că le zise milostivul: „Staţi, moşilor, că nu e de voi!" Ei, aş!... Apoi intrarăm în Halici cu vro trei mii de prinşi. Aci le dădu drumul şi le zise: „Spuneţi cardinalului să aibă pe suflet sufletele morţilor din valea Haliciului". Şi înapoindu-le cartea le zise: „Asta s-o scrie popilor, iar nu domnilor, şi nu domnului!"

DOAMNA MARIA: Ei, ş-apoi...

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi porunci halicenilor să-i care peatră. Şi cioplirăm cu toţii, vro două săptămîni, bourii Moldovei. Şi eu cioplii, măria-ta, că domnul, văzîndu-mă, nu-şi putu ţine rîsul şi zise: „Meştere Moghilă, capul bou-

rului tău ca coada lui Voitiș al meu... Mai grea dalta ca sabia, Moghilă."

DOAMNA MARIA: Apoi?

CLUCERUL MOGHILĂ: Apoi făcurăm moșoroaie și pietruirăm Pocuția cu bourii noștri, adînci d-un stînjen, ducînd dîră oablă din apa Nistrului pînă-n muntele ăl mare ce stă ca șira spinării la apusul Moldovei. În sus al lor, jos, de supt pădurea de fagi a Haliciului, al nostru. Și...

DOAMNA MARIA: Și...

CLUCERUL MOGHILĂ: Și, după ce așeză țara, lăsă pîrcălab pe Hrincovici și vameș pe Chiracola. Și ne înșiruirăm călări și plecarăm înapoi cu voievozii noștri înainte. Și începurăm să cîntăm: „Doină, doină, nu te duce de la mine, doină, nu fugi de bine, doină". Într-o zi — Duminica Rusaliilor — sta soarele să scapete, ajunserăm p-o cărăruie de peatră. O ploiță caldă stropise fâșiea de drum. Voitiș, într-un ceas rău, alunecă de picioarele de dindărăt. Domnul îi puse pintenii. Calul sări și căzu, apucîndu-i piciorul supt el...

DOAMNA MARIA *(cu spaimă)*: Cel cu rana?

CLUCERUL MOGHILĂ: Da...

DOAMNA MARIA: Oh!

CLUCERUL MOGHILĂ: În stînga prăpastie, în dreapta piept de munte. Voitiș tremura... Cînd l-am scos, sîngele pătrunsese prin legături... l-am dus pe mîini... El atît a zis: „Unde e ața mai supțire, acolo se rupe"... Doftorul Cesena aci... Pînă a doua zi piciorul se făcu butuc... Boli, aiuri — ierte-mă Dumnezeu — se făcu mai bine, și de șapte zile, pe drum.

DOAMNA MARIA: Ah!

CLUCERUL MOGHILĂ *(auzind buciumele)*: Dar iată-l!... Răsare soarele, și încălzește și pe boieri și pe oase goale, fără deosebire, că nimeni nu s-a plîns de judecățile lui în vreme de pace, ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu, însuflețind pe cei cu inima scăzută... Doamnă, să plece fetele... *(Doamna face semn fetelor să se ducă.)*

OANA *(furișîndu-se)*: Să nu-l văz? Mai bine oarbă decît să nu-l văz!

(Se dă după colacul de piatră al puțului.)

SCENA V

ȘTEFAN, alb ca zăpada, vine rezemat la brațul doftorului CESENA, BOGDAN, logofătul TĂUT, vornicul JURJ, hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER, pîrcălabul COSTEA, DRAGOȘ, ALEXA, ȘANDRU, paharnicul ULEA, stolnicul DRĂGAN, jitnicerul STAVĂR și mai mulți curteni, căpitani de oaste, copii de casă, hotnogi, hînsari etc.

ȘTEFAN *(intră prin poarta turnului*[1] *din dreapta cu tot alaiul)*: Stați, copii! Opriți unde am văzut pe doamna!

DOAMNA MARIA: Măria-ta! *(I s-aruncă-n brațe.)*

ȘTEFAN: Ea, ca cea dintîi rîndunică, îmi vestește primăvara... Cătați supt piciorul drept, și de-ți găsi cărbune, să-l beau în paharul meu de sărbătoare, că e bun de friguri; de-ți găsi plumb, să-l topim, să-l turnăm într-o cană cu apă neîncepută, și, din ce se va închega, voi vedea ce va veni mai apoi....

(Șade pe o laiță de piatră.)

DOAMNA MARIA *(îngenunchind)*[2]: Ți-e cald, măria-ta?... Ai căldură.. nădușești...

ȘTEFAN: Vrei să-mi fie frig? Cesena, cum e mai bine: cald ori frig?

IERONIMO DA CESENA: Mai bine cald ca frig, *ma preferisco recorito senza sentir il freddo*[3].

PETRU RAREȘ: Cărbune, măria-ta.

ȘTEFAN: A, e negru, dar mai negre sunt sprincenele doamnei... Cine-ar avea inima așa de mică și așa de neagră ca să ție pică domnului lui?... Mario! Fii mîndră de Bogdan al nostru.. Io, Ștefan voievod, m-am pus la porunca lui, ca și portarul Sucevei, ș-a biruit tocmai cum aș fi biruit și eu... Nu e așa, boieri? Nu e așa, paharnice Ulea?... Nu e așa?....

DOAMNA MARIA: Îl uitasem pe el, măria-ta... Bogdane! *(Bogdan dă-n genunchi lîngă doamna.)*

ȘTEFAN: Să-mi dea vin de Cotnar... Vreau să beau în sănătatea doamnei ș-a fiului ei...

CESENA: Vin, pentru ce vin? *Non, serenissime.*[4]

ȘTEFAN: Rareș!... *(Rareș se duce repede pe ușa de pe terasă.)* Doftore, te-am ascultat pînă azi... Mi-e sete... Nu vezi pe

[1] În textul de bază: *poarta-din*; completat cf. ms. II, p. 53.
[2] În textul de bază lipsește indicația de regie; completat cf. ms. II, p. 54.
[3] Dar prefer să mă răcoresc fără să simt frigul (it.).
[4] Nu, preaaluminate (it.).

cine am la genuchii mei? Pe muma care a purtat în pîntecele ei pe domnul de mîine al Moldovei... Voitiș?... E bine?... El nu are abur, ci suflet... Să-l plimbe în fitece zi pînă m-oi întrema... *(Rareș vine cu trei pahare, două de argint și unul de alabastru, frumos lucrat, ca un potir. Ștefan fărîmă între dește cărbunele și-l pune în paharul de alabastru. Doamna și Bogdan iau paharele de argint. Ștefan ridică pe al său.)* În sănătatea... Ah!... *(Lasă paharul în jos.)*

DOAMNA MARIA: Ce te doare, păcatele mele?

ȘTEFAN: Nimic pe domnul Moldovei... Ce e durerea?... Și toate pe Ștefan Mușatin, fiul lui Bogdan și nepotul lui Alexandru cel Bun... Dă de dușcă, Bogdane... *(Ștefan soarbe paharul.)* Cald...

CESENA: Să ne odihnim, *serenissime.*

ȘTEFAN: Să te odihnești, doftore... În Italia să odihnesc mult principii... îl,!... Ce-o fi durerea?

CESENA: Odihnă, *serenissime.*

ȘTEFAN: Mă voi odihni, dar nu acum.

DOAMNA MARIA: Te rog... să mergem...

ȘTEFAN: Mă rogi?... Neadormitul Ștefan a ajuns lăuza Moldovei... Moghilă, să-mi aduci pricinile ce-a judecat Bogdan și-a rămas fără pecetea domnească... O!... *(Ștefan iese la brațul doftorului Cesena și la al Mariei pe ușa de pe terasă, urmat de toți.)*

SCENA VI

Paharnicul U L E A, *stolnicul* D R Ă G A N *și jitnicerul* S T A V Ă R *rămîn*[1]. O A N A *privește în toate părțile, vrea să se ducă și se teme să n-o vază*

PAHARNICUL ULEA: În curînd scaunul Moldovei e văduv. Piciorul lui Ștefan obrintește. Încheieturile lui sunt prinse. Bietul domn! Mare a fost... că de mărimea lui nu mai sufla nici un boier... Ei, ce ziceți?

STOLNICUL DRĂGAN: Ce să zicem?... Bogdan?... De viteaz n-are cum mai fi. Dar crez că după datină ar avea drept Ștefăniță, din Țarigrad, fiul răposatului Alexandru, feciorul cel mai mare al lui Ștefan...

JITNICERUL STAVĂR: Ș-apoi domn schilod cine a mai văzut? Chior? treacă-meargă... dar orb? Că n-are un ochi de loc. I l-a scos cu sulița un călăreț teuton la Cosmin... O!

[1] În textul de bază: *Stavăr;* completat cf. ms. II, p. 57.

să-l fi văzut cu ochiul scurs pe obraz, ca un ou cu puiul prins spart de-o cloșcă nedibace, cum răgea snopind pe dușmani... ai fi zis că vedea mai bine cu un ochi decît cu doi...

PAHARNICUL ULEA: Țara are nevoie de tihnă. Cu Bogdan, iar războaie.

STOLNICUL DRĂGAN: Ștefăniță e nevrîstnic. Vom alcătui o epitropie....

JITNICERUL STAVĂR: Din cei mai de seamă boieri... Hatmanul[1] Arbore, pîrcălabul Grumază și d-ta paharnice Ulea....

PAHARNICUL ULEA: Sîît! Nimic lui Arbore. Pînă n-o închide ochii șoimanul, să nu vorbim decît boierilor cu meteahnă. Din sfatul domnesc... lui Gavril Lepădatu și comisului Roată. Atît. Ochiul vulturului bătrîn clipește încă.... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui... Sîît!

(Tustrei ies pe poarta din dreapta.)

SCENA VII

OANA singură, apoi PETRU-RAREȘ

OANA: O! Doamne, Doamne! Să schimbe ei ursita? Cine să închiză ochii? Domnul cel sfînt? N-are sfîrșit cel care are milă de toți! *(Dă să iasă pe după castel și se întoarce la glasul lui Rareș.)*

PETRU RAREȘ *(ieșind din castel)*: Ce, fugi, Oană?

OANA: Nu, Rareș.

PETRU RAREȘ: De ce-ți sunt ochii roșii? Ai plîns?

OANA: Nu...

PETRU RAREȘ: Ba da... Ochii tăi sunt turburi...

OANA: Ce ochi să rămîie senini cînd ai bunului Ștefan ard!

PETRU RAREȘ: El are nouă suflete, Oană. Ploile, zăpezile, zbuciumul și drumul lung și greu... Olecuță de odihnă, și să întremează zmeul bătrîn.

OANA: Da, Rareș, da...

PETRU RAREȘ: Și se face bine...

OANA: Bine?... Bine să-i dea Dumnezeu!... Bine...

PETRU RAREȘ: Și ție, Oană...

OANA: Și d-tale, Rareș...

PETRU RAREȘ: Și nouă, amîndurora...

---

[1] În textul de bază: *pîrcălabul;* corectat cf. ms. II, p. 57.

OANA: Şi, Rareş, şi...
PETRU RAREŞ: Dă-mi o mînă, Oană...
OANA: De ce?...
PETRU RAREŞ: Aşa, că mi-e dragă...
OANA: O!...
PETRU RAREŞ: Ce rîzi? Nu ţi-am mai spus?
OANA: Ba mi-ai spus,.. de cîte ori... În urmă mai ales...
PETRU RAREŞ: Şi dreapta mi-e dragă, şi stînga mi-e dragă, şi amîndoi ochii cu lumini adînci, şi părul tău rătunjit pe spate şi învolt ca un fum auriu, şi gura ta cu buze ca măceşea, şi mijlocul tău ca trestia de baltă, şi mersul tău uşor ca de presură, şi toată fiinţa ta...
OANA: O! Rareş... *(Rîde.)* Şi toată fiinţa mea... *(Rîde.)*
PETRU RAREŞ: Toată fiinţa ta mi-e dragă, că te iubesc, Oană!
OANA: Cum, Rareş?... *(Rîde.)*
PETRU RAREŞ: Întruna te-am visat, Oană... Şi te-am văzut întruna la război... Cînd porneam cercetaşii, cînd mă băteam, cînd mă culcam, cînd mă sculam, călare, pe jos, la şipote, în codru, neostieat în faţa ochilor mei...
OANA: Ca p-o soră, Rareş.
PETRU RAREŞ: Nu ca p-o soră...
OANA: Şi de cînd, Rareş?
PETRU RAREŞ: De cînd împlinişi 14 ani... De pe la Paşte...
OANA: Mi-eşti drag, Rareş, dar...
PETRU RAREŞ: Dar...
OANA: Nu ţii minte cînd mă ridicai în braţe să rup para cea mai coaptă, cînd te căţărai în vîrful copacilor ca să-mi dai pui de stăncuţă....
PETRU RAREŞ: Da... şi te sărutam...
OANA: Da, şi mă sărutai... Ş-acum... na... sărută... *(Rîde.)*
PETRU RAREŞ: Nu, Oană, nu aşa!
OANA: Dar cum, Rareş, cum?... Ca p-o miluită fără părinţi?
PETRU RAREŞ: Nu...
OANA: Ca p-o pripăşită la curtea doamnei Maria?
PETRU RAREŞ: Ah! nu...
OANA: Ca p-o pasăre pribeagă?... Şi-nu uita că tu eşti boier, Rareş....
PETRU RAREŞ: Ce boier?... Al Mariei ş-al lui Rareş, pescarul din Hîrlău.
OANA: Eşti căpitan de oaste şi prieten al domnului Bogdan...
PETRU RAREŞ: Sunt ce sunt, şi fără tine mai bine să nu fiu!

OANA: Doamne, Rareş... Dar tu mi-eşti ca un frate... Eu mireasă? N-ai nici cui să mă ceri.
PETRU RAREŞ: Stăpînului a toate, ca unui drept părinte.
OANA: A! nu, Rareş, nu!... Nu simţ nimic în mine... Mi-eşti drag ca un frate, dar nu te iubesc... Şi domnul e bolnav...
PETRU RAREŞ: Domnul e bun, milostiv şi îndurător... *(O sărută pe amîndoi obrajii şi pleacă repede.)*
OANA: Ciudat!... Dar să nu uit pe paharnicul Ulea! *(Iese prin stînga pe după castel.)*

SCENA VIII

ŞTEFAN, cu piciorul înfăşurat, iese şchiopătînd puţin la braţul DOAMNEI MARIA, IERONIMO DA CESENA

ŞTEFAN *(se aşează pe laiţa de peatră de subt copaciul din mijloc)*: Aşa... Aer, doftore, aer... *Cosi, serenissime... non, serenissime... si, serenisisme*[1] pentru o zgaibă... Parc-aş fi copil...
CESENA: *Serenissime*, nici o mişcare...
ŞTEFAN: Zău...
CESENA: *Parole non piu*[2]...
ŞTEFAN: *Non piu*... Ca un mort... uf!... Cînd voi avea nevoie de d-ta, doftore, te chem... *(Doftorul se duce în castel.)*
DOAMNA MARIA: Ascultă-l...
ŞTEFAN: Eu?... S-ascult?
DOAMNA MARIA: Măria-ta...
ŞTEFAN: N-am ascultat de tătari, de leşi, de unguri, de turci... şi s-ascult d-un venezian... a! ha!...
DOAMNA MARIA: De cînd ai început să vorbeşti, a crescut căldura... *(Îi pipăie mîinile.)*[3]
ŞTEFAN: Şi va veni ş-un doftor de la Nüremberg şi altul de la Mengli-Ghirai... Îmi scrie că ştie şi toaca-n cer... Un evreu...
DOAMNA MARIA: Mai puţin, măria-ta...
ŞTEFAN: Puţin, puţin... Toţi doftorii la capul unui bolnav...
UN CURTEAN: Măria-ta, foaia judecăţilor.
DOAMNA MARIA: Ah!
ŞTEFAN: Clucerul Moghilă? Să...

---

[1] Aşa, prealuminate... nu, prealuminate... da, prealuminate (it.).
[2] Nici o vorbă (it.).
[3] În textul de bază lipseşte indicaţia de regie; introdusă cf. ms. II, p. 67.

SCENA IX

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, clucerul MOGHILĂ

CLUCERUL MOGHILĂ: Măria-ta...

ŞTEFAN: Judecăţile dezlegate.

CLUCERUL MOGHILĂ *(citeşte)*: Oancea cu văduva lui Isaia pentru o fişie de moşie. Prigonitul perde. Pan Mirăuţ nu dă depline socoteli ipitropisiţilor săi nepoţi. E osîndit să le plătească 100 de galbeni genovezi şi să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui au din prietenii lui. Obştea răzăşilor Pătrăşcani pentru 12 000 de fălci, cu munte, cu stîni, cu ţărcători şi cu ocini. Judecata, peste altă zi nehotărîtă...

ŞTEFAN: De ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Prealuminatul Bogdan s-a făgăduit că va merge însuşi la faţa locului.

ŞTEFAN: Bine.

CLUCERUL MOGHILĂ: Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul măriei-tale, cu şapte sate omeneşti pentru robire de mori. Vornicul Duma perde.

ŞTEFAN: Cine perde?

CLUCERUL MOGHILĂ: Vărul măriei-tale.

ŞTEFAN: Bine!

CLUCERUL MOGHILĂ: Pîrcălabul Ieremia cu popa Frusănel pentru vaduri de pive. Frusănel rămîne pe pan Ieremia. Hatmanul Dugea cu satele ruseşti de lîngă Roman pentru vro 3 000 de stînjeni. Hatmanul rămîne pe ruşi.

ŞTEFAN: Î... î... î... rău... Bine a judecat, dar rău... Ştiu... Spune-i lui Bogdan să taie din moşia mea Trifeşti 3 000 de stînjeni şi să dea ruşilor...

DOAMNA MARIA *(la urechea lui Moghilă)*: Scurtează.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să nu ies eu scurtat, doamnă.

ŞTEFAN: Ei?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cele criminaliceşti. Din douăzeci de pricini, două mai însemnate. Un nărăvit hoţ, tăierea mîinilor. Un ucigaş, zobirea capului cu buzduganul. Toate au fost prefirate cu de-amănuntul de înţeleptul Bogdan-vodă.

ŞTEFAN: Bogdan... Război şi dreptate... Război împotriva oricărui duşman şi dreptate faţă de oricine... de neamurile tale... de tine chiar, deşi după legea pămîntului nu se

cuvine să judeci. Domn d-ai fi... să stai d-oparte... Alții să aleagă.

DOAMNA MARIA: Măria-ta, prea mult...

ŞTEFAN: Dacă Cesena ar avea chipul Mariei or Maria ştiința lui Cesena, m-aş vindeca într-o clipă şi m-aş îmbolnăvi în cealaltă. Adu mîna, Mario. Mai am căldură?

DOAMNA MARIA: Nu, măria-ta.

ŞTEFAN: Atunci?... Ce mai e, Moghilă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Pricinile de judecat.

ŞTEFAN: Le pui zi peste... Azi e 30 iunie... Peste trei zile. *(Clucerul Moghilă iese pe poarta din dreapta.)*

SCENA X

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA

UN CURTEAN: Oana, măria-ta.

ŞTEFAN: Oana?... Să intre?... *(Oana intră.)* A! băbătie... Cum o duci cu bătrînețile?... Vino încoa... aci... jos... mai aproape... *(Oana îi sărută mîinile şi le-aduce la frunte.)* O plută bătrînă şi scorboroşită lîngă un brăduț verde, stufos şi drept! Cine te-aduce pe tine pe tărîmul ăsta? Şi de unde?

OANA: Măria-ta... De unde?... Nu ştiu...

ŞTEFAN: Nu mai am căldură... Sunt bine. Uite, Mario... De unde?... nu ştii. Ia uită-te la mine... Aşa... Tu ai ceva în capul ăsta... Mi-ascunzi ceva... Vrei să-mi spui şi te opreşti...

OANA: Aş vrea, măria-ta...

ŞTEFAN: Ei...

OANA: Aş vrea, măria-ta...

ŞTEFAN: Rareş...

OANA *(tresare)*: Rareş?

ŞTEFAN: Da, Rareş, nu ți-a mai prins vro stăncuță... Da... da... s-a făcut mare... E căpitan... Să bate cu leşii şi să bate zdravăn... O s-ajungă hatman... Căci n-am avut parte de copii!... Alexandru... Iliaş... Petru... Cît să lungesc pomelnicul?... Şi Olena, după fiul nebunului de cuscru al Moscovei... Îi moare bărbatul... Ea şi fiul ei închişi într-un turn... Şi eu?... Doar cu Bogdan...

DOAMNA MARIA *(arătîndu-i pe furiş pe Oana)*: Să nu mîniem p-Ăl-de-sus...

ŞTEFAN: Da... Partea mea a fost să sărut ce este al meu ca şi cum n-ar fi al meu, să fur mîngîierile şi mîngîiere să nu am... Ce-ai vrea să-mi spui, Oană?
OANA: Aş vrea, măria-ta, să....
ŞTEFAN: Ei...
OANA: Aş vrea...
ŞTEFAN: Doamnă... să ştii că fetişcana asta s-ascunde de tine...
DOAMNA MARIA: Da, Oană?... Vă las...
OANA *(coprinzînd genuchii doamnei)*: Iartă-mă, doamnă! *(Doamna Maria o mîngîie pe păr, surîde şi iese.)*

SCENA XI

ŞTEFAN, OANA, mai tîrziu doftorul CESENA

ŞTEFAN: Mai aproape.... mai... Spune-mi...
OANA: Sosişi, măria-ta... Tare mi-era dor... Mă dădui după colacul fîntînii... Ş-auzii tot...
ŞTEFAN: Tot şi nimic...
OANA: Nu...
ŞTEFAN: Atunci nici tot, nici nimic... *(O mîngîie.)*
OANA: Nu... Porni alaiul domnesc şi trei boieri rămaseră...
ŞTEFAN: Trei boieri?
OANA: Da... Paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan şi jitnicerul Stavăr...
ŞTEFAN: Paharnicul Ulea?
OANA: Vorbiră şi-i auzii... O urzeală, măria-ta...
ŞTEFAN: Împotriva mea?
OANA: Nu, măria-ta...
ŞTEFAN: Atunci, împotriva cui?
OANA: Împotriva lui Bogdan...
ŞTEFAN *(sare în sus)*: Ce?
CESENA *(intrînd repede pe uşa de pe terasă)*: *Basta, serenissime!*[1]
ŞTEFAN *(pune mîna pe sabie)*: Ieşi! *(Iese.)* Dă-nainte, Oană!
OANA: Vor s-aleagă domn pe nepotul măriei-tale, pe Ştefan, fiul răposatului Alexandru.
ŞTEFAN: Şi-n locul cui s-aleagă domn? Nu este domn?
OANA: După ce nu va mai fi... *(Îşi cuprinde capul în palme.)*

[1] Destul, prealuminate (it.).

ȘTEFAN: Nici n-au treierat griul din care să-mi fearbă coliva și mi-o și-mpart! *(Ca și cum ar vorbi singur.)* Patruzeci și șapte de ani am dus țara cu noroc... *(Scuturîndu-se.)* Am s-o duc și cînd voi muri, și după ce vor pecetlui peatra pe deasupra mea!... Oană, bine-ai făcut... Să n-afle doamna... Îți poruncesc să nu mai știi nici tu!

OANA: Da... Ca și cum ar fi fost aici și c-o lingură aș fi luat... și-aș fi aruncat în foc... a ars... ș-apoi, nimic... *(Își scutură palmele.)*

ȘTEFAN: A!... Așa... așa... Du-te. *(Oana se duce pe ușa de pe terasă.)* O! ce păcat că nu i-am mărturisit de unde e! *(Îl trec lacrămile.)* De! nu fi muiere! *(Bate în palme. Un curtean intră din dreapta.)* Moghilă... Să vie îndată. *(Din întîmplare găsește o oglindă veneziană.)* Grozav am îmbătrînit!

SCENA XII

ȘTEFAN, clucerul MOGHILĂ, venind pe poarta din dreapta

ȘTEFAN: Moghilă, lasă închinăciunile.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să-mi spuie popa, nu te mai închina... bine or rău... Dar să iasă din icoana la care te închini o mînă care să te ia de păr... O!...

ȘTEFAN: Poftă de glumă.... Să glumim, clucere Moghilă.

CLUCERUL MOGHILĂ: Să glumim?

ȘTEFAN: Ah!... Nu e nimic... Unde-au ajuns slovenii cu letopisețul meu?

CLUCERUL MOGHILĂ: Abia la jumătate...

ȘTEFAN: La ce fapt?

CLUCERUL MOGHILĂ: La bătălia de la Cosmin.

ȘTEFAN: Ce spui?... Abia vro 39 de ani din viața mea. Și mai au...

CLUCERUL MOGHILĂ: Jumătate...

ȘTEFAN: Încă 39 de ani...

CLUCERUL MOGHILĂ: Dacă jumătatea d-a doua n-a fi ceva mai lungă ca cea dintîi.

ȘTEFAN: O! ho! ho!... Slovenii s-au pripit la scris... N-au greșit... presimțind că-n a doua jumătate... Cam grea răsuflarea de cîteva zile... Moghilă, ce face Voitiș... bidiviul care m-a purtat în spinare doisprezece ani?

CLUCERUL MOGHILĂ: Ar face bine dacă n-ar fi pus picioarele în sus...

ȘTEFAN: M-a lăsat?
CLUCERUL MOGHILĂ: S-a dus bietul Voitiș... Cum ajunse în grajdul de peatră, pică d-a-n picioarele, căscă gura, mai suflă o dată și...
ȘTEFAN: Așa se cade să moară un domn... dar el...
CLUCERUL MOGHILĂ: Calul domnului, măria-ta...
ȘTEFAN: Da, calul domnului... Ștefan fără picioare și fără cal... O! și cum mă ducea la izbîndă... ca un vifor năpustit în valea Sucevei!... Semn rău...
CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, aș!...
ȘTEFAN: Semn rău, Moghilă!... Ce va să zică să mori de moarte bună?
CLUCERUL MOGHILĂ: Să mori în patul tău.
ȘTEFAN: Nu, Moghilă... Dumnezeu a dat omului simțurile prin care veghează sufletul. La o cîrmire a vieței simțurile, unul cîte unul, încep să se întunece. O sită se coboară pe ochi, vezi turbure, nu mai vezi... Să vătuiește auzul. S-a dus ascuțimea lui... „Auz...? Ce zici?..." Nu mai aude... Și cînd cercetașii nu mai veghează, sufletul părăsește stîrvul acesta... Asta e să mori de moarte bună... Eu auz și văz ca la patruzeci de ani...
CLUCERUL MOGHILĂ: N-aveam dreptate?... Istoria a ajuns la jumătatea vieții măriei-tale.
ȘTEFAN: Așa ar fi de n-ar fi și peiri năprasnice... Nu de sabie, nu de apă, nu de foc, ci cînd piei ca mine... Nimic. *(Să sprijină pe Moghilă.)* ...Cu sufletul întreg, cu dragoste pentru toată țara cu tot coprinsul ei... oh!... Ascultă, Moghilă... Vorba de pe urmă a lui Ștefan e lege tuturora?
CLUCERUL MOGHILĂ: Sfîntă ca sfînta cuminicătură din sfîntul potir!
ȘTEFAN: Și vouă, boierilor?
CLUCERUL MOGHILĂ: Boierii, curteni, răzăși, țărani, una în fața domnului.
ȘTEFAN: Să strîngi pe boierii și pe ostașii ce-au mai rămas în Suceava, mîine, întîi de iulie, zi în care... Nimic. *(Să sprijină pe Moghilă.)* ...Ești tu credincios, Moghilă?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ca-n fața lui Dumnezeu și a Domnului nostru Isus Christos... Jur!
ȘTEFAN: Nu jura... Că n-are să afle nimeni din ce-i auzi?
CLUCERUL MOGHILĂ: Nimeni!
ȘTEFAN: Mîne sui în scaunul Moldovei pe Bogdan...
CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne!

ŞTEFAN: Ce?

CLUCERUL MOGHILĂ: Doamne... facă-se voia ta...

ŞTEFAN: Am îmbătrînit... O! îndoială!... Şi aş putea să scap... dar sufletul nu vrea şi trupul nu mai poate... *(Trage sabia pe jumătate.)* Nu... nu mă mai ascultă... Degeaba o port... *(Să reazămă pe Moghilă.)*... Şi poate să dau ochi cu Al-de-sus...

ACTUL III

Sala tronului. De jur împrejur, cîte două rînduri de jețuri în stil bisericesc. În dreapta, lîngă tron, un jeț mai înalt cu stema Moldovei. Pe pereți se văd portretele străbunilor. În fund, în dreapta și în stînga tronului, două intrări. Pe laturea din stînga, planul al doilea, o ușe. Ferestre în dreapta.

SCENA I

Doftorul I E R O N I M O D A C E S E N A, *doftorul* I O H A N K L I N G E N S P O R N, *doftorul* Ș M I L. *Fiecare păstrează puțin accent în vorbire, iar* C E S E N A *vorbește pe jumătate italienește*

DOFTORUL CESENA: Rămîi ca marmora...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Multă lume grijit la Nüremberg, dar ca palatinul n-am aflat... Așa de bolnav și așa de tare... Iessus Maria!

DOFTORUL ȘMIL: Oțelit... în aer, în luptă... Pe trupul dumnealui numai crestături... Am milă, n-am știință... Rana de la picior îi otrăvește trupul dumnealui... Și Mengli-Ghirai e tare, dar un guturai, și la pat... Atunci să vedeți... „Unde e Șmilică?... Șmilică, ai mîncat?... Șmilică, ce, tu ești supărat?“ „N-am nimic“. „Vezi, eu am, Șmilică.“ În viteazul ăsta, o putere care scapă medicinii... O voință care a voit slobod pînă la sfîrșit...

DOFTORUL CESENA: L-am văzut, amestecat cu nemeții. Gemea codrii de *freddo*. El ajuta și încuraja pe toți... Cu miei ochii... *come un fulmine dal cello nella bataglia da Halicio... E ammalato, Dio Santo!*[1]

DOFTORUL ȘMIL: Klingensporn, ce zici de rană?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Ai dreptate... Peste șaptezeci de ani... hî... Să i-o ardem cu ferul roș...

DOFTORUL ȘMIL: Ei! prin cîte focuri a trecut dumnealui... să treacă și prin ăsta... O să vrea?

---

[1] Ca un fulger din cer în bătălia de la Halici.... Și bolnav, Doamne sfinte! (it.).

DOFTORUL CESENA: Să-l încredințăm că e durere grozavă... „*Serenissime, ma che dolore*"... „*Io voglio*". *Ho studiato questo uomo maraviglioso*[1]...

DOFTORUL ŞMIL: Sîîît... Vine!

SCENA II

Cei de sus. Ş T E F A N *intră pe uşa din stînga, şi mai îmbătrînit, cu piciorul înfăşurat, la braţul* D O A M N E I M A R I A. *Doamna, îmbrăcată închis*

ŞTEFAN: Doftori... prieteni... sunteţi bine?... O! ce plecăciuni! Mă prinz că Şmil a măturat duşumeaua cu fruntea... Nu, Şmil... Mie nu-mi plac toate cîte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Niţică ştiinţă... Mario... Mario... Ce tresari... *(La doftori.)* Am căldură?

DOFTORUL ŞMIL: Oleacă, măria-ta.

ŞTEFAN: Arz?

DOFTORUL ŞMIL: Arzi?... A, nu...

ŞTEFAN: Dacă nu arz, ce vă-ngrijiţi? Cine nu arde nu să sfîrşeşte...

DOFTORUL KLINGENSPORN: Mai mult odihnă, măria-ta.

ŞTEFAN: De mîne încolo, pace cu ştiinţa... Mă voi odihni... Aşa... întins... nemişcat ca un mort... Nimic, Mario... Pînă mîine, trebile ţării... Mario...

DOAMNA MARIA: Ce porunceşte preaslăvitul stăpîn?

ŞTEFAN: Mai puţin ca o poruncă şi mai mult decît o dorinţă.

DOAMNA MARIA: Ascult, Ştefane.

ŞTEFAN: Aşa... aşa, dragă... Ah! e demult de atunci... Prea eşti întunecată în straiele astea... Vreau ceva mai altfel...

DOAMNA MARIA: Mă duc şi mă întorc cum doreşti.

SCENA III

Ş T E F A N, *doftorul* I E R O N I M O D A C E S E N A, *doftorul* K L I N G E N S P O R N, *doftorul* Ş M I L

ŞTEFAN *(răsucind sabia)*: Cîrja mea, Şmil...

DOFTORUL ŞMIL: Cîrjea?... N-aş vrea să iasă cîrje din teacă...

---

[1] „Prealuminate, dar ce durere"... „Vreau".... Am studiat pe acest om minunat (it.).

ȘTEFAN: Niciodată n-am scos-o împotriva unui om cumsecade...
DOFTORUL ȘMIL: Niciodată n-am dorit să fiu mai cumsecade...
ȘTEFAN *(cu un surîs trist)*: Ești cum ești, cum ai ieșit din părinții tăi... Și cîrjea mea e cum e, cum a ieșit din mîna genovezilor...
DOFTORUL ȘMIL: O! Biata mamă, tare a țipat înainte să mă scoață...
ȘTEFAN: Ce de țipete pînă să scoață oțelul acesta, ce de lovituri, Șmil, primind la fiecare lovitură o parte din soarta ei viitoare.
DOFTORUL ȘMIL: Putea genovezii s-o bată cît ar fi voit, dacă nu te-ai fi bătut și n-ai fi bătut măria-ta cu ea... Asta e adevărata ei soartă!
ȘTEFAN: A! Știi tu, Șmil, că tu ești ca sabia mea?
DOFTORUL ȘMIL: Ca sabia?... Eu?... Și de ce?
ȘTEFAN: Ca și ea, ești foarte ascuțit pe dinăuntru.
DOFTORUL ȘMIL: Ea taie totdauna, eu vindec cînd pot.
ȘTEFAN: Cînd poți, Șmil, dar cînd nu poți?
DOFTORUL ȘMIL: Vindecă Dumnezeu unde nu putem noi...
ȘTEFAN: Dumnezeu... Șmil, din două picioare bolnave tu poți face numai unul, dar zdravăn?
DOFTORUL ȘMIL: Asta?... Nu, măria-ta.
ȘTEFAN: Dar din doi oameni sănătoși ai putea să faci un bolnav?
DOFTORUL ȘMIL: Din doi oameni sănătoși?... Aș face și doi bolnavi dacă m-ar lăsa inima.
ȘTEFAN *(răsuflînd adînc)*: Ah... Răsuflarea... Aci.
DOFTORUL CESENA: *Non, serenissime, qui.*[1] *(Arată piciorul.)*[2]
ȘTEFAN *(punîndu-se pe un jeț cu stemă)*: Îl simț mai puțin. *(Se întinde)*. La brațul doamnei am venit pînă aici... Nu pricep...
DOFTORUL KLINGENSPORN: Te simți mai bine, dar...
ȘTEFAN: Sunt mai rău, ho! ho! Nu mai pricep... Sunt mai rău cînd sunt mai bine, mai bine cînd aș fi mai rău, și

[1] Nu, prealuminate, aici (it.).
[2] În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. I, p. 36.

bine de tot cînd aș pune mîinele pe piept... *Signore*, dă-mi brațul... î-î-î-î... Cu trei nu să poate să scap... *(Se duce în dreptul portretului lui Alexandru cel Bun.)* Acesta fu un om și nu mai e de mult... Șmil, cum ți să pare?

DOFTORUL ȘMIL: Parcă surîde... Bun și milostiv...

ȘTEFAN: De unde știi? Tu n-ai auzit de el. Poate că nici tat-tău nu se născuse pe cînd domnea el.

DOFTORUL ȘMIL: Ce poate fi rău în castelul acesta?

ȘTEFAN: Ai!... Nimic... Și dacă mîna ta cea dreaptă te sminteşte, tai-o pe ea și-o leapădă în foc...

DOFTORUL ȘMIL: Da, în foc, dar nu s-o tai...

ȘTEFAN: Ce, Șmil, tu să îndrepți *Evanghelia?*

DOFTORUL ȘMIL: Eu să-ndrept? Nu îndrept nimic dacă nu îndrept piciorul Domnului la al căruia nume să închină stăpînul meu... Am cerca... dar sunt dureri... grozave dureri... o! brrr!

ȘTEFAN: Ce dureri, Șmil?

DOFTORUL ȘMIL: În loc să faci un foc mare, să tai piciorul și să-l lepezi în foc, mai bine ar fi să iei tăria focului și să arzi răul care se întinde... Brrr... Grozave dureri!

ȘTEFAN: Brrr! grozave dureri... Și se sfîrșește. O! ho! ho! prieteni, și vă e milă?... Ardeți stricăciunea după acest stîrv care a fost odinioară nebiruitul Ștefan! Puneți foc pretutindeni, ș-aici... ș-aici... ș-aici... pînă-ți preface în scrum trecuta mărire de o clipă ce-a strălucit în fața atîtor orbi, domnii creștinătății!... Șmil... a! Șmil... puteai să-mi spui d-a dreptul... Pe coconi să-i momești, dar pe Ștefan... Ardeți degrab 'și fără milă! *(Le face semn să se ducă.)* Să vedem dacă bătrînețile mele s-or mai aprinde de focul vostru.

UN CURTEAN: Petru Rareș. *(Ștefan îi face semn să intre.)*[1]

SCENA IV

ȘTEFAN, PETRU RAREȘ și mai la urmă DOAMNA MARIA

ȘTEFAN: Ce vrei, Rareș?

PETRU RAREȘ: Doresc domnului nostru atotputernic sănătate și voie bună.

---

[1] În textul de bază lipsește indicația de regie; introdusă cf. ms. II, p. 95.

ŞTEFAN: Doreşti?... Te crez... Domnului nostru.... hî... Atotputernic cînd îi doreşti sănătatea pe care nu o are?... Ce te sfieşti ca o fecioară cînd dă cu ochii întîiaşi dată de ce-i e drag?... Rareş... de la cine-ai învăţat tu să ţii ochii în pămînt? De la mine? Sau de la tătînă-tău Rareş? Da... socul e plăcut... o fi dînd trandafiri...

PETRU RAREŞ: Stăpîne, n-am învăţat ştiinţa ierburilor, dar, pe cît mă taie capul, socul n-a dat niciodată trandafiri.

ŞTEFAN: Dacă te-ar tăia capul cum taie braţul tău, dintr-un pescar ar ieşi preţ de ce-a prins toţi pescarii de la începutul lumii şi pînă s-ar sfîrşi şi peşti şi pescari... Oh!... Cine vine?... Mi s-a părut...

PETRU RAREŞ: Doamne...

ŞTEFAN: Mai bine.

PETRU RAREŞ: Ce să fie mai bine?

ŞTEFAN: Rareş, tu nu eşti un băiat cuminte... Pentru ce Oana... *(Rareş tresare.)* Da... Oana mi s-a plîns că nu-i mai prinzi pui de sălbătăciuni... De ce?... Te-ai făcut mare... O s-ajungi hatman...

PETRU RAREŞ: Doamne...

ŞTEFAN *(îl mîngîie)*: Oh, prostule... Ce te-aduce?

RAREŞ: Am venit...

ŞTEFAN: Dacă n-ai fi venit, n-ai fi aci.

PETRU RAREŞ: Să...

ŞTEFAN: Să?

PETRU RAREŞ: Iartă-mă, doamne, iubesc!

ŞTEFAN: A! ha! Ba vezi c-o să mă îndrăgostesc eu!

PETRU RAREŞ: E fată bună...

ŞTEFAN: Bună şi frumoasă, fireşte.

PETRU RAREŞ: Bună...

ŞTEFAN: Ca pita caldă...

PETRU RAREŞ: Bună... săracă... şi fără părinţi.

ŞTEFAN: A! fără părinţi? Atunci cum s-a născut?

PETRU RAREŞ: Necunoscuţi, măria-ta.

ŞTEFAN: Ai dreptate, că tu cu tat-său d-ai vorbi nu l-ai cunoaşte.

PETRU RAREŞ: Iubesc pe Oana, măria-ta!

ŞTEFAN: Cum?... N-am auzit... O! ho! ho... Cu bătrîneţele... Da, Oana e fată bună şi frumoasă şi cuminte... Piciorul meu ştie, şi Dumnezeu, şi ea. Săracă şi fără părinţi... tu ştii... Dumnezeu n-a aflat... Şi eu mă îndoiesc...

Tu mi-o pețești mie ca p-un copil... Și e copil, mititica... Biiine... Dar ei... i-ai spus?
PETRU RAREȘ: Da, măria-ta.
ȘTEFAN: Și?
PETRU RAREȘ: Că mă iubește ca p-un frate, dar că nu simte nimic... C-aș fi boier, și ea...
ȘTEFAN: Aș, aș, aș! *(Doamna intră pe ușa din stînga.)* Doamnă.... Ce frumos ești îmbrăcată... Rareș tocmai îmi povestea că iubește... Pe cine, mă?
PETRU RAREȘ: Pe Oana...
DOAMNA MARIA: Pe Oana?... Dar e un copil... Și săracă... Și...
ȘTEFAN: Un copil... Nici tu nu erai mai mare...
DOAMNA MARIA *(speriată)*: Ștefane! Măria-ta! *(Îl trage d-o mînă.)*
ȘTEFAN *(îi face semn de înțelegere)*: Nu-ți zisei d-asta, ci d-astălaltă. Asta mă doare... Eu nu mă opui... Aș vrea să văz pe Oana alături de tine, s-o îngrijești, s-o aperi, să aibă și ea același nume ca tine. Cînd o zice cineva Oana să se gîndească la Petru și mai sus... Rareș, dar și tu ești un copil. Abia să fi împlinit 21. Ei, tu știi din cine te-ai născut... și eu... Ia unul din caii mei, care ți-o plăcea, fie și pe Voitiș...
DOAMNA MARIA: Voitiș?
ȘTEFAN: Știu... Să nu încalici pe Voitiș, ci să iei alt cal care să te ducă ca vîntul pe fața pămîntului. Să nu ocolești nici deal, nici vale, nici munte, nici iaz, nici codri... pînă în Hîrlău. Și să-i spui Rareșoaii așa: „Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor, și mireasa mea e bună, frumoasă, fără părinți, este Oana de la curtea Mariei a bietului domn al Moldovei". Și ce-o chibzui ea să vii să-mi spui... Că despre mine, vă blagoslovesc p-amîndoi!
PETRU RAREȘ: Zbor...
ȘTEFAN: Să te văz... *(Rareș dă să iasă repede și se încurcă.)* Nu p-acolo, Rareș, că n-o să ieși prin zid! *(Rareș iese în fugă.)* Patima, Mario. Ăst copil mi-aduce aminte vremile vechi. Îiii... Nimic... trecător... Rău am făcut... I-am crescut în neștiință... Va afla tot... Săracul Petru... Să-l privim cînd pleacă... *(Se duc la fereastra din dreapta.)*
DOAMNA MARIA: Să-l privim...
ȘTEFAN: Da, a luat pe Dereș. Pune șeaua... Strînge chinga să crape calul... Sus... *(S-aude un tropot de cal.)* De cînd sunt n-am văzut un călăreț care să-nghiță dăpărtările...

Mă... multă sănătate Rareșoaii... O! iartă-mă, doamnă... O biată bătrînă, bătrînă... Pe după deal... la vale... ca o mogîldeață... Abia se mai vede... Nu se mai vede!... Oh! sîngele Mușatinilor n-are astîmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile de la munte!... Mario, o să vie boierii... Să ne-mbrăcăm de sărbătoare. Bogdan nu vrea. Opinteli zadarnice. Io, Ștefan voievod, vreau!

DOAMNA MARIA: Să zic nu, m-aș uni cu dușmanii țării împotriva copilului meu, să zic da, aș ține cu copilul împotriva tatălui. Să năruie un tron din slava lui trecută și un altul se ridică în strălucirea lui viitoare. Plîng pe unul, binecuvîntez pe celălalt. Între aste două măriri inima mea de femeie nu găsește mîngîiere!

ȘTEFAN: Ștefan a trăit, Bogdan începe! *(Ies.)*

SCENA V

Stolnicul D R Ă G A N *și jitnicerul* S T A V Ă R *intră prin dreapta*

STOLNICUL DRĂGAN: Văzuși pe paharnicul Ulea?

JITNICERUL STAVĂR: Da, acum chiar.

STOLNICUL DRĂGAN: Tot așa?

JITNICERUL STAVĂR: Și mai dîrj.

STOLNICUL DRĂGAN: A vorbit cu...

JITNICERUL STAVĂR: Da, cu cinci boieri mari, afară de cei doi din Sfatul domnesc.

STOLNICUL DRĂGAN: Ei, ce e?

JITNICERUL STAVĂR: Strună... Și Ștefan din ce în ce mai rău...

STOLNICUL DRĂGAN: Așa se zice.

JITNICERUL STAVĂR: Vor să-l arză.

STOLNICUL DRĂGAN: S-a mai vorbit ș-alt' dată, dar cum e el, ba azi, ba mîine, cu judecățile, cu războaiele, cu trimeșii de la unguri, de la țarul Ivan, de la leși, de la Mengli-Ghirai, de la turci, de la munteni, a dat zi după zi, an după an, pînă l-a prididit boala.

JITNICERUL STAVĂR: Poi de l-o arde, cum e el de bolnav și de bătrîn...

STOLNICUL DRĂGAN: Și de slab...

JITNICERUL STAVĂR: S-a dus Ștefan...

STOLNICUL DRĂGAN: Vecinica lui pomenire...

JITNICERUL STAVĂR: Dumnezeu să-l ierte....

STOLNICUL DRĂGAN: A fost bun... nu zic...

JITNICERUL STAVĂR: Şi drept...
STOLNICUL DRĂGAN: Cu ţara, da...
JITNICERUL STAVĂR: Pe noi, ne-a cam scurtat...
STOLNICUL DRĂGAN: Boier, răzăşi, ţăran supus, era totuna în faţa lui...
JITNICERUL STAVĂR: Moşiile le împărţea numai la ostaşi...
STOLNICUL DRĂGAN: Din supuşi îi făcea răzăşi, din răzăşi boieri sadea...
JITNICERUL STAVĂR: Ce era boierul de sfat, Cosma Şerpe? Nimic. Un răzăş. După bătălia de la Cosmin, îl boieri, ş-acum e în divanul ţării...
STOLNICUL DRĂGAN: Şi cu munteanca ceea...
JITNICERUL STAVĂR: Jupînesele noastre, rar poftite la castel...
STOLNICUL DRĂGAN: Că de doi ani, de cînd l-a înteţit boala, deloc...
JITNICERUL STAVĂR: Ca o călugăriţă... cu fetele... toată ziulica...
STOLNICUL DRĂGAN: De Rareş... ce zici?
JITNICERUL STAVĂR: Harnic flăcău... Bun de războaie... Portarul Arbore ştie multe...
STOLNICUL DRĂGAN: He! ba vezi că nu... Cu el a petrecut Ştefan în Hîrlău... nu cu mine...
JITNICERUL STAVĂR: La frumoasa pescăriţă...
STOLNICUL DRĂGAN: Păi Rareş...
JITNICERUL STAVĂR: Aşa se zice...
STOLNICUL DRĂGAN: Arbore ştie bine... La naştere l-ar fi înfierat...
JITNICERUL STAVĂR: E!
STOLNICUL DRĂGAN: ...pe spata dreaptă c-un cerc.
JITNICERUL STAVĂR: Rareş o fi ştiind?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu se află.
JITNICERUL STAVĂR: Rareş plecă mai adineauri... Unde-o fi plecat?
STOLNICUL DRĂGAN: Să ducea p-un dereş de nu i se vedeau picioarele... Unde? Nu ştiu... Ulea vine?
JITNICERUL STAVĂR: Nu crez, poate da, poate nu. Mi-a zis să ne uităm bine la Ştefan, că el e cam bolnav.
STOLNICUL DRĂGAN: Hî!
JITNICERUL STAVĂR: Ai auzit c-ast-noapte o bufniţă a ţipat toată noaptea pe castel?
STOLNICUL DRĂGAN: Nu.

JITNICERUL STAVĂR: Buha... țipă, țipă pînă despre ziuă... Cînd să zboare, o mîță neagră haț, ș-o mîncă. Mîța se spăla pe bot. Un vultur căzu săgeată și înhăță pe mîță. Pe vultur îl săgetă un curtean, și alergînd după vultur, curteanul căzu într-o prăpastie...

STOLNICUL DRĂGAN: Ce-o mai fi ș-asta?

JITNICERUL STAVĂR: Și azi-dimineață o vacă, din vitele domnești, a sîngerat în șistar, pe cînd o mulgea...

STOLNICUL DRĂGAN: Ciudat!

JITNICERUL STAVĂR: Luna s-a arătat c-un cearcăn roșu; cîinii au urlat; o femeie a născut un copil cu picioarele de ied...

STOLNICUL DRĂGAN: Urîte semne!

JITNICERUL STAVĂR: Ș-acum privește... *(Să uită pe fereastra din dreapta.)*

STOLNICUL DRĂGAN: Acușica era senin, fără pic de nori, și dodată să bolovăniră nori negri cum e catranul, că se-ntunecă ca noaptea... Și colo, departe, departe, de unde izvorăște Suceava, cerul e roșu parc-ar arde o cetate.

JITNICERUL STAVĂR: Privește... Vezi tu un nor... ca un balaur? Cu cap, cu gura căscată, cu aripele întinse... cum se repede să înghiță p-un moșneag cu plete lungi... Vezi?... Aci... aci... ha... haiti... S-a topit moșneagul... Cine vine?

SCENA VI

CEI DE SUS. Hatmanul LUCA ARBORE, *postelnicul* TOADER, *vornicul* JURJ, *pîrcălabii* COSTEA, DRAGOȘ, ȘANDRU *și* ALEXA *vin din dreapta*

HATMANUL ARBORE: Bună ziua, frate Drăgan, bună ziua, Stavăr.

STOLNICUL DRĂGAN: Bună să-ți fie inima!

JITNICERUL STAVĂR: Ca totdeauna...

POSTELNICUL TOADER *(se uită pe fereastră)*: Bună, bună și nu prea bună...

PÎRCĂLABUL COSTEA: Ce? Inima lui Arbore?

POSTELNICUL TOADER: Aș... ziua de azi.... Să zice că ziua bună se cunoaște de dimineață... Pînă mai adineaurea senin, și deodată s-a întunecat că abia se mai vede...

PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Era să plec la Neamțu... M-a fi murat ca p-un cîine...
PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Înhămase la olac, cînd mă vest Moghilă...
VORNICUL JURJ: Ce sărbătoare să fie azi?
HATMANUL ARBORE: Nici una.
VORNICUL JURJ: Moghilă mi-a zis să mă îmbrac ca de sărbătoare.
PÎRCĂLABUL ALEXA: Și mie...
STOLNICUL DRĂGAN: Și mie...
PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Și mie...
HATMANUL ARBORE: Cine știe ce vrea domnul, ție-l Dumnezeu să-l ție...
POSTELNICUL TOADER: Că mult e bun...
PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Și viteaz...
PÎRCĂLABUL ȘANDRU: Și nepărtinitor...
PÎRCĂLABUL DRAGOȘ: Și darnic...
VORNICUL JURJ: Ce e al lui e-al țării... Ce e-al țării e-a lui Dumnezeu!
POSTELNICUL TOADER: Drepte s-a făcut cărările lui... Și bolnav, că mai bine aș fi fost eu...
BĂTRÎNUL ARBORE *(imitînd pe Ștefan)*: „Nimic... Mario... ce tresari"... Mititelul!
STOLNICUL DRĂGAN: Că parcă n-ar mai fi el...
HATMANUL ARBORE: Cum n-ar mai fi el? Dar cine vrei să fie? Cine-ar răbda cum rabdă el? Cine nu s-ar odihni în locul lui? Și cine n-ar umplea lumea cu vaietele? S-a plîns cuiva, Drăgane?
STOLNICUL DRĂGAN: O vorbă, hatmane.
HATMANUL ARBORE: O vorbă neghioabă!
STOLNICUL DRĂGAN: Fie...
HATMANUL ARBORE: N-ar mai fi fost!
POSTELNICUL TOADER: Pace, fraților!

SCENA VII

CEI DE SUS. Clucerul MOGHILĂ intră, răsuflînd repede, prin dreapta

CLUCERUL MOGHILĂ: Ei, asta nu înțeleg! Să mă tai și să mă presari cu sare pe crestături, și tot nu înțeleg!
POSTELNICUL TOADER: Ce, Moghilă, ce nu înțelegi!?
CLUCERUL MOGHILĂ: Da' d-ta, că ești tobă de învățătură, înțelegi?

POSTELNICUL TOADER: Ce, mă omule, ce să-nțeleg?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ai dreptate, că nu e de-nțeles... Mă duc la el. Se plimba prin casă. Cum mă văzu, zbughia în pat. Și „aoleo, păcatele mele... ce am... ce am..." Iacă nu-nțeleg, și pace!

(Toți boierii se uită cruciș la Moghilă.)

POSTELNICUL TOADER *(surîzînd)*: Păi nici eu nu înțeleg.
CLUCERUL MOGHILĂ: Nu spui eu?
POSTELNICUL TOADER: Moghilă, vino-ți în fire! Ce-ai spus? Cine a zis, ș-a făcut, ș-a dres?
CLUCERUL MOGHILĂ: Nu vă spusei?... Adevărat... Capul meu ăl zăpăcit. Paharnicul Ulea, frate...
MAI MULȚI: Paharnicul Ulea?
CLUCERUL MOGHILĂ: Spus din fir-a-păr... Cum Ăl-de-sus vrea... El, aș... „ce am... ce am"... Dar mort d-ai fi, și la așa poruncă ar trebui să te scoli și să umbli ca-n ziua d-apoi...
HATMANUL ARBORE: Siiit!

SCENA VIII

ȘTEFAN intră la brațul DOAMNEI MARIA, îmbrăcat în zale de argint c-o mantie de postav roșu blănită cu cacom. Galben la față și cu cearcăne la ochi. Șchioapătă. Doftorul IERONIMO DA CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ȘMIL. Vin pe ușa din stînga

ȘTEFAN: Sunt între două săbii... Doamna, ș-asta... Amîndouă m-au slujit cu credință... P-amîndouă mi-am pus nădejdea... *(Schimburi de-nchinăciuni.)* Vedeți cum mă sprijin... Ș-amîndouă mă țin... Una d-ar fi ceva mai slabă, m-aș prăvăli de pe scaunul Moldovei drept la Mînăstirea Putnei, în rîndul strămoșilor... O! lasă, Șmil, n-ai grije... *(Se uită printre boieri.)* Voi fi al vostru... *(Caută cu ochii.)* Da... Șmil, da... Ai zis ceva?
DOFTORUL ȘMIL: Eu? Nu, măria-ta.
ȘTEFAN: Parcă vedeam bine... *(Să freacă la ochi. Către un curtean.)* Să vie boierii. Între ei nu era. Drăgan, mai încoa, Stavăr, mai aproape... *(Caută cu ochii.)* Paharnicul Ulea n-a venit? Moghilă... *(Boierii se uită încurcați.)*
CLUCERUL MOGHILĂ: Aici, măria-ta.
ȘTEFAN: N-ai fost?...
CLUCERUL MOGHILĂ: Fost, măria-ta...
ȘTEFAN: A plecat... Ți-am spus să te duci îndată...

CLUCERUL MOGHILĂ: Îndată... măria-ta...
ŞTEFAN: Nu l-ai găsit?
CLUCERUL MOGHILĂ: Găsit, măria-ta... E cam bolnav...
ŞTEFAN: Ce?... E bolnăvior, bietul paharnic... Cine să-mi guste vinul de Cotnar?... Îl doare capul... Oh-ho!... Îl doare... Îl doare... Şi ce-l doare?
CLUCERUL MOGHILĂ: Ce că-l ia cu frig, că-l ia cu călduri şi stă ghemuit în pat...
ŞTEFAN: Îl doare capul!...
CLUCERUL MOGHILĂ: De cap nu mi-a vorbit, măria-ta.
ŞTEFAN: Îl doare capul! La cap e stricăciunea... Nu e la locul lui... Hatmane Arbore, să vie şi ostaşii... Nimic, doamnă... Ce fulgere... Ca afară... Moghilă!
CLUCERUL MOGHILĂ: Ascult, doamne.
ŞTEFAN: Ascultă, pînă mai ai cînd... Du-te la paharnicul Ulea... Şade lîngă castel... Cine mă iubeşte e-aproape de mine... Nu e aşa, stolnice Drăgan?
STOLNICUL DRĂGAN: Da, măria-ta.
ŞTEFAN: Du-te de-i spune că eu şi jitnicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu doreşti, Stavăr?... *(Boierii să uită unii la alţii.)*
JITNICERUL STAVĂR: Cum zici, măria-ta.
ŞTEFAN: Dar tu cum zici?... *(Lui Moghilă.)* Că e rău să puie pe Drăgan şi pe Stavăr împotrivă cu vorba lor şi vorbele lor împotrivă cu ei înşişi... *(Joc de priviri între boieri.)* Că Ştefan n-ar sta la îndoială de ceea ce ar trebui să hotărască dacă sufletul lui ar vrea...
CLUCERUL MOGHILĂ: Preaslăvite doamne...
ŞTEFAN: N-ai înţeles?
CLUCERUL MOGHILĂ: Iacă sabia... taie-mă, omoară-mă...
ŞTEFAN: Aşa de curat? *(Jocul privirilor se înteţeşte.)* Nimeni din voi n-a... Cum să pricepeţi ceea ce nu e de priceput? După patruzeci şi şapte de ani de domnie... A! *Signore*, să mă reazim de braţul tău... Moghilă...
CLUCERUL MOGHILĂ *(tresărind)*: Aci, doamne!
ŞTEFAN: Ce strigi aşa de tare?... Du-te şi-i spune să vie pînă să nu viu eu!... *(Moghilă se duce repede. Din partea dreaptă intră Sfatul ţării, se închină şi s-aşează în jeţuri.)* Ce de judecăţi am vînturat împreună... *(Intră ostaşi prin partea stîngă din fund.)* Ce de bătălii... *(La sfetnici.)* Senini şi fără interes... *(La ostaşi.)* Cu patimă şi cu interes... Şi toate cu aceeaşi ţintă... *Signore*, treci de partea astălaltă... *(Intră paharnicul Ulea şi clucerul Moghilă*

prin dreapta.) A! Paharnice... scumpa dumneavoastră sănătate...

PAHARNICUL ULEA: Abia mă țin picioarele...

ȘTEFAN: Schimbă-le cu ale mele... Fii, mă omule, tînăr, voinic, ca un brad, fii ca mine... Ei, oleacă suflarea... oleacă piciorul... oleacă de căldură... oleacă încheieturile... dar încolo... aproape nimic... *(Încearcă sabia.)* Nu vrea să iasă... Nu vreau să vrea să iasă... Și de ce-aș vrea? *(Către Ulea.)* Să spui feciorului[1] tău să nu stea cu capul în jos... *Signore*, mută-te în partea astălaltă... *(Bogdan vine din fund trist, îmbrăcat în zale de sus pînă jos, cu mai mulți ostași.)* Pe cine zăresc? Pe tine te mai așteptam... *(Ștefan se suie în jețul cu stemă din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mîna. Ștefan îl oprește.)* Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească... *(Către doamnă și Bogdan.)* Ce tresăriți?... Da, văz, o doamnă care să plimbă pe lîngă castel...

DOAMNA MARIA *(îndurerată)*: Nu e nimeni, măria-ta!

ȘTEFAN: Nimeni... *(Doftorul Șmil se pleacă la urechea domnului. Îi șoptește ceva.)* N-ai grije... Voi fi al tău sau al doamnei....

DOFTORUL ȘMIL: Al doamnei?... Al doamnei Măria, măria-ta...

ȘTEFAN *(se ridică din jeț)*: Maria și Moldova e totuna... Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci să stați mărturie după ce n-oi mai fi. Sunt patruzeci și șapte de ani... mulți și puțini... de cînd Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcopi, egumeni, boieri, răzăși și țărani, în Cîmpul de la Direptate, și cum vru Moldova așa vrusei și eu. Că vru ea un domn drept, și n-am dăspuiat pe unii ca să îmbogățesc pe alții... că vru ea un domn treaz, și-am vegheat ca să-și odihnească sufletul ei ostenit... că vru ea ca numele ei să-l știe și să-l cinstească cu toții, și numele ei trecu granița, de la Caffa pînă la Roma, ca o minune a Domnului nostru Isus Cristos...

HATMANUL ARBORE: Numele tău, măria-ta!

TOȚI: Așa e!

ȘTEFAN: Nu... nu!... Eu am fost biruit la Războieni și la Chilia, Moldova a biruit pretutindenea! Am fost norocul, a fost tăria!... Sunt bătrîn... *(Se întoarce și privește grupul*

---

[1] În ediția de bază: *feciorul;* corectat cf. ms. II, p. 121.

unde stau paharnicul Ulea, stolnicul Drăgan și jitnicerul Stavăr.)

MULȚIMEA: Nu! nu!

ȘTEFAN: Oh! pădure tînără!... Unde sunt moșii voștri? Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la Războieni... Unde sunt părinții voștri? La Cetatea-Albă, la Cătlăbugi, la Scheia, la Cosmin, la Lențești... Unde sunt... bătrînul Manuil și Goian, și Știbor, și Cînde, și Dobrul, și Juga, și Gangur, și Gotcă și Mihai spătarul, și Ilea Huru comisul, și Dajbog pîrcălabul, și Oană, și Gherman, și fiara paloșului... Boldur?... Pămînt!... Și pe oasele lor s-a așezat și stă tot pămîntul Moldovei ca pe umerii unor uriași! *(Se oprește ostenit.)* Suflarea... bătrînețea... *(Săgetează cu privirile grupul lui Ulea)*. C-am cercat să unesc Apusul într-un gînd, că zic că sunt creștini, și trimeșii mei au bătut din poartă în poartă, rugîndu-se mai mult pentru ei ca pentru noi, să lase războaiele de zavistie și să se ridice împotriva primejdiei obștești a creștinității... Le trebuia un om?... Era... A fost... Acum e bolnav... Văzînd că rămîi cu făgăduielile, am căutat să unesc Răsăritul. *(Fulgeră, plouă repede.)* Ș-am trimes la unguri, la leși, la litvani, la ruși, la tătari... Au făcut cărări bătînd drumurile pustii oamenii mei și degeaba. Învoieli cu peceți-n calapoade, iscălituri fudule... Și praful s-a ales de învoieli. Vladislav, un molîu, un întristat; Alexandru, un fudul, un iagelon, o slugă a popii de la Roma; Ivan, un năuc, căzut în copilărie... *(Un tunet urmat imediat de un trăsnet.)* Cînd voi fi în fața lui, voi îndrăzni să-i zic: „Doamne, tu singur știi ce-a fost pe inima mea, că-n tine am crezut, că nici o deșărtăciune nu s-a lipit de sufletul meu, că am stat zid neclintit în fața păgînilor... Dar toți m-au părăsit... Doamne, osîndește-mă după păcatele mele, ci-nu mă osîndi de pacea cu turcii spre mîntuirea sărmanului meu popor!“ *(Fulgere și tunete.)* Bogdane, turcii sunt mai credincioși ca creștinii cuvîntului dat... Țineți minte cuvintele lui Ștefan, care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri ș-a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor... Ah!... nimic... Bătrîn, bolnav și neputincios... Mantia asta e prea grea... S-o poarte altcineva mai tînăr... *(Mișcare în mulțime. Mirare.)* Bogdane!... *(I-o pune pe umeri.)* Și voi, mărturie a ceea ce ați văzut,

spuneți țării *(tunetele se întețesc)* că voința mea e să se ungă Bogdan de cînd sunt în viață... Că voința mea ș-a ei a fost pururea una.. *(Capetele boierilor se pleacă în semn de ascultare.)* Signore, dă-mi mîna *(Ștefan trage pe Bogdan spre tronul Moldovei.)* Bogdane... vino... suie-te... așează-te... pune coroana... Bine... *(Îngenuche.)* Doamne, binecuvintează... *(Dă să-i sărute mîna.)* Ah!... *(Să rostogolește de pe treptele tronului în brațele Mariei ș-a doftorului Cesena.)*

MARIA: Ștefane!

DOFTORUL ȘMIL: Altfel nu s-ar fi putut.

HATMANUL ARBORE: A murit?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cine să moară? Soarele nostru n-a apus încă!

ACTUL IV.

O cameră a castelului. În fund, un pat de stejar cu perdele de in. Perdelele acoperă patul. Lîngă pat, o piele de urs și două de lup. O masă. Pe masă, felurite doftorii și paharul de alabastru. În fundul patului Domnul nostru Isus Christos pe cruce. O ușe de paraclis. Un iconostas. În stînga, o ușe cu trei trepte și o fereastră care se deschide în curtea castelului. Intrare în dreapta. Să crapă de ziuă. La început s-aud păsările cîntînd. Un scaun cu stema Moldovei în planul întîi.

SCENA I

DOAMNA MARIA, IRINA, REVECA, OANA

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă, n-ai închis ochii toată noaptea...

REVECA: Măcar un ceas, doamnă.

DOAMNA MARIA: Să-l fi văzut, o! Irino! Cu ce foc vorbea ascunzîndu-și durerile... părea un sfînt!... Cu cîtă lepădare de sine și-a scos mantia domnească și-a pus-o pe umerii lui Bogdan... A tîrît pe Bogdan pe tron, a îngenuncheat, a dat să-i sărute mîna... și s-a rostogolit... o!...

IRINA: Osteneala, măria-ta.

REVECA: De cînd se-ntoarse din pustia de Pocuția...

DOAMNA MARIA: Sît... Să nu te auză că vorbești așa.

OANA *(se duce în vîrful picioarelor la pat)*: Doarme domnul, doarme.

IRINA: E zobit de osteneală.

REVECA: A adormit? Se face bine.

DOAMNA MARIA: Să te-auză Maica Domnului! *(S-aude gemînd. Doamna Maria se duce binișor la pat.)*

OANA: Doarme?

DOAMNA MARIA: Doarme, bogdaproste!

IRINA: Odihnă sufletului fără odihnă!

DOAMNA MARIA: De două nopți n-a dormit așa de liniștit. Cum ațipea, lega vorbe fără șir cu unele gînduri întunecate... „A! paharnice, vrei ipitropie la scaunul Moldovei"...

Și ieri, toată vremea cu ochii la paharnicul Ulea... O fi ceva... Ce să fie?...

REVECA: Nu e nimica...

IRINA: Ca omul bolnav...

DOAMNA MARIA *(se duce la fereastră)*: Și ce bucurie!... Pasările au început cu limbuța lor... Cucul s-aude cîntînd... Soarele răsare aurind munții... Cerul senin... Și Ștefan zace... Ce nepăsare! *(Plînge năbușit.)*

IRINA: Culcă-te, frumoasă doamnă!

REVECA: Ei, da, da...

DOAMNA MARIA: Fie... În odaia d-alături... Rămîi tu, Oană... Cum s-o scula să-mi dai de veste... Auzi?

OANA: Da, doamnă.

DOAMNA MARIA: Mititica, cum se cunoaște că n-a dormit... *(Ieș pe ușa din dreapta.)*

SCENA II

OANA, ȘTEFAN, într-un vestmînt de borangic

OANA: Dă-i, Doamne, somn dulce și mai dulce, ca la un copil de țîță scăldat și primenit!... Ce zile posomorîte și ce nopți lungi... Toată nopticica m-am rugat... Să vedem ce face... *(Se duce binișor la pat și desface perdelile.)* A!...

ȘTEFAN: Ce, te-ai speriat, Oană?... Dă perdelile într-o parte...

OANA: Credeam că dormi, doamne, credeam că dormi...

ȘTEFAN: Vino-ncoa... Așaaa... *(Oana îngenuche lîngă pat.)* Așaaa...

OANA: Credeam că dormi...

ȘTEFAN: Dormii, ș-am să dorm, ș-am să dorm... Doamna?

OANA: Acum ieși. Nu crez să-și fi scos haina... *(Să scoală.)* Mi-a zis s-o vestesc.

ȘTEFAN: Lasă, Oană, pe biata doamnă să se întinză oleacă... Pe doftori pînă i-am făcut să iasă... În curînd au de lucru... Oană, ție nu-ți place să vorbești cu mine?

OANA: Stăpîne...

ȘTEFAN: Nu, băbătie, nu așa... Aci... da...

OANA: Cum vrei, măria-ta...

ȘTEFAN: Vreau să vorbim... mult... mult...

OANA: Cum vrea măria-ta, așa vreau și eu... Voința măriei-tale nu-mi dă pas să voiesc altfel... Și mi-e așa de drag!

ȘTEFAN: Ce ți-e așa de drag?

OANA: Cînd simț că-ți fac plăcere... cînd îmi zici cum îmi zici...

ȘTEFAN: Băbătie?... Oh!... nimic...

OANA: Ah!

ȘTEFAN: Ce?... Boala mea?... Nu, n-am să mai bolesc multă vreme...

OANA: De ce?

ȘTEFAN: Cum de ce?... Nu vrei să-mi treacă?...

OANA: O! ba da!... Dar măria-ta ai zis tocmai de la lingurea... „n-am să mai bolesc multă vreme..." că... *(Oana să șterge la ochi.)*

ȘTEFAN: Mie nu-mi plac...

OANA: Nici mie... Iacă așa, ca o proastă...

ȘTEFAN: Î... î... Să te sărut...

OANA: Aș vrea...

ȘTEFAN: Ce?

OANA: Să te faci la loc, să-ncalici pe Voitiș...

ȘTEFAN: Da, da, pe Voitiș...

OANA: Și să te duci, să te duci, și să te-ntorci iarăși biruitor ca totdeauna...

ȘTEFAN: Să mă duc, să mă duc și să mă-ntorc iar pe Voitiș...

OANA: Iar... În fiece zi de la Dumnezeu, noi, fetele vorbind de biruințele măriei-tale, parcă am spune niște basme vechi...

ȘTEFAN: Da, da... Mîna și piciorul ăsta blestemat...

OANA: Nu zice așa, măria-ta... De multe ori mă gîndesc că de ce nu fusei eu un băiat... Nu m-aș fi dezlipit de măria-ta... P-un cal ca un zmeu... c-un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai fi zis: „Ioane... vezi bulucul cela? Să nu mai fie!" Și unde m-aș fi săltat în scări, și m-aș fi făcut nevăzut, și m-aș fi întors nădușală și sînge, și aș fi zis: „Nu mai sunt, măria-ta!"... Ba uneori visez... Dacă...

ȘTEFAN: Oană, ce suflet e-n tine!

OANA: Se vede că tata — cine-o fi fost — a fost ostaș.

ȘTEFAN *(se scoală într-o rînă)*: Da... și ce ostaș!

OANA: L-ai cunoscut?

ȘTEFAN: Firește!... Era un om... de măsura mea... Cu mustăți aduse... tocmai ca mine... Cu părul alb... Asta... nu... cu părul cărunt și-l purta lunguleț... ca și mine...

OANA: Bietul tata! Şi cum a murit?

ŞTEFAN: Rănit la picior... ca şi mine... Ce fulgere...

OANA: Nu fulgeră, măria-ta...

ŞTEFAN: Ca şi mine... Dă-mi un pahar cu apă...

OANA: Mă duc s-aduc proaspătă de la izvor... *(Iese prin stînga.)*

ŞTEFAN: Ăstor doi copii nu le-am spus... păcat!... Şi mi-e aşa de dragă ca ochii din cap... Î... Şi poate să mă duc călare pe Voitiş... E sîngele meu în ea... Să-i mărturisesc barim ca-n vis pînă mai e vreme... *(Se aude Oana suind repede scările.)* Inima mea, ca o dulce moleşeală... *(Oana vine c-un urcior de argint. Ia paharul de alabastru şi toarnă de sus.)*

OANA: Ce rece şi limpede e!

ŞTEFAN: Limpede ca privirile tale, ca sufletul tău, ca vorbele tale... numai că privirile, sufletul şi vorbele tale sunt calde ca lumina soarelui de dimineaţă...

OANA: O! măria-ta!

ŞTEFAN: Paharul...

OANA: Dar nu bea repede... e prea rece...

ŞTEFAN: Nu... *(Ştefan bea şi începe să caşte.)* Mi-e somn... Îmi cad ploapele... Oană... *(Oana vrea să tragă perdele.)* Nu... parcă aş fi un osîndit... Doftorii se vede că mi-au dat un aromitor... Du-te la fereastră, Oană... *(Cască.)* Deschide fereastra... Aerul bun, dimineaţa... Soarbe-l pe gură... Răsuflă bine... *(Cască, se face că adoarme, apoi începe să vorbească ca-n vis, rar şi cu glasul schimbat.)* O!... Ce?... Nu vreau...

OANA *(sare de la geamuri)*: Măria-ta!

ŞTEFAN: ...Pe valea unde să-ntinde umbra norilor ca un oghial...

OANA: A adormit? Aşa de repede? Ca un copil la sînul mă-sei... Visează...

ŞTEFAN: ...Zidăria cenuşie. Departe... Castelul meu din Hîrlău...

OANA: L-am turburat cu vorba mea, ca o seacă... Ce să fac? Îl iubesc aşa de mult... Aş vrea să fiu pielea de urs pe care calcă, vesmintele cu care se-mbracă, sabia de care nu se desparte...

ŞTEFAN: ...E de mult... Nu... Rareşoaia... cînta de te slăvea cîntece bătrîneşti... Tot am uitat... Peste cîteva luni născu o fată... Da... eu... Ştefan... tatăl bun al ei...
OANA: De multe ori visezi ce cu gîndul n-ai gîndi.
ŞTEFAN: ...La doi ani o iau ş-o aduc la curte... Mărturisesc doamnei... Cum e ea bună... o creşte ş-o îngrijeşte ca pe copilul ei...
OANA: Ce Dumnezeu! *(Se uită lung la Ştefan.)* Răsuflarea grea... Doarme...
ŞTEFAN: ...N-a înţeles... De unde?... Să face mare... Ochii verzi, părul rotunjit pe spate şi galben ca spicul copt... Oana!...
OANA: Poruncă, măria-ta! O! cum mi se bătu inima! Îmi vine să-l deştept. Mîinile mi s-ar topi ca ceara... În vis multe spune omul...
ŞTEFAN: ... Mîngîierea mea... Rodul meu din urmă... Visul meu... Căci nu i-am spus... Poate să mor...
OANA *(se închină):* Ferească Maica Domnului de jaful tătarilor şi de moartea voievodului nostru!
ŞTEFAN: ...Pe umărul stîng are un luceafăr... semn că este ea...
OANA: Doamne!... Doarme... Visul lui mă arde... Mîna dreaptă îmi furnică... Ochii verzi, părul rotunjit, doi ani, creşte la castel, nu i-am spus... E vis?... N-am voinţă... Şi-n vis vorba lui e poruncă... Să caut... să mă uit... Ah! rupeţi-vă, încheietori, dacă nu vă desfaceţi... Oh! D-aia îl iubeam, nu ca roabă, ci ca copil!... *(Ş-acoperă ochii şi plînge năbuşit.)*
ŞTEFAN: Î... î... î...
OANA: Ce, măria-ta?
ŞTEFAN: Ah! ce vis frumos... ş-odată într-unul urît!... Cum mi se bate inima... apă... apă...
OANA: Apă, doamne! Bea apă, să-ţi treacă!
ŞTEFAN: Oană, Oană! Vino încoa, aici... *(Îi ia capul în mîini, o priveşte ţintă şi lung şi-o sărută de mai multe ori, pe păr, pe obraji, pe frunte.)* Ai înţeles, Oană?...
OANA: Da, măria-ta! *(Îi curg lacrămile.)*
ŞTEFAN: Nu plînge...
OANA: Nu plîng... Sunt fericită şi nefericită... Fericită de vis, nefericită că suferi aşa de mult...
UN CURTEAN: Rareş vrea să intre cu d-a sila... I-am spus...

SCENA III

ȘTEFAN, OANA și PETRU RAREȘ, prăfuit și noroit

PETRU RAREȘ *(vine din stînga)*: Doamne!
ȘTEFAN: O! Rareș, ești ca un cîne scăpat din jujău... O! ho!
PETRU RAREȘ: M-a dus iubirea ca vîntul și m-a întors grijea ca gîndul. Am trecut rîuri, iazuri, mocirle, viroage. N-am ocolit nici deal, nici vale. Mi-a plesnit calul, am prins altul... Al cui o fi? Nu știu. Ș-am ajuns.
ȘTEFAN: Tot?
PETRU RAREȘ: Tot, măria-ta!... Oană, să mă iubești ca p-un frate.
OANA: Cum ți-am spus, Rareș.
PETRU RAREȘ: C-a p-un frate bun, din aceeași mamă și din același....
OANA: Cum?
PETRU RAREȘ: Din aceeași mamă...
OANA: Da, frate... *(Se îmbrățișează.)*
ȘTEFAN: Două ramuri ale aceluiași stejar bătrîn! Rareș, grozav te așteptam.. Ai! ai!...
OANA: Ce?
ȘTEFAN: Nimic... *(Lui Rareș.)* Na. Ia cartea asta. Bag-o în sîn. Ia seama la pecetie. Pune caii la un olac. Alege unul bine ferecat. Și la drum. Zi și noapte. Schimbă caii din popas în popas. Și să nu te oprești decît în Țarigrad. Acolo s-o dai în mîna marelui Vizir. Și să vestești tuturora — să nu uiți pe Ștefănel al răposatului Alexandru — că ieri am pus pe Bogdan în scaunul Moldovei și azi, 2 iulie, să strîng glasurile țării să-l aleagă și mitropolitul Gheorghe să-l ungă.
PETRU RAREȘ: Da?
ȘTEFAN: De ce te uiți așa?
PETRU RAREȘ: Poi...
ȘTEFAN: Poi?....
PETRU RAREȘ: Măria-ta...
ȘTEFAN: Nu vezi suflarea mea? Nu simți încheieturile mele?... Cum să le simți... Ai!... Ai auzit pe Ștefan vaietîndu-se vreodată?
PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...
ȘTEFAN: L-ai văzut vreodată lungit în pat?
PETRU RAREȘ: Nu, măria-ta...
ȘTEFAN: Mi-a venit veleatul... O tărie mai am: să nu-mi ascunz sfîrșitul... *(Oana plînge năbușit.)* Ah! Oană, Oană...

vino încoa... trăieşte, trăieşte moş Ştefan... Rareş, ca vîntul!
PETRU RAREŞ: Ca vîntul!

SCENA IV

ŞTEFAN, OANA, un PIETRAR

UN CURTEAN: Meşterul pietrar...
ŞTEFAN: Cine?... Să intre... Piatra care s-acopere ce a mai rămas din deşărtăciunea omului...
OANA: Deşertăciunea omului?
ŞTEFAN: Deşert ca merticul cu boabe cînd ai golit merticul...
OANA *(se sileşte ca să-l înţeleagă)*: Cînd ai golit merticul?
ŞTEFAN: N-ar fi totuna... Sunt deşert, dar de deşertăciuni niciodată n-am fost plin.
MEŞTERUL PIETRAR: Doamne, iată ce-am făcut! *(Desfăşură un pergament.)*
ŞTEFAN: Tu?
MEŞTERUL PIETRAR: Din cîte mi-ai spus, măria-ta.
ŞTEFAN: Slovele prea mari şi prea mic chenarul.
MEŞTERUL PIETRAR: Să sporesc chenarul.
ŞTEFAN: Peatra e mărginită de... *(S-arată.)* Dacă sporeşti chenarul în măsura slovelor va să măreşti... *(pe furiş de Oana)* tocmai cînd... ai!... se micşorează... Să se ducă din el ceea ce a fost silnic coprins şi abia aşteaptă să izbucnească slobod... el... ai!.... dar nu eu... Dacă măreşti piatra, se supără cei din dreapta şi cei din stînga... Acolo sunt toţi deopotrivă...
OANA: Cine se supără?
ŞTEFAN: Meştere, păstrează măsura. N-am vrut un lucru uimitor, ci cumpănit. Nu-ţi dau pe mînă sufletul, ci trupul. *(Meşterul pietrar iese prin stînga.)*
OANA: Trupul?
ŞTEFAN: Cum? Să-i dau lui să-mi împodobească sufletul?
OANA: Sufletul? Dar ce om ar mai născoci cînd Dumnezeu n-a mai avut ce dărui?
ŞTEFAN: Taci... Simţ ce e durerea...

SCENA V

ŞTEFAN, DOAMNA MARIA, îmbrăcată în alb, şi OANA

DOAMNA MARIA *(vine din dreapta)*: De mult te-ai deşteptat? M-ai păgubit într-o clipă cu ce nu mi-ar da veacurile...

ŞTEFAN: Care veacuri, buna mea Marie? Ale trecute sau ale ce vor veni? Din ale trecute ai ieşit, nu puteai perde din ceea ce n-ai învăţat. Cele viitoare? Care înţelept nu va zice cu ecleziasticul: „o sută de ani ca ziua de ieri?"... Oană... un pahar de apă... o... o... o!... Aşa-mi placi, Mario!
DOAMNA MARIA: Ce te-a durut, măria-ta?
ŞTEFAN: Pe mine? Tot... Pe mine? Nimic.
DOAMNA MARIA: Ţi-e cald?
ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Ţi-e frig?
ŞTEFAN: Nu.
DOAMNA MARIA: Cum te simţi?
ŞTEFAN: Ca doi oameni care ar ieşi din acelaşi om. Unul rănit, celălalt mîndru. Mi-e milă de cel rănit, mă duc după cel mîndru...

SCENA VI

CEI DE SUS. Hatmanul ARBORE, postelnicul TOADER vin din stînga

HATMANUL ARBORE: Ce mai faci, măria-ta?
ŞTEFAN: Ce mai face paharnicul Ulea?
HATMANUL ARBORE: El? sănătos.
ŞTEFAN: Adevărat? E mai bolnav ca mine.
POSTELNICUL TOADER: Mai mult se făcea...
ŞTEFAN: Ieri? Nu se făcea, se pregătea să facă... Umbla încet să nu-l simţă nimenea... Cum vi se pare vorba lui?
HATMANUL ARBORE: Nu i s-aude glasul. Şopteşte, nu vorbeşte.
ŞTEFAN: Şi ce şopteşte?
HATMANUL ARBORE: Nimicuri.
OANA: Nimicuri?
ŞTEFAN: Dar ce şopteşte, Oană?
OANA: Ştiu eu, măria-ta?
ŞTEFAN: Fireşte că tu nu ştii, cum e firesc să ştie portarul Sucevei....
HATMANUL ARBORE: Ce să ştiu, măria-ta?
ŞTEFAN: Luaţi seama la Ulea, la Drăgan şi la Stavăr... Bogdan ce face?
POSTELNICUL TOADER: Împotriva voinţei lui, ceea ce i-a poruncit măria-ta. Scrie lui Vladislav.
ŞTEFAN: Eu nu dau porunci domnului meu...
DOAMNA MARIA: Dar fiului tău?

ȘTEFAN: Pînă ieri, el asculta, de ieri încoa eu ascult...
POSTELNICUL TOADER: Au să vie doftorii, măria-ta.
HATMANUL ARBORE: Și noi...
ȘTEFAN: O să s-adune țara, și voi slujiți domnului, nu omului, lui Bogdan, nu lui Ștefan... Să nu se țeasă vro urzeală...
HATMANUL ARBORE: Împotriva cui?
ȘTEFAN: Împotriva voinței mele de cînd eram domn...
HATMANUL ARBORE: Voința ta, doamne? Ca apele Ceahlăului cînd se umflă primăvara. Ce zăgaz n-ar rupe? Cine să puie piepturile?
ȘTEFAN: Ulea... Drăgan... Stavăr...
HATMANUL ARBORE: Dar n-a ruginit sabia care a slujit lui Ștefan!
ȘTEFAN: Ho! domol, Arbore... domol... Vîrîți-vă printre cei ce se adună și spuneți că voința mea e să nu curgă sîngele pe locașul meu ohavnic... *(Ies Arbore și Toader prin stînga.)*
OANA *(lui Arbore)*: Temeți-vă de oamenii cari șoptesc.

SCENA VII

ȘTEFAN, DOAMNA MARIA, OANA, clucerul MOGHILĂ; doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN și doftorul ȘMIL cu niște legături în mînă. Toți intră prin dreapta

ȘTEFAN: Sunteți cîteșitrei? Să cunoaște că v-ați culcat tîrziu....
DOFTORUL ȘMIL: Și după ce s-ar cunoaște, măria-ta?
ȘTEFAN: Ochii trași... o! o! o!... Șmil... parcă un zugrav ți-ar fi încondeiat chipul... Ca un mucenic.
DOFTORUL ȘMIL: Ca un mucenic? Eu? Ca un mucenic?
CLUCERUL MOGHILĂ: La măria-ta, nu să cunoaște.
ȘTEFAN: Nu se mai cunoaște... Nu te gîndi la zilele d-acuși, ci la întruchipările de mai-nainte...
CLUCERUL MOGHILĂ: Totdauna, ai fost ca totdauna!
ȘTEFAN: Acu, ca niciodată... Șmil, dar ce sunt fașele acelea?
DOFTORUL ȘMIL: Astea? Pentru un copil sau pentru un om mare...
ȘTEFAN: A?... Pentru un bătrîn căzut în copilărie... A?
DOFTORUL ȘMIL: Care bătrîn? Care copil?
ȘTEFAN: Ho! Șmil... uită-te bine...
DOFTORUL ȘMIL: Iacă mă uit...
ȘTEFAN: Și nu-i vezi?

DOFTORUL ŞMIL: Ce să văz?
ŞTEFAN: N-ai dormit bine, Şmil...
OANA *(nemaiputîndu-se stăpîni, cade în genuchi)*: Măria-ta...
ŞTEFAN: Iacă bătrînul... Iacă şi copilul... Un copil parcă ar fi al meu... parcă... *(Îi bagă mîna prin păr.)* De mătase... învolt... ca un fum cald prin care ar trece razele soarelui...
OANA: Şi ce vor doftorii, măria-ta?
ŞTEFAN: Vor să te sărut... *(O sărută.)* Nu-i aşa, Şmil?
DOFTORUL ŞMIL: S-o săruţi? La asta mă gîndeam!
ŞTEFAN: Mario... Oană... *(oftează lung)*.... ieşiţi... Vă chem eu...
DOAMNA MARIA: Ah!
OANA: Cum oftă, milostivul...

SCENA VIII

ŞTEFAN, clucerul MOGHILĂ, doftorul CESENA, doftorul KLINGENSPORN, doftorul ŞMIL

ŞTEFAN: Gata?
DOFTORUL CESENA: *Si, ilustrissime.*
DOFTORUL ŞMIL: Gata?... Aproape gata... Dacă mi-ai da voie... să stai aşa... cu faţa în jos... Aşa. Şi dacă mi-ai da voie, să trec pe sub măria-ta faşa asta...
ŞTEFAN: O! ho! ho!... Dacă mi-ai da voie, ş-un laţ de gît... Glumiţi, Şmil...
DOFTORUL ŞMIL: Să glumim? E vreme de glumă? Şi cu măria-ta?
ŞTEFAN: Desfă, Şmil! Ştefan al Moldovei n-are nevoie să fie legat! *(Doftorul Klingensporn aduce un mangal. În foc, fiare cu mînerul de lemn.)*
DOFTORUL ŞMIL: Să nu fie legat? Dar cînd vom trece cu para focului în sus şi în jos, ca să ardem bine.... Cum să nu sară-n sus măria-ta?
ŞTEFAN: Vreau! *(Doftorul Şmil îi desface legăturile. Ştefan îşi întoarce privirile spre icoană.)* Vedeţi?... Nici o legătură... A răbdat piroanele... A ridicat ochii-n sus şi-a zis „Iartă-i pe ei, Doamne, că nu ştiu ce fac!" Şi el a răbdat pentru alţii, şi eu să nu rabd pentru mine?[1] *(Să închină, apoi se aşează cu faţa în jos.)*
CLUCERUL MOGHILĂ: O!

---

[1] În textul de bază: *alţii;* corectat cf. ms. I, p. 56.

ȘTEFAN: Aide! *(Scena se petrece după perdele.)*

DOFTORUL KLINGENSPORN: Acum încleștează mînele.

ȘTEFAN *(în torturi)*: *Otce naș ije esi na nebesch*[1]... Tatăl nostru carele ești în ceruri, sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... fie voia ta.. precum în cer și pre pămînt... Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... Și ne iartă nouă datoriile noastre, precum și noi iertăm datornicilor noștri.... Și nu ne duce pre noi întru ispită... ci ne izbăvește de cel viclean... Că a ta este împărăția și puterea... și mărirea.. și mărirea... și slava în veci... și puterea...

CLUCERUL MOGHILĂ: O! părintele nostru!

ȘTEFAN: ...Și ne izbăvește de cel viclean...

DOFTORUL ȘMIL: O! minunat om!

DOFTORUL CESENA: Gesù Maria!

ȘTEFAN *(se aude ca din depărtare)*: Petru Aron... la Răuseni... întinse cursă fratelui său, tatălui meu Bogdan... Și cînd îl străpunse, Bogdan îi zise... Cîine, ce-ai făcut pe fratele tău... Și cînd își dete sufletul strigă... a! a! o! o!

SCENA IX

CEI DE SUS, DOAMNA MARIA, OANA, IRINA, REVECA, vin din dreapta. La intrarea din stînga apare o clipă paharnicul ULEA și stolnicul DRĂGAN

DOAMNA MARIA: Ștefan... ce e, Ștefane?...

OANA: Măria-ta... Ce e, măria-ta?

PAHARNICUL ULEA: Ca și mort... la lucru.

DOAMNA MARIA: E cald... *(Îi pipăie mînele și le sărută.)* N-a murit.

OANA *(doftorilor)*: Nu e așa că nu moare, că nu moare...

DOFTORUL ȘMIL: Nu moare... Are atîtea puteri... Așa un suflet, Doamne...

DOAMNA MARIA: Cum îi picură nădușelile pe pernă... Ce mult a suferit...

(Reveca și Irina, la iconostas, zic rugăciuni.)

DOFTORUL ȘMIL *(lui Klingensporn)*: Ai ars tot?

DOFTORUL KLINGENSPORN: Tot ce era de ars.

DOFTORUL ȘMIL: Scapă.... *(Doftorul Klingensporn și doftorul Cesena dau din cap.)* Ce? Nu?

DOFTORUL CESENA: *Si, signore.*

---

[1] Tatăl nostru carele ești în ceruri (slav. v.).

DOFTORUL ȘMIL: Cînd s-o deștepta... oleacă de vin... *(Oana se repede și aduce vin.)* Așa un vin tare, să puie la inimă....

DOFTORUL KLINGENSPORN: Și liniște, liniște... Dumnezeu va face și minunea asta...

OANA *(turnînd vin în paharul de alabastru, îi tremură mîna)*: E Cotnar... d-ăl care-i place măriei-sale... *(S-aude tumultul în depărtare.)*

DOAMNA MARIA: Tocmai acum? Mîine nu s-ar putea?

CLUCERUL MOGHILĂ: Cum? Să ieșim din cuvîntul lui?... Unde se află...

DOAMNA MARIA: Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ *(ascultă)*: Nu s-aude.

ȘTEFAN *(în toropeală)*: Mai repede... arde... o! o! flacări...

DOFTORUL ȘMIL: Unde e paharul?

OANA: Iacătă-l!

ȘTEFAN *(se mișcă)*: Ce foc! o! o! *(Tumultul s-aude din cînd în cînd.)*

DOAMNA MARIA: Foc nestins!

ȘTEFAN *(se întoarce, deschide ochii, se uită la toți)*: Maria... Oana... Șmil... N-am murit?

DOAMNA MARIA: Nu... nu... *(Plînge și-i sărută mînele.)*

ȘTEFAN: Atunci, de ce plîngeți?

DOFTORUL ȘMIL: Măria-ta, nițel vin...

ȘTEFAN: Șmil... *(Un zîmbet dureros. Soarbe vinul.)* Aaah! Dar ce mă arde așa? Că bine ziceți... Ce e focul ăsta pe lîngă focul de pe inima mea... Ia! *(S-aude tumultul mai limpede.)* Ce? N-auz bine? Ba, auz... Ce strigă?

CLUCERUL MOGHILĂ: Aleg pe Bogdan, măria-ta.

ȘTEFAN: Î... î... î... Parcă ș-un alt nume... Nu strigă toți la fel... Cine să trăiască? *(Se scoală pe jumătate.)* Cine să trăiască?... Ștefan? Eu? Fiul cui?... Nepotul cui?... Moghilă, vezi ce strigă... *(Moghilă se duce la fereastră și se întoarce schimbat la față.)* Spune-mi vorba care ar ucide pe oricare altul în locul meu... Ce?...

CLUCERUL MOGHILĂ: Nedeslușit... Mă repez să aflu... *(Iese repede prin stînga.)*

DOFTORUL KLINGENSPORN: Orice mișcare...

DOFTORUL ȘMIL: E moartea!

DOAMNA MARIA: Auzi, măria-ta!

ȘTEFAN: N-auz... S-a potolit... Iar încep?... A... a... a... a!... *(S-aude glasul lui Ulea cerînd domn pe Ștefăniță.)* Dați-mi... ah!... dați-mi...

DOFTORUL ȘMIL: Ce faci... *(Toți îl înconjoară d-aproape.)*
DOFTORUL CESENA: Nu!
DOAMNA MARIA: Nu!
OANA: Ah! Nu!
REVECA: Nu!
IRINA: Nu!
DOFTORUL KLINGENSPORN: A! Nu!
ȘTEFAN: Toți, dușmani?... Și tu, Oană?... *(S-aude din nou strigînd pe Ștefăniță. Se ridică în picioare.)*
DOAMNA MARIA: Nu... nu te duce...
ȘTEFAN: Tu să schimbi ce-mi este scris... Oană! sabia... sabia... c-am să judec!... *(Oana îi dă sabia.)* Ștefan, nu Ștefăniță... Viu, viu, numaidecît! O! ho! ho! să se împlinească legea!... *(Ștefan pleacă repede și, șchiopătînd mai greu, iese prin stînga.)*
DOAMNA MARIA *(tîrîndu-se în genuchi)*: Ah! nu! nu te duce! *(Să ridică în picioare și fuge la fereastră.)* A!... se duce ca un vifor... Ca un taur îndîrjit în mijlocul mieilor!..
DOFTORUL ȘMIL: S-a sfîrșit! Păcat!
DOAMNA MARIA: Ah! Doamne!
OANA: N-a picat?
DOAMNA MARIA: Da... păcătosul...
OANA: Un munte nu i-ar fi stat în față!
DOAMNA MARIA: Spune poporului ceva... *(S-aude: „Să trăiască Bogdan!")* Se cutremură... Se întoarce... Vine... *(Toate izbucnesc în plîns.)*

SCENA X

ȘTEFAN se oprește pe treptele intrării, cu părul în neorînduială, turburat, ca un halucinat. De pe sabie curge sîngele. Toți fac cîțiva pași spre el și să opresc încremeniți de durere și de spaimă

ȘTEFAN: O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului domn al Moldovei?... Cine a zis că sunt bătrîn și bolnav?.. Pe Ulea l-am măsurat cu privirea... Murise înainte d-a-l izbi!... Picăturile astea sunt calde... În fiecare ostaș e o fiară!... Iată-l... Pîndește călare... Calul îi tremură și joacă... Bagă pintenii pîn' la rădăcină... Chiuie de-nfioară valea Racovățului... Unde e mai greu, acolo cade... Un leu în mijlocul dihorilor... Zboară capetele pînă nu mai simte mîna din umăr... Cînd mă văzu, își coprinse fața

cu amîndouă mînele, şi eu cu amîndouă o învîrtii, şi trecu prin el ca printr-un aluat ce se dospeşte... Dumnezeu să-l ierte... Dumnezeu?... Dar cine e de vină? Io, Ştefan voievod, am suit pe Bogdan pe tron... Io, Ştefan voievod i-am aşezat cu mîna mea coroana strămoşilor mei... El fu de faţă şi văzu ce vreau eu, şi tot sfatul, şi toată ostăşimea... Sufletu-mi nu vrea şi ca un scos din fire se aruncă în sabia mea. Cine e de vină?... Se cutremura Moldova şi-o prăpastie se deschise... Şi cu acest sfînt oţel oprii cutremurul şi umplui prăpastia! *(S-aude: „Să trăiască domnul Bogdan!")* I... i... i... Da...! S-a împlinit legea! *(Scoboară treptele şi aruncă sabia.)* Ţi-ai împlinit menirea ca şi mine! Maria... Oana... Răsuflarea... *(Cade pe braţele lor şi-l duc pe scaunul cu stemă.)* Deschideţi geamurile... Apă... *(Oana îi dă apă în paharul de alabastru.)*

DOAMNA MARIA *(covîrşită de durere)*: Măria-ta, să te odihneşti!

ŞTEFAN: Mă voi odihni....

DOAMNA MARIA: Bogdan e domn... Uită tot...

ŞTEFAN: Voi uita tot... nu-mi voi aduce aminte de nimic. *(Suflă greu. Pipăie pe Maria şi pe Oana.)* Să dăruiţi paharul acesta Mînăstirei Putna... Nu vine...? Mai iute...

DOAMNA MARIA: Cin' să vie, măria-ta?

ŞTEFAN: Nu, doamna aceea înfăşurată în negru... Ea o să vie mai degrab' decît am dori-o... Poftim... Te-am privit d-atîtea ori în faţă... Nu mi-e frică de tine... *(Sughiţă.)* A! ci vin o dată, Bogdane, că nu pot...

(S-aude la intrare: „Să trăiască vodă Bogdan!" Năvălesc Bogdan, hatmanul Arbore şi toţi ceilalţi pîrcălabi şi Sfatul domnesc, ostaşi, popor, şi cad în genunchi.)

BOGDAN: A! Măria-ta!

ŞTEFAN: E... *(Sughiţă.)* E... mă-ri-a-ta!... Frig... frig... *(Se uită la doamnă, apoi se uită lung la Oana.)* Mai bine... *(Sughiţă.)* Mă... voi... odihni... *(Se întinde în şira spinării. Face cruce.)* O... o... o... Moldova... *(Îi cade capul pe pieptul Oanei.)*

(Din mulţime s-aude un geamăt lung.)

Cortina

APRECIERI CRITICE

DESPRE V. ALECSANDRI

„*Iubite amice*... Susţii cu tot dreptul, deşi pe un ton glumeţ, că un autor dramatic ar găsi în societatea contemporană elementele necesare pentru un bogat repertoriu, şi îmi impui misia acelui autor. Fie!... Eu însumi m-am gîndit adeseori la o asemine grea întreprindere, şi fiindcă încă la noi nu posedăm nici libertatea tribunei, nici arma zilnică a jurnalismului, am proiectat să-mi fac din teatru un organ spre biciuirea năravurilor rele şi a ridicolelor societăţii noastre. Ambiţie frumoasă şi atrăgătoare... însă am rămas spăriet şi descurageat cînd am constatat numeroasele obstacole ce aş avea de învins.

Susceptibilitatea guvernului şi a societăţii este cu atît mai oarbă, că ea nu a fost încă atinsă de nimeni pînă acum. Un autor dramatic s-ar expune la multe neagiunsuri din partea puternicilor zilei... dar această consideraţie nu m-ar împiedica de a-mi ascuţi condeiul.

Dificultăţile ce se rîdică în ochii mei cu forme uriaşe de fantasme au sorgintea lor chiar în sînul institutului teatral; căci trei lucruri sînt de creat pentru a să dobîndi un rezultat satisfăcător:

1 — limba, 2 — giocul actorilor şi 3 — educaţia publicului...

Un teatru perfect nu se improvizează de azi pînă mîni: trebuie timp şi sacrificiuri, şi în lipsa acestor două condiţii un autor va fi ţinut a compune piese uşoare şi potrivite cu puterile diletanţilor, şi a merge înainte treptat, punînd un frîu imaginaţiei sale, făcînd act de abnegare, condamnîndu-se la o lucrare restrînsă şi ridicîndu-şi inspirările la talia interpretatorilor. O asemine întreprindere cere multă bunăvoinţă, mult tact, multă răbdare din partea acelui ce s-ar încerca să creeze un repertoriu naţional."

Vasile Alecsandri — *Opere complete, Partea întăia, Teatru*, Bucureşti, 1875, vol. I, p. XV.

„Teatrul comic al lui Alecsandri a militat pentru îndreptarea moravurilor, împotriva stării pe loc, dar şi a falsului progres, ridiculizînd demagogia şi pledînd pentru dreptate socială. Ideile democratice şi

patriotice ale revoluției de la 1848 (independența națională, unirea, emanciparea țăranilor, abolirea sclaviei etc.) sînt idei călăuzitoare ale teatrului lui Alecsandri, uneori aproape tezist. Tot ce ține de aceste idealuri generoase, cu limitele respective, condiționate istoric, reprezintă latura romantică în sens progresist a dramaturgiei lui Alecsandri.

Observația satirică prin tipuri, analiza tarelor morale și sociale, tendința de îndreptare a moravurilor prin ridiculizarea abaterilor de la regula canonică țin de latura clasică, în care teatrul lui Alecsandri este realist, premergător al realismului critic de mai tîrziu.

Natură optimistă, Alecsandri n-a avut decît în mică măsură sentimentul tragicului, comicul precumpănind chiar în drame...

Evoluția teatrului lui Alecsandri este în linii mari ascendentă. Un pas important l-a făcut în primul deceniu de activitate de la *Iorgu de la Sadagura* pînă la *Chirița în provinție.* Această perioadă din jurul anului 1848, constituie o etapă însuflețită de avînt revoluționar, ascuțit satirică la adresa regimului despotic feudal. În perioada următoare a formării coaliției burghezo-moșierești, Alecsandri continuă să lupte prin teatrul său pentru idealurile revoluției, compunînd piese ocazionale, dar și cîntecele comice, în care surprinde tipuri din noua societate, liberali demagogi, conservatori anacronici, obstinați, clientelă politică recrutată din rîndul funcționarilor instabili, precum și diferite spețe de paraziți sociali."

Al. Piru — *Prefață* la V. Alecsandri — *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă. Fîntîna Blanduziei*, București, Editura pentru literatură, 1961, p. XXIII—XXIV.

„Totuși, în afară de *Iorgu de la Sadagura* și de *Sînziana și Pepelea*, izbutesc să învingă vremea peripețiile cucoanei Chirița *(Chirița în Iași sau două fete ș-o neneacă, Chirița în provincie, Cucoana Chirița în balcon)*. Chirița e o contesă d'Escarbagnas și după cum s-a dovedit o madame Angot, personaj popular în teatrul bulevardier de la începutul secolului al XIX-lea. Tipurile comediei clasice, tînărul neghiob, fata care vrea să se mărite, valetul nătîng, sînt evidente și inevitabile. Opera lui Alecsandri nu rămîne mai puțin originală. Chirița e o cochetă bătrînă și totdeodată o bună mamă, o burgheză cu dor de parvenire, dar și o inteligență deschisă pentru ideea de progres, o bonjuristă. Amestecul

de anteree și fracuri, de moldovenească grecizantă și jargon franco-român, de tablouri patriarhale și de inovații de lux occidental dă un tablou inedit, încîntător pentru ochiul de azi. Veselia nebună a cupletelor, învîrtirea în danț a personajelor, ritmica în genere a acestor comedii dau naștere unei plăcute emoții arheologice."

G. Călinescu — *Vasile Alecsandri*, București, Editura Tineretului, 1965, p. 96—97.

„*În Chirița în provincie*, «comedie cu cîntice», în 2 acte aceeași protagonistă plănuiește să introducă «în provinție obiceiurile din Ieș, doar ne-om mai roade puțintel și noi». Chirița apare călare, «în costum de armazoană», fumează și pretinde să i se prezinte «răvașele pe talgere», fiindcă așa-i «moda». Tot după moda timpului, fiului ei Guliță, rudă apropiată cu domnul Goe al lui Caragiale, îi aduce un preceptor francez. Ea însăși conversează cu «monsiu Șarlă» într-un hilar jargon franco-român. Pînă aici s-ar părea că ridicolul nu are urmări directe pe plan social. Însă ambițioasă, Chirița îl îmboldește pe greoiul Grigori Bîrzoi să pună mîna pe isprăvnicia de ținut. Isprăvnicia însemna satisfacerea orgoliului personal: echipaj «jandări la poartă și-n coadă»... dar și avantaje felurite: «Atunci să vezi, soro, căpățîni de zahăr... să nu poți dovedi cu dulcețîle...» Chirița știe să-și convingă soțul asupra drepturilor lui: «Nu-i vezi, acu care de care are pretenții să între în slujbă... sub cuvînt că i-o fost frică la 48?... Helbet! dacă-i pe-aceea... apoi șî noi avem temeiuri... Adă-ți aminte ce groază-l apucase pe Bîrzoi... că strîga și prin somn c-o venit zavera». Dar nici isprăvnicia nu-i ultima treaptă a ambiției. În perspectivă se arată «bontonuri și tenechele», urmate de un «voiaj la Paris». Chirița o declară emfatic. «Parcă văd pe pasport: baroana Chirița!... Am să mă dau șî eu de baroană, cum oi trece granița... să spariu nemții».

Afectînd simpatie pentru moravurile simple, regretînd anteriul, s-ar spune că Grigori Bîrzoi e refractar tendințelor Chiriței. El vorbește de «borș și alivenci» și desconsideră «bucatele nemțești». O face cu un soi de slabă rezistență față de tot ce-i tulbură traiul tihnit. Deși înțelenit la minte și fără personalitate, viermele măririi îl roade și pe el. Din epistola pe care ca proaspăt ispravnic i-o trimite Chiriței, se desprinde același arivism; «Ie-o pe-acolo, cam pe mare cu megieșîi, că pe-aici, las' pe mine». Nici un tertip nu este evitat, cînd e vorba de spori-

rea averii. Nimeni nu poate rezolva vreo «pricină», dacă nu aduce ploconul."

C. Ciopraga — *prefața* la V. Alecsandri *Teatru*, București, Editura Tineretului, 1968, p. 17—18.

„Nu încape îndoială că Alecsandri se adresa în piesele sale prezentului, cu gîndul că participa, în același timp, la emanciparea grabnică a națiunii și la educarea perpetuă a conștiințelor. Lupta pentru progres ocupă un loc central în opera dramatică a poetului; lauda «bonjuriștilor» este condiționată însă mereu de verificarea autenticității gesturilor și a sincerității cuvintelor. Spre deosebire de Kogălniceanu sau de C. A. Rosetti, militanți ai unei grupări politice constituite, cu obligații electorale, el este un liberal autonom, care se desparte de trecut condamnîndu-l în numele valorilor morale absolute, ceea ce-l face să judece cu egală asprime pe «ultraretrogradul» Napoilă și pe «ultrademagogul» Clevetici. Spirit avansat, călăuzit însă de o constantă nevoie de echilibru și certitudini, «veselul» Alecsandri a fost, așa cum bine a văzut G. Ibrăileanu, un pașoptist cu sentimente junimiste. Îmbrățișînd cu elan principiile umanitare ale libertății și ale fraternității, el nu se putea împiedica să scruteze neîncrezător «exagerațiunile» de tot felul și, oripilat de limbajul gongoric al ideologilor liberali, prefera să înlocuiască dezbaterea nuanțată a ideilor cu dialectul înflorit al onestității sentimentale. Să nu uităm că spre finalul *Chiriței în provincie*, față de ispravnicii corupți și ursuzi ca Grigore Bîrzoiu, contracandidatul lui Alecsandri este voiosul bonjurist Leonaș, cinstit, dar veșnic pus pe șotii, acționînd în numele tinereții și al unei purități native.

La o privire mai atentă, întreaga dramaturgie comică a lui Alecsandri este o pledoarie pentru tinerețe, pentru păstrarea prospețimii firești a conștiinței umane."

Istoria teatrului în România, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 147—148.

„Ținînd seama de operele sale satirice, pe Alecsandri îl putem considera, în multe privințe, un precursor al lui Caragiale. Un precursor care lucrează, însă, nu numai în altă epocă, dar și cu o paletă în totul

riginală. Autorul lui *Iorgu de la Sadagura* pornește de la observația ocială directă și așa cum el singur arată, spune «o mulțime de ocări elor care le merită». Aceste «ocări» «plac publicului», prin urmare nu ămîn niște plicticoase lecții dialogate de morală. *Alecsandri nu se nulțumește să copieze* natura, ci o *comentează*, asemenea adevăraților noraliști. Moravurile sînt explicitate prin *tipuri* cu o conduită accenuat ridicolă. Cu îndemînarea marilor autori comici, autorul desfășoară șarjă grotescă, relevabilă astăzi mai ales sub aspectul tehnicii artistice. *Farmazonul din Hîrlău*, *Modista și cinovnicul* atrag atenția, încă de la nceputul activității lui Alecsandri, prin arta portretizării. În direcția ceasta, prietenul și colegul de școală al marelui artist care era Matei Millo, rămîne, la noi, un veritabil înnoitor. El este creatorul acelor *cînticele comice*, specie originală, care echivalează cu o serie de izbutite portrete de epocă. *Barbu Lăutarul*, *Mama Anghelușa*, *Chirița în voiaj*, *Clevetici*-ultrademagogul, *Sandu Napoilă*-ultraretrogradul, *Surugiul Paraponisitul*, *Șoldan viteazul*, *Herșcu-boccegiu*, *Vivandiera* ș.a. nu rămîn numai documente de epocă. Ele reprezintă crochiuri ce sintetizează situații și atitudini morale, sesizate cu ascuțime datorită simțului dramatic înnăscut al autorului. Conducerea vie a monologului, arta de a condensa impresii și opinii sub formă hazlie, chemînd și vorbind direct și elocvent maselor cu limbajul specific al teatrului, sînt trăsături definitorii ale dramaturgului."

Nicolae Barbu — *Momente din istoria teatrului românesc*, București, Editura Eminescu, „Masca", 1973, p. 48—49.

„Primul din cele patru texte avînd ca personaj central pe cucoana Chirița a banului Grigori Bîrzoi ot Bîrzoieni a constituit suportul literar al spectacolului prezentat la Teatrul Național din Iași la 9 aprilie 1850 sub titlul: *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*. Doi ani mai tîrziu, la 8 mai 1852, are loc spectacolul cu piesa *Chirița în provincie*. Acestea sînt creațiile principale ale «ciclului», completat în 1863 cu un «cînticel comic» intitulat *Cucoana Chirița în voiaj* și în 1874 cu «farsa de carnaval» *Chirița în balon*. Se pare că scriitorul nu a premeditat «ciclul», cele trei piese scrise după 1850 fiind mai degrabă un ecou la succesul de care s-a bucurat în fața publicului prima apariție a Chiriței. În acest sens, într-o scrisoare adresată lui Matei Millo, Alecsandri afirma: «Tipul Chiriței va rămînea în repertoriul nostru și va fi exploatat cu succes, încă mult timp, căci este o baie nesecată. Așa, de exemplu, ce-ar plăti

o Chiriță care s-ar întoarce de la Cameră? O Chiriță politică? O Chiriță gheșeftară? etc. Toate aceste, bine tratate, ar avea succesuri sigure» Continuarea «ciclului» a rămas, însă, în faza de intenție."

Mircea Braga — *Postfață* la V. Alecsandri, *Chirițele*, București, Editura Minerva, „Arcade", 1978, p. 203.

DESPRE B. P. HASDEU

„În *Răzvan și Vidra*, Hasdeu a dramatizat în cinci tablouri ingenioase un destin de plebeu, inteligent, ambițios, lacom de ascensiune socială, revoltat în contra ciocoilor și încăput pe mîna unei femei imperiale din neamul lui Moțoc; toată ura din satirele lui politice, în contra boierilor, s-a cristalizat în Răzvan, prin care își divulgă opiniile politice, învăluite într-o ficțiune istorică. Scrisă cu două decenii înaintea lui Despot-Vodă drama lui Hasdeu este o dată importantă în evoluția teatrului nostru, în veacul trecut; prin cunoașterea epocii, prin culoarea locală, fixată în mentalitatea socială, în obiceiul pămîntului și-n acea psihologie a mulțimii (întrupată în tîrgoveți și tîrgovețe) prin democratismul ei sincer, piesa face corp aparte între celelalte drame istorice ale timpului."

Pompiliu Constantinescu — *B. P. Hasdeu*, în vol. *Figuri literare*, București, 1933, p. 67—68.

„*Răzvan vodă* (1867, mai tîrziu *Răzvan și Vidra*) are meritul primei noastre încercări de dramă romantică; versul de avînt liric lipsește compunerii, ca să-i confere caracterul unei realizări desăvîrșite. În schimb piesa e solid construită, iar personajele sînt caracterizate în acțiune; autorul manifestă libertate deplină față de adevărul istoric, compunînd obscurului voievod o personalitate nouă, inventînd figuri și evenimente, după modul romantic, al contrastelor și antitezelor. Prin aceste procedee, drama nu se inserează în realitate, neajutată de concursul eventual al istoricului, care ar fi putut da o mai mare atenție «culorii locale». *Răzvan* este apologia nobleței morale, necondiționată de naștere, satira boierimii, reluată cu mare aparatură și complicată cu slăvirea haiduciei: „,...eu am voit a depinge (a descrie n.a.) aristocrația românească din secolul al XVI"..., scrie Hasdeu în

Prefață, iar în lecția sfîrșitului, un avertisment împotriva deșertelor ambiții. Impresionantă la Vidra este puterea de stimulare a energiilor latente din Răzvan; prin credința femeii în «zodia» eroului «scrisă pe frunte», Hasdeu a dat eroinei sale un fundament etic..."

Șerban Cioculescu — *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Vladimir Streinu și Tudor Vianu), București, Editura didactică și pedagogică, 1971, p. 128. (Prima ediție 1944.)

„Drama rămîne oricum foarte originală și nu figura de femeie bărbătoasă a Vidrei, care împinge pe erou pe calea ambițiilor, oferă problema centrală. Răzvan însuși e un om de voință și dacă ezită, face aceasta din cauza unei măsurări juste a condițiilor. El știe că un țigan nu poate pătrunde și noi înșine vedem că ori de cîte ori un dezacord se ivește între căpitan și ai săi, problema nu se pune în termeni reali, ci printr-un proces de origine. Răzvan e un paria îmbrăcat în hainele efemere ale puterii în luptă cu un factor monstruos de nedefinit, în condiție cu atît mai tragică cu cît admirația tuturor se amestecă cu o compasiune jignitoare. Destinul implacabil din tragedia greacă a fost înlocuit cu reaua naștere apăsînd asupra geniului. În jurul lui Răzvan se învîrtesc un număr de personagii viabile, Sbiera, avarul, aci țanțoș, aci onctuos, inocent în vițiu și aproape simpatic, Tănase, țăran judecînd prin prejudecăți, șleahticii polaci infatuați, hoții de pădure văzuți ca niște pirați, însă cu bun contur. Versificația însăși e focoasă, truculentă, cînd trebuie cu umor țărănesc apăsat, proverbial."

G. Călinescu — *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 138—139. (Prima ediție 1945.)

„Socialul în *Răzvan și Vidra* are rolul unui fond activ, determinant în conturarea personajelor și, chiar dacă n-a dat luptei de clasă valoare de ciocnire dramatică principală a lucrării, Hasdeu a făcut să derive din ea piesa și caracterele. Trăiește, pe de o parte, o lume puternică și frumoasă, în care își au loc dorul de libertate și de dreptate, demnitatea, dragostea sinceră și, pe de altă parte, apar reprezentanți ai unei lumi caracterizate prin lipsă de omenie. Patima deșartă care se încui-

bează într-un om provenit din lumea celor mulți găsește în personaj suficiente resurse spre a nu-l pierde definitiv pe plan etic. Este un proces de mare forță dramatică, cu acumulări, sinuozități și explozii care adumbresc sau zguduie, dar ni se pare că nu compromit, totuși, esența pozitivă a lui Răzvan.

Astfel, Hasdeu ia atitudine față de cele două lumi, acuză tagma profitorilor, arată frumusețea și valorile specifice lumii celor mulți și în același timp, caută să atragă atenția asupra primejdiei reprezentate de patima măririi, în orice situație și asupra oricărui om. Este conflictul epocii care străbate în dramă, dar care este conflictul dramatic? El constă în lupta eroului principal cu viața, sau mai bine zis cu lumea prezentată pe planuri multiple și în ipostaze diferite, plecînd de la condiția omului înzestrat, îngenuncheat din punct de vedere social, adus în situația cea mai degradantă și permanent obiect al unor discriminări."

Virgil Brădățeanu — *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 90—91.

„Pe acest erou simplu și măreț totodată, Hasdeu, în drama sa, îl face să evolueze într-un mod diferit de realitatea istorică, pe care vrea totuși să o respecte, așa cum afirmă în prefața la ediția a II-a. Din deosebirile profunde dintre concepția lui Hasdeu despre omul excepțional, dintre analogiile pe care le vede cu propria lui soartă, cu situația unui astfel de om în epoca lui — aceea a sfîrșitului de domnie a lui Cuza — și realitatea personajului istoric, au reieșit trăsăturile complexe și adesea contradictorii, în evoluția lui în decursul acțiunii, ale lui Răzvan din dramă. Pe lîngă curajul său neobișnuit, Hasdeu îi adaugă la început o trăsătură inedită: Răzvan e un cărturar cu vederi înaintate, se pricepe să alcătuiască versuri și știe că poezia e o teribilă armă de luptă socială. E un om liber, spre deosebire de consîngenii săi, face parte dintre puținii țigani dezrobiți de un cleric cu neobișnuite vederi liberale. Ca om cu știință de carte, atît de rară în vremea lui, e de presupus că nu trăiește prea greu. Totuși nu e fericit. Asupra lui apasă teribila prejudecată a originii sale, socială și rasială în același timp: e țigan și a fost rob. Lumea înconjurătoare îl privește cu neîncredere și, la prima mișcare de contrarietate, îi azvîrle în față disprețul său nedrept. Reacția lui se dezvăluie încă din primele tacturi

ale cîntului I. Rezultatul acestei atitudini — de sentiment rănit al demnității sale de om — sînt versurile satirice pe care le afișează pe stîlpi în tîrg. Dar această atitudine nu e o simplă izbucnire de orgoliu. Lovit permanent de societate, a învățat să scruteze lucid. Cînd răzeșul Tănase — ajuns cerșetor, pierzîndu-și pămîntul printr-o «judecată» nedreaptă — șovăie să primească de la un țigan punga cu galbeni pierdută de Sbierea, în timp ce de la boier cerșea, un ban de aramă, cu mulțumiri, fiindcă e român, oricum, Răzvan îi deschide ochii asupra ultimei realități, conflictul de clasă. Lecția nu este zadarnică. După ce acceptase punga, Tănase reține doar un galben, rugîndu-l pe Răzvan să împartă restul și la alții, căci mai sînt mulți săraci care simt cuțitul la os. Cînd Răzvan îi aseamănă pe boieri cu corbii care se înfruntă pe pradă — precum Sbierea și Bașotă ca să-l aibă ca rob —, tîrgoveții, deși îl batjocoresc pentru originea lui, recunosc că are dreptate."

Istoria teatrului în România, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 162—163.

•

„În arhitectura dramei *Răzvan și Vidra* nu pot fi detașate cu bisturiul faimoasele două planuri. Observația social-istorică încadrează mereu prima noastră dramă de intensitate psihologică, într-o succesiune de tablouri spiralate, cu o respirație mereu modificată. Tirada dorului de țară din cîntul IV, sau viziunea viitorului țării descrisă sacramental de prezumtivul voievod (din cîntul V) dezvoltă tendințe profilate în tablourile inițiale. Faptul că decorația exterioară a acțiunii se estompează o dată cu dezlănțuirea marșului orb către mărire nu trebuie să ne înșele. Ultimele trei părți ale poemului adîncesc considerabil elementele unui conflict expus mai întîi cu un exces de pitoresc descriptiv. Deschizînd marea serie a dramelor istorice românești *Răzvan și Vidra* se află și la punctul de plecare al piesei romantice autohtone, de explorare a conștiinței omului ca individ. Drama lui Hasdeu înseamnă pentru literatura noastră dramatică *Hernani* de Hugo și *Antony* de Dumas-tatăl în același timp. Conflictul în evantai din primele două secvențe (Răzvan contra tuturor inamicilor libertății) se complică interior, o dată cu apariția Vidrei, prin declanșarea unei opoziții între pasiunea pură (ștefaniană) și patima egocentrică (moțociană). Tabloul ultim închide ca într-un solemn apolog morala între-

gului conflict. Autorul manifestă o înţelegere vădită pentru caracterul fatidic al erorilor comise de corifeii acestei aventuri tulburătoare, care se sumeţiseră să dea un curs voluntar destinului. Acordurile adînc patriotice şi protestul faţă de nedreptate încadrează în nuanţe variate această «bucată cinstită», pe care Caragiale o califica astfel în 1877 poate tocmai pentru autenticitatea interioară neaşteptată a unei drame de evocare istorică."

V. Mîndra — *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 63—64.

„Răzvan, ca figură istorică, nu prezintă vreo însemnătate aparte. Cronicile au făcut despre fiinţa şi domnia lui efemeră doar menţiuni fugitive. Totuşi, personajul stă în centrul unei capodopere a creaţiei noastre dramatice: *Răzvan şi Vidra* (1867). B. P. Hasdeu, autorul, este una din cele cîteva personalităţi enciclopedice care într-o perioadă de constituire şi apoi de consolidare a statului nostru modern au pledat pentru dreptul la universalitate al culturii româneşti. În conformaţia sufletească a eroului se încrucişează o serie de contraste. Rob, totuşi ştiutor de carte. Deşi stigmatizat de mulţi pentru originea lui obscură ştie să procedeze cu superioritate, iertîndu-i cu generozitate pe mulţi, chiar şi pe aceia care l-au umilit şi ar vrea încă să-l umilească. Atîtea contrarietăţi şi injustiţii din viaţa lui ar fi putut să-l facă egoist şi răzbunător; cu toate acestea, se gîndeşte în primul rînd la ceilalţi, continuînd să se pună în slujba celor mulţi, neapăraţi aproape de nimeni şi nedreptăţiţi de toţi. Pleacă în codru, ajunge căpetenie de haiduci, atribuindu-şi mai departe scopuri nobile şi umanitare, semănînd în această privinţă cu Hernani din piesa lui Victor Hugo sau cu Karl Moor din *Hoţii* lui Schiller. Este puternic; îşi impune cu hotărîre să fie un apărător energic al oamenilor şi al cauzelor drepte; are însă şi slăbiciuni, ceea ce îl va duce să cedeze ambiţiilor nemăsurate ale Vidrei şi să se lase purtat de noile lui visuri de mărire. În totul, deci, un personaj menit ca în reflectarea lui literară să exprime culoare şi semnificaţii romantice, filtrate prin elemente locale de baladă şi cronică.

Hasdeu, însă, nu s-a oprit la aceste elemente de ordin predominant literar. Deopotrivă, piesa avea să reprezinte şi un manifest al vremii. O seamă de ecouri ale epocii găseau prin opera lui Hasdeu încă o cale

de propagare. Programul generației de la 1848, în ce privește situația politică și socială a păturii rurale, începea să treacă din stadiul său teoretic în acela al primelor înfăptuiri practice. Dezrobirea țiganilor, și ea, se afla la ordinea zilei. Instituția în cauză, penibilă prelungire feudală care menținea starea de servitute a muncitorilor țigani de pe moșiile boierești, constituia un anacronism dureros. Piesa lui Hasdeu, luînd împotriva ei atitudine categorică, se alătura astfel protestelor ridicate cu putere în epocă de către istoricii, poeții și militanții noștri revoluționari."

Ion Zamfirescu — *Drama istorică universală și națională*, București, Editura Eminescu, „Masca", 1976, p. 230—231.

DESPRE I. L. CARAGIALE

„Analiza sufletească a eroilor din *Scrisoarea pierdută* nu e destul de adîncă. Cele mai adînci și mai variate sentimente, mai nu sînt atinse. Aceasta se explică în mare parte prin faptul că *Scrisoarea pierdută* e o satiră politică; asupra acestei satiri a fost ațintită mai ales atenția scriitorului, și nu asupra adîncirei psihice a persoanelor. Dar analiza sufletească atîta cîtă e, ca exactitate, ca pricepere a sufletului omului, ca putință de a zugrăvi acest suflet, e mai presus de orice laudă. De altmintrelea, pentru două tipuri trebuie să facem excepție și în privința adîncimii psihice; Tipătescu și Zoe Trahanache, chiar în această privință, nu lasă nimic de dorit. Aici iarăși avem o dovadă, cît de adînc vede uneori în inima omenească mult talentatul nostru scriitor dramatic. Între Zoe și Tipătescu nu se agită numai chestiuni politice, ci e atins un puternic și adînc simțămînt omenesc, iubirea; de aceea și autorul nostru a avut prilej să facă o analiză mai puternică.

Din punctul de vedere psihic, unii sunt zugrăviți mai adînc, alții mai puțin adînc, dar, cum am zis, nici unul greșit. Sunt scene care, din punctul de vedere al adevărului și puterei în zugrăvirea caracterelor și stărilor sufletești, sunt făcute cu adevărată mînă de maestru. Așa e scena a IX-a din actul al II-lea între Cațavencu și Tipătescu."

C. Dobrogeanu-Gherea — *I. L. Caragiale* în *Studii critice*, vol. I, București, Editura Socec, 1890, p. 375.

„Caragiale este un observator lucid și exact, dar materialul observațiilor sale nu rămîne niciodată în stare de pulbere infinitezimală, ci se adună în viziunile unor caractere tipice. Realismul critic este formula lui artistică. Estetica lui coincide însă cu aceea a clasicismului numai pe porțiuni mărginite, căci în lucrarea de reliefare a criticului el nu simplifică imaginea omului, pînă la a nu reține din ea decît singurele ei trăsături general umane, așa cum fac clasicii. Pe primul plan al creațiilor sale stă omul social și numai într-un plan mai adînc, susținîndu-l pe acela, apare caracterul omenesc general. Trahanache, Cațavencu, Zoițica, Farfuridi, Agamiță Dandanache sînt actorii comediei politice în jurul anului 1870, notabilități ale provinciei, oameni ai vremii și ai locului lor, dar în același timp Trahanache este un vanitos naiv, Cațavencu o canalie, Zoițica o femeie voluntară, Farfuridi un prost, Dandanache un imbecil șiret. Caragiale era deplin conștient de perspectiva generalizatoare asupra căreia se întindea pictura personajelor sale. În timp ce compunea *O scrisoare pierdută* (după cum o știm din amintirile lui I. Suchianu), Caragiale se întreba cine trebuie să învingă în duelul electoral constituind materia piesei. Un moment el oscilează între Cațavencu și Farfuridi, dar în cele din urmă el se decide pentru Dandanache, personaj «mai prost ca Farfuridi și mai canalie decît Cațavencu». Caragiale își vedea deci oamenii în valori generale, în expresiile lor simplificate, după modelul marii comedii clasice. Totuși din picturile sale, generalul nu sacrifică cu totul individualul: cele două aspecte ajung să se echilibreze dînd figurilor lui un volum mai amplu, o materialitate mai bogată decît aceea a personajelor clasice propriu-zise, țintind către schematism."

Tudor Vianu — *I. L. Caragiale* în *Istoria literaturii române moderne* (scrisă în colaborare cu Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu), București, Editura didactică și pedagogică, 1971, p. 251—252. (Prima ediție 1944.)

„Structura tipologică există în opera lui Caragiale ca un schelet susținător, fără să fie esențială. Caracterele sînt minimale. Jupîn Dumitrache e un mahalagiu fioros de moral, ținînd la onoarea lui de familist, propriu-zis credul, mai mult brutal decît vigilent și deci inevitabil «cocu». Nae Ipingescu, epistatul, e un devotat redus la minte, întune-

cat de o onestă stupiditate. Trahanache e o variantă bonomă a lui Dumitrache. Farfuridi, Brînzovenescu, Cetățeanul turmentat, sînt mai mult nişte intrări grase în scenă. Cațavencu e zgomotos, scheălălăitor escroc, galant, sentimental, patriot, adică un Mitică, Pristanda un Polonius pentru această lume bombastică, funcționînd ca un ecou docil. Femeile sînt fără interes, mai degrabă vulgare. Îndeobşte comicul rezultă din combinarea mijloacelor şi rămîne în sfera indemonstrabilului, constituind «caragialismul». Teatrul lui Caragiale e plin de ecouri memorabile ce au asupra spectatorului, care le anticipează, efectul delirant al melodiei în opera italiană."

George Călinescu — *Istoria literaturii române. Compendiu*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, p. 179. (Prima ediție 1945.)

„Practica artistică a lui Caragiale respectă la prima vedere coordonate clasice. Analiza teatrului pare să argumenteze mai izbitor în favoarea unei opere de structură clasică.

Economia evidentă de mijloace, preocuparea de a concentra se ivesc peste tot. Admirator pasionat al lui Shakespeare — i l-a explicat entuziast fiului său Luca, chiar în ajunul zilei de iunie 1912, cînd ai săi l-au găsit prăbuşit, cu inima oprită — Caragiale n-a încercat să introducă în piese multiplicitatea şi tumultul shakespearean. Comediile fixează prin cîteva personaje un tip social într-un anumit stadiu sau chiar evoluția unei întregi clase. Unsprezece personaje — dintre care două de plan secund — au menirea în *O scrisoare pierdută* să exprime ciocnirea dintre taberele politice, şi intervenția neaşteptată a unui şantajist care a operat la centru. Nici unul nu e lipsit de semnificație tipologică. Lumina cade egal şi intens, fără a lăsa în penumbră figuri destinate doar unui fundal dramatic."

Silvian Iosifescu — *Momentul Caragiale*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, p. 106.

„Acest înverşunat şi confuz moment electoral îl recreează artistic *O scrisoare pierdută*. Fenomenul politic pe care-l scrutează aici Caragiale cu amară luciditate şi îl desenează cu siguranță de gravor depăşeşte

orice sferă locală, avînd un caracter de generalitate nu numai în ceea ce privește suprafața lui, dar și tipologia umană a actorilor săi. Duritatea necruțătoare a luptei politice de moment, ca și importanța decisivă pentru viitorul lor a mizei politice în joc, îi face pe foștii eroi ai acestei lupte să nu se cruțe și să nu cruțe nimic, dezvăluindu-și pînă în profunzimi esența lor umană decăzută, în toată hidoșenia ei. Cațavencu — handicapat de faptul de a candida ca opozant, avînd de înfruntat întregul aparat de stat pus la dispoziția candidaților partidului care era la guvern — nu ezită să întrebuințeze cele mai murdare mijloace de șantaj personal pentru a ajunge să se aleagă deputat. Depistînd importanța scrisorii aflate de cetățeanul turmentat, îl îmbată, i-o fură și presează prin ea asupra Zoei.

Acuitatea luptei politice generează drama personală a Zoei. Drama aceasta nu e a situației create; pe aceasta era sigură că o poate domina, impunînd candidatura lui Cațavencu. Alegînd această soluție, Zoe este în aparență cel mai cinic om politic al județului, deoarece propune falimentul politic al întregii organizații din județ a partidului aflat la guvern — consecință inevitabilă a sprijinirii oficiale a unui candidat al opoziției — pentru a-și asigura pe mai departe taina și liniștea iubirii sale adultere."

Istoria teatrului în România, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 178.

„Există în *Scrisoarea pierdută* un raport esențial și constant între acțiunea vizibilă pentru spectator și mișcarea continuă ce se desfășoară dincolo de dimensiunile scenei. O asemenea relație este firească oricărei creații dramatice adevărate. Ceea ce ne interesează în acest caz este aspectul specific al comunicării dintre ceea ce se petrece în scenă și ceea ce — după cîte ni se povestește în text — se întîmplă dincolo de zidurile decorului. S-a vorbit în repetate rînduri despre rolul important al «acțiunilor narate» în piesele lui Caragiale. Ceea ce atrage însă, în mod deosebit, atenția este deosebirea evidentă dintre natura situațiilor dramatice care ocupă spațiul scenic și situațiile, antrenînd aceleași personaje, care au loc în exteriorul «cubului». Într-adevăr. Dacă am suprima (experimental) acele pasaje din piesă care relatează scene suplimentare acțiunii, am observa cu ușurință că ceea ce se rostește în înfruntă-

rile din scenă realizează cu precădere caracterizarea bogată a personajelor ca tipuri, cu un accent acut pe generalitatea trăsăturilor.

Demagogia egocentrică a lui Caţavencu, infatuarea şi suficienţa lui Farfuridi, viclenia solemnă a lui Trahanache ş.a.m.d. se pronunţă şi se definesc în dinamica acţiunii deschise, în vreme ce episoadele povestite materializează cadrul social al conflictului, localizînd în spaţiu şi contribuind la atmosferizarea de epocă. Altfel spus, în liniile sale mari, constructive, acţiunea din perimetrul scenei comunică impresia de clasicitate, printr-o apăsată marcare a tipologiei imanente, iar scenele narate de Pristanda, Trahanache sau Agamiţă adîncesc suportul spaţial şi temporal al situaţiilor-cheie, într-o acumulare de date necesară unei ambianţe favorabile dezvoltării caracterelor şi detaşării sensurilor întregi ale piesei. În scenă se urmăreşte astfel o maximă *focalizare* a observării monomaniilor revelatoare şi — în general — a coordonatelor automatizării existenţei în universul moftologic.

În acelaşi timp, dincolo de jocul din scenă, se deschid ferestrele către descripţia realistă a cadrului istoric."

V. Mîndra — *Incursiuni în istoria dramaturgiei române*, Bucureşti, Editura Minerva, 1971, p. 108—109.

„Ceea ce l-a decis în primul rînd pe Caragiale să scrie *O scrisoare pierdută*, aşa cum putem deduce din amintirile prietenilor săi, era agitaţia generală privind revizuirea constituţiei prevăzută de partidul liberal. Disputele în jurul acestui «eveniment», cu ridicolul şi maşinaţiile curente în acea epocă, îşi află reflectarea meşteşugită în actul al III-lea, al întrunirii publice, unde apar faţă în faţă partizanii integrali şi cei rezervaţi ai reformei constituţionale. Tema era într-adevăr dintre cele mai substanţiale, pentru transpunerea în planul comediei satirice. În legătură cu *O scrisoare pierdută* prietenul lui Caragiale, I. Suchianu, îşi aminteşte de neliniştile autorului privind numai deznodămîntul piesei: «Avea definitiv redactate primele acte ale piesei *O scrisoare pierdută* dar nu găsea deznodămîntul care să-i placă, condiţie sine qua non pentru dînsul. La serata de la Maiorescu unii erau pentru Farfuridi, alţii pentru Caţavencu. Şi apoi replica lui Caragiale:

— Am ales pe amîndoi, cum ai zis tu în zeflemea, dar într-o singură persoană, mai prost ca Farfuridi şi mai canalie decît Caţavenco (sic).

Asta-i culminație de teatru, ăsta-i deznodămîntul de surpriză după care am umblat două luni și nu-l puteam găsi».“

Liviu Căiin — *Prefața* la I. L. Caragiale — *Teatru*, București, Editura Albatros, 1972, p. 16.

„Dacă detectăm, în verticalitate, anumite motive ale operei caragialene descoperim ori redescoperim unele din grandioasele ei dimensiuni interioare. Se va observa, de pildă, că *scrisoarea*, biletul, telegrama, corespondența va să zică, joacă un rol considerabil în existența personajelor caragialene, fiind probabil un semn al *relației*; (...)

Ponderea epistolei e atît de mare, încît în *O scrisoare pierdută* aceasta e însuși mobilul intrigii, accentuîndu-se asupra faptului că un banal răvaș amoros se poate converti într-un «docoment» politic care să clatine «enteresurile țării». Ea determină — cum precizează Pompiliu Constantinescu — odiseea comică a personajelor, fiind însăși un personaj, un obiect animat, un simbol al imoralității ascunse. Cînd o regăsește, anxioasa doamnă are un acces de emoție atît de puternic, încît o «sărută de mai multe ori» (...) Dar comedia nu se bizuie pe o singură scrisoare; e o adevărată *sarabandă a scrisorilor* de tot felul, toate cu implicații de cele mai diverse naturi, nici una gratuită.“

Valentin Silvestru — *Elemente de caragialeologie*, București, Editura Eminescu, 1979, p. 34—36.

DESPRE AL. DAVILA

„Fiului generalului Davila, lui Al. Davila (1862—1929) i se datorește una din cele mai bune drame românești. *Vlaicu-Vodă* analizează cu o maturitate tehnică desăvîrșită arta de guvernare a unui domn. Eroul nu este numai un om de voință și un fin diplomat, ci și un voievod român, pus adică în niște condițiuni politice tragice, în care e nevoie de simulație și mai ales de răbdare și de înfrînare a mîndriei. Vlaicu-Vodă este, prin mama sa vitregă Clara, vasalul regelui Ludovic. Domnul ar rupe jugul, dar sora și cumnatul său sînt ostateci la crai. Jucînd umilința, el izbutește să recapete rudele zălogite, cu riscul, inerent oricărei dibăcii, de a fi suspect tuturor, boierilor, familiei, Clarei. Cu mari

suferințe morale, după ce jucase pe ascultătorul de Doamna Clara, față de boieri, spre a risipi bănuielile, și pe conspiratorul cu boierii împotriva Doamnei, sosind ceasul hotărît, cînd ostatecii sînt în afară de orice primejdie, Vlaicu se dă pe față și-și exprimă aprigul punct de vedere:

Ucigașă! Tu, cu junghiul încercași a mă lovi,
Eu, mă fac călău, de-i vorba neamul a mi-l izbăvi!

Vlaicu e întruparea Principelui de Machiavel pe pămînt românesc. El nu e așa cum văd mulți pe conducătorul machiavelic, aruncînd asupră-i veștmîntul Renașterii, cinic, mizantrop, ipocrit. Vlaicu e dimpotrivă un voievod trist de mizeriile patriei, unit în conspirație cu boierii, gata el însuși de orice jertfă."

George Călinescu — *Istoria literaturii române, Compendiu*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 234—235. (Prima ediție 1945.)

„Dacă Rumân Grue înfățișează, prin urmare, în drama lui Alexandru Davila — în mod simbolic — masele populare, Vlaicu-Vodă este în schimb personajul care acționează, în numele și interesul poporului, în direcția realizării năzuințelor acestuia. Nimic și nici un singur moment nu întreprinde Vlaicu în piesă pentru sine. Tot ce face, face pentru țară, pentru propășirea și viitorul ei. Iubirea de țară constituie o puternică trăsătură de caracter a personajului — cea mai puternică — și totul i se subordonează: sentimentele voievodului pentru sora și nepotul său, fericirea lor, problemele lui personale, — chiar viața lui. Davila a izbutit astfel să întruchipeze în Vlaicu manifestarea dinamică și totodată patetică a patriotismului fierbinte care străbate ca un fir roșu întreg fondul de idei al piesei și irupe cu atîta forță în mesajul ei final. Patriotismul lui Vlaicu-Vodă se vădește nu o dată în piesa lui Davila și capătă cele mai diferite forme de manifestare, de la durerea mărturisită pentru suferințele seculare îndurate de cei mulți și umili și pînă la actul de rațiune politică."

Mihai Vasiliu — *Al. Davila*, București, Editura Meridiane, 1965, p. 72—73.

„Ideea centrală se degajă din întreaga operă, dar este susținută și exprimată în primul rînd de Vlaicu, personajul care îi dă glas printr-o

concluzie asupra forței care l-a purtat, pe el și pe alții asemenea lui, de-a lungul întregii piese. «*Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare*» (s.n.), zice Vlaicu, și vorba lui trezește, imagine după imagine, tot ce a făcut el pentru țara apărată cu renunțări și jertfe, împotriva uneltirilor, focului și cotropirii. De-a lungul piesei, Vlaicu luptă prin mijloacele cele mai potrivite pentru țară și renunță la multe din cîte ar fi însemnat pentru el satisfacție personală imediată. Pentru țara pe care o vrea izbăvită fără pericole și jertfe, domnul admite o vreme ca doamna Clara să-l considere bicisnic și să acționeze în consecință, suportă la curte trufia lui Kaliany și îi ține departe pe cei care i-ar dori aproape. Acceptă, numai pentru ca țara să nu fie trecută prin «sabie și foc» și caută să înfăptuiască schimbarea, să scoată țara din situația necorespunzătoare «de supunere față de un alt stat», să o îndrepte pe făgașul deplinei independențe, printr-o politică chibzuită, printr-un joc greu și îndelungat."

Virgil Brădățeanu — *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 181—182.

„Excesul de autoritate apare șarjat, contrastînd cu voința disimulată a lui Vlaicu. Un secol mai tîrziu, Machiavelli recomanda conducătorului de tip feudal șiretenie și forță (*Principele* să fie «vulpe și leu »). Ermetic, cu un facies neclintit de frescă bizantină, Vlaicu pune în joc o inteligență politică desăvîrșită, scopul suprem fiind independența. Teoretician lapidar al rațiunii de stat și executor intransigent al hotărîrilor, — metoda și-o justifică simplu: «Sfînt se face orice mijloc pentru-a țării apărare! ». Tăcutul Român Grue, reprezentant al maselor, simbolizează izvorul forței, — realitate ce conferă pondere actelor lui Vlaicu. Prezență semnificativă, personajul în sine, deși palid, sugerînd rolul fundamental al poporului."

Constantin Ciopraga — *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 606—607.

DESPRE BARBU DELAVRANCEA

„*APUS DE SOARE* este o dramă în genul așa-numitelor mistere sacre ale patimilor Domnului, un gen teatral care are o foarte apropiată înrudire cu genul de pictură numit fresc. Amîndouă aceste genuri de

artă s-au născut cam în aceeași vreme, în veacurile de mijloc, sub primele licăriri ale Renașterii. Amîndouă seamănă mult prin toate pornirile inspirației și prin întreaga manieră de expresie: proporții largi, mai mari ca măsura naturală; simplicitate maiestoasă; coloare hotărîtă; lipsă de nuanțe intermediare și de clar-obscur; desen viguros și, mai presus de toate, o sinceritate de concepție și o naivitate de expresie pe care numai ferventa credință le poate insufla."

I. L. CARAGIALE — *Apus de soare. Cîteva note*, în *Opere* vol. II, București, Editura Minerva, 1971, p. 1053.

„*APUS DE SOARE* e o dramă în patru mari tablouri, a căror perfectă unitate se-nchegă împrejurul tipului cardinal — Ștefan cel Mare. În ele sînt adunate și coordonate, gradat și armonic, toate elementele acelei prodigioase figuri istorice și a mîndrei sale epoce de eroism; naiva bonomie de răzăș cuminte și sănătos; blîndețea și omenia față de cei ce-l ascultă și-l iubesc; dragostea lui de copii și de cei mici, ca a cocoșului împintenat pentru puii care ciugulesc în raza pazei lui; pietatea pentru dispăruții tovarăși de atîtea strălucite biruinți și de rare, dar groaznice înfrîngeri; îndrăzneala lui față de orice primejdie; încrederea în vitejia și pioșia lui de ostaș; mila lui de dreptate; voința care-i arde carnea vie... Iubit, venerat, adorat de toată lumea lui, afară de trei palide umbre, care se vor risipi la ultima lui strălucire...

Pe urmă... El, stăpînul tuturor, rob al creațiunii sale: domnia Moldovei!... Îngenunchind el dinaintea aceluia ce de acuma are să fie domn, și, cu buzele care aproape o jumătate de veac au știut porunci fără umbră de-mpotrivire, sărutînd mîna tînără care de-acu-ncolo e chemată de soartă să poarte sabia Moldovei..."

În trilogia lui istorică, Delavrancea face dramaturgie poetică. Impresionează prin tehnica poematică. În centrul fiecărei piese — o figură dominantă. Titlurile lor sînt simbolice. *APUS DE SOARE* (1909) e crepusculul lui Ștefan Voievod, «soarele Moldovei». *VIFORUL* (1910) e Ștefăniță Vodă, nepotul celui dintîi. *LUCEAFĂRUL* (1910) e Petru Rareș. În realitate, imaginea lui Ștefan cel Mare domină toată trilogia, deoarece dramaturgul și-a conceput opera în jurul acestei mari figuri...

Ștefan cel Mare din *APUS DE SOARE* e într-un anumit fel *DAN CĂPITAN DE PLAI* din poemul eroic al lui Alecsandri. Eroul central, oștean aspru, justițiar neînduplecat cum l-a văzut Grigore Ureche, rigid și bărbătos, insuflă respect prin patriotismul lui fierbinte...

Prozator, dramaturg, orator strălucit — din opera clasicului Delavrancea se desprinde o puternică dragoste de popor şi un patriotism robust. Gîndurile lui cele mai nobile le-a trimis punte spre viitor. Reprezentant al mulţimilor cărora şi-a dedicat talentul şi ideile, numele lui se integrează în patrimoniul valorilor culturale pe care trecutul le transmite epocii noastre socialiste."

Constantin Ciopraga — *Delavrancea peste veac*, Iaşul literar, Nr. 3, 1958, p. 80—81.

„Din toată activitatea dramatică a lui Delavrancea nu s-a putut menţine la suprafaţă decît «trilogia», şi din aceasta mai ales *Apus de soare*, care e drama autocratului şi senilului, gelos de prestigiul lui şi peste marginile vieţii. Ca tată, ca domn, ca bătrîn, Ştefan a atins limita de sus a autorităţii, zdrobind orice independenţă, devenind obiect de cult. Lumea îi zice «slăvitul», «sfîntul», «împăratul» şi tremură numai la ideea ivirii lui. Conjuraţia, atît de ineficientă, a trei boieri nu e împotriva lui Ştefan pe care-l cred mort ori agonic, ci a testamentului său. E de ajuns ca Ştefan să apară şi vinovatul se prăbuşeşte de spaimă. Ştefan nu abdică pînă la sfîrşit la nici una din prerogativele sale, pe care caută a şi le prelungi postum prin dispoziţii testamentare, şi luptă pînă la ultima energie cu moartea anulatoare a voinţii sale. Un mare talent oratoric şi poetic susţine această creaţie. Tendinţa e spre coloare, lexicală şi vizuală."

George Călinescu — *Istoria literaturii române. Compendiu*, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968, p. 203—204. (Prima ediţie 1945.)

„Piesa care-şi găseşte răsunetul cel mai larg din întreaga trilogie este, fără îndoială, *APUS DE SOARE*.

Ştefan a ajuns bătrîn, purtîndu-şi tot mai anevoie piciorul rănit cu mulţi ani în urmă, în luptele de la Chilia. Îşi dă seama că i-au slăbit puterile, că trupul său nu mai e al viteazului de la Războieni şi de la Podul-Înalt. Dar sufletul i-a rămas tînăr, şi cînd e să pornească la bătălie, parcă uită şi de boală, şi de vîrsta covîrşitoare. *Omul* a îmbătrînit, şi-a pierdut admirabila forţă fizică de altădată, în timp ce *domnul* şi-a păstrat intactă tinereţea firii, a îndemnurilor nobile, spre binele ţării şi al obştii. De aici, conflictul psihologic al dramei *Apus de soare*, aşa-zisul conflict intern, cum l-au denumit unii critici ai vremii. Mai există însă

n piesă și un conflict de natură socială, în genere mai puțin discutat, care, pe de o parte, oferă situații concrete de exprimare a zbuciumului psihologic, pe de altă parte evidențiază caracterul patriotic al domniei lui Ștefan. Raporturile dintre domn, boieri și popor, ciocnirea voievodului cu cei care vor să trădeze constituie fundalul absolut necesar al evoluției personajelor și în primul rînd a eroului principal.

Ștefan cel Mare, în piesa lui Delavrancea, ne apare ca tipul desăvîrșit al domnului cu dragoste de țară, drept, înțelept și viteaz, care s-a sprijinit în politica sa pe mica boierime și pe satele de răzeși. «Nimeni nu s-a plîns de judecățile lui în vreme de pace — spune clucerul Moghilă cu adîncă evlavie — ori că-n războaie n-a sărit unde a fost mai greu ».“

Al. Săndulescu — *Prefața* la Barbu Delavrancea — *Apus de soare*, București, Editura pentru literatură 1963, p. VII—VIII.

„În *Apus de soare*, interesul dramatic și tensiunea sînt create și susținute prin patosul constructiv, care animă personajul central, ceea ce face ca spectatorul să fie interesat nu atît de modul în care eroul învinge piedicile, ci de felul în care își realizează idealul. Pare una și aceeași, dar nu este tocmai așa și merită să se mediteze asupra felului în care clasicul nostru a știut să dea o operă de excepțională valoare, nu numai antrenantă, dar chiar pasionantă, fără să utilizeze mijloacele obișnuite. El n-a avut nevoie de ciocniri scînteietoare cu forțele potrivnice, Ulea, Stavăr și Drăgan sînt mai mult argumente, nu forțe cu care eroul central să se înfrunte pe plan dramatic — și totuși opera este puternică, vie. Prin ce? Prin eroul său, în care e turnat sufletul întregului popor, esențializat prin cele mai umane și mai nobile idealuri de viață.“

Virgil Brădățeanu — *Drama istorică națională*, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 181—182.

„Drama *Apus de soare*, după cum s-a remarcat încă de la apariția ei, de către Ion Trivale, are un dublu conflict, cele două aspecte ale conflictului aflîndu-se însă într-o corelație și interdependență indestructibilă. Un aspect este de ordin istoric, obiectiv, generat de împrejurările specifice ale ultimei perioade din ocîrmuirea lui Ștefan cel Mare, ilustrează înfruntarea, atît de frecventă în istoria noastră, dintre domnul patriot, cu dragoste de țară și popor, și coaliția unor boieri antipatrioți, setoși de avuție și putere. Celălalt aspect al conflictului dramatic are un caracter intern, subiectiv, care amplifică și pune într-o lumină cu totul aparte aspectul de ordin istoric, asigurînd nota unică, nouă a tensiunii

dramatice din piesa lui Delavrancea, în sensul conturării depline a profilului caracterologic monumental al lui Ştefan cel Mare. Conflictul intern este derivat din conflictul istoric, însă nu în raport de subordonare, ci de întrepătrundere organică. Acest conflict intern este provocat şi întreţinut permanent de ciocnirea dintre voinţa imuabilă a domnitorului şi perisabilitatea sa biologică, dintre domnul Moldovei, care rămîne treaz, neclintit, viteaz şi eroic pînă în ultima clipă a vieţii, şi omul obişnuit, care îşi simte trupul măcinat şi sfîrşit."

Teodor Vârgolici — *Barbu Delavrancea, dramaturgul*, în vol. Delavrancea, *Apus de soare*, Bucureşti, Editura Minerva, „Biblioteca pentru toţi", 1971, p. XV–XVI.

„Marea poartă prin care figura lui Ştefan cel Mare a intrat în teatrul nostru istoric este *Apus de soare*, capodopera lui Delavrancea. Este limpede că autorul s-a documentat, cu tot ce putea să-i pună la dispoziţie, pînă atunci, şi cronicile noastre vechi, şi studiile în materie ale istoricilor noştri moderni. Este tot atît de limpede, însă, că Delavrancea nu a ţinut să se conformeze strict unei exegeze istorice, ci a preferat să meargă pe liniile intuiţiilor şi iniţiativelor lui de artist. Să nu spunem că ar fi dat la iveală o figură în totul construită, ieşită pe de-a-ntregul din atelierul scriitorului, demonstraţie de teatralitate pe o temă cu fundal de legendă şi de istorie. Adevăr istoric *există;* nu însă un adevăr material, decurgînd din reconstituiri exacte şi cenzurări obiective, ci unul intrat în conştiinţa comună, avînd de partea lui nesfîrşite adeziuni afective, fabulatoriu desigur sub raport descriptiv, dar moralmente putînd fi atestat prin înţelesurile lui generale. Rareori, poate, într-o operă literară românească, atîta reunire şi atîta întrepătrundere de sensuri şi valori de sensibilitate şi istorie românească. Menţionăm: prelungiri ale mişcării iniţiate prin programul *Daciei literare;* continuare şi sublimare pe planuri de artă a ideologiei paşoptiste; preluări ale viziunii folclorice în datele şi elaborările creaţiei culte; revelaţii produse în conştiinţa noastră naţională prin publicarea cronicilor; influenţe romantice, de ordin estetic şi literar, desigur, dar şi ca mod de privire în istoria politică şi în istoria sufletească a popoarelor."

Ion Zamfirescu — *Drama istorică universală şi naţională*, Bucureşti, Editura Eminescu, „Masca", 1976, p. 227.

„Măreţia legendară a lui Ştefan cel Mare, aureola cu care a intrat el în conştiinţa generaţiilor ce i-au urmat, l-a determinat pe Delavran-

cea să-i conceapă portretul şi să-i evoce timpul în termenii unor dimensiuni baladeşti, nu departe de limita fabulosului: «Cînd s-a născut — atestă Neaga — l-a scăldat în sînge de şerpoaică.... », iar Irina adaugă misterios: «Şi de vultur... Să se strecoare şi să se nalţe ». Evocarea faptelor sale de arme nu este cu nimic mai prejos decît evocarea victoriilor eroilor folclorici, în luptă cu întruchipările odioase ale răului: «*Clucerul Moghilă;* Prinşi din toate părţile (duşmanii, aici leşii — n.n.), azvîrliră armele jos. Şi curse sînge pînă la ţurloaiele cailor... Straşnic răcnea leul Moldovei, că auia valea şi codrii... » Dar voievodul este bătrîn şi bolnav, îşi simte sfîrşitul aproape, de aceea o anume febrilitate, cenzurată de o lucidă conştiinţă patriotică, pune stăpînire pe tot ce întreprinde."

Constantin Cubleşan — *Postfaţă* la Barbu Delavrancea, *Teatru*, Bucureşti, Editura Minerva, „Arcade", 1978, p. 291.

CUPRINS

LECTOR : DELIA DAMIRESCU
TEHNOREDACTOR : FLORENTINA PREDA

BUN DE TIPAR 29.07.1987
APĂRUT 1987
DATA EDIŢIILOR ANTERIOARE 1973
COLI DE TIPAR $33^1/_2$

COM. NR. 70 030
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"
PIAŢA SCÎNTEII NR. 1 — BUCUREŞTI,
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

LECTURĂ ȘCOLARĂ

Lei 16,50